

పురాణనామ-చంద్రిక

పురాణనామ చంద్రిక

తెనుగుభాషయందలి

ఇతిహాసపురాణకావ్యాది గ్రంథములయందు తఱునుగ కానఁబడు
దేవతలు కుసుప్యలు పట్టణములు నదులు మొదలగువాని
నామముల వివరణముకల నిఘంటువు.

ఇది

యె న మం ద్రం - బేంక ట రా మ య్య

చే

రచియింపఁబడి,

చెన్నపురి.

డా॥ పుష్పరథశెట్టిగారి

కిల్లారత్నాకరముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపఁబడియె.

1879

All rights reserved.

పుస్తకం

పురాణనామ చంద్రిక

యెనమండ్రం వెంకటరామయ్య

ప్రాచీ పబ్లికేషన్స్

PURANA NAMA CHANDRIKA

by Yenamandram Venkataramayya

Price Rs 87/-

ISBN 81-7443-004-0

Title Chandra

First Published in 1879

Prachee Reprint 1994, June

Published by P P C Joshi

for Prachee Publications,

1-1-336/73, Vivek Nagar

(Near Sri Thyagaraya Gana Sabha) Chikkadpally,
Hyderabad-500 020, A P

Phone 630703

Processed and Printed at Gayatri Offset Press,
A-66, Sector No 2, Noida

PREFACE.

THE object of this work is to supply in a convenient form, a cheap book to Telugu Students, to aid them in studying the Standard works of Hindu Literature. It contains the names of all Hindu deities, saints and sovereigns, places of sanctity and worship, systems of religion and philosophy &c , &c , arranged alphabetically with short explanatory and descriptive notes. Telugu Literature is so replete with these names, and Hindu Mythology and religion are so intimately connected with the literature of the country that it is impossible to acquire any proficiency in the latter without some knowledge of the former. Five Tables shewing the genealogy of the principal characters that figure in the Puranas are also appended to the work, and although these may bring out in a striking form, some of the inconsistencies and anachronisms that are so difficult to account for, they will generally be found to throw much light on the accepted lineage of several illustrious personages.

The work does not pretend to be complete or exhaustive, but it is hoped that it will be found to contain enough of information for all practical purposes, and be a ready and convenient hand book to the Student.

Much time and labor have been expended in bringing to completion this work in its present shape, but notwithstanding all the care bestowed upon it, it cannot be denied that the eye of the critic may detect in its pages many sins of omission and commission. The novelty of the undertaking however will, it is humbly hoped, serve to some extent as an extenuation of such shortcomings, and while every effort will be made to profit by criticisms tendered in a liberal spirit, the reception with favor by the public at large of this

first though feeble attempt to supply a long felt want, will be deemed a sufficient recompense for the labor and anxiety that are inseparable from such undertakings

The work which was selfimposed has been a labor of love , and although it was designed many years ago, its progress has been necessarily slow owing to the limited time which could be bestowed upon it at intervals of leisure and in the midst of other avocations.

Y. V.

MADRAS, }
February 1879. }

జూ ప క ము.

—०००—

మనశ్చరాణేతిహాస కావ్యాకులయందు తలుచుగ కానఁబడు ననేక నామ ములను సులభముగ తెలిసికొనుటకు తగిన ఒక అకారాది నిఘంటువులదని యొచించి ఆకొఱఁతను కొంతమట్టుకు పూర్తిచేయఁదలఁచి ఈ గ్రంథమును వ్రాసితిని ఇందు మన దేశతలు, ఋతులు, రాజులు, కవులు, దేశములు, పట్టణములు, నదలు, షర్వతములు, గ్రంథములు, మతాచార్యవ్యావహారిక పదములు మున్నగునవి కూడినంతవఱకు ఏట్వరచి వ్రాయఁబడి ఉన్నవి గ్రంథపాఠులకు భీతిచే అనేక ప్రదేశములయందు విషయములు మిక్కిలి సుకుచితము చేయఁబడి ఉన్నను ఆవశ్యకములగునవి లోపములయి ఉండవు ఆంధ్రభాషయందలి ప్రాచీన గ్రంథములయందు అభిరుచికల విద్యాస్థులకు కొంతసహాయముగా ఉండునను నుద్దేశ్యముతో దీనిని ఏర్పఱచి ఉండుటఁబట్టి ముఖ్యముగ ఆ గ్రంథములయందు ఉండు నామములే ఇందు కానఁబడును ఎట్లుండినను ఇందలి లోపములను పాటింపక గ్రంథశోధన చాలమిచే కలుగఁగల డోషములను మన్నించి

ఆదరించునట్లు ఎల్లవారిని వేఁడెద.

యె. వెం.

సంజలు.

అ॥ అణువంశస్థుఁడు
 ఆ॥ అంగదేశపురాజు
 ఇ॥ ఇక్ష్వకువంశస్థుఁడు
 కా॥ కాశ్యపనివంశస్థుఁడు
 కు॥ కురునివంశస్థుఁడు, కౌరవుఁడు
 చూ॥ చూడము
 ద॥ దనువంశస్థుఁడు, దానవుఁడు
 ది॥ దితివంశస్థుఁడు, దైత్యుఁడు
 నరి॥ నరిష్యంతునివంశస్థుఁడు
 నా॥ నామాంతరము

పా॥ పాంచాలదేశపురాజు
 పు॥ పూరునివంశస్థుఁడు, పౌరవుఁడు
 ప్రి॥ ప్రియవ్రతునివంశస్థుఁడు
 పా॥ బృహదిక్షుని వంశస్థుఁడు
 మ॥ మగదేశపురాజు
 మి॥ మిథిలాధిపతి
 య॥ యదువంశస్థుఁడు, యూదవుఁడు.
 ర॥ రక్కసుఁడు
 రు॥ ఋషి
 వై॥ వైకృతము

ఈశ్వర ప్రార్థన.

- ౯ ఎవ్వని చేజనించు జగ మెవ్వని పలనుండు లీనమై
యెవ్వని చుండు దిండు . రమేశ్వరుండెవ్వఁడు మూలకారణం
చెవ్వఁడనాది మధ్యలయుండెవ్వఁడు సర్వముదాననైనవాఁ
డెవ్వఁడు వానినాత్మభువు నీశ్వరునే శరణంబువేఁడెదన్
- ౧౦ ఏవిభువందనార్చనము లేవిభుచింతియునామి కీర్తనం
చేవిభు సమ్యక్ గీతఁ ణము నెవ్వని సంత్రవణంబు సేయఁదో
షావలిం వానిలోకము శుభాయతవృత్తిఁ జెలంగునంద్రునే
నావిభునాశ్రయించెద నభౌఘునివృత్తిదుభద్రకీర్తిదున్
- ౧౧ ఏవరమే శుపాదయుగ మెవ్వడు గౌరిభజించినేర్పరుల్
లోపలి మిగ్గిలోనుభయ లోకములందలసక్తిఁ బానియే
తాపములేక బ్రహ్మగతిఁ దారుగతశ్రములై చరింతురే
నాపరమేశుమ్రెండ నభౌఘునివృత్తిదుభద్రకీర్తిదున్
- ౧౨ తపములు సేసి నైన మఱిదానములెన్నియుండేసి నైననే
జపములు చేసి నైన పలసంచయ మెవ్వని జేర్చున్న హే
యపదములై కరంతవిల య్థి నెవ్వడు సుష్టుచుండున
య్యపరిపి తున్ భ సంచెది నభౌఘునివృత్తిదుభద్రకీర్తిదున్
- ౧౩ తపములేసిన నొమనొనియతి నొ దానవ్రత ప్రీతి నొ
ణపమంత్రంబుల నొ శ్రుతి స్మృతుల నొ సద్భక్తి నొ యెట్లుల
ప్రపంచాన నిబ్రహ్మరు ద్రిముఖుల్ భావించు రెవ్వనిన
య్యపవరాఘ్నిపుండ్రాత్మమూర్తి గులభుం దొంగాక నాకప్పడున్
- ౧౪ ఎకపరిజగములు వెలినిడి | యొకపరిలోపలిఁ గొనుచు నుభయముండ
సకశోర్థ సాక్షియగున | య్యకలంకునినాత్మమూర్తి నగ్గిడలంతున్
- ౧౫ విశ్వకరు విశ్వహారుని | విశ్వాత్మకు విశ్వవేద్య విశ్వసత్త్వన్
కౌశ్యతు నజుప్రహ్లాప్రభు | నీశ్వరునిం బరమపురుషున్ భ సంచెదున్

పురాణనామచంద్రిక.

అ

అంగజుడు మన్మథుడు

అంగజుడు మిమవత్పర్వతమునకు సమీపమున ఉండెడి యొకపర్వతము లక్ష్మణుని కొహరుండగు అంగజునిచే నిర్మింపబడెను

అంగజుడు (౧) వాలికొడుకు

(౨) ఇ|| శ్రీరాముని తమ్ముండగులక్ష్మణుని పెద్దకొడుకు - ఇతడు అంగదపురమును నిర్మించెను

అంగదేశము గంగానదీతీరప్రాంతము ప్రాంతదేశము ఇచ్చట రుద్రుడు తపముచేయుచుండు సమయమున అతనికి మన్మథుడు కామవికారము కలుగజేయ ప్రయత్నింప రుద్రుడు క్రోధించి మూండవకన్ను తెరిచి చూచి మన్మథుని భక్తము చేసెను - నాంటు మన్మథుడు అంగములేనివాడై అంగుడు అనఁబడెన అతనియంగము అంగులు అని పోయినందున దీనికి అంగదేశము అనుపేరు కలిగె

అంగద ఉత్తరపు దిక్కునంబుండు అండేశుడు

అంగమాలభ్యు ప్రాంతము

అంగారకుడు వికావశరుద్రులలో ఒకడు ధ్రువుడు సవగ్రహములలో ఒక్కఁడు అంగుడు || అంగుడు, మంజుడు, మంగలుడు

అంగుడు సోమవ్రాతర్షిమున అగ్రమున ఉన్నప్పుడు అతనియొక్క

ముచే దహంపఁబడి ఆవల చిత్రఘ్నుడు అను నామముచే పఠఁగిన యొకగంధర్వుడు ఇతని యుపదేశమున పాండవులు ధామ్యుని పురోహితునిగా కొని భార్య కుంభీనస

అంగిరసుడు } (౧) బ్రహ్మ మానసపుత్రులలో
అంగిరుడు } ఒక్కఁడు ఇతనికి బృహస్పతి,

ఉతస్థుడు లేక సువస్తుడు, అనునిరువురు కొడుకులును యోగసిద్ధి అనునొకమాంతురును కలిగి ఈయోగసిద్ధి అష్టవస్తువులలో ఒక్కఁడగు ప్రభావసుని వివాహముచేసికొని అతనియందు విశ్వకర్మను కనెను తొల్లి అగ్నిదేవుఁడు దేవతలతోడి యిలుకచే హవ్యంబుల వహింపనెల్లక వనమునకు వన దేవతలు అధికతపోవిజృంభితుండగు అంగిరసుని అగ్నివదమునందు ఉంచిరి అంతకొంతకాలమునకు వెనుక అగ్ని మరలి రాగా అంగిరసుఁడు అతనిని ప్రథమాగ్నియయి ఉండుమని తాను అతనికి ప్రథమపుత్రుండయి అగ్నిసారూప్యమున తేజరిల్లె ఈరూపమున ఇతనికి శివ అనుభార్యయందు బృహజ్జ్యోతి బృహతీర్షి బృహత్కలుండు బృహత్పతి బృహద్భానుండు బృహస్పతి బృహద్భ్రుచ్చా అనునెడుగురు కొడుకులును అనుమతి రాక నినీవాళి కుసువు అర్చిష్టతి హవిష్టతి మహామతి అనునెడుగురుమాంతులును పుట్టిరి వీరును వీరిసంతతివారందఱును అగ్నిస్వరూపులయి ఉండురు

(౨) ఇ || ఉన్నికునికొడుకు అంగునితమ్ముడు భార్య కృతి

అంగుడు (౧) ఉల్కుకుని జ్యేష్ఠపుత్రుడు
భార్య సునీః కొడుకు వేనుడు

(౨) యయాతి నాలవపుత్రుడగు అణువు
యొక్కవంశస్థుడయిన బలిక క్షేత్రకొడుకు

అంజన ఒకయప్పరస ఈపె శాపముచే కా
మరూపిడియగు వానరముగ పుట్టెను ఒక
నాడు ఈమె మానుషరూపము ధరించి ఉం
దునపుడు వాయువుచూచి మోహించి యీ
మెయందు హనుమంతుని కనెను ఈపె
కేసరి అను వానరునిభార్య కుంజరుడు
అనువానరుని కూతురు

అంజనపర్వుడు ఘటోత్కచుని కొమరుడు
ఇతడు బారతయుద్ధమున అశ్వత్థామచే చం
పబడెను

అంజనము పడమటిదిక్కునందలి మగయే
నుడుగు

అంజనావతి ఈశాన్యదిక్కునందండెడి ఆం
డేనుడుగు

అంతకుడు యముడు

అంతరిక్షుడు ద || చురాసురునికొడుకు
ఇతడు శ్రీకృష్ణునిచే చంపబడెను

అంతర్ధానుడు నా || విజయాశ్వుడు పురు
చక్రవర్తికొడుకు ఇతనికి ఇరువురు భార్యలు
మొదటిభార్యయగు శిఖండి వస్తిని శాపము
చే భూమియందు పుట్టి శ్రేతాగ్నులయిన పా
వకుడు పవమానుడు శుచి అను ముప్పురు
పుత్రులను కనెను వీరు బాల్యమునంద చని
పోయిరి రెండవభార్యయగు నభస్వతికి హ
విధానుడు అనుకొమరుడు పుట్టె

అంతశ్శిల. వింధ్యపర్వతమునుండి వెలువడెడి
యొకనది

అంతిసారుడు పు|| చూ|| నా|| మతిసారుడు

అంధకుడు (౧) య|| సాత్యతునికొడుకుల
లో ఒకడు ఇతనికి భజమానుడు కంకు

రుడు శుచి కంబళబద్ధుడు అనునలుగురు
పుత్రులు

(౨) దనుపుత్రుడు ఇరెడు శివునిచే
చంపబడెను

అంధుడు (౧) ద్రుహస్యునిపౌత్రుని పుత్రుడు.

(౨) ద|| విశ్రచిత్రికొడుకు

అంద్రము తెనుగుదేశము

అంబ (౧) పార్వతి

(౨) కాశిరాజుకూతురు ఈమెకన్యగా
ఉండునపుడు తిండ్రియగు కాశిరాజుచే స్వ
యంవరమున సాల్వునకు ఈయంబడియుం
డినను భీష్ముడు బలాత్కారమున ఈమెను
ఈమె చెలియండగు అంబికాంబాలికలను
యుద్ధమునందు శత్రురాజులనందఱను పీడిం
చి తెచ్చి తనతమ్ముడగు విచిత్రవీర్యునకు వి
వాహము చేయఁబోవునెడ ధర్మశాస్త్రజ్ఞులు
అంబ పూర్వము తండ్రిచే దత్త అయినందున
ఆమెను మరల వివాహముగుట ధర్మపు గాదని
చెప్పఁగా ఆమెను భీష్ముడు సాల్వురాజునె
ర్దుకు పంప సాల్వురాజు తన్ను పెండ్లియాడ
నని ధిక్కరించినందున ఆమె చచ్చి రెండవ
జన్మమున శిఖండిగ ద్రుపదరాజునకు పుట్టి
భీష్ముని భారతయుద్ధమున పడనేసెను చూ||
శిఖండి

అంబరీక్షుడు (౧) ఇ|| తండ్రి మాంథాల క
డుకు యావనాశ్వుడు

(౨) రెండవనాభాగునికొడుకు నభగునిపౌ
త్రుడు ఇతడు కేవలము హరిభక్తుడు
ఒకప్పుడు ఇతడు ద్వాదశీవ్రతము చేయు
చుండునవసరమున దుర్వాసుడను మున్నీ
ఇతనియొద్దకువచ్చి భోజనమునకయి ప్రార్థిం
పబడి యమునయందు స్నాన మాచరింపఁ
బోయి అంబుండి శీఘ్రముగ రామింజేసి
ద్వాదశి గడియలు మీఱకమున్న ఆహారము

పుచ్చుకొనవలసి యుండుటవలన ఈయంబు
 రీతుండ్రు బ్రాహ్మణులయిననుమతిని జలసాగము
 చేసె అది తెలిసికొని దుర్వాసుండ్రు క్రోధ
 గించి అంబరీషుండ్రు భన్నమగునటులు దిన
 జడయొకటి తీసివైచె అది విశ్వువు ఎఱఁగి
 అంబరీషునిని కాపాడుటకు తనచక్రమును
 పంపెను అంత ఆచక్రము ఆజడను భన్న
 ము చేసినదే కాక దుర్వాసుని తలుము
 టకు ఆరంభింపఁగా అతఁడు మూడులో
 కములు తిరిగి తిరిగి వేసాఁట బ్రహ్మరుద్రులచే
 జాఱ విడువబడి భక్తపరాధీనండ్రు వి
 ఘ్నువుచే అంబరీషునిపాలికి పనుఁబడ అతఁ
 డు చక్రమును స్తుతించి దుర్వాసుని కాపా
 డెను ఈయంబరీషునకు విరూపుండ్రు కేతు
 మంతుండ్రు శంభుండ్రు అనుమాపురు కొడు
 కులు

అంబష్టదేశము ఉశీనరుని కొడుకగు సుప్ర
 తుండ్రు నిర్మించినరాజ్యము ఈదేశస్థులు
 అంబస్థులు అనఁబడుదురు

అందాత్రయము జ్ఞానాంబ, భ్రమరాంబ మూ
 కాంబ

అంబాలిక } అంబచెల్లెండ్రు కాశీరాజుకూఁ
 అంబిక } తులు విచిత్రవీర్యుని భార్యలు
 వీరలలో అంబిక జ్యేష్ఠురాలు విచిత్రవీర్యు
 ని మరణానంతరము దేవరన్యాయమున వీరి
 యందు సత్యవతియాజ్ఞ నొంది వ్యాసమహా
 న్ని దృతరాష్ట్ర పాండవు రాజులను పుట్టించెను

అంబిక పార్వతి

అంకుమంతోండ్రు ఇ || (౧) తండ్రి అసమంజ
 సుండ్రు కొడుకు దిలీపుండ్రు

(౨) సూర్యుండ్రు

అంకుమాలి సూర్యుండ్రు

అకంపనుండ్రు ర || సుమాలికొడుకు జనస్థా
 నమున' ఖరదూషణత్రిశిరసులు రామునిచే

చంపమున వృశ్చాంతమును వీఁడు రావణు
 నకు తెలియజేసెను లంకను రాముండ్రు ము
 ట్టడివేసినపుడు పశ్చిమద్వారమున హనుమం
 తునిచే వీఁడు చంపంబడెను

అక్షూరుండ్రు య|| శ్వశుల్కుని పెద్దికొడుకు
 ఇతఁడును వృష్ణి వంశస్థుండ్రు సాత్యకియ
 పినతాత పెత్తాత బిడ్డలు

అక్రోధనుండ్రు కు|| అయితాయువుకొడుకు
 అక్షమాల అరుంధతి

అగస్త్యుల్రాత అగస్త్యునిసహూదకుండ్రు ఇత
 నికి గర్భమునందే జ్ఞానము కలిగినందున వ్య
 వహారాస్తుండ్రు కాండాయెను కనుక ఇతనికి
 వ్యవహారనామము లేదు పేరిచే తెలిసికోఁ
 దగనివానిని అగస్త్యుల్రాత అంటరు

అగస్త్యుండ్రు ఇతిండ్రుకమహాన్ని మిత్రావరు
 ణులు సముద్రపుగట్టున సంచరించుచుండి
 ణ్ణిర్వసిని చూచి కామింప వారికి వీర్యములు
 స్థలిలిములై మటమున ఉనువఁబడఁగా అం
 దు అగస్త్యవసిష్ఠులు పుట్టిరి ఇతనియాశ్ర
 మము వింధ్యవర్షతపమీపమున

ఈతనికధలనేకములు కలవు వాతాపి
 ఇల్వలుండ్రు అనునిరువురు రాక్షసులు బ్రా
 హ్మణులను మిగుల హింసించుచుండరు రా
 ష్మణులు కావరూపులు గనుక ఇల్వలుండ్రు
 సాధారణముగ ఒకబ్రాహ్మణరూపము ధరి
 యించి వాతాపిని మాంసముగ వండి తనయిం
 ట పితృకార్యమునుచు బ్రాహ్మణుని ఎవ్వనినై
 ననుపిలించి భోజనముపెట్టి భోజనానంతరము
 బ్రాహ్మణభక్తకేషమును భుజియించుటకు
 రమ్మనువానివలెనే వాతాపిని పిలుచును వాఁ
 డు అపుడ అబ్రాహ్మణునిపొట్ట చించుకొని
 వెలువఱికి వచ్చును ఈసంగతిని అగస్త్యమ
 హాన్ని యెఱిఁగి ఒకదినము ఇల్వలునియింటికి
 బ్రాహ్మణాగ్రము వచ్చెను అప్పుడు ఎప్పటి

తెలంగాణ ఇల్వలుండు చేయంగా అగస్త్యుండు "వాతాప జీర్ణో భవ" అనెను అంత వాతాపి నశించెను ఇల్వలుండు అగస్త్యుని పరిరంగా అతనికోపముచే భన్తుమా యెను

మఱియు తొల్లి ఒకప్పుడు మేరువింధ్య పర్వతములకు ఒకనిమి త్తము వినాదము కలిగి వింధ్యపర్వతము సూర్యచంద్రగతులకు అడ్డుముగ పాదవేడుగ లోకమునకు అలజడి పాడను అది తెలిసి దేవ్యులు అగస్త్యునిచెంతకు పోయి పాడవివవర్తను విచారింపుండని వేడంగా అస్తుహామహుండు బయలువేడలి తనశిష్యుండగు వింధ్యముకడకు రాగా అపర్వతశ్రేణుండగు అగస్త్యునకు దండవ్రణామము ఒనర్చుటకు నేలమట్టమయ్యెను అప్పుడు అగస్త్యుండు వింధ్యునిం గని నేను దక్షిణమునకు పోయి మరలి వచ్చుదనుక నీవిచ్చట ఈవ్రకారమే ఉండుమని పలికి పోయెను వింధ్యము అదిమొదలు ఇదివలకును అవ్రకారముననే త్రింద పశి ఉన్నదని ద్రోధి

వెండియు ఇతండు కాలకేయలనిమిదము సముద్రమునందలి జలమును ఆపోశనముగ తీసికొనెనని పురాణకథ చూ॥ కాలకేయులు

మఱియు నహుండు దేవేంద్రత్వమును అనుభవించుచుండినపుడు ఒకనాడు వేదములంగూర్చియు బ్రాహ్మణులంగూర్చియు నిగ్లత్యముగ మాటలాడినందున వానిని సర్పమగునట్లు అగస్త్యుండు శఫియించెనని చెప్పి యున్నది అగస్త్యుండు పులస్త్యునికి హవిర్భుక్తు అనుభార్యయందు పుట్టినట్లు కొన్ని చోట్ల అగవడుచున్నది

అగస్తా పార్వతి

అగస్త్యుండు అగస్త్యుడేపుండు అగ్నికంఠి శివుండు అగ్నిచూలి కుమారిస్వామి

అగ్ని అష్టదిక్పాలకులలో ఒక్కడగు ఇతనిదిక్కు పూర్వదక్షిణము భార్య స్వాహాదేవి పట్టణము తేజోవతి వాహనము మేషము ఆయుధము శక్తి ఇతండు అష్టవగువులలో ఒక్కండయి వసువుల కందఱకును రాజై ఉండును అనలుండు అనియు ఇతనికి నామము కలదు కొందఱు అగ్నిని బ్రహ్మజ్యేష్ఠ పుత్రుండందరు అతనినామము ఆభిమానాన్ని కుమారస్వామి అగ్నిపుత్రుండని కొన్నిచోట్ల చెప్పఁజేడి ఉన్నది చూ॥ పార్వతి కాశీయందు విశ్వానరుండు అను ఋషికి ఇతండు కుమారుడై పుట్టినందున ఇతనికి వైశ్వానరుండు అనునామముకలదు చూ॥ అంగిరసుండు

(త్రేతాగ్నులు = ఆహవనియము దక్షిణాగ్ని గార్హపత్యము ఇవిక్రమముగా వేదికి పూర్వ దక్షిణపశ్చిమదిక్కులంబు ఉండును) (పంచాగ్నులు = వైమూడగ్నులును సభ్యము అపసభ్యము కడపటి రెండును వేదికి ఈ శాన్యదిక్కునంబు ఉండును)

అగ్నిచరచనము ఇద్ది ఒకయజ్ఞకర్తయగు క్షుపుండు అనువహ్నియైక్కు కపటవృత్తినిపుణ్దిలయిన పదిమేపురు శుత్రులు యజమానులయజ్ఞఫలములను అపహరించుచుండుటచే ఇది వారిశాంత్యర్థము యుగముష్కయంచు చేయఁబడును

అగ్నిదేశ్యుండు ఇతనిచే ద్రోణాచార్యుండు భనుర్విద్యాపారంగుండయ్యె

అగ్నిద్యోతనుండు వివాహనిమిత్తము కృష్ణుని వద్దకు రుక్మిణిచే పంపఁబడిన బ్రాహ్మణుండు

అగ్నిభువు కుమారస్వామి
అగ్నిమిత్రుడను మ॥ పుష్పమిత్రునికొడుకు
శృంగులలో ఒక్కడను

అగ్నివర్చస్సు గూరుసిఖ్యుడను గొప్పపా
రాణిమడకు

అగ్నివేళుడను ఇయ్యోకునితమ్ముడగు అరిష్యు
నిపంశస్థుడయిన దేవదత్తునికొడుకు ఇ
తడు కానీనుడై జాతకర్ణుడను అనుమహ
న్నియై వెలసె ఇతినివలన అగ్నివేశ్యాయన
ము అనుబ్రాహ్మణకులము కలిగెను

అగ్నిష్టోమము వసంతకాలమందు విడుదినము
లలోచేసి ముగించెడియొగము

అగ్నిష్టోముడను చతుర్వసువుకొడుకు

అగ్నిష్టోమస్తలు పితరులలో ఒకభేదము చూ॥
పితరులు

అగ్రజుడను బ్రహ్మ

అమాసురుడను బృందావనమున కృష్ణునిచే
చంపంబడిన బకాసురునితమ్ముడను అజగ
రాకారమున వీడు కృష్ణుని మ్రింగకగా అ
తడు వీనికంరద్యారమున ఉపిరి వెడలసి
యక శరీరము పెంచి వీనిని చంపెను

అచ్చరలు వై॥ చూ॥ అచ్చరసలు

అమ్యుతకృష్ణానిధి నీర్ధాంతకల్పతరువు అను
గ్రంథమునకు కృష్ణాలంకారము అనుబాఖ్యా
నము వ్రాసినయొకచండితుడు

అమ్యుతుడను విష్ణువు

అచోభద ఒకపుణ్యనది ఇది తాలుత మరీచి
నందనలగు పితృగణములయొక్క మానసక
న్యకగా పుట్టి తనపితలచే నిర్మితమగు అ
చోభదము అనుసరోవరతీరమున సహస్ర
దివ్యవర్షములు తపస్సుచేసి పితరుల మెప్పిం
పకగా వారలు దివ్యాలంకారభూషితులయి

పాడసూపిరి అంత ఆపె తనతండ్రులగు
వారలలో మావగుడు అనువానిని తనపతి
గా కారె ఈవ్యభిచారముచే ఆమె యొగ
గ్రహమై స్వర్గమునుండి క్రిందికి పడెనుగాని
భూమినంటక మధ్యమున నిలచె ఆది దర్త
తిస్తై కోరినను ధీరతచే మావగుడు తనమ
నమును చలింపనియకుండుటంజేసి యక్షా
ర్యము ప్రవర్తల్లినదినము ఆమావాస్య అని
పరకగె పితృసంబంధమగునది కావున ఆది
నము పితరులకు ముఖ్యము ఆదినమునంబు
వారలకు చేసెడుస్వల్పక్రియలైనను వారు
అక్షయములుగ భావించి తృప్తైజెండుదురు
అట్లు అచోభద తలక్రిందుగా పడి పితరులను
అందఱను పలుచందముల వినుతించి నావ్య
భిచారమును మన్నించి నాకు మరల గతులు
కలుగునటులు కరుణించుచునే వేడకగా ఆ
పితరులు దానిం జూచి నీవిచ్చడు దేవతలు
చేసెడు కర్మఫలములను అనుభవించుచుండి
యిరువదియెనిమిదవద్వాపరమున మీనయో
నియందు పుట్టి సత్యవతి అని పేర్కొనంబ
డి తాలుత పరాశరమహామునితేజమున వ్యా
సమహామునిని కని పిదప శంతనునిభార్యవై
విచిత్రవీర్యుడను చిత్రాంగకుడు అనునిరు
వురు పుత్రులను కాంచి కడపట అచోభద
అనుపుణ్యనదివి అయ్యెదవని చెప్పి అంత
ర్నితులయిరి

అచోభదము ఇది ఒకసరస్సు ఇంబు అచోభ
ద అనునది ఉద్భవించెను ఈనదీతీరమునంబు
కుబేరునివనమగు వైత్రరథము ఉండును

అజకుడు పురూరపునిపంశస్థుడగు జబ్బు
నిపౌత్రుడు

అజగరుడను రహస్యమయిన పరమహంసభర్త
మును ప్రహ్లాదనకు బోధించినయొకమహాన్ని
ఇతడు కావేరీతీరమున సహ్యాపర్వతతట
మునందు ఉండెను.

అజగవము శివునివిల్లు

అజమీకుండు పు॥ తండ్రిహస్తీ కొడుకులు
బృహదిమాండు నీలుండు ఋషుండు ఈ
తనివలన బాహుదిష పాంచాల కౌరవ వంశ
ములుకలిగెను

అజాతశత్రువు (౧) కైశునాగులలో ఆజవ
రాజు తండ్రి విధిసారుండు ఇతడే యి
త్యైకు వంశస్థుండగు బృహద్బలునివంశజు
డైన శాత్యముని

(౨) వర్తరాజు

అజామీకుండు కన్యాకుబ్జపురమునందు ఉం
డిన యొకవిప్రుండు ఇతడు మహాసాతకుం
డును నిర్భాగ్యుండును అయ్యును అంత్య
కాలమున నారాయణ నామధేయుండగు
నిజపుత్రవర్ణమాలముగ నారాయణాభిధా
నము నుడువుటచే యమకింకరులయొద్దనుండి
విష్ణుదూతలచే విడిపింపబడెను “అ॥ బిష్ణు
పేరు పెక్కి పిలుచుట విశ్రామాకేళి నై న మిగు
లం గేలి నైనఁ బద్మ్యగద్వ్యగీతభావాగ్ధములనై
నఁగి మలనయనుం దలంపఁ గలుషహారము॥”

అజితుండు (౧) బ్రహ్మ

(౨) విష్ణువు

(౩) శివుండు

అజుండు(౧) ఇ॥ తండ్రి రఘువు కొడుకు దశర
థుండు కొందఱు రఘుమహారాజునకు పృథు
శ్రవుండు అను నొకకొడుకు ఉండినట్లును
అతనికి అజుండు శ్రుష్టినట్లును చెప్పదురు
విదర్భరాజుకూతురగు ఇందుమతీస్వయంవ
రమునకు దోచునపుడు ఇతడుమార్గమున
ఒకఋషిశాపముచే ఏనుండయి ఉండినయె
కగంధర్వుని చంపఁ జోవఁగా ఆమృగము
తనవుర్వగంధర్వరూపమును తాల్చి యిత
నికి అనేకాస్త్రములను ఉపదేశింపఁగా ఆ
యస్త్రముల సాహాయ్యమువలన ఇతడు

ఎల్లరాజుల జయించి స్వయంవరమున ఇం
దమతిని వివాహమామెను

- (౨) మి॥ తండ్రి ధృతుండు
- (౩) బ్రహ్మ
- (౪) శివుండు
- (౫) విష్ణువు
- (౬) మన్మథుండు

అడిదమునూరన ఇతడు కవిజనరంజనము
అను నొకకృతి తెనుంగున చేసెను అది తా
ను వదలినగామమును అన్వేషణము చేయుచు
న్నది దీనిని పిల్లవసుచరిత్రము అని చెప్ప
దురు మఱయు ఇతడు అంద్రనామశేషము
అనెడియొకనిఘంటువు వ్రాసి ఉన్నాడు

అడిదానవుండు అంధకునికొడుకు వీడు స్వ
స్వరూపమున యుగమున మరణమునెంద
కుండునట్లును వేరురూపము చెందిన మరణ
ము కలుగునట్లును వరముంబొంది ఉండెను.
కనుక ఒకప్పుడు పార్వతివలె రూపము ధరిం
చి శివుని మోసము చేయరాఁగా అది అత
డు ఎఱిగి దీనిని చంపెను

అణుపండు బా॥ విశ్రాజునికొడుకు, ఇతడు
కుకునికూతురగు కీర్తిమతిని వివాహమా
మెను

అతనుండు మన్మథుండు.

అతలము తెల్లనిచాయకలిగిన యొకయధిప
లోకము ఇందు కొన్నిపన్నగములు ఉండును.

అతికాయుండు ర॥ రావణునికొడుకు వీడు
బ్రహ్మవలన అవధ్యకవచమును పొంది ఉం
డెను. లక్ష్మణునిచే బ్రహ్మస్త్రముతో చం
పబడెను

అతిచాంక్రుండు ఇ॥ చూ॥ నా॥ ఇందుండు
అతిధి. శ్రీరామునికొడుకగు దుశునికొడుకు
అతిరథుండు అం॥ సత్యకర్మునికొడుకు ఇతఁ
డు గంగగట్టున పడియుండిన కురీతీపుత్రుండ

గు కన్ఠని తనశ్రుత్రునిఁగా పెంచుకొనెను
భార్య రాధ

అత్రి బ్రహ్మమానసశ్రుత్రులలో ఒక్కఁడు
భార్య అనసూయ ఇతఁడు తనతపోబల
ముచే త్రిమూర్తుల యంశములందు సోమ
దూర్వాస దత్తాత్రేయులను కొమరులుగ
పడసెను

అదితి కశ్యపునిభార్య దక్షునికూతురు కా
దుకులు అదిత్యులు

అదృశ్యంతి (౧) అరుంధతి

(౨) శక్తిభార్య పరాశరునితల్లి

అద్రిక ఒకయప్పరస

అద్వయవాది శైవలభేవత

అద్వైతము ఇది స్వార్థమతము ఇందు బ్ర
హ్మమని అవిద్యయని రెండుపదార్థములు
కలవు అందు బ్రహ్మము, సత్యము, జ్ఞానా
సందాత్మకము, నిర్వికారము, నిరవయవము
నిత్యము, నిర్దోషము విభువు (సత్యము=
కాలత్రయముచే బాధింపఁడగనిది నిర్వికా
రము=రూపాంతరములు లేనిది నిరవయవ
ము=అవయవములు లేనిది నిత్యము=
కాలత్రయములయందు ఉండునది విభువు
=వ్యాపనము కలిగి ఉండునది)

అవిద్య, అపారమాధి కము సదసద్వి
లక్షణము జడము సభికారము సావయ
వము అనాది సాంతము అజ్ఞానరూపము
(అపార మాధి కము = మిథ్యా భూతము
బ్రహ్మతత్వజ్ఞానముచేత నివర్తించునది. ఇది
వ్యావహారికసత్య అని చెప్పబడుచున్నది.
వ్యవహారదశలో సత్తుగా తోచును కాని
పరమాగ్ధకాదు. సదసద్విలక్షణము,
సత్యనఁగా బ్రహ్మము, అసత్యనఁగా తుచ్ఛ
మయిసశశశృంగాది, పారమాధి కసత్యయన

బ్రహ్మముకంటెను ప్రమాణసిద్ధముగాని తు
చ్ఛముకంటెను విలక్షణమైనది బ్రహ్మము
వలె పారమాధి కము కాదు. తుచ్ఛమువలె
ప్రమాణములకు అవిషయమును కాదు)

ఈయవిద్య సత్యరజస్తమారూపగుణ
త్రయాత్మకము దీనికి ఆచ్ఛాదకశక్తి వీక్షే
పశక్తి అని రెండుశక్తులు ఉన్నవి ఆచ్ఛా
దకశక్తికల యవిద్యచేత ఆవరింపఁబడిన బ్ర
హ్మమునకు చీకటిలో ఉన్నమనుష్యునకువ
లె స్వస్వరూపజ్ఞానము చెడి విక్షేపరూపము
యిన దేవతిగ్నముయ్యది దేవజ్ఞానముకలు
గుచున్నది ఈదేవాది బేదములు అన్నియను
అనిగ్యాపరిణామములుగాని పరమాగ్ధములు
కావు

ఈవై తస్వరూపమయిన బ్రహ్మము, శుద్ధ
వై తస్యము మాయావచ్చిన్నవై తస్యము అం
త్యకరణావచ్చిన్న వై తస్యము వృత్త్యవచ్చి
న్నవై తస్యము విషయావచ్చిన్నవై తస్యము
అని అయిదు బేదములుగలగి శుద్ధవై త బ్ర
హ్మస్వరూపమునకు ఈ బేదములు అవిద్య
మొదలుగాఁగల యుపాదులచేత కలుగుచు
న్నవి అందు శుద్ధవై తస్యము అనునది శుద్ధ
బ్రహ్మస్వరూపము మాయావచ్చిన్న వై త
స్యము అనునది ఈశ్వరుఁడు అతఁడె
జగత్సృష్ట్యాదికర్త సర్వాంతర్యామి స
గుణ బ్రహ్మము

అంత్యకరణావచ్చిన్నవై తస్యము అను
నది జీవుఁడు ఆకాశగతములయిన సూ
ర్యాదితేజములు తటాకాదులయందు ప్రతి
బింబించునట్లు తేజోమయమయిన బ్రహ్మవై
తస్యము అవిద్యాపరిణామములయిన అం
త్యకరణములయందు ప్రతిఫలించుచున్నది
ఇందు బ్రహ్మము బింబము, అంత్యకరణముల
యందు తోచునట్టివి ప్రతిబింబములు, అవి
మొ జీవులు. సూర్యాదిబింబములకును జు

ములయందు తోచునట్టి ప్రతిబింబములకు ను భేదము లేనట్లు, బ్రహ్మజీవులకు భేదము లేదు ప్రతిబింబభూతజీవులకును అంతఃకరణ రూపాధిభేదమే కాక స్వరూపభేదము లేదు

వృత్తవచ్చిన్నవైతన్యము అనునది అంతఃకరణ పరిణామరూపవృత్తులయందు ప్రతిఫలించువైతన్యము ఇదియె జ్ఞానము అని చెప్పబడుచున్నది ఇది ప్రత్యక్షాదిభేదములచే అనేకవిధములు కలదిగా ఉన్నది

విషయావచ్చిన్నవైతన్యము ఘటపటాదులు

ఇందు మాయావచ్చిన్నవైతన్యమైన యీశ్వరుండు మొదట సృజించగల ప్రాణి వర్ణములతారతమ్యమునకు సేతువగు కర్మములను తోడుచేసికొని అపరిమితశక్తి యుక్తమైన మాయనువశపఱచికొని నామరూపాత్మకమైన సకలప్రపంచమును సృజియింప సంకల్పించి మొదట ఆకాశాదిపంచభూతములను అపంచీకృతములను పుట్టించెననెరకు ఆకాశమునకు శబ్దిమును, వాయువునకు శబ్దస్పర్శములును, తేజస్సునకు శబ్దస్పర్శరూపములును, అష్టానకు శబ్దాదులతోడ రసమును, వృధివికి శబ్దాదులతోడ గంధమును గుణములు.

వృధివి అష్ట తేజము వాయువు ఆకాశము అనునీపంచభూతములును, గుణత్రయాత్మకమయిన యవిద్యయొక్క కార్యములుగాన ఇవియు త్రిగుణాత్మకములు సత్సగుణయొక్కములు అయి యీ భూతములచేత త్వక్ష్మత్వోత్పత్తిప్రజిహ్వణాణములు అనెడి జ్ఞానేంద్రియములు మనోబుద్ధ్యహంకారచిత్తములు అనెడి యంతఃకరణ పరిణామములును, పుట్టుచున్నవి రజోగుణ యుక్తములు అయిన యీ

భూతములచేత వాక్యాణి పాపి పాయూషస్థములు అనెడి కర్తేంద్రియములు పుట్టుచున్నవి రజోగుణముతోమూడిన భూతములచేత ప్రాణాపాన వ్యాసోదానసహనములు అనుపంచప్రాణములు పుట్టుచున్నవి

ఈపంచభూతములచేతను జ్ఞానకర్తేంద్రియములచేతను పంచప్రాణములచేతను మనోబుద్ధులచేతను సూక్ష్మశరీరము పుట్టుచున్నది ఈశరీరము లింగశరీరము అనిచెప్పబడును ఈశరీరము పరలోకయాత్రకు అనుకూలమై మోక్షపర్యంతము ఉండునది

తమోగుణముతోడ మూడిన యపంచీకృత భూతములచేత పంచీకృతభూతములు పుట్టుచున్నవి పంచీకరణము అనగా ఆకాశాది పంచభూతములను మొదల త్రత్యేకము రెండుగాభాగించి అందు ఒక్కొక్కయంశమును నాలుగేసిగా భాగించి అనాలుగింటిలో ఒక్కొక్కభాగమును భాగింపని యొక్కొక్క సగముతో చేర్చి కలవగా పంచీకృతభూతములు ఏర్పడియె అందు ఆకాశార్థమును కడమభూతములలో ఎనిమిదింట ఒక్కొక్కభాగమును చేర్పఁగా పంచీకృతాకాశము ఇట్లు వాయూదులను ఉపహింపవలయును

ఈపంచీకృత భూతములచేతనే అండములును వానికి లోచబడిన పక్షునాలుగు లోకములును జరాయుజోది దేహములును పుట్టుచున్నవి (జరాయుజములు=జరాయువువలనపుట్టునవి = మనుష్యాదులు జరాయువు=గర్భముత్పత్తి అండజములు=అండమువలనపుట్టునవి=పక్షిసర్పాదులు, అండము=గ్రుడ్డు స్నేహజములు=చెమటవలన పుట్టునవి=నల్లి మొదలయినవి, ఉద్భిజ్జములు=భూమిని చీల్చుకొని పుట్టునవి=వృక్షాదులు)

ఇట్టి ప్రపంచమునకు మూలప్రకృతి పరిణామముపాదానకారణము ఘటమునకు మన్నువంటిది పరిణామి అనగా ఒకరూపమునుండి మఱియొకరూపమును పొందునది బ్రహ్మము ప్రపంచమునకు వివర్తనాపాదానకారణము, అనగా వెండి అను భ్రాంతికి శుక్తివలె ప్రపంచభ్రమమునకు అధిస్థానము (అధిస్థానము=స్థానము) పరమార్థమయిన బ్రహ్మమునందు ప్రపంచమునకు అధ్యాసము కలుగుచున్నది (అధ్యాసము=భ్రమము)

ఇట్టి ప్రపంచరూపకార్యముల నాశము ప్రళయము అనబడును అది నిత్యప్రళయము నైమిత్తికప్రళయము ప్రాకృతప్రళయము ఆత్యంతికప్రళయము అని నాలుగువిధములు కలది అందు ఆత్యంతికప్రళయము బ్రహ్మసాక్షాత్కారముచేత అదివ్యారూపకారణముతోడ సకలప్రపంచనివృత్తి (బ్రహ్మసాక్షాత్కారము=తనకును బ్రహ్మమునకును వికృతప్రత్యక్షము) ఈసాక్షాత్కారము శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసనములతోఁగూడిన వేదాంతవాక్యములచేత కలుగుచున్నది (శ్రవణము=ఆచార్యునివలన న్యాయయుక్తములు అయినయర్థములనువినుట మననము=విన్నయర్థములందు విరోధశంకలు కలుగునప్పుడు వానిని పోఁగొట్టునట్టి మానసికమగు యుక్తివిచారము నిదిధ్యాసనము=అనాదివాసనచేత విషయములయందు ప్రవర్తించి ఉండునట్టి మనఁగును విషయములనుండి యీడ్చి ఆత్మయందు కదలనిక నిలుపుట) ఇది సాక్షాత్కారరూపమయిన బ్రహ్మోక్తిగ్రహణమునకు చేరినకారణము ఈక్షాణము పాపక్షయముచేత కలుగుచున్నది కర్మానుష్ఠానముచేత పాపక్షయము గలుగును

ఈ శ్రవణాదులయందు మోక్షేచ్ఛగలవా

రికే అధికారము ఆమోక్షేచ్ఛయందు నిత్యానిత్యవస్తువివేకము విషయఫలవైరాగ్యము శమదమోపరతి తితిక్ష సమాధానము శ్రద్ధ అనునవి ప్రయోజకములు (శమము = అంతరిందియనిగ్రహము, దమము = బహిరిందియనిగ్రహము ఉపరతి=చాంచల్యములేమి తితిక్ష=ఓర్పు సమాధానము = ఒకచోటనే మనఁగునిలుపుట శ్రద్ధ = గురువులయందును శాస్త్రముల యందును విశ్వాసము)

నిర్వికేషమయిన బ్రహ్మమును సాక్షాత్కరింపసామర్థ్యము లేనివారు సవికేషబ్రహ్మపాసనము చేయవలయు వీరికి సగుణబ్రహ్మపాసనముచేత మనఁగు స్వాధీనపడఁగానే నిర్వికేష బ్రహ్మము తానే తోచును సగుణబ్రహ్మపాసనము చేయువారు అర్పిరాధి మార్గముగా బ్రహ్మలోకమును పొంది అందు శ్రవణాదుభేద సాక్షాత్కారము కలిగి బ్రహ్మతోడ మోక్షమును పొందుచున్నారు కర్మనిష్ఠులు ధూమాది మారముగా పితౄలోకమును పొంది అందు సుఖానుభవములు చేసి మరల పుణ్యపాపానురూపముగ మనుష్యాది యోనులయందు పుట్టుచున్నారు నిషిద్ధకర్మములను ఆచరించువారు రౌరవాదిపరకములను పొంది అందు పాపానురూపంబుగా చుఃఖములను అనుభవించి మరల కుక్క, నక్క మొదలుగాఁగల తిర్యగ్వృషులయందు స్థావరాదియోనులయందును శుక్తి నశించుచున్నారు. నిర్గుణ బ్రహ్మపాసనము చేయువారు ప్రారబ్ధ కర్మములనుమాత్రము అనుభవించి కడమ పుణ్యకర్మములను మిత్రులయందును పాప కర్మములను శత్రువులయందును విడిచి వైవల్యమునుపొంది నిరతిశయానందమును అనుభవించుచున్నారు

అద్యైతానంబుఁడు వేదాంతసారము అను
వేదాంతగ్రంథమునకు వ్యాఖ్యానము చేసిన
యతఁడు సదానందునిగురువు

అభర్తుఁడు వరుణునికి జ్యేష్ఠాదేవియందు పు
ట్టినకొడుకు ఈతనిభార్య నిర్వతునికూఁ
తురయిన హింస, కుమారులు భయఁడు
మహాభయఁడు పృథ్వీపుత్ర చెల్లెలు సుర
నిందని

శ్రీభాగవతమున అభర్తుఁడు పృథకుని వి
వాహుమయినట్లును ఆమెయందు దంభుఁడు
అనుకొడుకును మాయ అను కూఁతురును
కలిగినట్లును వారికి ఇరువురకు లోభుఁడు
అనుకొడుకును నికృతి అనుకూఁతురును పుట్టి
నట్లును, వారికి క్రోధుఁడు హింస పుట్టెరని
యు, వారికి కలియను దురుక్తియు పుట్టెరని
యు, వారికి వ్యక్తువును భీతియు కలిగెరని
యు, ఆపృథ్వీపుత్రునకు భీతియందు నిరయఁ
దు యాతనయు పుట్టెరనియు, చెప్పఁబడి
ఉన్నది

విష్ణుపురాణమునందు అభర్తునికిని హిం
సకును అన్యకుఁడు అనుకొడుకును నికృతి
అనుకూఁతురును పుట్టినట్లును, నికృతియందు
అన్యకునికి భయఁడు నశకుఁడు అనునిర్దలు
పుత్రులును మాయ వేదన అనునిర్దలు పుత్రి
కలును జన్మించినట్లును, అంబు భయనికి
మాయయందు పృథ్వీపుత్ర అనువాఁడును
నరకునికి వేదనయందు దుఃఖుఁడు అనువాఁ
డును పుట్టినట్లును, చెప్పి ఉన్నది మఱియు
పృథ్వీపుత్రునకు వ్యాధి జర శోకుఁడు తృష్ణ
క్రోధుఁడు అనువారు పుట్టి లోకమును నా
శముచేయుచుండరనియు చెప్పి ఉన్నది

అభర్తుతాపార్యులు ఈతఁడు ఒకయాంధ్ర
పండితుఁడు ఇతఁడు తెనుఁగువ్యాకరణ
మునుగూర్చి అనేకకారికలు వ్రాసినట్లు తెల్ల

మగుమన్నదిగాని ఆగ్రంథము ప్రశ్నేకము
గా వారకినది కాదు ఇతఁడు భారతమును
తెనిగించినట్లును తెలియఁబడుచున్నది

అధిరానపురము చేది దేశమునకు ముఖ్యపట్ట
ణము

అధోక్షజుఁడు విష్ణుపుత్ర

అభర్షిరఁగు లంచముతీనీకొనువారికై ఉండు
నరకము

అభ్యాత్మరామాయణము రామునిని ఆత్మస్వ
రూపముఁగాను నీతను షాక్షాత్కరించు
నిరూపించి రామకదనం ఆత్మవిషయముగా
చెప్ప గ్రంథము ఇది విశ్వామిత్రునిచే వే
యఁబడినది ఇది తెనిగించినది ఉన్నది

అభ్యాత్మలు ఇవి పదుమూఁడు విధములగు
వాయువులు ఇవి పిండాండమునందును
బ్రహ్మాండమునందును ఉండును

అభ్యుని బల్లారిజిల్లాయందు ఉండెడి ఒకపట్టణ
ము దీనిని ఇళుడు ఆదవాని అందురు

అనంగుఁడు మన్మతుఁడు చూ॥ అంగదేశము

అనంతకవి ఇతఁడు బోజరాజ్యము అను
ఒకతెనుఁగుగ్రంథమును వ్రాసి ఉన్నాఁడు

అనంతవిజయము యుద్ధిమరునిశంఖము

అనంతవ్రతము ఇది భాద్రపదశుక్లచతుర్దశి
యందు కాలస్వరూపుండయిన అనంత
వత్సనాభుని ఉద్దేశించి సలుపఁబడు ఒక
వ్రతము. ఇది మహానైశ్యర్య వ్రదము అని
అరణ్యవాసకాలమున పండవులకు శ్రీకృ
ష్ణుఁడు చెప్పినట్లు చెప్పఁబడుచున్నది

- అనంతుఁడు (1) ఆదిశేషపు.
- (2) విష్ణుపు
- (3) రుద్రుఁడు

అనమిత్రుఁడు య॥ యుధాజిత్తుని పుత్రుఁ
డు ఇతనిని కొడుకులు నిఘ్నుఁడు శిని పు
శ్చి అని ముప్పురు.

అనరణ్యుడు (౧) ఇ||నూ||నా||అనేనన్ను
 (౨) ఇ||తండ్రి త్రసదస్యుడు
 లేకవగుడుడు కొడుకు హర్యస్యుడు
 రావణుడు ఇతనితో యుద్ధముచేసి ఇతనిం
 గూర్చుకొని ఇతడు నన్ను సెప్పించినందుల
 కైత్రుకుము నావంశమున శుట్టంబోవు
 రాముడు నిన్ను చంపును అనిపలిక మృతి
 సొందెను

అనర్హరాఘవీయము మురారితేత చేయబడిన
 ఒకసంస్కృతనాటకము

అనలుడు (౧) మాలికొడుకు విభీషణుని
 యనుచరుడు

(౨) అగ్ని

(3) కుశునివంశజుడగు నిష
 ధుని కొడుకు

అనలురు దేవతాభేదము, వీరు నలువదితొ
 మ్మండ్రు అందు అభిమానుడు మొదటి
 వాడు అతనికొడుకులు పావకుడు పవ
 మానుడు శుచి అని మువ్వురు వారికొడు
 కులు నలువది యయిబగురు చూ|| అగ్ని

అనసూయ. అత్రిభార్య నీతాదేవి శ్రీరాము
 నితోఁగూడి దండకారణ్యమునందలి అత్రి
 మహ్ని యూశ్రమమునకు పోయినపుడు ఈ
 మె నీతకు స్త్రీభర్తములు అనేకములు ఉప
 దేశించి ఆమెనుదీసింది సౌమంగల్యమునకు
 లోపమురాకుండునట్లు అంగరాగ మాల్య
 వస్త్రాభరణములను ఇచ్చెను

అనాయువు నా|| అనుగ. తండ్రి దక్షప్రజా
 పతి; ముండు కశ్యపుడు

అనిరుగ్గుడు (౧) కల్పాదియందు బ్రహ్మను
 శుట్టించుటకై నారాయణుడు ఎత్తినయ
 వభారము:

(౨) య|| ప్రహ్యమ్నునకు రుక్మి
 కూతురందు శుట్టినకొడుకు ఈతడు బా

జాగురుని కొమార్తెయగు ఉష అనుదానిని
 పెండ్లాడెను

అనిలుడు (౧) అష్టవగుపులలో ఒక్కడు

(౨) వాయువు భార్య శైవ

కొడుకులు పురోజపుడు విజానగతి

(3) ర|| మాలికొడుకు విభీషణుని

యనుచరుడు

అనికుడు య|| వసుదేవునితమ్ముడు

అనుగ చూ|| నా|| అనాయువు

అనుగిత ఇదివేదాంతవిషయమైన ఒకగ్రంథ
 ము భారతమునందు అశ్వమేధపర్వమున
 ఉన్నది

అనుతాపకుడు దనువుపుత్రుడు

అనుపదేవుడు (౧) య|| దేవకునికొడుకు

(౨) య|| అక్రూరునిరెండవ

కొడుకు

అనుపము దక్షిణాపశ్చిమమున ఉండెడి ఆండే
 నుగు

అనుమడు చూ|| నా|| హనుమంతుడు.

అనుమతి భాతభార్యలలో ఒకతె

అనువు. (౧) య|| కురువకునికొడుకు

(౨) య|| కపోతలోమునికొడుకు

అనుష్టంధుడు ధి|| హిరణ్యకశిపునికొడుకు

అనూరుడు కశ్యపప్రజాపతినికి వినతయందు
 పుట్టినకొడుకు ఈతనితమ్ముడు గరుడు
 డు—అనూరుడును గరుడుడును అండ
 జములు అందు అనూరుడు ఉండిన యం
 డమును ఆతనితల్లిస్తైనవినత తనసవతి క్ర
 వకుతనకొంటెముందు శుత్రులుకలిగిరి అను
 నసూయచే త్వరపడి అవియించినంజన
 దేహము సంపూర్ణముగాక తొడలుమొద
 లుక్రిందిభాగము లేనివాడై శుశ్మను ఇట్లు
 తన్నువికలాంగునికొనిచేసినందులకు ఆతడు
 కోపించి తల్లిని ఆమెసవతికిదానియగునట్లు

శపించి, ఆశాపయను గరుడుండు మాన్యును
అని వెంటనేవలికి సూర్యునిరథముతోలుట
కు వెన్నెను నా|| అరుణుండు భార్య శ్వేని
కొడుకులు సంపాతి జటాయువు

అనేసన్ను (౧) ఆయువుయొక్క శ్రుత్రుండు
కొడుకు శుక్రుండు తమ్ముండు నమానుండు
(౨) ఇ|| కకుఘ్నికొడుకు నా||

అనరణ్యుండు, సుయోధనుండు

అన్నంభట్టు ఈతండు తర్కసంగ్రహము అను
ఒకగ్రంథమును చేసెను దానికి నీలకంఠదీ
క్షీతులు వ్యాఖ్యానముచేసి ఉన్నారు
అన్నపూర్ణ కాశాయండు ఉండువిశ్వేశ్వరుని
భార్య

అపభ్రంశము గొల్లలు మొదలగువారు మాట
లాడు ప్రాకృతభాషాభేదము

అవ్య పార్వతి ఈమె ఆకులుగూడ భుజింపక
అనేకవేలసంవత్సరములు రుద్రునికూర్చి త
వము ఆవరించినందున ఈమెకు ఈవేరు
కలిగెను

అష్టకవి ఇతండు నన్నయభట్టియమును
అనుసరించి విరివిగా తెనుఁగు వ్యాకరణ
మును పద్యకావ్యముగా రచించెను ఇతఁ
డుశాలివాహనశకము ౧౬ శతాబ్దమున
కృష్ణాతీరమునందలి కామెపల్లియందు ఉం
డెను

అప్పాజి ఈతండు కృష్ణదేవరాయలమంత్రి
తిరుపతికిసమీపమున వసించి ఉన్నట్లు తెలి
యును ఇతండు బాల్యముననే తలిదండ్రు
లను పోగొట్టుకొని నిరాభారుండై ఎచ్చట
నైన భుజించుచు ఇచ్చవచ్చినతోట పవళిం
చుచు వసులగావరులనుకూడి కాలంబు
కడవుచు విద్యాభ్యాసము ఎఱుంగక సంచ
రించుచు ఉండెను అట్టియెడ ఒక్కనాడు
అడవియందు వసులమేపి మిగులడస్యి ఒకచ
ట్టునీడచు మయిమఱచినిద్రించుచు ఉండగా

ప్రాస్తతిరిగినందున ఆచెట్టునీడతొలంగి ఎం
డవేడిమిచే మెండుగ తాపంబుగలిగినను ఆ
తనికి మెలకువ రాదయ్యె అట్టిసమయంబు
న ఒకమహాసర్పము అచటికివచ్చి తనభణం
బువిచ్చి ఈచిన్నవాని ముఖమునకు ఎండ
నెగ తగులకుండునటుల ఆచ్ఛాదించుకొని
ఉండెను ఈవిచిత్రమును దారిపట్టిపోవుబా
టసారులలో ఒకభద్రాజు చూచి ఆశ్చర్య
పడి వీఁడు కొన్నాళ్లలోనే మహానైశ్వర్య
మును పడయును అనియెంచి వానిసమీపము
నకువచ్చి చప్పడుచేయగా సర్పంబుపాటీ
పోయె ఆసంతరము ఆభద్రాజు అప్పాజి
మేల్కొన్నదనుక సమీపమున ఉండి ఆతని
కులగోత్రనామములను అప్పటికితులను విచా
రించుకొని అయ్యూ నీకు శ్రీఘ్నకాలములో
గొప్పదశరాఁబోవునున్నది, అట్టిసమయ
మున నన్నువిచ్చుతిసెందకుమీ, అనిచెప్పఁ
గా అతండు అజ్ఞతపడి నాకనఁగానేమి
అదృష్టమనఁగానేమి వచ్చుటయనఁగానే
మి వినవారునవ్వరా అట్లయినకానిమ్ము
పోయిరమ్మ అని చెప్పింపి తాను తన
గ్రామంబునకు వెళ్లిపోయెను ఆవలకాలాం
తరంబున అతండు రాజకీయోద్వోగముల
ను అనుసరించి ఒకచిన్నయువోగము సం
పాదించుకొని క్రమక్రమముగ తనబుద్ధియు
త్తులను ప్రకటింపజేసి తుదకు రాజమండ్రి
త్వమును సంపాదించుకొనెను అనివాడు
కొనెదరు

అప్రలిరఘుండు శ్రు|| మతిసారుని మూండవకొ
డుకు కణ్ణునితండ్రి

అప్రతిష్ఠము ఇది ఒకనరకము ఇందుసంఖ్యా
తీతంబులగు ఘటియంత్రములు ఉన్నవి వా
నిచేపాశ్రులు అనేకసంవత్సరంబులు త్రిప్పం
డుచు రక్షమాంసంబులను క్రక్కుచు
౧౫౫

అప్పరసలు దేవతాభేదిము మేనక రంభ
ఘృతాచి తిలోత్తమ మొదలగువారు అప్ప
రసలు కశ్యపునికి మునియందు పుట్టినట్లును
పాలసముద్రమునందు పుట్టినట్లునుచెప్పదురు

అబ్బయామాత్యుఁడు ఆంధ్రకపులలో నొకఁ
డు ఇతఁడు అని రుద్రచంద్రమును శ్రురూ
రవశ్చరిత్రమును కూర్చెను

అబ్బజుఁడు (చూ) బ్రహ్మ
అబ్బుఁడు (1) చంద్రుఁడు
(2) ధన్వంతరి

సముద్రమునందు శ్రుట్టినందున వీరికి ఈనామము
కలిగెను.

అభయఁడు ధర్మనికొడుకులలో ఒకఁడు
అభిజిత్తు యః॥ చూ॥ నా॥ దవిద్యోవుఁడు

అభిధానచింతామణి వైసలసేన్ధాంతములకు
ఒకనిఘంటువు ఇది హేమచంద్రునిచే వ్రా
యఁబడినది

అభిధానరత్నమాల హాలాయుధునిచే రచియిం
పఁబడిన ఒకనిఘంటువు

అభిమన్యుఁడు అర్జునునికి సుఖద్రయందు
చంద్రునియంశమున పుట్టినకొడుకు; విర
టునికూతురు అగు ఉత్తరను పెండ్లాడెను
ఈతఁడు భారతయుద్ధమునందు మూఁడవ
నాడు వడ్డపూహము భేదించి లోపలదూఱి
యొక్కముచేయు నవసరమున ఆసహాయం
దైనందున అనేకశత్రువులచే ఏకకాలమున
నిదిరింపఁబడి చంపఁబడెను ఈతఁడు చని
పోయిన కాలమున భార్య గర్భిణిగనుండి ఆవ
ల పరిక్షిత్తును కనెను.

అభిసారులు వీరు కాశ్మీరమునకు సమీపమున
ఉండిన 21 దేశపుకాఁపులు.

అశ్రమువు దూర్పుదిక్కున ఉండెడి అఁడే
నుఁగు

అమరసేంపఁడు నామలింగానుశాసనము చే
సిన ఒకజైనిపండితుఁడు ఈతఁడు విక్ర
మూర్కునికాలమున ఉండినట్లు తెలియఁ
బడుచున్నది

అమరనసూరన ఒక ఆంధ్రకవి ఈతఁడు
కృష్ణదేవరాయల ప్రభుత్వ ప్రారంభమునం
దు ఉండినట్లు ఊహింపఁబడుచున్నది ఇతఁ
డు పింగలివంశస్థుఁడు ఇతఁడు రచించిన
కావ్యములు రాఘవపాండవీయము కళా
సూక్ష్మోదయము ప్రభావతీప్రద్యమ్ముము అ
నుసవి అండుమొదటిది రాఘవపాండవుల
చరిత్రములను న్నేషుభంగిచే చెప్పుచు సుల
భవైలిచే శోభిల్లుచు ఉన్నది రెండవది అతి
విచిత్రమగు కానుకకల్పితకథచే కొనియూ
డఁదగి మృదువైలియను కలిగి వఱలుచు
ఉన్నది కడపటిది, మృదుపాకమును చక్క
ని స్వభావోత్పలుడ కలిగి వినువారివీనులకు
తేనియలాలకుచు ఉన్నది వెనుకటికపుల
లో ఇతఁడు సర్వతోముఖువాతుర్వుఁడు
అనిచెప్పఁబెప్పను

అమరావతి దేవేంద్రునిరాజధాని

అమరుకము ఇది ఒకసంస్కృత శృంగారకా
వ్యము. కొందఱు దీనిని అమరుకకవి చేసి
నట్లు చెప్పదురు మఱికొందఱు ఆదిశంకరు
లు సరస్వతీదేవిని జయించునిమిత్తము పర
కాయప్రవేశము చేసి శృంగారకావ్యప్రజ్ఞాన
ము కనినపుడు ఈగ్రంథము చేసినట్లు చె
ప్పదురు. ఇండు కొన్నిశ్లోకములు తేనిగింపఁ
బడియున్నవి

అమవసువు నా॥ విజయఁడు. పురూరపుని
కొడుకు

అమావాస్య పితృదినము చూ॥ అవోధ
అమ్మిశాస్త్వఁడు. ఇ॥ చూ॥నా॥బర్హిణాశ్శ్వుఁడు.
అమ్మిక చూ॥ నా॥ అంభిక పార్వతి

అమృతమధనము కృతయుగమున ఒకప్పుడు దేవతలును అసురులును మాడుకొని మంద రవర్వతము కవ్వముగాచేసి దానిక్రిందికి ఆధారముగ విష్ణువును ప్రార్థించి కూర్మము గానునిచి వాసుకిని కవ్వపుత్రాడుగా అమృత చిలికిరి అందు తొలుత విషముపుట్టి నాలుగుదిక్కుల నిష్పలుచల్లుచు వ్యాపింపఁ గా దాని రుద్రుఁడుమింగి గొంతులోపల కదలకుండ నిలిపెను మఱియును అందు లక్ష్మీ చంద్రుఁడు ఉన్నైచ్చశ్రవము కౌస్తుభము పారిజాతకల్పవృక్షములు కామధేనువు, అమృతమునుకవండలమునందు ఉంచుకొనిన నైద్యశాస్త్రగురువు అగుభగవంతుఁడయి, బయలువెడలవచ్చిరి ఇంతకుముందు ఒకప్పుడు విరావతమును ఎక్కుకొని ఇంద్రుఁడు పోవుచుండ, అతనికి విశ్వరూప్రచారయక మయిన ఒకవ్రూలండను దుర్వాసుఁడు ఇయ్య, దానిని తగినట్లు శౌరవముగా ఇంద్రుఁడు పుచ్చుకొననందున, అతనికి కోపముగలిగి ఇంద్రునకును దేవతలకును విశ్వరూప్ర వదలితప్పిపోవునట్లు శపియించెను అందు మీఁద దైత్యులు దేవతలను బలహీనులుగ ఎఱింగి తొందరపెట్టి, దేవతలు పోయి విష్ణువుతో మొరలిదిరి అపుడు విష్ణువు దేవతలకు ఒలముకలుగఁజేయుటకై పాలసముద్రమును చిలికి అమృతము వారికిప్పించెను, అని పురాణప్రసిద్ధము

అమృతాంకుఁడు చూచిచంద్రుఁడు ఈతనిదేహము అమృతస్వరూపమనియు, ఆయమృతమును కళలరూపముగ దేవతలుపానము చేయుదురనియు ప్రసిద్ధి

అయతజిత్తు య॥ సహస్రైబిత్తరమ్ముఁడు అయతాయువు. (౧) కు॥ రథకునికొడుకు (౨) సీంధుద్వీపుని కొడుకు

ఋతుపర్వనితండ్రి నా॥ భంగాసరుఁడు. అయోధ్య ఇది కోసలదేశమున సూర్యవంశపురాజులకు రాజధాని ఇది సరయూనదీ తీరమున ఉండెను

అయోముఖి దండకారణ్యమంజు ఉండిన ఒకరక్కసి లక్ష్మణుఁడు దీనిముక్కుచేపులు న్ననములు గోనీ పంపెను

అయోముఖుఁడు దనుపుత్రులలో ఒక్కఁడు అయ్యలార్యుఁడు ఒక ఆంధ్రకవీ ఇతఁడు భాస్కరకవికి మిత్రుఁడు భాస్కరరామాయణమున యుద్ధకాండశేషము ఇతనిచే తెనిగింపఁబడెను

అరజ శుక్రునికొమాతై చూ॥ దండకారణ్యము

అరిచ్చత్రము భారతయుద్ధముపుడు కురునేనకు ఇది ఒకవిడిదల

అరిష్టనేమి (౧) ఇతఁడు ఒకవ్రజాపతి, సగరచక్రవర్తికి అనేకమోక్షభర్తములు ఉపదేశించెను అని ప్రసిద్ధి

(౨) మి॥ కురుజిత్తు కొడుకు

అరిష్టుఁడు (౧) దనువుపుత్రుఁడు

(౨) వృషభరూపియైవచ్చి కృష్ణునిచే చంపఁబడిన ఒకయసురుఁడు

(3) మిత్రునకు రేవతియందు పుట్టిన పెద్దకొడుకు

అరుంభతి (అరంభోతి) కర్ణమునికూతురు వశిష్ఠునిభార్య మహాపతివ్రత కనుక ఇప్పటికిని వెండ్లి నాటిరాత్రి ఔపాసనానంతరము నక్షత్రరూపమున ఉండునీమెను పాతివ్రత్య నిష్ఠకై వెండ్లికొమాతైకు చూపుదురు

అరుణాచలము పంచలింగక్షేత్రములలో ఒక్కటి దీనినే తిరుణామల అందురు

అరుణాశ్వుఁడు ఇ॥ బస్తిణాశ్వుని పండ్లకొడుకు

అగుణాస్పదము ఆర్యావర్తమున వరుణాది
మీరు ఉండెడి యొకపట్టణము

అరుణి దనువుపుత్రుండు

అరుణుండు (౧) ద|| మురాగురునికొడుకు
శ్రీకృష్ణునిచే చంపబడెను

(౨) ఆసూరుండ

(౩) సూర్యుండ

అర్కుండు (౧) శ|| చూ|| నా|| యుక్షుండు

(౨) సూర్యుండు

(౩) ఇంద్రుండు

అస్తి పృవక్రవర్తిభార్య

అస్తికపర్వతము నైదుర్యపర్వతమునకు నా
మాంతరము

అస్తిరాదిమార్గము ఇది సగుణబ్రహ్మపా
సకులు బ్రహ్మలోకమునకు పోవుమార్గము
ఆమార్గము మొదట సూర్యలోకముగుండ
ను ఆవల చంద్రలోకముగుండను ఆవల
పిమ్మల్లోకముగుండను ఉండును

అస్తిని (౧) బాణాసురునికూతురు.

(౨) బాహుద అనునది

అష్టనుండు (౧) కు|| పాంతుమహారాజున
కును కుంతిదేవికిని దేవేంద్రవ్రసాదమున
పుట్టినకొడుకు , పాండవ మధ్యముండు ,
విలువిద్యయందు మిక్కిలి నేర్వరి ఇతండు
భారతయుద్ధమునకు ఒకనాండు ఏండు అ
క్షాహిణులబలమును చంపిస్త్యు చెప్పవారు
ఈతనికిధనువు గాండివము, శంఖము దేవ
దర్శము, నరుండనుజేవన్న భూగారనివ త్తికొ
టకు అష్టనుండయి భూమియందు అవతరిం
చినట్లుచెప్పవారు ఇతనికి అష్టనుండు ఘ్ని
నుండు పాఠుండు కిరీటి శ్వేతపాశుండు
శిభర్షుండు విజయండు కృష్ణుండు సవ్యసా
చి ధనంజయుండు అని పదినామములు అ
ష్టనుండు ద్రోణాచార్యునివద్ద విలువిద్యనే
గురు గుండకాలమున ఆరనికొడుకు అగు

అష్టనామ ఉతనాది పురాణో అష్టయుష
ట్టవచ్చిని వలవారికి దిక్కుము చేసి ఉండెను
ఒకప్పుడు అష్టనుండు ఒకజనముచేయునవస
రమున ఆకర్షకముగా గాలిచే దీపము ఆరి
పోయెను అంత అష్టనుండు భూజనమునిలు
ఒక భుజింగి అభ్యాసమువలన పిలువద్యయు
సీకటియందు సాంపవచ్చును అనితలంగి
అట్లే కీకటియందు విలువిద్యను సాధకము
చేసెను పాండవులు అరణ్యవాసము చే
యుచు ఉండుకాలమున అష్టనుండు పాశు
పతాస్త్రమునకై రుద్రునింగూర్చి ఘోర
తపంబు ఒనరించుచు ఉండగా, ఆయన
కొరికను దీర్చు రుద్రుండు ఏరాతవేషమును
తాల్చికొని అతండు ఉండువసమునకు వచ్చి
మాకుండు అనునైత్యుని సూకరరూపము
ను తాల్చి వని అష్టనుని బాధించువనగా
వాండు అట్లే చేసెను అప్పుడు అష్టనుం
డు ఆకరాతవేషమును ధరించినరుద్రుండు
వలకు వలకు అని చెప్పచుండగా ఆమాట
లు చెవిని పెట్టిక పంట బాణముసంధించి
దానిని పినెను అంజులకు రుద్రుండు ఆలిగి
అష్టనునికో కొంతసేపుపోరాడి అతనిసా
హసమునకుమెచ్చి అతండు కొరిక పాశుప
తాస్త్రమును ఇచ్చి చనియెను.

(౨) కృతవీర్యునికొడుకు చూ|| కా
ర్షవీర్యార్జునుండు

అగ్గనారీశ్వరి శివునియర్ధాంగమును కైకొన్న
యూశ్వరి తొల్లి కృంగి అనుగణనాఘు
డు మోక్షావేడు కలవాడై పార్వతిని పెదిలి
శివునకుమాత్రము నేవచేయుచుండగా పా
ర్వతి భక్తుండు తన్ను అవమానించెను అని
కొపించి శక్తిస్వరూపియై అవనిశరీరిము
నంగి రక్తహంసముల పీల్చి మూర్ఛిల్లి
చేసెను అదియుల గి భక్తపరాధీనుండు ఆ
గుణులను గింగి అనుగ్రహించి పాం

దాయమును ఊతకలగా ఇచ్చి లేవన
అంతట పార్వతి దేవునికి భక్తునియందు కల
ప్రేమ త యందు లేకపోయెను కదా అని
భీష్మురాలై కేదారము అను పుణ్యక్షేత్ర
మునందలి గౌతముని యాశ్రమమునకు
పోయి ఆయన యుపదేశమువలన అచ్చట
ఆవిర్యవించి ఉండెడు కేదారేశ్వరుని ఉపా
సించి ఆదేవునియనుగ్రహముచే సాక్షాత్క
రించిన పెనిమిటిచే అర్థాంగమును పొంది
అర్ధనారీశ్వరి అయ్యెను

అర్ధనారీశ్వరుడు అర్ధదేహము స్త్రీరూపము
గా కల ఈశ్వరుడు చూ॥ అర్ధనారీశ్వరి
అర్బుదవర్మతము ఇది ఆన ర్దదేశములకు స
మీపమున ఉండును ఇంపండుజనులు ఆ
ర్బుదలు ఆనంబడుదురు

అలంబన ఇయ్యెకువంశస్థుడైన తృణబిందు
పుభార్య విశాలునితల్లి

అలంబసుండు (౧) ర॥ బకాసురునితమ్ముఁ
డు, ఘటోత్కచునిచే చంపబడెను

(౨) ర॥ బటాసురుని కొడు
కు, ఘటోత్కచునిచే చంపబడెను

అలకనంద గంగాశాఖలలో ఒక్కటి
అలకాపురము కుబేరునిరాజధాని

అలర్బుండు కా॥ కువలయాశ్వుని కొడుకు
మిక్కిలి ప్రసిద్ధికి ఎక్కినరాజు ఇతనికి ద
త్తాత్రేయండు యోగవార్ధమును ఉపదేశిం
చెను కొడుకు సన్నలి

అల్లసానివెద్దన ఒకగొప్పయాంధ్రకవి ఇతఁ
డు బల్లారి కడప జిల్లాలప్రాంతములయందు
మాపాడు అనుదేశంబున దొరాశ అనుగ్రా
మము వాసస్థలముగా కలపాడు ఈ
యన శాలివాహనశకము ౧౪౩౦ సంవ
త్సరమున జన్మించినట్లు తెలియబడుచున్న
ది కృష్ణదేవరాయలసారి ఆస్థానపండితు

లు ఎనమండ్రలోను ఈతఁడు ఒక్కఁడు
అయి ఉండినదికాక ఆరాజుచే ఆంధ్రక
వితాపితామహుండు అనుబిరుదాంకము స
హితము పడసెను. ఈతనికృతి స్వారోచిష
మనుసంభవము ఇది మిక్కిలి ప్రౌఢకా
వ్యము

ఆవంతి ఉజ్జయినికి నామాంతరము

అవశ్రీతుఁడు రు॥ భరద్వాజునికొడుకు ఇతఁ
డు గురుముఖముగ చదువక తవస్సుచేసి
వేదములనేర్చి కడుగర్వితుఁడై గైభ్యుని కో
పానలమున పుట్టిన రాక్షసునిచే చంపబడి
లై భ్యపుత్రుండు అగు అర్థావశునిప్రార్థనచే
దేవతలవలన పునర్జీవితుఁడు అయ్యెను

అవీక్షిత్తు కరంభమునికొడుకు, ఈతనిజనన
కాలమున లగ్నమునకు దుష్టగ్రహవీక్షణలే
నందున ఇతనికి అవీక్షిత్తు అనుపేరువెట్టిరి.
ఈతనికొడుకు మరుత్తు అను చక్రవర్తి

అశన బలిభార్య, బాణాసురునితల్లి

అశోకవర్ధనుఁడు. చంద్రగుప్తుని పౌత్రుఁడు
అగు మగధదేశపురాజు

అశోకుఁడు దశరథునిమంతులలో ఒక్కఁడు.

అశ్వకుఁడు. (౧) ఇ॥ ఇతనితండ్రి కల్మాషపా
దుఁడు ఈతనితల్లి ఇతని ప్రసవంబవ ప్ర
యాసవదుచుండ వసిష్ఠుండు తాతితో ౧౪వ
ముగించి శిశువును బయట తీసినందున ఇత
నికి అశ్వకుఁడు అనుపేరుకలిగెను కొడుకు
మూలకుఁడు లేక నారీకవచుండు.

(౨) ఒక వివ్రవరుఁడు, ఒకప్పడు

విదేహరాజు అగు జనకుఁడూ బంధువియో
గమున విషాదమునెంది గృహంబు తొటం
గి వెడలువాఁడు అయ్యెను అప్పుడు అతనికి
ఈయత్కకుఁడు సంసారశస్యరూపము ఎఱిం
గించి ఆత్మతత్వము బోధించి స్వకర్మవ్రవ

స్తనయందు అనురాగము పుట్టించెను అని ప్రసిద్ధి

అశ్వతీర్థము గంగతోడ కాల అనెడునది సంగమము అగుస్థానమున ఉండు సుకతీర్థము అది రుచికునకు సత్యవతిని ఇచ్చుటకయి గాధికోరిన వేయిహయములు ఉత్పత్తియైనవోటు కనుక దీనికి ఈవేరు కలగెను

అశ్వశ్లాఘా ద్రోణునికొడుకు ఇతనితల్లికృపి ఇతఁడు చిరంజీవి, భారతయుద్ధమున కడపటినాటిరేయి పాండవులశిబిరము చొచ్చి నిద్రించువారలను అందఱను దయలేక హత్యచేసెను అందు క్రౌపదీపుత్రులైన ఉపపాండవులు ఏవురు చచ్చిరి అందునిమిత్తము ఈతఁడు అర్జునునిచే వెనుక అవమానింపబడెను ఇతఁడు బాలవధ చేసినందులకై వ్యాసునిచే దుర్లంభ రక్ష దిగ్ధ దేవుండు అగునట్లు శపింపఁబడెను పాండవులమీది క్రోధముచే ఇతఁడు లోకమునందు ఎక్కడ పాండవులు అనువేరులేక ఉండునట్లు ఒక యస్త్రము ప్రయోగింపఁగా, అది ఉత్తర గర్భమందు ఉన్నయభిమన్యునికొడుకు అగు పరీక్షిత్తుని వహింపను ఆరంభించెను, అపుడు పరీక్షిత్తు నాశము ఒందకుండునట్లు శ్రీకృష్ణుఁడు రక్షించెను ఇతఁడు కామక్రోధాదుల యంశమున జనించినవాఁడు

అశ్వవతి (౧) మద్రదేశపురాజు ఇతఁడు సంతాన కాంక్షచే పడునెనిమిది విండ్లు సావిత్రిని కొలిచి అద్దేవియనుగ్రహంబున సావిత్రి అనుకొమ్మైనను పడనెను చూ॥ సావిత్రి

(౨) కేకయదేశపురాజు కూతురుకై కేయి కొడుకు యుధాజిత్తు

అశ్వనేనుఁడు తక్షకునికొడుకు వీనిని ఖాండవదహన సమయమున చావకుండ దేవేంద్రుఁడు రక్షించెను. పిదప వీఁడు నాగాస్త్ర

యై కగ్ధునిచే విడువబడి అర్జునుని కిరిటమును అవహరించి అర్జునునిచే చంపబడెను

అస్వినీదేవతలు సూర్యుని మాతకురు అగు ఒడియూపమును ఒందిన సంజ్ఞాదేవియొక్క నాసికయందు పుట్టిన అనుడలు వీరు దేవనైద్యులు అతిరూపవంతులు అని ప్రసిద్ధి

అష్టమాదులు అష్టకుండు ప్రతర్దనుఁడు వసుమనుఁడు బౌశినరుఁడైనశిబి అనునలుపురు, వీరు యయాతిహౌహిత్రులు, యయాతివలన అనేకనీతులను ఎఱింగిరి

అష్టకుండు విశ్వామిత్రునికొడుకులలో ఒక్కఁడు

అష్టగ్రామము మైసూరునీమలోనుండు ఒక జిల్లా

అష్టదిక్పాలకులు ఇంద్రుఁడు తూర్పు: అగ్ని పూర్వదక్షిణము యనుముఁడు దక్షిణము: నిర్వతి దక్షిణవశ్చికుము. పరుణుఁడు పడమర వాయువు వశ్చిమోత్తరము కుబేరుఁడు ఉత్తరము ఈశానుఁడు పూర్వోత్తరమును పాలించువారు

అష్టదిగ్జములు విరావతము, పుండరీకము, వామనము, కుముదము, అంజనము, పుష్పదంతము, సార్వభౌమము, సుప్రతికము, అనుమగయేనుఁగులును; అభ్రమువు, కపిల, పింగళ, అనుపమ, తామ్రపద్మి, శుభదంతి, ఆంగన, అంజనావతి, అను ఆఁడేనుఁగులును, క్రమముగాతూర్పుమొదలగు ఎనిమిది దిక్కులయందును ఉండును

అష్టపది ఇది జయదేవునిచే సంస్కృతమున రచింపబడిన గోవిందగీత కృష్ణలీలల గుఱించి వేద్యుని నా॥ గీతగోవిందము

అష్టమూర్తులు బ్రహ్మయొక్క భూమభ్యము నుండి వెలువడిన రుద్రునియొక్క రూపములు ఈ యష్టమూర్తులకు వేర్వేఱునామములును స్థానములును కలవు.

నామము	స్థానము లేక-రూపము	భార్య	శ్రుత్రుడు
భవుడు శర్వుడు ఉశానుడు వకుపతి భీముడు ఉగ్రుడు మహావేపుడు రుద్రుడు	జలము మహా వాయువు వహ్ని ఆకాశము స్వభర్తనిష్ఠుడైన బ్రాహ్మణుడు } సోముడు సూర్యుడు	ఉష సుతేజ శివ స్వాహ దిశ దీక్ష రోహిణి సువర్చల	శుక్రుడు అంగారకుడు మానుమంతుడు స్కండుడు స్వర్ణము సంతానుడు బుధుడు శక్తేశ్వరుడు

అష్టవగువులు (భారతమున చెప్పియుండు ప్రకారము) ప్రజాపతియొక్క కొడుకులు, వీరు, భరుడు ద్రువుడు సోముడు అహుడు అనిలుడు అగ్ని ప్రత్యూఘుడు శ్రభాశుడు అనునామములు కలవారు (ఇతర పురాణముల ప్రకారము) వీరు, బహు ప్రజాపతి కొమార్తెలలో వడుగురు విష భర్తనిభార్యలలో ఒక్కరగు వసువునకు పుట్టిన యేన మండ్రు కొడుకులు భారతమున "అవుడు" అనునానికి బదులు "భరుడు" అనియు, "బర్తుడు" లేక అభ్యరుడు అనునానిబదులు అహుడు అనియు చెప్పి ఉన్నది వీరు ఒకప్పుడు వసిష్ఠునిపామ భేనువును అవహరించి అతనిచే శపింపబడి మర్త్యలోకము నందు మనుష్య క్షీరరావభారిణియై శంతసుని భార్యగానుండిన గంగాదేవికి జన్మించిరి అవుడు వారిలో మిక్కిలి అపరాధి ఆగు ప్రభాసుడు తక్కినయేడుగుర చతుర్థాంశమును పూని భీష్ముడు అనుపేర బహుకాలముజీవించి మహాశూరుడును భర్తవేత్తయిన అయి ఉండెను

అస్తావక్రుడు రు॥ ఏకపాదునికి శుభాతయంబు పుట్టినకొడుకు ఇతడు గర్భమున ఉండు కాలమున అసవరతము శిష్యులచే వేదా

భ్యయనము చేయించుచు ఉండతనతండ్రితో శిష్యులు నిద్రలేమింజేసి జడమతులై చదువు తప్పజదువుచున్నారు అనిన, తండ్రి కొవగించి నీవు అన్యయనంబునకు వక్రముగా పలికితివి కావున అష్టవక్రుండవై జన్మించుము అనికొడుకునకు శాపము ఇచ్చెను ఇతడు అతితేజస్వీయును లోకపూజితుడును అయి ఉండెను ఈతని కురూపము గూచి ఒకప్పుడు రంభాద్యవృషలు నవ్వింపచున, వారు దొంగలచే పట్టువడునట్లు శపింపబడిరి అది కారణముగ కృష్ణనిర్వాణానంతరము గోపికారూపులై ఉండిన ఆతని భార్యలు అగునప్పరసలు అజ్ఞునునివెంట వచ్చునవసరమున దొంగలచే పట్టువడిరి

అసంగుడు య॥ అహూరునిత్రమ్ములలో ఒకడు

అసమంజసుడు. సుగరునికిని సుకేశిని పుట్టినకొడుకు కడుదుర్మార్గుడైనందున తండ్రిచే రాజ్యభ్రష్టుడుగ చేయబడియెను కొడుకు అంశుమంతుడు

అసి. కాశికక్రను ప్రవహించునట్టి ఒకనది అసిక్వి (౧) రెండవదక్షునిభార్య ఈమెకు అటువండ్రు కొమార్తలు.

(2) 2. కానైకములు

అనియును ఒకపౌరాణికుడు

అనురలు అమృతములేనివారు దేవతలకు
అనురులు విరోధులు పీఠతైత్వము లేక
దానవులుగ ఉండురు నైత్వము హిరణ్య
ముండు, హిరణ్యకశిపుండు, బలి, బాణాసు
రుండు, మొదలగువారు దానవులు శంక
రుండు, తారకుండు, విప్రచిత్తి, నముచి,
అంధకుండు, మొదలగువారు

అనివ్రతము ఇది వేయి యోజనముల వలయ
ముగల ఒకనరకము అతితీక్షణములు అగు
సూర్యక్షిరణములును అగ్నికుండములును
ఖడ్గములును పోలు వ్రతములుకల వృక్షము
లును కిలగి ఉండును ఈనరకము అనుభ
వించువారు అక్కడి ప్రారవ్యుగపక్ష్యులచే
వీడింపబడి అయినివ్రతంబులచే తునుకలు
గా చేయబడుదురు

అస్తి బరాసంధునికూతురు కంఠుని పెద్ద
భార్య

అస్తికుండు జరత్కారునికి వాసుకి అనున
ర్వరాజుచెల్లెలయైన జరత్కారుపునందు పు
ట్టినముని జనమేజయుని సర్వయాగమున
నుండి ఉడిగించి తక్షకాదులను కాపాడె
ను తక్షకుండు జనమేజయుని సర్వయాగ
మునకు భయపడి (చూ పరిక్షిత్తు) ఇం
ద్రునియొద్దకు పోయి శిరణువేడగా, అ
తడు తక్షకునికి అభయము ఒసంగి తన
వద్ద ఉంచుకొని ఉండెను అట్లయినను
మంత్రబలము గైవబలమునుగూడ మించి
ఉండును కనుక ఈసర్వయాగపాతల
మంత్రములు పాపములలోనికి ఇంద్రునితో
కూడ తక్షకునిని ఈడ్చెను అప్పుడు
అస్తికుండు జనమేజయుని ప్రార్థించి తక్ష
కుని నిలిపెను

అస్తివృద్ధియము సకలవిభునాశమున య
శస్కరిమును అయిన ఒకవిద్యు డి
రుద్రుండు స్వాయంభువునకు ఇచ్చినట్లను,
అతండు వనీశునకు ఇచ్చినట్లను, అతండు
చిత్రాయుధుండను సుకగంధర్వునకు ఇచ్చి
నట్లను, అతండు తనదాహిత్రి అగు మ
సౌరముకు ఇయ్యగా ఆమె స్వరోచికి
ఇచ్చినట్లును స్వారోచిష మనుసంభవము
నంబు చెప్పబడి ఉన్నది

అహంయూతి శు|| సంయూతికొడుకు భార్య
కార్తవీర్యార్జునిచెల్లెలు అగు భానుమతి

అహల్య ఈమె ముద్దులునికూతురు, గౌత
మమహర్షి భార్య దేవేంద్రునితో జారత్వ
ము చేసినందున భర్త ఈమెను శిలయగు
నట్లు శపించెను రరువార ఒహుకాలమున
కు శ్రీరాముండు నీతను పెండ్లాడుటకై మి
ధిలాపట్టణమునకు పోవుచుండి గౌతమాశ్ర
మము ప్రవేశించి ఆహమేజయును మెట్ట
గానే ఆశాపము తీసెను

అహమేత్రము ఉత్తరపాంచాలములకు రాజ
భాని

అహుండు ఆప్తవశువులలో ఒక్కండు ఇత
నికొడుకు జ్యోతి విష్ణుపురాణమున అహు
ని ఒకవశువుగా చెప్పలేదు ఆపుని చెప్పి
ఉన్నది అపునికొడుకులు, వ్రాసెండు శ్ర
ముండు శ్రాంతి భని అని ఉన్నది

అహెబాబలదతి ఇతండు ఒకసంధితుండు, ఆం
ధ్ర వ్యాకిరణమునకు సవిత్తరముగా సం
స్కృతిభాషలో వ్యాఖ్యానము వ్రాసి
ఉన్నాడు అది అహెబాబల పండితీయము
అనియు కవిశిరోభూషణము అనియు చె
ప్పబడును

అక్షేత్రయము మినాక్షీ కామాక్షీ విశా
లాక్షీ

అక్షుండు ర|| రావణునికొడుకు, మానుమం
తునిచే చంపబడిన

ప్ర

అం? రఘుఁడు చూ॥ బృహస్పతి
అంజనేయుఁడు చూ॥ నా॥ హనుమంతుఁడు
అంధ్రదేశము గోదావరి కృష్ణానదులకు నడు
మను ఉండు దేశము: దీనినే త్రిలింగ దే
శము అందురు

అంధ్రభృత్యులు శూద్రకుని పంశస్థలయిన
మగధదేశపురాజులు, వీరు శాలివాహన
శక ప్రారంభమున నన్నూజు సంవత్సర
ములు రాజ్యముచేసినట్లు తెలియఁబడు
చున్నది వీరి యనంతరము ఆభీరులు
గర్భభులు శకులు యవనులు మొదలైనవారు
పిలుచుండిరి

అంధ్రము అంధ్రదేశవ్యవహారభాష దీనినే
తెనుఁగు లేక తెలుఁగు అందురు ఈ
భాష కణ్ణుమహ్ని మొదలగువారిచే ప్రప
త్తితము విసది అని చెప్పదురు

అంధ్రశబ్దచింతామణి. ఇది అంధ్ర భాషకు
నన్నయ శాస్త్రిరకునిచే రచింపఁబడిన
వ్యాకరణము' ఇది సంస్కృతభాషయందు
ఉండును

అంధ్రులు అంధ్రదేశస్థులు పంచద్రావిడు
లలో ఒకతెగవారు

అంబికేయుఁడు చూ॥ వృతరాజ్ఞుఁడు
అకూతి. (౧) సర్వతేజస్సునిభార్య; చతుర్వ
నుభుతల్లి.

(౨) స్వామింభువునకు శతరూప వ
లన శ్రుతి న కొమార్త. ఈమెయక్క ప్ర
సూతి. అకూతి, ప్రజాపతిని పెండ్లాడి ఆత
నివలన యజ్ఞుఁడు అనుకుమారుని దక్షిణ
అనుకూతును కనియెను

ఆగమములు ఈశ్వరప్రోక్షములు అయి వి
శేష ధర్మములను చెప్పనట్టి శాస్త్రములు.

అవి శైవాగమములు, వైష్ణవాగమములు,
అని రెండువిధములు కలవి. ఈయూగమ
ములయందు ముఖ్యముగా దేవాలయాది
వ్రతిక్యలును దేవార్చనాదిక్రమములును చె
ప్పఁబడుచున్నవి శైవాగమము “పాశు
పతము” అని, వైష్ణవాగమములు “పాంచ
రాత్రము” “వైఖానసము” అని చెప్పం
బడును

సోమకాసురుఁడు వేదములను సము
ద్రములోనికి ఎత్తికొని పోయిన యవసర
మున విష్ణువు తనపూజాగర్భమై పూజావిధము
ను శాండిల్యబుషికి అయిదు రాత్రులలో
ఉపదేశము చేసినందున ఆయాగమములకు
పాంచరాత్రము అనుపేరు కలిగెను వై
వాగమమునందు, శివుఁడు (పశుపతి) లోకు
లు తన్ను పూజచేయువిధమును పార్వతికి
తెలియ చేసినట్లు చెప్పి ఉన్నది

అగ్నిధ్రుఁడు ప్రియవ్రతునికిని గుకన్యకును
పుట్టిన పదుగురు కొడుకులలో పెద్దవాఁడు,
ఇతనిభార్య పూర్వచిత్త (ఇతని సహౌద
రులనుగుఱించి చూ॥ ప్రియవ్రతుఁడు)
ఇతనికి తనతండ్రి జంబూద్వీపమును ఇచ్చె
ను దానిని ఇతఁడు తనకొడుకులగు నాభి,
కింశురుఁడు, హరి, ఇలావృతుఁడు, ర
మ్యుఁడు, హిరణ్యంతుఁడు, మరువు, శద్రా
శ్వుఁడు, శేతుకూలుఁడు, అను తొమ్మండ్ర
కు పంచి ఇచ్చెను అద్వైతనిన నాభికి హి
మవంతుఁడునకు దక్షిణదేశము అగు భరత
ఖండము, కింపురుషునికి దానికి ఉత్తరమున
హేమకూట పర్వతమునకు దక్షిణమున ఉం
డు ఖండము, హరికి హేమకూట పర్వతము
నకు ఉత్తరమున నివభవర్వతమునకు దక్షి
ణమున ఉండు నైషధము, ఇలావృతునికి
నిషభపర్వతమునకు ఉత్తరమున మేరువును
మధ్యప్రదేశముగాఁగల ఇలావృతము అను

ఖండము, రమ్యునికి ఇలావుత్తమునకును నిలాచలమునకును నదుమ ఉండు ఖండము, హిరణ్యంతునికి దానికి ఉత్తరమున శ్వేత పర్వతమునకు ఈవల ఉండు శ్వేతఖండము, కురువునకు శ్వేతపర్వతమునకు ఉత్తరమున శృంగవంతముచే చుట్టఁబడిన ఖండము, శద్రాశ్వునికి మేరువునకు తూర్పున ఉండు ఖండము, కేతుమాచునికి మేరువునకు పశ్చిమమున ఉండు ఖండమును ఇచ్చెను. ఇవియే నవఖండములు ఇవి నవవర్షములు అనియూ అనఁబడును

అన్నేయపురాణము. ఉపపురాణములో ఒకటి ఇది భృగుప్రోక్షము యజ్ఞాది అగ్నివిషయములు కలది దీనిగ్రంథసంఖ్య ౧౫౦౦

అచారకాండము ఇది విజ్ఞానేశ్వరీయము అనెడు ధర్మశాస్త్రములో ఒకకాండము ఇందు నాలుగువర్ణములవారును ఆచరింపవలసిన ధర్మములు చెప్పఁబడి ఉండును బ్రాహ్మణునకు యజనము యాజనము అభ్యయనము అభ్యాసనము దానము ప్రతిగ్రహము అను షట్కర్మములను నియమించి ఉండును క్షత్రియునకు ప్రజాపాలనము దానము యజ్ఞము వేదాభ్యయనమును ఏర్పఱిచి ఉండును వైశ్యునకు పశుపాలనము, దానము యజ్ఞము వేదాభ్యయనము, స్థలజలముల యందు ధాన్యరత్నముల వ్యాపారము, ధనమును వడ్డిరూపమున పెంచుట, పైరుపెట్టుట అనునీయాలు కర్మములు ఏర్పఱిచి ఉండును శూద్రునకు మీఁద చెప్పిన మూఁడువర్ణముల వారికిని శుశ్రూషచేయుట ముఖ్యమగు ధర్మముగా కావించి ఉండును వేదమంత్రములచేతను గర్భాధానమంత్రములచేతను నీమంతపెలామముచేతను జాతకర్మము నామకరణము

అన్నప్రాశనము షోలము ఉపయోగము మొదలుగు కర్మములచేతను ద్విజులు మత్స్య గర్భవాసాదిదోషములు తొలగింపబాద్ధు కోయకమునుపు పురుషప్రజకుఞాతకర్మము అను సంస్కారము చేయవలసది (జాతకర్మము=పుట్టుకనుగూర్చి శిశువునకు చేయునుకనిధి) బిడ్డపుట్టిన పదియవనాఁడుగాని పండ్రెండవనాఁడుగాని పుణ్యతిధియందు సుముహూర్తమున సునక్షత్రమున నామకరణము చేయవలయును నాలవమాసమున శిశువునకు సూర్యదర్శనము చేయింపవలయును ఆఱవమాసమున అన్నప్రాశనము చేయింపవలయును ద్విజులకు పుట్టిన సంవత్సరమున నైనను, మూడవ సంవత్సరమునైనను, వేదోక్షప్రకారము షోలకర్మను చేయవలసినది (షోలము=నిగను ఉంచుట) గర్భధారణము మొదలుకొని బ్రాహ్మణునకు ఎనిమిదవ సంవత్సరమునకు, క్షత్రియునకు పదునెకండవ సంవత్సరమునకు, వైశ్యునకు పండ్రెండవ సంవత్సరమునకు, ఉపనయనము చేయవలయును పైచెప్పిన కాలములయందు ఉపనయనము చేయ సరిపడనియెడల బ్రాహ్మణునకు పదియాఁటిండ్ల వఱకును, క్షత్రియునకు ఇరువది రెండు సంవత్సరములవఱకును, వైశ్యునకు ఇరువది నాలుగు సంవత్సరములవఱకును, ఉపనయనము రెండవవత్సరమున చేయవచ్చును మొదటి మూడువర్ణములవారికి మీఁదచెప్పిన కాలములయందు ఉపనయనము చేయనియెడల వారు గాయత్రికి అర్ఘులుగాక వ్రాత్యులు అగుదురు, అట్టివారు నైదిక కార్యములకును ఉపయోగింపరు మఱియు అట్టివారిలో ఇచ్చుకోలుపుచ్చుకోలు చేయతగద

అణిమాణ్వుండడు చూ॥ నా॥ మాండవుండడు
అత్రేసుండడు చూ॥ చండ్రుండడు
అత్రేయులు అదితసంతతివారు ఇదిదేవత
లకు నామాంతారము

అదిత్యహృదయము ఇది ఒకస్తోత్రవిశేషము
దీనిని పఠించువారికి సూర్యానుగ్రహము
కలుగును ఇదిరావణుని చంపుటకై అగ
స్త్యులు రామునికి ఉపదేశించెను

అదిత్యుండడు చూ॥ సూర్యుండడు
అదిత్యులు అదితియిండు కశ్యపవ్రజాపతికి
పుట్టినకొడుకులు వీరుపన్నిద్దఱు, కాత,
మిత్రుండడు, అర్యముండడు, శక్రుండడు, వరుణుం
డు, అంశుమంతుండడు, భగుండడు, వివస్వం
తుండడు, పూషుండడు, సవిత, త్వష్ట, విష్ణువు
వీరులలో విష్ణువు ఇండ్రుండడు వీరు వైవ
స్వత మన్వంతరమున అదిత్యులుగా ఉండి
చక్షుర్మన్వంతరమున తుహితులుగా ఉండు
నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది కల్పాదియందు
బ్రహ్మచేస్వజింపబడిన జయులు అనంబడు
ఈపన్నిద్దఱు సృష్టియందు ఇచ్చలేక బ్రహ్మ
యాజ్ఞను అతిక్రమించినందున వీరువ్రతి
మన్వంతరమున పుట్టినట్లు శపింపబడిరి
ఈద్వాదశాదిత్య నామములు సూర్యునికి
నామాంతరములై ఉండును

అదినాకుండడు శైనిగురువు, మొదటితీర్థకా
రుండడు.

అదిశేషువు కశ్యపవ్రజాపతికిని కద్రువకును
పుట్టిన పుత్రులలో జ్యేష్ఠుండడు ఇతండడు తన
తల్లియైన కద్రువ వినతయెడల చేసినయక్ర
మమునకు ఓర్వ చాలక, (చూ॥ కద్రువ)
గంధమాదనము బదరికాశ్రమము గోకర్ణము
మొదలగు దివ్యక్షేత్రములయందు మహా
తపమాచరింపగా బ్రహ్మ అతని సత్యనిష్ఠ
కును శైర్వమునకును మెచ్చి భూభారమును

వహించునట్టి శక్తిని ప్రసాదించి గరుడునితో
సఖ్యముగలిగి ఉండుము అని చెప్పెను
అతండడు అట్లే చేయుచు ఉండెను చుటి
య అతండడు ఈశ్వరప్రసాదముచే విష్ణువు
గకు పానుపై వేయిపడగలతో భూమినిమో
యుచు నాగులకు అందఱకు రాజై ఉం
డును ఇతనికి భృగుమహర్షి శాపమువలన
బలరామావతారము కలిగెను

అధూర్తరజుండడు కుశుని మూండవకొడుకు
ధర్మారణ్యమును కట్టినవాండడు ఇతనికొడు
కు రాజుని బన గయ్యుండడు.

అనందగిరి శాలివాహనశకము తొమ్మిదవ
శతాబ్దమునందు ఉండిన ఒకసంస్కృత
గ్రంథకర్త ఇతండడు శంకరదిగ్విజయమును
వ్రాసెను ఇదితెనింగింపబడి ఉన్నది

అనకకుండుభి చూ॥ నా॥ వసుదేవుండడు.
అనకుండడు య॥ వసుదేవునితమ్ముండడు
అనర్తము ఇది యువనసముద్రతీరమున ద్వా
రకకు సమీపమున ఉండు నౌకదేశము.
ఇందు శర్యాతికొడుకు అగు అనర్తుండడు
కుశస్థలి అనుపట్టణమును నిర్మించెను
అతనిపేర ఈప్రాంతము అనర్తము అనం
బుండ

అనర్తుండడు శర్యాతికొడుకు ఇతనికొమరుం
డు రైవతుండడు. అతండడు కుశస్థలి అనువు
రమును నిర్మించెను

అనీకుండడు య॥ వసుదేవునితమ్ముండడు అగు
అనీకుని రెండవకొడుకు.

అనగొంది ఋశ్యమూకపర్వత సమీపమునం
డు ఉండునౌకపట్టణము.

అపర్తంబుండడు ఇతండడు ఒకమహర్షి యజు
ర్వేదవిహిత కర్మములనుగూర్చి సూత్రము
చేసెను అది అపర్తంబసూత్రము అనం
బడును

ఆవుడు అష్టవసువులలో ఒక్కడు చూ||
వసువులు

ఆభీరము సింధునదికి పడమట ఆర్యావర్తము
తో చేరికగా ఉండు సుకచేశము

ఆభీరులు ఆభీరచేశస్థులు

ఆయతి మేరువుకొమార్తై మగండు ధాత
కొడుకు మృకండుండు

ఆయువు పురూరపునికొడుకు, ఇతనిపుత్రులు
నహుషుండు, క్షత్రవృష్ణండు, రజి, రంభుం
డు, అనేనస్సు, ఆని అయిదుగురు

ఆయుష్మంతుండు ని|| ప్రహ్లాదునికొడుకులలో
ఒక్కండు

ఆరంజోతి చూ|| అరుంధతి

ఆరాధ్యులు లింగధారిబ్రాహ్మణులు చూ||
బసవుండు వీరుబసవపురాణమును ప్రమా
ణముగా కొని వీరభద్రుని ఉపాసించురు

ఆరుణి అఘోరుండు అగుఠోమునిశిష్యుండు
ఆర్య పార్వతి.

ఆర్యభట్టు శాలివాహనశకము మూడవశ
తాబ్దిమునందు ఉండిన ఒక గొప్పజ్యోతి
ష్కుండు

ఆర్యావర్తము హిమవద్వింధ్యమధ్యగత దేశ
ము ఆర్యులు ఉండినతావు. పూర్వమునం
దలి ధారతఖండపురాజులెల్ల ఇందే ఉండిరి

ఆర్యులు వేదములయందు వెత్పించినవారు
వీరుతొలుత సరస్వతీపుషద్వతీ నదులమధ్య
ప్రదేశమునందు ఉండి పితవ ఆర్యావర్తము
నందు ఎల్లవ్యాపించిరి ఈదేశమునందలి
యాచార వ్యవహారములు అన్నియు వీరే
కల్పించినవారు

ఆశాచము ఇద్ర రెండుతెఱంగులు, జాతా
శాచము, మృతాశాచము జాతాశాచము
ను వృద్ధి పురుండు అనియుచెప్పబడు త్రా

హ్మణులలో పిత్రాదిసపిండులు మృతులై రేని
ఆశాచము పదిదినములు, క్షత్రియులకు
పండ్రెండుదినములు; వైశ్యులకు పదునైదు
దినములు, శూద్రులకు ముప్పది దినములు
చూడాకర్మవహినులు అగుశిశువులు మృతి
పొందిన ఆశాచము ఒకదినము, చూడాకర్మ
ము ఒనర్చినపిదప ఆశాచము మూడుదిన
ములు వైవర్ణములవారు జాతాశాచమును
కూడ మృతాశాచమువలెనే ఆచరింతురు
మృతుండు యమపురమునకు నయింపబడె
డి పండ్రెండుదినములవఱకు ప్రధమదివసము
మొదలు పిండ్రదానము చేయవలయు
అది వానికి పాథేయము అగును ఆపండ్రెం
డుదినములవఱకు వాండు మృతిపొందినస్థల
మునుండి గృహపుత్రకళత్రాదులను వీక్షిం
చుచు ఉండును. అట్టిస్థలమునందు ఉట్టి
కట్టి అందు పదిదినములవఱకు ప్రేతత్వప్ర
ర్థము ప్రత్యహము పాలు ఉంచవలయును
పదు సుకొండవదినమున వైశాచాదికబాధా
నివృత్త్యర్థము వృషాత్పర్ణనము చేసి పదు సు
కండు బ్రాహ్మణులకు భోజనము పెట్టుదురు

ఆశ్రమములు. చూ|| వర్ణాశ్రమములు

ఆశ్రతుండు దివ్యంతునిపాత్రుండు ఇతనికి
పాండ్యుండు చోళుండు కేరళుండు అనిము
పురువుత్రులు వీరు ప్రత్యేకవంశకర్తలై నిజ
నామములు వెలయ జనపదముల కావించిరి

ఆశ్వలాయనుండు ఇతడు ఒకమహర్షి ఋ
గ్వేదవిహితకర్తములను గుఱించి సూత్ర
ములుచేసెను అది ఆశ్వలాయన సూత్ర
ము అనబడు

ఆసవశాండేశ్వరుండు కాశియంద్భి యొక
దేవత ఒకప్పుడు కాశివిశ్వేశ్వరుండు ఒక
కల్లుకుండనండి ప్రత్యక్షము అయి ఒక
ఈటిగవానికి వానిభార్యకును మోక్షము
ఇచ్చినట్లు చెప్పి ఉన్నది.

ఆహుతి దేవకునిమేనయత్త
ఆహుకుడు య|| దేవకునితండ్రి

ఇ

ఇందివ రాజుకుడు సలనాళుడు అనుగంభ
ర్యరాజుకొడుకు ఎరూధినితమ్ముడు ఇతఁ
డు కవటోపాయముచే ఒకబుప్పియొద్ద ఆ
యర్విద్యనేర్చికొని గురువును పరిహసించి
నందున అతఁడు ఇతనిని అసురుఁడు అగు
నట్లు శపించెను ఆశాపము స్వరోచివలన
వదలెను

ఇందుడు చూ|| నా|| (౧) చంద్రుడు
(౨) అతిచాండ్రుఁడు
శాస్త్రునికొడుకు

ఇంచుమఱి విదర్భరాజుమాఁతురు ఆజునిభార్య
దశరథునితల్లి

ఇంద్రజి
ఇంద్రజిత్తు } ర|| రావణునికొడుకు అతి
ఇంద్రజితుఁడు } మాయావి పడునాలుగుసం
లులేనివారిచేతనే ఇతఁడు చంపఁబడునటు
లు వరమును పొందియుండెను కాన
అట్లయిందిన లక్ష్మణునిచే ఇతఁడు చంపఁ
బడియెను చూ|| మేఘనాడుఁడు

ఇంద్రద్యమ్ముడు ఒకానుక సరస్సు ఇది
యింద్ర ద్యమ్ముఁడు అను రాజుదానము
చేసిన గోవులగారిసెల త్రొక్కుడుచేత వి
ర్వదినది ఇంద్రద్యమ్ముఁడు ఇంద్రసదన
ముగఁ డుండఁగా బహుకాలమునకు ఆతని
కీర్తి లోకమున మానెను అంత అతనిని
అమరులు ఘోమికి త్రోయఁగా అతఁడు
మార్కండేయునిపాలికి చని నన్నెఱుంగవే
అని అడుగఁగా అతఁడు తాను ఎఱుగఁగ
నియు, తనకంటె పెద్దయయి హిమశృంగ
వైలవాసీయయియుండు ప్రవాళకుండు అ
నుఘూకము ఎఱుంగవచ్చుననియు చెప్పి,
ఆతనివద్దకు పోయిరి అంత అతఁడును
తాను ఎఱుంగను అనఁగా ఆతనివేరణచే

ఈయింద్రద్యమ్ము సరస్సునందు ఉండిన
నాళీకజంఘుఁడు అను ఒకబకముచెంతకు
పోయి అతనిమూలముగ ఆకొలనియించుండు
యిగంధరుఁడు అనుకచ్చపమును అడుగ
అదికొంతనేపు తలఁచుకొని కన్నుఁగవయం
చు అశ్రుతతులు తొరఁగ “ఉ|| అక్కట
నే నెఱుంగనే మహాగుణభూషణునమ్ముహోత్సు
న, స్నిక్కుడఁ బెక్కుమాటులననేక భయం
బులఁ బొందుచుండఁగా, నక్కుటికంబుతో
డఁ దగనాతఁడు నైకొని కాచఁగా దెఱెం,
పెక్కినయన్నరేశ్వరుని నెన్నటికిన్మఱువంగ
వచ్చునే తే. అమ్ముహోత్సుండు బహువిధ
యజ్ఞదక్షి, శార్థముగ విప్రవరులకు నర్చిని
చ్చు, గోగణంబుల గారిజలగ్రాస్తీయయ్యెఁ,
గాడెయీసరోవరము జగన్నుతముగ ” అని
పలికెను ఇది జగన్నాథమునందు ఉండును

ఇంద్రద్యమ్ముఁడు ఋషభుని పౌత్రుఁడు
భరతునిపుత్రుఁడు అగునుమతి కొడుకు
ఇతఁడు ఒకనాఁడు కడునిఱతో ఉండు
వేళ అగస్త్యుఁడు అచ్చటికేరాఁగా అతనికి
లేచి ప్రత్యుత్థానము ఒనరింపనందున అతఁ
డు ఇతనిని మత్తగజేంద్రుఁడు అగునట్లు
శపియించె అట్లు గజస్తై సంచరించుచుండి
ఒకదినము పిపాసాతురుండై ఒకకొలనిలో
నికి నీరు త్రావ దిగఁగా అందు ఒకమక
రిచే ముంగాళ్లు “రెండుపట్టువడి నిటిలోనికి
ఈడ్వఁబడెను అంత అగజము పూర్వ
జన్మజ్ఞానముచే విష్ణుపరాయత్తచిత్తస్తై అత
నిని నుతిచేయ అతఁడు తనవక్రముచే ఆ
మకరిని చంపి గజేంద్రుని కాపాడెను గ
జేంద్రుఁడును తనపూర్వ రూపమును పొం
డెను

ఇంద్రప్రమితి రు|| వ్యాసశిష్యుఁడు అగు పై
లుని శిష్యుఁడు. ఇతఁడు ఋగ్వేదసంహి
తను చతుర్విధము కావించి, బామ్మలఁడు

బోధ్యుఁడు యాజ్ఞాన్యవల్కుఁడు పరాశ
రుఁడు మాండూకేయుఁడు అగ్నిమతి అను
వారికి ఉపదేశించెను

ఇంద్రప్రస్థము పాండవులకు రాజధాని డిగ్గీ
పట్టణమునకు కొంతదూరము ఉండును నా||
ఘోషాడవప్రస్థము

ఇంద్రవతి గోదావరితో కలిసెడి ఒక ఉప
నది

ఇంద్రవాహనుఁడు ఇ|| చూ|| కకుఁకుఁడు

- ఇంద్రనేన (౧) మార్దల్యమహర్షి భార్య
(౨) చూ|| ద్రాపది
(3) నలుని మాఁతురు

- ఇంద్రనేనుఁడు (౧) నలునికొడుకు
(౨) ధర్మరాజు సారధి
(3) సరి|| శర్యునికొడుకు

ఇంద్రావరజుఁడు చూ|| ఉపేంద్రుఁడు

ఇంద్రుఁడు దేవతలకురాజు పూర్వదిక్పాల
కుఁడు ఇతఁడు కశ్యపవ్రజాపతికిని అదితి
కిని పుట్టినకొడుకు ఈయనరాజధాని -
అమరావతి, ఆయుధము - వజ్రము, భార్య-
శచీదేవి, బినుఁగు - విరావతము, సఖ-సు
ధర్మ, గుఱ్ఱము - ఉచ్చైశ్రవము, సారధి-
మాతలి, ఉద్యానవనము-నందనము, కొడు
కు-జయంతుఁడు

ఒకప్పుడు ఇంద్రునకు కీడుచేయఁతలంచి
త్వష్ట మూఁడుతలలవానిని ఒక్కని సృజి
యించి విశ్వరూపనామధేయుఁడేని పంపఁ
గా అతఁడు ఇంద్రవదవికోరి ఘోరతపం
బు చేయుచు ఉన్నదానికి భయంపడి
ఇంద్రుఁడు అతనిని తెగఁజూచెను (ఈబ్ర
హ్మహత్యపాపమును ఇంద్రుఁడు ఒకవిషమ
వ్రతంబు ఆచరించి సముద్ర, తరు, ధరణీ,
స్త్రీ జనంబులయందు విధాగించి పెట్టెను

అది సముద్రమంబు నురుగు, చెట్లయందు
బంక, భూమియందుచవుఁడు, స్త్రీలయం
దురజస్సును, అయి ఉండు) అంత త్వష్ట
మిగుల అలిగి ఇంద్రుని మ్రింగజాలఁడు
వానిని ఒకయగురుని వృత్రుఁడనువాని
పుట్టించి వానినితన తపోమహిమచే నుపహ
తేజోవంతునిజేసి ఇంద్రునితో యుద్ధముచే
య పంపఁగా వాఁడు పోయి ఇంద్రుని
మ్రింగెను అపుడు ఇంద్రుఁడు తనశరీర
మును సంకుచితముగా చేసి వెడలివచ్చియు
వానితేజస్సును చూచివెఱచి వృత్రునితోడ
సఖ్యంబుకల్పింప ముని గణంబులను పం
పెను అంత వృత్రుఁడును మునిజనంబులచే
ఆర్కృత్యైనదానను శుక్ములైనధానను
తరువునను పాషాణమునను అస్త్రశస్త్రం
బులను దివంబునను నిగి వధ్యుండు కాకుం
డునటుల వరముపొంది ఇంద్రునితో మి
త్రభావంబును చెందియుండెను. వదపడి
ఇంద్రుఁడు ఒకనాడు సంఖ్యాకాలమున
సముద్రతీరమున వృత్రునితోడ విహరించుచు
ఉండునపుడు అస్త్రమును శుక్ముమును
గాని సముద్రపునురుగును తనవజ్రాయు
ధమునందు చేర్చి తనకు సహాయముగ
విజ్ఞువు అందువ్రవేశింపఁగా రేయును
పగలునుగాని సంఖ్యాసమయంబున ఆయ
గురుని చంపెను. అట్లు శత్రుసంహారము
చేసినను అది కపటస్వభావంబున కా
వించినవధంబుగాన ఇంద్రునకు బ్రహ్మహ
త్యాపాతకంబు సంప్రాప్తంబై దేవరాజ్య
మునకు అర్హుఁడు కాకపోయెను. అప్పుడు
కొంతకాలము నపలుకుఁడు ఇంద్రత్వమును
పొంది దేవరాజ్యమును పాలించుచుండెను.
విష్ముట ఇంద్రుఁడు అశ్వమేధయాగముచేసి
యా బ్రహ్మహత్య పోఁగొట్టుకొని దేవరా
జ్యాధిపత్యమును మరల పొందెను.

మఱియు ఇంద్రుఁడు గౌతమముని భార్య యయిన అహల్యతో జారత్యము చేసినం దన గౌరవముహ్ని ఇంద్రునిదేహమున సహస్రయోనులు ఏర్పడునట్లును వృషణహీనుఁడు అగునట్లును శపియించెను అంత ఆ ఋషిని ఇంద్రుఁడు మిగులవేడికొనఁగా అరచు అనుగ్రహించి చూచువారికి ఆయోనులు కన్నులుగా అగపడునట్లు ప్రసాదించెను అది కారణముగ ఇతఁడు సహస్రాయుఁడు అనఁబరఁగె మఱియు దేవతలు ఇంద్రునకు నిర్గతములైన వృషణములకు ఒకటు మేషవృషణములను తెచ్చి అంటించిరి అని పురాణప్రసిద్ధి దీనినిబట్టియే ఏదేని తొండరపౌనఁగినప్పుడు ఇదియేమి మేషాండము అనిజనులు వాడుదురు

తొల్లి పర్వతములకు అన్నిటికిని తైక్కలు కలిగి ఉండెను అనియు, వానివలన కలిగెడు వాఘల సహింపఁజాలక ఇంద్రుఁడు ఆ తైక్కలను తెగఁగొట్టెను అనియు, పురాణ ప్రసిద్ధి కనుక ఇంద్రునకు గోత్రభిక్తులను పేరు కలిగెను

చ్యవనుఁడు అశ్వినీదేవతలకు యజ్ఞభాగమును కల్పించినపుడు ఇంద్రుఁడు అతనిపై వజ్రాయుధము వేయఁబూనఁగా అది ఆ ఋషి తపోమహిమవలన ఇంద్రుని చేయి వదలదయెను కనుక ఇంద్రునికి దుశ్శృవనుఁడు అను పేరుకలిగెను ఈతఁడు వాస్తుశాస్త్రమునకు అధిదేవత

ఇతిహాసములు రామాయణభారతములు. ఇవి ఖండోబధములయినను కావ్యనాటకాదులవలె కఠినశైలి కలవికావు. ఇవి సాక్షాద్విధిరూపములుగాక చరిత్రములను చెప్పుచు మనుష్యులకు తెలివి పుట్టించుచు ఉన్నవి ఇగ్గువాపరుఁడు. రు|| అగస్త్యునిపాత్రుఁడు అగు తేజస్వి

ఇసుఁడు చూ|| నా|| సూర్యుఁడు ఇల (౧) దక్షప్రజాపతి కూఁతురు కశ్య

పునిభార్య

(౨) వై వస్వతమనువుకూఁతురు బుధుని భార్య పురురవునితల్లి ఈశవసిస్టుని ప్రయత్నంబున హరికరుణచే పురుషుండై సుద్యమ్నుఁడు అనంబరఁగెను చూ || సుద్యమ్నుఁడు.

(౩) వసుదేవునిభార్య

ఇలబిల తృణబింబుపునకు అలంబనయంచు పుట్టినకూఁతురు మగఁడు విశ్రవసుఁడు కొడుకుకుబేరుఁడు

ఇలావంతుఁడు అగ్నునకు ఉలూపియంచు పుట్టినగొడుకు

ఇల్వలుఁడు విప్రచిత్తికిని సింహికకును పుట్టినహానపుఁడు వాతాపితమ్నుఁడు అగస్త్యునిచే భిక్షమాయెను చూ || అగస్త్యుఁడు, వాతాపి

ఇఘమంతుఁడు య|| వసుదేవునితమ్ముఁడైన దేవక్రవసుని రండవకొడుకు

ఇశ చూ|| ఇల

ఇత్యుమతి ఒకానుకనది ఈనదిమీఁద కుశభృజుని రాజధాని అగుసాంకాశ్యపురి ఉండెను.

ఇత్యోకుపు ఇతఁడునై వస్వతమనువుకొడుకు ఇతనికి వికుషీ, నిమి, దండకుఁడు, విశాలుఁడు, మొదలగు పుత్రులు అనేకులు పుట్టిరి

ఈ

ఈశానుఁడు. (౧) శివునికినామాపతరము అష్టమూర్తులలో ఒక్కమూర్తి

(౨) అష్టదిక్పాలకులలో ఒక్కఁడు ఇతని దిక్కు పూర్వోత్తరము

ఈశ్వరరాజు శృష్టదేవ రాయని పితామహుఁడు

ఈశ్వరుడు సర్వాంతర్యామి ఆయినభగ
 వంతుడు ఈపేరుసాధారణముగ సగుణ
 బ్రహ్మ స్వరూపమును తెలియజేయును
 వైష్ణవులు విష్ణువునకు ఈశత్వము కలుగజె
 ప్పదురు అప్పడు మోక్షస్థలము నైకుంఠ
 ము వైష్ణవులు శివునకు ఈశత్వము కలుగఁ
 జెప్పదురు అప్పడు మోక్షస్థలము నైలాస
 ము స్నార్దులు బ్రహ్మకు ఈశత్వము కలు
 గఁజెప్పదురు అప్పడు మోక్షస్థలము బ్రహ్మ
 లోకము శాక్తేయులు శక్తికి కలుగఁజెప్ప
 దురు వీరిమోక్షలోకములు ఆయాయుపా
 సనాదేవతంబట్టి ఉండును

ఈశినుడు శ్చ॥ నా॥ రైఘ్నుడు

ఉ

ఉగ్రశ్రవణుడు } రోమహర్షణుని కొడుకు
 ఉగ్రశ్రవుడు } సూతకులజుడు ఇతఁడు
 శాసకాది మహర్షులకు సకలపురాణవేదాస
 ములు చెప్పినవాఁడు మఱియు ఇతఁడు
 వైమికారణ్య వాసులగు మహామునులవలన
 బ్రహ్మసనంబు వడసి పురాణములు చెప్పఁచుం
 డఁగా అచ్చటికి తీర్థయాత్రచేయుచు బల
 రాముఁడు వచ్చి తన్నుమాచి ప్రత్యుత్థానము
 చేయక కూర్చుండియున్న యీతనినై కో
 పించి తనచేతి దర్భలతో గొంతుకోసి చంపి
 బ్రహ్మసనంబును అగుటచేత లేవకన్నవాఁ
 డు కావున ఇతనిని చంపుట పాతకంబు
 ఇండుటకు ప్రతిక్షింప విచారింపుము అని
 మునులు తన్నువేఁడుకొనఁగా మరల బ్రది
 కించి వాచి మన్ననవడసి చనియెను

ఉగ్రసేనుడు (౧) య॥ మధురాపురిరాజు
 దేవకుని అన్న కంఠునిఠండ్రి చూ॥ కం
 ఠుడు

(౨) మ॥ అభిమన్యుని పౌ
 త్రుడు జనమేజయుని తల్ముడు

(3) య॥ కృష్ణనిపంశ్కంఠ

దు అగునుపాముపుకొడుకు

ఉగ్రాయుధుఁడు పు॥ కృతికొడుకు శంతనుని
 మరణానంతరము అతని భార్యయగు సత్య
 వతిని పరిగ్రహింపయత్నించి భీష్మునిచే చం
 పబడెను

ఉగ్రుఁడు శివునకునామాంతరము అష్టమా
 ర్చులలో ఒక్కమూర్తి

ఉన్నైశ్వరము అమృతమధనమావుడు పాలస
 ముద్రమునందు పుష్పినగుట్టము ఇంద్రవా
 హనము గుట్టములకు రాజు

ఉజ్జయిని } మాశవదేశమునకు ముఖ్యపట్టణ
 ఉజ్జిని } దు (ఉజ్జయిని=మిక్కిలి గెలు
 పు కలది) నా॥ అవంతి

దీనియందు మహాకాశేశ్వరుఁడు అను
 నామధేయముతో శివుఁడు ప్రసన్నుడై ఉ
 న్నాఁడు అనియు ఇచ్చట ఒకమహాకాళి
 ఉండి కోరినవరములను దయచేయును అని
 యు ప్రసిద్ధి ఈపట్టణమున విక్రమార్కుఁ
 డు మొదలగురాజులు ప్రభుత్వము చేసిరి

ఉతథ్యుఁడు అంగిరసుని కొడుకు బృహస్ప
 తి సహాధరుఁడు భార్య మమత కొడుకు
 ధీర్వతముఁడు ఉతథ్యునిభార్యయందు బృ
 హస్పతికి భరద్వాజుఁడు పుట్టెను

ఉత్కచము ఇది ఒకపుణ్యతీర్థము ఇచట
 ధామ్మునిని పాండవులు పురోహితునిఁగా
 వరించెరి

ఉత్కలము పంచగౌళదేశములలో ఒక్కటి
 దీనిని ఓడ్రదేశము అనియు అంబురు

ఉత్కలుఁడు ధ్రువునివెద్దకొడుకు బాల్యము
 నందే బ్రహ్మజ్ఞానము కలిగి రాజ్యము ఒల్లక
 వెల్లిపోయెను ఇతనిరమ్ముఁడు వత్సరుఁడు

ఉత్తముఁడు (౧) ఉత్తానపాబునికిని సుకు
 చిని పుష్పినకొడుకు ఇతఁడు వేటూడ

పోయి ఒకయత్తునిచే చంపబడెను అపు డు ఇతనితల్లి అడుఃఖము తాళలేక అతని వెదకుచు పోయి మృతిపొందెను

(౨) మూడవమనువు

ఉత్తమోజుండడు ద్రుపదునికొడుకు భృష్టద్యు మ్మునితమ్ముండడు భారతయుద్ధమునందు ప దునెనిమిదవనాటి రాత్రి నిద్రించునపుడు అశ్వత్థామచే చంపబడెను

ఉత్తర విరాటరాజు కూడతురు ఉత్తరునిచె ల్లెలు అభిమన్యునిభార్య పరిక్షిత్తినితల్లి ఈపెకు అర్జునుండడు ఆజ్ఞాతవాసమవుడు బృహన్నల అనునామముతో నాట్యము కఱ పెను అశ్వత్థామ ప్రయోగించిన అపాండ వాస్త్రీము ఈమెగర్భమున ఉండినపిండము ను హింసింపగా ఆవేదనను ఈమె సహిం పనూపక సంకటపడుటనుచూచి కృష్ణుండడు ఈమెగర్భము ప్రవేశించి యూపిండమును రక్షించెను కాన ఆబిడ్డకు పరిక్షిత్తు అను పేరు కలిగెను

ఉత్తరగీత ఇది భారతమందలి ఒకభాగము. వేదాంతవిషయముగ ఉండును

ఉత్తరుండడు మత్స్యదేశపురాజయిన విరాట మహారాజుకొడుకు పాండవుల ఆజ్ఞాతవాస కాలమున కౌరవులు పాండవులు విరాటరా జుపట్టణమునందు ఉంచురు అనితలచి వా రిని బయలుపఱచి మరల వసవాసమునకు పంపుటకై విరాటునకు విరోధి యగుసు శ ర్మను దక్షిణదిక్కున గోవులను పట్టుమని తా ము ఉత్తరపుదిక్కున గోవులను పట్టగా అప్పుడు విరాటరాజు సమస్తసేనలతోడను దక్షిణ గోగ్రహణమునకై పోయియుండెను కాబట్టి ఉత్తరుండడుమాత్రము పట్టణములో ఉండి తనకు తగిన సారధిచిక్కిన తాను కౌ రవులను పోయి జయించును అనెను అపు

డు నైరంధ్రీవేషమున ఉండినద్రౌపది బృహ న్నలసారధ్యము చక్కగా చేయును అనిచె వ్వంగా బృహన్నలయగు అర్జునుని సారధిగా చేసికొని పోవునపుడు కౌరవులసేనంజూచి ఉత్తరుండడు భయపడి పరువిడ సాగెను అ ప్పడు అర్జునుండడు అతనికి నైర్యముచెప్పి నిజరూపంబు ఎఱింగించి అతనిని సారధిగా చేసికొని కౌరవులతో యుద్ధముచేసి జయిం చెను

ఉత్తానపాదుండడు స్వాయంభువు అనుమను వునకు శతరూపివలన పుట్టిన రెండవపుత్రుం డు ఇతనికి సునీతి సురుచి అని ఇరువురు భార్యలు అందు సురుచిపై భర్తకు ప్రేమ అతిశయించి ఉండెను సునీతికి ద్రువుండడు అను కొమరుండెను సురుచికి ఉత్తముండడు అనుకొమరుండెను కలిగిరి

ఉత్పలావతి సురాష్ట్రానిభార్య తామస మ నువుతల్లి నిర్వృతచక్షుండడు అను ఒక ఋషి శాపముచే మృగై సురాష్ట్రాని స్ప ర్శమువలన గర్భము భరించెను

ఉదంతుండడు రు|| నైలునిశిష్యుండడు ఈతండడు గురుభార్య నిమిత్తము హేష్యమహారాజు భార్య కుండలములు తెచ్చునవసరమున తక్ష కుండడు అనునాగుండడు దానిని అపహరిం చెను అంతట మిక్కిలి ప్రయోసపడి ఆ కుండలములను రాచబట్టుకొనిపోయి గుర్కు భార్యకు సమర్పించి తక్షకునివలని విరోధ ముచే సీనమేజయనకు సర్వ యుగము నందు బుద్ధి ప్పుంచెను. ఈతండడు వేదనికిని శిష్యుండడు.

ఉదకేనుండడు బా|| విష్వక్సేనుని కొడుకు

ఉదయగిరి (౧) చూ|| ఋషిగిరి

(౨) ఆంధ్రదేశమునందలి నెల్లూ రిజిల్లాలో ఉండెడు ఒకకొండ దీనిపేరు

వను ఉండు గ్రామమునకును ఈపేరు చెల్లుచు ఉన్నది

ఉదయాశ్వుండు అజాతశత్రుని పాత్రుండు నైశునాగులలో ఒక్కండగు మగధదేశపు రాజు ఇతఁడు కుసుమపురము లేక పాటలీపుత్రము అనఁబడు పట్టణమును నిర్మించెను

ఉద్దాలకుండు (౧) రు॥ నా॥ ఉపమన్యుండు ఇతనికి కంగురుభక్తికి అష్టానీదేవతలు మెచ్చి ఇతని గురువగు ధామ్యుని లోకాదంతునిగా ఉండినవానిని స్వర్ణదంతనిఁగఁచేసిరి ఇతని కొడుకు శ్వేతకేతుండు తొల్లి స్త్రీలు నియమములేక తమపురుషులతోను పరపురుషులతోను సంగమము చేయుచు ఉండిరి అట్లుండఁగా ఒకప్పుడు ఋతుస్నానము చేసియుండిన ఇతని ధర్మపత్నిని ఒకముసలి బ్రాహ్మణుండు పుత్రాశ్శియయి యాచింప శ్వేతకేతుండు కోపించుకొని అది ధర్మవిరుద్ధము అని నిషేధించి అది మొదలు స్త్రీలు ఎన్నఁడును పరపురుషులతో సంగమము చేయకూడదు అని నియమము చేసెను

ఉద్ధవుండు య॥ (౧) బృహస్పతి శిష్యుండు వసుదేవుని తమ్ముడైన దేవభాగునికొడుకు

(౨) సహుజుని కొడుకు

ఉత్పత్తుండు మాల్యవంతుని కొడుకు

ఉపదానా నైశ్వానరుని కూతురు హిరణ్యక్షుచ్ఛిభార్య.

ఉపదేవి దేవకుని కూతురు వసుదేవుని భార్య ఈపెకొడుకులు కల్పవృష్టి ప్రశస్తులు పడుగురు

ఉపసంజుండు య॥ వసుదేవునికి మదిరయంబు పుట్టిన కొడుకు. నందుని సహౌదరుండు

ఉపనిషత్తులు బ్రహ్మస్వరూపమును గుఱించి చెప్పవేదభాగములు ఇవి ౧౦౮ అంబు ఇప్పుడు ప్రసిద్ధముగ పఠింపఁ బడునవి — ఈశావాస్యము, కేనము, కఠవల్లి, ప్రశ్న, ముండకము, మాండూక్యము, నైత్తిరీయము, ఐతరేయము, ఛాందోగ్యము, బృహదారణ్యము, అనునవి పది

ఉపస్థావ్యము భారత యుద్ధమునకు ముందు పాండవులు విడిదలచేసికొని యుండిన చోటు ఇంకండునపుడే పాండవకౌఠలకు రాయబారములు జరగెను

ఉపమన్యుండు మా॥ నా॥ ఉద్దాలకుండు ఉపయాజుండు ఇతఁడు ౧౦గా కులంబున వానప్రస్థవృత్తిని ఉన్న ఒక విశ్రుండు యాజునితో కూడ ఇతఁడు ద్రువమనిచే యాగము చేయించెను.

ఉపశ్రుత్యధిదేవత ఉపశ్రుతికి అధిస్థానమగు దేవత (ఉపశ్రుతి—తాము తలచినకార్యముల నీర్ణయనీర్ణలకు సూచకముగా వినఁబడెడి ఆకస్మికపుమాట) ఈయవ శ్రుత్యధిదేవత, దేవేంద్రుండు దేవపదప్రజ్ఞుత్వమును పొంది ఉండుకాలమున ఆతనిభార్యయగు శశీదేవియొక్క సత్యతకు మెచ్చి ఆమెను ఇంద్రునితోకూడ చేర్చెను

ఉపస్త్రుతులు ఇవి పదునెనిమిది అవియన కణ్వస్త్రుతి, కపిలస్త్రుతి, లోహితస్త్రుతి, దేవలస్త్రుతి, కాత్యాయనస్త్రుతి, లోకాక్షీస్త్రుతి, బుధస్త్రుతి, శాతాతపస్త్రుతి, ఆతిస్త్రుతి, ప్రవేతస్త్రుతి, దక్షస్త్రుతి, విష్ణుస్త్రుతి, వృధవిష్ణుస్త్రుతి, వృధమనుస్త్రుతి, ధామ్యస్త్రుతి, నారదస్త్రుతి, పౌలస్త్యస్త్రుతి, ఉత్తరాంగిరస్త్రుతి

ఉపేంద్రుండు కశ్యపప్రజాపతియొ అదితియొ ప్రసూహవిష్ణువు తమగర్భమున పుట్టవలయు

సని అనేకవేల సంవత్సరములు తుమాచ
రింపఁగా ఆతపమునకు మెచ్చి వారు కోరి
నట్లు వారిగర్భమునపుట్టిన విష్ణుపునకు పేరు
చూ॥ నా॥ వామనుఁడు

ఉమాదేవి దక్షప్రజాపతి హుంతురు రుద్రుని
భార్య చూ॥ పార్వతి, భద్రకాళి

ఉమాపతి రుద్రుఁడు

ఉరువల్కుఁడు య॥ వసుదేవునకు ఇశ
యంచపుట్టిన కొడుకు

ఉత్తిశ యమునిభార్య

ఉరుశ్రవుఁడు నరి॥ సత్యశ్రవుని కొడుకు

ఉలూకుఁడు (౧) ఇంద్రుఁడు

(౨) శకుని కొడుకు సహదే

వునిచే మృతి చెందెను వీఁడు కురుక్షేత్రం
బున కౌరవపాండవులు యుద్ధసన్నద్ధులయి
చేరినప్పుడు పాండవుల యుద్ధకువచ్చి దు
ర్యోధనుఁడు చెప్పమన్న మాటలు కొన్ని
చెప్పిపోయెను

ఉలూపి నాగకన్యక వాసుకి హుంతురు
ఈమెయండు అర్జునుఁడు ఇలావంతుని
కనెను

ఉల్లుకుఁడు చతుర్ముఖునకును నడ్వలకును
పుట్టిన కడవటికొడుకు, భార్య పుష్కరిణి
కొడుకులు అంగుఁడు సుమనసుఁడు
శ్యాతి క్రతువు అం?రసుఁడు గయఁడు

ఉశనుఁడు చూ॥ నా॥ శుక్రుఁడు

ఉశినరుఁడు అ॥ మహామనుని పెద్దకొడుకు
శివితండ్రి ఈతనిదేశము ఉశినరదేశము
అనంబడును

ఉశేనస్సు వేదవిరునికొడుకు

ఉ.ప. బాణాసురునిహుంతురు అనిరుద్ధునిభార్య
ఈమె కృష్ణునిపౌత్రుఁడగు అనిరుద్ధుని కల
యంబు చూచి తనచిత్తయగు చిత్ర

రేఖగుండ అతనిని ఎఱఁగి ఆచిత్రరేఖ లన
మాయచేత ఇతరులకు తెలియక ద్వారకకు
పోయి అంతఃపురమునంబు శయనించియు
న్న అనిరుద్ధుని కొనిరాఁగా తండ్రిక తెలియ
క అతనిని కూడెను చూ॥ బాణాసురుఁడు

ఉమాపతి చూ॥ అనిరుద్ధుఁడు

ఉర్జ

ఉర్జ వసిష్ఠునిభార్య

ఉర్జస్వతి ప్రియవతునిహుంతురు భార్గవుఁ
డగు శుక్రాచార్యునిభార్య దేవయానతల్లి

ఉర్జితుఁడు య॥ కార్తవీర్యార్జునుని కొడు
కగు శూరుఁడు

ఉత్తిశ జనకమహారాజుయొక్క ధౌరసపుత్రి
లక్ష్మణునిభార్య ఈమె శుద్ధయగులక్ష్మణుఁ
డు తమ అన్నవెంట వనమునకు పోయి
మరల అయోధ్యకు వచ్చి చేరునంతవఱకు
ఇతర వ్యాపారములెల్ల మఱచి నిద్రించు
చుండెను అనియు, అంతకాలమును లక్ష్మ
ణుఁడు నిద్రలేక యుండెను అనియు ఇతి
హాసము

ఉర్వసి ఒకయవ్వరస నరనారాయణులు
బదరికాశ్రమమున తపము ఆచరించునపు
డు దేవతా స్త్రీలు వారితపోళంగము చేయ
అవటికి రాఁగా ఆమహామునులు చలింపని
వారైరి అంబు నారాయణుఁడు తమనిశ్చ
లత్వమును ఆనారీమఱులకు తెలుపువాఁడై
తనయూరువు గీఱఁగా అంబుండి రూపవతు
లగు ఉర్వసి మొదలగువారు అనేకులుపుట్టెరి
అప్పుడు దేవతా స్త్రీలు తమయత్నిము జరగ
నేరదని తలచి ఉర్వసిని తమి ముఖ్యురా
లిని గాఁజేసికొని తమలోకమునకు పోయిరి
అని భాగవతమునంబు చెప్పబడి యన్నది
మఱియు అర్జునుఁడు శివుఁడు మొదలగు
దేవతలవలన పాశుపతము మొదలయిన

దివ్యాస్త్రములను పడనిదేవతలకు బాధకులు గా ఉండిన కాలకేయ నివాతకవసులను వంఘంటుకై దేవలోకమునకు పోయి ఉండు తఱిని ఊర్వశి ఇతని సంగమమును కోరి అందులకు ఇతఁడు ఇయ్యకొననందున ఇతనికి నపుంసకత్వము కలుగునట్లు శపియించెను అంత అది ఇంద్రుఁడు ఎఱిఁగి ఆశాపమును అర్జునుఁడు అజ్ఞాతవాసకాలమున అనుభవించునట్లును తదంతంబున శాప మోక్షము అగునట్లును అనుగ్రహించెను

ఊర్వుఁడు రు॥ ఇతఁడు అత్యుగ్రతపము ఆచరించు సమయమున నారదాది దేవర్షులును బ్రహ్మర్షులును వచ్చి ఇతనిని ఒకపుత్రుని పడయ్యము అనిన ఒకతొల్లుపోఁచనను చేతపూని తన ఊరుపును అగ్నియందు ఉనిచి మధించెను అందుండి బ్యాలామాలియగు సుతుఁడు ఒకఁడు ఉద్భవించెను అంత బ్రహ్మ ప్రాధనచే ఊర్వుఁడు పుత్రుని సముద్రమునందు బడబాముఖమున వసించునట్లును ఆ ఉదకము అతఁడు ఆహారముగ కొనునట్లును నియమించెను చూ॥ ఔర్వుఁడు

ము

ము అదితినామము
ముచికుఁడు ఔర్వుని కొడుకు విశ్వామిత్రుని సహాధారి అగు సత్యవతి మగఁడు ఇతనికి మువ్వురు కొమరులు అందు జమదగ్ని జ్యేష్ఠుఁడు. ఒకప్పుడు హరిశ్చంద్రుఁడు తనయోగవశువును పోఁగొట్టుకొని రానికి బదులు నరపశువును తేఁగోరి ఈముచి కునియొద్దకువచ్చి అతనిపుత్రులలో మధ్యముఁడు అగు శునశ్శేఫుని వెలకు తీసికొని పోఁగా వాఁడు మార్గమున తన మేనమామ అగు విశ్వామిత్రుని చూచి అతనిని తన్ను పాదుఱు అని ప్రార్థించఁగా అతఁడు

తన మంత్రశక్తిచే హరిశ్చంద్రుని యజ్ఞమును నెఱవేర్చి శునశ్శేఫుని రక్షించెను

పు॥ ఠాద్రాక్షుని జ్యేష్ఠపుత్రుఁడు అతిసారుని తండ్రి

ముతఘాముఁడు య॥ వసుదేవుని తమ్ముఁడు అగు ఆనకుని కొడుకు

ముతభ్యజుఁడు కా॥ నా॥ ప్రతర్దనుఁడు.

ముతవాక్కు రు॥ ఇతనికి రేవతీసఖత్రము నాలవపాదమున పుత్రుఁడు జన్మించి ఆపుత్రుఁడు దుష్టుఁడు అయ్యెను అందుకయి ఇతఁడు కోపగించి రేవతీసఖత్రము పుడమియందు పడునట్లు శపించెను

ముతుఁడు మి॥ విజయని కొడుకు

ముతుపర్ణుఁడు ఇ॥ అయితాయువు కొడుకు సర్వకాముని తండ్రి ఈతనికి నలుఁడు అశ్వహృదయము అనువిద్యను ఉపదేశించి అక్షహృదయము అనువిద్యను పడఁసెను.

ముఖుఁడు బ్రహ్మహాసన పుత్రులలో ఒకఁడు ఇతఁడు సనక సనందన సనత్కుజాత సనత్కుమారులతో మాడ పుట్టిన వాఁడు వీరలు విదుగురు పృష్ఠిభిముఖులు ఐనందున బ్రహ్మ మరల మరీచ్యాదులను తొమ్ముండ్రను పుట్టించెను ఇతనిని ముఖుఁడు అని యు చెప్పెదరు

ముఖతుఁడు చూ॥ ఇంద్రుఁడు

ముఖంకుఁడు య॥ నా॥ ఖేరుశంకుఁడు.

ముశ్యమూకము ఒకానుకకాంఠ. ఇందుసుగ్రీవుఁడు తన ఆన్న అగువాలిచే కిష్కింధనుండి తఱుమకొట్టెబడి అతఁడు తన్ను వెదకి చంపును అను భీతిచే దాఁగి ఉండెను. ఇది కిష్కింధకు సమీపమున ఉండును వాలి ఒకశాపనిమ్మిమున ఈకొండ మీదికి రానివాఁడు అయ్యె చూ॥ వాలి

ఋశ్యశృంగుండడు విభండక ఋషికొడుకు ఇతఁడు తండ్రికి అతిభక్తితో శుశ్రూష చేయుచు లోకవ్యవహారమును ఒక్కటిని ఎఱుంగక బ్రహ్మచర్యాశ్రమమున అడవి యందు ఉండునపుడు, అంగదేశపు రాజు అగు రోమపాదుఁడు తనదేశము అనావృష్టిచే అవస్థచెంది ఉండుట మాన్పకోరి, ఋశ్యశృంగుండడు ఉండుదేశమున అనావృష్టి ఉండదు అని పెద్దలవలన ఎఱింగి అతని కొందఱు విలాసిని జనులగుండఁ జొడి తెప్పించి, అనావృష్టి మానఁగానే, అతనికి తనకూఁతును ఇచ్చి వివాహము చేసెను ఇతఁడు దశరథునిచే పుత్రకామేష్టి అను యాగము చేయించెను

ఋషగిరి మగధదేశమున వరాహవర్షతమునకు ఎదుట ఉండును

ఋషభుఁడు (౧) నాభికొడుకు ఇతనికి భరతుఁడు మొదలుగాఁగల నూఱుగురు కొడుకులు ఉండిరి ఋషభుఁడు విష్ణువు యొక్క అవతారము అంచురు ఇతఁడు సతాచారులు అగు తన కుమారులకు లోక శాసనార్థము సమస్త ఆచారముల ఉపదేశించి భరతునికి పట్టముగట్టి తాను అవధూతమై అవసాన కాలమున దేశంబుల తిరుగుచు ఉండెను ఇతఁడు పరమయోగ శ్యానపరుఁడు అనియు పరమపురుషుండు అనియు పురాణములు వలకును

- (౨) ఉపరిచరవస్తువు వంశస్థుఁడు.
- (౩) సుగ్రీవునిదండునందలి ఒకఖానరుఁడు.
- (౪) ఇంద్రునకు శవీదేవి యందు పుట్టినరెండవకొడుకు జయంతుని తమ్ముఁడు.
- (౫) ఋషునికినామాంతరము

ఋషికుల్య ఋషుపర్వతమున ఉత్పత్తి అగు ఒక నది

ఋషిక } మహేంద్రవర్షతమునుండి వెలువడి
ఋషిక } గంజమువద్ద సముద్రసంగమము అయ్యెడు నది

ఋషుఁడు పు॥ అజమీఢుని మూఁడవకొడుకు ఇతనిపౌత్రుఁడు కురువు

- (౨) పు॥ నా॥ ఆర్కుఁడు పురుజుని కొడుకు భర్త్యశ్వనితండ్రి
- (౩) కు॥ దేవాతిథికొడుకు

౨

ఎఱ్ఱాఁగడ ఒక గొప్ప ఆంధ్రకవి ఈయన నన్నయ భట్టారకునిచే తెనుఁగు కావించబడి ఉండిన భారత ఆరణ్యవర్షము నందలి కొఱతను పూర్తిచేసినది కాక హరివంశమును లక్ష్య స్వనింహవతారము అను ఒక గ్రంథమును రచించి ఉన్నాఁడు

౩

ఏకచక్రపురము ఒక అగ్రహారము ఇది పాండవులు లాఠ్యగృహదహనమప్పడు చావు తప్పించుకొనిపోయి కుంతితో కూడ బ్రాహ్మణవేషము తాల్చి భిక్షుకవృత్తితో కొంతకాలము ఉండినచోటు ఐక్కుడ ఉండునపుడు భీముఁడు • భకాసురుఁడచంపెను ఆవల పాండవులు ద్రువదపురంబనకు పోయి ద్రౌపదిని పెండ్లాడిరి ఈ తావున ఇపుడు ఏర్పా అనుపట్టణము ఉండును

ఏకచక్రఁడు దనువుత్రులలో ఒకఁడు ఏకతుఁడు బ్రహ్మమానసపుత్రులలో ఒకఁడు ఏకదంతుఁడు. చూ॥ నా॥ వి నాయకుఁడు. ఏకసాదుఁడు. రు॥ అష్టావక్రనితండ్రి

ఏకపింగుడు } చూ॥ కుబేరుడు
ఏకపింగుడు }

ఏకలుడు వసుదేవునితమ్ముడైన దేవత్రవ
సునికొడుకు నిపాదులచే చంపబడెను

ఏకలప్రుడు ఒకబోయవాడు వీడు ధను
ర్విద్య అభ్యసించి క్రోణాచార్యులు స
కలరాజకుమారులకును విలువిద్య నేర్పుటవిని
అచ్చటికిపోయి తన్నును శిష్యునిగా చేసి
కొమ్మని ప్రాధింపగా ఆయన నీవు నీవజాతి
యందు పుట్టినవాడవు విలువిద్యకు అర్హు
డవుకావు అని వరిగ్రహింపకపోయెను అం
తట వీడు ద్రోణాచార్యులవల ఒకబామ్మ
ను చేసి పెట్టుకొని ఆబామ్మను గురువుగా
భావించి తనంతటనే అస్త్రవిద్య సర్వము
నేర్చుకొనెను అదితెలిసి ద్రోణాచార్యులు
వానికి అస్త్రవిద్య ప్రయోజకము కాకుండు
నట్లు బానికుడిచేతి బాటనవ్రేలిని గురుదక్షి
ణగా కొనియెను వీడు భారతయుద్ధము
నకు ముందే కృష్ణునిచే చంపబడెను.

ఏకశిలానగరము ఒంటిమిట్ట అనెడి ఒక
ఊరు ఇది బహైరపాత రాజునకు జన్మ
భూమి అని చెప్పదురు

ఏట్రామ్రెగడ. చూ॥ నా॥ ఎట్రామ్రెగడ

ఏలేశ్వరోహిణ్యాదులు. ఒక సంస్కృతకవి
శ్రీశైలమునకు వశ్యమభాగమందలి ఏలేశ్వ
రము అనుగ్రామము ఈయన నివాసస్థా
నము కనుకనే ఈతనికి ఈపేరుకలిగెను
చిన్నప్పడే సకలశాస్త్రములు నేర్చి విద్యాగు
లకు పాఠములు చెప్పి ఆరంభించినందున
ఈయన మొదటిపేరు ఎవరికిని తెలియక
పోయెను. చుట్టియ ఇతఁడు పవనాలుగు
సంవత్సరముల ప్రాయమప్పడే రాజసభల
కు పోయి శాస్త్ర ప్రసంగముచేసి ప్రతిపక్ష
సిద్ధాంతములను అణచి స్వసిద్ధాంతమును

స్థాపించెను గౌతమశ్శ్రుతికి దర్పణము
అనెడు వ్యాఖ్యానమును తెనుఁగు దేశము
ను గుఱించిన భాగోళశాస్త్రము ఒకటియ
ను ఈకవితే రచింపబడెను.

రానురాను యుగధర్మము వ్యాపించి
వర్ణసాంకర్యంబు కలుగుచు ఉండఁగా ఆం
ధ్ర బ్రాహ్మణులను నాడులచే విభజించి భో
జన ప్రతిభోజనములు తప్ప తక్కిన సంబంధ
బాంధవ్యములు ఆయాఁయి వాడువారు
వారిలోనే జరుపుకొనుచు ఉండునట్లు నియ
మించెను నాటనుండి వెలినాడు, వేగి
నాడు, ములికినాడు, కాసరనాడు,
తెలగాణ్ణులు అని ఐదు తరగతులు ఆయెను.
(ఈవెలనాడు వేగినాడు మొదలగువళ్లచే
సూఱునాడులు విభాగంపబడెను అని ఒక
చరిత్రకారుఁడు ప్రాణి ఉన్నాఁడు) అందు
వెలినాటివారు వెలనాటివారు అనియు,
ములికినాటివారు ములికినాటివారు అనియు,
ఇప్పడు పేర్కొనబడుచు ఉన్నారు.

కాలక్రమమున కొందఱు బ్రాహ్మణులు
వైదిక వ్యాపారములను వదలి తౌకిక వ్యా
పారములయందు ప్రవేశించిరి. వారిని ని
యోగులు అందురు మొట్టమొదట అని
యోగుల సంఖ్య ఆఱువేలు అయినందున
వారిని ఆఱువేల నియోగులు అందురు
నియోగులకును వైదికులకును బాంధవ్యము
కలుగనేరదు

వి.

విరావతము తూర్పుదిక్కునందలి యేనుఁగు.
ఇది అమృతమథనమవుడు పాలసముద్రము
నందు పుట్టినది. ఇంద్రుని నాహనము. వి
నుఁగులకు రాజు

విరావతి ఒకానుకయేఱు ఇది హిమవ
త్పర్వతంబునకు దక్షిణంబున ఉత్పత్తి

అయి చంద్రభాగతో సంగమము అగు
చున్నది.
వలబిలుండడు ఇలబిల కొడుకు చూ॥ కువే
రుండడు.

బ

బడ్డాది చూ॥ ఓక్ష్రము

ఓ

ఓక్ష్రము ఉత్కలదేశము (OISSK) ఒరిసా
ఉత్కలదేశపు భాష
ఓషధీశుండడు చంద్రుండడు

ఔ

ఔశయలు ఉశీనరుని కొడుకు ఐన స్త
గుని వంశస్థులు

ఔర్వుండడు (౧) ఊర్వునికొడుకు. చూ॥
ఊర్వుండడు

(౨) చ్యవనునికి మను కన్యక
యంద చుట్టిన ఋషి ఇతనికి నూలు
గురు శుక్రలు అందు ఋచికుండడు జ్యే
స్థుండడు

ఔశనసము ఇది ఉపశురాణములలో ఒ
క్కటి

క

కంక. ఉగ్రనేనునికూతురు కంకునిభార్య
కంకణుండడు. య॥ నిమ్రాచితమ్ముండడు

కంకుండడు (౧) య॥ హనుదేవునీతమ్ముండడు

(౨) అజ్ఞాతవాసకాలమున స
న్యాసీవేషము భరించిన ధర్మరాజు ఉండు
కొనిన నామము.

(౩) సుపాతివంశస్థుండడు అగు ఒక
పక్షి రాజు

(౪) ఒకఋషి ఈతని భార్య
ప్రస్థాచ కూతురు మరీష.

(౫) యముండడు.

కంచి కాంచీపట్టణము చూ॥ కాంచి
కంతుండడు చూ॥ మన్మధుండడు

కంజజుండడు } చూ॥ బ్రహ్మ
కంజుండడు }

కందరుండడు సుపాతివంశస్థుండడు అగు కం
కుని తమ్ముండడు

కందర్పుండడు చూ॥ మన్మధుండడు

కండుండడు కుమారస్వామి

కంబళబర్హిణుండడు య॥ అంధకునికొడుకు

కంస ఉగ్రనేనుని పెద్దకూతురు దేవభాగుని
భార్య

కంసవతి ఉగ్రనేనుని రెండవకూతురు దేవ
శ్రవసునిభార్య

కంసారాతి కృష్ణుండడు కంసుని చంపుటచే
ఇతనికి ఈపేరు కలిగెను

కంసుండడు య॥ ఉగ్రనేనునికొడుకు మధు
రాశురమునకురాజు శ్రీకృష్ణునిమేగమామ
ఈతండడు పూర్వజన్మమునందు కాలనేమి
అను రాక్షసుండడు కనుక ఈజన్మమం
చును ఆవాసనతప్పక దేవతలకు దిరోధియై
అనేకులను రాక్షసులను తోడుచేసికొని
సాధువులను బాధించుచు ఉండును ఇట్లు
ఉండి ఒకనాడు తనచెల్లెలు అగు దేవకీ
దేవిని హనుదేవునకు ఇచ్చి వివాహముచేసి
ఆవధూవరులను రథముమీదద మోర్చుండ
బెట్టుకొని తాను సారథియై మిక్కిలి ఉత్సా
హముతో రథమును తోలుకొని పోవుచు,
“నీచెల్లెలి యొక్క యెనిమిదవ కొడుకు
నిన్ను చంపును” అను మాట ఒకటి చెవిని
పడఁగానే మనసు చలింపఁగా, తటాలున
రథమునుండి దిగి చెల్లెలు ఐన దేవకీ దేవిని
కొవ్వపట్టి ఈడ్చి నేలఁబడవేసి తలఁపటికి
చంపఁబోయెను అప్పుడు హనుదేవుండడు
బయలిధముల వేఁడుకోఁగా, చంపక విడిచి

పెట్టి అదినిమిత్రముగా దేవతీవస్తువేపులకు సంకెళ్లువేసి కారాగృహమునందు ఉంచి దేవకి కన్నకొడుకులను ఎల్లను చంపుచువచ్చి, కడపట యోగమాయవల్ల కృష్ణుడడు వ్రేవల్లలో నందునియింటచేరి ఉన్న సమాచారము తెలిసి, అతని చంపుటకు బయత్నములుచేసి కడపట అతనిచేతనే చచ్చెను.

కకుత్స్థుడు ఇత్యైకుని పాత్రుడగు వికుక్షీకొడుకు ఇతడు విష్ణుభయొక్క అనుమతిచే వృషభరూపుడైన దేవేంద్రుని ప్రార్థనంబున అతనిమూఁపురము ఎక్కి రాక్షసులతో యుద్ధముచేసినందున ఇతనికి కకుత్స్థుడడు అనియు ఇంద్రవాహనుడడు అనియు పేళ్ల కలిగెను ఇతనికి పురంజయుడడు అని నామాంతరము కలదు వికుక్షీ ఇత్యైకుకొడుకు అని కొన్నియెడల చెప్పి ఉండినను వాల్మీకి రామాయణమునందు అతడు ఇత్యైకు పుత్రుడైన కుక్షీకొడుకు అని చెప్పి ఉన్నది మఱియు వికుక్షీకొడుకు బాణుడడు అనియు ఉన్నది అది కకుత్స్థునికి నామాంతరముగా ఉండవచ్చును

కకుత్స్థి అ|| ౧౨వత్సరికొడుకు తుతడు తన మాంతురు అగు రేవతికి భర్తను నిశ్చయింప కోరి బ్రహ్మస్థభకు ఆమెను తనతోడ పిలుచుకొనిపోయి అచట ముహూర్తమాత్రము ఆటపాటలు వినుచుండి అనంతరము బ్రహ్మను అడుగ్గూ అతడు కకుత్స్థి తనలోకమునకు వచ్చి ఉన్న ముహూర్తకాలములో భూలోకమునందు నాలుగు యుగములు ఒండొండె ఇరువది యేడుమార్లు తిరిగెను, అని చెప్పి అప్పుడు ఆదిశేషుని జ్ఞానమున మనుష్యావతారము ఎత్తి ఉన్న శ్రీకృష్ణుని అన్న అగు బలరామునికి ఇమ్ము పొమ్ము అని చెప్పిపంపెను

కకుత్స్థేవి భర్త్యునిభార్య దక్ష ప్రజాపతిమాంతురు కకుభ ఓధ్రదేశమునందు ఒకపర్వతము కనుచు బృహస్పతికొమారుడు ఇతడు దేవతల ప్రార్థనచే శుక్రాచార్యులయొద్ద మృతసంజీవ (చచ్చినవారిని బ్రతికించునది) అను యుగ్రహింప కోరి అతని యొద్దకుపోయి శిష్యత్వము వహించి ఉండునవసరమున శుక్రాచార్యులును అతనిమాత్రై దేవయానియు ఇతనిమీఁద మిక్కిలిన్రేమ కలిగి ఆదరించుచు ఉండిరి అది చూచి దానవులు సహింపను ఓపక ఒక్కదినము ఇతడు శుక్రాచార్యుల బామాధేనువును మేపుటకు అడవికిపోయి ఉండగా అచట పట్టివధించిరి. అంత దేవయాని కనుచు పోయినపోకడ తెలియక పోయెను అని విచారపడుచు ఉండగా శుక్రాచార్యులు యోగదృష్టిచే వాడు రాక్షసులచేత చంపబడుట తెలిసికొని మృతసంజీవనివలన వానిని సంజీవితనిగ చేసి తోడ్కొని వచ్చెను అందులకు దానవులు సహింపక మఱి ఒకతూరి అడవిని ఒంటిగా ఉండువేళ అతనిని చంపి కాల్చి భస్మముచేసి ఆభస్మమును శురయందు కలిపి శుక్రునికి త్రావనిచ్చిరి అంతట దేవయాని మహాదుఃఖితురాలై మరల శుక్రుని వేడిన అతడు తనదివ్యదృష్టివలన కనునికి ప్రాప్తించిన అవస్థ ఎఱింగి శురవలనకదా ఇంత పుట్టెను అని ఎంచి శురాపానము బ్రాహ్మణాదిజనులకు అంద అకు నిషిద్ధముగా విధించి తనగర్భమునందు ఉన్న కనుని మృతసంజీవినే మరల సంజీవితని చేసి తనయందరము భేదించుకొని అతడు వెలువడిరాను తన్ను పునర్జీవితని చేయను, అనువుగా అతనికి మృతసంజీవని ఉపదేశము చేసెను అట్లు కనుచు శుక్రు

నివలన మృతసంజీవని పడని అతనిగర్భము ప్రచ్ఛుకొని బయటవచ్చి మృతుండైన శుక్రుని సంజీవితుని చేసి అతనిని సంతోష పఱచెను అంత దేవయానియు మిగులసంతసించెను ఆవల కొంతకాలమునకు వెనుక కనుండు దేవలోకమునకు పోవువాడై శుక్రుని వీడుకొని దేవయానికి తనప్రయాణయత్నమును తెలుపఁగా ఆమె అతనిని విడనాడ ఓర్వక తన్ను పెండ్లియాడుము అని నిర్బంధించెను అతఁడు అది ధర్మవిరుద్ధము అని అందులకు సమ్మతిల్లినందున దేవయాని కోపించి నాప్రయత్నమున నీకు లభించిన మృతసంజీవని విద్య ఫలింపకపోవుగాక అని శపించెను అంతట కనుండు నేను ధర్మమార్గము తప్పనివాడననుకావున నీశాపమున మృతసంజీవని నాకు పనిచేయకున్నను నాచేత ఉపదేశము కొన్నవారికి పనిచేయును, నీవు ధర్మవిరోధము తలంచితది కాఁబట్టి నిన్ను బ్రాహ్మణుఁడు పెండ్లియాడక పోవునగాక అని ప్రతిశాపము ఇచ్చెను అది కారణముగా దేవయానికి క్షత్రియుడైన యయాశిని పెండ్లాడవలసి వచ్చెను కనునకు మృతసంజీవని ఫలింపక తాను ఉపదేశము చేసినవారికి మాత్రము ఫలించునట్లు అయ్యెను

కణాబుఁడు నాగ గౌతముఁడు తర్కశాస్త్రమును విర్వచించిన ఋషి

కఠికుఁడు. శకునకు అచ్చుండయిన మంత్రి.

కణ్బుఁడు రు|| ఇతఁడు పూరు వంశస్థుఁడు ఆర్యుల ఆతిసారుని కొడుకు శకుంతల షాత్రుడు తండ్రి ఈతనివంశస్థులు కాణ్బుయలు అనఁబడునట్టి బ్రాహ్మణులు అయిరి

(౨) మగధదేశపు రాజు అగు దేవభూతి యొక్క మంత్రి. ఇతనికి నామాంతరము

వనుదేవుఁడు దేవభూతి సంగవ్యసనుఁడు అఱునందున అతని చంపి ఇతఁడు రాజు ఆయెను ఈతనిపేర నలుపురు నలువది యయిదు సంవత్సరములు రాజ్యము చేసిరి కటకాపురి గజపతిరాజులకు ముఖ్యపట్టణము. కదిరీపతి. ఒకానొక ఆంధ్రకవి ఇతఁడు శుకసప్తతి అనుగ్రంథమును రచించెను కద్రువ కశ్యపుని శార్యలో ఒకతే దక్షునిపూఁతురు ఈమెయందు నాగకులము పుట్టెను అందు ఆదిశేషువు జ్యేష్ఠుఁడు వాసుకి, కర్కొటకుఁడు, తక్షకుఁడు బిరావతుఁడు, ఏలాపుత్రుఁడు మొదలయిన వారు ఇతరులు

ఒకదినము సాయంకాలమున కద్రువయు అమెసవతి వినతయు పాలనముద్రముగ్బున విహరించుచు ఉండి ఆచ్చట మేయుచు ఉండిన ఉన్నెశ్రవమును చూచి కద్రువ అక్కా ఈగొట్టము దేవము అంతయు తెల్లగా ఉండియ తోఁకమాత్రము నల్లగా ఉన్నది చూచితివా అని చెప్పెను వాస్తవముగా తోఁకయ్యుతెల్లగానే ఉన్నందున వినత అట్లులేడ్చు నీవు చక్కగా చూడుము అని చెప్పెను, త్రిది విని కద్రువ అది దూరమున ఉన్నది కనుక నీకు చక్కగా తెలియలేదు దగ్గఱపోయిచూచి నల్లగా ఉండినయెడ నీవునాకు వాసివి అగుము, లేనియెడ నేను నీకు దాసిని అయ్యెదను అని, పంపెమువేసికొని అది అస్తమయ సమయముగా ఉన్నందున మఱుఁడు తెల్లవాటి వచ్చి చూచునట్లు నిష్కర్ష చేసికొనిరి. అనంతరము కద్రువ తనకొడుకులవర్గకు పోయి వారికి, తనకును వినతకుఁడు జరిగిన వాగ్వాదమును పంపెమువేసికొనుటను తెలియపఱచి చుటుసటినాటి ఉదయమున తాను సముద్ర

తీరమునకు వచ్చువేళకు ఆగుట్టుము తోక
 నల్లగా ఉండునట్లు చేయవలయును అని
 వేడుకొనెను. అందుకు శేషుండు మొద
 లయిన కొందఱు అది అభర్తము అని
 ఆపనికి సమ్మతింపక పోతగా సర్పములు అ
 న్నియు జనమేజయ్యని సర్పయాగమునందు
 పడి నశించునట్లు క్రువ శపించెను శపిం
 పగానే ఆశాపమునకు వెలచి కరోట
 కుండు అనువాఁడు తల్లి ఇష్టప్రకారము
 జేసెను కనుక వివత క్రువకు దాని అ
 య్యెను ఈ దానీత్యమును గరుడుండు మా
 న్నెప్ప (మా) గరుడుండు) అది శేషుండు
 మహాతపము ఆచరించి విష్ణుప్రసాదము పడసి
 అతనికి పాపైవేయిపడగలతో భూమిని
 మోయుచు ఉండును వాగుకి రుద్రునికి
 భూషణము అయ్యెను

కన్నండు చూ॥ కృష్ణండు

కన్నడము చూ॥ కర్ణాటకము

కన్య విదర్భుని భార్య ఈపెను జ్యోతుషుం
 డు తాను పెండ్లాడవలసని కొనివచ్చి తన
 పుత్రునకు భార్యగా చేసెను

కన్యాకుబ్జము ఒకదేశము ఇది, కుశనాథుని
 నూలుగురు కొమార్తెలు పాయ శాపముచే
 కుబ్జులు కాంగా, వారిని బృహద్రు వివాహ
 పై వారి కుబ్జత్వమును మాన్పి వారితో
 గూడ ఉండిన ప్రదేశము చూ॥ కుశనాథుం
 డు ఇది పంచగోళ దేశములలో ఒక్కటి

కపాలమోచనము ఒక పుణ్యక్షేత్రము
 పూర్వము శ్రీరాములచేత చంపబడిన మ
 యోదరుండు అను అసురునితలపునుక ఒ
 కతపస్వికాలకి తగులుకొని పుచ్చరాకున్న
 అతండు పేదన పొందుచు ఆర్యుల ఉప
 దేశమున కుక్రండు తపముచేసిన ఇచో
 టికిరాగా ఆకపాలము విముక్తము అయ్యె

ను దానంజేసి దీనికి కపాల మోచనము
 అను పేరు కలిగెను

కపిల (౧) సింధునదితోకలియు ఒక ఉపనది

(౨) దక్షప్రజాపతి కూతురు కశ్యపుని భార్య గోవులతల్లి నా॥ సురభి

(3) పుండరీకము అను దిగ్బజముయొక్క భార్య

కపిలాశ్రమము ఇది గంగ సముద్రనితో సంగ
 మము అగు ప్రదేశమున ఉండు సగర
 ద్వీపమున ఉండెను

కపిలాశ్రమండు ఇ॥ తండ్రి కువలయాశ్రమండు,
 లేక చుండుమారుడు కొడుకు వృధా
 శ్రీకండు

కపిలుండు రు॥ కర్ణము ప్రజాపతికిని దేవమూ
 తికిని పుట్టిన ఋషి సాంఖ్యయోగ ప్రవ
 త్తకుండు. ఈతని విష్ణుని అవతారము
 అందురు ఈతని కోపదృష్టిచే సగర చక్ర
 వర్తి కొడుకులు అఱువదివేగురు భవము
 అయిరి

(౨) దనువుపుత్రులలో ఒకఁడు.

కపోతలోముండు య॥ విలోమతనయ్యని కొడుకు.

కబంధుండు (౧) ఒకరాక్షసుండు వీఁడు
 జంభూరహితుండు అయి యోజన దీర్ఘములు
 అగు బాహువులును ఉదరమునందు అణ
 గిన ముఖమును కలిగి దండకారణ్యమున
 ఉండెను రామలక్ష్మణులు సీతను వెదుకుచు
 పోవు అవసరమున వారిని పట్టి మ్రింగ
 పోగా వారు వీని బాహువులు తెగనఱికిరి
 అంతట వీఁడు ఒకగంధర్వుండు ఆయెను
 తాల్లి దనువు అను గంధర్వుండు తపో
 బలముచే చిరజీవిత్యమును కామ రూపిత్య
 మును పడసి క్రౌర్యవరుండు అయి ఉండ
 గా వానికి ప్హాలకేళుండు అను ఋషి

కావముచే బిట్టి రాక్షసురూపము ప్రాప్తము అయ్యెను అనంతరము మఱి ఒకప్పుడు వాఁడు ఇంద్రునితో సంగరముకోరి పోరు నపుడు అతని వజ్రాయుధము పెట్టుచేత కంఠమును శిరమును కాళ్లును పొట్టలొ పలికి అడఁగిపోయెను వాఁడే కబంధుఁడు అనఁవరకెను కాఁబట్టి రామలక్ష్మణులు తననామపులను తెఱఁగొట్టఁగానే వీనికి కావ విమోచనము అయ్యెను

(౨) బాణాసురునిమంత్రి నా॥

కుంభాండుఁడు

కమలపాలిక నా॥ హిడింబ

కమలభవుఁడు బ్రహ్మ చూ॥తోయజగర్భుఁడు

కయిక చూ॥ కైకేయి

కరంధముఁడు (౧) లయయాతి శుక్రుఁడు అగు తుర్యసుని పాత్రునిజూడుకు ఈతనికి నాహంతరము బలాశ్వుఁడు. బలపరాక్రమ వంతుఁడు అయి ఇతఁడు రాజ్యము ఏలు చుండఁగా మత్సరంబున పరరాజులు ఇతని పట్టణమును ముట్టడించిరి అప్పుడు ఇతఁడు అతి భిన్నుఁడు అయి ఏకాంతంబున చింతిం చుచు తనసాటిద్వయంబుచే వక్ర్రానానికం బుల మూసికొని ఉండఁగా ఇతని అంతుశ మధ్యంబుననుండి వెడలిన ఉచ్చాస్వసంబున సంఘాతీతఫలంబులు పుట్టి శత్రు వర్గంబుల జంబించెను. ఈకారణంబున ఇతనికి కరంధముఁడు అను మేరుకలిగెననీ. ఇతని కొడుకు అవీక్షిత్తు.

కరంధి. య॥ శకునికొడుకు నా॥ కుంతి

కరతోయి వంకదేశము గుండ ప్రవహించు నట్టి ఒకనది ఇది గౌరీవివాహకాలమున ఈశ్వరుని హస్తమువలన పుట్టినది కనుక దీనికి ఈనామము కలిగెను

కరూశము ఒకాసుక దేశము చూ॥ మలద కరూశములు దీనికి మొట్టమొదటి రాజు ఇయ్యెకునితమ్ముఁడైన కరూశుఁడు

కరూశుఁడు వైవస్వతమనువు కొడుకులలో ఒక్కఁడు ఇయ్యెకుని తమ్ముఁడు. ఇత నివంశస్థులు కారూశులు అనఁబడుదురు

కర్కొటకుఁడు కద్రువపుత్రులలో ఒక్కఁ డు వాసుకి తమ్ముఁడు అతి హూరుఁడు

కర్ణాటకము ద్రవిడాంధ్ర దేశముల నడుమ ను పశ్చిమపార్శ్వమునను ఉండుదేశము. ఈదేశపు బ్రాహ్మణులు కర్ణాటకులు అనఁ బడుదురు వీరు పంచద్రావిళ్లలో ఒక్క రు వీరిభాష కర్ణాటము, కన్నడము అనఁ బడును

కన్తిక (౧) ఆనకునిభార్య

(౨) ఒక అప్పారావ

కన్తికారవనము మేరుతటంబున ఉండు ఒక వనము

కన్దుఁడు కుంతి కన్యగా ఉండునపుడు సూ ర్య ప్రసాదమున పుట్టినకొడుకు చూ॥ కుంతి ఇతఁడు పుట్టినతోడనే కుంతి ఇతనిని దైవికముగా అప్పడు దొరకిన ఒక మంజసయంబు పెట్టి గంగలో పడవైచి తన యింటికి పోయెను అంతట సూతవంశో ధ్మవుఁడు అగు అతిరథుఁడు అను వాఁడు తనభార్య అగు రాభయి తానును గంగ యంబు జుక్రీడలు అడుచు ఉండి ఆమంజ సును కనిపట్టి తెచ్చి తెఱచి చూచి అంబుసూ ర్యునివలె వెలుంగుచున్న బాలకుని చూచి బిడ్డలులేని మనకు దైవము ఈబిడ్డను ఒసం గెను అని అనుకొనుచు వానిని ఎత్తుకొని పోయి పెంచుకొనిరి అది కారణముగ క ర్ణుఁడు సూతపుత్రుఁడు అనియు రాభే యుండు అనియు చెప్పఁబడును వీరడ

సహజకర్మ కుండలండు అగుటవలన కర్మం దు అనియు, వసువర్తధరుడు కావున వ సుసేనుడు అనియు నామములు వడసెను (వసువు=బంగారు వర్ణము=కవచము) మఱియు కర్మని వెంపుడు తండ్రి అగు సూతుడు అస్త్ర విద్యా భ్యాసమునకై రాజకుమారులకు ఎల్ల అస్త్రవిద్య కఱపుచు ఉన్న ద్రోణాచార్యులయొద్దకు పిలుచుకొని పోగా ఆచార్యుల బ్రాహ్మణులును క్షత్రియు లును తక్కు స్త్రీవారు అస్త్రవిద్యకు అర్హులుకారు పాము అనిచెప్పెను అంతట కర్మండు ఎట్లయిన అస్త్రవిద్య గ్రహింపవలె ను అను తలచున బ్రాహ్మణవేషము వేసికొ ని పోయి పరశురాముని ఆశ్రయించి ఆయ నవద్ద సాంగముగా అస్త్రవిద్య అభ్యసించి ద్రోణునికి ప్రియశిష్యుండు అగు అర్జునుని యెడల మత్సరము కలిగి ఉండెను కనుక దుర్యోధనుండు ఈతనిని తనకు పరమాస్తుని గా చేసికొని అంగదేశ రాజ్యాభిషిక్తు నింక చేసెను ఈతండు బ్రాహ్మణవేషము తో పరశురామునియొద్ద విలువిద్య నేర్చు కొనునపుడు ఆయన ఈకొంతనమును తెలిసికొని తాను ఉపదేశించిన మహాస్త్ర ములు ఇతనికి ఆపత్కాలమున ఫలింపక పోవునట్లు శాపము ఇచ్చెను

ఇదిగాక కర్మండు విలువిద్య అభ్యసించువేళ ఒకనాడు ఒకబయల విలుసాదన చేయుచు ఉండగా ఒకబాణము అచ్చట తుయుచున్న ఒకబ్రాహ్మణుని ఆపువెయ్య మీద పడి అది చచ్చెను. దానికి ఆబ్రాహ్మ ణుండు కోపించి కర్మనికి సమరోద్రేకమున రథచక్రము పుడమిని క్రుంకునట్లును, ఏదీ రుని మార్కొని గెలువ కారి పోరునూ ఆదీ రునిచే అతండు చచ్చునట్లును శపించెను ఈతండు మహాదాత సూర్యప్రసాదమువ

లన పుట్టినప్పుడే తాను పడసి ఉండిన సహ జ కవచ కుండలములను ఇంద్రుండు అర్జు నునిమేలుకై బ్రాహ్మణవేషము తాల్చి వచ్చి తన్ను యాచింపగా అది తెలిసియు వెను దీయక ఇచ్చివేసెను కనుకనే “అతిదానా ధ్ధతకర్ణః” అని అంటరు

కర్మమద్రజాపతి బ్రహ్మచార్యులయందు పుట్టిన యతండు భార్య దేవహూతి కొడుకు కపిల్ధండు ఇతండు పులహుని కొడుకు అని కొందఱు అంటరు

కర్మము (చూ జన్మము) కర్మములకు హేతు పులు అహంకార మమకారములు అహం కారము అనగా దేహమండు ఆత్మ అను బుద్ధి మమకారము అనగా తనవిగాని వా నియందు తనవి అనుబుద్ధి ఈ అహంకార మమకారములు “అవిద్య” అని చెప్పబడుచున్నవి గృహరామాదులకును ఆత్మకు ను సంబంధము విమియు లేకు అవి ఎల్ల దేహసంబంధములు అయినవి అట్టివాని యందు అభిమానము ఉంచుకూడదు మఱి యు సుఖదుఃఖములు పొందక సర్వోదాసీ నులు అయి సర్వసముండు అయిన ఆపర ఘేశ్వరుని నేవించువారు మోహమును వదలి అతిశ్రమమున ఉత్సవపదము చెందు దురు అన్యకామ్యధర్మములయందు విష ముబుద్ధిచేత నేను నీవు నాకు నీకు అని వచించుచు ఉండువారు విషమ ధర్మనిర తులు అయి క్షయింతురు స్థావర జంగమ ప్రాచీనమూహములందు సమము ఐన భాగ వత ధర్మమున వర్తించువారు దేహి దేహా స్వరూపములను ఎఱిగి నిరస్తాకులు అయి ఈశ్వరానుగ్రహము పడయకుదురు

మోక్షము పొందుటకు భగవద్భక్తి ము ఖ్యసాధనము. అది భగవత్కర్మలయందలి

శ్రద్ధ, భగవద్గుణ చేష్టితములను చెప్పట, సర్వమును భగవదర్పణముచేయుట, ఇత్యాదులవలన కాని కలుగజ మఱియు ఈశ్వరుడు ఎల్లభూతములయందు వర్తించుచు ఉన్నాడను అని ఎల్లభూతములను సమ్మానింపవలయును అట్టి భగవద్భక్తి కలుగుటకు కొన్ని ప్రతిబంధములు ఉన్నవి అవి కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్యములు వీని సముదాయమే అరిషడ్వర్గము అనఁబడును అది ఇంద్రియములను వశపఱచుకొని విషయములకు ఈడ్చుచున్నది ఉదకములకు వల్లపు భూములందు ప్రవహించుట స్వభావము అయినట్లు, ఇంద్రియములకు దుర్విషయములయందు తిరుగుట సహజము విషయాసక్తులకు భగవద్భక్తి కలుగఁజాలదు. సహజముగ మనుష్యులు ఇంద్రియములకు లోపదుచున్నారు ఇంద్రియములు మనసును ఈడ్చుచున్నవి మనసు ఆత్మను చెఱుచుచున్నది అట్టి మనసును వశపఱచుకొనువాడే బుద్ధిమంతుఁడు జీవుఁడు అను రథికుఁడు మనసు అను కల్లముతో క్షింద్రియములు అను గుఱ్ఱములను స్వాధీనము చేసికొని విషయములు అనెడు విషమ భూములయందు పోసీక నిలిపెనేని తనకు కలుగఁగల హానిని తొలఁగించి తానుపొందవలసిన మోక్షము అను దేశమును చేరి గుఱుపడవచ్చును. అట్టి మనూనిశ్చయము మతప్రమాణములయందలి విశ్వాసమువలనకాని మనుష్యునకు కలుగజు “మ ఉపవాసవ్రతకాచశీలమఖ సంధ్యోపాసనాగ్నిక్రియా, జపదానాధ్యయనాది కర్మముల మోక్షప్రాప్తి సేవోపద, చ్యువుభక్తి హరిఁబుండరికనయనక సర్వాతిశాయిక రమా, ధివుఁ బాపఘ్నుఁ బరేశు సచ్యుతుని నగ్నిం గొల్ప లేకుండినక ”

కలశభవుఁడు అగస్త్యుఁడు, వసిష్ఠుఁడు, ద్రోణాచార్యుఁడు ఈముఖ్యురకును వీరిజనకుల రేతస్సులు కలశములయందు రక్షింపఁబడి అందు వీరు జన్మించినందున ఈనామము కలిగెను.

కలహకంటకి కాలకౌశికుని భార్య

కలి కలియుగాధిదేవత

కలియుగము ఒకయగము దీనిపరిమితి ౪౩౨౦౦౦ సంవత్సరములకాలము చూ॥ యుగములు ఇది కృష్ణనిర్యాణము మొదలు గణించురు ఈయుగమున జనులు తమోగుణయుక్తులు అయి రాగద్వేషసహితమును తపోవిరహితులును, యుద్రోగపీడితులును, దురాచారులును, అసృతవాదులును, కృతఘ్నులును, అల్పాయుష్కులును, దుఃఖపీడితులును అయి జన్మించురు అని చెప్పఁబడి ఉన్నది

కల్యాణతారము విష్ణుభయోక్త దశావతారములలో కడపటి అవతారము కలియుగాంతమున శంబశృంగమును విష్ణుని ఆంశముగల బ్రాహ్మణోత్తమునకు విష్ణుఁడు కల్యాణత్వకుఁడు అయి జనియించి సంస్తరణమాత్రముననే వేదకాన్త్యములను ఆధిగమించి వసుమతీయరదలి అధర్మవర్తులను ఎల్లనాశముచేసి ధర్మము నిలుపును అని పురాణములయందు చెప్పఁబడి ఉన్నది

కల్పరిగ ఇది కృష్ణదేవరాయల శత్రువుల అగు ముసల్మానుల రాజుకాని క్షిది వాడ కయందు కలబరిగి అనఁబడును

కల్పాపహుఁడు ఇ॥ నా॥ మిత్రసంఘఁడు, ఒకప్పుడు కల్పాపహుఁడు వేఁటకై వనమునకు ఏగి అచట ఒకరత్నముని చంపఁగా వానితమ్ముఁడు ఇతనిపై మత్సరమున ఇతనియింట వంటకాని వేషమగుధరించి వ

నీంచి వనీభ్యమునికి ఒక్కనాడు భోజనము పెట్టునమయమున నరమాంసము వండి తెచ్చివెట్టెను అది చూచి ఆముని అలిగి రాజును రాక్షసుండవు కమ్ము అని శపించెను అండుకు అతండు తనయండు బోణములేనిది తెలిసికొనక తనకు శాపము ఇచ్చెను అని ప్రతిశాపము ఇయ్య జలము ఎత్తెను అది అతనిభార్య చూచి బ్రాహ్మణుండు కోపించినను మనము కొపించుట ధర్మము కాదని రాజును ఉడిగించెను అప్పుడు అతండు ఆజలమును ఎక్కడను చల్లను ఒల్లిక తనపాదములపై విడుచుకొనెను దానిచేత పాదములయందు కల్పము కలిగి కల్పాపచారుండు అనుపేరు పొందెను అంతవనీకుండు కొపము చల్లాటి అతనిని అనుగ్రహించి వండ్రెండు సంవత్సరములకు శాపమోక్షము అగునట్లు ప్రసాదించెను కల్పాపచారుండు తనకు రాక్షసత్వము రాఁగానే వనీకుని జ్యేష్ఠపుత్రుండను పరాశరుని తండ్రియను అగుశక్తిని మ్రింగెను కొందఱు ఇతనికి ఈశాపము శక్తి ఇచ్చెను అని చెప్పెదరు

కవి (౧) పు॥ రుక్షయనికొడుకు ఇతని వంశస్థులు బ్రాహ్మణులుయిరి

(౨) ఇట్వొకునితమ్ముండు వైవస్వతుని కడపటికొడుకు. ఈతండు బాల్యముననే మృతి చెందెను

(3) శుక్రునితండ్రి యా॥ శుక్రుండు కవ్వడి అర్జునని నామము

కశ్యపుండు (౧) ఒకప్రజాపతి ఇతండు మరచికి కళవలన పుట్టినవాండు ఈయన దక్షప్రజాపతి కొమార్తెలలో పదుముప్పుర

ను, వైశ్వానరునికొమార్తెలలో ఇరువురను, వివాహము అయ్యెను ఆండు

దక్షప్రజాపతి } సంతతి
కొమార్తెలు }

దితి } దైత్యులు
అదితి } ఆదిత్యులు
దనువు } దానవులు

అనాయువు-లేక- } నీర్ధలు
అనుగ }

ప్రాధ } గంధర్వులు

ముని } అస్పరశులు, మానేయు
లు అనంబబడు గంధర్వు
లు అనియకు అండుకు

సురస } యక్షులు, రాక్షసులు.

ఇల } వృక్షలతాతృణజాతులు.

క్రోధవక } పితృతాశనములైన నీంహ
ములు } వ్యాఘ్రాది సర్ప మృగ
ములు }

తాను } శ్యేనృగ్రాది పక్షిగణ
ములు, అశ్వములు, ఉ
ప్యములు, గార్దభములు.

కపిల-లేక-గుకభి. } గోగణము

వినత } అనుారుండు-గతుడుండు

కద్రువ } నాగులు

వైశ్వానరుని కొమార్తెలు ఇరువురిలోను కాలయండు కాలకేయులును, పులోమయండు పౌలోములును, పుచ్చిరి వీరు కాక కశ్యపుని కొడుకులు ఇంకను కొందఱు కలరు వారు, పర్వతుండు అను దేవ ఋషి, విభండకుండు అను బ్రహ్మ ఋషి

(౨) రు ఇతండు పరశురామునిచే అశ్వమేధయాగమున భూమిని అంతయను దక్షిణగా కొని బ్రాహ్మణులకు

* ఇది విష్ణుపురాణమును భాగవతమును భారతమును సమన్వయము చేసి వ్రాయఁబడియెను

ఇచ్చెను ఈతని పేర భూమి కాశ్యపి అన నెగడెను

(3) ఒక పౌరాణికుడు

(౪) వసుదేవుని పురోహితుడు,

ఈతనివలన పాండవజన్మమవుడు కుంఠియొద్దకు, బాగినేయల నిమిత్తము వసుదేవుడు రత్నభూషణములు ఇచ్చి పంపెను.

కళ కర్ణమద్రజాపతిహాతురు మరీచిభార్య కశ్యపునితల్లి

కళావతి పారుడు అను ఋషికి పుంజికన్యల అను అప్పరసయంబు పుట్టినహాతురు ఈవిడయొక్క సౌందర్యమునకు మెచ్చి పార్వతీదేవి ఈమెకు పద్మినీవిద్యను ఇచ్చెను అవిద్యవలన క్షారిణ సౌఖ్యములు ఒడకగూడును దానిని కళావతి స్వరోచికి ఇచ్చి అతనిని వివాహము అయ్యెను

కళింగదేశము ఇది ఓద్రదేశమునకు దక్షిణమున కర్ణాటదేశమునకు ఉత్తరమున ఉండును

కళింగుడు అ బలిమూడవ కొడుకు కళింగదేశము ఇతని నామముచే పరంగును

కపయ్యుడు య కంఠునితమ్ముడు

కక్షదేశము ఇది ఇష్టాదు కచ్చ అనబడును.

కణకంతుడు. గరళకంతుడు, రుక్రుడు.

కా

కాంచనుడు పురూరపునిపుత్రుడు అగు అమవసువు పౌత్రుడు

కాంచి ఒక ప్రసిద్ధి వట్టణము ఇది కర్ణాటక దేశమందలి ఒకదివ్యస్థలము ఇవట బ్రహ్మదేవుడు యాగముచేసి విష్ణువును ప్రత్యక్షము చేసికొనెను అని చెప్పదురు శివుడును ఇవట సాన్నిధ్యమున ఉంది. ఉన్నాడు

దు అని ప్రసిద్ధి ఈపట్టణమునందు అనేక గోళ్ళరములు ప్రాకారములు మండపములు మరములు మొదలగునవి ఉన్నవి ఇది చోళదేశాధిపతులకు ముఖ్యపట్టణము బహు రమణీయముగ ఉండునది అని చిరకాలమునుండి పేర్కొనబడినది

మఠీయు ఇవట పంచలింగములలో ఒకటి అగు పృథివిలింగము ఉండును ఇచ్చటి శివమూర్తికి ఏకామ్రనాధుడు అని పేరు.

కాందిని అహూరుని తల్లి భర్త శ్వఫల్గుడు కాంపిల్యము పాంచాలదేశమందు ఒకభాగము దానికి ముఖ్యపట్టణము కాంపిల్యపురి అదిద్రుపదునికి రాజధాని

కాంపిల్యుడు. పా భర్త్యాశ్వనికొడుకు.

కాంభోజము భరతఖండముయొక్క వాయవ్యదిగ్భాగము ఇందలి జనులు కాంభోజులు అనబడుదురు

కాకమానిమూర్తి ఒకానొక ఆంధ్రకవి ఇతడు పాంచాలీపరిణయమును కల్పించెను

కాణ్డాయలు చూ॥ కణ్డ్యుడు.

కాత్యాయని పార్వతికి నామము

కాత్యాయనుడు (౧) పాణినియొక్క వ్యాకరణమునకు వార్తికము చేసిన వరరుచికి నామాంతరము

(౨) యాజ్ఞవల్క్యుడు.

హర్షికి నామాంతరము

కాదంబరి బాణునిచే విరచితము. అయిన ఒక సంస్కృత వచనకావ్యము.

కాపత్యుడు పారియాత్రా చలమున ఉండిన ఒకబోయ. వీడు మహాభర్త గుణ సుపన్నుడు అని ప్రసిద్ధి

కాపాలికము ఒకానొకమతము. ఈమతము ఈశ్వరునికిని జగత్తుకును భేదాభేద

మూలను బ్రతిపాదించును ఈమతస్థులకు నరాస్థిమాలాధారణ, శ్మశానవాసము, నరకపాల భోజనము, మొదలగు కృత్యములు కలవు

కాపిలము (౧) ఒకమతము ఇది కపిలమహాచే ఏర్పడవలసినది దీనికి ఆధారము కాపిలసూత్రము ఇందు ప్రకృతి జగత్సృష్టికి కారణము అనియు పురుషుడు నిర్లిప్తుడు అనియు నిరూపించబడి ఉండును

(౨) ఉపశురాణములలో ఒకటి

కామందకము రాజనీతినిగూర్చి చెప్పెడి ఒక గ్రంథము

కామధేనువు నా|| సురభి పాలసముద్రము నందు పుట్టెను కోరిన వస్తువులను ఇచ్చును అని ప్రసిద్ధి ఈమెసంతతి గోగణము

కామరూపము అర్యావర్తమునకు ఆస్నేయ దిక్కున ఉండు ఒకదేశము

కామాక్షి కాంచీపురమునందలి దేవి కాముడు. భర్తనికి శ్రద్ధ (లేక సంకల్ప) యందుపుట్టిన కొడుకు భార్య రతి మన్నధునకు నాశాంతరముగాను చెప్పదురు

కామ్యకము ఒకానొకవనము ఇందు పాండవులు అరణ్యవాసమున మొట్టమొదట నివసించి ఉండిరి ఇది కురుజాంగలముల యందు ఉండును

కారూశవంశము మైవస్వతమనువు కొడుకులలో ఒకడు అయిన కరూశునివలన పుట్టిన వంశము ఈవంశస్థులు భర్తముతోడి త్రియమున బ్రాహ్మణులు అయి ఉత్తరావళమునకు రక్షకులు అయిరి.

కారొలను శ్లోవావరీ తీరమందు ఉండెడు ఒక పట్టణము. అచోట్ల ఉండు శివునికి కర్కోట కేశ్వరుడు అని పేరు.

కార్తవీర్యార్జునుడు య|| కైహయి వంశజాతుడు అగు ఒకరాజు ఇస్మితు అర్జునుడు అయినను కృతవీర్యునికొడుకు కనుక ఇతనిని కార్తవీర్యార్జునుడు అందురు వీనిరాజధాని వింధ్యవర్షతమునకు దక్షిణమున పాలునట్టి సగ్ధా నదీతీరమున ఉండు మాహిష్మతీపురము ఇతడు యదుపుయొక్క పెద్దకొడుకు అగు సహస్రజిత్తు వంశస్థుడు ఒకప్పడు ఇతనిపరాక్రమమును రావణాసురుడు దని ఇతనితో పోరకోరి మాహిష్మతికి వచ్చెను ఆదినమున ఇతడు వనవిహారాథము పోయి ఉండగా పురజనుల వలన ఆవృతాంతము విని తన రాక తెలిసి అర్జునుడు దాఁగెను అని నభ్యుచు పోయి వింధ్యారణ్యమునందు విహరించుచు కొంతసేపటికి నర్మద ఒడ్డునకు వచ్చి అచ్చట శివపూజ కావించుచు ఉండెను అప్పుడు శ్రీలతోడ జలక్రీడలు ఆడుచున్న కార్తవీర్యార్జునుని వేయి చేతుల చేతను అడ్డగించబడి ఎగదట్టిన నన్నదా నదీప్రవాహమున తనపూజాద్రవ్యములు ఎల్లకొట్టుకొని పోయెను. అందుకు కారణము మంత్రులచేత తెలిసికొని రావణుడు అతడు ఉండిన కడకు పోయి అతనితో పోరాడి పట్టుపడి చెఱను ఉంచబడెను ఆవృతాంతము వాని శాత అగు పులస్త్యుడు విని కార్తవీర్యార్జునుని ప్రార్థించి అతనిని విడుదలచేసెను మరియు ఈ కార్తవీర్యార్జునుడు వరకురామునితండ్రి అగు జమద్గ్నియొక్క పెలామధేనువును కొనిపోగా అదివిని వరకురాముడు వీనితో పోరాడి వీనిని చంపెను ఆవల కొంతకాలమునకు కార్తవీర్యుని కొడుకులు జమద్గ్నిని చంపిరి అది కారణముగ వరకురాముడు దేశమును అంతయు ద్రియశూన్యము కావించెను

తును అని ప్రతిజ్ఞచేసి ఇరువదియొక్క మా
లు క్షత్రియులమీద దండెత్తి పోరాడి
రాజులను ఎల్లవెదకివెదకి చంపి ఆనెత్తురు
అయిదు మడుంగులుగ కావించి అందు
పితృతర్పణములు చేసెను కార్తవీర్యార్జును
నకు అనేకులు పుత్రులు కలరు అందు
పరశురామునిచే చావక తప్పినవారు జయ
ధ్వజుడు శూరనేనుడు వృషణుడు మధు
పు శూరుడు (లేక) ఊర్జితుడు అను
వారు ఏపురు

కార్తికేయుడు నా|| కుమారస్వామి చూ||
కృత్తిక

కాల వైశ్వానరుడు అను దానపుని కూతు
రు కశ్యపునియొక్క భార్య ఈమెకొడు
కులు కాలకేయులు

కాలకంఠుడు చూ|| శివుడు

కాలకవి ది|| విరోచనునికొడుకు బలికి స
హౌదరుడు వీడు ద్వాపరాంతమున
దానపుల సహాయార్థము విష కష్టివృక్ష
రూపమునఁ ప్రవేశయిండు పుట్టి అందలి గో
పాలకులకు రోగము కలుగ చేయఁగా అది
శంఖకన్ఠుడు అను భూతము ఒకబ్రాహ్మ
ణునియందు ఆవేశించి క్రీకృష్ణబలరాము
లకు తెలిపెను అంతట వారలు ఆకపిష్ఠ
వృక్షమును నిర్మూలించి గోపాలకులకును
గోవులకును సుఖము కలుగ చేసిరి

కాలకార్ముకుడు ర|| శ్రీమాలికొడుకు

కాలకూటము ఇది భారతయగ్ధమవుడు ఒక
విడిదల

కాలకేయులు ర|| కశ్యప ప్రజాపతికి కాల
యశకు పుట్టినవారు వీరు మహాదుర్మ
గ్గులు సముద్రమున దాఁగి ఉండి బహు
విధముల దేవతలను బాధించుచు ఉండఁగా
అగస్త్యుడు దేవతలచేత ప్రార్థింపబడి
వీరి వాసస్థానము బస సముద్రముయొక్క

జలమునంతయు పానముచేసెను వీరి సం
తతివారిని అశ్వునుండు రూపులేక నాశము
చేసెను-

కాలకౌశికుడు కాశియందు ఉండిన ఒక
బ్రాహ్మణుడు కలియొక్క అంశమున
జనించినవాఁడు ఇతఁడు విశ్వామిత్రప్రేరి
తుఁడు అయి ఈరూపమున జన్మించి హరి
శ్చంద్రుని భార్య బస చంద్రమతిని దాసిగా
కొనెను

కాలకాక్షేయుడు క్షేమదర్శి అను క్ష
సలదేశపురాజుయొక్క మంత్రి ఇతఁడు
రాజధర్మములను చక్కఁగా ఎఱఁగి ఉం
డెను అని ప్రసిద్ధి

కాలనాథుడు ది|| హిరణ్యాక్షుని కొడుకు
నా|| తారకుడు

కాలనేమి (౧) తారక యుద్ధమున విఘ్నపుచే
చంపబడిన ఒకదానవుఁడు.

(౨)ర|| రావణాసురుని మేనమామ

కాలభైరవుఁడు కాశియందు ఉండు ఒక
దేవత

కాలయవనుఁడు ది|| వీడు నారదుని ఉపదే
శమున మధురపై దండు ఎత్తిరాఁగా,
కృష్ణుఁడు విశ్వకర్మవలన సముద్ర మధ్య
మునద్వారకాళుని కట్టించి అందు మధు
రావుర జనులను అందఱను చేర్చి తొను
నిరాయుధుఁడై పురము వెలువడి ముచి
కుండుఁడ్యు నిద్రించుచు ఉండిన పర్వత
గవ్వారమునకే వరువిడిచెను కాలయవనుఁ
డు అతనిని తఱుముకొని పోయి ఆగవ్య
రము దూఱి అందు నిద్రించు మునుక్యండుని
కృష్ణుఁడు అనితలచి తన్నఁగా అతఁడు
మేల్కొని నాని చూడ గాఁడు భక్తము
అయ్యెను ఒకప్పుడు సాల్వుడు గాఢుని
పఁడుండు అని పలుకఁగా యూదపులు

అందలు వాని చూచినవ్యక్తి అందుమీద ఆగాస్త్వండు లోహమాన్యము భుజించుచు పండ్రెండేండ్లు అత్యుగ్రము అగు తపము ఆచరించి కాల యవసుని శుభ్రించినట్లు చెప్పబడి ఉన్నది

కావేరి దక్షిణదిక్కున ఉండెడు ఒక పుణ్య నది అగస్త్యుండు స్వర్గమునకు పోయి తన కమండలమున దేవగంగ ఎత్తికొని వచ్చి సహ్యా పర్వతమునందు ఉంచి స్నానము చేయి పోయిన సమయమునందు విఘ్నేశ్వరుండు కాకి అయివచ్చి ఆకమండల జలమును వొడ్దించెను అది నదిరూపమున ప్రవహించి కావేరి అన వరరగెను అట్లు చేసినందులకు విఘ్నేశ్వరుని మీద అగస్త్యులు కోపించి తలమీద మొట్టెను అందువల్ల నాటనుండి విఘ్నేశ్వరుని నిమిత్తము తల రెండు ప్రక్కలను చేతులతో ఎవరు మొట్టుకొందురో అట్టివారికి విఘ్నేశ్వరుని అనుగ్రహము కలుగును అని అతడడు ప్రసాదించెను.

కావ్యప్రకాశిక కావ్య లక్షణములను తెలుపునట్టి ఒక లక్షణగ్రంథము ఢిల్లీకి విద్యాచక్రవర్తి ప్రణీతము అయిన సంప్రదాయ ప్రకాశిని అను ఒక వ్యాఖ్యానము ఉన్నది కావ్యుండు శుక్రుండు కవిశ్రుతుండు అని అర్థము

కాశి ఇది గంగయొక్కన కాశి దేశమందు ఉండు ఒక ప్రసిద్ధపట్టణము . దీనికి వారణాసి అనియు పేరు కాశి అనగా ప్రకాశించునది అని అర్థము. ఇక్కడ శివుండు విశేష సాన్నిధ్యమును ఒంది స్వభావముచే పరిశుద్ధము అయిన గంగకు విశేషమక్తాళును కల్పించి ఇవట మరణము పొందువారికి ముక్తిని ఇచ్చు చున్నాండు అని ప్రసిద్ధి

కాశ్యపి భూమి చూ॥ కశ్యపుండు కాశ్యపుండు పాము మంత్రము చక్కగా నేర్చిన ఒక బ్రాహ్మణుండు పరీక్షితును తక్షకవిషము పొంగొట్టి కాపాడవలెను అని ప్రయత్న పడి వచ్చు సమయమున తక్షకుండు ఇతనిని మార్గమున నిలిపి విశేష ద్రవ్యము ఇయ్యగా ఇతండు పరీక్షితుడై తకుపోక మరలి తననివాసమునకు పోయెను

కాశ్యుండు (౧) బా॥ సేవజిత్తు కొడుకు (౨) ఆయవు పాశ్రుండు అగు శుపాపాశ్రుని కొడుకు ఇతని వంశస్థులు కాశ్యులు కాశాంజనేయు ఇది ఒకతీర్థము చూ॥ శ్వేతుండు

కాళి ఉమాదేవికి నామాంతరము చూ॥ శద్రకాళి

కాళింది (౧) యమునానది కళింద పర్వతమునందు పుట్టినది అని అర్థము ఒకప్పడు బల రాముండు వ్రేవల్లెయందు ఉండువేళ దప్పిగాని కాళిందిని తన సమీపమునకు రమ్మనగా రానందున ఆయన కోపించి హలాయుధముచేత భేదించి నూలు పాయలుగ ప్రవహించునట్లు చేసెను అని పురాణప్రసిద్ధి

(౨) శుమతియొక్క భార్య (౩) కృష్ణుని అష్టభార్యలలో ఒకతె. సూర్యుని హఠురు

కాళికాదేవి చూ॥ జ్యేష్ఠాదేవి కాళిదాసుండు ఒక సంస్కృతకవి కాళికాదేవిని కొలిచి ఆదేవి యొక్క వరప్రసాదమును పొందినందున ఇతనికి ఈ పేరు కలిగెను ఇతండు మిక్కిలి ప్రసిద్ధుండు కవిసమయము చక్కగా తెలిసినవాండు ఉపమానూప యయములను పోల్చి చెప్పబడెయందు మిక్కిలి సహజుండు

కాబట్టి ఇతఁడు చెప్పెడు ఉపమా
లంకారము ఖ్యాసింపఁ దగినదిగాఁ - ఉం
డును కనుకనే "ఉపమాకాళిదాసస్య"
అను వచనము లోకమునందు ప్రసిద్ధముగా
వాడఁబడుచున్నది మఱియు ఈమహాకవి
విక్రమూర్కుని ఆస్థానమందలి కవులలో
ఒకఁడై ఉండెను

..శ్లో॥ ధన్వంతరిక్షుపణకామరసీంహశంకు
బేతాశభట్టిఘటఖర్పకాళిదాసాః |
ఖ్యాతోవరాహమిహిరోన్యవత్సభాయాం
రత్నానివైవరరుచేర్మవవిక్రమస్య॥"

అను ఈశ్లోకమునందు చెప్పఁబడిన చొప్పున
ధన్వంతరి, క్షుపణకుఁడు, అమరసీంహుఁడు,
శంకువు, బేతాకుఁడు, భట్టి, ఘటఖర్ప
రుఁడు, కాళిదాసుఁడు, వరాహ మిహి
రుఁడు, అనుకవులు తొమ్మింద్రును విక్ర
మూర్కుని సభయందలి వ్రాసఁబడినవి అని
తెలియఁబడుచు ఉన్నది శాకుంతలము,
మాళిమికామిత్రము, విక్రమార్కశతకము
అను నాటకములును, రఘువంశము, మే
ఘసందేశము, కుమారసంభవము అను కా
వ్యములును, ఇతనిచే రచియింపఁ బడిన
ఇదిగాక భోజప్రబంధమువలన భోజరాజు
యొక్క సభలోను ఒక కాళిదాసుఁడు
ఉన్నట్లు తెలియవచ్చుచు ఉన్నది ఇతఁడు
సకల విషయములందును మొదటియొత్తని
పోలినవాఁడు ఒకానొక కాలమున భోజుని
సభయందలి కవులలో ఒకఁడు అగు దండి
అనువానికిని ఇతనికిని వివాదము కలిగి
ఆవ్వడు సరస్వతిని ఆరాధించి మాయురు
వులిలో కఠ ఎవఁడో తెలువవలయును
అని ప్రార్థించఁగా వారికి సరస్వతి ప్రత్య
క్షమై "కవిర్దండీ కవిర్దండీ కవిర్దండీ శసం
శయః" అనఁగా కాళిదాసునికి ఊపము
వచ్చి "రందే ఆహంకః" అనఁగా "త్వమే

వాహం త్వమేవాహం త్వమేవాహం నసం
శయః" అని సరస్వతి చెప్పినందున ఈ
కాళిదాసుఁడు సరస్వతి అవతారము అని
చెప్పదురు ఈయన నళిందయము, శృం
గార తిలకము, ప్రశోత్తరమాల, కవికంఠ
పాశము, కర్పూరమంజరి, భోజచంపువు,
అనేడు గ్రంథములను శ్యామలా దండక
మును రచియించెను ఇందు కడపట ఉద
హరించిన దండకము తనకు కాళికాదేవి
ప్రత్యక్షము అయినప్పడు చెప్పినది ఇం
తటి కవులు లోకములో మఱియెవరును
కారు కనుకనే,

"పురాకవీనాంగణనాంప్రసంగే
కన్యకాధిపతికాళిదాసా |
అద్యాపితత్తుల్యకవేరభావా
దనామికాసాగ్ధవతీబభూవ॥"

అని చెప్పఁబడి ఉన్నది ఈతని విషయ
మై కట్టుకధలు అనేకములు ఉన్నవి అయి
నను మీద ఉదహరించిన విషయములను
పట్టి కాళిదాసులు ఇరువురు అనియ
వాస్తవము ఐన చరిత్రము ఇదియే అనియ
ఊహింప వలసి ఉన్నది

కాళియఁడు యమునయందు ఉండిన ఒక
విషనాగుఁడు ఇతఁడు కృష్ణునిచే యము
నయంధుండి వెడలించబడి భార్యాశ్రుతుల
తోడ శసముద్రమునకు పోయెను యము
నకు గరుడుఁడు రాకుండు నట్లు సౌభరి
యను ఋషి శాపము ఇచ్చెను, కనుక ఈ
కాళియఁడు గరుడునివలని క్షీతిచే ఇండు
డాఁగి ఉండినట్లును, ఆఖితి కృష్ణునివలన
మాన్వఁబడినట్లును, భాగవతమునందు చెప్పఁ
బడి ఉన్నది.

కాశీశ్వరము పయోష్టి గోదావరి సంగమ
స్థానమునందు ఉండు ఒక దివ్యక్షేత్రము.

క

కింపురుషుండు పులహుని కొడుకు
 కింపురుషులు దేవతాభేదము వీరు నరముఖ
 మును అశ్వశరీరమును కలవారు
 కిన్నరుండు పులహుని కొడుకు
 కిన్నరులు దేవతాభేదము వీరు అశ్వముఖ
 మును నరశరీరమును కలవారు
 కిష్కిరుండు ర || బకాసురుని తమ్ముండు
 కామ్యక వనమున వీనిని భీముండు చంపెను
 కిరాతాగ్నినియము ఒకసంస్కృతకావ్యము
 అగునుండు కిరాతవేషమున ఉన్న శివునితో
 పోరాడి పాశుపతాస్త్రమును పడసిన కథ
 ను చెప్పటచేత దీనికి ఈపేరు కలిగెను
 ఇది భారవిచే చేయబడినందున దీనికి భార
 వి అనియు నాముకులకు వ్యాఖ్యానము
 కాలచల మల్లినాథసూరి విరచితము.
 కిరీటి మా|| అర్జునుండు.
 కిష్కిండు. వాలిసుగ్రీవుల రాజధాని తమ్ము
 నిపై తప్పకల్పించి తలుమగొట్టిన వాలిని
 శ్రీరాముండు చంపి సుగ్రీవునకు ఈకిష్కిం
 ధాపట్టణమును ఇప్పించెను ఇది మైసూరికి
 కొంత ఉత్తరంబున ఉండును.

క

కిచకులు. వీరునూలుగురు అన్నదమ్ములు
 విరాటుని భార్య అగు సుధేష్ఠయొక్క తో
 డుంబుట్టువులు పాండువుల అజ్ఞాతపాప
 కాటును సైరంధ్రవేషమును తాల్చి ఉండి
 న ద్రౌపదిని పెద్దకిచకుండు అగు నింహ
 బలుండు పట్టి ఈడ్చినందున భీముండు గంధ
 ర్వుండు అను మిషచే రాత్రివేళ వీనిని నూ
 టుగురను చంపెను.
 కిశాకుండు. మా|| యముండు.
 కిన్నమతి అణుమునిభార్య కుకుని కూడుకురు

కిన్నరఘండు మి|| ప్రతిరథకుని కొడుకు
 కిన్నరాతుండు మి|| మహాభ్రాకుని కొడుకు.

కు

కుంజరుండు ఒకాసుక వానరుండు. అంజ
 నతండ్రి మానుమంతుని మాతామహుండు.
 కుండల వింధ్యవంతుని సుత. ఈమెభర్త
 కుంభుండు అను రాక్షసునిచే మృతిని ఒం
 దెను. ఈమెకు ఎల్లయెడల సంఠరించు
 శక్తి కలదు
 కుండినపురము విదర్భదేశమునకు రాజధాని
 గా ఉండిన పట్టణము అమరావతికి ఈశా
 న్యదిక్కున నాలుగు అమడ దూరమున
 ఉండెను.
 కుంతలము. బల్లారికి సమీపమున ఉండుదేశ
 మునకు ప్రాచీననామము.
 కుంతి ఈపేరే అనేక యాదవులు. ఉండిరి.
 (౧) హేచాయుని పౌత్రుండు భర్త్యనేత్రు
 నిపుత్రుండు
 (౨) విదర్భునిపౌత్రుండు. వృధుని కొడుకు.
 ఈతండు శశిబిందువువంశస్థుండు
 (౩) మైని చెప్పిన రెండవ కుంతి వంశస్థుం
 డు నా|| కరంభి
 (౪) సాత్యకుని కొడుకైన మహాభోజుని
 వంశస్థుండు పాండవులతల్లి అగు కుంతిచే
 వికి పెంపుడు తండ్రి నా|| కుంతిభోజుండు.
 కుంతిపురి ఇప్పటి గ్వాలియరు
 కుంతిదేవి. కుంతిభోజుని అభిమాన పుత్రిక.
 దేవమిధునకు మారిషయందు శ్చుప్తినది.
 వసుదేవునిచెల్లెలు ఈమెకు వృథ అని నా
 మాంకరము కలదు. ఈమె బ్రాహ్మమునందను
 తండ్రివంపున దుర్వాసమహామునికి శిష్యు
 డయ్యుచుండు తల్లిని ఈమెభక్తికి అయిన
 విష్ణుయము ఒంది ఒకటివృక్షాభివ్రము ఉవ

దేశముచేసి ఈమంత్రబలమున నీవు ఏవే
 ల్నును కోరినను ఆవేల్పువ్రసాదమున క్కారి
 నట్టి పుత్రుని పడయుదువు అని చెప్పినందున
 కుంతి ఆమంత్రశక్తిని ఎఱుగఁగుటకయి ఒక
 నాఁడు గంగకు చని అవగాహనము చేసి
 ఆదిత్యుని తలచి అతనివంటి పుత్రుని క్కా
 రెను అంత అతఁడు సాక్షాత్కరించి
 ఆమెకన్యాత్వము చెడకుండ ఒక సుపు
 త్రుఁడు కలుగ అనుగ్రహించి చనియెను
 అట్లు సూర్యవ్రసాదము వలన ఒకసుతుని
 పడసి అతనికి, సహజకర్ణ కుండలుఁడు అయి
 జనించినందున, కర్ణుఁడు అనియ్యు, వసువర్మ
 ధరుఁడుగ పుట్టినందున వసునేనుఁడు అని
 యు నామకరణముచేసెను ఈవిషయము
 భారతమున ఆదిపర్వమునందు ఒకవిధము
 గాను ఆరణ్యపర్వమునందు ఒకవిధముగాను
 చెప్పఁబడి ఉన్నది.

మఱియు ఈమె పాండురాజును వివా
 హము అయిన పిదప ఆమంత్రబలము వల
 ననే యముఁడు వాయువు ఇంద్రుఁడు
 వీరి వ్రసాదములవలన వరుసగా ధర్మజుఁడు
 భీముఁడు అర్జునుఁడు అను కొడుకులను
 కనెను ఈమె నీర్ధియంశస్థురాలు.

భారత యుద్ధానంతరమున ధర్మరాజు
 బంధువులకు ఎల్ల తిలోదక వాసోదకము
 లను ఇయ్యఁజోపు అవసరమున అతనికి
 కుంతి, కర్ణుఁడు తనకు జ్యేష్ఠపుత్రుఁడు అని
 యు అతనికి తిలోదకాదులు మొట్టమొదట
 ఈయ వలయును అనియు నుడువఁగా,
 అపుడు ధర్మరాజు కర్ణుని వృత్తాంతమును
 అంతయు ఎఱిగి అతనితో ఎదిరించి పో
 రినందులకును అతని మరణమునకును కడు
 యుఖించి తనతల్లి అగు కుంతి ఆవృత్తాంత
 మును తనతో ఇన్నిదినములు చెప్పక దాఁ
 చినందులకై మిగుల అలిగి అది మొదలు

క్రీలయందు రహస్యము ఏదియు నిలువక
 ఉండునట్లు శపియించెను
 కుంభకర్ణుఁడు. ర|| రావణాసురుని తమ్ముఁ
 డు ఈరక్కసుఁడు మహాఘోరము అగు
 తపము ఒనరించి వరము అడుగఁజోపు
 వేళ దేవతల ప్రార్థనచే సరస్వతీదేవి వాని
 నాలుకయందు ప్రవేశించి నిద్ర కావలెను
 అని పలికించెను అది కారణముగ వాఁడు
 ఎల్లపుడు నిద్రపోవు చుండును మఱియు
 వానికి నిద్రాభంగము అగువేళ చావు సం
 భవించును అని నియతి కల్గి ఉన్నందున
 రాముఁడు లంకలో యుద్ధముచేయు నవ
 సరమున రావణుఁడు నిద్రించుచు ఉన్న
 కుంభకర్ణుని లేపి యుద్ధమునకు పంపఁగా
 వాఁడు రామునిచేత చచ్చినట్లు చెప్పదురు
 రావణ కుంభకర్ణులు సనకసనందనుల శాప
 ముచే రాక్షసావతారము ఎత్తిన విష్ణు
 ద్వారపాలకులు

కుంభకుఁడు, విదేహదేశమందు ఉండిన ఒక
 గొల్లవాఁడు వీనియింట తారకయద్ధమున
 మడిసిన కాలనేమి పుత్రులు ఏడుగురు ఆఁ
 బోతులుగా పుట్టినట్లును వారిని శ్రీకృష్ణుఁ
 డు చంపి కుంభకుని మాఁతురైన నీలను
 పెండ్లియాడినట్లును చెప్పఁబడి ఉన్నది.

కుంభాండుఁడు శాణాసురునిమంత్రి నా||
 కబంధుఁడు

కుంభీనస ర|| సుమాలికాఁతురు ఖరదూష
 శాదుల తల్లి

కుంభుఁడు. ర|| కుంభకర్ణునికొడుకు. సుగ్రీ
 పునిచేత చంపఁబడెను.

కుకురుఁడు య|| అంధకుని కొడుకు
 కుచేలుఁడు కృష్ణునిసఖుఁడు ఘోన ఒక బ్రాహ్మ
 ణుఁడు ఇతఁడు బ్రహ్మవేత్తయు విజితేం
 ద్రియుఁడును ఐనను దారిద్ర్యముచే కడు

పీడితుడై భార్య ప్రేరేపించగా ధనమును
కొరి కృష్ణుని దర్శనమునకుపోవగా అతడు
ఇతని మిగుల గారవించి తనయందు కల
భక్తి విశ్వాస మనూరధంబులను ఎఱింగి
అతని మహాదైశ్వర్యమును నిరూపించెను

కుజంభుడు (౧) ద॥ తారకయ్యుద్ధమున
వరుణునిచే చంపబడిన రాక్షసుడు

(౨) వత్సంధునిచే చంపబ
డిన ఒక అసురుడు వీడు తొల్లి త్వ
ష్టచే సృజించబడిన సర్వశత్రు నిర్మూలము
అయిన ఒక ముసలమును స్వాధీనపఱచు
కొని లోకమునకు కడు ఎగ్గు ఒనరించుచు
ఉండెను. ఈముసలము విదూరస్థుని కూ
తురు అగుముదావతి లేకసానందన మూల
ముగ నిచ్చుచోదాజనము ఆయెను. అదికార
ణముగ వత్సంధుడు వీనిని జఘించి
ముదావతిని వివాహము అయ్యెను

కుజుడు *నా॥ అంగారకుడు

కుటవుడు ఒకానొక ఋషి

కువేరుడు అష్టదివ్యులకులలో ఒక్కడు
ఇతనికి ఉత్తరపుదిక్కు - పట్టణము అల
కాపురి - భార్య చిత్రలేఖ - వాహనము గు
ట్టము - ఆయుధము ఖడ్గము - ఇతడు
విశ్వరూపునకు దేవత ఇతనిరాజాధి రాజ
త్వము వేది ప్రసాదముకడక ఇతనికి రాజరాజు
అనియు ఒకపేరు కలదు ఇతడు యక్షుల
కును గుహ్యకులకును రాజు-సరవాహనుడు
అనియు ప్రసిద్ధి-కువేరుడు విశ్రవసునకు
ఇలబిలయందు శుభ్రినవాడు కాన అతనికి
బలబిలుడు అను ప్రసిద్ధము ఐన పేరుకలదు
పార్వతీదేవి శాపమువలన ఇతడు ఏక
పింగాణుడు అయ్యెను

కుబ్జ కంఠునికి కలపము తెచ్చి ఇచ్చెడు దాని
ఇది ఘోరమవక్రములుగల దేహము కలది

అగుటచే దీనికి త్రివక్ర అనియు పేరు
బలరామకృష్ణులు ప్రేవలైనుండి మధురాపు
రికి వచ్చునపుడు నానావిధలేపముల భాజన
మును కంఠునియొద్దకు కొనిపోవుచు ఉం
డిన దీనిని చూచి లేపములు అన్నియు తమ
కు ఇచ్చుని అడిగి పుచ్చుకొని దేహములను
అలచుకొనిరి అపుడు శ్రీకృష్ణుడు ప్రసన్ను
డు అయి దానికుబ్జత్వమును మాన్సెను.

కుమారరుద్రదేవుడు ఇతడు ఒకానొక
ఆంధ్రకవి భాస్కర రామాయణమున
అయోధ్యాకాండమును తెనిగించెను

కుమారస్వామి శివుని కొమారులలో ఒకడు
దేవతలకు. నేనానాయకుడు మఱియు
ఇతనికి కార్తికేయుడు మహాసేనుడు
శరణుడు పదానకుడు పార్వతీనంద
నుడు తారకజిత్తు సుబ్రహ్మణ్యుడు
అని అనేక నామములు కలవు ఇతనికి వా
హనము నైమలి. శక్తి ఆయుధము పార్వ
తీవరమేశ్వరులు ఏకాంతమున ఉండువేళ
శివునిచేష్టలను అరయుటకై అగ్ని కుకరూ
వంబు తొల్లి జాలరంధ్రములదానిని అంతః
పురము చొచ్చిన అది పార్వతి ఎఱింగి నీగ్గు
చే తొలగి చనియెను శివుడును కుకరూపి
అయిన అగ్నిని కాంచి కోపించి అప్పడు
పతనమయిన తనరేతస్సును అగ్నిని పాన
ముచేయుము అనెను. అగ్ని దానిని శరంప
బాలక శరవణమునందు విడువ అంబుండి
కుమారస్వామి పుట్టెను (చూ పార్వతి)
కాండము ఇతనిని అగ్నికి జనించినవాడు
అని చెప్పుదురు (చూ కృత్తికాదేవి)
కుమారస్వామి పుత్రులు శాఖుడు విశా
ఖుడు నైగమేడుడు పృథ్విజుడు

కుమారి ఋక్షవర్మతమున ఉత్పత్తి అగు ఒక
నది

కుముదిబాంధవుడు. చంద్రుడు

కుముదము నిర్మతిదిక్కునందలి మగయేనుఁగు
కుముదవతి వింభవ్యపర్వతమున ఉత్పత్తి అగు
ఒకనది

కుముదాక్షుఁడు విష్ణుపరిచరులలో ఒక్కఁడు
కుముదుఁడు (౧) విష్ణుపరిచరులలో ఒక్కఁడు.

(౨) ఒకానుక క్షోఁతి

(౩) ఒకానుక రాక్షసుఁడు

కురుబొంగలము హస్తినాపురికి వాయవ్య
మున పాంచాలమునకు దక్షిణమున ఉం
డుదేశము

కురుజిత్తు మి॥ అంజకుని కొడుకు.

కురుదేశము దీనిరాజుగాని హస్తినాపురి దీనికి
ఈనామము కురుపు అనురాజువలన కలి
గెను.

కురుభాముఁడు దివ్యంతుని కొడుకు

కురువశుఁడు య॥ రెండవమధువు కొడుకు.

కురువు పు॥ అజమీధుని మూడవ కొడుకు
అగు ఋతుని పౌత్రుఁడు సంచరుణుని

పుత్రుఁడు ఇతనిపేర శమంతపంచకము
కురుక్షేత్రము అనఁబరఁగెను. కొడుకులు
పరిక్షిత్తు గుఱనున్న జవమ్మువు నిషఘుఁడు.

కురుక్షేత్రము, ఘోనేశ్వరము ఇదిద్రణాపతి
యత్తరవేది అనియు సమస్తదేవతలు ఇం

చు వర్ణంబులు అగుసత్రంబులు ఆచరించిరి
అనియు వ్రసిర్చి కురురాజు దీని దన్నుటఁ
డేసి దీనికి ఈనామము కలిగెను ఇది కురు
దేశమునందు ఉండును. ఇచ్చోటనే భారత
యుద్ధము జరగెను

కులపర్వతములు ౧ మహేంద్రము. ౨ గంధ
మాదనము. ౩. మలయము ౪. సహ్యా
ము. ౫ శుక్తిమంతము ౬. వింధ్యము
౭ పారియాత్రము ఇవి ఏఁడు

కుల్లకాళక్ష్మీయము. మనుష్కృతియొక్క వ్యా
ఖ్యానము ఇది కుల్లకాళక్ష్మీనే రుచియింపఁ
బడినందున దీనికి ఈపేరు వచ్చెను

కువలయానందము అప్పయ్య దీక్షితులచే రచి
యింపఁబడిన అలంకారశాస్త్రము ఇది
చంద్రాలాకమునకు వ్యాఖ్యానము అని
చెప్పదురు

కువలయాపీఠము కంఠునిగఱము ఇది ఎట్టి
బలశాలిని బనను టిమఱించి వట్టివడత్రోసి
కాళ్లతో త్రొక్కిచంపుచు ఉండును కను
క కంఠుఁడు శ్రీకృష్ణబలరాముల మీఁదికి
దీనిని పురికొలుప మావటివానికి ఉత్తరువుచే
నెనే మావటివాఁడు అట్లే పురికొలుపఁగా
కృష్ణుఁడు దీనిని చంపెను

కువలయాశ్వఁడు (౧) నా॥ ఋతధ్వజఁ
డు కాశ్యులలో ఒకఁడు. శత్రుజిత్తు కొ
డుకు ఇతనికి గాలపుఁడు అను ఒకముని
(ముల్లంకంబుల నధులయందును వర్మతాదు
లయందును సమత్వంబున చరించు గుణము
గలుగుటచే) కువలయాశ్వము అనఁబరఁ
గిన ఒకగుఱమును ఇచ్చెను దాని కొని
అఋషికి తపోభంగము కావించునట్టి పా
తాళకేతువు అనునుక రాక్షసుని పొలి
యించి పాతాళలోకంబున ఉండు మదాలస
అను ఒక కన్యను పెండ్లియాడెను కనుక
ఇతనికి ఈపేరు వచ్చెను

(౨) ఇ॥ బృహదశ్వని

కొడుకు ఇతఁడు దండుఁడు అను రక్క
సుని చంపినందున దండుమారుఁడు అను
పేరుపొందెను.

(౩) కా॥ వత్సని కొడు

కు. అలరున్నితర్కతి చూ॥ తాళకేతుఁడు.
కుశభ్యజ్ఞఁడు జనకమహారాజు తమ్ముఁడు
దశరథుని విద్యంతుఁడు. భారతశత్రుఘ్ను
లకు మామగారు

కుశనాథుఁడు కుశుని కొడుకు ఇతనికి కొ
మార్తెలు నూర్దురు వీరు వాయుశాపము
చే బుట్టుకాఁగా వారిని, మాళి అనునుక

ఋషికిని సోమద అనునొక అప్పశనకును శ్రుష్టిన బ్రహ్మదత్తుడు అను ఋషికి ఇచ్చి ఈతండు వివాహముచేసెను ఆమహర్షి తన తపోబలమువలన వారి కష్టత్యమును ప్రోచగొనెను

కుశలపులు శ్రీరాముని కుమారులు వీరు అమడలు వీరిని గర్భమునండు ధరించి ఉండగా శ్రీరాముండు కొంచెమైనను ఎరబరికములేక చిరకాలము రావణాసురుని ఇంట ఉండిన నీతను ఆమెయందలి మోహము చేత విడనాడ చాలక తోడితెచ్చి ఇంట ఉంచుకొని బిలుచున్నాడను అని లోకులు చెప్ప మంటలు విని లోకాపవాదమునకు వెఱచి పూరగర్భిణి అయిన నీతను అడవికి పంపివేసెను అంతట ఆమె వాస్త్రీకి ఆశ్రమముచేరి అచట అమడబిడ్డలను కనెను అంతట ఆమహర్షి ఆబిడ్డలకు జాతకర్మాది వైదికక్రియలు నడపి ధన్యుడ్య మొదలు గాఁగల సమస్తవిద్యలను గఱపెను పిమ్మట కొంతకాలమునకు నీతయు కుశలపులును మరల రామునియొద్ద వచ్చి చేరిరి ఆకుమారులలో కుశుండు కుశలలి అనుపురమును నిర్మాణముచేసెను

కుశలలి (౧) గైవతదగ్గమున ఉండిన ఒక పట్టణము మధురాపురము జరాసంధునిచే కేల్పించబడినవెనుక కృష్ణునకు ఇది ముఖ్య పట్టణము అయి ఉండెను తొలుత ఇది ఆనర్దునిచే నిర్మించబడి ఆనర్దుదేశములకు రాజధాని అయి ఉండినట్లు తెలియవచ్చెడి

(౨) దీని శ్రీరాముని కొమారుండు ఖన కుశుండు నిర్మాణము చేసెను ఇది విరభ్యవర్వత ముఖమున ఉండును చూ॥ క్రోశలము

కుశాంబుండు కుశికుని కొడుకు ఇతనిపుత్రుండు గాధి

కుశాంగుండు కు॥ బృహద్రథుని కొడుకు జరాసంధుని వ్రాత కుశావతి కుశుని రాజధాని ఇది ఉత్తర క్రోశలదేశమునండు ఉండును

కుశికుండు విశ్వామిత్రుని ముత్తాత పురూరుని కొడుకు అగు అచవశుపు వంశస్థుండు బలాకాశ్వుని కొడుకు

- కుశీలపుండు మైత్రేయ్యని తండ్రి
- కుశుండు (౧) చూ॥ కుశలపులు
 (౨) క్షత్రవృద్ధుని రెండవకొడుకు
 (౩) క్షత్రవృద్ధుని మొదటి కొడుకు అగు సుచూమిత్రుని రెండవ కొడుకు
 (౪) య॥ విదర్భుని కొడుకు

కుశుంబుండు కు॥ఉపరిచరవశుపు కొడుకు కుశుమపురము చూ॥ నా॥ పాటలీపుత్రము కుశుమేషువు చూ॥ మన్నుండు కుశూదేవి ధాతభార్యలలో ఒకతె కుశీ ఇయ్యెకు కొడుకు వికుశీయొక్క తండ్రి

కూ

కూర్మపురాణము ఇది కూర్మరాజమున ఇంది రాధీశుండు ఇంద్రమ్యమునకు చెప్పిన సర్గవిషయ వర్ణాశ్రమ ధర్మవిచార శివ మాహాత్మ్యాదులు కలది దీనిగ్రంథసంఖ్య ౬౦౦౦

కూర్మావతారము. విష్ణువుయొక్క దశావతారములలో రెండవయవతారము ॥చూ॥ అమృత మధనము

కృ

కృతకుండు య॥ వశుదేవుని కొడుకు కృతకృతుండు ప్రకకుత్తు కొడుకు ఇతండు నిరక్తుండు అయి చనియెను.

కృతవ్యుతి చిత్రకేతుని జ్యేష్ఠభార్య అంగ
రాజు కూతురు

కృతవ్రవణుండు రు|| పరకురాముని అనుచ
రుండు

కృతమాల మలయపర్వతమున ఉత్పత్తై అగు
ఒకనది

కృతయుగము ఒకయుగము దీనిపరిమితి
౧౭౨౫౦౦౦ సంవత్సరములు చూ|| యుగ
ములు

కృతవర్ష య|| హృదికుని కొడుకు దేవ
మీధుని తమ్ముండు ఇతఁడు కృషాశ్వశ్లామ
లతో కూడి భారతయుద్ధానంతరమున రాత్రి
యందు పాండవ శిబిరము చొచ్చి నిద్ర
పోవువారిని హత్యచేసిన అశ్వశ్లామకు సహ
యముగ ఉండెను

(౨) కృతవీర్యుని తమ్ముండు

కృతవీర్యుండు. య|| ధనికుని శ్రుశ్రుండు
కార్తవీర్యార్జునుని తండ్రి

కృతాంతుండు చూ|| యముండు

కృతాస్తి య|| కృతవీర్యుని తమ్ముండు

కృతాయువు మి|| అరిష్టనేమి కొడుకు

కృతాశ్వండు ఇ|| బస్తికాశ్వని మొదటకొ
డుకు ఇతనికి నామాంతరములు కృశా
స్వండు రూపాశ్వండు కొడుకు 'రెండవ
యువనాశ్వండు

కృతి. (౧) మి|| బముకాశ్వని కొడుకు

(౨) శ్రు|| సస్వత మంతుని కొడుకు

ఇతఁడు హిరణ్యనాభునివలన యోగమా
ర్గము ఎఱింగి శోకమువిడిచి తూర్పుదేశ
మున సామసంహిత పరియించెను

(౩) య|| విభువు కొడుకు

(౪) కు|| చ్యవనుని కొడుకు

కృతిమంతుండు. శ్రు|| నా|| భృతిమంతుండు
యమీనరుని కొడుకు

కృటండు (౧) గంభీరుని కొడుకు ఇతని
వంశజులు బ్రాహ్మణులు అయిరి

(౨) య|| బలరాముని తమ్ముండు

కృతౌజస్సు య|| కృతవీర్యుని తమ్ముండు

కృత్తిక అశ్విన్వాది నక్షత్రములలో మూడో
వది ఇది ఆఱునక్షత్రముల గుంపు ఒక
ష్పడు అగ్నిదేవుండు సక్తబుధుల భార్య
లను చూచి మోహింపగా అతని భార్య
అగు స్వాహాదేవి, తనభర్త ఆ బుుషి భా
ర్యలచేత శపింపబడును అని భయపడి,
వనిశుని భార్య అయిన అరుంధతి తప్ప త
క్కిన ఆఱుగురి రూపములను తాను ధరించి
ఆయనతో కూడెను అంతట ఆఱుములు
తమభార్యలే అగ్నితో కూడిరి అని ఎంచి
వారిని విడనాడిరి అష్టదు వారు తాము
అట్టి అకృత్యము చేయలేక అనియు అ
గ్నిభార్యయే తమరూపములను వహించెను
అనియు బోవము లేనితమ్ము పరిగ్రహింప
వలెను అనియు ప్రాధింపగా వారు అది
నిజము అని తెలిసియు వారితోడిది అగు
అరుంధతియొక్క రూపమును స్వాహాదేవి వ
హింపలేక పోయెను, అట్టి పాతివ్రత్య మహి
మ వీరియందు ఉండిన యెడవీరి రూపములను
మాత్రము ఎట్లు తాల్చున అని వారి ప్రా
ర్థనమును అంగీకరింపక పోయిరి అముని
భార్యలనే పుట్రుత్తికలు అందురు కొం
దలు అశ్రుడు కుమారస్వామి వీరివల్ల అ
గ్నికి పుట్టినట్లు వక్కాడింతురు కొందఱు
తెల్లునందు పుట్టిన కుమారస్వామికి ఈకృ
త్తికాదేవులు ప్రస్థము ఇచ్చి అతనిని తమ
కుమారునిగా చేసికొనిరి అని చెప్పబడు
కనుకనే కుమారస్వామికి కార్తికేయండు
అను పేరు కలిగెను

కృత్తివాసుండు. శివుండు

కృత్స్నమకుండు క్షేత్రపృథని పౌత్రుండు
సుపౌత్రుని పుత్రుండు శునకుని తండ్రి
కృధుండు య॥ విదర్భుని రెండవ కొడుకు
కృపి సత్యవృతి మాంతురు ద్రోణాచార్యుల
భార్య అశ్వథామ తల్లి కృపాచార్యుల
వెలియలు

కృపీటజన్ముండు ఉదకమువలన జన్మము కల
వాండు అని శబ్దార్థము అన్ని-చండ్రుండు
కృపీటయోని చూ॥ కృపీటజన్ముండు
కృపుండు సత్యవృతి కొడుకు ద్రోణాచా
ర్యుల నావనుఱుది ద్రోణుండురాకమునుపు
కొరపులకు అచ్చగురువు ఇతండు చి
రంజీవి. వికాదశరద్రుల యంశమున జనిం
చినవాండు గోతముని వంశమున పుట్టిన
వాండు అగుటచే ఇతనికి గౌతముండు
అనియు ఒకపేరుకలదు

కృశానురేతుండు శివుండు

కృశానువు అన్నీ

కృశాశ్వుండు చూ॥ నా॥ కృతాశ్వుండు
కృశుండు ఒకానొక ఋషి ఇతండు శమీ
కుని మెడను పరిక్షిత్తు సర్పశవమును వేసి
నది శృంగికి చెప్పిన వాండు

కృష్ణ (౧) ద్రావది పేరు
(౨) ఒకానొక నది

కృష్ణకర్ణామృతము ఇది. శ్రీలీలాశుకులచే రచి
యింపబడిన ఒక గ్రంథము. ఇంక కృష్ణ
లీలు చెప్పబడి ఊడును

కృష్ణజయంతి ద్రావణ బహుళ అష్టమి ఈ
దిగమున విష్ణువు కృష్ణావతారము ఎత్తి
నంధన దిగులు ఇది ఒక వ్రతముగా ఆచ
రింతురు

కృష్ణదేవరాయలు ఇతండు కర్ణాటక దేశా
ధీశుండు. ఇతండు రమారమి మున్నూలు
సంవత్సర ములకు మునుపు ఆన గొంబి

యంబు లేక చండ్రుండు ఉంది కర్ణా
టక రాజ్యమును పాలించెను ఇతండు ఆ
కాలమందు ఉండిన శూరులగు ఇతర దేశా
ధీశులను జయించి ఆంధ్రదేశము అంత
యును, కొంతవఱకు ద్రవిడదేశమును కర్ణా
టక మహా రాష్ట్రములను బంగాళమును,
స్వాధీనము చేసికొని మూరురాయర గం
డండు అను బిరుదాంకమును వహించి ఉం
డెను ఈతనికాలమున అల్లసాని వెంకట,
భట్టుమూర్తి, ముకుందపుత్ర, పిల్లలమచ్చి
పిన వీరభద్రయ్య, సూరపరాజు, తెన్నాల
రామకృష్ణయ్య మొదలగు కవీశ్వరులు
అనేకులు ఉండిరి

కృష్ణదేవి కృష్ణానదికి నామాంతరము

కృష్ణదైవపాయనుండు చూ॥ వ్యాసుండు.

కృష్ణాంగన వైర్యతుని రాజధాని

కృష్ణండు య॥ వసుదేవుని దేవకీదేవియం
దు పుట్టిన కొడుకు ఇతండు ఈపేరితో
అవతారము ఎత్తిన శ్రీమహావిష్ణువు కం
సుండు తన్ను కృష్ణండు చంపును అని ఒక
వృదు ఆకాశవాణి పలికినందున కృష్ణుని
పుట్టినప్పుడే చంపవలెను అని దానికి తగిన
యత్నములన్ని చేసి ఉండెను అట్లుండి
నను యోగమాయా సహాయమున కృష్ణండు
తప్పించుకొని వ్రేవలైలో నందుని భార్య
అగు యశోదాదేవియొద్ద చేరి అందు పెరి
గెను. (చూ॥ కంసుండు) ఈతని లీలు
అనేకములు ఇతండుచేసిన అమానుష కృత్య
ములు అనేకములు పలువిధముల తెలియ
వచ్చును భారతయుద్ధ ప్రారంభమునకు
ముందు అర్జునుండు తన బంధువులతోడను
గురువులతోడను యుద్ధము చేయను అని
విరమింపగా అతనికి కృష్ణండు యోగ
శాస్త్రమును ఉపదేశించి యుద్ధముచేయ
బుద్ధి పుట్టించెను ఆ యోగశాస్త్రము

“భగవద్గీత” అను పేరిచే మనవేదాంత గ్రంథములలో మిగుల బొడ్డది అయి ఉన్నది మతీయ భర్తరాజుచేత చేయబడిన రాజసూయ యాగకాలమున ఇతఁడు శిశుపాలుని సంహరించెను కౌరవసదేస్సున జుర్యోభనాదులచే ద్రావది ఆవమానింపఁ బడినప్పుడు ఇతఁడు ఆమె మొఱ ఆలకించి సంతోషించెను పాండవులకును కౌరవులకును సరిధిచేయఁగోరి రాయబారము పోయిన కాలమున ఇతఁడు తనవిశ్వరూపమును చూపెను. ఇవి మొదలైన అమానుషములును అద్భుతములును అయిన కృత్యములును ఇతఁడు చేసినందున కేవలము మనుష్యులుఁడ్రుఁడు కాఁడు అని నమ్మఁదగి ఉన్నది.

కే

కేకఁడు. సంకటుని కొడుకు ఇతనికి దుస్థాభిమాన దేవతలు పుట్టిరి.
 కేకయము. ఒకానొక దేశము శిబికాదుకు అగు కేకయునివలన దీనికి ఈనామము కలిగెను ఇది విపాశనదికి వాయవ్యభాగమున ఉన్నది. దీనికి రాజధాని శిరిశ్రజము శ్రీరాముని తమ్ముఁడు అయిన భరతుని మాతామారుఁడు ఈ దేశాధిపతి.
 కేకయఁడు అ|| శివీచక్రవర్తియొక్క నలుపురు కొడుకులలో ఒకఁడు చూ|| కేకయము.
 కేతన ఒక ఆంధ్రకవి. ఇతనికి అభినవ దండి అని బిరుదాంకము కలదు. ఈతఁడు విజ్ఞానేశ్వరీయము అను భర్తృశాస్త్రమును తెలిసించెను.
 కేతుమంతుఁడు. (1) నలుపురు లోకపాలురలో ఒకఁడు.
 (2) కళింగ దేశాధీశుఁడు. క్రూరాధిపతి కొడుకు.

(3) కా|| భస్మలతరి కొడుకు కేతురఘని తండ్రి
 కేతుమతి ఒకగంధర్వస్త్రీ సుమాలి అను రాక్షసుని భార్య
 కేతురఁకుడు కా|| కేతుమంతుని కొడుకు. భగీరఘనితండ్రి
 కేతువు వివ్రచిక్రికి నేంహికయంబు పుట్టిన కొడుకు ఇతఁడు అగ్నికి వికేశియంబు పుట్టిన పుత్రుఁడు అనియు చెప్పబడి ఉన్నది చూ|| రావలపు
 కేదారము హిమవత్పర్వతమునందలి ఒక శివక్షేత్రము
 కేదారేశ్వరవ్రతము ఇది ఆశ్వయుజ బహుళ చతుర్దశినాడు సువాసినలుఁ భర్తయను గ్రహమును కోరి ఆచరించువ్రతము చూ|| అర్ధనారీశ్వరి
 కేదారేశ్వరుఁడు ఒకానొక శివమూర్తి, చూ|| అర్ధనారీశ్వరి
 కేరళము. కేరళుఁడు పిలిచిదేశము. ఇదియే దక్షిణ మళయాళము అనఁబడు
 కేరళుఁడు దుష్యంతుని తమ్ముఁడు అగు దిష్యంతుని మునిమనుమఁడు వీనితండ్రి ఆశ్రమితుఁడు ఇతఁడు కేరళదేశమును పిలిచిన వాఁడు
 కేశవుఁడు. చూ|| విష్ణువు
 కేశి (1) ఒకదానవుఁడు వీరఁడు యెవనేనను పట్టి ఎత్తుకొనిపోవుచు ఉండగా ఆమెను దేవేంద్రుఁడు విడిపించెను
 (2) హయరూపభరుఁడు అయి వచ్చి కృష్ణునితో పోరాడి మృతిచెందిన ఒక అసురుఁడు
 (3) య|| వసుదేవునికి భద్రయంబు పుట్టిన కొడుకు.

కేశిధ్వజుఁడు నిమి వంశోద్భవుఁడు, చూ॥
ఖాండిక్యుఁడు

కేశిని దమయంతి పరిచారికలలో ఒకతె

కేశిని ఒకానుకవానరుఁడు ప్రభాసతీరమున
ఋషులకు ఉపద్రవము చేయుచు ఉండిన
ఒక వినుఁగును ఇతఁడు చంపెను కనుక
కుంజరసూదనుఁడు లేక కేశిని అను పేరు
కలిగెను ఇతనిభార్య అంజన కొడుకు
హనుమంతుఁడు

కై

కైకని సుమాలిఖాఁతురు విశ్రవసుని రెండ
వభార్య ఈమెయందు రావణ కుంభకర్ణ
విభీషణులును శూర్యణఖయును పుట్టిరి

కైకేయి (౧) కేకయదేశపు రాజుకాఁతురు
భశరధుని మూఁడవ భార్య భరతునితల్లి

(౨) విరాటరాజుభార్య నా॥ సు
భేష్ఠ

కైటభుఁడు ఒక అసురుఁడు కల్పాంతమున
విష్ణువు యోగ నిద్రయందు ఉండునపుడు
వీఁడును మధువు అనువాఁడును అతని
చెవినుండి వెడలివచ్చి ప్రళయసముద్రము
మోఁకాలిబంటిగా చరించుచు ఉండిరి అ
పుడు విష్ణునాభీకమలమందు బ్రహ్మ జనించి
మధుకైటభులు తన్ను హింసించ రాఁగా,
విష్ణువును శరణువేఁడెను విష్ణువుకరుణించి
మధుకైటభులను నిలువరించి మీరు ఏల
ఈబాలని హింసించెదరు? వీనిని విడు
వుఁడు మీకు కోరినవరములు ఇచ్చెదను
అనెను అందులకు వారు చిఱునవునవున
నీవా మాకు వరము ఇచ్చెడు వాఁడవు!
కావలయునని నీకు మేము వరములు ఇచ్చె
దము కోరుము అనఁగా, మీరు నాచేత చచ్చు

స్లు వరము ఇండు అని అడిగి శుచ్చుకొని
ఆయుద్ధజను చంపెను కనుకనే విష్ణువు
నకు కైటభారి మధునైరి అనునామములు
కలిగెను

కైలగల ఒకపట్టణము. ఇది సుమారు ౮౦౦
సంవత్సరములకుముందు క్షోంకణమునకు
రాజధానిగా ఉండెను

కైలాసపర్వతము హిమవత్పర్వత వృష్ణభాగ
మున ఉండునట్టి ఒకకొండ అందు గుహ్య
కులు అనేకులు కొలువ కువేరుఁడు వసించి
ఉండును

కొ

కొమరసామి కుమారస్వామి.

కో

కోంకణము వశ్చిమసముద్రతీరమున కేశర
దేశమునకు ఉత్తరమున ఉండుదేశము

కోటికాన్యుఁడు ఒక రాజకుమారుఁడు పాం
డవులు వనవాసము చేయునప్పుడు ఆశ్రమ
మునందు ఒంటరిగా ఉన్న ద్రౌపదిని సైం
ధవుఁడు చూచి మోహించి ఆమె ఎవరో
విచారించి రమ్మని ఈతనిని వంపెను.

కోలాహలుఁడు హిమవంతుని శుశ్రుఁడు
పైనాకుని తమ్ముఁడు ఈపర్వతము ప్రక్క
ను శుక్తిమతీనది ప్రవహించును

కోసలము సరయూనదీప్రాంతమున ఉండిన
ఒకానుకదేశము దీనికి రాజధాని ఆయా
ధ్య ఇత్యైకువంశపు రాజులు దీనినిపాలిం
చిరి ఇదిశ్రీరాముల కాలమునకు విష్ణుట
ఉత్తర కోసలము అని వాడఁబడును ఇది
గాక వింధ్యపర్వత సమీపమున మఱియొక
కోసలము కలదు దానికి శ్రీరాముల పెద్ద
కొడుకు అగు కుశుఁడు కుశస్థలి అను
పట్టణమును నిర్మించి రాజధానిగా చేసెను
ఇది దక్షిణ కోసలము అని వాడఁబడును

కా

కౌశాంబుడు కట్టిన పట్టణము దిని వసునికాలము మొదలు అభిమన్యుని కాలము రాజధాని

ఇది ఉపపురాణములలో ఒకటి

గాధికారులు ఋచికుని ధౌత్యము ద్వారా విశ్వామిత్రుని సహవాదిని సత్యవతి

గౌరీదేవి యొక్క కాయకోశము నుండి కుంభ నికుంభులను చంపుటకు యుత్పన్నుడేవి ఈమె చండుడు ముందుండి అను రాక్షసులను చంపుటచే చాముండి అనియు చెప్పబడును

కౌశికుడు (1) ధర్మ వ్యాధునివలన ధర్మ విశేషములను ఎఱిగిన ఒక బ్రాహ్మణుడు

(1) ప్రతిష్ఠానపురమునందు ఉండిన ఒకవిప్రుడు ఇతడు కుష్ఠ వ్యాధిచే నీరుగాఱుచు అసహ్యమైన శరీరముతో ఉండగా అతనిని రోతపడక పతి సతతము భక్తియు క్షమై నేవ కావించుచు ధన్యురాలు అని అనిపించుకొనుచు ఉండెను అట్టి నికృష్టవశను ఉండియు అతడు ఒకనాడు ఒకవేశ్యను చూచి సూహించి దానిని పొందకొరి ఆకొరికను తనపత్నితో చెప్పగా ఆపతివ్రతమలిని ప్రతిభావము ఉంచక ఆరాత్రియే, వలసినధనమును కొని తన సమీపిని మూంపుపై నిధుకొని ఆవెలయాటి యింటికి పోవుచు ఉండ, వైవ యోగమున అప్పుడు గగనము కుఘములచే కప్పబడి ఉండుటంజేసి మార్గము చొప్పడక ఉండెను అగాఢాంధకారమున దారిని కొఱుతవేయబడి ఉండిన మాండవుని, ఆ కౌశికునికాలు ఎట్లో సోకెను. అందులకు

అతడు ఎవనికాలు తనపై సోకెనూ వాడు సూర్యుడు ఉదయించుదును చచ్చుగాక అని ఉచ్చరించెను అంత ఆపతివ్రత, కౌశికుడు చచ్చిన పక్షమున రసకు వైభవ్యము సంప్రాప్తించును అని ఎంచి, సూర్యుడు ఉదయంపక ఉండెడక గాక అని పలికెను దానంజేసి సూర్యుని పొడగానరాక లోకమునకు మిక్కిలి అలజడి పుట్టిన దేవతలు ఎల్లను నలువపాలికి పగి మొఱవెట్టుకొనిరి అప్పుడు అతడు వారలతో మీరు భూలోకమునకు పోయి అత్రిషత్వి అగు అనసూయను ఆశ్రయించితిరేని రవిద ఈ ఆపదను పాపును పొందు అనెను వారును అట్లు ఆమెచెంతకు పోయి ప్రార్థించిరి అంతట ఆమె కౌశికుని సదనమునకు వచ్చి అతని భార్యను బహువిధముల స్తుతించి నీభర్త మృతిచెందినను నవయోవనాంగుడై వరల బ్రతుకును అని వరము ఒసంగి సూర్యుడు ఉదయంవను అను గ్రహింపవలయును అని వయంపగా ఆమె అన్ని కానియ్యి అనియెను అప్పుడు సూర్యుడు ఉదయంప లోకముల అలజడి పానెను కౌశికునియు మృతుడై అనసూయాదేవి మహిమవలన పునర్జీవితుడు అయ్యెను ఇదిపాతివ్రత్యమువలని మహిమ.

(3) ఒకానొక ముని ఇతడు నారాయణ కవచమంత్రమును జపించి నిర్మించి త్తుండై యోగభారణను ఒక షురు భూమియందు తనువు విధువగా ఆదేవము జేసింది అస్థిమాత్రము అవట వడి ఉండెను ఆయస్థులకు సరిగా ఉపరిభాగము నందు చిత్రరథుడు అను ఒక గంధర్వుడు తన విమానముమీద పోవుచుండి, తననీడ ఆయస్థులమీద సోకినందున, అతడు విమానముతోకూడ తలకొండుగ క్రింద వడి

ను అది బాలఖిల్యముని చూచి ఆగంధర్వునితో నీవు ఈ పుణ్యశల్యములను సరస్వతీ జలముల విశేషణము చేసి కృతస్నానంఢపు కమ్ము, అట్లయిన నీకు ఊర్ధ్వగమనశక్తి కలుగును అని శెప్పగా ఆతండు అట్లచేసి విమానారాధుండై దేవలోకమునకు చని యెను

(౪) య॥ వత్సబాలకుని (లేక) వత్సవంతుని పెంపుడుకొడుకు వసుదేవుని కొడుకు

(౫) మిత్రునికి నామాంఠ రము

(౬) జరాసంధుని మిత్రుండు నా॥ హంసుండు చూ॥ డిచికుండు

కౌసల్య (౧) దశరథుని జ్యేష్ఠభార్య శ్రీరాముని తల్లి

(౨) యయాతిపుత్రుండు అగు పూరుని భార్య

(౩) నా॥ భద్ర వసుదేవుని భార్య

క

కక్షువు (౧) బ్రహ్మహనన పుత్రులలో ఒకండు ఇతనికి దక్షప్రజాపతి కూతురు అయిన సస్వతియందు అంగుష్ఠమాత్ర ప్రమాణులు అయి అఱువది వేగురు మహాతపస్సంపన్నులు అయిన వాలఖిల్యమహర్షులు పుట్టరి

(౨) ఉల్కుకుని కొడుకు అంగుని తమ్ముండు

క్రిమి అ॥ ఉశీనరుని నాలవకొడుకు క్రిమిలాపురము ఒకానుక పట్టణము క్రిమి అను వానిచే నిర్మింపఁబడినందున దీనికి ఈ పేరు కలిగెను

క్రీడి, చూ॥ అర్జునుండు కిరీటిశబ్దవైకృతము క్రోధవశ దక్షప్రజాపతి పుత్రికలలో ఒకతె కశ్యపునిభార్య

క్రోష్ట్రువు యమపుత్రులలో రెండవవాండు వృజినవంతుని తండ్రి

క్రాంచుండు మైనాకుని కొడుకు ఈపర్వతమును కుమారస్వామి భేధించి క్రాంచవారణుండు అనుపేరు వడసెను

క్ష

క్షత్రధర్ముండు ఒకానుకరాజు పురూరపుని కొడుకైన ఆయువుయొక్క రెండవకొడుకు అగు క్షత్రవృద్ధుని వంశమునందు పుట్టిన వాండు

క్షత్రవృద్ధుండు పురూరవని రెండవకొడుకు నవలూని తమ్ముండు

క్షత్రోపేక్షుండు య॥ అక్రూరునితమ్ముండు క్షమ దక్షప్రజాపతి కూతురు పులహుని భార్య

క్షీతిధరము నా॥ శ్రీశైలము ఇది కృష్ణానది పుట్టుచోటికి సమీపమునందు ఉండును. దీని ఉనికితావు మహారణ్యము

క్షువుండు మొదటి భినిత్రుని కొడుకు క్షేత్రపాలుండు నా॥ కైరవుండు ఇతండు దిగంబరుండు

క్షేమకుండు అభిమన్యుని వంశపురాజులలో కడవటిరాజు ఇతనితో భరతవంశము ముగినెను

క్షేముండు కా॥ సునీతునికొడుకు సుకేతుని తండ్రి

క్షేము్యుండు పు॥ ఉగ్రాయుధునికొడుకు.

ఖ

ఖగముఖుండు సహస్రపాదని సహాధ్యాయుండు ఇతండు సహస్రపాదని డుండుభము కమ్ము అని శపించెను.

ఖగేంబ్రుండు వత్సులకెల్లను రాజు చూ॥ గరుడుండు

ఖట్వాంగుండు ఇ॥ విశ్వసహుని కొడుకు దీర్ఘబాహువు తండ్రి ఇతండు ఒకప్పడు

దేవాసురుల యుద్ధమునందు దేవతలకు సహాయముచేయఁగా వారు సంతసిల్లి వరము వేడుము అని అవుడు ఇతఁడు తనజీవితకాలము పరిమితిని తెలియఁకఁగను అంతటవారు ఇతఁడు ఒక ముఝూర్తకాలము ఉన్నది అని తెలిపిరి అదితెలిసి అంతలో తనకు మోక్షము కలుగుటకు కావలసినదాని సాధించెను

ఖనిత్రుఁడు (౧) ప్రజాని కొడుకు యువుని తండ్రి వివింశుని తాత ఈతనితమ్ములు ఇతని నిర్ములము కావించు చుర్మంత్రమున ఒక జెనామము ఒనర్చుగా ఆ జెనామకుండుమునందు ఒక కృత్తి పుట్టెను దానిని ఖనిత్రుని చంపుము అని పంపఁగా అది అగణ్య పుణ్యగణములచేత చుట్టఁబడి ఉండిన ఖనిత్రుని దాయవెఱచి మరలివచ్చి తన్ను పుట్టించినవారి నే చంపెను

(౨) మొదటి ఖనిత్రుని వంశస్థుఁడు బన వివింశుని కొడుకు ఈతఁడు పుత్రసంతానము అపేక్షించి గోమతి అను పుణ్యనదీ తటము చేరి అందు దేవేంద్రుని కూర్చితపము చేసిన అతఁడు ప్రత్యక్షము అయి పుత్రుఁడు కలుగునట్లు వరము ఒసఁగెను ఆపుత్రుఁడు బలాశ్వుఁడు అని కరంధముఁడు అని చెప్పఁబడును

ఖరుఁడు. ౧॥ విశ్రవాసునకు రాకయంబు పుట్టిన కొడుకులలో జ్యేష్ఠుఁడు జనస్థాన మందలిసేనకు అధిపతి రామునిచేత చంపఁబడెను ఇతనితమ్ములు దూషణుఁడు త్రిశురుఁడు

ఖస్యముఁడు ౧॥ విప్రచిత్తి కొడుకు

ఖా

ఖాండవము ఇంద్రునివనము అగ్నిదేవుఁడు ప్రార్థించఁగా కృష్ణార్జునులు దీనిని ఆతనికి

ఆహారముగ ఇచ్చిరి (చూ॥ శ్వేతకి) ఇది ఉండినచోట ఇంద్ర ప్రస్థపురము కట్టఁబడెను కనుక దానికి ఖాండవక్రస్థము అని యొ ఒకపేరు కలదు

ఖాండిక్యుఁడు నిమి వంశోత్పన్నుఁడైన (ధర్మధ్వజు) జనకమహారాజుయొక్క పౌత్రుఁడు మితధ్వజుని పుత్రుఁడు ఈతఁడు తన పితండ్రి అగు కృతధ్వజుని పుత్రుఁడు బన శేషధ్వజునితో విరోధించి రాజ్యభ్రష్టుఁడై అడవికి చనెను అంత కొంతకాలమునకు వెనుక శేషధ్వజుఁడు తనయొగ పశువు పులిచేత చంపఁబడఁగా యొగ పరిసమాప్తి చేయువిధము తెలియక ఖాండిక్యుని చెంతకు వచ్చి ప్రాయశ్చిత్తవిధిని ఎఱిఁగి దానికి బదులు అతనికి బ్రహ్మజ్ఞానము బోధించెను అంతట ఈఖాండిక్యుఁడు గోవింధుని యందు వదలనిభక్తి కలవాఁడై ముక్తిని పొందెను

ఖ్యాతి (౧) దక్ష ప్రజాపతి మాఁతురు శృగుభుయొక్క భార్య ఈమెకు ధాత విధాత అని ఇరువురు కొడుకులును, లక్ష్మీ అను మాఁతురును కలిగిరి

(౨) ఉల్కుకుని కొడుకు అంగుని తమ్ముఁడు

గ

గంగ ఒకానుక నది హిమవంతమునందు పుట్టినందున దీనిని హిమవంతుని మాఁతురు అందురు ఇది దేవలోకమునందుండి భగీరథుని ప్రయత్నమున భూలోకమునకు వచ్చెను భగీరథుఁడు, తన ముత్తాతలు అగు సగరపుత్రులు కపిల మహామునియొక్క ఊహిచ్చిచేత నీటుకాఁగా, వారికి సద్గతి కలిగింప తలచి గంగను కూర్చితపన్ను చేసి భూలోకమునకు దిగివచ్చునట్లు ప్రార్థించెను. అప్పుడు ఆమహానది తాను భూలోకమునకు వచ్చునెడ తన ప్రవాహవేగమును

ధరింపఁ గలవారిని ఒకరిని ఏర్పఱచుకొనిన పక్షమున, తాను వచ్చునట్లు ఒప్పుకొనెను అంతట భగీరథుఁడు రుద్రునిఁగూర్చి తపము ఆచరించి అతని అనుగ్రహము పడసి, గంగావ్రవాహమును వహింప ప్రార్థించెను అపుడు గంగ మిక్కిలి అట్టహాసముతో భూమికి దిగి రాసాగెను అది రుద్రుఁడు చూచి గంగను తనవ్రక్కకు ఆకర్షించి జటా జూటమునందు నిలిపి పిదప కొంత కాలమునకు భగీరథుని ప్రార్థనచే తనశిరస్సునుండి ఏడుబిందువులను భూమిమీఁద వదలెను అది కారణముగ రుద్రుఁడు మందాకినీహారి అనఁబడును ఆబిందువులు పడినచోటు బిందుసరస్సు అనియు ఆబిందుసరస్సునుండి వెడలి గంగ వ్రవహించును అనియు చెప్పుదురు అట్లు వెడలి ఆగంగ జవ్వు మహాముని యజ్ఞశాలయందు ప్రవేశింపఁగా అతఁడు ఊపగించి దానిని పానముచేసి, పిమ్మట భగీరథుఁడు ప్రార్థింపఁగా ప్రసన్నుడై తన చెవినుండి వెడల విడిచెను ఇందువలన గంగకు జాహ్నువి అనుపేరు కలిగెను. మఱియు ఈనది భగీరథునివెంట పాతాళమునకు పోయెను కనుక దీనిని త్రిజగత్పూర్వ్యాది త్రివధగ అని అంజరు త్రివిక్రమావతారమున విష్ణువు భూమియందు ఒకపాదము ఉంచి ౨౦౦వపాదముచే మీఁది లోకమును కప్పనప్పడు బ్రహ్మాండము పగిలి ఆకాశగంగ ఆయన పాదము గుండ క్రిందికి వ్రవహించినందున దీనికి విష్ణువది అను పేరు కలిగెను ఊర్ధ్వలోకములయందు వ్యాపింప చేసిన త్రివిక్రమదేవుని పాదమును బ్రహ్మ తనకమంఢలు జలముచే కడుగఁగా ఆజలమువ్రవహించి ఈనది ఏర్పడెను అనియు అది కారణముగ దీనికి విష్ణువది అను పేరు కలిగెను అనియు కొందఱు చెప్పుదురు

గంగాద్వారము చూ॥ నా॥ హరిద్వారము గండకి ఒకానుకనది ఇది మగధదేశము గుండ ప్రవహించి గంగలో సంగమము అపును గంధమాదనము ఒకకొండ ఇది ఇళుడు గాండ్వానా అనఁబడుదేశమందు ఉండును గంధమాదనుఁడు (౧) ఒకవానరుఁడు వీఁడు సుగ్రీవుని సేనయందు ఒకఁడు కుబేరుని వలన పుట్టినవాఁడు (౨) య॥ అక్రూరుని తమ్ములలో ఒకఁడు గంధర్వులు దేవతలలా ఒకతెగవారు హాహా మూహూ ప్రభృతులు కశ్యపునికి ప్రాధయందు పుట్టినవారు గండవతి (౧) వాయువుయొక్క రాజధాని (౨) వ్యాసునితల్లి అగు సత్యవతికి నామాంతరము గజకర్ణుఁడు ఒకయక్షుఁడు గజాస్యుఁడు వినాయకునికి నామము దక్షాభ్యుర భ్యంసమప్పడు వీరభద్రునిచే ఈతని తల నఱకఁబడెను అపుడు సర్వకార్యముల విఘ్నములను చెఱచునట్టి ఇతనిని బ్రతికింపుము అని దేవతలు శివుని ప్రార్థింపఁగా శివుఁడు ఏజంతువు ఉత్తరపుతలాలపిగా పండుకొని ఉండునూ దానితల నఱకితెచ్చి ఈమొండెముతో అతికించినయెడ ఇతఁడు జీవించును అని చెప్పెను అదితెలిసి ఎల్ల జంతువులును వెఱచి ఉత్తరపుతలు తలపెట్టుకొని శయనింపక ఉండెను వినఁగఁగూత్రము మదాతిశయముచేత ఒల్లెఱుగక ఉత్తరపుతలాలపిగా పండుకొని ఉండెను అది చూచి దేవతలు దానితల నఱకి తెచ్చి మొండెముతో అతికింప వినాయకుఁడు బ్రతికెను కనుక ఇతనికి ఈరూపమును నామమును కలిగెను.

గజాండు ఒకదానభుండు వీండు తారక యుద్ధమున రుద్రునిచే చంపబడిన వీనిచర్మమును రుద్రుండు భరించి ఉండునుగాన రుద్రునికి గజచర్మధారి అని పేరు కలిగెను

గణపట్టి కాత్యాయనునిచే రచింపబడిన ఒక నిఘంటువు ఇందు పదములు వేలువేట గణములుగ ఏర్పడిచి లింగ నిర్ణయము చేయబడి ఉండును

గణపతిదేవుడు ఒక అంధ్రకవి ఇతఁడు మిక్కిలి శ్రామాణికుఁడు శివయోగసారము అనునొక వేదాంత గ్రంథమును రచియించెను అందు ఆపూర్వములు అయిన దేశ్యపదములు అనేకములు ఉన్నవి

గణేశుండు వినాయకుఁడు

గడుండు య॥ బలరాముని భ్రాత రోహిణి యందు వసుదేవునికి పుట్టిన కొడుకు

గయ. కాశియొద్ద ఉండెడు ఒక పుణ్యక్షేత్రము ఇందు అక్షయవటము అని ఒకమట్టి ప్రాసు కలదు దానిక్రింద తీర్థ శ్రాద్ధము చేసిన మహావిశేషము అందురు

గయఁడు (౧) ఉల్కుకుని కొడుకు అంగుని తమ్ముఁడు

(౨) ఒకచక్రవర్తి ప్రియవ్రతుని వంశస్థుండు అయిన నత్తుని కొడుకు ఇతఁడు వినూణు అశ్వమేధయాగములు చేసి అసంఖ్యేయలయిన ఋత్విజులను సభ్యులను పూజించి సువర్ణమయ గోదానములు అనేకములు ఇచ్చి అక్షయములు అగు ఇంద్ర లోక సుఖములను పడసెను

(3) ఆఘా ర్షరజునికొడుకు ఇతఁడు అనేకయజ్ఞములు కావించి రాజర్షి అయ్యెను ఈతని య్నవాటమ గయ అనుపుణ్య క్షేత్రము

గరుటామంతుఁడు. } గరుత్మాంతుఁడు
గరుటాలమంతుఁడు }

గరుడవంశమి శ్రావణ శుక్లవంశమి ఇది సుమంగలులకు ఒకవ్రతదినము

గరుడుండు నా॥ తాక్షుర్వుండు కశ్యపవ్రజాపతికి వినతనలన పుట్టిన కొమారుండు ఇతని అన్న అసూరుండు

ఇతఁడు తనతల్లి అయిన వినతయొక్క దాసీత్వమును మాన్పుటకై తద్రువయొక్క పుత్రులు క్షారినవ్రకారము దేవేంద్రుని గలిచి అమృతము తెచ్చి ఇచ్చెను అట్లు తేజోభ్ర సమయమున గరుడుండు తనకు లాభుగలుగ తగిన ఆహారమును ఉపదేశింపుము అని తల్లిని వేడి ఆమె సముద్ర మధ్యమునను ఉండి అప్పడప్పడు వ్రజలకు అవకారము చేయించు ఉండెడు శుశించులను భక్షింపుము అని చెప్పఁగా అతఁడు అట్లు చేసి అది చాలక మార్గమునందు తండ్రిని చూచి మఱియొక ఆహారముచూపుము అని అడుగఁగా ఆతఁడు విభావసుండు సుప్రతీకుండు అనునిద్రులు అన్నదిమ్ములు పితృద్రవ్యమును పంచుకొనుటకై పోరాడి ఒకరిని ఒకరు శపించుకొని ఆఱుయోజనముల పొడవును వన్రెండు యోజనముల నిడువును కల గజమును, మూడుయోజనముల లావును వదియోజనముల మండలమును కలిగిన కచ్చపమును అయి ఉన్నారు, వారిని కొని భుజించి పొమ్ము అనెను అంతట ఇతఁడు ఆగజ కచ్చపములు ఉన్నచోటికి పోయి వాని రెంటిని తన్నుకొనిపోవుచు మార్గమందు ఒక గొప్పవృక్షశాఖయందు నిలువ పోవ అది ఆధారమునకు తాళక విఠిగెను. అప్పుడు చాలఖిల్యమహామునులు ఆశాఖయందు వ్రేలుచు తపస్సుచేయుచు ఉండిరి కనవారికి విపత్తు కలుగును అను భీతిచే ఆశాఖను క్రింద వడదీయక ముక్కున కఱచి పట్టుకొని తండ్రియొద్దకు పోయెను. అప్పుడు

ఆయన ఇతని ఆభిప్రాయమును ఎఱిగి వాలఖిల్యమునులను శాఖయందు ఉండి దిగుడు అనిప్రార్థించి వారు విడిచిపోగా ఆశాఖను హిమవంతమునెద్ద నిప్పురుష నగమునందు పాఠనైవుము అని గరుడునికి చెప్పెను గరుత్మంతుడు అట్లేచేసి గజకచ్చ పములను ఖండించి చనియెను ఇతఁడు పక్షిం క్రుండు

గరుత్మంతుడు చూ॥ గరుడుండు

గర్భుండు (౧) యాదపుల పురోహితుండు వసుదేవుని పంపున నండునియింట బలరా మకృష్ణులకు నామకరణాది సంస్కారము లను కావించినవాడు

(౨) పు॥ హుతమన్యుని (లేక భు మన్యుని) కొడుకు శివతండ్రి

గవాక్షుండు సుగ్రీవుని సేనయందలి ఒకవా నరుండు

గా

గాండివము అర్జునునిధనుస్సు దీనిని అగ్ని దేవుండు ఖాండవ వనదహనమప్పుడు అర్జు నునకు ఇచ్చెను

గాంధారము గాంధారునిచే ఏలబడిన దేశ ము ఇది ఆర్యావర్తమునకు పశ్చిమమున సింధునదీ సమీపమున ఉండును

గాంధారి కృతరాష్ట్రనిభార్య గాంధారదే వీవురాజయిన సుబలని కూతురు. వరమ పతివ్రత పెనిమిటి అంధుండు ఐనందున తా నును పరపురుషదర్శనము చేయ కూడదు అను నియమముచే ఎప్పుడును కన్నుల గంఠ కట్టుకొని ఉండును ఈమెకొడుకులు దు ర్యోధనాచలు అంబు పెద్దవాండు అగు దుర్యోధనండు యుద్ధమునకు పోవునపుడు జయము కలుగ వరమువేడఁగా 'యతో ధర్మస్తతోజయః' అనిచెప్పెను ఈమె మతి అనుదేవతాంశమున జనించినది

గాంధారుండు యయాతికొడుకు అగు ద్రు మ్యునియొక్క పౌత్రునికి పౌత్రుండు ఇత నివేర గాంధారము అని ఒకదేశము ప్రసిద్ధి కాంచెను ఆకులమునందు పుట్టినవారు తురగా రోహణ కుశలులను విక్రమాదిగు ణములచే ప్రసన్నులను అయిన వారు

గాధి కుశాంబుని కొడుకు విశ్వామిత్రుని తండ్రి శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమున ఇతఁడు కుశనాథుని కొడుకు అని చెప్పి ఉన్నది

గారుడము ఒకపురాణము ఇది గరుడోద్భవ బ్రహ్మాండ విషయాదులను గూర్చి చెప్పను దీనిగ్రంథసంఖ్య ౧౯౦౦౦

గార్జ్యుండు పు॥ శివకొడుకు బాష్కలుని శిష్యుండు ఋగ్వేదాధ్యాపకుండు ఈతని వంశస్థులు బ్రాహ్మణులు అయిరి

గాలపుండు (౧) కువలయాశ్వనికి అశ్వ మును ఇచ్చిన ఒకఋషి

(౨) కుక్షయజుర్వేదాధ్యాప కుండుఐన ఒక ఋషి ఇతనిని, గురువు ఐన విశ్వామిత్రుండు ధవళవర్ణములు అయి ఒక్కక్కము నీలమైన ఉత్తమాశ్వములను ఎనమన్నూటిని తనకు గురువక్షీణగా తెచ్చి ఇచ్చు అనిన ఆగుప్తిములను ఎంచును పడ యనేరక తనపాలసఖుండు ఐన గరుడుని వెంటబెట్టుకొని యయాతిదగ్గఱకు పోయి అతని పుత్రిక అగు మాధవి అను కన్యను పడసి ఆమెసహాయమున అయోధ్యాధిపతి అగు ఇత్యేవుకు మహారాజు నెద్దను భోజ పురినాథుండు అగు శివియొద్దను శాశిరాజు అగు దివోదాసునియొద్దను ఇన్నూకేసి హయములను పడసి ఆకన్యను ఆటు నూ టుగుప్తిములను విశ్వామిత్రునకు ఇచ్చి ఆత నిని తృప్తి పొందించెను

గి

గిరివ్రజము ఒకపట్టణము మగధదేశముయొక్క
రాజధాని దీనిచుట్టును క్రోటకట్టినట్లు కొం
డలు ఉండుటచే దీనికి ఈవేరు కలిగెను
ఈనామమున మఱియొక పట్టణము కలదు
అది కేకయదేశమునకు రాజధాని ఇందు
మొదటిది కుశుని నాలవ కొడుకు ఐన వసు
పు కట్టినది అది ధర్మారణ్యమునకు సమీప
మున మగధదేశమున ఉండును

గు

గుండవిభునారసీంపలుండు ఆంధ్రదేశమున
ఒకసామంతరాజు ఇతని తండ్రి గుండవి
భుండు తల్లి మల్లంబ ఈతనికి జైమిని
భారతము అంకితము ఒనర్పించెను.

గుజరాతి } ఘోష్టరదేశము ఇది పూర్వము
గుజ్జరాతి } ఆనంద్రదేశము అనబడును
గుజ్జరి }

గుణాధ్యుండు రుద్రనిశావముచే భూలోకమున
పుట్టిన మూల్యవంతుండు

గుప్తులు కొందలు సామంతరాజులు ఆంధ్ర
శృత్యులకాలమున మగధరాజ్యము అనేక
భాగములు ఆయ్యెను అందు వ్రయోగవఱ
కు కల గంగ గట్టు భూమిని వీరు విలిరి

గురుండు (౧) పు॥ నా॥ రుచిరభుండు
సంకృతి కొడుకు

(౨) బృహస్పతి

గురువరాజు ఒక ఆంధ్రకవి ఇతండు వం
ద్రరేఖాపరిణయమును రచించెను

గుపలుండు (౧) నా॥ కుమారస్వామి
(౨) శృంగిళేరపురమునకు వ్రభు
పు అగు ఒక కిరాతరాజు రామునికి
భక్తుండు.

గుహ్యకులు కుచేరుని నపనిధులను పాలించు
వారు (తలుచుగా కుచ్చితము వలుకువారు
అనిశ్శార్దూళము) వీరు మాణిఖండ్రాదులు

గృ

గృహపతి ఒక అగ్ని ఇతండు ఇంద్రాదిదేవ
తలకు హవ్యమును మోచికొనిపోయి ఇ
చ్చును కనుక ఇతనికి హవ్యవాహనుండు
అనునామమును కలదు ఒకప్పుడు ఇతండు
హవ్యములను మోవఁజాలక సముద్రమునం
దు డాగి ఉండఁగా అందలి మత్స్యములు
ఇతండు ఉండుతావు దేవతలకు చెప్పెను
అందువల్ల మత్స్యములు జనులకు ఆహారము
అగునట్లు అతండు శపించెను'

గౌ

గౌంతి కుంతి

గౌ

గౌకర్ణము కేరళదేశమునందు ఉండు ఒక
గొప్ప శివక్షేత్రము రావణుండు తపస్సు
చేసి బ్రహ్మచే వరముపడసిన చోటు.

గౌకులము యమునానదీతీరమున బృందావన
ముదగ్గఱ ఉండు గొల్లపల్లె కృష్ణుండు ఇచ
ట పెరిగెను దీనినే వ్రేపల్లె అందురు

గౌతముండు ఒకానొకముని ఈతని కొడుకు
అగు శాక్యబుద్ధని గౌతముండు అని చెప్ప
దురు

గౌత్రములు ఇవి అనేకములు అందు కొన్ని
శిష్యపరంపరను కొన్ని పుత్రపరంపరను త
లియ చేయును వీనిని ఇన్ని అని లెక్క
పెట్టిచెప్పట అసాధ్యము అయినను ఇందు
ముఖ్యుడైనవి విచది ఆవి కాశ్యప భార
ద్వాజ హరిత కౌండిన్య కాశికీ వసిష్ఠ గౌ
తమ గాల్గేయ శ్రీవత్స ఆత్రేయ ముద్గల
శరమద్గణాదులు. వానిలో ప్రతిదానియం
దును అంతర్భాగములు అనేకములు కలఘా
మఱియును అవి వికాశ్నేయములు ద్వాన్వి
శ్నేయములు త్ర్యాన్వేయములు పంచాక్ష

యములను అయి ఉండును అనగా
వ్రవర చెప్పనవుడు కొందలు ఒక ఋషిని
కొందలు ఇద్దలు ఋషులను కొందలు ము
గ్గురు ఋషులను కొందలు అయిదుగురు
ఋషులను చెప్పి చెప్పదురు అని అగ్గము
గోవతి అంగిరసుని వంశస్థుండు అగు ఒక
అగ్ని

గోపరాష్ట్రము క్షాంకణదేశపు దక్షిణభాగము
గోభానుండు యయాతి పుత్రుండు అగు తు
ర్వసుని పాత్రుండు

గోమతి ఒకనది ఇది హిమవత్పర్వతమునందు
ఉత్పత్తి అయి కోసలదేశము గుండ వ్రవ
హించి గంగలో సంగమము అగును

గోముఖుండు శాకల్యుని శిష్యుండు

గోవర్ధనము మధురాపురము సమీపమున ఉం
డు ఒక కొండ కృష్ణుండు ఇంద్రయాగము
చేయుచు ఉన్న గోపాలురకు దానివలన
భలములేదు అని బోధించి ఇంద్రుండు
అందులకు మిగుల అలిగి వారికి ఉపద్రవము
కలుగునట్లు శిలావర్షము కురిపించగా
తాను ఆవర్షతమును ఎత్తి గొడుగుగా
పది దానికింద అచటి గోవులను గోపాలు
రను నిలిపి రక్షించెను పిదప ఇంద్రుండు
కృష్ణుని శక్తి ఎఱిగి ఆతనితో బర్హసఖ్యుండై
అతనిని గోవులకు అధిపతినిగా చేసి పోయె
ను అందువలన కృష్ణునకు గోవిండుండు
అనుపేరు కలిగెను

గోవింద భగవత్పాదాచార్యులు శ్రీమచ్ఛంక
రాచార్యులవారి గురువు గౌడపాదాచా
ర్యుల శిష్యులు

గోవిండుండు నా|| కృష్ణుండు చూ|| గోవర్ధ
నము

గోశకుండు శాకల్యుని శిష్యుండు

గా

గాడపాదాచార్యులు శ్రీమకుల శిష్యుండు
యతి గోవిందభగవత్పాదులకు గురువు ఈ
యన ఉత్తరగీతకు భాష్యము వ్రాసెను

గాడపురి నా|| లక్ష్మణవతి వంగదేశమందలి
ఒక ముఖ్యపట్టణము ఇచట ముందు జమ్ను
నుహర్షియొక్క ఆశ్రమము ఉండినట్లు చెప్ప
దురు ఇందు ఉండు బ్రాహ్మణులు గౌడులు
అనబడుదురు వీరు అభిమన్యుని పుత్రుండు
అగు పరిక్షిత్తుయొక్క కాలమున కురు ణ్
సల దేశములనుండి వచ్చిరి

గాడము వంగదేశము ఈదేశస్థులు పంచ
గౌడులలో ఒక్కరు

గాతమాశ్రమము. ఇది విశాలపురినుండి మిథిలా
పురమునకు పోవు మార్గమున ఉండును
దీనికి సమీపమున నిమిచే నిర్మించబడిన జ
యంతపురము అను ఒకపట్టణము కలదు.

గాతమి. గోదావరి.

గాతముండు (౧) శతానందుని తండ్రి కృ
పాచార్యుల పితామహుండు

(౨) కణాదునికి నామాంతరము.

(౩) శాక్యబుద్ధుండు

గాతమునిగోవు రాజమహేంద్రపురము దగ్గ
ఆ గోదావరినదికి దక్షిణపు ఒడ్డున ఉండు
కోవురిక్షేత్రవాని అగు గాతముండు తపము
ఆచరించుచు ఉండగా ద్వాదశవర్షక్షౌణి
ము ఒకటి సంభవించెను. అప్పుడు అక్కడ
ఉండిన ఋషులు అందఱును అతని చెంత
కు వచ్చిరి అతండు వారిని ఆదరించి వ్రతి
దినమును తాను అనుష్ఠానమునకు కూ
ర్చుండ బోవునవుడు పిడికెండు వడ్లు కొని
పోయి గోదావరి యిసుకలో మడిచేసి
చల్లించిచ్చిన అవధ్దు అతని తపోభాహిమచే
అవ్వడి మొలచి పైరై ఆయన అనుష్ఠానము

సైజవేర్చుకొను నంతలో పండి సేర్పము ఆ గును అంతట ఆధాస్యమును త్రేచ్చి తనయొద్దకు వచ్చియుండు ఋషులకు అందఱకు భోజనము జరగించును ఇట్లు పండ్రెండు ఏండ్లును కడపి టోమము తీఱఁగానే ఆ ఋషులు అందఱు తమ తమ నివాసములకు పోవుచు గౌతముని తమవెంట రమ్ము అని వేఁడిరి అంచులకు అతఁడు ఒప్పకపోఁగా వారు ఒక మాయాగోవును సృష్టి చేసి అతఁడు నిత్యము వేసికొను వరిపైరును మేసి పోవునట్లు చేసిరి అప్పుడు గౌతముఁడు ఒక సర్పకట్టితో దానిని కొట్టి అదలింపఁగా అంతమాత్రముననే ఆ మాయాగోవు తనమాడతో మాడ వడి చచ్చెను అంతట ఆ ఋషులు గౌతముఁడు గోహవ్య చేసెను అని నిందించి అతనిని చాండ్రాయణవ్రతము ఆచరింపుము అని విధించి చనిరి కనుక ఎవరేని అదలించిన మాత్రమున మిక్కిలి బాధింపఁబడిన వారి వలె అభినయించిరేని “అబ్బా గౌతముని గోవురా ఇది” అని అంచురు

గౌరముఖుఁడు. రు॥ శమీకుని శిష్యుఁడు.

గౌరి (౧) ధార్యతి.

(౨) వరుణుని ధార్య

గౌరిగంక. కైలాసవర్షతమునందలి ఒక నది

గౌరులు మా॥ పంచగౌరులు

గ్ర

గ్రాసనుఁడు. తారక యుద్ధమున విష్ణువుచే చంపఁబడిన రాక్షసుఁడు

గ్రామదేవత. గంకమ్మలోనగు శ్రీదేవత ఒక్కొక్క విశేషమును వట్టి పరాశక్తిరూపమైన దేవిని ఒక్కొక్క నామముతో ఆక్కడక్కడ పూజింతురు. అంచులకు తారణములు ఆయాయి స్థలావురాణముల వల్లను వితిహ్యములవల్లను ఎఱుగఁగఁదగి ఉండును.

ఘ

ఘంటాకర్ణుఁడు వీఁడు పితౌచ నాయకుఁడు అగు కుచేర కింకరుఁడు శ్రీకృష్ణుఁడు ఒకప్పుడు బదరీవనమునందు సమాధియొగమున ఉండఁగా వీఁడు చూచి సంభాషించి నియమము అనుష్ఠించి తన పితౌచదేహమును వదలి శుణ్యలోకమునకు పోయెను

ఘటోత్కచుఁడు భీమసేనునికి హిడింబ వలన పుట్టిన కొడుకు భారతయుద్ధమునందు ఒక్కరేయి ఒక అక్షిపాజిదండును చంపి, కడపట అర్జునుని చంపవలెను అని కర్ణుఁడు ఇంద్రునివలన కైకొనిన శక్తిచే చంపఁబడెను

ఘట్టువ్రభువు. ఒకానొక ఆంధ్రకవి ఇతఁడు కుచేలోపాఖ్యానము శురాఖాండేశ్వరము అను గ్రంథములను రచించెను

ఘర్జ్యుఁడు. గాంధారుని పుత్రుఁడు

ఘూ

ఘూర్జరము ఒకానొక దేశము ఇది పశ్చిమ సముద్రతీరమందు ఉండును దీనినేగుజరాతి అంచురు

ఘూర్జరులు ఘూర్జర దేశస్థులు పంచద్రావిల్లలో ఒక్కరు

ఘృ

ఘృతాచి. ఒక అప్పరస.

ఘో

ఘోషమణి నకులుని శంఖము

చ

చండకోకిలుఁడు. ఒకానొకముని గౌతమ వంశస్థుఁడు మగధదేశపు రాజు అగు బృహద్రథుఁడు ఇతని అనుగ్రహము వలన

ఒకమామిడివండును వడసి దానిచే జరాసం
ధుండు అను కొమారుని వడసెను

చండముండులు ర|| శుంభనిశుంభలభృత్యులు
చూ|| కౌశికీదేవి

చందామార్కుండు శుక్రుని పుత్రుండు నై
త్యులకు పురోహితుండు (చండుండు మా
ర్కుండు అని రెండునామములుగా కొంద
లు చెప్పవారు)

చండికేశ్వరుండు } ఒకబ్రాహ్మణ చిన్నవాండు
చండుండు } ఇతండు ఈశ్వరునియందు
అతిభక్తి కలిగి తదేకభ్యాసమున పూజచే
యవేళ తండ్రి దానికిభంగము చేయ రా
గా భ్యాసపరత్యమున అతనిని ఎఱుగక
కాష్ట విఱుగ కొట్టెను అపుడు ఈశ్వరుం
డు ప్రత్యక్షమై పితాపుత్రులకు ఇరువుర
కును మోక్షము ఇచ్చెను అనిప్రసిద్ధి

చందన అంగదేశముగుండ ప్రవహించు ఒక
నది

చంద్రకేతుండు శ్రీరాముల తమ్ముండు అగు
లక్ష్మణుని రెండవ కొడుకు

చంద్రగిరి నరస భూపాలుని రాజధాని

చంద్రగుప్తుండు నంబలకు ఆనంతరము
మగధ దేశమునకు రాజులు అయిన ఊ
ర్వ్యులకు మూల పురుషుండు ఇతని తల్లి
మీర ఆమెవేర ఈవంశస్థులు మూర్వ్యులు
అనఁబడిరి ఇతండు క్రీ|| శ|| మున్నూఱు
సంవత్సరములకు ముందు రాజ్యము చేసినట్లు
తెలియఁబడును ఉన్నది

చంద్రభాగ నింధనదికి ఉపనది

చంద్రమతి హరిశ్చంద్రుని భార్య ఈమె
మహాపతివ్రత. తనభర్తయొక్క సత్యసం
భత నిలుపుటకై తాను దానిగో అమ్ముడు
పోవుటకాక ప్రాణత్యాగమునకును ఒడం
బడెను

చంద్రరేఖ ఒక అప్పరస

చంద్రలోకము స్వర్గమునందు పితరులు ఉం
డులోకము దీనిని పితృలోకమనియు చెప్పు
దురు

చంద్రవక్త్రుండు నా|| చంద్రకేతుండు

చంద్రశర్మ విష్ణుశర్మ కొడుకు విక్రమార్కు
నితండ్రి ఇతండు బ్రహ్మక్షత్రియ నైశ్య
శూద్ర జాతులు నాలుగింటను నలుపురు
కన్యకలను పెండ్లాడి బ్రాహ్మణ స్త్రీయందు
వరరుచిని క్షత్రియస్త్రీయందు విక్రమా
ర్కుని నైశ్య స్త్రీయందు భట్టిని శూద్ర
స్త్రీయందు భర్తృహరిని కొమారులుగా
కనియెను అందు భట్టి విక్రమార్కునకు
మంత్రి అయ్యెను

చంద్రాలోకము ఒక అలంకార శాస్త్రము
ఇది కాళిదాసకృతము

చంద్రాశ్వుండు నా|| దండాశ్వుండు.

చంద్రుండు. (౧) ఒక గ్రహము అత్రి కొడు
కు తల్లి అనసూయ ఇతండు సక్షత్ర
ములకు బ్రాహ్మణులకు ఓషధులకు యజ్ఞ
ములకు తపస్సుకు అధిపతి ఈతనికి దక్ష
ప్రజాపతి కొమార్తలు అగు అశ్విన్యాదులు
ఇరువదియేడుగురు భార్యలు అయిరి అందు
రోహిణి ప్రియభార్య వీరినేసక్షత్రములు అం
దురు. చంద్రునికి బృహస్పతి భార్య అగు
తారయందు బుధుండు పుట్టెను ఇందుండు
సోముండు ఇత్యాదులు చంద్రునకు నా
మాంతరములు చంద్రుండు సముద్రమథన
మప్పుడు పాలసముద్రమునందు పుట్టెను అని
యు పురాణములు చెప్పుచున్నవి (ఇది కల్ప
భేదమువలన కలిగినది అని కొందఱు చెప్పెద
రు) మఱియు ఇతనియందు కుండేలు ఉన్న
ది అనియును జింక ఉన్నది అనియును
కావ్యములయందు వర్ణించఁబడుటచేత ఇత

నికి శశాంకుడు మృగాంకుడు అను నామములును కలవు ఆమృతకీరణుడు అగు టచే ఇతని కిరణములను దేవతలు పానము చేయుదురు కనుక విభుండడు అనియు అనఁ బదును అందఱు భార్యలందఱు సమముగా ప్రవర్తించక రోహిణియందుమాత్రము ప్రీతి గలవాఁడైనందున దక్షుండడు ఇతనికి క్షయ రోగము కలుగుఁగాక అని శపించెను

చంపానగరము అంగదేశపురాజు ఆయిన చంపునిచే నిర్మించబడిన పట్టణము ఇది అంగదేశమునకు రాజధానిగా ఉండెను

చంపుడు ఇ॥ (౧) హరితునికొడుకు గు దేవుని తండ్రి

(౨) అ॥ వృథులాక్షుని కొ

డుకు. చంపానగరమును నిర్మించినరాజు

చక్రవర్తిము లోకాలోకపర్వతము ఇది చక్రాకారముగ భూమిని చుట్టి ఉండును కనుక దీనికి ఈనామము కలిగెను

చక్రసమీరణై త్కుండ చూ॥ తృణావర్తకు

చతురంగుండ అ॥ రోఘపాదని కొడుకు

చమసోడ్భేదము ఒకతీర్థము

చర్మణ్యతి ఒకనది ఇది వింధ్యపర్వతమున ఉత్పత్తి అయి ఉత్తరవాహిని అగుమ యమునయందు సంగమము అవును

చతుర్నది గంగతో కలియు ఒక నది

చతుర్ననువు సర్వతేజస్సుయొక్క కొడుకు ఇతడు స్వాయంభువ మనువువంశస్థుండడు తల్లి అహతి భార్య నడవల. కొడుకులు- పురువు కుత్సుండ త్రికుండ ద్యుమ్నుండ సత్యవంతుండ ఋతుండ వ్రతుండ అగ్ని ఙ్జీముండ అతిరాత్రుండ గుద్యుమ్నుండ శివి ఉల్లుకుండ అనువారు పన్నిదఱు ఇం దు కడపటికొడుకు అయిన ఉల్లుకుండ అంగుని తండ్రి.

చతువు యయాతి పౌత్రుడు తండ్రి అ నువు

చా

చాణూరుడు ర॥ కంసుని భటుడు అగు మల్లుండ వీఁడు మిక్కిలి శూరుఁడు కృ ఙ్ణుఁడు వ్రేవల్లెనుండి మధురానగరమునకు వచ్చినప్పుడు కంసునివంపున అతని ఎది రించి మల్ల యుద్ధముచేసి ఆవనిచేత చంపఁ బడెను

చాముండేశ్వరి వింధ్యవాసిని అయిన పరా శక్తి ఈమె మైశూరికి సమీపమున ఒక కొండయందు ప్రతిష్ఠించబడి ఉండును చూ॥ కౌశికీదేవి

చారణులు దేవతాభేదము

చారుపడుండ } పు॥ మనస్సునికొడుకు
చారువు }

చార్వాకము ఒక మతము ఈమతస్థులు ఇంద్రియగోచరములు అయిన వ్రత్యక్ష విషయములు తప్ప తక్కినవానిని నమ్మరు సర్వము స్వభావసిద్ధములు అనియు నైవము లేదు అనియు వారు వాదింతురు. ఇట్టివే నాక్తిక మతములు. ఈమతమును ఆవలం బించువారు వైతన్యులు అనఁబడుదురు

చార్వాకుండ (౧) దుర్యోధనునికి మిత్రుండ అగు ఒకరాక్షసుండ వీఁడు, భర్తూరాజు కౌరవులను నాశముచేసి కృతకృత్యుండై పట్టాభిషేకము చేసికొను కాలమున, ఋషి వేషముతో వచ్చి దానికి విఘ్నముచేయ వుని ఋషులకోవదృష్టిచే నీతైనశించెను

(౨) చార్వాకమతమును స్థాపించిన వాఁడు

చాతుకుండ ఒకమనువు విశ్వకర్మ కొడుకు అని శ్రీమద్భాగవతమునందు చెప్పి ఉన్నది.

చి

చిత్రకుండు ఒక యాదవుండు పృష్టివంశమున జనించినవాండు పృష్టియొక్క రెండవకొడుకు

చిత్రకూటము ఒకానొకకొండ ఇది ఇప్పుడు బండల్కొండ అని చెప్పబడు దేశమునందు ఉన్నది వాళ్ళియొక్క ఆశ్రమము ఇంక ఉండెను రాముండు అరణ్యవాసమునకు పోవునపుడు ఇంక కొన్నిమాసములు నివసించి ఉండెను ఇది శృంగిబేరపురమునకు నిర్వృతిదేశయందు ఉండును

చిత్రకేతుండు (౧) య॥ వసుదేవుని తమ్ముడైన దేవభాగుని పెద్దకొడుకు

(౨) శూరసేనదేశపురాజు ఇతండు సంతానములేక ఉండి చిరకాలమునకు ఒకపుత్రుని పడనెను అపుత్రుండు (తనమాటుదబ్బలు విషముపెట్టి చంపఁగా) బాల్యముననే చచ్చినందున చిత్రకేతుండు పుత్రశోకమును సహింపలేక కడు దుఃఖితుడై విలపించుచు ఉండెను అప్పుడు నారదుండును అంగిరసుండును వచ్చి అతనికి జ్ఞానాపదేశము చేసిపోయిరి అంతట అతండు తెలివిని ఒంది జ్ఞానవంతుడై దేహమును వదలి దేవత్యమును వహించి విద్యావరాధివతి అయి ఒకప్పుడు కైలాసమునకు పోయి అప్పట పార్వతితో కూడుకొని ఉండు శివునిమాచి జగత్కర్తలు అయినవారు కూడ ఇట్లు మిధునరూపముగ ఉండరా అని పార్వతీదేవి వినునట్లు పలికెను అందులకు ఆమె కోపించి అతనిని రాక్షసుండు అగునట్లు శపించెను. అంత అతండు వృత్రాసురుండుగ పుట్టి ఇంద్రుని చేత చంపబడి సూక్ష్మమును పొందెను

చిత్రగుప్తుండు యమునియొద్ద ఉండు గణికుండు ఇతండు మనుజులయొక్క నిత్య

కృత్యములను అప్పడప్పుడు వ్రాయుచు ఉండును కనుక వారువారు చేసిన కృత్యములను వీనిలెక్క ప్రకారము విచారించి యముండు ఎల్లవారిని దండించుచు ఖండించుచు ఉండును

చిత్రఛంద్రుడు (౧) ఒకగంధర్వుండు మా॥ మాండవ కొశికుండు

(౨) య॥ భేరుశంకుని పుత్రుండు శశిబింబుని తండ్రి

(౩) అ॥ దివీరఛని కొడుకు (౪) దుర్యోధనుని తమ్ముండు

చిత్రరేఖ (౧) బాణాసురుని మంత్రియైన కబంధునికూతురు ఉపకు చెలికత్తె ఈమె చిత్రముల వ్రాయుటయందు మిగుల నేర్పరి కనుక ఈపేరు పొందెను

(౨) నా॥ చిత్రాదేవి

చిత్రవాహనుండు మణిలూరుపురపు రాజు అర్జునునిభార్యయైన చిత్రాంగదయొక్క తండ్రి బ్రహ్మవాహనుని మాతామహుండు

చిత్రసేనుండు (౧) ఒకగంధర్వుండు. అర్జునునికి స్నేహితుండు పాండవులు నైపుతవనమున ఉండు సమయమున దుర్యోధనాదులు వారికి తమ విశ్వర్యముమాపి పరిహాసంపతలంచి ఘోషయాత్రనెవమున ఆవనమునకువచ్చి పాండవులు అచ్చట ఒకసరస్సుగట్టున సవస్యస్కందము అను యజ్ఞము చేయుచు ఉండఁగా దాని యీవలిగట్టున గుడారములు వన్నించుచు ఉండిరి అప్పుడు చిత్రసేనుని దూతలు వచ్చి ఈసరోవరము మారాజునకు క్రీడాార్థము కల్పించఁబడినది మీరు ఇచటనిలువక తొలగిపొండు అనఁగా వారిమాట వివక ఈగంధర్వునిచేత తమ ఆఁడువారితో కూడపట్టుపడిరి అప్పుడు ధర్మరాజు భీమాద్జున నకులసహదేవులను పంపి వారిని విడిపించెను.

(౧) దుర్యోధనుని తమ్ములలో ఒకడు

(౩) కర్ణుని కొడుకు వీడు నకులునిచేత చంపబడెను

(౪) నరిష్యంతునికొడుకులలో ఒకడు

(౫) జరాసంధుని మిత్రుడు చూ॥ నా॥ డివికుడు

చిత్రాంగద అర్జునునిభార్య చిత్రవాహనుని కూతురు కొడుకు బభ్రువాహనుడు

చిత్రాంగడు (౧) ఒకానొక గంధర్వుడు

(౨) విచిత్రవీర్యుని అన్న భృతరాజ్యుని పెదతండ్రి ఇతడు బాల్యముననే తనపేరుకల గంధర్వునిచేత చంపబడెను

(౩) దుర్యోధనునితమ్ములలో ఒకడు

చిత్రాంగి రాజరాజనరేంద్రుని భోగస్త్రీ అతి దుర్మార్గురాలు కనుక లోకులు సాధారణముగా దుష్టులనస్త్రీలను చిత్రాంగి అనిచెప్పి నిందింతురు

చిత్రాణి కుబేరునిభార్య ఈమెను చిత్రరేఖ అనియు అంజరు

చిత్రాయుధుడు ఒక గంధర్వుడు

చిత్రోపల. ఋక్షపర్వతమునకు ఉండి వెలువడెడు ఒకనది

చిదంబరము ఒకదివ్యక్షేత్రము. వంచలింగములలో ఒకటి అగు ఆకాశలింగము ఇచట మూర్తీభవించి ఉండును

చిన్నయసూరి, (పరవస్తు) ఒకానొక ఆధునికపండితుడు ఈయనచే రచించబడిన నీతివృద్ధిక అను వచనకావ్యము ఒకటి కలదు అది ప్రాచీనకవితలమాడ్కి మిక్కిలి ప్రౌఢముగాను లక్షణములకు ముఖ్యులయ్యముగాను బోక్కుని వ్రయోగములు కలదిగా

ను ఉన్నది ఈయన తేనుఁగునకు ఒక వ్యాకరణము రచించెను అది బాలవ్యాకరణము అనుపేరిచే ఇప్పటి విద్యాార్థులకు మిక్కిలి ఉపకారకముగా ఉన్నది ఈయన కాలముచేసి ఇప్పటికి రమారమి పదునైదుసంవత్సరములు ఆయెను

చిరకారి రు॥ మేధానిధికొడుకు ఒకప్పుడు ఇతనితండ్రి తనపత్నిపై కోపించి ఆమెను చంపుము అని చెప్పగా ఇతడు ఏమనియును చిరవిచారముతో చేయును కాన ఆమెని అప్పుడే నైజివేర్వక కొంతనేచు యోచించుచు ఉండెను. ఇంతలోమేధానిధికోపముచల్లారి ఆకర్మమును నిలిపి కొడుకు యొక్క చిరకారితను సంస్తుంచెను కనుక ఇతనికి ఈపేరు కలిగెను

చిరాయువు నా॥ శతాయువు పురూరపుని కొడుకు

చూ

చూళి రు॥ బ్రహ్మదత్తుని తండ్రి

చే

చేది య॥ విదర్బుని మూండవకొడుకు అగు రోమపాదుని వంశస్థుడు అగు ఉశకుని కొడుకు ఈతనివంశము చేదివంశము అనియు ఇతడు ఏలినదేశము చేదిదేశము అనియు చెప్పబడును

చేదికుడు కు॥ ఉపలిపరహనుపుగూర్క కడపటి కొడుకు

చై

చైతన్యులు వీరు లింగధారులపై వర్ణాశ్రమభేదముల నిరాకరింతురు వీరికి భక్తి ప్రధానము వీరు విష్ణువును పూజింతురు చూ॥ చార్వాకము

చైత్రరథము, కుబేరుని ఓద్యానవనము

వైద్యులు యాదవులలో ఒకతెగవారు విద
ర్భుని పుత్రుఁడు అగు రోమపాదని వంశ
స్థుఁడైనచేది అనువానియందు కలిగినవారు
కనుక వీరికి ఈపేరు వచ్చెను

చో

చోరుఁడు ఒకానొక సంస్కృతకవి నా||
బిల్లుణుఁడు

చోళదేశము చోళుఁడు విలినదేశము దీనికి
రాజధాని కాంచీపురము

చోళుఁడు దివ్యంతుని పౌత్రుఁడు అయిన
అశ్రుని కొడుకు ఇతఁడు విలినదేశము
చోళదేశము అనఁబడును

చ్య

చ్యవనఁడు (౧) శృగువునకు పులోమయం
కు శుక్తిన శుక్రుఁడు. ఇతనికి సుకన్య
యందు ప్రమతియ మనుకన్యకయందు ఔ
ర్వుఁడును పుట్టిరి ఈ చ్యవనుని తండ్రి
అగు శృగువు బ్రహ్మహనస పుత్రుఁడు
అగు శృగువుకాఁడు మఱియు ఈతని పు
త్రుఁడు అగు ప్రమతికి రురుఁడును రురునికి
శునకుఁడును పుట్టిరి మఱియొక శుక్రుఁడు
అగు ఔర్వునికి ఋచికుఁడును ఋచికు
నకు జమద్గ్నియు గమద్గ్నికి వరశురాముఁ
డును పుట్టిరి

- (౨) కు|| సుహృత్తునికొడుకు
- (3) మిత్రాయువుకొడుకు.

ఙ

ఙంతుఁడు (౧) సోమకుని కొడుకు.

(౨) వృషతుని అన్న.

ఙంబుకుమారుఁడు ౮|| శూర్పణఖ కొడుకు
రావణుని మేనల్లుఁడు. వీనితండ్రి విద్యుజ్జ
హర్వుఁడు

ఙంబుకేశ్వరము తిరుచినాపల్లి శ్రీరంగము
ఈ రెంటికి మధ్యవ్రదేశమునందు ఉండు
పుణ్యక్షేత్రము ఇచట అల్లింగము ఉండు
ను (అప్ప+లింగము=అల్లింగము)

ఙంబుమాలి (౧) ౮|| ప్రహస్తుని కొడుకు
రావణుని సేనాధిపతులలో ఒకఁడు హను
మంతునిచేత అశోకవనభంగ సమయమున
చంపకబడెను

ఙంభారి ఇంద్రుఁడు ఙంభుఁడు అను ఆ
సురుని చంపుటచే ఇతనికి ఈనామము
కలిగెను

ఙంభుఁడు. తారకయన్ద్రమునందు దేవేంద్ర
నిచే చంపఁబడిన ఒక అసురుఁడు

ఙక్కన. ఒక ఆంధ్రకవి జతఁడు విక్రమా
ర్కచరిత్రమును తెనిగించెను అందు అడ్డు
తకధలు అనేకములు కలవు

ఙగన్నాథము ఇది పురుషోత్తమ (విష్ణు) డే
త్రము. కృష్ణుని నిర్యాణమునకు పిమ్మట ఆ
యన దేహమును దహనము చేయుచు ఉం
డఁగా సముద్రముపొంగి ద్వారకా పట్టణ
మును ముంచెను అప్పుడు ఆదేహము సు
పూర్ణదగ్ధము కాక సముద్రమునందు కొట్టి
కొనిపోవుచు ఉండఁగా తానిని కొందఱు
భక్తులు దారువునందు సంత్రుటముచేసి ఇచ
ట స్థాపించిరి

ఙటాయువు అసూరుని రెండవ కొడుకు
ఇతనితల్లిశ్యేని తాత కశ్యపుఁడు అవ్వది
నత. అన్నసంపాతి ఇతఁడు పంచపటియం
కు శ్రీరాముని ఆశ్రమమున ఉండి నీతను
రావణాసురుఁడు ఎత్తుకొనిపోవు కాలమున
వానిని అడ్డగించి వానిచేత చంపఁబడెను

ఙటాసురుఁడు ౮|| వీఁడు గంభమాదనము
నందు భీమసేనునిచే చంపఁబడెను.

జటిల జటిలుని కూతురు ఈపె ఒకకాలమున ఏడుగురు పురుషులకు భార్యగా ఉండెను (జటిలుండడు గోతముని వంశస్థుండడు) జఠరపర్వతములు నీలపర్వతమునకును నిషధపర్వతమునకును నడుమ ఉండు పర్వతములు ఇందలజనులు జరగులు అనఁబడుదురు

జనకుండు (౧) చూ॥ నా॥ మిథిలుండడు

(౨) ప్రాస్వరోముని కొడుకు మిథిలాపట్టణమునకు రాజు నీతాదేవితండ్రి ఇతఁడు మహాజ్ఞాని తత్వవేత్త సంసారమును వదలకయే ముక్తి చెందెను నా॥ ధర్మధ్వజుండడు.

జనమేజయుండడు. (౧) అ॥ పురంజయుని కొడుకు

(౨) పూరుపు కొడుకు

(౩) కు॥ పరీక్షితుని కొ

డుకు ఉదంతుని ఉపదేశమున ఇతఁడు సర్పయాగము ఒనరించెను చూ॥ పరీక్షిత్తు

జనస్థానము దండకారణ్యమునందు రాముండడు వాసముచేయుచు ఉండిన పంచవటికి సమీపప్రదేశము. ఇంక రావణాసురుని మూలబలములో ఒకభాగము అగురాక్షససేన ఉండెను. దానికి నాయకుండడు ఖరుండడు. ఇతఁడుకుమారాజు, తనకొమారులలో కడపటివాండడు అయినదండండు నీతిమాలి ప్రవర్తించుచు ఉండగా, వానిని పట్టణమునండి వెదలఁగొట్టెను అంతట వాఁడు సోధుహింసకులు అగు రాక్షసులను కూడి శుక్రాచార్యులకు శిష్యుడై వింధ్యపర్వతము దగ్గల మధుమంతము అనుపట్టణము ఒకటి నిర్మించుకొని అంక వాసము చేయుచు ఉండి ఒకనాఁడు శుక్రుని ఆశ్రమమునకుపోయి అచ్చట వివారింపుచు శుక్రునికొంతురు అగు ఆరణ అనువానిని

చూచి మోహించి బలాత్కరించి చెట్టిచెను అది శుక్రుండడు విని కోపించి అప్పుడు దండండు ఉన్నచోట చుట్టు పండ్రెండు అడుడలమేర మట్టివాన కురియునట్లును, దండండును వానివారలును అంక అణఁగి నశించునట్లును శపించెను అంతట అచ్చటిజనులు అంకలు వెఱచి పాటిపోయిరి దండండు తనపరివారముతోడ అమట్టి వానయంక అణఁగి నశించెను కావున ఆచోటు దండునిపేర దండకారణ్యము అనఁబడెను అట్టి జనశూన్యము అగు అడవియంక ఇదిజనులు ఉండుచోటుగా పిర్వడెను కనుక దీనికి ఈపేరుకలిగెను. (చూ॥ దండకారణ్యము)

జనార్దనుండడు విష్ణుపునకు నామాంతరము

జన్మము జన్మము అనఁగా ఆత్మకు శరీరముతోడి సంబంధము ఈర్ష్యుండడు జీవునికి కర్మానురూపముగా శరీరములను ఫలములను ఇచ్చుచు ఉన్నాఁడు అనఁగా జీవుండడు పూర్వజన్మములయంక చేసిన పుణ్యకర్మములను ఆనుసరించి వివేకముగల మనుష్యుని జన్మములను పాపకర్మములను అనుసరించి వివేకముచాలని పశ్చాదిశరీరములను పొందుటయేకాక ఆయాజన్మములయంకను స్ఫుభిగుఃఖి రూపఫలములను ఆకలస్వర్గ సరకాదిలోకములను పొందుచు ఉన్నాఁడు బీజాంకురన్యాయముగా ప్రవాహరూపము అగు కర్మపరంపరను నివర్తింప చేయవలయు ఆత్మ అసాది, ఆయాత్మకు శరీరఘాతంపేతువులు అయిన కర్మములును అనాదులు, కర్మములవలన గేహము కలుగుచు ఉన్నది, దేహముచేత కర్మములు చేయబడుచు ఉన్నవి, ఈరెంటిలో ఏది ముందో ఎఱుగఁబడదు చెట్టువలన విత్తు కలుగుచు ఉన్నది, విత్తువలన చెట్టు కలు

గుచు ఉన్నది, ఈ రెంటిలో ఏదిముందో తెలియబడదు అలాగుననే ఆత్మకర్మములును నిత్యములయి ఉన్నవి కర్మములు సుఖదుఃఖహేతువులు అగు కార్యములు సుఖహేతువు అగు కార్యము పుణ్యకర్మము అనియు, దుఃఖహేతువు అగు కార్యము పాపకర్మము అనియు, చెప్పబడును దుఃఖము మనకు ఎట్లు విడువ తగినదో ఆళ్లై నశ్వరమయిన సుఖమును విడువ తగినది మనము కోరకయే ఎట్లు దుఃఖములు కలుగుచు ఉన్నవో అట్లు సుఖములును మనము కోరకయే పూర్వపూర్వ కర్మములచేత కలుగుచు ఉన్నవి పుణ్యము చేసినవాఁడును ఆ పుణ్యమునకు అనురూపమైన ఫలమును అనుభవించుటకుఁగాను జన్మము ఒక్కటి ఎత్తవలయు కనుక శబ్దమయవేదమార్గము అయిన కర్మ ఫలబోధన ప్రకారము వ్యర్థములు అగు స్వర్గాది నానాలోకముఖములను ఇచ్చించువాఁడు కలలు కను తెఱఁగున పరిశ్రమించుచు ఉండును, నిరవద్య సుఖలాభమును చెందనేరఁడు కాఁబట్టి విద్వాంసుఁడు అగు వాఁడు నామమాత్రసారములు అగు ఖోగములలో ఎంతట దేహనిర్వాహము సిద్ధించునో అంతయై తైకొనుచు అవ్రమత్తుఁడు అయి సంతసారము సుఖము అని ఎంచక ఒండుమార్గమున సిద్ధి కలదేని పరిశ్రమచేయవ్రయత్నించుచు ఉండును

“॥ సాంచభూతికమైన భవనంబు దేహంబువురుకుండు దీనిలోఁ బూర్వకర్మ । వశముననుకవేళ వర్తించు దీపింపు తఱియైన స్లైకవేళ దలఁగిపోవు । చెడునైనదేహంబు చెడుఁగాని పురుషుండు చెడఁడాతనికి నింతవేటులేదు । పురుషునికిని దేహపుంజంబునకు వేటుగాని యేకత్వంబుగానరాదు । దాతువుల వెలుంగుదహనునికై వడిఁ । గాయములఁజరిం

చుగాలిభంగి । నాశలీనమైన నభముచాడును నవేణు । తెలియవలయు దేహిదేహములకు”

జపేశ్వరము నైమిశారణ్యమునందలి ఒకదివ్య డ్యైత్రము చూ॥ నంది

జపదగ్ని ఒకమహర్షి ఇతనితండ్రి ఋచికుఁడు (చూ॥ చ్యవనఁడు) తల్లి గాధిరాజు మాఁతురు అగు సత్యవతి (కౌశికి). కొడుకులు ఉరుమతి ఉత్పాపకుఁడు విశ్వావస్సుఁడు పరశురాముఁడు అని నలుగురు అందు పరశురాముఁడు ముఖ్యుఁడు జపదగ్ని తండ్రి అగు ఋచికుఁడు సత్యవతిని పెండ్లాడి కన్యాకుబ్జమునందు ఉండి సంతానమును కోరి తనకని ఒకచరువును (చరువు— ఔరామమునకు తగిన వక్యాస్త్రము) తన మామకని ఒకచరువును తల్పించి ఆరెంటిని తనభార్యముందర పెట్టి, రాజులకు గెలువరానివాఁడును రాజులనెల్ల నాశము చేయువాఁడును అగు కొడుకు దీనివలన జనించును, ఈచరువును మీతల్లికి ఇమ్ము, తవస్సంపత్తియను శమంబును కల సుబ్రహ్మణ్యుఁడు దీనివలన పుట్టును, ఈచరువు నీవు కైకొనుము; అని తెలియ చెప్పి అతఁడు స్వానాథ్యము నదికి చనియెను అంతట తీర్థయాత్ర చేయ పోయి ఉండిన గాధి, తనభార్యతో మాడ అచ్చటికి వచ్చెను సత్యవతి అట్లు వచ్చిన తల్లి దండ్రులను చూచి సంతసించి తనపెనిమిటి చేసిన రెండుచరువులను తల్లికి చూపి వాని ప్రభావమును చెప్పెను అందులకు ఆమె సంతోషించి తనమాఁతుఁడోడ తానును స్నానముచేసి ఈచరువు, ఇది తనది ఇతఁడొకూర్చది అనుభేదము తెలియక, తనచరువు మాఁతునకు ఇచ్చి మాఁతు చరువు తాను ఉపయోగించెను సత్యవతియను అభేదము మఱచి తల్లి ఇచ్చినదానినే పుచ్చుకొన్నది అంత ఋచికుఁడు వచ్చి భార్యను చూచి తనదివ

జ్ఞానముచేత చరువులు మాటులు తెలిసికొని
 నీవు క్షత్రియనాశకరము అగు గర్భమును
 తాల్చితివి అనఁగా ఆమె వెఱచి అతని
 పాదములమీఁద పడి మీరు ఇట్లు చెప్పవచ్చుగా
 అని అడిగెను అంత అతఁడు ఇది నీవల్ల
 వచ్చిన తప్పుకాదు నీతల్లివలన అయినతప్పు
 చరువ్యశ్యాసముచేత నీకు క్రూరకర్మఁడు
 అగు కొడుకును మీతల్లికి బ్రహ్మజ్ఞానసంప
 న్నఁడును తపోధనుఁడును అగు కొడుకును
 పుట్టదురు, అని చెప్పి అంజలకు ఆమె యః
 భింపఁగా ఈవరు మహిమము నీకొడుకునం
 దు పొందక మనుమనియింబ ప్రవర్తనైదు
 గాక అని అను గ్రహించెను అది కారణ
 ముగా పరశురాముఁడు భృగువంశజాతుఁడు
 అగు జమదగ్ని మహామునికి జనించియు
 క్రూరకర్మఁడై చలము పట్టి రాజులను ఎల్ల
 నాశము చేసెను

జమదగ్ని తనభార్య అగు రేణుక అంగ
 దేశపురాజు అగు చిత్రసేనుఁడు అనువాని
 మోహించి వ్యభిచరించినందున, క్రూపించి
 తన చిన్నకొడుకు అగు పరశురామునిచేత
 ఆమెను చంపించి, మరల పరశురాముఁడు
 తనతల్లిని బ్రదికింపవలెను అని ప్రార్థింపఁ
 గా ఆమెను బ్రదికించెను

జయంతపురము. గౌతమాశ్రమ సమీపమున
 ఉండు ఒకపట్టణము ఇది నిమిచే నిర్మింపఁ
 బడెను

జయంతుఁడు (౧) ఇంద్రుని పెద్దకొడుకు
 ఇతఁడును కుబేరుని కొడుకైన నలకాబరుఁ
 డును మత్తకుఁడును మహా సౌందర్యవంతు
 లు అని ఎన్నఁబడుదురు

- (౨) ధర్మనికి మరుద్వతియం
 దు శుక్తిన రెండవకొడుకు.
- (3) విష్ణుపరిచరులలో ఒకఁడు
- (౪) విశ్వామిత్రుని కొడుకు.

(౫) అజ్ఞాతవాసకాలమున
 భీమునకు సంకేతముగా పెట్టఁబడినపేరు
 జయశ్చేనుఁడు (౧) కు|| సార్వభౌముని కొ
 డుకు

(౨) అజ్ఞాతవాసకాలమున
 నకులునకు సంకేతముగా పెట్టఁబడినపేరు
 జయద్బలుఁడు అజ్ఞాతవాసకాలమున సహ
 దేవునకు సంకేతముగా పెట్టఁబడినపేరు

జయద్రఘుఁడు (౧) అ|| బృహద్రఘుని కొ
 డుకు ఈతనిభార్య సూతవంశస్థురాలు
 కనుక ఇతనికొడుకు విజయుఁడును వాని
 వంశస్థులును సూతులు అయిరి

(౨) భృతరాష్ట్రునియల్లుఁడు
 మా|| నైంధవుఁడు

(3) అ|| తితియువుకొడుకు

(౪) బా|| బృహత్కాయుని

కొడుకు. విశ్వజిత్తుయొక్క తండ్రి

జయధ్వజుఁడు య|| కార్తవీర్యార్జుని పెద్ద
 కొడుకు తాళజంఘునితండ్రి.

జయవిజయములు నైకుంఠ ద్వారపాలకులు
 వీరు ఒకప్పుడు శిశువేషములు తాల్చివచ్చిన
 సనకసనందనులను నైకుంఠములోపలికి పో
 నీక అడ్డగింపఁగా, వారు క్రూపించి వీరిని క్రూ
 రరాక్షసులరు అగుఁడు అని శపించిరి.
 అది కారణముగ వీరు హిరణ్యాక్ష హిరణ్య
 కశిపులు. అన ప్రథమమున దితికి జనించిరి.
 విదవ రావణకుంభకన్దులు అనరెండవజన్మ
 మున కైకనీకి పుత్రులైరి. శిశుపాలదంత
 వక్త్రులు అనమాడవజన్మమున దమశ్శూకు
 నకు సాత్వతియంబు పుట్టిరి వీరిని ప్రథమ
 జన్మమున వరాహనార సింహావతారములను
 ద్వితీయ జన్మమున రామావతారమునను
 తృతీయ జన్మమున కృష్ణావతారమునను

విష్ణువుచంపెను అంతట వీరు విష్ణుసాయు
జ్యమును పొందిరి

జయమందు (౧) య॥ సాత్యకి కొడుకు
(౨) య॥ వాసుదేవుని తమ్ము
డు అగు ఆనకుని కొడుకు

(3) మి॥ సుశ్రుతుని కొడుకు

(౪) అజ్ఞాతవాసకాలమున భ

ర్షరాజు సంకేతముగా పెట్టుకొన్నవేరు

జయలు కల్పాదియందు సృజించబడిన
ద్వాదశదేవములు వీరు ప్రతిమన్వంతర
మునను దేవతలుగా పుట్టుదురు చూ॥ ఆ
దిత్యులు

జరత్కారుడు యాయావరవంశమునందు
జనించిన ఒకబ్రహ్మర్షి ఇతనిభార్య వాసుకి
చెల్లెలైన జరత్కారువు కొడుకు అస్త్రీకుం
డు ఈయన బహుదినములు బ్రహ్మచర్యా
శ్రమమున ఉండి పుత్రసంతానము పడయ
క పోగా ఇతని పితృదేవతలు ఒక అపురు
గంట తమకు అవలంబముగా తలక్రిందుగ
వ్రేలుచు ఇతనికి కనబడిరి వారిని చూచి
నంతట సంతానవాంఛ పుట్టి తనపేరుగల
కన్యక కావలెను అని విచారించి జరత్కా
రువును వివాహముచేసి కొనెను

జరత్కారువు కడ్రవకూతురు వాసుకి చెలి
యలు జరత్కారునిభార్య అస్త్రీకునితల్లి

జరాసంధుడు కు॥ మగధదేశపురాజు ఉపరి
చరవసువు కొడుకు ఐన బృహద్రథుని పు
త్రుండు వీనికొడుకు సహదేవుడు. పట్టణ
ముగిరివజము బృహద్రథుండు చిరకాలము
తపకు పుత్రులు కలుగక ఉండగా తపస్సు
చేసి పుత్రులను పడయడగోరి రాజ్యమును
మంత్రి అధీనముచేసి ఒక అడవికి పోయి
ఆవల తపస్సు చేయుచు ఉండిన చండ
కౌశికుండు అనుమునిని ఆశ్రయించి సేవ

చేయుచు ఉండెను కొంతకాలమునకు
ఆముని ఇతనియందు అనుగ్రహము కల
వాడై నీవు ఏమికోరి వచ్చి నాకు పరిచర్య
చేయుచు ఉన్నావు అని అడిగి ఇతని అభి
ప్రాయము తెలిసికొని ఒక మామిడిపండును
లభిమంత్రించి యిచ్చి దీనిని నీచార్యకు ఋ
తుకాలమున భుజింప ఇచ్చితివేని నీకు మహా
బలవరాక్రమసంపన్నుండు అగు కొడుకు
కలుగును పొమ్ము అని చెప్పివంపెను అందు
లకు బృహద్రథుండు సంతోషించి ఆపం
డు తెచ్చి తనపెద్దభార్యకు ఇచ్చెను ఆమె
పెనిమిటివలన దానిమహిమ తెలిసికొని తన
కుమాత్రము కాక తనసవతికిని సంతానము
కలుగవలయును అనుతలంపున సగముపండు
తాను భుజించి సగముపండు తన సవతికి
ఇచ్చెను అంతట ఇరువురును గర్భము
ధరించి సగముదేహము ఒకరును తక్కిన
సగముదేహము మఱియొకరును ప్రసవించిరి.
అప్పుడు దాదులు ఆరెండు ఖండములను
ఊరిముందటి చదుకమున వైచి వచ్చిరి అం
తట ఆవ్రదేశమును ఆశ్రయించి ఉండిన
జర అనురాక్షసి ఆహారాన్ని అయి ఆరెం
డుఖండములను ఒకటిగా చేర్చి యొత్తుకొనిపో
పోగా అవి ఒకటిగా అతుకుకొని బాలుండై
ఎత్తరానిభారమున ఏడువసాగెను అంబుల
కు అది ఆశ్చర్యపడి బృహద్రథునకు ఆస
మాచారమును తెలుడగా అతడు వానిని
ఎత్తుకొనిపోయి జరచే సుధింపబడినవాడు
కావున జరాసంధుండు అనిపేరుపెట్టి పెం
చుకొనెను. అట్టి జరాసంధుండు తన అల్లుం
డు అయినకంసుని కృష్ణుండు చంపెను
అని అతనియెడ విరోధించి వసునెనిమిదిమా
లులు మధురాపురముమీద దండెత్తి జయ
ము చేకొనియెను పెమ్మట భర్షరాజు రాజ
సూయయోగముచేయ యత్నించినప్పుడు

కృష్ణుండు భీమనేనునిచే వీనిని చంపించెను
వీడు విద్రుతియింకమున జనించినవాడు
జరిత మందపాలునిభార్య శాన్లుజాతిస్త్రీ)
జలపద ఒక అప్పరస

జహ్నువు (౧) అమవసు వంశస్థుడైన సు
హౌత్రుని కొడుకు ఇతడు తనయజ్ఞవా
టమున గంగ ప్రవేశించినప్పుడు దానిని పాన
ముచేసి భగీరథుని ప్రార్థనచే మరల తన
చెవిగుండ వెడల విడిచెను కనుక గంగకు
జాహ్నువి అనునామము కలిగెను ఈతని
కొడుకు సుమంత్రుడు

(౨) కురువుయొక్క మూడవ
కొడుకు

బ్రా

జాంబవంతుడు. బ్రహ్మపుత్రుడైన శల్లూక
రాజు సుగ్రీవునిమంత్రి ఇతడు శ్రీరా
ముడు రావణునితో యుద్ధము చేయుకా
లమున అతనికి సహాయపడియెను

జాంబవతి. జాంబవంతుని మాతరు కృష్ణుని
అష్టభార్యలలో ఒకతే ఈమెకొమారుడు
సాంబుడు.

జాబిలి రు॥ ఈతడు తపోనిష్ఠుడు ఉండ
గా ఇతని జడలయింక పిచ్చికలు గూడు
కావించుకొని పిల్లలతోకూడ వసించి ఉం
డెను. చూ॥ తులాధారుడు

జాతకర్ణి ఇతడు శాకల్యుని శిష్యుడు
జాతవేకుడు ఆహవనీయాదిరావుడు అ
యిన అగ్ని చూ॥ పురూరవుడు

జాశాలి (౧) రు॥ ఒకనైయాయికుడు
శ్రీరామునికాలమున ఉండెను. ఇతడు
నాస్తికుడు

(౨) రు॥ జాతకర్ణి శిష్యుడు

జామదగ్న్యుడు. చూ॥ పరశురాముడు.

బ్రీ

జీమూతవాహనుడు ఒకాసెక ఖేచరుడు
ఇతడు తనవేహమును గరుత్మంతునికి ఆ
హారముగా ఇచ్చి ఒక నాగకుమారుని బ్రతి
కించెను

జీమూతుడు య॥ వ్యోముని కొడుకు.
జీవలుడు ఋతుపస్సుని గుప్తువువాడు

జై

జైనులు ఒకాసెకమతస్థులు వీరు వేదములు
ఈశ్వరప్రోక్షములు అనికాని వేదముల
యింక చెప్పబడినవి అన్నియు సత్యములు
అనికాని నమ్మరు జీవహింస ఏమాత్రము
ను చేయకూడద అనుట వీరిముఖ్యసిద్ధాం
తము అందుచేతనే రాత్రులయింక వీరు
భోజనముచేయరు మఱియు శ్వేతాంబరు
లు అనియు దిగంబరులు అనియు జైనులు
ఇరుతెఱిగగులుగ ఉండురు తఱుచుగా వీరు
వాసముచేయు ప్రదేశములు మైసూరు,
చిత్తూరు, కాంచీనగరము మొదలగునవి.

జైమిని రు॥ వ్యాసశిష్యులలో ఒకడు ఇత
డు సామవేదాధ్యాపకుడు ఒకాసెకప్ప
డు ఇతడు తనకుగల సందేహములను
కొన్నిటిని తీర్చు మార్కండేయ మహామునిని
ప్రాధింపగా, అతడు ధర్మవస్తులవ్యత్యాం
తము చెప్పి ఆపశులమూలముగ అతడు అ
డిగిన ప్రశ్నలకు ఉత్తరము చెప్పించెను
ఆధర్మవస్తులచేత చెప్పబడినదే మార్కం
డేయ పురాణము ఇతనిచే భకభారతము
చెప్పబడెను అంక అశ్వమేధపర్వముమా
త్రమే లోకమున కానబడుచు ఉన్నది

బ్రా
బ్రీ

జ్ఞానప్రసూనాంబ పరాశక్తియవతారము
అగుకాళహస్తీశ్వరుని భార్య.

జ్యోతి

జ్యోతిషులుండు } యి॥ రుచికునికొడుకు విద
జ్యోతిషులుండు } రుచినితండ్రి ఇతడు తనభా
ర్యకు మిగుల వెలచి ఉండెను

జ్యోతిషులదేవి వరుణునిభార్యలలో ఒకతే ఈమె
భాత్యవిభాతలతోఁ గూడ పుట్టింపఁబడిన
బ్రహ్మహునసపుత్రిక ఈమె చెలియలు
లక్ష్మీ ఈమె వరుణునివలన అభ్యుండు
అను గుతుని పడనెను ఈజ్యోతిషులదేవినే
కాలికాదేవి అనియు అంజరు

జ్యోతిషుండుండు స్వామ్యంభవమునుపు కొడు
కులలో ఒకఁడు ఇతఁడు కుశద్వీపమునకు
రాజు. ఇతని కొడుకులు ఏడుగురు

యు

యుగ రుండు. హరశ్యాముని కొడుకు

డి

డిచికుండు నా॥ చిత్రనేనుండు జరాసంధుని
చెలికాఁడు. హంసుని సఖాదారుండు
(హారాంతరము డిశకుండు) వీఁడును హం
సుండును తనంబున శివుని మెప్పించి ఆయు
ధములచేత చావులేకుండ వరము పడని జరా
సంధునికి సహాయులై లోకములోని రా
జులను ఎల్ల హింసించుచు ఉండఁగా,
కృష్ణుండు వారితో 'తనకు యుద్ధము పొసఁ
గినప్పుడు వాగు ఒకనిని ఒకఁడు ఎడఁచాని
యూడవనేనలతో పోరాడుచు ఉండునను
యమునలకు డిచికుండు చచ్చెను అని హం
సునకును హంసుండు' చచ్చెను అని డిచి
కునకును చెప్పించెను అంతట వారూ పర
స్పర స్నేహాతిశయముచేత మనోవ్యధ
పొంది ప్రాణములు విడిచి.

త

తంఠ్రీపాలుండు అజ్ఞాతవాసకాలమున గోప
వేషముధరించిన సహదేవుండు పెట్టకొనిన
నేరు

తపతి సంవరుణుని భార్య కురుభుయొక్క
తల్లి సూర్యుని మాతరు

తప్తకుంభము ఒకనరకము ఇంక సులసల
మసలు నైఁముచేనిందిన కుండలు మెండు
గా ఉండును. పాతకులు ఆకుంభములంక
అధోముఖులుగా త్రోయఁబడుదురు ఆ
పుడు వారిశరీరములు కిరఁగి ముద్దలు అగు
ను వానిని అచటిగ్రద్దలు ఎత్తి శిమిశిమా
అను యంత్రములపై వైచును అంతట వా
రలు మరల యాతనాధారులు అయ్యెదరు

తచ్చుండు. అంగిరసుని సంతతివారు అగు కా
శ్యపుండు వాసిళ్ళుండు ప్రాణుండు అంగి
రసుండు చ్యవనుండు అను ఏపురకును
పుట్టిన హంచజన్ముండు అను అగ్ని

తమస ఋక్షవర్షతమునంక ఉత్పత్తి అగు
ఒక నది

తమస్సు ఒక నరకము ఇది మహారౌరవ
సహున విస్తీర్ణమును శీతస్వభావమును
అంభకార బంధురమును అయి ఉండును.
దీనిని అనుభవించు హీనుల యొక్క ఇడు
మలు కడవ బెడిదములు అయి ఉండును

తర్షణము. ఇది ఒకశ్రాద్ధాంగము జలమువిడిచి
పితృ దేవతలను తృప్తిపొందించుట

తలాతలము ఒక అధిలోలోకము ఇంక గు
లకతాళ్లు నిండుకొని ఉండును దీనిని కా
లనేమి మొదలయిన దానపులు విలుదురు

తలుండు శలునితమ్ముండు ఘా॥ శలుండు

తక్షకుండు (౧) వాసుకితమ్ముండు క్రువ
కొడుకు వీఁడు పరీక్షిత్తును కలచి చంపెను

అనునెపముచేర జనమేజయండు సర్వ
యంగమును చేయ ప్రయత్నించెను భోగ
వతియందు వాసుకిని జయించి తక్షకుని
భార్యను రావణుండు ఎత్తుకొని పోయినట్లు
చెప్పవరు

(౧) ఇ|| క్షీరాములతమ్ముండైన భర
తుని జ్యేష్ఠపుత్రుండడు

తక్షశిల భరతుని పెద్దకొమారుండు అగు
తక్షకునిచే గాంధారదేశమున నిర్మింపబ
డిన పట్టణము

తక్షుండు య|| వసుదేవుని తమ్ముండడు అగు
వృకుని జ్యేష్ఠపుత్రుండడు

తా

తాటక ఒకరాక్షసస్త్రీ మారీచసుపాచులుల
తల్లి కడువూరురాలు రాముండు విశ్వా
మిత్రుని యంగమును కామటకు పోవునపు
డు మధ్యేమార్గమున ఈరాక్షసిని చంపెను
సుకేతుండు అను యక్షుని కూతురు
దీనికి వేయియేనుగుల బలముగలదు దీని
మగండు సుండు అను యక్షుండు ఇది
భర్తృ మరణానంతరము ఒకనాడు అగ
స్త్యాశ్రమమునకు పోయి అలనిని బెదరింప
పోవ ఆతండు దీనిని దీనిసుతులు అగు
మారీచ సుపాచులులను రాక్షసులు అగు
నటుల శపించెను

తాపత్యులు తపతివంశమున శుక్తినవారు
కారవపాండవులు

తామసుండు నాలవమనువు ఇతనితండ్రి
సురాష్ట్రుండు తల్లి ఉత్పలవతి భాగ
వతమున ఇతండు త్రియవ్రతుని సుతుండు
అని చెప్పబడి ఉన్నది

తామ్ర దక్షవ్రజావతి కూతురు కశ్యపుని
భార్య

తామ్రపల్లి (౧) అంజనము అను దిగ్గజము
యొక్క భార్య

(౨) దక్షిణ దేశమునందలి ఒక
నది దీనియందు ముత్యపుచిప్పలు ఉం
డును

తామ్రలిప్తి గంగానది సముద్రముతో సంగ
మము అగు తావున ఉండు ఒక పట్టణము

తామ్రుండు ద|| మురాసురుని కొడుకు
కృష్ణునిచే చంపబడెను

తార (౧) ఒక అప్పరస

(౨) బృహస్పతిభార్య ఈమెకు చం
ద్రునివలన బుధుండు అను కొడుకు కలిగెను

(3) తారుని కూతురు వాలిభార్య
అంగదుని తల్లి వాలి, మరణానంతరము
వాలితమ్ముండు అగు సుగ్రీవుండు ఈమెను
వరిగ్రహించెను

తారకజిత్తు మా|| కుమారస్వామి

తారకుండు (౧) ది|| ఒకానొక రాక్షసుం
డు తండ్రి వజ్రాంగుండు తల్లి వజ్రాంగి
వీండు బ్రహ్మనుగూర్చి మహాతపము ఆచరించి
తాను ఇతరులచేత అవధ్యుండు అగునట్లు
వరము వేడెను అపుడు బ్రహ్మ ఏవారిచే
తను చావులేక వరము ఇచ్చుటకు సమ్మతి
లేక విడుదినముల బాలకునిచేతమాత్రము
చచ్చునట్లును తక్కినవారిచే చావక ఉండు
నట్లును ఆనతిఇచ్చి అంతర్నితుండే అయ్యెను.
కనుక వాండు కడపట విడుదినముల బిడ్డండు
అయిన కుమారస్వామిచే చంపబడెను

(౨) దనువు పుత్రుండు

(3) హిరణ్యాక్షుని కొడుకు

నా|| కాలనాథుండు

తారుండు వాలి సుగ్రీవులమామ. తారతం
డ్రి. బృహస్పతి కొమారుండు ఇతండు సర్వ
వానరులలో మిగుల బుద్ధిమంతుండు

తాన్ని కందరునికి దమనకయందు పుట్టిన
పక్షి (పక్షి) వపుస్సు అను అప్పరళ దుర్వా
స మహర్షియొక్క తపస్సునకు భంగముచే
య పోయి ఆయన శాపమువలన ఈజన్మ
ము ఎత్తెను ఇది ధర్మపక్షుల తల్లి

తార్క్యండు (౧) కన్యపునకు నామాంతరము
(౨) రు|| ఇతని ఆశ్రమమున
ఒకనాండు హైహయవంశోద్భవుడైన దం
దుమారుడు అనురాజు వేడటాడుచు ఉండి
కృష్ణాజినము కప్పకొని ఉండిన ఇతనికొమా
రుని ముని అని ఎఱుగక మృగశ్రాంతిచే
జాణప్రయోగముచేసి చంపెను అప్పుడు
ఇతడు చింతను ఒండక తనప్రభావముచే
కొడుకును పునర్జన్మితునిగ చేసికొనెను

- (3) గరుడునకు నామాంతరము
- (౪) విష్ణుపరిచరులలో ఒకడు

తాళకేతుడు పాతాళకేతుని తమ్ముడు
వీడు తన అన్నను కువలయాశ్వుడు చం
పెను అని ఒక మాయావనమును కావించి
చుకొని అందు ఒక సరోవరమును కల్పించి
దాని ఒడ్డున యజ్ఞము చేయ పోయెదను
అని కావలి ఉంచి అతని కంఠహారమును
కొని తాను అతనియింటికి పోయి కువల
యాశ్వుడు రాక్షసులచేత మృతిపొందెను
అని చెప్పి ఆకంఠహారమును అతనితండ్రి
చేత ఇయ్యగా కువలయాశ్వుని భార్య
అగు మదాలస విని దుఃఖముచే ప్రాణము
విడిచి మరల బ్రతికింపబడి తనభర్తను మా
డెను

తాళజంఘుడు య|| కార్తవీర్యార్జుని పౌ
త్రుడు ఇతనివంశజులు తాళజంఘులు
అనబడుదురు వీరి రాజధాని మాహిష్మతీ
పురము

తాళజంఘులు తాళజంఘునివంశస్థులు యా
దవులలో ఒకశాఖ.

౩

తిక్కనసోమయాజి ఒకగొప్ప అంధ్రకవి.
ఇతడు నన్నయభట్టారకునికి పిమ్మట కొం
తకాలమునకు భారతకేషమును తెనిగించి
చెను ఈయన భారతమును తెనిగించు
టకుముందు నిర్వచనోత్తర రామాయణ
ము అనుపేర రామాయణము ఉత్తరకాం
డమును తెనిగించెను అది తక్కినతెనుగ
గు కావ్యములవలె వచనములును పద్యము
లును కలసి ఉండక కేవలపద్యకావ్యము అ
యి ఉండును. ఇతని నివాసగ్రామము
కర్ణాటక దేశమునందలి ఉత్తరపినాసినీ నది
గట్టున ఉండెడు నెల్లూరికి పడమట రెండు
కోసులదూరమునందు ఉండు పాటూరు ఈ
యన ఆటవేలనియోగి. ఈతనితండ్రి కొమ్మ
నామాత్యుడు సహూదరులు కార్యతి
క్తన ఖిద్దతక్తన అనువారు కొమారుడు
మారన ఈయనకు కవితిక్తన అనునది
వీరురు మీద చెప్పిన నెల్లూరికిఆకాల
మునందు అధిపతిగా ఉండిన మనుమనిధి
అనురాజు ఒడ్లి ఆస్థానపండితులలో ఈ
యనముఖ్యుడు ఈయన, నన్నయ
భట్టు, ఎఱ్ఱాపెగ్గడ, ఈముద్దురును కవిత్త
యము అనబడుదురు -తెనుంగునందు వీరి
ప్రయోగములే ముఖ్యలక్ష్యములుగా గ్రహిం
పబడుదును చూ|| నన్నయ భట్టారకుడు
తితితుడు. మహామనుని రెండవ కొడుకు

తిమ్మన (౧) ఒక అంధ్రకవి కృష్ణదేవ
రాయల ఆస్థానమునందలి కవులలో ఒకడు
డు ఈయన ముక్కుతిమ్మన అనబడును
“ముక్కుతిమ్మనార్యముడు పలుకు” అని
ఇతనికవిత మిగుల ముద్దుగా ఉండును అని
పేర్కొనబడును ఈయన రచించిన
కావ్యము పారిజాతాపహరణము

(2) మఱియొక ఆంధ్రకవి ఈ యనచే రచియింపబడిన కావ్యము సమీర కుమారవిజయము ఉత్తర రామాయణము ను ఈయనచే రచియింపబడి కంకంటిపా వరాజు రచించినట్లు గద్యమువ్రాయబడి యెనని అంబరు క్షతనిని నందితిస్తున్న అంబరు

(3) మఱియొక ఆంధ్రకవి ఇతఁ డు నిరాటంకము అగు కవితాధారకలవాఁ డు అచ్చతెనుఁగు రామాయణము నీలా సుందరీ పరిణయమును రచించిన వాఁడు అచ్చాంధ్రకావ్య ఘటన దుస్సాధ్యము ఐన ను ఇతనికి ఆది సుసాధ్యము అని రచనా శైలినివట్టి ఊహింపవలదును ఉన్నది మఱి యును ఇతఁడు రసికజనమనోభిరామము రుక్మిణీపరిణయము నిర్విహంగమహాత్మ్యము రాజశేఖరవిలాసము సారంగధరచరిత్రము సకల లక్షణ సారసంగ్రహము అను మిశ్ర కావ్యములను రచించెను ఇతఁడు మాచిమంచితిమ్మన అనఁబడును

తిమ్మరాజు ఒక ఆంధ్రకవి ఇతఁడు వైష్ణవభక్తుఁడు వైష్ణవవాక్రేంద్రులు అగు ఆళ్వారాడలచరిత్రములను పొంకవఱచి పరమ యోగివిలాసము అనుపేర ఒక మహాకావ్యమును రచించెను అందలి చరిత్రములు అద్భుతములుగ ఉండును ఇతని కొడుకు ఈశ్వర ప్రభువు

తిమ్మరుసు చూ॥ ఆప్పాజి తిరువతి ఒకదివ్యక్షేత్రము త్రిమతస్థులును అట్లు అంగీకరించి ఉన్నారు ఇంక ఒకప్పడు వైకుంఠవాసుఁడు అయిన విష్ణువు వేంకటేశ్వరుఁడు (లేక కృనివాసుఁడు) అనుపేర సాక్షాత్కరించి ఉండెను ఆదే వతామూర్తిని అగస్త్యుఁడు పులస్త్యుఁడు

మొదలుగాఁగల ఋషులు పూజించిరి అని వామనమహర్షి జనకునకు చెప్పినట్లు ఆంధ్రల పురాణమునందు చెప్పబడి ఉన్నది

తిరుమలరాయలు కృష్ణదేవరాయలపితండ్రి ఈయనను తిమ్మన అనియు అంబరు తిలొత్తమ ఒక అప్పరస

త్రి

తీర్థకారులు శైనిగురువులు వీరు ఇరువది నలుపురు అంక మొదటివాఁడు ఆదిపా ధుఁడు.

తు

తుంగప్రస్థము రామగిరికి తూర్పున ఉండు కొండ

తుంబురుఁడు గంధర్వుగురువు నారదతుంబు రులు గొప్పగాయకులు అని ప్రసిద్ధి

తుర్వసువు యయాతికి దేవయానియింక పుట్టిన కొడుకు తండ్రిశాపముచే (చూ॥ యయాతి) తుర్వసు వంశమువారు ధర్మా ధర్మవివేక శూన్యులై సంతీగ్లకిరాతదేశము లకు రాజులు అయిరి ఈతని దుర్వసుఁడు అనియును అంబరు

తులాధారుఁడు వారణాసియంక ఉండిన ఒక వచిగ్వరుఁడు ఇతఁడు జాజిలి అను మునికి ఉత్తమాచారవ్రకారమును ఎఱిఁ గించి బ్రహ్మగీతలు చెప్పెను

తులువంశము. యయాతికొడుకు అగు తుర్వ సువంశమునందు చంద్రగుప్తుఁడు అనువాఁ డు జన్మించి అతఁడు శాలివాహనశకమునకు నన్నూలుసంవత్సరములకు ముంక మగధ దేశమునకు రాజై ఉండెను ఈచంద్రగు ప్తుని వంశమునకువెనుక శూద్రవంశములు మూడువచ్చెను అంకకడవఱది అగు ఆంధ్రులవంశము శాలివాహన శకము ము

న్నూటయేది సంవత్సరములకు సమాప్తి చెందెను అది తులువవంశము అనబడును ఆవంశమున పుట్టినవాడే తిమ్మరాజు

తుషితులు దేవతలలో ఒకతెగవారు సంతోషించువారు అని శబ్దార్థము. వీరు ముప్పదియార్వరు భాగవతమున యజ్ఞానికి దక్షిణయందు పుట్టిన పన్నిద్రులు కొడుకులను తుషితులు అని చెప్పియున్నది వీరు తోడుండు వ్రతోడుండు సంతోడుండు శత్రుండు శాంతుండు నిద్రస్థుతి ఇస్తుండు కవి విభుండు వహ్ని శుభేవుండు రోచనుండు అనువారు

తుష్టిమంతుండు యి॥ కంఠునితన్తుండు

త్రూ

తూవలకుండు ర॥ చాణూర ముష్టికులతో కూడ మల్లయ్యుండునందు కృష్ణునిచే మడిసిన ఒక అశురుండు

తృ

తృణబీండువు మరుచ్చక్రవేది వంశస్థుండు అగు బుధుని కొడుకు ఇతనికొడుకు విశాలుండు

తృణావర్తుండు ర॥ కృష్ణుండు వ్రేవల్లలో శిశువుగా ఉండునపుడు సుడిగాలి రూపమున వచ్చి అతనిని ఆకాశమునకు ఎత్తుకొని పోయి అతనిచేత చంపబడిన ఒక దైత్యుండు ఇతనికి చక్రసమీరదైత్యుండు అనియిన వేరు కలదు.

త్రె

త్రెనంగు, తెలుంగుభాష చూ॥ త్రిలింగము. తెలగనార్యుండు. ఒక ఆంధ్రకవి ఇతఁడు యయాతీచరిత్రము అను అచ్చతెనంగు కావ్యమును రచించెను

తెలుంగు ఆంధ్రభాష ఇది త్రిలింగశబ్దవైకృతము చూ॥ త్రిలింగము

త్రే

త్రేజస్వి అగస్త్యునిపాత్రుండు దృశ్యనిపుత్రుండు నా॥ ఇద్దువాహనుండు

త్రేజోవతి అస్మిదేవుని వట్టణము

త్రై

త్రైజిరియము ఇది ఒక ఉపనిషత్తు చూ॥ యాజ్ఞవల్క్యుండు

త్రో

త్రోయజగర్భుండు చతుర్ముఖబ్రహ్మ ఇతఁడు కమలమునందు శ్రుత్యైను కనుక కమలజాండు అనియు, కమలమును ఆసనముగా కలవాండు కనుక కమలాసనుండు అనియు, చెప్పబడును వర్షజాండు, వనజజాండు, ఆరవిందజాండు, నాశికజన్మండు, వర్షాసనుండు, వనజాసనుండు, అరవిందాసనుండు, నాశికాసనుండు మొదలు అగు పేర్లు అనేకములు ఇతనికి కలవు

త్రు

త్రయారణుండు చూ॥నా॥సూర్యారణ్యుండు త్రయారుణి పు॥ ఋక్షయనికొడుకు ఇతని వంశస్థులు ద్రుప్త్యులు అయిరి.

త్రసదశ్యుండు ఇ॥ పురుకుత్పని కొడుకు అనరణ్యుని తండ్రి. నా॥ వశ్యుండు

త్రిగర్జము. ఒకానొకదేశము ఇది ఆర్యావర్తమునకు వాయవ్యభాగమున ఉండునది

త్రిజట: ర॥ విభీషణుని మాంతురు నీర రావణునిచేత వట్టవడి ఉండుకాలమున ఈపె నీతకు మిగుల ఊటటమాటలు తెచ్చుచు ఉండెను ఒకప్పుడు రావణుని నాశమున

కు సూచకమైన కల ఒకటి కని రాక్షస
స్త్రీలుచేయు నిర్బంధములచే మిగుల భిన్న
రాలై ఉండిననీతకు ఆస్వప్నవృత్తాంతము
చెప్పి శీఘ్రకాలములో రాముడు రావ
ణుని నశింపజేసి ఆమెను తోడుకొనిపోవు
ను అని ఈవ సమాధాన పఱచెను

త్రికుండు బ్రహ్మమానసపుత్రులలో ఒకరడు
త్రివివ పారివత్రపర్వతమునందు ఉత్పత్తి అగు
ఒకనది

త్రిధన్వండు ఇ|| సుమనుని కొడుకు సూ
ర్యారణ్యుని తండ్రి

త్రిపురాసురులు తారకాసురుని కొడుకులు
అగు కమలాక్షుండు విద్యున్నాలి తార
కాక్షుండు అనువారు వీరు మహాత్తరమైన
తపస్సుచేసి శివుని ఆనుగ్రహమువలన ఇను
ముతోను బంగారుతోను వెండితోను
చేయఁజదివిన మూఁడు జంగమపట్టణములను
పొంది లోకములను పాడుచేయుచు ఉం
డిరి అప్పుడు విష్ణువు ఒకపాపండుని అవ
తారము ఎత్తి నారదని తనకు శిష్యునిగా
చేసికొని ఈ త్రిపురాసురులకును వీరి
కాఠవులకును శివునియందలి భక్తి తొలఁ
గుటకు తగిన విషయములు' బోధించెను
అంత వీరును వీరికాఠవులును శివద్యోతులు
అయిరి. అందులకు శివుఁడు ఆగ్రహించి
వీరితో యుద్ధముచేసి వీరిని చంపెను వీరు
తమ మరణానంతరము త్రమధ గణములతో
చేరిరి

త్రివృష్టండు. య|| వసుదేవునికి భృత్యులందు
జుష్టిన కొడుకు

త్రిమూర్తులు బ్రహ్మ విష్ణువు రుద్రుండు
ఆదిని నిర్గుణస్వరూపుండు అయిన ఈ
శ్వరుండు (కుద్ధబ్రహ్మము లేక కుద్ధవైతస్వ
ము) "బహుస్యాం" అని సంకల్పించి

సృష్టిచేయ ఉద్వమించెను ఈ సంకల్ప
స్థితియందు ఆబ్రహ్మము ప్రకృతిపురుష
స్వరూపుండు అగుచు సత్వరజస్తమోగు
ణాత్మకుండై ఉండెను ఆస్వరూపమునందు
ఆతఁడు శబళబ్రహ్మము లేక మాయావచ్చి
న్నవైతస్వము అనఁబడును అది అతనికి
మాయోపాధిచే అనఁగా ప్రకృతి సంబంధ
ముచేత కలిగెను మాయ అన విచిత్ర
సృష్టికి హేతువు ప్రకృతి అన మహాబాది
వికారములకు కారణము ఇది జ్ఞానవిరో
ధిగా ఉండటవలన అవిద్య అనియు చె
ప్పబడును అట్టిప్రకృతి సంబంధముగల
శబళబ్రహ్మ స్వరూపమునందు (అనఁగా
కేవల సంకల్పస్థితియందు) సత్వరజస్తమో
గుణములు మూఁడును సమములు అయి
ఉండును సత్వము జ్ఞానసూఖములను వాని
యందు ఇచ్చును పుట్టించుచు ఉన్నది
ఇది విష్ణురూపము అయ్యెను రజస్సు రాగ
తృష్ణలయందు సంగమమును పుట్టించుచు
ఉన్నది ఇది శతుర్ముఖబ్రహ్మ స్వరూపము
అయ్యెను తమస్సు వివరీభజ్ఞానమును నిద్రా
లస్యాదులను పుట్టించుచు ఉన్నది ఇది అయ
కారణము అగుటవలన రుద్రస్వరూపము అ
య్యెను ఆసంకల్పస్థితి వదలి ఈశ్వరుండు
సృష్టిక్రియారూపుండు కాఁగానే ఈసత్వర
జస్తమోగుణములకు వైషమ్యము కలిగెను
అదియే మహాత్తత్వ స్వరూపము అది
సాత్వికము రాజస్వము తామసము అని
మూఁడువిధములు కలది. అస్థితియందు బ్ర
హ్మము సూత్రబ్రహ్మము (లేక ఆంతః
కరణావచ్చిన్న వైతస్వము) అనఁబడును.
ఈస్వరూపమున అతఁడు నామరూపాత్మక
మైన సకలవ్రపంచకమును సృజించెను.
ఆ ప్రవృత్తసృజ్యతాదాత్మ్య స్వరూపమైన
బ్రహ్మము విరాడ్రూపము అనఁడు బ్ర

మాత్రతాదాత్మ్య స్వరూపము విజ్ఞాన్వరూపము.

విరాద్రూపస్థితియందు చిత్స్వరూపజ్ఞానజ్ఞానమును వృత్తివచ్చిన్య చైతన్యము అందురు, జ్ఞానశూన్యమై వికారాస్పదమై ఉండుదానిని విషయావచ్చిన్య చైతన్యము అందురు

అట్లు విరాట్స్వరూపుండు అయిన బ్రహ్మమువలననుండి ప్రపంచసృష్టి కలిగెను ఎట్లు అనిన

(౧) తమస్సృష్టి తమస్సు - మోహము - మహామోహము - తమిస్రము - అంభతమిస్రము, ఇంబుండి చేతనములేని స్థావర సృష్టి కలిగెను

(౨) తిర్యక్సృష్టి వశువజ్ఞ్యులు

(3) దేవసృష్టి తుష్టాత్కులై నిత్యానందులై కేవలసాత్విక భూతులైనవారు ఈసృష్టియందు పుట్టిరి "నహాదేవా అశ్మంతి నపిబంతి వితదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యతి" అని సాత్వికమునకు ప్రమాణము

(౪) అర్వాక్సృష్టి తమ ఉద్రేకులు అయి దుఃఖిబహుళములు కలిగి కర్మశీలులు అయిన మనుష్యుల సృష్టి

౫ అనుగ్రహసృష్టి ఇది సాత్వికతాహాస మిశ్రగుణములు కల జంతురాజు సృష్టి

౬ కౌమారసృష్టి. ఇది ప్రాకృతమునైకృతము అని రెండువిధములు. ఈసృష్టియందే సనత్కుమారాదులు పుట్టినది

ఈయూఱును, మహాత్మ్యసృష్టి పంచతన్మాత్రసృష్టి పంచభూతేంద్రియసృష్టి అనుమాటితో చేరి తొమ్మిదిసృష్టులు అగుచు ఉన్నవి ఇది నవవిధసృష్టి వివరణము

ఈసృష్టిని జ్ఞానా గుణాత్మమలైన త్రిమూర్తులు తమతమ అంశములను ఒకరొకరు

పంచకౌనియను ఉంచురు ఆస్థితియంచు వారికి గామాంతరములు కలవు అవి విజ్ఞాన పూహము బ్రహ్మ పూహము రుద్ర పూహము అనబడుదును

విజ్ఞానంశము బ్రహ్మంశము రుద్రాంశము వి ప్రద్యుమ్నుండు సంకర్షణుండు అనిరుద్ధుండు. బ్ర మనువు దక్షుండు యముండు రు మృదుండు భవుండు హరుండు

త్రిలింగము షీతిధరము, కాశేశ్వరము, ద్రాక్షరామము, ఈమూండు లింగములకు నడుమ ఉండు దేశము గా|| అంద్రదేశము ఈ దేశపుభాష తెనుగు తెలుగు అనబడును

త్రిలోచనుండు రుద్రుండు మూండుకన్నులు కలవాండు అని పుస్తపత్త్యర్థము

త్రివిక్రముండు వామనుండు చూ|| బలి

త్రిశంకు ఇ|| సూర్యారణ్యుని కొడుకు హరిశ్చంద్రుని తండ్రి ఇతని మొదటిపేరు సత్యవ్రతుండు ఇతడు బాందితో స్వర్గమునకు పోవలెనని వసిష్ఠునివేడి; అతడు అదిసరివడదు అనగా, అతని కొమారుల చెంతకు పోయి వారిని నిర్బంధించెను. వారు తమతండ్రి చెప్పినదాని ఇతడు ఉల్లంఘించి నందులకై చండాలత్వము పొందనట్లు శపియించిరి అటువెనుక విశ్వామిత్రుని ఆశ్రయించి అతడు తనతపో బలముచేత శరీరముతోనే దేవలोकమునకు పంపకగా దేవతలచే అచ్చటనుండి తలక్రిందుగ భూమికి పడఁద్రోయఁ బడెను అప్పుడు విశ్వామిత్రుండు వీనిని క్రూరపడకుండ్ల నిలిపి త్రిశంకుస్వర్గము అని, మఱియొక స్వర్గమును ఇంద్రునిని తనతపోమాహాత్మ్యముచే సృజియించ యత్నించి దేవతల ప్రార్థనచే మానుకొనెను, త్రిశంకుండు

అట్లేనివివేకను ఇతనికి గురునాథు యుల్లం
ఘన, చందాలత్వము, నిషిద్ధవస్తు భోజనము
అను మూఁడు శంకువులు (శంకువు=మేకు,
బోవము) సంభవించినందున త్రిశంకుఁడు
అను నామము కలిగెను

త్రిశంకుఁడు ఈపేరు కలిగిన రాక్షసులు
అనేకులు అండు (౧) విశ్రవసు కొడుకు
వీఁడు జనస్థానమండు ఖరునికి సహాయుఁడు
అయి ఉండెను

(౨) రావణుని కొడుకు

హనుమంతునిచేత చంపబడెను

తేజాగ్నులు పావకుఁడు వవచానుఁడు శుచి
అని మువ్వురు వీరు వసిష్ఠుని శాపముచే
పుణుచక్రవర్తి కొడుకు అయిన అంతర్ధా
నునికి కొడుకులు అయి పుట్టి అప్పడే
చచ్చిరి ఆహవనియము గార్జవత్యము
దక్షిణాగ్ని అని గృహస్థుఁడు ఆరాధింప
తగిన అగ్నులు మూఁడు

త్రేతాయుగము మూఁడవయుగము దీనివరి
మితి ౧౨౯౬౦౦౦ సంవత్సరములు చూ॥
యక్షగములు

త్ర్యంబకుఁడు రుద్రుఁడు మూఁడు కన్ను
లు కలవాఁడు అని అగ్గము

త్ర్యంకుఁడు ద॥ విశ్రచిత్తి కొడుకు

త్వ

త్వష్ట (౧) క్రి॥ యావనని కొడుకు

(౨) ద్వాదశాదిత్యులలో ఒకఁడు

(౩) శుక్రపుత్రుఁడు వైత్యగురువు

(౪) బ్రహ్మహాసనపుత్రులలో ఒకఁడు

ఇతని కొమారుఁడు అగు విశ్వరూపుని చంపి
ఇంద్రుఁడు బ్రహ్మహత్య సంపాదించు క్షా
నెను

త్వష్ట్రీ. సూర్యుని భార్య అయిన సంజ్ఞాదేవి
సూర్యుని వేడిమిని తాళ చాలక ఛాయా

దేవిని తనకు బడులు ఉండ నియమించి
తాను కొన్నిదినములు పుట్టింటను ఉండెను
ఆవల కొంతకాలమునకు తండ్రి అది సరి
కాదు అన్నుండున అతనియిల్లు వదలి ఒక
ఆఁడుగుట్టము (బడబా) రూపమును ధరించి
తిరుగుచు ఉండెను అంత ఒకప్పుడు సూ
ర్యుఁడు సంజ్ఞాదేవిని కానక త్వష్ట్రపాలికి ఏగి
తన సతివృత్తాంతము అడిగిన, అతఁడు ఆమె
వేడిమి సహింపనూపక ఊరువర్జిత సమీ
వమున ఉన్నది అని తెలుపఁగా ఆమెమీఁది
మోహముచేత తానును అశ్వమై ఆమెతో
కలసెను అపుడు వారికి ఇరువురికిని అ
శ్వినీ దేవతలు పుట్టిరి అనంతరము సూ
ర్యుని అనుమతిపడనే అతనితేజమును త్వష్ట్ర
తరిమిపెట్టి అండు రాలిన రజస్సుచేత
విణ్ణువుకు చక్రమును, శివునకు శూలమును,
ఇంద్రునకు వజ్రాయుధమును, చేసి ఇచ్చెను

ద

దండకారణ్యము ఇత్వోకు శుక్రుఁడు అగు
దండుఁడు అసురకృత్యములచే జననిందితుఁ
డు అగుటవలన తండ్రిచే వింధ్యకైలమున
కు వంపబడి అండు మధుయంతము అను
వట్టణము ఒకటి నిర్మాణముచేసికొని అసు
రులతో కలిసి అసురగురువైన శుక్రాచా
ర్యులకు శిష్యుఁడు అయి ఆశురమును ఏ
లుచు ఉండెను ఒకనాడు అతఁడు శుక్రా
చార్యుని ఆశ్రమమునకు పోయి అచట
తపము ఆచరించుచు ఉన్న అతనిపెద్ద కృ
మాదై అగు అరజ అనుహానిని కని మో
హించి అది అయుక్తము అని ఆమె ఎంత
చెప్పినను వినక బలాత్కారముగా ఆమెను
కూడి వెదలిపోయెను పిదప దానివిని శు
క్రుఁడు మిగుల ఆగ్రహించి అదండుఁడు
సవరివారముగ నేలపాలు అగునట్లును, ఆ
మధుమంతముచుట్టు విఁడుదినములు మట్టి

వాన కురియు నట్లును జనశూన్యము అగు నట్లును శాపము ఇచ్చెను చూ॥ జనస్థానము

దండపాతి కాశియించు ఉండు ఒక దేవత దండాశ్వండు. ఇ॥ నా॥ దృఢాశ్వండు తండ్రి దండమారుడు కొడుకు హర్య శ్వండు

దండి ఒకానుక సంస్కృతకవి ఇతఁడు చేసినకావ్యములలో దశకుమార చరిత్రము అను వచనకావ్యము ఒకటిమాత్రము కా నఁబడుచున్నది. "దండినః వదలాలిత్యం" అని ఇతని కవిత్వము మిక్కిలి లలితము అని పేర్కొనఁబడి ఉండెను

దండుండు (౧) ఇక్ష్వాకుపుత్రుండు చూ॥ దండకారణ్యము

(౨) ర॥ సుమాలి కొడుకు

దంతఘాతకుండు. హరిశ్చంద్రుని ప్రామింప చేసి బేతావటము క్రింద చేర్చుటవై విశ్వా మిత్రునిచేత సృజియించఁ బడిన ఒకరాక్షసుండు

దంతవక్త్రుండు. కృష్ణశర్మునికి వసుదేవుని తెలియలు ఐన శ్రుతదేవియంచు పుట్టిన కొడుకు వీడును శిశుపాలుండును సనకసనందనులు శాపముచే అసురకృత్యములు కలవారుగా పుట్టిన జయవిజయములు. వీడు కృష్ణునిచేత చంపఁబడెను.

దంష్ఠ్రి. కుత్రునిపుత్రుండు ధైర్య గురువు దత్త. జంభునిహృదురు హిరణ్యకశిపునిభార్య దత్తాత్రేయుండు. అతనికి అనఁసూయ్యయంచు విష్ణువుయొక్క అంశమున, పుట్టిన కొడుకు చూ॥ మర్వాసుండు.

క్షత్రియులుండు సుగ్రీవుని మేనమామ. మధువనమునకు కావలి ఉంకిన వానరుండు దధివామానుండు అ॥ అంగుని కొడుకు.

దధీచి ఒకానుకముని ఇతఁడు ఇంద్రునకు తనవెన్నెముకను ఇంద్రుఁగా దానితో అతఁడు నూలు అంచులు కల వజ్రాయుధమును చేసికొనెను. వరులనిమిత్తము తన దేవమాను విడిచినఁడన ఇతఁడు మహా దాత అని పేర్కొనఁ బడియెను ఇతఁడు రుద్రరహితమైన యాగము చేయకూడదు అని దక్షుని ఆక్షేపించెను

దనువు కశ్యపునిభార్య దక్షవ్రజాపతి కూతురు ఈమెసంతతివారు దానవులు అనఁబడుదురు

దమనిక ఒకానుక అపరస్వ మేనక కూతురు శువస్వ గోత్రుఁడైన కందరుండు అనుపక్షీవరుని భార్య తార్జి తల్లి.

దమయంతి నలనిభార్య విదర్బరాజు అగు భీముని కూతురు ఈమె స్వయంవరమునఁడు ఇంద్రాదిదేవతలను వరింపక నలని వరించెను -అందలకు కలి మిగుల కోపించి ఆమె పురుషుండు అగు నలని అతని దాయాది అగు పుష్కరునితో జూదమాడునట్లుచేసి అతనికి అనేకములు అయిన ఇడుములు కలుగునటుల చేసెను ఈమె వతియంచు అతి అనురాగవతి అయినను అతనిని పానీ కొన్ని దినములు సేవకావృత్తిని ఉండెను. కడవట భర్తను కలసి రాజ్యము మరలచేసి సమస్తసుఖములను అనుభవించెను.

దమలివులు. గంగకు వశ్యమున ఉండు దేశస్థులు.

దరుండు. య॥ అణువుకొడుకు నా॥ అంధకుండు.

దర్శకుండు మున్నగునకు నామము.

దర్శకులుండు. స్వంజయుని రెండవకొడుకు

దర్శుండు. ధాతకు నీనిచాలియంచు పుట్టిన కొడుకు

దశరథుడు య॥ చుండుభిక్షాదుకు నా॥

అభిజిత్తు

దశకంఠుడు } చూ॥ రావణుడు
దశగ్రీవుడు }

దశరథుడు (౧) ఇ॥ కల్పాపహదని పౌ
త్రుండైన మూలకుని (నారీకవచుని) కొడు
కు వృద్ధశర్ముని తండ్రి

(౨) ఇ॥ అజనుహారాజు కొ
డుకు ఇతనికి ప్రథానభార్యలు కౌశల్య
సుమిత్ర కైకేయి అని మువ్వురు ఇతఁ
డు చిరకాలము పుత్రులులేక ఉండి
పుత్రకామేష్టి అనుయోగముచేసి రామ
లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నులు అను నలువు
రు కొడుకులను వడసెను అందు కౌశల్య
పుత్రుఁడు అగు రామునకు యవరాజ్యా
భిషేకముచేయ యత్నించి ఉండుసంగతి
కైకేయి ఎఱిగి తనకొడుకు అగు భర
తునకు ఆయువరాజ్య వట్టిము కట్టునట్లును
రామునకు పడునాలుగు సవత్సరముల
వనవాసము ఆజ్ఞాపించునట్లును తనభర్త
ను అడిగెను ఆయనకు అది సమ్మతి
లేక పోయినను (పూర్వముదేవాసురయు
ద్ధమునందు దేవతలకు సహాయము చే
యఁబోయి శంబరాసురుఁడు అనువాని
తో యుద్ధముచేయునపుడు ఆయనుడుఁ
డు అనేకమాయలు కావించగా కైకేయి
తాను భవశౌంగుఁడు అను మునివలన వడ
సిన మంత్రవిద్యచేత ఆమాయలనెల్ల అణఁ
చివేయ అందులకు దశరథుఁడు మెచ్చు
కొని నీకు విమివరముకావలెను ఆడుగు
ము అనగా రెండువరములు అడిగి అవి
తనకు కావలసినప్పడు ఇచ్చునట్లు మాట
తీసికొని ఉండెను కనుక ఆవరములు ఇ
వ్వడు ఇచ్చునిన) దశరథుఁడు విమియను
చెప్పనేరక ఊరక ఉండెను కైకేయి రా

మునితో నిన్ను మీతండ్రి వనవాసము చే
యటకు పొమ్మనెను అని చెప్ప అతఁడు
అట్లేచేసెను అది కారణముగ దశరథుఁడు
మృతిచెందెను

ఈదశరథముహారాజు ఒకప్పుడు నేఁటా
డపోయి, ఒక ఋషి పుత్రుఁడు అంఘలగు
తనతల్లిదండ్రుల కొఱకు కమండలముతో
తటాకమున జలము ముంచుచు ఉండఁగా
ఆనీళ్లు ముంచెడు చప్పుడువిని వీనుఁగు
లాండముతో నీళ్లు త్రాగుచు ఉన్నది అని
నిశ్చయించి బాణమును సంధించి వినెను
ఆయేటుతగిలినతోడనే ఆఋషి పుత్రుఁడు
మృతి పొందెను పిదప రాజు తనతప్పితము
తెలిసికొని అచటికి పోయి అతనిని ఊఱ
డించి తాను తెలియక ఇట్టిపనిచేసితిని అని
ఆదంపతులకు చెప్పెను వారు పుత్రశోక
మును భరింపలేక నీవును మావల పుత్రశో
కముచే మృతిపొందుచువుగాక అని శపించి
ప్రాణములను విడిచిరి

(3) య॥ నవరథుని కొడుకు
(౪) అ॥ చూ॥ నా॥ రోమపా
దుఁడు

దశార్ణము కాశీదేశమునకు దక్షిణమునను
వడమటను ఉండుదేశము

దశార్ణుఁడు య॥ నిర్వృతి కొడుకు
దక్షప్రజాపతి (౧) నవబ్రహ్మలలో (లేక ప్ర
జావతులలో) ఒక్కఁడు కొందఱు ఇతఁ
డు బ్రహ్మయొక్క అంగుఠ్యముననుండి పు
ట్టినవాఁడు అందురు కొందఱు బ్రహ్మమా
నసపుత్రుఁడు అందురు ఇతనిభార్య ప్ర
సూతి విష్ణుపురాణప్రకారము దక్షప్రజా
పతికి కొమ్మలైలు ఇరువదినలువురు వారి
లో శ్రష్ఠ లక్ష్మీ ధృతి తుష్టి పుష్టి మేఘ
క్రియ బుద్ధి లజ్జ వపువు శాంతి సిద్ధి కీర్తి
ఈపదిమువ్వురు భగ్నునిభార్యలు (భర్తృద్యా

రమలని ఎఱుగవలయును) ఈవీరియందు భర్తనకు పుట్టిన పుత్రులు క్రమముగా కాముడు దర్బుడు నియముడు సంతోషుడు లోభుడు క్రతుడు దండుడు భోధుడు వినయుడు వ్యవసాయుడు యేముడు సుఖుడు యశుడు

(౨) ఇతఁడు ప్రచేతస్సులకు చంద్రుని (సోముని) మాఁతురు అగు మరీచయందు పుట్టిన కొడుకు ఈయన చతుర్ముఖుడు కాలమున ఉండినట్లు కొందఱు చెప్పదురు ఇతఁడు బ్రహ్మయాజ్ఞవదనీ మైథునక్రియవలన సృష్టిచేయ ఆరంభించెను తత్పూర్వము సంతానము దృష్టికృత్యేచ్ఛాదులవలన కగలుగుచుఉండినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది ఈతఁడు వీరణశ్రజాపతి మాఁతురు అగు అనీక్ష్మిని భార్యగా గ్రహించి ఆమెయందు తొలుత హర్యశ్వులు అనుననేక పుత్రులను పడనెను వారు అందఱును నారకుని ఉపదేశమున ప్రజాసృష్టియందు ఇచ్చు ఉడిగిరి మరల శబలాశ్వులు అనుననేక పుత్రులను పుట్టించెను. వారలును అట్టి అయిది అంత దక్షుఁడు నారకుని మీఁద కోపించి అతనికి అనవశ్యతయను నిరంతర సంచారమును కలుగునట్లు శపించి అఱువంద్రు కొమార్తలను అనీక్ష్మియందు పుట్టించెను. అందు భర్తనికీ పడుగురను, కశ్యపునికీ పడుముప్పురను, చంద్రునకు ఇరువదియేడుగురను, అరిష్టనేమికి నలుగురను, అంగిరసునకు ఇరువురను, కృశాశ్వునకు ఇరువురను బహుపుత్రునకు ఇరువురను ఇచ్చు వివాహములు చేయించెను శ్రీమద్భాగవతమున తార్కుణ్యుడు అను నామాంతరము తాల్చిన కశ్యపునకు మరల నలుగుర కొమార్తలను ఇచ్చినట్లు చెప్పి ఉన్నది.

భర్తని భార్యలు	వారిసంతతి
అరుంధతి	{ పృథివితో చేరిన సమస్తము
హనువు	అశ్వవాసువులు
యామి (లేక) జామి	{ దుర్లభాములకు అధిస్థానదేవత
లంఘ (లేక) లంబ	{ ఘోషుఁడు లేక విద్యోతుఁడు
భానువు	భానువులు
మరుద్వతి	{ మరుత్వంతుఁడు జయంతుఁడు
సంకల్ప	సంకల్పుఁడు
ముహూర్త	మాహీర్తికులు.
సాధ్య	సాధ్యులు
విశ్వ	విశ్వదేవతలు

చంద్రుని భార్యలు అశ్విని భరణి కృత్తిక రోహిణి. మృగశిర అరుద్ర శునర్వసు పుష్యమి. ఆశ్లేష మఖ పుబ్బ ఉత్తర శాఠ్ చిత్త స్వాతి విశాఖ అనూరాధ జ్యేష్ఠ మూల. పూర్వాషాఢ ఉత్తరాషాఢ శ్రవణము ధనిష్ఠ శతభిషక్కు పూర్వాభాద్ర ఉత్తరాభాద్ర రేవతి అనువారు ఈయిరువదియేడుగురును నక్షత్రములు అనఁబడెదరు

కశ్యపుని పడుముప్పురు భార్యల నామము లను గూర్చి చూ॥ కశ్యపుఁడు

తొల్లి దక్షుఁడు యోగముచేసినపుడు రుద్రునికి హవిర్భాగము ఇయ్యనందున అతనికి మరల జన్తము కలిగెనని అని అందురు

శ్రీమద్భాగవతమున అరుంధతిని దక్ష పుత్రిగా చెప్పి ఉండలేదు ఆమెకు మారు కకుష్ఠేవిని చెప్పి ఉన్నది కకుష్ఠేవికి సంకటుఁడును, సంకటునకు కీకటుఁడును, కీకటునకు దుర్వాభిమానుడైన దేవతులును పుట్టినట్లు చెప్పి ఉన్నది మఱియూ యామి

సంతతికి స్వర్గుడు నంది అనునిరువురు పుట్టినట్లును సంతకు కాయుడు పుట్టినట్లును శ్రీమద్భాగవతమువలన తెలియబడుచు ఉన్నది

దక్షిణ రుచివ్రజాపతికి స్వాయంభువనువు కూతురగు ఆకూతియందు పుట్టినకన్య ఈమె తన ఆస్తి అయిన యజ్ఞాని వివాహము అయ్యెను

దా

దానవులు కశ్యపునికి దనువునందు పుట్టిన వారును వారి సంతతివారును అందు ముఖ్యులు అయోముఖుండు ఏకచక్రండు పులోముండు కపిలుండు అంధకుండు (కొ అక్షిదానవుండు) అరిష్టండు అరుచి అను తావకుండు ద్విమూర్తుండు శంబరుండు హయగ్రీవుండు విభావసుండు శంకుశిరస్సు స్వర్ణానుండు వృషపర్వుండు వివ్రచిత్తి (ఇతనికి సింహికయంబు పుట్టిన కొడుకులు రామువు కేతువు) వాతాపి ఇల్వలుండు నముచి రెండవ స్వర్ణానుండు కాలనాథుండు వక్త్రయోధి త్ర్యంకుండు శల్యుండు నభుండు నరకుండు పులోముండు ఖస్యముండు రెండవ అంధకుండు ధూమ్రకేతువు విరూపాక్షుండు చుగ్గయుండు వైశ్వానరుండు రెండవ తారకుండు.

దామగ్రంధి అక్షాతకాశకాలమున అశ్వపాలక వేషము ధరించిన నకులుండు ఉంచి కొనిన నామము

దామాదరుండు కృష్ణుండు యశోద బాల్యమునందు ఇతని నడుమున త్రాడువేసి రోటితో కట్టెను కనుక ఇతనికి ఈనామము కలిగెను.

దారుకుండ. కృష్ణునిసారసి తారకుండు అని యు అంబరు

దాశాస్థ. వింధ్యపర్వతమున ఉత్పత్తి అయి ఉత్తరవాహిని అగు ఒకనది యమున యందు సంగమము అగును

దాక్షయిణి పార్వతికినామము దక్షుని కూతురు అని పుత్రత్వస్థగము

ది

దిక్పాలకులు చూ॥ అష్టదిక్పాలకులు దిగ్గజములు చూ॥ అష్టదిగ్గజములు దితి కశ్యపునిపెద్దభార్య దక్షవ్రజాపతి కూతురు ఈమె సుతులు దైత్యులు అనబడుచురు

దిలీ-వుండు (౧) ఇ॥ వృద్ధశర్మునికి నామము (౨) ఇ॥ అంకుమంతునికొడుకు భగీరథుని తండ్రి ఈతనిభార్య సుదక్షిణ.

దివిరధుండు అ॥ దధివాహనునికొడుకు

దివోదాసుండు. (౧) కా॥ నా॥ ద్యుమంతుండు భగీరథుని కొడుకు

(౨) హ॥ ముద్గలుని కొడుకు అహల్యయొక్క ఆస్తి

దివ్యుండు య॥ సాత్యతుని కొడుకు

దిష్టుండు ఇక్ష్వాకునితమ్ముండు ఇతని కొడుకు నాళాగుండు

దిష్యంతుండు భుర్యచిత్తు స్వీకారవుత్రుండు. చుష్యంతుని తల్లిండు

ద్వి

ద్విగ్లతముండు (౧) ఉతధ్యుని కొడుకు భార్య వ్రద్వేషిణి కొడుకులు గౌతమాదులు ఈ ద్విగ్లతముండు జాత్యంధుండు అయినంబున ఇతనిభార్య లద్ధపుత్రి అయినను తన్నుమెచ్చక ఉండెను. అందుకు ఇతడు అలిగి “పతిహీనలైన భామినులతి భనవతులయ్యగులజలయ్యును ననలంకృతలయ్యెడు మాంగల్య రహితులయ్యెడుం గృప

అవ్యక్తినిదియు మొదలుగాక' అనిశాపము ఇచ్చెను

(౨) కా॥ సురాష్ట్రాని కొడుకు భస్మంతరి తండ్రి

ధీర్ఘబాహువు ఖట్వాంగుని కొడుకు రఘు మహారాజుతండ్రి

ధీర్ఘాదేవి నిర్మతి భార్య

దు

దుండి } కాశ్యపియండు ఉండు
దుండివిఘ్నేశ్వరుండు } విఘ్నేశ్వరుండు

దుండుండు ఒకరక్కసుండు. చూ॥ దుండు మారుండు

దుండుభి (౧) య॥ నరుని కొడుకు
(౨) మయ్యని రెండవ కొడుకు మండ్లిదరి సహజాదరుండు

(౩) మాయావిరెండవ కొడుకు వాలిచే చంపబడెను వీని చంపి కశేబరమును వాలి పాపనైచినపుడు దానినుండి రక్షించువులు మతంగమహర్షి తపముచేయుచు ఉండిన ఋశ్యమూక పర్వతమున పడెను అండుకు అతడు కోపగించికొని ఆకొండమీదికి వాలి వచ్చిన అతనికి తల సహస్ర వ్రక్కలు అగుసట్లుగా శాపము ఇచ్చెను

దుండుమారుండు. ఇ॥ నా॥ కువలయాశ్వుండు దుండుండు అను రాక్షసుని చంపుటచే ఇతనికి ఈవేరు కలిగెను

దుర్గ (౧) వింధ్యపర్వతమున ఉండి వెలువడు ఒకనది

(౨) శివునిభార్య. చూ॥నా॥భద్రకాలి ఉండు పోర్ణతి.

దుర్గయ్యండు దనువుపుత్రుండు.

దుర్గముండు (౧) గాంధారుని పౌత్రునిపుత్రుండు

(౨) య॥ భద్రసేనునిపుత్రుండు

దుర్గదుండు య॥ ఈవేరున వసుదేవునకు ఇద్దఱు కొడుకులు ఉండిరి

దుర్గక్షుణుండు దుర్వ్యోధనుని తమ్ముండు

దుర్బుక్షుండు (౧) దుర్వ్యోధనుని తమ్ముండు.
(౨) మాల్యవంతుని కొడుకు

దుర్వ్యోధనుండు (౧) ధృతరాష్ట్రునకు గాంధారియండుపుట్టిన సూర్యురు కొడుకులలో పెద్దవాండు ఇతడు దుశ్శాసన కర్ణశకునుల దుష్టవచనములు విని పాండవులతో మత్సరముపూని భీష్మద్రోణ విదురులమాటలు వినక జాత్యంభుండు అయిన ధృతరాష్ట్రుని తనచర్యలకు ఒడంబడునట్లుల కావించుకొని కడపట నాశము పొందెను. ఇతనిని ఇతని అనుజులను భీముండు ఒక్కడే చంపెను. ఇతడు కలియంశమున పుట్టెను.

(౨) మనువంశమునందలి ఒక రాజు సుదర్శన తండ్రి

దుశ్శాసనుండు ధృతరాష్ట్రుని రెండవకొడుకు దుర్వ్యోధనుని పెద్దతమ్ముండు

దుష్కృతుండు పు॥ ఈళినునకు రథంతరయండు పుట్టిన కొడుకు. శకుంతలభర్త భరతుని తండ్రి.

దుష్పల. ధృతరాష్ట్రునికి గాంధారియండు పుట్టిన కొమార్త. దుర్వ్యోధనుని చెలియలు భర్త సింధుదేశపు రాజు అగు జయద్రథుండు

దుర్వాసుండు. అరికెని అనానూరితమున దుద్రాంశమున పుట్టిన కొడుకు. ఇతనినాచారదులు సోభించు దత్తాత్రేయుండు. ఇతడు మహాశూరియుండు ఇతని శాపకర్ణులు అనేకములు కలవు.

దు

దుర్వాహి వసుదేవుని తమ్ముండు ఖడ్గు వృకునిభార్య.

దూషణుండు ర|| దిశ్రవస్సు కొడుకు ఖరుని సహూదరుండు జనస్థాన మండు ఉండెను

దృ

దృశనేమి పు|| సత్యభృతుని కొడుకు దృశవతుండు అ|| విజయుని కొడుకు దృశహనువు వా|| సేనజిత్తు కొడుకు దృశాశ్వుండు ఇ|| చూ|| నా|| దండాశ్వుండు దృశ్యుండు అగస్త్యమహ్ని కొడుకు. దృశద్యతి యమునకు పశ్చిమమున ప్రవహించి కొశికితో సంగమము అగునట్టి నది ఇది బ్రహ్మవర్తమునకు ఒకయెల్ల

దే

దేవకి వసుదేవుని భార్య. శ్రీకృష్ణుని తల్లి ఈమె పెదతండ్రికొడుకు కంఠుండు, ఈమెయొక్క ఎనిమిదవ కొడుకు కృష్ణుండు తన్ను చంపును అని ఆకాశవాణిచెప్పగా విని ఈమెను భర్తతోకూడ చిరకాలము బెజిల్ ఉంచి ఉండెను అప్పుడు ఈమెకు ఆరుగురు కొడుకులు కలిగిరి కంఠుండు కొంచమైనను కనికరము లేక పుట్టినప్పుడే ఆశిశువులను చంపెను విడవ గర్భమును విష్ణువుయొక్క ఆజ్ఞచేత యోగ నిద్ర లేక మాయాదేవి సంగర్పించి రోహిణి గర్భమునందు చేర్చెను. అంతట కడుపు దిగబడి పోయెను అని కంఠుండు ఊరక ఉండెను. విష్ణుట ఎనిమిదవ గర్భమును తాల్చి దేవకి శ్రీకృష్ణమూర్తిని కనియెను దేవకి అదితి ఆవతారము అనియెను మహాక్షరము అయిన తపము ఆచరించి విష్ణుని కృష్ణునిక గనెను అనియెను భాగవతమునందు చెప్పబడి ఉన్నది

(౨) ఒకానుక నది. ఇది కోసలదేశముగుండ ప్రవహించి గంగలో సంగమము అగుచు ఉన్నది

దేవకుండు, య|| ఉక్రనేనునితమ్ముండు బెవకి తండ్రి

దేవక్షత్రుండు. య|| దేవరాతుని కొడుకు దేవగిరి శతద్రూపదికిని యమునానదికిని నడుమ ఉండు ఒకపర్వతము

దేవతలు జన్మ దేవతలు కర్మ దేవతలు అని దేవతలు ఇరుతెఱంగులు - అగ్ని - ఇంద్రుండు యముండు సూర్యుండు వాయువు వరుణుండు మొదలు అగువారు జన్మ దేవతలు అనబడుదురు వీరు లోకోపకారార్థము ఆయాఱి అధికారముతో మొదట సృజింపబడి వేదవిహితములు అయిన యజ్ఞాదులకు ఉద్దేశ్యములు అయి తమతమ అధికారములను చెల్లించుచు కడవజకు ఉండి నశించువారు తమతమ సుకృతకర్మములకు అనుగుణముగ స్వర్గాది లోకభోగములను అనుభవించి పుణ్యము క్షీణించిన తోడనే మానవ లోకమును బెంబువారు కర్మ దేవతలు వీరు నహుషాదులు

పితృ దేవతలు అని మఱి ఒక తెగ దేవతలు కలరు వారు పృథులు అయిన వారి పుత్రాదులచేత చేయబడు కర్మాదులవలన తృప్తిని పొంది మృతులకును వారి బాంధవులకును పాపగన దుర్గతి నివారించునట్లు సద్గతి కలుగజేయను సమస్థులుగ ఉండురు

ఇంద్రాదులును పితృ దేవతలును రాక్షసభీతిచేత కొంత కాలము కాకులు అయి ఉండిరి కాన కాకులకు అన్నము ఇడుట చేత వారికి తృప్తి అగును

యమపురవ్వారమునే వైవస్వత కులోద్భవములు అయిన కుక్కలైలు రెండు ఊండును తత్ప్రీత్యర్థము కుక్కలకు అన్నము ఇడుదురు

అస్మింద్రాదిజన్మ దేవతలు ముప్పదిముప్పదు
 అష్టవస్తువులు (ఎనమండ్రు) ౮
 "అస్మిన్న పృథివీచవాయుశ్చాంత రిక్షంచా
 దిత్యేశ్చ ద్యౌశ్చ చంద్రమాశ్చ నక్షత్రాఽఽ
 నైతేవసవః" (ఏతేషుహీదంసర్వంవసు
 నిహితం ఇతితస్మాద్వసవః)
 ఏకాదశరుద్రులు (పదునొక్కండ్రు) ౧౧
 "దశనైపురుషేప్రాణాః ఆత్మ ఏకాదశః"
 ద్వాదశాదిత్యులు (పన్నెద్దలు) ౧౨
 "ద్వాదశనైమాసా స్సంవత్సరస్య"
 ఇంద్రుడు (ఒక్కండ్రు) ౧
 బ్రహ్మ (ఒక్కండ్రు) ౧
 అంతు 33
 దేవదత్తము అర్జునుని శంఖము దేవేంద్రు
 నిచే ఇయ్యించబడినది అగుటచే దీనికి ఈ
 పేరు కలిగెను
 దేవదారువనము ఇంచ ఒకప్పుడు శృగ్వాది
 ఋషులు తపము ఆచరించుచు ఉండ వా
 రల మాయామోహితులుగ చేయ రుద్రుడు
 ఒక సుందరము అయిన యావన పురుష
 రూపమును, విష్ణువు బగన్తోచానము అగు
 ఒక సుందరీరూపమును, తాల్చి అచటికి
 వచ్చి తామును అచటి ఋషులవలె తపము
 ఆచరింపవచ్చినట్లు వారితోచెప్పగా వారు
 వీరికలరూపును ఎఱుగమిచే వీరి సుందర
 రూపములు తమకును తమయువిదలకును
 తపోభంగము కావించును అని భీతిచెంది
 రుద్రుని చూచి నీకు ఇంచ ఉండ ఇష్టము
 ఉండనేని నీలింగమును విసర్జించి ఉండు
 ము అనిన అతడు నిజలింగోత్పాటనము
 చేసి దానిని అరిదు పాఱవైచి అదృశ్యుడు
 అయ్యెను అప్పుడు అనేక మహూత్పాతము
 లు పుట్టెను అంత ఆఋషులు నిజస్థితిని
 ఎఱిగి దీనికి ఉపశాంతి ఆనతి ఇమ్మ అని
 బ్రహ్మను ప్రార్థించగా ఆతడు కరుణ

కలిగి వారిని రుద్రుని లింగాకారముగ పూ
 జింప నియమించెను అంతట రుద్రుడు
 ప్రసన్నుడు అయ్యెను దీనిని దారువనము
 అనియు అందురు
 దేవప్రయాగ ఇది, అలకనంద గంగతో సంగ
 మము అగు స్థానమున ఉండును ఇంచ
 తొమ్మిన్నులు అదుగుల పొడవున రామ
 చంద్రస్వామిగుడి ఒకటి ఉన్నది
 దేవభాగుడు యి|| వసుదేవుని తమ్ముడు
 ఉద్ధవుని తండ్రి
 దేవభూతి మగధదేశపు రాజులు అగు శృం
 గులలో కడిపటిరాజు చూ|| కణ్వుడు
 దేవమిత్రుడు మాండూకేయుని శిష్యుడు
 దేవమిత్రుడు హృదికుని కొడుకు వసుదే
 వుని పితామహుడు వసుదేవుని తండ్రి
 అని క్రీమద్భాగవతమున నవమస్కంధము
 నందు చెప్పి ఉన్నది
 దేవయాన (దేవయాని) శుక్రాచార్యుల
 కూతురు యయాతి భార్య చూ|| కచు
 డు, వృషపర్వుడు
 దేవరక్షిత వసుదేవుని భార్య దేవకునికూ
 తురు దేవకితోడఁబుట్టువు
 దేవరాతుడు మి|| సుకేతుని కొడుకు
 (౨) య|| కరంభి (లేక కుంభి)
 కొడుకు
 (3) చూ|| నా|| శునశ్శేభుడు.
 దేవలుడు. (౧)రు||అష్ట వస్తువులలో ఒక్కండ్రు
 డు అయిన ప్రత్యూషుని కొడుకు ఈదేవ
 లునికి మహాశక్తుడు మనస్వి అని ఇరువురు
 కొడుకులు ఉండిరి.
 (౨) య|| అక్రూరుని పెద్దకొడుకు
 (3) య|| దేవకుని కొడుకు. దేవకి
 సహూదరుడు.
 దేవవతి ర|| సుకేతునిభార్య గ్రామణి అను
 గంధర్వుని కూతురు నా|| దేవమణి

దేవవగ్రుండం య॥ దేవకుని కొడుకు
దేవశ్రతుండం భీష్ముండం
దేవసేన అర్జునేమి కూతురు కుమార
స్వామిభార్య ఈపెను కేకే అను దాన
పుండ్రు పట్టి ఎత్తకొని పోవుచుండ ఇంద్రుం
డు విడిపించెను

దేవస్థాణుండం. దు॥ భారతయుద్ధానంతరము
కర్ణుండం మొదలు అగువారి మరణమునకై
దుఃఖించుచు ఉండిన ధర్మరాజునకు ఇతర
డు హితోపదేశము చేసెను

దేవశ్రవణు య॥ వసుదేవుని తమ్ముండం
దేవహూతి స్వాయంభువ మనువుకూతురు
కర్ణము ప్రజాపతి భార్య కపిలని తల్లి
ఈమె తన పుత్రునివలన భక్తియోగమును
ఎఱిగి తత్పజ్ఞానము పడెనెను

దేవాంతకుండం ర॥ రావణుని కొడుకు హ
నుమంతునిచేత చంపబడెను

దేవా3ధి కు॥ అక్రోధుని కొడుకు

దేవాపి కు॥ ప్రదీపుని పెద్దకొడుకు ఇతరండు
తనతమ్ముండం అగు శంతనునికి బ్రాహ్మణుల
అనుమతిని రాజ్యము వదలిపెట్టి తపస్సు
నకుపోయెను

దేవాపురుండం. య॥ సాత్యకుని పుత్రులలో
ఒకడను. ఇతనికి బిల్వపు అను ఒక శ్రు
త్రుండం ఉండెను.

దేవారణ్యము లోకాత్యంతవీరమున ఉండం
తడవి, ఇంక చూచిభరుండం అను య
తుండం గుర్రాకవరివేష్టితుండం అయి వసిం
చుచో ఉండెను.

దై

దైత్యులు. తితిశ్రుతులు. ఒకనాండం తితి
కుత్సన కర నిర్మిత్తులై సుభాగ్య కాలమున
తనకు అడు కన్యకలతో ఆకర్షణతో బహు

త్కారమునా రమింప అపుడు భరించిన
గర్భమున హిరణ్యాక్ష హిరణ్య కశిపులు
పుట్టరి ఆసంభాగ్యకాల దోషముచే వారు
అతిక్రూరులు అయిరి. అందు హిరణ్యాక్షుని
జలమధ్యమున లీనము అయిన భరణిని నిలు
ప ఆవతళించిన యజ్ఞవరాహ మూర్తి అగు
విష్ణువు సంచారించెను హిరణ్యకశిపుని ఆ
విష్ణుచే నారసించారూపమున సంచారించెను
దితికి సేవిక అని ఒక కూతురు కలదు

దైత్యుసేన దేవసేనయొక్క అక్క. అర్జు
నేమి కూతురు

దో

దోష పుష్పిద్ధుని రంధవ భార్య. త్రిష్టితల్లి

దా

దాస్వాసము ఒక ఉపపురాణము.

ద్యు

ద్యుతిమంతుండం. స్వాయంభువ మనువు కొ
డుకులలో ఒకడం ఇతనికి శ్రౌంచద్వివ
ము ఇయ్యబడెను. కొడుకులు, పిల్లనరు.

ద్యుమంతుండం. చూ॥ నా॥ దివోదాసుండం
ద్యుమత్యేనుండం సాశ్వదేశపు రాజు. సత్య
వంతుని తల్లి. సావిత్రి మామి. చూ॥
సావిత్రి

ద్ర

ద్రవిడము. ఆంధ్ర కర్ణాటకములల్లి. దక్షిణ
మున ఉండం దేశము.

ద్రావిడము. ద్రవిడదేశశ్రుకామ. ఈకామ పర
మేశ్వరుని తల్లియగు సుబ్రహ్మణ్యుని వల
నగు ఆగస్త్యునిమాదికి ఉపదేశించబడెను.
ఇది సాంద్యులజాతి కాలమున మిక్కిలి
వృద్ధిని పొందెను. సాంద్యుదేశము యొక్క

రాజధాని అయిన దక్షిణమధురలో రాజులచేత ఆదరింపబడి మూడు సంఘములు ఉండెను అందు మొదటి సంఘమునుండి ఈ భాషను పరిశీలన చేసినవారు అగస్త్య ఋషి మొదలుగా కల ఏనూట నలువది తొమ్మండ్రు రెండవ సంఘముతో చేరి ఉండినవారు ఏంబది తొమ్మండ్రు మూడవ సంఘమున ఉండి దీనిని వృద్ధిచేసినవారు నలువది తొమ్మండ్రు అగస్త్యులచేత చేయఁబడిన అగస్త్యము అని చెప్పఁబడు శాస్త్రమే ద్రావిడభాషలోని వ్యాకరణ శాస్త్రమునకు మొదటిది దీనిని అనుసరించి అగస్త్యుని శిష్యులును జమదగ్ని ఋషి కుమారులును అయిన తొల్కాప్యముని మఱియొక వ్యాకరణ శాస్త్రమును చేసెను ఈ తొల్కాప్యమునికి తృణధూమాగ్ని అనిసంస్కృతమున పేరు ఈతఁడుచేసిన శాస్త్రమునకు తొల్కాప్యము అని పేరు ఈ భాషలో ఆశ్వాసాదుల వలన వేదాంత గ్రంథములు అనేకములు చేయఁబడి ఉన్నవి దీనిని ద్రవిడము అనియు చెప్పదురు

ద్రావిడరామము ఇది మహారాష్ట్ర కణ్ణాటాంధ్రదేశములకు నడుమ ఉండెడు ఋర్వతములమీఁద ఉండు ఒకశివ తేత్రము

ద్రుపదుడు పాంచాలదేశపురాజు ఇతని రాజధాని కాంపిల్య నగరము తండ్రి వృషదుఁడు కొడుకులు భృష్టద్యమ్నుఁడు శిఖండి కూఁతురు కృష్ణ లేక ద్రౌపది ఈ ద్రుపదుఁడును ద్రోణాచార్యులును సహాభ్యయులు ఒకానొకప్పుడు ద్రోణాచార్యులు వేదఱికముచేత తనసహాభ్యాయి అయిన ద్రుపదుని ఒడ్డుకు వచ్చి తనలేమిడి చెప్పకొనఁగా ఇతఁడు అతని ఎఱుఁగనివానివలె మాటలాడి అవమానించెను అందుమీఁద ద్రోణాఁడు హస్తినపురమునకు పోయి

భీష్మాచార్యుల నియోగమున కౌరవులకును పాండవులకును అస్త్రవిద్య కఱపి అందు అర్జునుని మహాసమర్థునిఁగ చేసి అతనిని ద్రుపదరాజును గురుదక్షిణఁగా తెచ్చి తీర్చు అని వేఁడెను అర్జునుఁడు అల్లె ద్రుపదని పఱి తేగా ద్రోణుఁడు అతనిని పరిహాసముచేసి పంపెను అదికారణముగ ద్రుపదుఁడు అర్జునుని పెండ్లాడ తగిన మౌతురును, ద్రోణాచార్యులను చంపఁదగిన కొడుకును, తనకు లభింపఁగోరి యజ్ఞముచేసెను అప్పుడు ఆయనాస్తికుండమునంబు ద్రౌపదియు భృష్టద్యమ్నుఁడును పుట్టిరి ద్రుపదుఁడు యయాతిపుత్రులలో ఒకఁడు ద్రోణాచార్యుఁడు భరద్వాజముని కొడుకు అశ్వథామతండ్రి పాండవులకు ధనుర్విద్యా గురువు ఈతఁడు భారత యుద్ధమునంబు భృష్టద్యమ్నునిచేత చంపఁబడెను ఇతఁడు శుక్రాంశమున జనించినవాఁడు ఇతనికి కుంభజాఁడు అనియు నామము కలదు చూ॥ ద్రుపదుఁడు

ద్రోణుఁడు ఒకపక్షి భగ్నవక్షుల తండ్రి మందపాలుని కొమరుఁడు

ద్రౌపది ద్రుపద మహారాజుకూతురు పాండవులభార్య ఈమె తొలిజన్మమున నలాయనుఁడు అనుఋషి హఁతురు. ఇంద్రునేన అను నామమున మార్గల్యుఁడు అను మహామునికి భార్య అయి ఉండిన పతివ్రతాశిరోమణి కర్మవశముచే అతఁడు మన్యవ్యాధిపీడితుఁడై ఉండెను అయినను ఇంద్రునేన అతనిని అతిభక్తితో ఆదరించుచు ఉండును. అది చూచి అతఁడు మిక్కిలి సంతోల్లి అమెను వరమువేడుము అనఁగా అప్పుడు ఆమె తనకు కామభోగేచ్ఛ మిగుల కలదు అనియు అతనిని కామరూపము

ధరించి అయిదువ్రకాల్ బ తనతో కూడి రమింపవలయు అనియు వేడెను అతఁ డు అట్లే ఆమెను కూడి చిరకాలము ఉండి దేవలోకప్రాప్తి చెయ్యను ఇంద్రనేన కాల వశమున శరీరమువిడిచియు కామభోగము సంపన్నులై కుటుంబమున కాశిరాజు కూతురు అయిపుట్టి కన్యాత్వమున బహు కాలము ఉండి పశువతిని ఉద్దేశించి ఉగ్రతప ముచేయ అతఁడు ప్రత్యక్షమై వరమువేఁ డుము అనఁగా అపేక్షితవయముచేత పతి, పతి, పతి, పతి, అని అయిదు మాలు లు పతికెను. అది కారణముగ ఆమె ద్రా వదిమైపుట్టి పాండవులకు అయిదు గురికిని భార్య అయిన ఈమె యజ్ఞకుండమున పుట్టుటచే యాజ్ఞనేని అనియు క్రుపకుని కూతురు అగుటచే ద్రావది అనియు పాంచాలుని* కూతురు కాన పాంచాలి అని యు చెప్పబడును ఈమెకు తల్లిదండ్రు లు పెద్దనపేరు కృష్ణ. ఈమెకు ధర్మరాజు వలన ప్రతివంశ్యుఁడను, భీమునివలన శ్రుత సోముఁడను, అర్జునునివలన శ్రుతకీర్తియు, నకులునివలన శతానీకండును, సహదేవుని వలన శ్రుతనేనుండును పుట్టిరి ఈ ఏభురును ఉపపాండవులు అనఁబడుదురు ఈమె శనీ దేవియంశము - చూ॥ క్రుపకుడు

ద్వ

ద్వాపరము ఒకయుగము దీనిపరిమితి౧౬౪౦౦౦ సంవత్సరముల కాలము చూ॥ యుగములు ద్వారక శ్రీకృష్ణుని రాజధాని ఘోర్జరదేశ మున పశ్చిమభాగమునందు ఉండును. హస్తీ నాపురికిని దీనికిని డెబ్బది ఆమడల దూర ము అక్కడక్కడ పలుద్వారములు ఉంచి

అద్వారములయందెల్ల తగినకావలి ఉంచి ఉండుటఁజేసి దీనికి ఈపేరు కలిగెను ద్వితుఁడు బ్రహ్మమానసపుత్రులలో ఒకఁడు ద్విమీధుఁడు శు॥ హస్తీకుని రెండవ కొడుకు ఈతనివంశజులు పౌరపులు అనఁబడుదురు ద్విమూర్ధుఁడు దనుపుత్రులలో ఒకఁడు ద్వివిదుఁడు ఒక వానరుఁడు మైండుని సమోదరుఁడు వీఁడు నరకాసురుని సఖుఁడు తనచెలికాఁడు అయిన నరకుని శ్రీకృష్ణుఁడు చంపెను అని ద్వేషించి కృష్ణుఁ డు ఏలినట్టి పట్టణములయందు చొచ్చి జనులను తొందరపెట్టుచు ఉండి తుదను బలరామునిచేత చంపఁబడెను

ద్విపములు. చూ॥ సప్తద్విపములు ద్వైతము (౧) ఒకమతము జీవాత్మపరమా త్మలు-వేలు అనియు, జీవాత్మ సుకృతి జీవుఁడు దుష్కృతిజీవుఁడు అని రెండు రూపములై ఉండును అనియు, ఆయాజీ వులు తమతమ ప్రాచీనరూపసదృశ రూప ములతోనే ముక్తిని పొందుదురు అనియు, ఈముక్తి చంచళేదజ్ఞానమువలన కలుగును అనియు, ఈమతనిర్ధాంతము

చంచళేదజ్ఞానము అనఁగా

- ౧ జీవేశ్వర భేదజ్ఞానము
- ౨ జీవపరస్పర భేదజ్ఞానము
- ౩ జడజీవ భేదజ్ఞానము.
- ౪ జడేశ భేదజ్ఞానము
- ౫ జడపరస్పర భేదజ్ఞానము° ఈమత

ము మధ్యాచార్యులు అగు ఆనందతీర్థులచే స్థాపించబడినది దీనిని మధ్యమతము అని యు ఈమతవ్రవర్తకుల మధ్యులు అనియు చెప్పదురు

* పాంచాలదేశపురాజు అగుటచే క్రుపకుడు పాంచాలుఁడు అనఁబడును

(౧) ఒకానొకవనము తనవాస
కాలమున పాండవులు కామ్యుక వనమును
ఎదలి ఇందు కొంతకాలము వాసము చేసెరి
దైవపాయనము ఇది తురుక్షేత్రమునకు సమీ
పమున ఉండు ఒకమడుపు దుర్యోధనుఁడు
తననేన అంతయు మడిసినవెనక ఇందు
జలస్తంభముచేసి డాఁగి ఉండెను

ధ

ధనంజయనిఘంటు. ఒకసంస్కృతనిఘంటు
పు ఇది రెండు అఘాయములు కలది
అందు రెండవది నానాగ్ధములును ఉభయా
గ్ధములును అగు శబ్దములు కలిగి ఉండు
ను ఇది ధనంజయఁడు అను పండితునిచే
చేయఁబడినది

- ధనంజయఁడు (౧) చూ॥ అక్షుఁడు
(౨) అగ్ని
(3) ఒక సంస్కృత నిఘం
టు కారుఁడు

ధనికుఁడు య॥ దుర్జమునికొడుకు. కార్త
వీర్యాద్భుతని పితామహుఁడు

ధన్వంతరి దీర్ఘతముని కొడుకు అమృతమ
ధన కాలమునందు పాలసముద్రమున పుట్టిన
ధన్వంతరియే ఆయుర్యేదమును కల్పించుట
కొఱకు కాశిరాజువంశమున ఈతఁడుగా
పుట్టెను అందురు

ధర్మనేత్రుఁడు య॥ హేహయునికొడుకు
ఈతనికి ధర్ముఁడు అనియు కేరుకలదు

ధర్మపక్షులు ఎంగాక్ష బిభేధ సువత్ర సు
ముఖి నామకములు అగు నాలుగుపక్షులు
క్షూర్వము విపులుఁడు అను ఒకముని ఉం
డెను అతనికి సుకృతుఁడు తుంబురుఁడు
అను నిరువురు కొడుకులు ఉండిరి అందు
సుకృతుని ఒకప్పుడు ఇంద్రుఁడు పక్షిరూ
పిన్దు ధరమాంసమువేడఁగా తన నలువురి

కొడుకులలో ఎవ్వరైన ఒకని ఇంద్రునకు
ఆహారము కమ్ము అనిన వారు సమ్మతించక
పోయిరి అందుకు వారితండ్రి అలిగి పాఁని
పక్షులు కమ్ము అని శపించెను అంతట కొ
డుకులు తండ్రికాళ్లమీఁద పడి ఈశాపము
తొలఁగ అను గ్రహించుము అనిప్రాధ్నింపఁ
గా ఆసుకృతుఁడు శాంతివహించి వారికి
జైమినిముని సంతయములను నివర్తించి
ఆరూపములు వదలి ఉత్తమవదము పడయు
నట్లు కరుణించెను ఇవి మార్కండేయ
పురాణమును జైమినికి చెప్పిన ధర్మపక్షులు.

భారతయుద్ధము జరుగుచు ఉండఁగా
అద్వైతమెలఁగుచు ఉండిన ఒకపక్షియొక్క
గర్భము అట్టునుఁడు శత్రులమీఁద ప్రయో
గించినబాణము తగిలి భేదిల్లఁగా అందలి
గ్రుడ్లు నాలుగు ఆయుర్ధరంగమునందు ఒక
ఏనుఁగు యెడనుండు ఘంటక్రింద అడఁగి
కొన్నాళ్లకు పిల్లలై కిచకిచలాడుచుండ
శమీకుఁడు అను ఋషిచూచి తన ఆశ్రమ
మునకు కొనిపోయిపెంచెను అవియ ఈధ
ర్మపక్షులు ఆవులుఁగులు ఆవల వింధ్యప
ర్వతము చేరెను.

ధర్మరథుఁడు చిత్రరథుని కొడుకు.

ధర్మరాజు పాండుమహారాజు పెద్దకొడుకు
తల్లి కుంతీదేవి ఇతఁడు యమప్రసాదము
వలన పుట్టినవాఁడు ఇతనికి మొదటిపేరు
యుద్ధిరుఁడు మహాభర్తాత్ముఁడు అగుట
చేత ఇతనికి ధర్మరాజు అను పేరు కలిగెను.
ఇతనికి ద్రౌపదివలన పుట్టిన కొడుకు ప్రతి
వింద్యుఁడు వేదికి అను నామెవలన పుట్టిన
కొడుకు ఔశేయుఁడు ఇతనితమ్ముఁడు భీమ
సేనాదులు నలువురు

ధర్మవ్యాధుఁడు మిథిలానగరమున ఉండిన
ఒక ఎఱుకువాఁడు ఎఱుకుకులమున జ

న్నించెయి గురుశ్రీశూషవలన సమస్తధర్మ
ములను చక్కగా ఎఱిగి ఉండెను వీడు
తొల్లిటి జన్మమున బ్రాహ్మణుడుగా ఉం
డి శాపవశమున ఎఱుకువాడుగా పుట్టె
ను కౌశికుడు అను బ్రాహ్మణుడు ఒక
డు వీనివలన సమస్త ధర్మములను తెలిసి
కొనెను

ధర్మవ్రతుడు దండకారణ్యమందు ఉండిన
ఒక బుుషి ఇతడు త్రిరామునకు పంచా
ప్పరస్పరస్సుయొక్క కథను తెలిపెను

ధర్మారణ్యము ఒకానొక పట్టణము ఇది
కుశుని నూండవ కొడుకు అయిన ఆర్ద్ర
రజస్సు కట్టినది

ధర్ముడు (౧) బ్రహ్మకుడిచేత పుట్టిన దేవత
ఇతనికొడుకులు శముడు కాముడు
హర్షుడు అని మువ్వురు

(౨) య॥ పృథుశ్రవుని కొడుకు
ఇతనికి ఉశస్సు అనియు పేరుకలఱు

ధా

ధాత. ఒకదేవత. ఇతడును విధాతయు
సాంకంతంభక మనువునకు సహాయార్థమై
బ్రహ్మచే పుట్టించబడినవారు (బ్రహ్మచే
ధాత విధాత అనుపేర్లును కలవు) వీరితో
కూడ వరుణునిభార్య అయిన జ్యేష్ఠాదేవి
యు విష్ణుభార్య అగు లక్ష్మీయు పుట్టరి
ఈలక్ష్మీ మోక్షలక్ష్మీ అని అందురు శ్రీమ
ద్భాగవతమున ధాతయు విధాతయు లక్ష్మీ
యు భృగువునకు భ్రాతృయందు పుట్టినటుల
చెప్పి ఉన్నది

ధాత్రిక ద్రాపదియొక్క పరిచారిక ఈ
పాండవులయరణ్యవాస కాలమునందు ద్రా
పదికి పరిచర్య చేయుచుండి నైంధవుడు
ద్రాపదిని చెఱురబట్టిన వృత్తాంతమును పాం
డవులకు తెలిపెను

ధాన్యమాలిని ఒక అప్పరస దీనివలన రా
వణుడు అతికాయుడు అను కొడుకును
పడనెను

ధారాపురము విదర్భదేశమున భోజుని కాల
మున రాజధానిగా ఉండిన పట్టణము

ధాన్యవంశము నైవస్వత మనువు కొడుకు
అయిన భృష్టునివలన కలిగిన వంశము

ధీ

ధీమంతుడు (౧) పురూరవుని కొడుకు
(౨) ప్రియవ్రతుని వంశస్థుడు
అయిన విరూహణుని కొడుకు

ధు

ధుర్యోచిత్తుడు యయాతి పుత్రుడు అగు
తుర్యునుని పౌత్రునికి పౌత్రుడు ఇతనికి
మరుత్తుడు అనియు నామము కలదు ఇ
తడు తనకు సంతతి లేకపోగా భరతుని
తండ్రి అగు దుష్యంతుని తమ్ముడు అయిన
దిష్యంతుని పెంచుకొనెను

ధూ

ధూమావిమార్గము కర్మతులు పితృలోక ము
నకు పోవుమార్గము పుణ్యక్షయూ సంత
రము వీరికి పునర్జన్మము కలదు వీరికి తాము
చేయు అగ్నిపెయోత్ర ధూమద్వారా ఈ
లోకము నేర్పించును కనుక ఇది ధూమాత
మార్గము అనబడుచును

ధూమ్ర ప్రజాపతిభార్య భరుడు అను వ
సువునకు తల్లి చూ॥ ఆవుడు, ప్రజాపతి

ధూమ్రకేతువు దనువు పుత్రుడు

ధూమ్రాక్షుడు శుమాలి కొడుకు లంకా
పట్టణమును ముట్టడించినప్పుడు పశ్చిమద్వార
మునందు హనుమంతునిచే వీడు చంప
బడెను

ధృ

ధృత దేవి దేవకుని కూతురు వసుదేవుని పార్వతి

ధృత రాజుగారు విచిత్ర వీర్యుని కొడుకు ఇతడు అంబికయందు వ్యాసుల వలన దేవరన్యాయమున జనించినవాడు ఇతని భార్య గాంధారి ఇతడు పుట్టంధుడు అరిష్టుని కొడుకు అయిన హంసుడు అను గంధర్వపతి అంశము

ధృతుడు గాంధారుని పౌత్రుడు

ధృవుడు. (౧) ఉత్తానపాదునికి సునీతియందు పుట్టిన కొడుకు

ఒకనాడు ఉత్తానపాదుడు నింహాసనముమీద కూర్చుండి తనరెండవభార్య అగు సురుచియొక్క బిడ్డను తొడమీద ఉంచి కొని ఉండగా అప్పటికి నాలుగు పిండ్ల బాలుకుడుగా ఉండిన ధ్రువుడు చూచి పాల్యచాపల్యముచేత తానును తండ్రితొడ ఎక్కోకొరెను సురుచి ఆధ్రువుని ఆభిప్రాయము ఎఱిగి కడు అహంకారముతో తండ్రితొడ ఎక్కవలెను అనునపేక్ష కలిగిన నీవు ఏల సునీతికడుపున పుట్టితివి అని అడిగెను ఆమాట ధ్రువుడు విని తన హృదయమునకు అది బాణమువలె నాటగా ఆవృత్తాంతము తల్లికి ఎఱిగించి ఆమెయనుజ్ఞపడసి నారద మహర్షియొక్క ఉపదేశమున మిక్కిలి ఉగ్రచైన తపస్సు చేసి విష్ణువును ప్రత్యక్షముచేసికొని తల్లితో కూడ అత్యున్నతమైన పదమును పొందెను

- (౨) అష్టవసువులలో ఒకడు
- (౩) పు|| మతిసారుని రెండవ కొడుకు
- (౪) య|| బలరాముని తమ్ముడు

ధృష్టకేతుడు (౧)మి|| సత్యధృతి కొడుకు

(౨)పా||ధృష్టమ్యముని కొడుకు

(౩)కా|| సుకుమారుని కొడుకు

ధృష్టమ్యముడు ద్రుపదుని కొడుకు ద్రాపదితోఁ బుట్టువు ఇతఁడు భారత యుద్ధమునందు పాండవులకు దళవాయి అయి ఉండెను ఇతఁడు అగ్నియంశము చూ|| ద్రుపదుడు

ధృష్టవర్తుడు య|| అక్రూరుని తమ్ముడు ధృష్టి య|| రెండవ కుంతికొడుకు

ధృష్టుడు వైవస్వత మనువు కొడుకులలో ఒకఁడు ఇత్యోకుని తమ్ముడు ఇతని వలన ఛాప్లకము అనేడి వంశము కలిగి బ్రహ్మభావమును పొంది నెగడెను కొడుకు నాభాగుడు

ధ

ధనుకాసురుడు ది|| వీఁడు ఒకప్పుడు గార్దభాకారుడు అయి తన అనుచరులతోడ బృందావనము నందలి జనులను హింసించగా బలరాముడు వీనిని చంపెను

ధా

ధామ్యుడు పాండవుల పురోహితుడు

న

నంద సాలపోతకుడు అను నాగరాజుకూతురు తండ్రిశాపముచే మూకత్వమును పొందగా సుశర్మ సారస్వతము అను ఇష్టికాపించి ఆమూకత్వమును పోగొట్టెను నందనము ఇంద్రుని ఉద్యానవనము నంది శిలాగునికొడుకు శివుని వాహనము అయిన పృషభము ఇతఁడు కోటిసంపత్సరములు ఆతినిష్ఠురమైన తపస్సునలిపి

శివుడ ప్రత్యక్షముకాగా, మరల రెండు కోట్ల సంవత్సరములు తపము ఆచరించునట్లు ఎరముపొ ది శివుని అనుగ్రహము పడసి పార్వతికి పుత్రభావము పొందెను ఇతనిని సందికేశ్వరుడు అనియు అందురు ధర్మనికి యామియందు శుష్టిన దుర్గభూమ్యధి స్థానదేవతయొక్క రెండవ కొడుకు అని శ్రీమద్భాగవతమునందు చెప్పి ఉన్నది

సందిగ్రామము అయోధ్యకు సమీపమున ఉండు ఒకచిన్నగ్రామము ఇందు రాముండు దండకారణ్యవాసము చేయుకాలమున అతని పాదుకలకు రాజ్యవ్యవహారములను నివేదించుచు భరతుండు వల్కలజటాధారుడై నివసించి ఉండెను

సందిదుర్గము ఒకానొకకొండ దీనిచేరువను ఉండు ఊరికిని ఈచేరుచెల్లును ఇది మైసూరిసీమలూ ఉండును దీనియందు క్షీర సదియు ఉత్తరసినికిని సదియు పుట్టుచు ఉన్నవి.

సందిసంగన ఒకానొక ఆంధ్రకవి, ఇతఁడు ప్రబోధచంద్రోదయమును తెనిగించెను

సందుండు (౧) శ్రీకృష్ణుని వెంపుడు తండ్రి యోగమాయాసహాయమువలన వసుదేవుండు కృష్ణుని పుట్టినతోడనే వ్రేవలయందు ఇతనియింటతెచ్చి వదలిపెట్టెను ఇతని ధార్య యశోద

(౨) య॥ వసుదేవునికి మదిరయందు శుష్టిన కొడుకు

(౩) నా॥ మహావస్తుండు ఇతఁడు మహాసందికి శూద్రస్త్రీయందు శుష్టి అతనివెనుక మగధదేశమునకు రాజు అయెను పరశురామునివలె ఇతఁడు దేశమును క్షత్రియశూన్యము కావించినందున ఇతనికి వెనుక శూద్రులు రాజులు అయిరి, ఇతఁడు

వికచ్ఛత్రాధి పత్యమును వహించినట్లు తెలియవచ్చుచు ఉన్నది ఇతనివంశస్థులు తామ్యుండ్రు నూఱు సంవత్సరములు రాజ్యము చేసిరి

(౪) విష్ణుపరిచరులలో ఒకఁడు

సకులుండు పాండుభూపతికి మాద్రియందు అశ్వినీదేవతల ప్రసాదమున జనించినవాఁడు ఇతనికి ద్రౌపదియందు శతానీకుండు అను కొడుకును చేదిదేశపురాజు కూతురు అగు రేణుమతీయందు నిరమిత్రుండు అను కొడుకును పుట్టిరి

నక్షత్రకుండు విశ్వామిత్రుని శిష్యులలో ఒకఁడు వీఁడు హరిశ్చంద్రుని బొంకింప తలచి అతఁడు ఇచ్చెదను అన్న ధనమును రాంబట్టుకొని వచ్చుటకై తనగురువు పంపగా హరిశ్చంద్రునివెంట తరువుకాండై పోయెను

నగోద్భేదము ఒకతీర్థ విశేషము

నడ్వల చతుర్వనువుభార్య ఉల్లుకునితల్లి

నన్నయభట్టారకుండు ఆంధ్రకవులలో మొదటివాఁడు వేగిదేశాధీశుండైన రాజరాజనరేంద్రుండు రాజమహేంద్రమున రాజ్యము చేయుకాలమున అతనియొద్ద ఇతఁడు ఆస్థానపండితుండుగా ఉండెను ఇతఁడు తనయేలివనిని ప్రేరేపణచేత భారతమున మొదటి రెండుపర్వములను ఆరణ్యపర్వమున కొంతభాగమును తెనిగించి కాలభర్తమును పొందెను (తక్కిన భారతవిశేషమును ఎట్టా ప్రెగ్గడయొ తిక్కన సోమయాజియు తెనిగించిరి మా॥ తిక్కన) మఱియు ఈయన ఆంధ్రశబ్దచింతామణి అనుపేరి తెనుఁగునకు ఒకవ్యాకరణమును రచియించి దానికి లక్ష్యముగా ఈభారతమును రచియించెను అని చెప్పవచ్చును ఈహేతువును బట్టియే ఇతఁడు వాగను శాసనండు అనఁబడెను ఈకవి తాను రచియింపఁబూనిన భారతము

ను ముగింపకయే కాలభగ్నమును పొందుటకు కారణము భీమన అను మహాకవియొక్క శాపము అని కొందఱుచెప్పవచ్చు ఉన్నారు అది ఎట్లు అనగా, భీమన ఇతఁడు భారతమును తేనింగించుటకు మునుపే ఒక భారతమును తేనుంగున రచించి అగ్రంథమును నన్నయభట్టారకునివద్దకు కొనివచ్చి దానియందలి లోపాలోపములను పరిశీలించి రాజునకుచూపి తనకు సన్మానము కలుగఁజేయవలయును అని అడుగఁగా దానిని అతఁడు చదివినచూచి అందలి ప్రయోగపద్ధతులు మొదలగునవి మిక్కిలి శ్లాఘనీయములు అయి ఉండఁగా అది బయటవచ్చినయెడ తనభారతము అడఁగిపోవును అని ఎంచి ఆయభిప్రాయమును బయలుపఱపక భీమకవితో నేను రాజు ప్రేరేపణచేత ఒకభాగము రచించుచు ఉన్నాను ఆదిపర్వముమాత్రము ఇప్పటికి అయినది ఇప్పుడు ఈగ్రంథమును రాజునకు చూపినయెడ తనప్రయత్నము నెఱవేఱుటకు భంగముగా ఇది ఒకటి వచ్చెను అని తిరస్కరించునట్లుగాని అంగీకరింపఁడు కనుక సమయముచూచి నీగ్రంథమును అతనికి చూపి సన్మానము చేయింతును అని చెప్పి అది తీసి తన ఒద్ద ఉఱచుకొని ఆయనను పంపి దానిని కాల్చివేసెను ఈసంగతి భీమన ఎఱుగఁడు కనుకకొన్ని దినములుతాళి నన్నయ భట్టారకునియింటికివచ్చి అప్పుడు ఆయన ఇంటలేకపోఁగా ఆయన భార్యను పిలిచి నీభర్తచేయవచ్చు ఉన్న భారతము ముగినానా అని అడిగినంతట ఆమె ఆరణ్యపర్వము జరుగుచు ఉన్నది అని చెప్పెను అదివిని అతఁడు తనకు ఏసమాచారమును తెలియఁజేయకయే ఇతఁడు గ్రంథరచన జరుపుచు ఉన్నాఁడు కనుక తనగ్రంథమును

ముందుకు రానీయఁజాలఁడు అని రచించి దానివలనిసంతాపముచే ఇంకను ఆరణ్యములోనే పడి ఉన్నాఁడా అని చెప్పఁగా అదియే శాపముగా తగిలి ఆకాలముందు ఏమోపని కలిగి ఊరిముందరి అడవికి పోయి ఉండిన నన్నయభట్టారకుఁడు అక్కడనే దేహత్యాగము చేసెను

నభగండు నై వస్వతమనువు పుత్రులలో ఒకఁడు కొడుకు నానాగుఁడు

నభస్వంతుఁడు డ॥ మురాసురుని కొడుకు శ్రీకృష్ణునిచే చంపబడెను

నభస్వతి అంతర్ధానుని రెండవభార్య హవి ధానుని తల్లి

నభుఁడు డ॥ విప్రచిత్తి కొడుకు

నముచి డ॥ విప్రచిత్తి కొడుకు భార్య స్వర్భానుని మాఁతురు అగు ప్రభ ఇతనిని ఇంద్రుఁడు చంపెను

నరకము పాపలోకము ఇది రారవ మహారారవాది భేదములచే ఇరువదియొక్క విదుము కలది ఇందు ఉపపాతక మహాపాతకములుచేసిన నరులు బాధించబడుదురు.

నరకుఁడు (౧) వరాహస్వరూపుఁడు అయిన విష్ణుపునకు భూమియందు శ్రుట్టిన అసురుఁడు ఇతనిరాజధాని ప్రాశ్చ్యోతిషము వాహనము సుప్రతీకము అనెడి వినఁగు పుత్రుఁడు భగదత్తుఁడు ఈనరకాసురునిచే అదితియొక్క కర్ణకుండలములును, వరుణుని శత్రంబును, మణిపర్వతము అనియెడు అమరాద్రిస్థానమును కోలుపోయి ఇంద్రుఁడు హరికి విస్తరింపఁగా అతఁడు సత్యభామా సహితుఁడును గరుడవాహనా రూఢుఁడును అగుచు ప్రాశ్చ్యోతిషపురము చేరి నరకునియన్న అగు మురాసురుని వాని పుత్రులను చంపి పిమ్మట నరకాసురుని వ

ధించి వానిమందిరమున చెఱును ఉంచబడిన వహూ వేల కన్యలను లెచ్చి తాను వివాహమయ్యెను ఈసరకాగురుని గెలిచి వచ్చునపుడు కృష్ణుడు స్వర్ణమునకు పోయి అచట సత్యభామ ప్రేరింపఁగా నందన వనమునందలి పారిజాతవృక్షమును భూమికి తెచ్చెను

(౨) దా॥ విప్రచిత్తి కొడుకు

నరనారాయణులు వీరుపురు విష్ణునియంశమున శుక్తిని వహామునులు భర్తునకు దాక్షయిదిమైన మూర్తివలన శుక్తినిట్లు భాగవతము చెప్పచు ఉన్నది బదరీవనమున అనేకవేలసంవత్సరములు తపమాచరించినట్లును, దేవతలకు సహాయముగ అగురులతో అనేకమారులు యుద్ధమాడి వారిని జయించినట్లును తెలియును.

నరసరాజు ఇతఁడు ఈశ్వరవ్రథులు కొడుకు తమ్ముఁడు తిమ్మన నరసరాజునకు నరసింహులు అనియు పేరు కలదు వసుచరిత్రము ఇతని పేర అంకితముగా ఒనర్చబడెను

నరసింహవతారము విష్ణుపుయొక్క దశావతారములలో నాలవ అవతారము చూ॥ ప్రక్షాళనఁడు.

నరాంతకుఁడు. ౪॥ రావణుని కొడుకు అంగమనిచే చంపబడెను.

నరివ్యంతుఁడు (౧) వైవస్వతమును పుత్రులలో ఒకఁడు కొడుకు చిత్రసేనుఁడు

(౨) మరుచ్చక్రవర్తి కొడుకు

నరుఁడు (౧) ఒకదేవఋషి ఇతఁడును నారాయణుఁడు అను ఋషియు విష్ణుపుయొక్క అవతారము అని చెప్పదురు. వీరే కృష్ణార్జునులుగా అవతరించిరి చూ॥ నరనారాయణులు

(౨) ప్రీయవ్రథుని వంశస్థుఁడు అగు గయని కొడుకు.

(3) పు॥ భుమన్యుని కొడుకు సంగృతి తండ్రి

నర్మద నర్మ అనకేలి దానిని ఇచ్చును గనుక దీనికి నర్మద అను పేరు కలిగె ఇది మేఖలవర్మతమున పుట్టుటచేత దీనికి మేఖలకన్యక అనియు పేరు కలదు

నర్మద నాగులసహవాదరి అనియు పురుకుత్సుని భార్య అనియు పురాణప్రసిద్ధి చూ॥ పురుకుత్సుఁడు

నల గంగలో సంగమము అగు ఒకనది

నలకూబరుఁడు మజేరుని కొడుకు మిక్కిలి చక్కనివాఁడు వీనిసహవాదరుఁడు మణిగ్రీవుఁడు తొల్లి ఒకప్పుడు నలకూబరమణిగ్రీవులు వైలాస వర్మతమునందు మదిరాపానవశులు అయి నిర్మాణముగా క్రిడించుచు ఉండిరి అప్పుడు అచటికి నారకుఁడు వచ్చెను మత్తుచే ఒడలు తెలియని వారు అగుటచేత అతఁడు వచ్చినది ఎఱుగక వస్త్రములుధరింపక ఉండిరి అందుకు అతఁడు వీరిని ఇద్దఱిని మర్దిమాఁకులు కమ్మని శపించెను అంత చిరకాలమునకు నందనియింట పెరుగుచు ఉన్న కృష్ణుఁడు వెన్నదొంగిలించెను అని యశోద తన్నుతోటికి కట్టివేయఁగా ఆరోలు ఈడ్చుకొని ఆరెండువృక్షములనడుమరాఁగా అవి రెండును పెల్లగల్గివడి వారికి శాపవిమోచనము ఆయెను

నలిని హస్తీకుని కొడుకు అగు అజమీకుని రెండవ భార్య

నలుఁడు. (౧) యదుపు మాండవ కొడుకు

(౨) యయాతిపౌత్రుఁడు అణుపు రెండవ కొడుకు

(3) నిషభదేశమునకురాజు వీరసేనని కొడుకు. భార్య దమయంతి, కొడుకు

ఇంద్రసేనుడు కూచురు ఇంద్రసేన ఇతని భార్య అగు దమయంతికి స్వయంవరము చాటింపఁగా ఆవర్తమానము విని కలిపురుషుఁడు వరింపఁదలచివచ్చి తానువచ్చునంత లో దమయంతి నలుని పెండ్లాడెను అని మాతృర్యముపట్టి ఇతనికి పెక్కు ఇడుములు కలుగ చేసెను

(౪) విశ్వకర్మవలన పుట్టిన ఒక వా నరుఁడు ఇతఁడు వానరసేన లంకకు పోవు టకై సముద్రమునకు నేతువును కట్టిన వాఁడు

నవఖండములు చూ॥ నవవర్షములు నవగ్రహములు సూర్యాదిగ్రహములు అవి సూర్యుఁడు చంద్రుఁడు అంగారకుఁడు బుధుఁడు గురుఁడు శుక్రుఁడు శని. రాహువు కేతువు

నవరధుఁడు య॥ ధీమరఘని కొడుకు

నవరాత్రి ఆశ్వయుజకుక్కపాద్యమి మొదలు నవమివఱకు కల తొమ్మిదిరాత్రులు కృత యుగమున ఒకప్పడు సుకేతనుఁడు అను రాజు తనజ్జాతులచే రాజ్యభ్రష్టుఁడై భార్య తోకూడ అడవులు తిరుగుచు కష్టమును అనుభవించుచు ఉండఁగా అంగరసుఁడు అను ఋషి అతనికి నవరాత్రివ్రాజావిధుల ను ఉపదేశించెను అశఁడు అచేరీతిని ఆ వ్రాజసలికి మరల యథావ్రకారము తన విశ్వర్యమును పొందెను. ఈవితిహ్యమును వట్టి లోకులు దుర్గ లక్ష్మీ సరస్వతి వీరిలో ఒక్కొక్కదేవిని మూఁడేసిదినములు పూ జింతురు ఈతొమ్మిది రాత్రులయందును ఆదేవతలను పూజించుటకు వసతికాని ఎ డల కడపటిదినము అగు నవమినాఁడు విద్యాపీఠమున పుస్తకములనుపెట్టి దేవీత్ర యమును కల్పవిధివ్రకారము పూజింతురు అట్లు పూజించుటచే ఆదినము మహానవమి

అనియు సరస్వతీదేవిని పూజించుటచే ~~విశ్వర్యము~~ స్వతివ్రాజాదినము అనియు ఆయుధము లను పెట్టిపూజించుటచే ఆయుధవ్రాజా దినము అనియు చెప్పఁబడును మఱునాటి దశమితిధికి విజయవిశము అని పేరు

నవవర్షములు భరత కౌచుకూట నైషధ ఇలావుత నీల శ్వేత కురు భద్రాశ్వ కేతు మాలవగ్నములు చూ॥ ఆగ్నిధ్రుఁడు నవవిధపుష్టి చూ॥ త్రిమూర్తులు నమముఁడు ఒకానొక రాజు ఇతఁడు

చంద్రవంశస్థుఁడు అగు ఆయువునకు స్వ రాఘనవియదు పుట్టినవాఁడు పురురపుని పాత్రుఁడు ఈతని భార్య ప్రియంపద పుత్రులు యతి యయాతి సంయాలి ఆ యాతి ఉర్ధవుఁడు అని పిపురు శ్రీమద్భాగ వతమునందును, విష్ణుపురాణము నందును, నహుమని కొడుకులు యతి యయాతి సం యాతి ఆయాతి వియతి కృతి అని ఆఱు గురు చెప్పఁబడి ఉన్నారు

ఈతఁడు తన గుణాతిశయముల చేర దేవతలవలన ప్రాఙ్గంపఁబడి దేవేంద్రునికి బ్రహ్మహత్యదోషము సంభవించి ఉండు కాలమున దివిజరాజ్యము చేసెను అట్టియి నను ఇతఁడు దేవరాజ్యము లభింపఁగానే గర్వించి వేదములనుగూర్చి నిర్లక్ష్యముగ భాషించినందున అగస్త్యుఁడు ఇతని అజగ రము అగునట్లు శపించెను ఆశాపము పాం డవుల అరణ్యవాసకాలమున తాను అదిగిన కొన్నివ్రశ్మలకు భర్తరాజు సమాధానము చెప్పఁగా వినినంతట తీఱెను

నా

నాగభస్వము ఇది ఒకపుణ్యక్షేత్రము ఇందు వాసుకిని నాగేంద్రత్వమునకు అభిషేకము చేసిరి

నాగమాంబిక కృష్ణదేవరాయల తల్లి
 నాగముఖ్యులు కద్రవయంబు కశ్యపునకు
 వేపురుకొడుకులు పుట్టిరి వారెల్ల నాగులు
 అయిరి వారు శోష, వాసుకి, బిరావత,
 తక్షక, కర్కోటక, ధనంజయ, కాళియ, మణి
 నాగ, ఆపూరణ, పింజర, ఏలాపుత్ర, వా
 మన, నీల, అనీల, కల్తాష, శబల, ఆర్యక,
 ఆస్త్రిక, కలశపోతక, సురాముఖ, దధి
 ముఖ, విమలపిండక, డైరిత, శంఖ, వాలశిఖ,
 నిస్సానక, శామనేత్ర, నహుష, పింగళ, బా
 హ్యకర్ణ, హస్తీకర్ణ, ముద్గరపిండక, కంబళ,
 అశ్వతర, కాళియకవృత్త, సంవృత్తక, శం
 ఖముఖ, కుమ్మండక, ఝేమక, పిండారక,
 కరవీర, శుష్పదంష్ట్ర, బిల్వక, బిల్వపాం
 డర, మూషికాద, శంఖశిరః, పూర్ణదంష్ట్ర,
 హరిద్రక, అపరాజిత, జ్యోతిక, శ్రీవహు,
 కౌరవ్య, భృతరాష్ట్ర, శంఖపిండ, పుష్కర,
 శల్యక, విరజః, సుబాహు, శాలిపిండ,
 హస్తీపిండ, పిటరక, ముఖర, క్రాణనాసిక,
 కుటర, కుంజర, ప్రభాకర, కుముద, కుము
 దాక్ష, త్తిరి, హలిక, కర్ణమ, బహుమూ
 లక, కర్కర, అకర్కర, కుండోదర,
 మహేందర, ప్రభృతులు

నాగవీధి ధర్మునిమాతరు తల్లిజామి లేక
 యామి నక్షత్రవీధియొక్క ఉత్తర భాగము
 నకు అభిమానిని అగు దేవత.

నాచనసోమనాథుండు ఇతఁడు ఒక గొప్ప
 ఆంధ్రకవి ఉత్తర చారివంశము అను మహా
 కావ్యమును రచియించెను ఇందలి ప్ర
 యోగములును దీనిశైలియను అసంపృశములు

నానార్ధరత్నమాల ఒకానొక సంస్కృత
 నిఘంటువు ఇది ఇరుగపదండ నాథుండు
 అను పండితునిచే చేయబడినది

నాభాగుండు (౧) ఇఝ్యోకుని తమ్ముండు అ
 యిన దిష్టునికొడుకు ఇతఁడు తనకృత్య

ములవలన నైశ్యత్వమును పొందెను మా
 ర్మండేయ శురాణమున ఇతఁడు సు
 ప్రభ అను ఒక నైశ్యశ్రీని గాంధర్వవివా
 హమున పెండ్లాడినందున నైశ్యుండు ఆ
 యెను అని చెప్పబడి ఉన్నది వీనికొడుకు
 బలంధనుండు విష్ణుపురాణ వ్యాఖ్యానకర్త
 నాభాగుండు నైశ్యత్వమును చెందకముందే
 బలందనుండు పుట్టినందున అతనికి క్షత్రి
 యత్వము పోలేడు అనుచున్నాడు మఱి
 కొందఱు అతఁడు తన తపో బలముచేత
 మరల రాజ్యి అయినట్లు చెప్పెదరు

(౨) ఇఝ్యోకుని మఱి ఒక
 తమ్ముడు అయిన నభగుని శుక్రండు
 ఇతఁడు అంబరీషుని తండ్రి. ఇతని సత్య
 మునకు మెచ్చిరుద్రుండు అంతర్విత్వంబును
 సనాతనంబగు బ్రహ్మజ్ఞానమును ఇతనికి
 ఉపదేశించెను

(౩) ఇ|| సుహృత్తునికొడుకు
 నాభి అగ్నిధనుని తొమ్ముండు కొడుకులలో
 ఒక్కఁడు ఈతని పాలికి జంబూ ద్వీపము
 వచ్చెను భార్య మేరుదేవి కొడుకు ఋష
 భుండు మా|| భరతఖండము

నారదీయము (౧) పదనెనిమిది పురాణ
 ములలో ఒకటి ఇది శారదప్రోక్త బృహ
 త్కల్ప ధర్మాదులను కలది దీనిగ్రంథసంఖ్య
 ౨౫౦౦౦

(౨) ఉపపురాణ ములలో
 ఒకటి

నారదుండు బ్రహ్మకొడుకు ఇతఁడు కడచిన
 మహాకల్పమునందు ఉపబర్హణుండు అను
 గంధర్వుండుగా ఉండి ఒకనాడు విశ్వప్ర
 స్థలు అయిన బ్రాహ్మణులు దేవసత్రము
 అనియెడు యాగమును చేయుచు నారా
 యణ కథలు గానము చేయ ఇతనిని పిలు
 వబంపి ఆహ్వాన ఆచటికి ఇతఁడు పోయి

కొన్ని విష్ణుగాధలు పాడి అందు వచ్చి ఉండిన సతులను చూచి మోహితుడై వారలను కూడి చనెను అంత ఆప్రాప్త్యాదులు కోపించి ఇతనిని శూద్రజాతిసతికి సుతుడవవు అగుము అని శపియింపగా అట్లు పుట్టి పూర్వజన్మ వాసనవలన బ్రహ్మవాదులు అయిన పెద్దలకు శిశ్రూషలుచేసి ఆపుణ్యమున ఈమహా యుగమునందు బ్రహ్మమానస పుత్రుడను అయి జన్మించెను చూ॥ పర్వతుడను

ఇతఁడు కలహప్రియుడను దక్షప్రజాపతి కొడుకు లనందఱకు విరక్తిమార్గము ఉపదేశించి సృష్టికి పరాజ్ఞుఖులనుగా చేసి నందున ఇతనిని అతఁడు అనవత్సయింపఁడును అక్లిరుండును అగునట్లు శపించెను

నారసింహకవి ఒక ఆంధ్రకవి ఇతఁడు విష్ణుమాయా విలాసమును ద్విపదగా రచియించెను

నారసింహము ఇది ఉపమృతాణ ములలో ఒకటి

నారాయణకవచము ఇది ఒక మహామంత్రము దీనిని జపించిన విష్ణుభక్తులకు మోక్షము కలుగును

నారాయణగోపాలురు కృష్ణునితో సమానమైన బలపరాక్రమములు కల పదివేపురు గొల్లవాండు వీరు భారతయుద్ధమున దుర్యోధనునికి సహాయమువచ్చి అర్జునునిచేత చంపబడిరి

నారాయణాఖ్యానము నారాయణ ఋషిచే నారదునకు చెప్పఁబడిన క్షుతిగీత ఒకనాడు నారదుఁడు నారాయణాశ్రమమునకు పని ఋషిగణ సమేతుఁడు అయిన నారాయణ ఋషిని, సత్త్వాదిగుణ శూన్యము అయిన బ్రహ్మమునందు సత్త్వాది గుణగోచరము అయిన వేదములు ఏకమమున

వ్రవర్తించును అని ఆడుగఁగా ఆమహ్ని అంతకుముందు సనకసనందనాదులకు బ్రహ్మచెప్పిన ప్రకారము పరమతత్త్వార్థ ప్రతిపాదకము అయిన క్రమగీతలను నుడివెను

నారాయణా మాత్యుండు ఒక ఆంధ్రకవి ఇతఁడు హంసవింశతి అను గ్రంథమును రచియించెను ఇతఁడే పంచతంత్రమును పద్యకావ్యముగా చేసెను అని చెప్పదురు

నారాయణుఁడు భగవంతుఁడు అయిన ఈశ్వరునకు నామము నారము అనఁగా ఉదకము అది స్థానముగా కలవాఁడు కనుక భగవంతుఁడు నారాయణుఁడు అనఁబడును మహావ్రళయవృష్టుడు సమస్తము జలాగ్లవము అయి అంతట అంధకారము నిండిఉండఁగా, భగవంతుఁడు ఆజలముపైని యోగనిద్రను తేలుచు ఉండి యిష్టావరాహ రూపమును పొంది, జలమున మునిఁగి ఉన్న భూమిని పైకి ఎత్తి నీటిపైని నావచందంబున తేలింపెను వ్రళయకాలమున తునియలు అయిన పర్వతాదులను మరల ఎప్పటియట్లకావించి సమస్తమును చక్కచేసెను

నారీకవచుండు ఇ॥ నా॥ చూ॥ మూలకుండు

నారీతీర్థములు సౌభద్రము, పౌలోమము, కారండవము, ప్రసన్నము, భారద్వాజము, అను నామములతో దక్షిణా పక్షమునందు ప్రసీద్ధములు అయిన పంచతీర్థములు ఇందు ఒక మునిశాపమున నంద, సౌరభేయి, సమీచి, వశు, లత, అనువారు అయిదుగురు అప్పరసలు మహా గ్రాహములు అయి ఉండఁగా అర్జునుండు తీగయూత్రచేయు కాలమున వానిని శాపఁముత్తలనుగా చేసెను.

నావాఁడ ఆంధ్రదేశమున ఒక సామంతరాజు పట్టణము.

నాలాయని నలాయనఁడు అను ఋషి
 కూతురు ఈమెపేరు ఇంద్రనేన ఈమె
 మాధ్యమ్యుఁడు అను కుష్టురోగి అయిన ఋ
 షికి భార్య అయి ఉండి పిమ్మట ద్రౌపది
 ఆయి జన్మించి పాండవులు ఏపురకును భార్య
 ఆయెను చూ॥ ద్రౌపది

నాశీజంఘుఁడు ఒకబకశ్రేణుఁడు నా॥ రాజధ
 న్నుఁడు మధ్యదేశమునందు గౌతముఁడు
 అను బ్రాహ్మణుని కొమారుఁడు ఒకఁడు,
 వేదాధ్యయనాది విప్రకర్మ విరహితుఁడు
 అయి బోయలతో కలిసి ధనముఘటింప
 తిరుగుచు ఒకనాఁడు నాశీజంఘుని ఒద్దకు
 పోగా అతఁడు తనసఖుఁడు అగు ఒక
 దైత్యుని వలన వానికి ధనము ఇప్పించెను
 ఆధనమును కైకొనిపోవునపుడు ఆక్షూరుఁ
 డు కొంత అయిన నెనరులేనివాఁడు అయి
 నిద్రపోవుచు ఉన్న నాశీజంఘుని తన ఆహా
 రాధము చంపెను అంత నాశీజంఘుని చెలి
 కాఁడు అగు దైత్యుఁడు ఇది ఎఱిగి ఆబ్రా
 హ్మణుని వధించెను వాఁడు కృతఘ్నుఁడు
 ఐనందున వాని మాంసమును కుక్కలుకూడ
 ముట్టవయ్యె ఆవల నాశీజంఘుఁడు తన
 మహనీయత వలన శ్రునగ్ణివితుఁడు అయి
 ఆబ్రాహ్మణుని మరల బ్రదికించి ఇంక ఇట్లు
 చేయకుము అని బుద్ధిచెప్పి వంపెను

ని

నికులభుఁడు (౧) ఇ॥ ఇతనితండ్రి హర్యశ్వుఁ
 డు. కొడుకు బర్హిణాశ్వుఁడు ఆబర్హిణా
 శ్వుఁడు అమితాశ్వుఁడు లేక సంభవా
 శ్వుఁడు లేక సంహతాశ్వుఁడు అనియను
 అనఁబడును

(౨) ర కుంభకర్ణుని కొడుకు
 వీఁడు హనుమంతునిచే చంపబడెను
 నికృంతనము ఇది ఒకనరకము ఇందు అనేక
 ములు అగు కుమ్మరిసారులు ఉండును. వాని

చే శ్రూరకర్ములు త్రిప్పఁబడి చెడియు మరల
 యాతనాధారులు అయ్యెదరు

నిచకుఁడు కు॥ అభిమన్యునికి ఏడవతరము
 వాఁడు వీనికాలమున హస్తినాపురము గం
 గయందు మునిగి పోయె ఆవల కౌశాంబి
 రాజధాని అయ్యెను

నిధాఘుఁడు శ్రులస్తుని కొడుకు ఋభుని
 శిష్యుఁడు

నిబంధనకారులు శ్రుతిస్తోతులను గూత్ర
 ములనుబట్టి ఆచారవిధులను ఏర్పఱచిన
 కొందఱు శ్రురోహితులును ఆచార్యులును
 వానియందు ముఖ్యముగ శుభాశుభకర్మము
 లయొక్క ప్రయోగములను గుఱించి చెప్పఁ
 బడియుండును అవి యజ్ఞాజీయము నిర్ణ
 యసింధువు ధర్మవృత్తి ధర్మసింధువు
 ఆభినవపడకీతి వైద్యనాథ దీక్షితీయము
 హేమాద్రి పరాశరమాధవీయము మొదల
 గునవి

నిబంధనగ్రంథములు అనేక విహిత ధర్మ
 ములు శ్రుతి స్తోతులయందు కాక మఱి
 కొన్ని నిబంధనగ్రంథములయందు చెప్పఁబడి
 ఉన్నవి. వానియందు ఒక్కొక్కవిషయము
 ను సిద్ధాంతీకరించి వానికి ప్రమాణముగ
 స్తోతివాక్యములను ఉదాహరించి వానిపై
 పెద్దల అభిప్రాయములను నిరూపించి స్థా
 పించి ఉందురు బహుతరముగ ఈనిబంధన
 గ్రంథములను అనుసరించియే లోకమున
 ఆచారములు జరగుచువచ్చును ఇవి అన్ని
 యు ఆచారకాండము వ్యవహారకాండము
 ప్రాయశ్చిత్తకాండము అని మూఁడుభాగ
 ములుగ ఉన్నవి

నిమి ఇత్యైవపుత్రులలో ఒకఁడు ఇతఁడు
 ఒకానుక సమయమునందు ఒకయాగము
 చేయ కోరి తనపురోహితుఁడైన వసిష్ఠుని

బర్హకు పోయి తాను చేయఁబూనిన యజ్ఞమును నడపింప ప్రార్థించెను అందులకు అతఁడు నన్ను ఇంతకుముందే ఇంద్రుఁడు తనయజ్ఞమునకు అర్హుఁడగుగా వరించి పోయి ఉన్నాఁడు కనుక ఆయజ్ఞమును నెఱవేర్చివచ్చి నీయజ్ఞమును నడపెదను అని చెప్పెను దానికే ఇతఁడు కోపించి ఆ యనను విడిచి గౌతమఱుపిని వరించి ఆ యనచేత యజ్ఞమును సాగించెను అనంతరము వసిష్ఠ ఇంద్రుని యజ్ఞమును నెఱవేర్చివచ్చి ఇతనియొక్క ఇంటివారిట చేసి కాచి ఉండెను అప్పుడు బడలికచేత కలు అని ఎంచక ఇతఁడు నిద్రించుచు ఉండెను కనుక ఆవృత్తాంతము విచారింప అనుకూలింపక పోయెను అంతట వసిష్ఠుఁడు కులగురుఁడను అగు నన్ను విడిచి యజ్ఞము చేయుటగాక నేనువచ్చి వాకిట నిలిచి ఉన్నను విచారింపక మత్తఁడై నన్ను అవమానించిన ఈమఱుఁడు అంగహీనుఁడు అగు గాక అని శపించెను అదిశేతువుగ ఇతఁడును వసిష్ఠుని అగ్నే శపించెను అప్పుడు బ్రహ్మ వీరితెఱఁగు ఎఱఁగ నిమిని సకల ప్రాణులకను తెప్పలయందు వసించునట్లును, వసిష్ఠుని మిత్రావరుణులకు కొడుకై దేహధారి అగునట్లును అనుగ్రహించెను కనుకనే తెప్పపాటునకు నిమిషము అనువేరు కలిగెను. ఇతని కొడుకు మిథిలుఁడు

మిథిలుఁడు య॥ అనమిత్రునిజేష్ఠపుత్రుఁడు ఇతని కొడుకులు సత్రాజిత్తు ప్రసేనుఁడు అని ఇరువురు.

యతి మేరువుకాఁతురు విభాతభార్య
 ర్యతి అష్టదిక్పాలకులలో ఒకఁడు. ఇతఁడు ఏలునట్టిదిక్కు దక్షిణాపశ్చిమము భార్య దీక్షాదేవి వాహనము నరుఁడు పట్టణము కృష్ణాంగన ఆయుధము కుంతము

నివాతకవచులు దైత్యులలో ఒక తెగవారు ప్రహ్లాదుని వంశస్థులు భారతమున వీరినిదా నవులు అని చెప్పి ఉన్నది వీరు అందిఱును చుల్పరూపబలప్రభలు కలవారు వీరిసంఖ్య ముప్పదికోట్లు సముద్రమధ్యము వాసస్థానముగా చేసికొని దేవతలకు మిక్కిలి బాధకావించుచు ఉండఁగా వీరిని ఇంద్రుఁడై తుండై అర్జునుఁడు చంపెను

నిశాకరుఁడు (౧) ఒకానొక ఋషి ఇతని ఆశ్రమమునందు ఉండి సంపాతియు జటాయువును మింటికి ఎగని సూర్యుని కిరణములవేడిమికి తాళలేక మూర్ఛిల్లి జటాయువు జనస్థానమునందు వడఁగా, సంపాతి మఱయు మీఁదికి ఎగని సూర్యునికిరణముల నెగచే తెక్కలుకాలి అంచుండి ఈముని వరుని ఆశ్రమమునందు పడి దుఃఖించుచు ఉండెను అదిచూచి కరుణించి ఈ నిశాకరుఁడు రఘువంశశేఖరుఁడు అగు శ్రీరాముఁడు తనభార్యను కపటరాక్షసునిచే కొలుపోఁగలఁడు, అప్పుడు అదేవిని హనుమం తాది వానరులు వెదకవత్తురు, నీవు ఆవానరులకు రామునిభార్య అగు నీత ఉండు చోటు తెలియఁబఱచితివేని నీ తెక్కలు చురల మొలచును; అంతఃర్యంతము ఇచ్చటనే వసించుము అని అనుగ్రహించెను. ఈతని ఆశ్రమము వింధ్య పర్వతమునందు ఉండెను

(౨) చంద్రునికి నామాంతరము నిశుంభుఁడు ది॥ మా॥ శుంభునిశుంభులు

నిషభము, వింధ్యపర్వత సమీపమున పయోక్షిప్తనదీతీరమునందు ఉండు దేశము దీనికి నలుఁడు రాజుగా ఉండెను.

నిషభుఁడు (౧) కురుని నాలవ కొడుకు (౨) శ్రీరాముల కొడుకు అగు కుకుని పౌత్రుఁడు.

స్వ

నీవుచు బా|| పారునికొడుకు ఇతనికి నూ
ర్దురు కొడుకులు కలరు వారిలో జ్యేష్ఠుఁడు
సమరుఁడు అతఁడు కాంపిల్యాధిపతి అ
య్యెను

నీకంఠక్షేత్రము హిమవత్పర్వత సమీపమున
కౌశికీనది పుట్టుచోటు

నీలుఁడు (౧) వు|| అజమీఠునికొడుకు

(౨) రాజసూయయాగమునకై

పాండవులు దిగ్విజయము చేయునవసర
మున సహజేవునితో యుద్ధముచేసిన మా
హిష్మతీపురి రాజు

(౩) అగ్నివలన పుట్టిన ఒక వాన
రుఁడు సుగ్రీవుని సేనా నాయకులలో
ఒకఁడు

స్వ

స్వగుఁడు (౧) వైవస్వతమనువు ౧౦డవ
కొడుకు. ఇత్యోకుని తమ్ముఁడు. ఇతఁడు
మహాఖ్యాతికి ఎక్కిన రాజు వాపీకూపత
టాక వనములు అనేకములు ఇతఁడు ప్రతి
ష్ఠచేసెను అయినను ఇతఁడు ఒకప్పుడు
అజ్ఞానముచే ముందు తాను ఒక బ్రాహ్మణు
నికి దానము ఇచ్చిన గొవును మరల ఇంకొక
నికి దానము ఇచ్చుటచేసి ఊసురవెల్లి అయి
క్రీకృష్ణుని సంస్కర్షన దర్శనములవలన ఆరూ
పముమాని దివ్యరూపధరుఁడును దివ్యవిమా
నాయాధును అయి దివమునకు చనియెను

(౨) అ|| ఉశీనరుని ౧౦డవకొడుకు

స్వసేనాకవి ఒక ఆంధ్రకవి ఇతఁడు కవిక
ర్గరసాయనము లేక మాంథాత చరిత్రము
అను కావ్యమును రచియించెను

నై

నైమిశము ఒక అడవి తొల్లి, మరీచి అత్రి
భృగువనిష్ఠుఁడు క్రతువు అంగిరసుఁడు, వీరి

వంశజులు అగు ఆఱుతెగలవారు తాము తప
ము ఆచరింప తావుచూపుము అని బ్రహ్మను
వేడఁగా అతఁడు మనూషయ చక్రమును
ఒకటిని సృజించి దానిని దొర్లించి వారల
కాంచి మీరు ఈచక్రము వెన్నంటివనుఁడు,
అది ఎచటనిలుచునొ అదియె మీకు తప
స్సుచేయుటకు తగినచోటు అగును, అని
ఆనతిచ్చెను అది పోవుచు పోవుచు ఒకచోట
నేమి (అనఁగా చక్రపు ఇనుపకట్టు) వదలి
తట్టువడెను ఆస్థలము నైమిశము అన వరఁ
గెను ఈనైమిశము పురాణ ప్రసిద్ధమైన
అరణ్యము పెక్కంఁడు ఋషులు అనేక
సంవత్సరములు ఇచట తపము ఆచరించు
టవలన దీనిని మహాపుణ్యక్షేత్రము అని
కొనియాడుదురు

నైషధము పంచకావ్యములలో ఒకటి ఇది
క్రీహస్వనిచేత చేయఁబడినది దీనికి మల్లి
నాథసూరి వ్యాఖ్యానము రచించి ఉన్నాఁ
డు నిషధదేశపురాజు నిషధుఁడు (నల
మహారాజు) ఆతని కథ ఇండు చెప్పఁబడి
ఉండుటచేత దీనికి ఈపేరు కలిగెను

స్వ

స్వగ్రోథుఁడు య|| కంసుని తమ్ముఁడు
న్యాయశాస్త్రము ప్రత్యక్షమనూనాది ప్రమా
ణములను ఎఱుగఁ తగిన శాస్త్రము, ఇదియే
తర్కశాస్త్రము అనఁబడును.

ప

పంచగౌతులు సారస్వతము, కన్యకుబ్జము,
మిథిలము, గౌడము, ఉత్కలము, అను
ఈ అయిదుదేశములయందలి బ్రాహ్మణులు.
పంచమాడ ఒక అప్పరస సారకుఁడు ఒక
ప్పడు వనితలస్వభావము ఎట్టిది అని అడు

గఁగా ఈపె అతనికి ఆవిధము అంతయు చెప్పెను

పంచజనుఁడు (౧) ది॥ సంహ్లాదని కొడుకు

(౨) ద॥ సాందీపునిపుత్రుని

ప్రభాసతీర్థములోనికి తీసికొనిపోయిన రాక్షసుఁడు వీఁడు తనగురుపుత్రుని కొని పోయెను అని కృష్ణుఁడు వీనినిచంపి వీని మెడ యెముకను పుచ్చుకొనెను అదియే పాంచజన్యము అనఁబడన కృష్ణనిశంఖము

పంపద్రావిళ్లు యధము, ద్రవిడము, కర్నాటకము, మహారాష్ట్రము, ఘోర్జరము, ఈ అయిదు ధేశములయందలి బ్రాహ్మణులు

పంచవర్ణములు సంక్రమణము, అమావాస్య, పూర్ణమాసీ, కృష్ణాష్టమి, కృష్ణచతుర్దశి, అనునవి అయిదును

పంచలింగములు పృథివ్యాపక్షేజో వాయురాకా శాత్త్వకములు అయిన అయిదులింగములు అందు పృథివీలింగము కంచీయందును, అగ్నిలింగము ఇంబుకేశ్వరమందును, తేజోలింగము ఆరుణాచలమునందును, వాయులింగము కాళహస్తీయందును, ఆకాశలింగము చిదంబరమునందును ఉండును, ఈ అయిదును శివక్షేత్రములలో మిక్కిలి మహిమ కలవి

పంచ-టి రాముఁడు వనవాసముచేయునపుడు దండకారణ్యమునందు ఆశ్రమము కావించుకొని ఉన్నచోటు. అయిదుమట్టిచెట్లచేరిక అనిశబ్ధార్థము ఇది గోదావరిపుట్టుతావునకు సమీపమున ఉండును ఈతావున ఇపుడు నాసీకాపురి ఉన్నది

పంచశిఖుఁడు రు॥ ఇతఁడు తత్వజ్ఞానఘనుఁడు అని ప్రసిద్ధి మిథిలాధినాథుఁడని అయిన జనకునికి తత్వోపదేశము చేసిన మహాత్ముఁడు

పంచసాయకుఁడు మన్మథుఁడు అయిదుబాణములు కలవాఁడు అని శబ్దార్థము అవి అరవిందము ఆశోకము చూతము నవమల్లిక నీలోత్పలము అనునవి

పంచాపరగము ఒకాసెకకాలను దీనిని మండకర్ణుఁడు నిర్మించెను ఇది దండకారణ్యమునందు ఉండును

పంప ఒకాసెకసరస్సు ఇది కిష్కింధాపురమునకు సమీపమున ఉన్నది

పతంజలి సంస్కృత వ్యాకరణమునకు భాష్యముకావించిన విద్వాంసుఁడు ఇతఁడు యోగశాస్త్రప్రవర్తకుఁడు ఈతనిని అదిశేషులవారము అని అందరు

పదార్థచింతామణి ఒకాసెక నైద్యశాస్త్రము ఇందు సమస్తపదార్థముల గుణగుణములు చెప్పఁబడి ఉండును

పద్మనాభుఁడు విష్ణుపునకు నామము

పద్మావతి వింధ్యపర్వత సమీపదేశమునందలి ఒకపట్టణము

పయోష్ఠి ఒకాసెకనది ఇది విదర్భదేశము గుండ ప్రవహించి వరదయందు సంగమము అగును

పరమేష్ఠి (౧) బ్రహ్మకు నామాంతరము.

(౨) ఇంద్రద్యుమ్నుని కొడుకు.

పరశురాముఁడు. జమదగ్ని కొడుకు తల్లిదేవుక విష్ణుపుయొక్క దశావతారములలో ఆ అవ అవతారము ఇతఁడు తనతండ్రిని కాక్షర్షవీర్యార్జునునిపుత్రులు బాహుపశుపుకొఱకు చంపఁగా వారిపై కోపించి భూమిని త్రొక్కింపఁగ నున్నప్పుడు చేయనిశ్చయించి ముయ్యెడుమాల్గు రాజులమీఁద దండెత్తి గర్భములనున్న పిండములలోడవంపి వారి నెత్తుటిచేత పితరులకు తర్పణము చేసెను మఱియు ఆనెత్తురు శమంతపంచకము ఆ

నువేర అయిచుచుదుగులు అయ్యెను ఇతఁడు రుద్రునిగూర్చి ఘోరతపము ఆచించి అతనికి శిక్షాపా చేయునట్లు వరమునుంది ఆవల అతని యనుగ్రహమున దివ్యాస్త్ర చయములు పడసె అస్త్రవిద్యయందు ఇతనితో సమానులులేరు ఇతఁడు చిరంజీవి చూ॥ జమదగ్ని

పరావసువు రు॥ రై భ్యునికొడుకు అర్థావసుని సోదరుఁడు

పరాశరస్త్రుతి కలియుగమునందు అనుష్ఠించవలయు ధర్మములను మార్చి చెప్పనట్టి ధర్మశాస్త్రము విద్యానారాయణుఁడు అనఁబరఁగిన మాధవాచార్యులు మిగుల విచారణ చేసి దీనికి మాధవీయము అను గొప్పవ్యాఖ్యాన గ్రంథమునుచేసి ఉన్నాఁడు

పరాశరుఁడు వసిష్ఠునిపాత్రుఁడు శక్తిశుక్రుఁడు వ్యాసునితండ్రి శుకునిపితామహుఁడు ఇతఁడు తనతండ్రి అగుశక్తుని రాక్షసుఁడు వ్రుంగిను అని (చూ॥ కర్మపాదఁడు) క్రోధముచే లోకములోని యెల్ల రాక్షసులు నాశము అగునట్లు సత్రయాగము ఒకటిచేయఁగా దాని చూచి పులస్త్య పులహ క్రతువులు వసిష్ఠునియొద్దకు వచ్చి నీపాత్రుని సత్రయాగమును ఉడిగించుము అని వేఁడిది అంతట వసిష్ఠుని ఉపదేశమున ఇతఁడు అసత్రమును ఉడివెను ఒకనాడు పరాశరుఁడు యమునానదిని దాఁటిపోవలసి పడవరేవునకుపోయి పడవ ఎక్కిపోవుచు అపడవను నడవుచు ఉన్న దాశరాజుకూతురు అగు సత్యవతిని చూచి మోహించి ఆమెకు యోజనగంధిత్వమును అనుగ్రహించి చుట్టవట్టులవారికి తమపాలకువ కానరాకుండునటుల ఒక నీకటిని కల్పించి ఆమెను కలనెను అప్పుడు ఆమెయందు అతనికి సహ్యోగర్థమున వ్యాసుఁడు శుక్రైను

పరిక్షిత్తు (౧) కురునికొడుకు

(౨) అభిమన్యుని కొడుకు తల్లి ఉత్తర కొడుకు జనమేజయుఁడు ఇతఁడు ఒకనాఁడు వేఁటాడ పోయి ఒకవనమునందు తనయేటుకప్పించుకొని పాఱపోయిన మృగమును వెదకుచు, మానవ్రతమును ధరించి తనస్సుచేయుచు ఉండిన శమీకుఁడు అను ఋషిని కని, మృగము ఎటుపోయెను అని అడిగి అతఁడు ఉత్తరము చెప్పక పోఁగా, తన్ను అతఁడు లక్ష్యముచేసి మాటలాడకపోయెను అని ఎంచి ఒక మృతసర్ప కశేబరమును అతనికంఠమునఁడు మాలెగా నైచి తనపురమునకువచ్చి చేరెను అంతట అతనికొడుకు అగు శృంగి తనతండ్రిమెడను రాజు చచ్చినచామును నైచిపోయెను అను మాట విని అదిమొదలు ఏడు దినములలోపల ఇతఁడు తక్షక నాగముచే కఱవఁబడి చచ్చుఁగాక అని శపించెను ఆవృత్తాంతము ఇతఁడు వినిదిరక్తుఁడై శుకమహర్షి వలన భాగవతమును కని ఆయెడవనాడు తక్షకుఁడు వచ్చి కఱవఁగా మృతుఁడై ముక్తిని ఒందెను పిదప ఇతని కొడుకు అగు జనమేజయుఁడు రాజ్యముచేయుకాలమున ఉదయంఁడు అను ఋషి (తాను గురుకార్యార్థము పోవునపుడు తనకు అపరాధము చేసిన తక్షకునియందలి విరోధమునేత) జనమేజయుని విధికు పోయి మీతండ్రి అగు పరిక్షిత్తును తక్షకుఁడు కఱచి చంపెను కనుక అట్టిదుష్టుని సుపరివారముగ నాశముచేయుట ఉత్తిమము అని చెప్పి అతనికి సర్వయాగముచేయు బుద్ధిని పుట్టించెను అట్లు ఉదంకునిచే వ్రేరేఁపింపఁబడి జనమేజయునిచే చేయఁబడిన సర్వయాగము వాసుకి చెలియట అగు జరత్కారు కొడుకు అస్త్రీకునిచే నివారించఁబడెను అనంతరము జనమేజయుఁడు, వ్యాసుని

అనుమతిని భారతకథన వైశంపాయననిచే
బినెన

(3) సూర్యవంశమున పుట్టిన రాజు
లలో ఒకఁడు ఇతఁడు అయోధ్యను ఏలు
చు ఉండెను అని భారతమున చెప్పబడి
ఉన్నది ఇతఁడు ఒకప్పుడు వేటాడపో
యి మాన్యమున సుశోభ అను పేరుగల
మంథూకరాజు మాఁతురు అగు ఒకకన్యకను
వివాహపై ఆమెయందు మువ్వరు పుత్రు
లను పడసెను ఆమె మిక్కిలి మత్తప్రవర్త
నము కలది అయి అనకులను ప్రసిద్ధులగు
రాజులను చిక్కుల పెట్టినందన తనపుత్రు
లు కపటులు అగునట్లు తనతండ్రిచే ఇపిం
పబడెను

కన్యకనుడు మేఘములకు ఆధిదేవత అది
సూర్యవరుణ ఇంద్రులకు నామాంతరము
అయి ఉండును

పర్వతుఁడు నారదునిచెల్లలి కొడుకు ఉతఁ
డును నారదుఁడును మహీమండలమున
సంచరించు కుతూహముతో వెడలి తమనిజ
చిత్తవృత్తులను ఒండొరులకు దాఁపక ఉం
డునట్లు సమయముచేసికొని పోవునపుడు
ఒకకాలమున స్పంజయుఁడు అనురాజు
పాలికిపోయి అతనిప్రాధానచే ఆతనికొమా
దై అగు సుకుమారి అనుకన్యకవలన పరిచ
ర్యులను కైకొనుచు కొన్నిదినములు ఉండి
అప్పుడు నారదుఁడు ఆచిన్నదానియందు
మోహము కలవాఁడు అయి నానాట కృ
శించుటను చూచి తత్కారణమును తనకు
తెలియ చేయమికి అచిన్నదానిసాక్షిగ్రహ
ణానంతరము నారదుని వానరముఖుఁడు
అగునట్లు పర్వతుఁడు శపియించెను అం
దుకు నారదుఁడు పర్వతునికి నాకలోకము
నకు పోక ఉండునట్లు ప్రతిశాపము ఇచ్చెను
ఆవల కొంతకాలమునకు వెనుక వీరు ఇరు

వురును అన్యాయ్య శాపవిమోచనము చేసి
కొనిరి

పర్వతభూములు ఆర్యావర్తమునకు వెలుపల
ఉండునైచ్చము తురుష్కము మొదలగు
భర్తాభర్తావివేక శూన్యులు అయిన సంక్లిష్ట
వరజాతులు అగు కిరాతుల దేశములు

పలాశిని ఒకానొకనది ఇది శుక్తిమంలేము
నందు ఉత్పత్తి అయి మహానదితో సంగ
మము అగును

వల్వలుఁడు ౮॥ ఇల్వలుని కొడుకు బలరా
మునిచే చంపబడెను

సశుపతి (౧) రుద్రునకు నామము
(౨) అప్సరమూర్తులలో ఒకఁడు

పా

పాంచజన్యము విష్ణుశంఖము చూ॥ పంచ
జనుఁడు

పాంచాలము ఒకానొకదేశము ఇది హస్తీ
నాపురమునకు వాయవ్యమున హిమవంత
మునకును చర్మణ్యతికిని నడుమ ఉండును
దీనికి ఈనామము పూర్వము ప్రసిద్ధము అ
యి ఉండెను అజమీఠుని రెండవ కొడుకు
అగు నీలునివంశస్థుడు అయిన భర్తావ్యక్తుఁ
డు తనయేపురు పుత్రులనుచూచి వీరేపురు
తనవిషయములకు (అనఁగా దేశములకును
శక్తివిషయములకును నగ్ధము) చాలు
దురు అని పలికెను కనక పంచ ఆలం
అనురెండు శబ్దములనుండి పాంచాలము
అను నామము కలిగెను ఈదేశము ఉత్తర
పాంచాలము దక్షిణపాంచాలము అని రెం
డుభాగములు అయి ఉండును అందు ఉత్త
రపాంచాలమునకు అహిక్షేత్రము ముఖ్య
పట్టణము దక్షిణపాంచాలమునకు మాకం
దియం కాంపిల్యమును ముఖ్యపట్టణములు
పాంచాలరాజులు సంవరుణుని హినినాపు

రమునుండి వెడలకొట్టినట్లును, కురురాజు మరల ఆపట్టణమును జయించి వశపఱచు కొనినట్లును తెలియవచ్చుచు ఉన్నది.

పాండవులు పాండురాజు కోమారులు వీరు అయిదుగురు ౧ ధర్మరాజు ౨ భీమ సేనుడు 3 అర్జునుడు ౪ నకులుడు ౫ సహదేవుడు ఇందు మొదటి మువ్వురును కుంతికొడుకులు కావున కౌంతేయులు అనియు కడపటి ఇరువురును మాద్రికొడుకులు కనుక మాద్రేయులు అనియు చెప్పబడుదురు వీరు పాండురాజు మృతిచెందిన విదవ హస్తినాపురియందు ధృతరాష్ట్రుని ఒడ్డు పెరుగుచు ధనుర్వేదాది విద్యలయందు మహానిపుణులు అయి ఉండగా వీరిమేలిమిచూచి ధృతరాష్ట్రుని పెద్దకొడుకు అయిన దుర్యోధనుడు ఓర్వచాలక, శకుని క్షుద్రశ్శాసనులతో కూడుకొని అనవరతము వీరలకు హింసకావించుచు ఉండెను అది ఎట్లినన ఒకనాడు దుర్యోధనుడు భీముడు నిద్రపోవుచు ఉండుతఱిని అతనిని లావుత్రాళ్లతో కట్టి గంగమడుపునందు త్రోయించెను మఱియొకనాడు అతని సర్వాంగములందును కృష్ణసర్పములగు పట్టి కఱపించెను ఇంకొకనాడు భోజనసమయమునందు వానికి విషము పెట్టించెను అతఁడు అనంతసర్వుడును దివ్యపురుషుఁడునుకాన అవియెల్ల అతనిని చంపనేరవయ్యెను మఱియు దుర్యోధనుడు పాండవులకు అందఱకును అపాయముచేయ సమకఱి వారణావతమునందు ఒక్కయిల్లు ఒకటి కట్టించి అందు పాండవులను చేర్చి అనలము దరికొల్పయత్నింపగా వారు ఈవృత్తాంతమును విదురుని మూలముగ ఎఱిగి అచటినుండి తప్పించుకొనిపోయి జనని సహితముగ భీమవేషధారులు అయి ఏకచక్రా

పురమందు కౌంతకాలము ఉండి అనంతరము ద్రుపదరాజువట్టణమునకు పోయి అచట అశ్వునుడు ద్రౌపదీస్వయంవరమున మత్స్యయంత్రమును అశ్రమమున ఉరలనేని సకలరాజు లోకంబును ఓడించి ద్రౌపదిని చేకొని గురువచనమున ఆమెను విభురును వివాహము అయిరి అంత ఆవృత్తాంతము అంతయు ధృతరాష్ట్రుడు ఎఱిగి పాండవులను రావించి వారికి అగ్రరాజ్యము ఇచ్చి ఇంద్రప్రస్థపురమున ఉండ వంచిన, వారి రాజ్యవిభూతియు గుణసంపదయు చూచి దుర్యోధనుడు ఓర్వ చాలక శకునికైతవమున మాయజూదము ఆడి ధర్మరాజును వరాజితుని చేసి పండ్లెండు పిండ్లు వనవాసమును ఒకయేడు జనపదమున అజ్ఞాతవాసమును చేయునట్లుగా సమయముచేసి ధూమి వెలువరించెను అట్లు పాండవులు వనవాసముచేసి సమయము తప్పక అజ్ఞాతవాసమును జరపి మరలవచ్చి తపపాలు అడిగిన ఈయక దుర్యోధనుడు వారలతో విరోధించి ఎదిరించి యుద్ధముచేసి మడిసెను పాండవులును శత్రువులనుబంపి రాజ్యమును మరలకైకొని అశ్వమేధాది యుగముల చే జనులకు హగ్గుము కాంచుచు ఉండి కృష్ణుని ర్యాణానంతరము పరీక్షితునకు రాజ్యాభిషేకముచేసి స్వర్గారోహణము కలించిరి.

పాండురాజు విచిత్రవీర్యుని అందవ కొడుకు తల్లి అంబాలిక అశ్వ ధర్మరాజుకు ఇతనికి కుంతి మాద్రి లాని అరువురు భార్యలు కలరు ఒకనాడు అతఁడు కనకూనందు వేటాడుచు ఉండి స్కృగూపధారు వైశ్రీధించుచు ఉండిన ఒకమునిని అతని పత్నిని పొడగని నాశ్చకమున దింకటి అని ఎంచి ఏసెను, అప్పుడు అశునిదంప

యెలు అయ్యెను నున్ని తమ నిజరూపము
లతో కనబడి ఆవేదన సహింప చాలక మా
అచువులను బ్రతుడు ఎవరచాయచేసితివి కా
వున నీవు నీభార్యలతో సంభోగించినయెడ
మరణము ఒందుచువు కాక అనిశపించి తమ
గ్రాణములను విడిచిరి కనుకనే ఈపాండు
రాజునకు సంతానము పొందు యోగ్యతలేక
పోయెను చూ॥ కుంతి ఇతడు మరుద్ద
కాంశమున జనియించెను

పాండ్యము చోలరాజ్యమునకు దక్షిణమున
కన్యాసుమారివలకు కలదేశము దీనిని పాం
ద్యుండుకావించెను దీనికి రాజధాని మధుర
పాండ్యుండు దుష్యంతుని తస్ముండు అగు
దిష్యంతుని పౌత్రుండు అయిన ఆశ్రితుని
కొడుకు ఇరడు పాండ్యదేశమును కా
వించెను

పాకయజ్ఞము అష్టక పార్వణ (స్థాలీపాక)
క్రాధ్ధ (మాసీ) సర్వబలి ఈశానబలి ఆగ్ర
హయజీ మొదలుగా కల యజ్ఞము చూ॥
యజ్ఞములు

పాకశాసనుండు ఇంద్రుండు పాకుని శిక్షించి
నవాండు ఆని శబ్దాగ్ధము

పాకుండు వృత్రాసురుని తమ్ముండు వీని
చంపినందున ఇంద్రునకు పాకశాసనుండు
అను నామముకలిగెను

పాటలావతి ఒకాసుకనది ఇది ఋక్షవర్షత
మున ఉత్పత్తి అగును

పాటలీపుత్రము నా! ప్రతిస్థానపురము మగ
దదేవురాజు అగు ఉదయోశ్యుండు నిశ్చిం
చిన పట్టణము దీనికి కుసుమపురి అనియు
నామముకలదు

పాచిని సంస్కృతవ్యాకరణకర్త సరస్వతీ
దేశమున జన్మించినట్లు తెలియును ఇతడు
చేసిన వ్యాకరణము సంస్కృతభాషకు ఆ
ధారము

పాతాళకేతుండు మదాలసను ఎత్తుకొనిపోయి
గాలపునికి తపోభంగము కావించిన ఒక
రక్కసుండు

పాద్మకల్పము చతుర్ముఖబ్రహ్మయొక్క ఆయుః
పరిమాణములో పూర్వార్థము చూ॥ వారా
హకల్పము

పాద్మము ఒకపురాణము ఇది పద్మగర్భ
ప్రోక్తము అగు పాద్మకల్ప వివరణాదును
కలది దీనిగ్రంథసంఖ్య ౫౫౦౦౦

పాపరాజు (కంకంటి) ఒక ఆంధ్రకవి ఇ
తడు శ్రీమద్రామాయణమునందు ఉత్తర
కాండమును తెనిగించెను దానికి ఉత్తర
రామాయణము అనికేరు మఱియు ఉరం
దు విశ్వనాయావిలాసమును యక్షగాన
ముగా రచించినట్లు చెప్పవచ్చు ఉన్నారు
ఈయనకు ఉత్తరరామాయణ రచనయందు
సహాయుండు నందివిష్ణున్న

పారాశరము ఒక ఉపపురాణము

పారిజాతము ఒకకల్పవృక్షము సత్యభామ
ప్రేరేచణచే కృష్ణుండు ఈవృక్షమును స్వ
ర్గలోకమునుండి భూమికి తెచ్చినట్లుచెప్పి
ఉన్నది చూ॥ నరకుండు

పారివత్రము కరూణదేశములకు ముఖ్యపట్ట
ణము ఇది వింధ్యపర్వతమునకు కొంత
ఉత్తరమున ఉండునటుల తెలియబడును

పారుండు. (౧) బా॥ పుభునేనుని కొడుకు
ఇతనికొడుకు నీవుండు

(౨) బా॥ సమరుని కొడుకు

(౩) రు॥ ఇతడు తనమాతండు

ఆగు కలావతిని ఒక గంధర్వుండు వివాహ
గ్ధమువేడడగా ఆతనికి ఇయ్య సమ్మతంప
నందున ఆగంధర్వుండు రాత్రిపూటవచ్చి
ఇతనిని చంపెను

పార్వతి (౧) హిమవంతునికి మేరుపుకూఁ
తునైన మసూరమయిండు పుట్టిన రెండవ
కొమాదై ఈమెయొక్క అక్క గంగాదేవి
తొలిజన్మమున ఈమె దక్షునికూఁతురు అ
యినే ఉమాదేవి అపుడు తనతండ్రి అయిన
దక్షవ్రజాపతి చేసిన యజ్ఞమునకు తనభర్త
ఆగు రుద్రుని పిలువక ఆవమానించెను అని
అలిగి మహాకాలి స్వరూపమును వహించి
అత్యాగ్రహమున దేహత్యాగముచేసి ఆవల
పార్వతిగ పుట్టి రుద్రునికి భార్య అయ్యెను
ఈమె ఒకకాలమున రుద్రునితో కూడి
ఉండఁగా దేవతలు ఆకూటమికి విఘ్న
ముచేసిరి అందువలన వారికి స్వభార్యల
యందు పుత్రసంతానము లేకుండునట్లు
ఈమె శపియించెను మఱియు ఆకాల
మునందు రుద్రునికి రేతస్సుజాతీ భూమి
యందు వడెను భూమి దానిని భరింపన
ఓపక దేవతలసహాయమున అగ్ని నాయు
పును వహించునట్లు చేయఁగా వారు ఆరేత
స్సును హిమవత్పర్వత సమీపమున గంగ
యందు చేర్చిరి అది కారణముగా గంగ
గర్భము తాల్చి ఆగర్భమును భరింపలేక శర
వణమునందు విడిచిఁబుచ్చెను అందు కుమా
రసామిఁపుట్టెను అతనికి ఓట్కృత్తికలు
పాలిచ్చిరి కనుక కార్తికేయిండు అను
పేరును, ఆపాలు ఆయుఖములతో ఒక్క
తేవనె అతఁడు పాపముచేసెను కనుక
పణ్డుఖుండు అనుపేరును, అతనికి కలిగెను
స్థలితము అయిన రేతస్సువలన పుట్టినం
చున స్కంధుండు అనియు అందురు ఇది
కాక పార్వతి తనదేహమున కూడవలసిన
తనభర్తయొక్క రేతస్సును భూమిధరించి
నందున భూమికి బహు భారలు కలుగునట్లు
శాపము ఇచ్చెను. మఱియు గంగా నిగ్గత
యైన ఈసౌమ్యతేజము వలన గువర్ణము

మొదలగు లోహములు కలిగినట్లును, ఆగంగా
నిక్షేపమువలన పొదలునట్టి గువర్ణ ప్రళల
చేత తృణవృక్ష లతాగుల్మ వ్రభృతి ఉద్భిజ్జ
ములు గువర్ణంబులు అయ్యెను అనియు
పురాణములు చెప్పచు ఉన్నవి
(౨) ఒకనది ఇది మాళవమున
వ్రవహించును దీనికి సర అనియు నామాం
తరము

పాణి సేనుండు రు|| ఇతని యాశ్రమమునందు
సాండవులు ఉండునపుడు అర్జునుండు ది
వ్యాప్తములు పడని దేవలోకమున ఉండి
వచ్చి అన్నదమ్ములతో చేరుకొనెను ఈ
ఆశ్రమము, కుబేరుని ఉపవనమునకు సమీప
మున ఉండును

వి

వేంగళ దక్షిణ దిశయందు ఉండు ఆంధ్రు
వీనుఁగు దీనిభర్త వామనము
పిండము భక్త్యరూపముగ పితృదేవతలకు ఇ
య్యఁబడునది ఇది వర్తలాకారమై కపిఠ
వ్రమాణము అయి ఉండును.
పిండారకము ఒకానుక పుణ్యక్షేత్రము
ఇది ద్వారకాపుర సమీపమున ఉండును
ఇందు కొందఱు మహాన్దులు తపము ఆచ
రించుచు ఉండఁగా యాచవులు దర్శించి
కృష్ణుని పుత్రుండు ఆగు సాంబుని, గంధీ
స్త్రీరూపముగ అలంకరించి, ఈచూలానికి
పిశకుపు కలుగును చెప్పఁడు అని పరిహాస
ముగ అడుగ, వారు ఇది ఎఱిఁగి మిగుల
కెనుకతో యుచుకలమును నిర్మూలము చేసె
డు ఒకముసలము ఉదయించును అనిరి
ఆనంతరము సాంబుని గర్భమునందు ఒక
ముసలము పుట్టెను అదిచూచి వారు
మిగుల జిడిసి ఆముసలమును చూర్ణము కా
వించి సాగరమున కలిపిరి అంత ఆచూ

గ్గము ముయ్యంచు తుంగగా మొలిచెను
పిదప కొంతకాలమునకు యాదవులు అం
దలు సముద్రస్నానముచేయ పోయి మది
రాపానమస్తలు అయి ఒకరితో ఒకరు
కలహించి ఆముయ్యంచు తుంగపెజ్జికికొని
ఒకరిని ఒకరు కొట్టుకొని చచ్చిరి

పిరరులు పితృదేవతలు వసురుత్రాదిత్య
రూపులు అయి చంద్రలోకమున ఉండు
వారు వీరు అగ్నిష్వాత్తులు, బిష్విషదులు,
అని రెండువిధములు, అందు అగ్నిష్వాత్తులు
యజ్ఞము చేయనివారు, బిష్విషదులు యజ్ఞ
ముచేసినవారు చూ॥ అగ్నిష్వాత్తులు

పితృగణము అంగిరస్సునకు స్వభయండు
పుట్టినవారు

పిప్పలుండు (౧) ర॥ ఇల్వలుని పుత్రుండు

(౨) అరిష్టుని తమ్ముండు మి

త్రునికి రేవతియందు పుట్టిన రెండవకొడుకు

పిశాచక ఋక్షపర్వతమునండు పుట్టిన ఒకనది

పిశాచదేశములు పాండ్యము కేకయము నే
పాళము బాస్కాకము కుంతలము చోళము
మొదలగునవి కొన్ని

పిశాచులు (౧) దేవయోనులలో ఒకతెగ
వారు

(౨) పాపకృత్యములవలన పాస్థి

వదేహమును పొందక వాయుదేహముతో
సంచరించు జీవులు ఆజీవులు తమతమ
పాపకర్మములు విమోచనము కాకగానే ఆ
వాయు దేహములను వదలుదురు

పు

పుంజికన్థల ఒక అప్పరస. వరుణునికూతురు

పుండరీకము (౧) ఆస్త్రీయ దిక్కునందలి
మగయోనుండు

(౨) ఒకాసెక తీర్థము.

పుండరీకాక్షుండు విష్ణుపునకు నామము (తా
మరలవంటి కన్నులు కలవాండు అని శబ్దా
ర్థము)

పుండ్రము బంగాళదేశపు పశ్చిమభాగమునకు
ప్రాచీన నామము

పుండ్రుండు అ॥ బలియొక్క నాలవ కొమ
రుండు పాండ్రదేశము ఇతనినామముచే
ఁరఁగును

పుత్తు ఒకనరకము తునరకమునందు వడ
నీయక తండ్రిని కాపాడువాండు అగుట
చేత గుతునకు పుత్రుండు అను పేరు కలి
గెను

“పున్నామ్నోనర కాద్యస్యా |

త్పితరంత్రాయతేగుతః |

తస్మాత్పుత్త్రీ ఇతిప్రోక్షః ||”

అని ప్రమాణవచనము

పునర్వసుపు (౧) యాదవి ద్యోమకుని తమ్ముండు
తండ్రి దుండుభి

(౨) ఒకాసెక నక్షత్రము

పురంజయండు (౧) ఇ॥ వికుక్షీ కొడుకు
కకుష్ఠునికి పూర్వనామము ఇతనికి ఇంద్ర
వాహనుండు అనియు పేరు కలదు

(౨) పు॥ గువీరునికొడుకు

నా॥ సృపంజయండు

(౩) అ॥ సృంజయాని కొ

డుకు

పురందరుండు. (౧) వైవస్వత మన్వంతర
మునందలి దేవేంద్రునిపేరు ఇది ఇంద్రునికి
సామాన్య నామముగాను వాడఁబడును

(౨) అంగిరసుని వంశస్థుం

డు అగు ఒక అగ్ని.

పురాణములు జగత్సృష్టి మన్వంతరక్రమ
ము లోనుగా కల కథలను తెలిపేడు గ్రంథ
ములు ఇవి వేదములకు త్యాఖ్యానముల
వంటివి. ఇవి, బ్రాహ్మము, పౌష్యము, వైష్ణ

వము, కైవము, భాగవము, నారదీయము, మార్కండేయము, ఆశ్వేయము, భవిష్యత్తు, బ్రహ్మకైవర్తము, లైంగము, వారాహము, స్కాందము, వామనము, కూర్మము, మాత్యము, గారుడము, బ్రహ్మాండము, అని పదు నెనిమిది

పురుకుత్సుండు ఇ॥ మాంఘాత జ్యేష్ఠపుత్రుండు ఇతని భార్య నాగుల సహూదరి అయిన నర్మద ఇతడు కశ్యపపుత్రులు అయిన మానేయులవలని భయమును నాగులకుమాన్వినందున వారు తమసహూదరి అయిన నర్మదను ఇతనికి ఇచ్చి వివాహముచేయించి ఇతని కీడుకు త్రసదస్యుండు లేక పనుడుండు

పురుజిత్తు (౧) య॥ రుచికుని కొడుకు (౨) య॥ వసుదేవుని తమ్ముండు అయిన కంకుని మూడవ కొడుకు

పురుజుండు పు॥ సుశాంతి కొడుకు

పురుమీధుండు. పు॥ హక్తికుని మూడవకొడుకు అజమీధుని తమ్ముండు

పురుపూత్రుండు య॥ అనుపు కొడుకు

పురుాధుండు య॥ వసుదేవునకు సహదేవి యందు పుట్టిన కొడుకు

పురుారపుండు వైవస్వతమనుపు కొహర్త అగు ఇలకును చంద్రుని కొడుకు అగు బుధునికిని పుట్టినరాజు కతండు రాజ్యమదముచేత విప్రులకు అవమానముచేసి వారిచే ఉన్మత్తుండు అగునట్లు శపింపబడిన ఈ పురుారపునకు ఊర్వశీవలన ఆయువు, భీమంతుండు, అనువసువు లేక విజయండు, చిరాయువు లేక శతాయువు, క్రుతాయువు లేక వసుకుంతుండు, అను పుత్రులు ఉదయించి ఈతనిరాజుగాని ప్రతిష్ఠానపురము ఊర్వశీ స్వర్గలోకమును వదలి పురుారపుని

తో భూలోకమున బహుకాలము ఉండినం దున స్వర్గలోకము మిక్కిలి చిన్నచోయెను అని దేవేంద్రుండు ఆమెను పిలువబంచెను అమె అట్లు తన్నువదలిపోగా పురుారపుండు విరహవేదనను సహింపను ఒక గంధర్వులను ప్రార్థనచేసెను అప్పుడు వారు ఆతనికి ఒకస్థాలి ఇచ్చిరి దానిని అతడు కొంతకాలము ఊర్వశీగా భావించి ఉండి ఆవలదానిని వనమునందు విడిచిపెట్టెను దానివలన అశ్వత్థవృక్షము పుట్టెను ఆయ శ్వత్థముచేత అరణులు రెండుకావించి ఒక అరణి తాను అనియు ఒక అరణి ఊర్వశీ అనియు ఆరెంటినడుమను ఉన్న కాశ్యము పుత్రుండు అనియు మంత్రము చెప్పు తరువగా జాతవేడుండు అను అగ్ని సంభవించెను ఆ అగ్ని ఆహవనీయాదిరూపమున నెగడి పురుారపుని పుణ్యలోకమునకు పంపెను

పురోవనుండు ధుర్యోధనుని చెలికాండు అగు ఒక శిల్పి వీండు లక్కయింట పాండవులను కాల్పుటకు దుర్యోధనునిచే పంపబడిన పాండవులు దుర్యోధనుని ఉద్దేశ్యమును ఎఱిగి వీనికంటె ముందే శాస్త్రీక పడి వీండు నిద్రించు అవసరమున లక్కయింటికి నిమ్మపెట్టి విడురుని సహాయముచే కావింపబడి ఉండిన బిశ్ముగుండ తప్పించుకొని వెల్లిరి

పులస్త్యుండు బ్రహ్మమానసపుత్రులలో ఒకండు ఇతనికి హవిర్బుక్కునందు అగస్త్యుండును విశవస్సును పుట్టిరి

పులహుండు బ్రహ్మమానస పుత్రులలో ఒకండు ఇతనికి కిన్నరుండు, కింపురుకుండు మొదలయిన కొడుకులు పుట్టిరి.

పులోముండు, (౧) ద॥ విప్రచిత్రికొడుకు.

(౧) దనువుత్రులలో ఒకఁడు
 ఈతనిని చంపుటచే దేవేంద్రునకు పులో
 మజిత్తు అను నామము కలిగెను తతని
 కూఁతురు కనుక దేవేంద్రుని భార్య అగు
 శచి పౌలోమి అయి పేరు పడనెను

పుల్లయ ఒకానొక ఆంధ్రకవి తతఁడు
 బ్రహ్మార్జునాంధమును తెనిగించెను ఇందు
 తెనుఁగు మఱుఁగు పదములు కొన్ని ఉన్న
 వికాని లక్షణవిరుద్ధములు అగు ప్రయో
 గములు అనేకములు కానఁబడుచు ఉన్నవి

పుష్కరము ఒకానొక పుణ్యతీర్థము మాళవ
 దేశ ప్రాంతములయందు ఉండును

పుష్కరవతి ఒకానొక పట్టణము ఇది
 శ్రీరాముని తమ్ముఁడు అయిన భరతుని రెం
 డవకొడుకు అగు పుష్కరునిచే నిర్మింపఁ
 బడినది

పుష్కరారణ్యము పుష్కరతీర్థముచేత
 ఉండెడి ఆరణ్యము

పుష్కరారుణి పు॥ రుక్మయని కొడుకు
 ఇతనివంశస్థులు బ్రాహ్మణులు అయిరి

పుష్కరి (౧) ఉల్బుకుని భార్య అంగుని
 తల్లి

(౨) వ్యుష్టి భార్య సర్వతేజస్సు
 తల్లి

పుష్కరుఁడు (౧) అయి వసుదేవుని తమ్ముఁ
 డు అగు వృకుని రెండవకొడుకు

(౨) నలుని పినతండ్రికొడుకు
 తతఁడు కలిచే వ్రేరేఁపించబడి నలునితో
 జూదము ఆడి సర్వస్వమును గెలుచుకొని
 అతనిని వనమునకు తఱిమెను చూ॥
 నలుఁడు

(౩) శ్రీరాముని తమ్ముఁడు అ
 యిన భరతుని రెండవకొడుకు

పుష్పకము కుబేరుని విమానము మఱిమయ
 ము అయిన ఈవిమానమును కుబేరుఁడు

బ్రహ్మవలన పడసి దీనిపైని ఎక్కి యథేచ్ఛ
 ముగా సంచరించుచు ఉండెను అనంత
 రము కుబేరుని జయించి దీనిని రావణుఁ
 డు కైకొనియెను రావణుని చంపినపిమ్మట
 ఇది శ్రీరామునిచేరెను ఈవిమానమునంబు
 ఎందరు కూర్చుండినను ఒకమనుష్యుఁడు
 కూర్చుండ తనంత చోటుమాత్రము విడు
 దలగా ఉండును

పుష్పదంతము వాయువ్యదిక్కునందలి మగ
 యేనుఁగు

పుష్పదంతుఁడు విష్ణుపరిచరులలో ఒక్కఁడు
 పుష్పవంతుఁడు ఉపరిచరవస్తువు వంశస్థుఁడు
 అగు ఒకరాజు

పుష్పార్జుఁడు ద్రువునికొడుకు అగు వత్సకు
 నికి సర్వార్థియందు పుట్టినకొడుకులలో పెద్ద
 వాఁడు ఇతనికి ప్రభ, దోష, అని ఇరు
 వురు భార్యలు కలరు అయ ప్రభకు ప్రాత
 ర్నభ్యందివ సాయములును దోషకు ప్రదో
 ష నిశీభ పుష్పజులును కలిగెను

పుష్పాత్కట శుమాలి కూఁతురు విక్రవ
 స్సుని భార్యలలో ఒకతె ఈమెకు మచాలా
 దర మహాపార్శ్వాదులు అగు రాక్షసులు
 పుట్టిరి

పుష్పమిత్రుఁడు మగధదేశపు రాజులు అ
 యిన మార్కండేయలలో కడపటి రాజు అగు
 బృహద్రథుని నేనావతి ఇతఁడు తనయేలిన
 వానిని చంపి తాను రాజు అయెను ఇతని
 కొడుకు అగ్నిమిత్రుఁడు ఈతని వంశజు
 లు శృంగులు అనఁబడుదురు

పుళిందులు ఆనర్హదేశమునందును విదర్భదేశ
 మునందును ఒకభాగమున ఉండు జనులు

పూ

పూతన ఒకరాక్షసి ఇది కృష్ణుఁడు బిడ్డగా
 ఉండునపుడు వ్రేపల్లెకు పోయి చనుమొన

లయందు విషము ఉంచికొని బాలింతవేషమున కృష్ణునికి పాలిచ్చు విధమున అభినయించి అతనిని చంప యత్నించెను అప్పుడు కృష్ణుడు దీని చనుఁబాలు త్రాగువారివలె పాలతోకూడ ప్రాణములను సయితము పీల్చినందున ఇది చచ్చెను

పూరుపు యయాతికి శర్మిష్ఠయందు పుట్టిన కొడుకు తనతండ్రి అశ్రీష్టమును నెఱవేర్చినందున తనకంటె పెద్దవారు అగు సోదరులు ఉండియు ఇతఁడే రాజ్యార్జుఁడు అయెను కొడుకు జనమేషయఁడు

పూర్ణిమ. ధాతకు అనుమతియందు పుట్టిన కూతురు

పూర్వచిత్తి ఒక అప్సరస ఆస్తిధ్రునిభార్య పూనుఁడు ద్వారకాదితులలో ఒక్కఁడు దక్షిణాగమునందు వీరభద్రుఁడు ఇతని పండ్లు పెకలించెను

వృ

వృథ కుంతీదేవి
వృధివి లేక వృద్ధి భూదేవి విష్ణుభార్య ఈమెకు బహుభర్తలు కలుగునటుల పార్వతీదేవిచే శాపము కలిగెను చూ॥ పార్వతి

వృధుకర్ణుఁడు
వృధుకీర్తి
వృధుజయఁడు
వృధుదాసుఁడు
వృధుయశుఁడు.

} య॥ శశిబిందువు కొడుకులు

వృధులూతుఁడు చతురంగుని కొడుకు

వృధువు (౧) ఇ॥ అనేనన్ను కొడుకు విశ్వ గంధునితండ్రి ఇతనికి శాశ్వతుఁడు విశ్వకుఁడు అను నామములును కలవు

- (౨) ప్రసాదుని కొడుకు
- (౩) బా॥ పారుని కొడుకు

(౪) ఒకచక్రవర్తి స్వాయంభువుని వంశస్థుఁడు వేసుని కొడుకు భార్య అర్చి కొడుకులు విజయాశ్వుఁడు లేక అంతర్ధానుఁడు, ధూమ్రకేకుఁడు, హర్యశ్వుఁడు, ద్రవిణుఁడు, వృకుఁడు ఇతనికి ససత్కుమారుఁడు బ్రహ్మజ్ఞానము ఉపదేశించెను మఱియు తెలిఁడు భూమిని గోవుగాను మనువును దూడగానుచేసి ఓషధులు పదికెను

(౫) య॥ రుచికుని కొడుకు జ్యోమఘుని సోదరుఁడు

వృధుశ్రవుఁడు య॥ శశిబిందువు కొడుకు భర్తనితండ్రి

వృధునేనుఁడు బా॥ ప్రాజ్ఞుని కొడుకు పారుని తండ్రి

వృశ్చి య॥ అనమిత్రుని కొడుకు శ్వభల్కుని తండ్రి సత్యకునిపినతండ్రి

వృషదఁడు పా॥ సుబ్రహ్మకృత్తు కొడుకు ద్రుపదుని తండ్రి

వృ

వృద్ధనార్యుఁడు ఒకలెనుఁగుకవి ఇతిఁడు భద్రావరిణయమును రచించెను

వై

వైలుఁడు (౧) రు॥ వ్యాసశిష్యులలో ఒకఁడు ఋగ్వేదాధ్యాపకుఁడు

(౨) రు॥ జాతకర్ణిశిష్యుఁడు

వైశాచి ప్రాకృతభాషాభేదము ఇది వైశాచి చూళికా వైశాచి అని రెండువిధములు కలది ఇది పితాచదేశములయందు వాడించుదునది కనక దీనికి ఈవేరుకలిగెను

పా

పాట్నూరు ఆంధ్రదేశమునందలి ఒక నామం తర్రాజుయొక్క పట్టణము.

పోతన

పోతన (బమ్మెర) ఆంధ్రభాగవతమును రచించిన మహాకవి ఈయన అయివేలని యోగి తండ్రి కేసన కుమారుడగు మల్లన నివాసగ్రామము కడపకు సమీపమున ఉండెడు ఒంటిమిట్ట అనఁబరఁగిన ఏకశిలానగరము ఇతఁడు కడుపేదవాఁడు కృషిచలన జీవించువాఁడు ఇతఁడు బాల్యమున పశువులను మేపుచు తమ ఊరిచేరువను కలకాండమీఁద సంచరించుచు ఉండి తనపురాకృత శుకృతవిశేషము వలన చిదానందుఁడను ఒక యోగీశ్వరుని కనుఁగొని ఆమహాత్మునికి నమస్కరించి స్వామీ మిరెవో మహాత్ములు అని నాకు తోఁచుచు ఉన్నది ఇట్టి మహిమ పడయుటకు తన ఉపాయమును నాకు ఉపదేశించి నన్ను కడతేర్చుఁడు అని ప్రార్థించెను అదివిని ఆయన ఇతఁడు మిక్కిలి బుద్ధిశాలి అని మెచ్చుకొని తారకమంత్రమును ఉపదేశించి పోయెను అంతట పోతన గురువు ఉపదేశించిన చొప్పున నియమముతో తారక మంత్రజపముచేసి ఆజప మహిమవలన షరమహ్లాస సంపన్నుఁడును మహాకవియును అయి ఆశ్రమములయందెల్ల గృహస్థాశ్రమము మేలు అయినది అని నెలినీ కులశీలవయోరూపముల తనకు తగిన ఒక కన్యకను పరిగ్రహించి సంతానమును పడని లోకోపకారముగా ఒకపురాణమును తెనఁగింపఁగోరి ఎల్లపురాణములయందను భాగవతము ఉత్తమము అని విచారించి దానిని తెనఁగించుచు ఉండఁగా వేమభూపాలుని ఒడ్డు ఆస్థానపండితుఁడగు ఇతనికి అను బంధుఁడును అయిన శ్రీనాథుఁడు ఇతఁడు భాగవతమును తనయేలిన వానికి అంకితముగా చేయింపవలెను అని పల్లకిమీఁద ఎక్కి ఒంటిమిట్ట

పోలిమీర చేరరాఁగా అచ్చట కన్నపోతులను కట్టిన అరకను వ్రాని చేను దున్నుచు ఉన్న పోతరాజుకొడుకును ఆచేని గనిమమీ ద కూర్చుండి భాగవతము వ్రాయుచు ఉన్న పోతరాజును అతనికి కనఁబడిరి వారిని చూచి తాను సరస్వతీ ఉపాసకుఁడు కనుక తన మహిమ పోతనకు తెలుపవలెను అని ఎంచి పల్లకి మోచుచు ఉన్న బోయీలను బిలిచి మీరు ఒక ప్రక్క పల్లకి కొన్నాను వదిలి రండి అని చెప్పెను వారు అట్లే చేయఁగా కన్నుచు ఉన్న మల్లన ఒకతట్టుమాత్రము బోయీలు మోవఁగా వచ్చుచు ఉన్న పల్లకిని చూచి నాయనా కదియేమి వింతగా ఉన్నది అని తండ్రిని అడిగెను అప్పుడు పోతన అబ్బీ నీవును ఒకతట్టు కట్టిన కన్నపోతును విడిచి దున్నుము అని చెప్పి అతఁడు అట్లుచేసెను అది చూచి శ్రీనాథుఁడు రెండవ కొమ్మును గూడవదలి పల్లకిని అంతరమున విడువుఁడు అని బోయీలకు ఉత్తరపు చేసెను అది మల్లన చూచి నాయనా రెండవతట్టును బోయీలులేక ఈపల్లకి ఉత్తయిల నడిచి వచ్చుచు ఉన్నది చూచివా అనెను అట్లు అయిన నీవును రెండవదన్నును వదిలి కన్నుము అని చెప్పెను అతఁడు ఆశ్రవకారముచేసెను అంతట శ్రీనాథుఁడు పోతన ఉన్నచోటికి దావుగా వచ్చి హాలికులొ అని పరిహసించెను అదివిని పోతన “ఉ దాలరసాలసాల నవపల్లవకోమల కావ్యకన్యకా, గూఢల కెచ్చియప్పదువు మాదుభుజించుటకన్న మేలుగా, హాలికులైన నేమి మఱియంతకునుకొవగ లేకయున్నకొ, దాలికులైన నేమి నిజదారశుతాదిక పోషణాగ్నయై” అని ప్రత్యుత్తరముచెప్పెను అంతట శ్రీనాథుఁడు పల్లకి దిగవచ్చి పోతనకు నమస్క

రించి బావా నీమహిమ నేనెఱుగనా బావ
 మఱుదులము కనుక కొంచెము మేలము
 చూపితిని అనెను అందులకు పోతనయు
 సరే అట్లుకాక ఇప్పుడు ఏమిబరుద్ధ భర్త
 ములు నడచెను అనుచు కొడుకును దుక్కి
 నిలిపి ఇంటికి పోయి అక్కతో శ్రీనాథ
 కవ మనయింట విందారగింపవచ్చెను వేగ
 వంటచేయుమని చెప్పము అని చెప్పిపంపి
 తానును అతనిని వెంటఁబెట్టుకొని తనకుటీర
 మునకు పోయెను ఇట్లు శ్రీనాథుఁడు పోత
 న ఇంటికి పోయి మిక్కిలి శిథిలపై సుంకు
 చితపై ఉన్న ఆపూరియింటిని చూచి
 బావా మహానుభావుఁడవు అగు నీవు ఈగుడి
 నెలో ఉండి ఈవేదతీకమును అను భవిం
 పనేల ఎవరినేని గొప్ప రాజులను అశ్రయిం
 చి సుంపవలు పడయరాదా అని పలికెను
 ఇంతలో వంట అయినది స్నానమునకు
 యత్నము చేయుఁడు అని మల్లిన వచ్చి
 చెప్పెను అంత ఆయిరువురును స్నాన
 ముచేసి తమతమ అనుస్థానములు జరపు
 కొని భోజనము చేయ పోయిరి అప్పుడు
 మనుష్య శ్రీరూపము భరియించి పోత
 నకు కూఁతురు అయిపేర అతనియింట
 మెలఁగుచు ఉన్న సరస్వతీదేవి వనైరమున
 అర్చమును కొనివచ్చి విక్రల్లలో వడ్డించు
 చు కన్నుల నీళ్లు రాల్చెను అది చూచి
 పోతన "ఉ కాటుకకంటినీరు చనుకట్టు
 పయింబడనేల యెచ్చెదో, కైటభరాజమర్ద
 నని గాదిలికోడల యోమదంబ యో, హటక
 గర్భురాజి నిను నాఁకటికిం గొనిపోయియ
 ల్లకర్ణాటకిరాత కీచకుల కమ్మఁ ద్రిశుద్ధిగ
 నమ్మ భారతీ" అని చెప్పెను అది విని ఆ
 మె శోకము మాని సర్వపదార్థములు వడ్డిం
 పఁగా భోజనముచేసి తగినమర్యాదతో పో
 తరాజు పంపఁగా శ్రీనాథుఁడు తానేమి

చెప్పటకును ఎడములేక తనవచ్చినదారిని
 పోయెను ఇట్లు పరమ వైరాగ్య పరుఁడై
 రామాంకితముగ భాగవతమును సమగ్రము
 గా తెనిగించి ముక్తుఁడు అయ్యెను ఇది
 కాక వీరభద్రవిజయము అను దక్షిణ్యర
 ధ్వంసకథ ఒకటి ఈయన రచించినట్టు తెలి
 యవచ్చుచు ఉన్నది అదిమాత్రము సరాం
 కితము చేయఁబడి ఉన్నది అందులకు కా
 రణము తెలిసినదికాదు ఇతఁడు శాలివా
 హన శకము వేయినిమున్నూలు అగుకాల
 మున జనియించినవాఁడు

పోతురాజు ఒకానుకపురుషదేవత శంక
 రావతారమైన వీరభద్రుని ఈవేరితో గ్రామ
 ముల చావల్లయందు ప్రతిష్ఠచేసి జనులు
 పూజింతురు

పోలేరమ్మ ఒక గ్రామదేవత పరశురాముల
 తల్లి అగు పరాశక్తి అవతారము అయిన
 రేణుకాదేవిని ఈనామముచే అనేకదేశ
 ములయందు పూజింతురు

పా

- పాండ్రము (౧) భీమునిశంఖము
- (౨) ఒక ధ్వజమునకును ఆం
 ధ్రదేశమునందలి ఉత్తర భాగమునకును
 ప్రాచీననామము దీనికి బలికొడుకు అయిన
 పుండ్రుని వలన శివనామము కలిగెను.

పారవి బాల్లికుని కూఁతురు వసుదేవుని
 భార్య.

పారపులు పూరుపువంశస్థులు
 పోలోమి శబీదేవి పులోముని కూఁతురు.
 ఇంద్రుని భార్య

పాలోములు వైశ్వానరుఁడు అను దానవుని
 కొఱ్ఱ అగు పులోమకును మరచిని
 పుట్టిన రాక్షసులు, వీరిని అగ్నునుఁడు రూ
 పులేక నాశముచేసెను.

పాపములు ఉదంకునికి కుండలములు పెప్పించినరాజు

ప్ర

ప్రస్తుతుడు ర|| సుమాలి కొడుకు

ప్రచేతనులు ప్రాచీనబిడ్డకిని సముద్రుని కూడుతురు అగు శతధృతికిని పుట్టినవారు వీరు పడుగురు అన్నదమ్ములు తుల్యగుణ నామములు కలవారు మహాపోధనులు వీరభార్యమరీష

ప్రచేతను గాంధారుని పాత్రుని పాత్రుండు ఇతనికి అనేకులు పుత్రులు కలరు వారు అందఱు క్షేప్యులు అయిరి

ప్రచేతనుండు } వరుణునికి నామము
ప్రచేతుండు }

ప్రజాపతి బ్రహ్మకు నామాంబరము

బ్రహ్మపుత్రుండైన మనువు కొడుకు ప్రజాపతి అనియు అతనికి ధూమ్రు, బ్రహ్మవిద్య, రస, శ్వస, మనస్సిని, శాంబిలి, ప్రభాస అని ఏడుగురు వత్తులు కలరు అనియు వారికి అష్టభ్రానువులు పుట్టిరి అనియు భారతమున చెప్పబడి ఉన్నది

ప్రజాపతిక్షేత్రము ఒకానొక పుణ్యక్షేత్రము ప్రయాగ షోడశు ప్రతిష్ఠాన పురము వలకును వాసుకి క్రందము మొదలు కంబ శాశ్వతరబవముల వర్షతముల వలకును కలదేశము ఇచట స్నానముచేసిన వారికి స్వర్గము లభించుటయెకాక పునర్జన్మము కూడ లేదు అందురు బ్రహ్మదేవతలు ఈ క్షేత్రమును ఎల్లప్పుడు రక్షణచేయుచు ఉండెదరు ఇచటి పుణ్యతీర్థములను లెక్కింప అలవిగాదు వానిలోపల జాహ్నువి యమున ఈరెండు నదులను సూర్యుండు రక్షించుచు ఉండును. ప్రయాగను దానిమండలము

ను అందు ఉండు వటవృక్షమును శివుండును, అందలి స్నానఫలమును దేవతలాను రక్షింతురు ప్రయాగను స్మరించినమాత్రముననే సకలదురితములు పాయును మఱియు ఈ ప్రయాగముకల్ప దిర్భానము స్పర్శనము మృత్తికాలేపము వీనిచే పాపపరిహారము అగును

ప్రతగ్గుండడు కా|| నా|| శత్రుజిత్తు ఋత ధ్వజుండు దివోదాసునికొడుకు

ప్రతాపరుద్రీయము విద్యానాశకవిచే రచియింపబడిన అలంకారశాస్త్రము ప్రతాపరుద్రుండు అను రాజునకు అంకితముగా చేయబడుటచే దీనికి ఈపేరు కలిగెను ఇది నాయకలక్షణ కావ్య నాటక రస బోష గుణ శబ్దాలంకార మిత్రాలంకార ప్రకరణములు అనెడు సప్రకరణములు కలిగియుండును దీనికి "రత్నావణము" అను వ్యాఖ్యానము ఒకటి కలదు దీనికి సరి అయిన ఆంధ్రగ్రంథము సరసభూషాలీయము లేక కావ్యాలంకార సంగ్రహము

ప్రతిపాపపు (౧) య|| కృష్ణుని వంశస్థుండు వజ్రుని కొడుకు

(౨)య|| అక్షరారుని తమ్ముండు

ప్రతివిండుగుండు భర్తూరాజుకు ద్రౌపదియండు పుట్టిన కొడుకు

ప్రతిష్ఠానపురము ఇది గంగాయమునాసంగ మమునకు తూర్పున ఉండును ఈపురి పురూరపునకు సుద్యుమ్నునిచే ఈయంజ డెను చంద్రవంశపురాజులకు ఇదియె తొలు తటిరాజభాని

ప్రత్యగ్గుండడు కు|| ఉపచరవసువు కొడుకు

ప్రత్యూకుండు అష్టవసువులలో ఒకండు

ప్రదీపుండు కు|| భీమనేనుని కొడుకు భార్య సుసంద కొడుకులు దేవాపి, శంతనుండు,

బాష్టికుండు దేవాపి బాల్యమునందే తపో
వసమునకు పోయెను కనుక శంతనుండు
రాజు ఆయెను

శ్రార్యకాలమున మహాభిక్షుండు అను
సౌక రాజు కలండు అతండు దేవలోకము
నకు పోయి బ్రహ్మను నేవించుచు ఉండగా
గంగయు స్త్రీరూపము ధరించి బ్రహ్మస
భకు వచ్చెను ఆసమయమునందు ఆమె
యొక్క వస్త్రము గాలిచే తొలగి తొడల
మూలభాగము అగు వడెను అంత దేవతలు
అందఱును వరస్త్రీ మర్షమును చూడరాదు
అని తమమూములు త్రిప్పకొని చూడక
ఉండిరి ఇతండుమాత్రము ఆసతో చూ
చుచు ఉండెను అది ఎఱిగి బ్రహ్మ మహా
భిక్షుని మనుష్యరూపియందు పుట్టునటుల
శపియించెను అది కారణముగ అతండు
శంతనుండు అనునామముచే ప్రదీపునియందు
పుట్టెను గంగాదేవియు అతనిమీఁద అను
రాగముకలది అయి స్త్రీరూపము ధరించి
అతనికి భార్య అయి వసిష్ఠుని శాపముచే
భూమియందు పుట్టిన అష్టవగువులకు మాత
అయ్యెను మా|| అష్టవగువులు

ప్రద్యుమ్నుండు. కృష్ణునికి రుక్మిణియందు పుట్టిన
కొడుకు. భార్య ర). తొల్లి రుద్రునికంటి
మంటనే దగ్గుండు అయిన మన్నకుండు
దేవాలికి కొఱకు ఆరుద్రునిగూర్చి తపము
ఆచరించి అతనివలన వరము పొంది ఈజ
న్యము ఎఱ్ఱెను.

ఇతండు శిశువుగా ఉండునపుడు శంబ
రుండు అను అగురుండు తనమాయచే
ఇతరులకు తెలియకుండ సూరితాకృహము
ప్రవేశించి ఇతనిని కొనిపోయి సాగరమున
పాతకైవ అందలిచేఁచ ఒకటి ఆశిశువును
మ్రుంగెను. అంత కొందఱు జూఁరులు అందు
చేఁచెలను పట్టుచు మినుకు మినుకు అని

మెఱయుచు ఉన్న ఆచేఁచ చిక్కంగా
దానిని తమ యేలినవాండు అగు శంబరా
గురునికి కానుకగా ఇచ్చిరి వాండు దా
నిని వంటశాలకు పంపెను అప్పుడు మా
యావతి అనునామముచే పాతివ్రత్యము
నడుపుచు దగ్గుండు అయిన తనపేనిమిటి
శరీరభారణము చేసేవచ్చుటను ఎదురు చూ
చుచు వానియింట వంటవనులకు సహాయ
ముగా మెలగుచు ఉండిన రఠీదేవి సూప
కారులవద్దను ఉండి ఆ మత్స్యమునుతెచ్చి
దానిని భేదించి దానికడుపులో ఉన్న శిశు
వును చూచి నేను బిడ్డలులేనిదానను కనుక
ఈబిడ్డను పెంచుకొనెదను అని శంబరుని
అడిగి వాని అనుమతమున నారదోపదేశ
మున ఆశిశువునుపెంచి అతండు యావన
వంతుండు కాఁగానే అతనికి సర్వశత్రుమా
యావినాశిని అను మహాబిద్యను ఉపదేశించి
శంబరాగురుని చంపించి తాను అతనికి
పత్ని అగుటనుతెలిపి అతనితో కూడి ద్వా
రకకు వచ్చెను అప్పుడు కృష్ణుండును రుక్మి
ణియు వారిని ప్రమత్తునును కొడలును
అని తెలిసేకొని తమవద్దచేర్చుకొని సుఖముగ
ఉండిరి

ప్రద్యోతనుండు సూర్యునికి నామము

ప్రద్యోతుండు మ|| సుశ్రీనకుని కొడుకు మా||
రిపుంజయుండు. ప్రద్యోతుని పెంశస్థులు ఏ
పురు సూటముప్పది యెనిమిది సవత్సర
ములు రాజ్యము చేసెరి

ప్రబలోద్భలుండు. విష్ణువరివరులలో ఒకండు
పబోధచంద్రోదయము అనైవేత మతనీధాంత
ప్రతిపాదకము అగు ఒకనాటకము కృష్ణ
మిత్రశాస్త్రిలచే చేయబడెను

ప్రభ పుష్పేష్ఠుని భార్య కొడుకులు ప్రాతర్న
ధ్యందినసాయములు

ప్రశ్నాపతి (౧) సూర్యుని భార్య అగు సంజ్ఞా దేవి నామము

(౨) ఒకానొకత్రీ చామె ఇంద్రుని పతిగా కోరి తపము ఆచరించుచు ఉండగా అతఁడు వసేస్తుని ఆకృతి తాల్చి కొన్ని బదరీభలములను ఇచ్చి పక్వముచేయుము అనెను అందులకు ఒప్పుకొని పక్వముచేయఁబఱపఁగగా అవి ఎంతనేపటికిని పక్వము కాక నేకరించిన కార్యములు అన్ని సమసిపోయెను అప్పుడు చామె, తాను కార్యములను లేచబోయిన అగ్ని ఆటె కుప్పాకము అగును అని ఎంచి, తనకాలు ఇంభనముగా ఇడి పాకము చేయఁ పూనెను అంత ఇంద్రుఁడు మెచ్చుకొని ఆమె కోరిన వరమును ఇచ్చెను చామె తపము ఆచరించిన తీర్థము ఒదరిపాచనము అనఁబడును

(౩) వజ్రనాభుఁడు అను రాక్షసుని కూతురు ప్రహ్యముని భా

ప్రశ్నాన ప్రజాపతి భార్య ప్రత్యూషుఁడు ప్రభాసుఁడు అనువసువుల తల్లి

ప్రశ్నానము (౧) ఒకానొక పుణ్యతీర్థము ఆస్యస్యాదులు అగు ఇరువది యేడుగురు భార్యలలో రోహిణి రూపాతిశయఘనకలది అయినందున చంద్రుఁడు ఆమెయందు ఆసక్తుఁడు అయి ఉండెను అందులకు తక్కినవారు వగ్గను పొంది తమతండ్రి అగు దక్ష ప్రజాపతికి ఎఱిగఁగఁపఁగగా అతఁడు కోపించి చంద్రునకు అఱుఁడెపులు కలుగునట్లు శపియించెను అట్లు ఆతెవులుచేత నానాట అతఁడు కృశించుచు ఉండఁ దేవతలు అతనిని తోడ్కొని దక్ష ప్రజాపతి చెంతకు పోయి ఇతఁడు ఇఁకమీఁద తనభార్యలు అందఱియెడల సమవృత్తియై ఉండును, ఇతని అఱుఁడెపులు మానునట్లు అనుగ్రహించుము, అని ప్రార్థించిరి అప్పుడు

దక్షుఁడు ప్రసన్నుఁడు అయి పదియైదు దినములు వరుసగ వృద్ధి పొందుచు మరల పదియైదు దినములు క్షయించుచు ఉండఁగలవాఁడు అని చెప్పి సరస్వతీజలనిధిసంగమ కలితము అయిన ఈతీర్థమున అమావాస్యలయందు స్నానముచేయునట్లు నియమించెను అల్లు చంద్రుఁడు మజ్జనముచేసి లోక ప్రభాసుఁడు అయ్యెను కనుక ఈతీర్థమునకు ప్రభాసము అను నామము కలిగెను.

(౨) ఒకానొక పట్టణము ఇది ద్వారకాపురికి సమీపమున ఉండును

ప్రభాసుఁడు అష్టవసువులలో ఒక్కఁడు ఇతఁడే భీష్ముఁడుగా జనియించినవాఁడు చూ॥ అష్టవసువులు భార్య యొగసిద్ధి కొడుకు విశ్వకర్మ.

ప్రమతి రు॥ తండ్రి చ్యవనుఁడు తల్లి సుకన్యక కొడుకు రురుఁడు భార్య ఘృతాచి అను నప్పరస

ప్రమద్వర విశ్వావసుఁడు అను గంధర్వరాజుకూతురు తల్లి మేనక అను నప్పరస. చామెకు ఘాలకేకుఁడు అను ఋషి పెంపుడుతండ్రి ఈమెను రురుఁడు వివాహము అయ్యెను

ప్రమథగణము శివుని అనుగ్రహమువలన కైలాసమున అతనితోకూడ ఉండు భక్తుల సమూహము.

ప్రముచుఁడు. రు॥ రేవతి తండ్రి. ఇతఁడు గ్రైవతక పర్వతమున ఉండెను.

ప్రస్థాచ ఒక అప్పరస. చామె కంఠుఁడు అను మహర్షి వలన మరీచ అను కొమార్తను కనెను. చూ॥ మరీచ.

ప్రయాగ చూ॥ ప్రజాపతి క్షేత్రము.

ప్రలంబుఁడు ఒకానొక అసురుఁడు. వీఁడు బలరాముని చంపవలయును అని గోపాల

రూపమున అతనితో ఆటలు ఆడవచ్చి కడ
పట అతనిచే మడిసెను

ప్రవరుండు అరుణాస్పదమందు ఉండిన ఒక
విశ్రుండు.

ప్రవర్షణము ఒకానొకకొండ ఇది మధు
రదాపున ఉండును ఇందు కృష్ణుండును
బలరాముండును దాఁగిరి అని జరాసంధుం
డు దీనిని దహించెను

ప్రవిరోధనమన్యువు } శు॥ ప్రాచిన్వాసుని కొ
ప్రవీరుండడు. } డుకు

ప్రశ్రముండు } య॥ వసుదేవునకు శాంతియం
ప్రశ్రుండు } దు పుష్టిన కొడుకులు

ప్రసాదుండడు ఇంద్రమ్యముని వంశజుండడు
అగు ఒకరాజు

ప్రసూతి. స్వామ్యంభువుని హుంతురు
ప్రసేనచిత్తుండు రేణుకతండ్రి ఇమదగ్ని మామ
ప్రసేనుండు య॥ సత్రాజిత్తు తమ్ముండు
ప్రమాస్తుండు ర॥ సుమాలికొడుకు
ప్రహేతి ర॥ మా॥ హేతి

ప్రహ్లాదుండు ది॥ హిరణ్యకశిపుని కొడుకు
వైత్యదానవులకు అధిపతి తల్లి లీలావతి
ఈతండు విష్ణుభక్తుండు తండ్రి విష్ణుద్వేషి
అయినందున ఇతనికిని ఇతని తండ్రికిని
అనవరతము తర్కము జరుగుచు ఉండును.
అట్లుండగా కడపట ఒకదినము విష్ణువు
ఎక్కడ ఉన్నాడను చూపుము అని తండ్రి
అడుగఁగా ప్రహ్లాదుండు “మ॥ కలఁడంబో
ధిఁగలండుగాలిఁగలఁ దాకాశంబుసంగుభి
నిం । గలఁడగ్నింబితలంబగల్గ నితలఁఖడ్వో
తచరద్రాదులం । గలఁడోంకారమునంద్రి
మూర్తులఁ ద్రిలింగవృత్తులందంతటం । గలఁ
డీకుండు గలండుతండ్రి వెదకంగానేలని
యాదుడో క॥ ఇంతుఁగలఁడండులేడని
సందేహమువలనుచక్రి సర్వోపగతుం । డెం
డెండు వెదకిచూచిననందంబో కలఁడుదాన

వాగ్రణివించే” అని ఉత్తరము ఇచ్చెను
అట్లుండ నున్నంతమునందు ఉన్నాడా
అని ఒక సభాక్షంభమును హిరణ్యకశిపుం
డు తన్నఁగా అది విచ్చి అందుండి నతనిం
హరూపమున విష్ణువు అవతరించి అతనిని
చంపెను చూ॥ హిరణ్యకశిపుండ.

ప్రళయము సర్వప్రపంచ నాశము. ఇది నిత్య
ప్రళయము వైమిత్తికప్రళయము ప్రాకృత
ప్రళయము ఆత్యంతిక ప్రళయము అని
నాలుగువిధములు కలది అందు నిత్యప్రళ
యము సుమస్తీ / వైమిత్తిక ప్రళయము
చతుర్ముఖ బ్రహ్మయొక్క దినప్రళయము
అపుడు భగవంతుండు రుద్రరూపుండై సూ
ర్యునియందు ప్రవేశించి భూమిని ద్రవ
శూన్యముగ చేయఁగా అందు కాలాగ్ని
పాడమి ముల్లోకములను దహించును ఆ
వల లోకమంతయు జలమయము కాఁగా
ముల్లోకములును అంధీ భూతములు అయి
అందు అడఁగి పోవును అది చతుర్ముఖ
బ్రహ్మకు రాత్రివేళ అయినందున అపుడు
అతండు నిద్రించుచు ఉండును కనుక లోక
వ్యవహారము ఉడిగి ఉండును మరల అతం
డు మేల్కొని యథార్థిని శునస్సప్తి
ఆరంభించును / ప్రాకృతప్రళయము చతు
ర్ముఖ బ్రహ్మతోడ జగన్నాశము ఇందు
జగత్సప్తికి కారణము అగు వ్యక్తావ్యక్త
స్వరూపము అయిన ప్రకృతి కేవలవ్యక్త
స్వరూపము అయిన బ్రహ్మమందు లయించి
పోవును కనుకనే పదనాలుగు లోకములును
పంచమహాభూతములును మహత్సప్తితోడ
సర్వము నశించిపోవును / ఆత్యంతిక ప్రళ
యము లోకనివృత్తి ఈనివృత్తిచేత ఆ
నందమయము అగు స్వరూపప్రాప్తి కలు
గును ఇది బ్రహ్మజ్ఞానమువలన కలుగు
పాపక్షయముచేత అగును.

ప్రాంశుభు ప్రజానితండ్రి

ప్రాకృతము ఒకానొకభాష ఒది సంస్కృతమువలన కలిగినది ప్రాకృతము, శారసేని మాగధి వైశాచి చూళికా వైశాచి అపభ్రంశము అని అఱుభేదములు కలది అందు ప్రాకృతము మహారాష్ట్రదేశమున వ్యవహరింపబడుచు ఉన్న భాష ఈప్రాకృత భాషకు సంస్కృత నాటకాదుల యందు ఆయాపాత్రములకు అనుకూలముగా ప్రయోగము చూపా గు శ్రీపాత్రములకును, హాస్యకాండ్రు మొదలగు వారికిని ప్రాకృత భాషయు, అథమ పాత్రములకు శారసేనియు, అత్యధమ పాత్రములకు మాగధియు, రాక్షస పితౄచాది నీచపాత్రములకు వైశాచియు చూళికా వైశాచియు, చండాల యనవాది పాత్రములకు అపభ్రంశమును విని యోగింపబడును ఈపాత్రములకు ఎల్ల ఒక్కొక్క కారణమును పట్టి భాషా వ్యత్యాసము గలది

ఈభాషకు, వాల్మీకి వరరుచి మొదలగువారు వ్యాకరణములు చేసి ఉన్నారు ప్రాకృతభాషయందు కాళిదాసుండ్రు సేతుబంధము అని ఒక కావ్యము ఒనర్చి ఉన్నాండ్రు శాలివాహనుండ్రు ఈభాషయందు సప్తశతి అని ఒక గ్రంథమును, విరరుచి వైశాచియందు బృహత్సూత్ర అను ఒకగొప్ప గ్రంథమును చేసి ఉండునట్లు తెలియవచ్చుచు ఉన్నది జైనుల ఆగమములు శ్రురాణములు మొదలగునవి ప్రాకృత భాషయందే ఉన్నవి

ప్రాగ్జ్యోతిషము. నరకాసురుని రాజధాని ఇది కిరాతులు ఇనీలము కామరూప దేశమునకు ముఖ్యపట్టణము

ప్రాచిన్వాసుండ్రు పు|| మొదటిజనమేజయని కొడుకు నా|| ప్రాచీకుండ్రు

ప్రాచీనబద్ధి హవిర్ధానుని కొడుకు నా|| బద్ధి షదుండ్రు తల్లి ధిషణ ఇతండ్రు తానుచేసిన అనేక యజ్ఞములవలన భూమినంతయు యజ్ఞవాటముగా చేసి ప్రాచీనాగ్రకుశలచేకప్పి నందున ఇతనికి ఈపేరు కలిగెను ఇతనికి శతధృతియందు పదుగురు కొడుకులు కలిగి వారు ప్రచేతనులు ఆనందబిది

ప్రాచీకుండ్రు పు|| చూ|| నా|| ప్రాచిన్వాసుండ్రు

ప్రాజాపత్యుండ్రు అంగిరాసుని వంశస్థుండ్రు అగు ఒక అగ్నినామము పురందరుని కొడుకు ఇతండ్రు పరమ బ్రాహ్మణులచే అర్చితుండ్రు అగును

ప్రాజ్ఞుండ్రు పు|| రుచిరాక్షుని కొడుకు ప్రాణుండ్రు విధాతకు నియతీయందు పుట్టిన కొడుకు వేదశిరుని తండ్రి

ప్రాథ దక్షప్రజాపతి మాండ్రు కశ్యపుని భార్యలలో ఒకతె

ప్రాయశ్చిత్తము పాపపరిహారార్థముచేయఁ బడుక్రియ "ప్రాయోనామతపః ప్రోక్తం చిత్తనిశ్చయ ఉచ్యతే, తపోనిశ్చయ సంయుక్తం ప్రాయశ్చిత్తం దుచ్యతే|| ప్రాయశ్శసమంచిత్రం చారయిత్వా ప్రదీయతే, పరిషదాకార్యతేయస్త త్ప్రాయశ్చిత్త మితి స్మృతం" అని ప్రమాణము కలియగము నందలి ప్రాయశ్చిత్తవిధులు పరాశరస్మృతి యందు చెప్పియుండెడు చొప్పున నడపఁ దగి ఉండును.

ప్రాయోపవేళము దేహత్యాగముచేయ నివి శ్లోము దర్పాసనముమీఁద శయనించుట ప్రాస్తి జరాసంధుని కూతురు అస్తిచెల్లెల. కంసుని రెండవభార్య

ప్రియంబద (౧) నమఃశుని భార్య

(౨) కకుంఠల చెలికత్తెలయందు

ఒకతె

ప్రియవ్రతుడు స్వాయంభవ మనువునకు శతరూపయందు పుట్టినవైద్యకొడుకు ఉత్తాన పాడుని అన్న ఇతఁడు కర్ణమప్రజాపతి కూతురు అయిన సుకన్య అనుదానిని పెండ్లాడెను ఆపెయందు ఇతనికి సవ్రాట్టు, కుక్షీ అని ఇరువురు కూతులును, అగ్నిధుండు అగ్నిబాహువు, వపుష్పంతుఁడు, ద్యుతిమంతుఁడు, మేధ, మేఘాతిధి, హవ్యుండు, సవనుఁడు, పుత్రుండు, జ్యోతిష్మంతుఁడు, అని పదుగురు కొడుకులును పుట్టిరి. వారిలో మేధ, పుత్రుండు, అగ్నిబాహువు ఈమువ్వురును యోగవరాయణులు అయిరి తక్కిన ఏడుగురు కొమారులకును ప్రియవ్రతుఁడు భూమిని విడుద్య్విపములుగ భాగించి ఇచ్చెను అందు అగ్నిధునికి జంబూద్వీపమును, మేఘాతిధికి ప్లక్ష్యద్వీపమును, వపుష్పంతునకు కాల్యద్వీపమును, జ్యోతిష్మంతునికి కుశద్వీపమును, ద్యుతిమంతునకు క్రౌంచద్వీపమును, హవ్యునికి శాకద్వీపమును, సవనునికి పుష్కరద్వీపమును వచ్చెను

ప్రీతి పులస్త్యుని భార్య చూ॥ నా॥ హవి ర్భుక్తు-

౪

ఫల్గునఁడు అస్తుననకు నామము ఉత్తర ఫల్గునియందు పుట్టినందున ఇతనికి ఈనామము కలిగెను.

౨

బంధుఁడు తృణబింజని తండ్రి. నా॥ బుధుఁడు. ఇతఁడు మరుచ్చక్రవర్తి వంశస్థుఁడు బకుఁడు (౧) ర॥ వీఁడు ఏకచక్రపురము అను ఒక అగ్రహారమునకు సమీపమునం

దు ఉండు అడవిలో చేరి ఆయగ్రహారమునందలి బ్రాహ్మణులను హింసించుచు ఉండఁగా వారు ఇలువరుసను దినదినము ఒక్కొక్కొక్కఁడు ఒకబండఁడు అన్నమును రెండు ఎనఁబోతులను కొనిపోయి ఈరాక్షసునికి ఆహారము అగునట్లు ఒడంబడిక చేసికొని ఆచొప్పన నడపుచు ఉండిరి అంతకొంతకాలమునకు పాండవులు దుర్యోధనుని కపటోపాయముచే కాల్పబదినలక్కయింట చావు తప్పించుకొని పోయి బ్రాహ్మణవేషములతో ఆయగ్రహారమున ఒక బ్రాహ్మణునియింట నివసించిరి ఆకాలమునందు వీరు ఉండెడు ఇంటి బ్రాహ్మణుని వంతు వచ్చెను అని ఆ బ్రాహ్మణుఁడు తనకు కలిగిన ఇడ్డలు వసేబిడ్డలను క్షణ భార్యను పంపనేరకయు తానుపోవుటకును మనసు రాకయు చింతించుచు ఉండఁగా పాండవులతల్లి అగు కుంతి ఆవృత్రాంతము విని భీముని పంపినయెడ ఆ రాక్షసుని చంపి వచ్చును, అంతటితో బ్రాహ్మణుల బాధ తీటును, అని ఎంచి ఆ బ్రాహ్మణునితో నాకు అయిదుగురు కొడుకులు ఉన్నారు గదా వారిలో ఒకనిని పంపెదను అని చెప్పి భీముని పంపెను. వాఁడుపోయి బకాసురుని చంపి వచ్చెను అంతట ఆయగ్రహారమునందలి బ్రాహ్మణులు అందఱు సంతోషించి అతనిని బహువిధముల దీవించిరి. చూ॥ ఏకచక్రపురము

(౨) ర॥ వీఁడు బృందావనమునందు కృష్ణుఁడు ఉండు తఱిని కంసునిపంపున అచ్చటికి వచ్చి బకరూపధారియై అతనిని మ్రింగఁబోయి అతనిచే చంపఁబడెను

(3) య॥ వసుదేవుని తమ్ముఁడు అయిన కంకునిజ్యేష్ఠ పుత్రుఁడు

బదరి ఒకానొక వనము ఇది హిమవంత
మునకు సమీపమున సరస్వతీనది వశ్యమ
తీరమున ఉండును ఇది పుణ్యక్షేత్రము
అని ఇందు అనేకలు ఋషులు ఆశ్రమ
ములు కావించుకొని వాసముచేయుదురు
ఇందు బదరీనాఘండు అను పేర ఒక విష్ణు
మూర్తి ప్రతిష్ఠితుండు అయి పూజింపబడు
చు ఉండును దీనిని బదరికాశ్రమము అని
యు ఒదరీ నారాయణము అనియు చెప్ప
దురు (బదరి = రేంగుచెట్టు) రేంగుచెట్టు
వనము అగుటచే దీనికి ఈపేరు కలిగెను

బదరీపాచనము ఒక పుణ్యతీర్థము చూ॥
ప్రభావతి

బ్రహ్మవాహనుండు అర్జునుని కొడుకు వీని
తల్లి మణలూరురాజు అగు చిత్రవాహనుని
కూతురు అయిన చిత్రాంగద ఇతండు
తనమాతామహుని రాజ్యమునకుకర్త ఆయె
ను ధర్మరాజు ఆశ్వమేధము చేయఁబూని
యజ్ఞాశ్వమును విడిచి దాని రక్షణమునకు
అర్జునుని నియోగింపఁగా బ్రహ్మవాహనుండు
అయశ్వమును వట్టి తనతండ్రి అయిన అగ్ని
నుని చంపెను అంతట నాగరాజు కూ
తురు అగు ఉలూపి అర్జునుని పునర్జీవితుని
చేసెను

- బ్రహ్మపు (1) య॥ విపర్ణుని పౌత్రుండు
- (2) య॥ సాత్యకుని పౌత్రుండు
- (3) ద్రుహ్యుని కొడుకు

బర్హిణాశ్వండు ఇ॥ నా॥ అమితాశ్వండు
కృశాశ్వని తండ్రి

బర్హిషదుండు చూ॥ నా॥ ప్రాచీనబర్హి
బర్హిషదులు పితరులలో ఒకతెగవారు చూ॥
పితరులు

బర్హిష్పతి విశ్వకర్మకూతురు ప్రియవ్రతని
భార్య.

బలంభనుండు నాగగుని కొడుకు బలంభను
తండ్రి నా॥ బలంభనుండు

బలభద్రుండు } అదిశేషుని అంశమున ఎఱు
బలరాముండు } దేవునకు రోహిణియందు పు
ట్టిన కొడుకు ఇతండు మొదట దేవ
గర్భమందు చేరి యోగమాయ ఆమె గర్భ
ముననుండి సుంకర్షింపఁగా రోహిణిగర్భ
మునచేరి పిదప అవతరించెను కనుకనే
ఇతనికి సుంకర్షణుండు అనియు నామము
కలదు ఇతండు తాలకేతుండు సీలాం
రుండు హలాయుధుండు రేవతీరమణుండు
కృష్ణాగ్రజుండు అనియు అనఁబడును

బలసూదనుండు ఇంద్రునికి నామము బలుం
డు అను అసురుని చంపుటచే ఇతనికి
ఈనామము కలిగెను

బలాకాశ్యండు పురూరపుని కొడుకు అగు
అమవసువువంశస్థుండు అజకుని కొడుకు.
కుశికుని తండ్రి

బలాకుండు (1) సుశర్మభార్యను ఎత్తుకొని
పోయిన ఒక అసురుండు వీండు ఉత్తాన
పాదుని కొడుకు అగు ఉత్తముని భార్యను
నాగలోకమునుండి అతనికి మరల తెచ్చి
ఇచ్చెను

(2) రు॥ బాతకర్ణి శిష్యుండు

బలాశ్వండు రెండవ ఖనిత్రుని పౌత్రుండు
చూ॥ కరంభముండు

బలి (1) అ॥ సుతపుని కొడుకు ఇతనికి
సుధేష్ణయందు ఉతభ్యుని కొడుకు అయిన
దీర్ఘతముండు అను మహ్నివలన మహాన
త్వమును వంశకరులును అయిన అంగుం
డు, వంగుండు, కళింగుండు, శుండ్రుండు,
సుహ్నుండు, అను విపురు పుత్రులు పుట్టిరి.

(2) ప్రహ్లాదుని కొడుకు అయిన విరో
చనను కొడుకు ఇతండు మహాశూరుండు

ముల్లోక ములను కేలిచి దేవేంద్రుడు మున్నగువారి విశ్వరూపులను అపహరించి చక్రవర్తి అయ్యెను అప్పుడు విష్ణువు వా మనావతారము ఎత్తి ఒక చిన్న బాండవడు అయి ఇతనిని మూడు అడుగుల భూమి యచింప ఇతడు యాచకుడు విష్ణువు అని యెఱిచియు శుక్రాచార్యులు మొదలయిన వారిచే ఆడ్డగింపబడియు తనదాతృత్వము లోకప్రసిద్ధము అగునటుల దానము ఇచ్చెను ఆవామనరూపుడు అయిన విష్ణువు అపుడు త్రివిక్రముడు అయి ఒక్క అడుగున స్వర్గమును ఇంకొక అడుగున భూమిని ఆక్రమించి మూడవది అయిన మఱియొక అడుగునకు చోటుచూపుము అనగా ఇతడు తనతలను చూపెను అంతట త్రివిక్రముడు ఇతనిని బంధించి ఇతని ధార్య అగు వింధ్యావళి పతిభిక్షు వేడగా అనుగ్రహించి పాతాళ లోకమునందు సకుటంబముగ వాసము చేయునట్లు ఇతనికి నియమునముచేసి తాను ఇతనివాకిట గదాధరుడు అయి కావలికాచుచు ఉండువాడు అయ్యెను ఈదానము ఇచ్చునపుడు శుక్రుడు జలకల శమునందుచేరి దానిద్వారమునకు అడ్డము తనకన్ను నిలిపి ఉండగా అది ఎఱిగ వామనుడు దర్భకట్టితో ఆకన్నుపొడిచి ద్వారముచేసి నీళ్లు బయలికి వచ్చునట్లు చేసెను అది మొదలుకొని శుక్రుడు ఒంటి కంటివాడు అయ్యెను మఱియు ఈబలి చక్రవర్తి చిరంజీవి ఇతనికి నూలుగురు పుత్రులు కలరు అందు బాణాసురుడు జ్యేష్ఠుడు ఇతని సత్యసంధతకు మెచ్చి విష్ణువు ఇతనికి ఈమన్వంతరమున నైత్యేంద్రత్వమును వైమన్వంతరమున దేవేంద్రత్వమును అను గ్రహించెను

బలుండు (౧) ది|| బాణాసురుని కొడుకు

(౨) బలరామునికి నామాంతరము, బసవపురాణము ఇది వీరశైవ మతస్థాపకుడు అగు బసవునిగుఱించి చెప్పబడినది బసవుడు లింగధారి మతస్థాపకుడు ఇతని తండ్రి శిలాకుడు రమారమి ౧౦౦ సంవత్సరములకుముందు జీవించి ఉండెను ఇతడు బ్రాహ్మణవంశమునందు పుట్టియు ఉపనయన సంస్కారమును నిరాకరించి తనవారిని వదలి కల్యాణపురమునకు పోయి అందలి శైనిమతస్థుడు అగు కర్ణాటకరాజుయొక్క ప్రాపు కలిగించుకొని లింగధారి మతమును స్థాపించెను ఈమతస్థులు శైవారాధకులు వేదమును శంకరాచార్యులను నమ్మదురుగాని జాతిభేదమును బ్రాహ్మణోత్కృష్టతను ఒప్పుకొనరు కొందలు బ్రాహ్మణులును ఈమతము ఒప్పుకొని ఉన్నారు వారు ఆరాధ్యులు అనఁడుదురు ఈతిని తల్లిదండ్రులు కేవల శివభక్తులు అయినందున శివుడు వారిభక్తికి సంతుష్టుడైనందిని వారికి పుత్రుడుగా జనించునట్లు చేసి శివమతోద్ధరణము చేయుము అని ఆనతిచ్చినట్లు బసవపురాణమునందు చెప్పబడి ఉన్నది

బసవన (పిడువట్ల) ఒకానొక తెనుంగుకవి ఇతడు ప్రభులింగలీల అనుగ్రంథమున రచించెను

బహుళ ఉత్తానపాదని కొడుకు అగు ఉత్తముని ధార్య ఈమె పని మిక్కిలి అనాదరము చేసినందున పతిచే విడువబడి నాలపోతకుడు అను నాగరాజు నాగలోకమునకు కొనిపోగా పోయి కొంతకాలమునకు పిమ్మట మరల తనభర్తను చేరెను

బహుగంతుడు } పు|| సుద్యువు కొడుకు.
 బహుగవుడు }
 బహురసుండు పు|| పురంజయని కొడుకు

బహుశాశ్వుండు ఇతఁడు శ్రీకృష్ణనికాలమున
మిథిలానగరము పాలించుచు ఉండెను ఇత
ని కాలముననే ఆపట్టణమున శ్రతదేవుఁ
డు అను విష్ణుభక్తుఁడు అగు ఒక బ్రాహ్మ
ణుఁడు ఉండెను శ్రీకృష్ణుఁడు వీరి కరువు
భక్తికిని మెచ్చి మిదిలకుపోయి అందు కొ
న్నిదినములు ఉండి ఋషి సమేతుఁడు అయి
ఆయిరువురి యింట్లలోను ఏకకాలమున
కనఁబడి వారిని కృతాంకులను చేసెను

బా

బాణుఁడు (౧) ది॥ బలిచక్రవర్తియొక్క
పెద్ద కొడుకు ఇతఁడు వేయిచేతులకల
వాఁడు శివునిఁగూర్చి మోరమైన తపస్సు
చేసి తనపురవ్వారమునందు ఆతఁడు కా
వలి ఉండునటుల వరము పడనెను ఇతఁడు
తనకు తెలియక తనకొహుతై ఉప అను
నామె కృష్ణునిపాత్రుఁడు అగు ఆనిరుద్ధుని
కూడెను అని ఆతనిని నాగపాశబంధుని
చేయఁగా కృష్ణుఁడు ఇతనిపై దండెత్తిపో
యి యుద్ధమునందు ఇతని సహస్రబాహు
వులలో తొమ్మిదూట తొంబదియాఱు
చేతులను ఖండించి తన్ను శివుఁడు ప్రాప్తిం
పఁగా నాలుగుచేతులతో ప్రాణముతీయక
నిలిపి శివునితో సీభర్తులు అగు వ్రమధులలో
వీఁడు ముఖ్యుఁడు అగును అని అనుగ్రహిం
చి విడిచెను

(౨) య॥ వసుదేవుని తమ్ముఁ
డు అగు అనీకుని మూడవ కొహుఁడు

(3) ఒకానొక సంస్కృతకవి
ఇతఁడు కాదంబరి హర్షచరిత్ర అను గొప్ప
కావ్యములను రచించెను

బాదరాయణుఁడు వ్యాసునికి నామము
బార్హదినులు పురువంశస్థుఁడు అగు అఱిమీ
ధుని కొడుకు అయిన బృహదిథుని వంశ

మున శ్రుట్టివారు ఇందు కడపటివాఁడు
భల్లూకుఁడు

బార్హద్రధులు మగధదేశపురాజులు ఓరు
బృహద్రథుఁడు మొదలుకొని రపుంజయుని
వఱకు రమారమి వేయిసంవత్సరములకా
లము మగధదేశమును విలిరి

బాలవత్స ద్యుమత్యేనుని భార్య సత్యవంతుని
మాత

బాలవ్యాకరణము వరవస్తు చిన్నయగుూఁడే
విరచితము అయిన ఆంధ్రవ్యాకరణము
ఇందు నన్నయభట్టియమునందు చెప్పఁబ
డని అనేకతఱణ విశేషములు చెప్పఁబడి
ఉన్నవి

బాలసరస్వతి నన్నయభట్టారకుని శిష్యుఁడు
ఇతఁడు సంస్కృతాంధ్రములరెంటి యిం
దును నన్నయభట్టియ వ్యాకరణమునకు
వ్యాఖ్యానము వ్రాసి ఉన్నాఁడు కనక
ఆప్యఖ్యానము బాలసరస్వతీయము ఆనఁ
బడును ఇతని జన్మస్థానము రాజమహేం
ద్రము అనిజనుల వాడుకవలన తెలియవ
చ్చుచు ఉన్నది

బాహులి రు॥ బాహులుని కొడుకు ఇతఁడు
వాలఖిల్యాఖ్యసంహితను గాఢ్యాదిశిష్యులకు
చెప్పెను

బాహులుఁడు (౧) రు॥ ఇంద్రవ్రమితి శిష్యుఁ
డు ఋగ్వేదాధ్యేత కొడుకు బాహులి

(౨) ది॥ అయన్లజని కొడుకు

బాహుకుఁడు (౧) ఇ॥ వృకుని కొడుకు సగరుని
తండ్రి ఇతఁడు శత్రువులవలన రాజ్యమును
పోఁగొట్టుకొని భార్యలతోకూడ అడవికి పో
యి అవట కాలభర్తము పొందఁగా ఇతని
జ్యేష్ఠభార్య సహగమనముచేయ యత్నిం
చెను అపుడు అచటి ముఱులు ఆవిడ గర్భి
ణిగా ఉండుట ఎఱిఁగి ఆమెను సహగమన

మువలన నివాసిని అనంతరము ఆమె శుభ్రవతి అగుటకు సవతులు ఓర్వంజాలక ఆగర్భముచేడునట్లు విషముపెట్టిరి దానిచే గర్భము చెడక మహాబలపరాక్రమ సంపన్నుడు అగు పుత్రుడు ఉదయించి సగరుడు అనబరఁగెను (గరము—విషము దానితో కూడినవాఁడు సగరుఁడు)

(౨) నలుఁడు ఋతుపట్టనిపద్ధ అశ్వశిక్షకుఁడను వంటవాఁడును ఆయి ఉండినప్పుడు వహించిన నామము

బాహుద ఈశ్వరితో రెండునలు గలపు ఒకటి సర్వతీనదీసమీపమున ప్రవహించును మఱి ఒకటి మహానదికి ఉత్పదిగా ఉండును

శంఖుఁడు లిఖితుఁడు అనుఋషులు ఇరువురు ఈనదీతీరమునందు ఆశ్రమము కావించుకొని ఉండుతఱిని లిఖితుఁడు తన అన్న అగు శంఖుని అనుమతిలేక తమ ఆశ్రమమునందల భలములను భుజియించెను అది ఎఱిఁగి శంఖుఁడు ఇది దొంగతనము అని విధింపఁగా ఆపాపము పరిహారముకాఁగలంబులకు అదేశమును అప్పడు పాలించుచు ఉన్న సుహ్యముఁడు అను రాజుచే తనరెండుచేతులను కోయించుకొని ఈనదియందు స్నానముచేసెను అంతట ఆ లిఖితునికి ఈనదీజలమువలని మహిమచేత బాహువులు రెండును వచ్చెను కనుక దీనికి ఈపేరు కలిగెను

బాహుకము. ఒకానొకదేశము ఇది సింధునదికి శతద్రూనదికి నడుమ ఉండును

బాహుకుఁడను. కు|| ప్రదీపుని కొడుకు. శంతనుని తమ్ముఁడు సామదక్షుని తండ్రి భూరిశ్రవుని తాత భారతయుద్ధమునందు ఇతఁడు మృతిచెందెను

బి

బిందుమతి శశిబిందుని కూఁతురు మాంధాత భార్య

బిందుసారుఁడు చంద్రగుప్తుని కొడుకు మగధదేశాధీశుఁడు

బిల్వణుఁడు ఒకానొక సంస్కృతవి నా|| చోరుఁడు ఇతఁడు పంచాలదేశపురాజు అగు మదనాభిరామ స్వవతియొక్క కూతురు అగు యామినీపూర్ణతిలకకు విద్యాగురువుగా నియమింపఁబడి ఆపెను పరిగ్రహించెను

బు

బుక్కమాంబ ఈశ్వర రాజుభార్య

బుధుఁడు (౧) చంద్రునికొడుకు తల్లి భృహస్పతిభార్య అగు తార ఇతఁడు నైవస్యత మనువుకూతురు అయిన ఇలను పెండ్లాడి ఆమెయందు శురూరపుఁడు అను కొడుకును పడఁసెను

(౨) చూ|| నా|| బంధుఁడు

బుధుఁడు బౌద్ధమతస్థాపకుఁడు అగు గౌతముఁడు ఇతఁడు మగధదేశాధిపతి అగు ఆజాతశత్రుని కాలమున ఉండెను బుధుఁడు అనుపదమునకు “సర్వంక్షణికంబుభ్యతేబుద్ధి” అని బ్రహ్మశ్రీ ఇతఁడు షడభిజ్ఞుఁడు అనియు చెప్పఁబడును. షడభిజ్ఞుఁడు అనగా, దివ్యస్పృశి దివ్యశ్రోత్రము పూర్వనివాసానుష్ఠృతి పరచిత్తజ్ఞానము ఆ ప్రత్యేక్ష విషయజ్ఞానము కలయ్యమనాగమన పూర్వహాదిలక్షణ బుద్ధి, అను ఆఠింటిని ఎఱిఁగినవాఁడు అని అర్థము

బృ

బృందావనము యమునానదీ పశ్చిమతీరమున మధురయొద్ద ఉండువనము దీనికి ఎరుట

(అనగా యమునయొక్క తూర్పుగట్టున) గోకులము ఉన్నది అందు కృష్ణుండు గోప కన్యకలతో అనేకలీలలు సలిపెను

బృహక్షత్రుండు శ్రు|| భుమన్సుని కొడుకు హస్తీకుని పితామహుండు

బృహజ్ఞాతకము ఒకజ్యోతిష గ్రంథము వరాహమిహిరాచార్యులచేత చేయబడినది

బృహత్కరుండు అ|| భద్రరథుని కొడుకు బృహత్కాయుండు శా|| నా|| బృహత్కరుండు బృహద్ధనువు కొడుకు

బృహత్సేనుండు మదదేశపురాజు ఇతని కూతురే కృష్ణుని మెనిమిదవ భార్య అగు లక్ష్మణ కృష్ణుండు మత్స్యయంత్రము పడనేని ఈమెను వివాహము అయ్యెను

బృహదశ్వండు (౧) ఇ|| శబస్తునికొడుకు కువలయాశ్వని తండ్రి

(౨) రు|| పాండవులు అరణ్యవాసము చేయునపుడు ఇతడు భర్త రాజునకు నలోపాఖ్యానము చెప్పెను

బృహదిషుండు (౧) అజమీథుని కొడుకు ఇతని వంశస్థులు బార్హదిషులు అనబడుదురు కొడుకు బృహద్ధనువు

(౨) పు|| భర్త్యాశ్వని మాడవ కొడుకు

బృహద్బలుండు (౧) య|| వసుదేవుని అనుజుండు అయిన దేవభాగుని రెండవ పుత్రుండు

(౨) శకుని తమ్ముండు

(౩) శ్రీరాముని జ్యేష్ఠపుత్రుండు అగు కుకునివంశస్థులలో కడపటి వాండు ఇతడు భారతయుద్ధమునందు అభిమన్యుని చేత చంపబడెను

బృహద్రుండు (౧) కు|| ఉపరిచరవసువు పెద్ద కొడుకు ఇతడు మగధ దేశాధిపతి అయ్యెను కొడుకులు జరాసంధుండు, కుశాగ్రుండు

(౨) మి|| దేవరాతుని కొడుకు

(౩) అ|| బృహత్కర్ణునికొడుకు బృహద్ధనువు శా|| బృహదిషుని కొడుకు బృహత్కాయుని తండ్రి

బృహద్భానుండు అ|| బృహద్రథుని కొడుకు బృహత్సనసుండు అ|| బృహద్భానుని కొడుకు బృహత్సల అజ్ఞాతవాసకాలమునందు వేడిగా ఉండిన అర్జునుని నామము.

బృహస్పతి (౧) బ్రహ్మమానస పుత్రులలో ఒకడు అగు అంగిరసుని కొడుకు దేవతలకు ఆచార్యుండు మహాబుద్ధిమంతుండు. ఇతనికి వాచస్పతి అనియు పేరు కలదు. ఇతనిభార్య తార సుహూదరుండు ఉతభ్యుండు సుహూదరి యోగశీర్షి

(అంగిరసుండు అగ్నికి జ్యేష్ఠపుత్రత్వము వహించినవెనుక అతనికి కలిగిన పిడుగురు పుత్రులలో బృహస్పతియు ఒక్కడగుచేప్పి ఉన్నది ఆరూపమున ఇతనికి ఆఱుగురు పుత్రులును ఒక్క పుత్రికయు కలిగిరి)

బో

బోధన రామగిరికి తూర్పున ఉండు ఒక కొండ

బౌ

బౌద్ధులు బౌద్ధమతమును అవలంబించినవారు ఈమతమును స్థాపించినవాండు శాక్యబుద్ధుండు అని ప్రసిద్ధికి ఎక్కిన గౌతముండు. ఇతడు రమారమి రెండువేల నన్నూఱు సంవత్సరములకుముందు జీవించి ఉండినటుల తెలియవచ్చుచు ఉన్నది ఈమతము సత్య శీల శమ దమాదిగుణములను విశేషముగ బోధించును ఎక్కివానికిని ఇది శాంతమును ఉపదేశించునే కాని నైరము

ను వుట్టింపచు సత్వగుణ ప్రధానము అయి
 అడఁకువ నప్రమత విసయము ఇత్యాదిపాఠు
 గుణముల నేర్పుటయందు మఱి యేమతము
 ను దీనిని మించి ఉండదు అయినను
 బాధలు పురాణములను వేదములను విశ్వ
 సింహు వర్ణాశ్రమభేదముల ఒప్పుకొనరు
 కొందఱు నిరీశ్వరవాదులు: మఱి కొందఱు
 సృష్టికి కారణము ఏదియో అది ఒకటి
 కలదు అని చెప్పదురుగాని అందుల దృఢ
 మైన మనోనిశ్చయముగాని నమ్మకముగాని
 వీరికి లేదు వీరు భరతఖండమున ఇపుడు
 సకృత్తుగా కానబడుచు ఉన్నారు

బు

బ్రహ్మ త్రిమూర్తులలో ఒక్కఁడు తొల్లి
 కల్పవసానమున సమస్తము జలార్ణవము
 అయి అంతట అంభకారబంధురముగ
 ఉండువేళ ఆజలసుభ్యమున శ్రీమన్నారా
 యణిమూర్తివటవత్రశాయియై యోగనిద్రను
 తేలుచు ఉండి వరాహరూపమును ఒంది
 తనదంష్ట్రాగ్రమున భూమిని జలమునందుండి
 పైకి ఎత్తి నిలుపఁగా ఇతఁడు ఆపంకజోద
 రుఁడు అగు నారాయణుని గర్భమున ప్రవే
 శించి అందు ఉండు బ్రహ్మాండముల తత్వ
 మును ఎఱిఁగి ఆదేవుని నాభికమలమునం
 దుండి వెడలివచ్చి జగత్సృష్టి ఒనర్ప ఆరం
 భించెను కనుక ఇతనికి పంకజభవుఁడు
 అను నామము కలిగెను

ఇతఁడు పతుర్ముఖుఁడు, తొలుత ఇతనికి
 ఆయిదు ముఖములు ఉండెను ఒకకాల
 మునందు త్రిమూర్తులు కొలువుతీరి ఉండఁ
 గా ఆచ్ఛటికి పార్వతీదేవి వచ్చి పంచము
 ఖులు అగు శివబ్రహ్మలు ఇతఁడుని చూచి
 ఇతఁడు శివుఁడు ఇతఁడు బ్రహ్మ అని తె
 లీసికోలేక పిమ్మట శివుని కనునైఁగవేత

అతనిని ఎఱిఁగి చేరఁజోయెను అప్పుడు
 శివుఁడు తనభార్యకు ఇంత భ్రమపుట్టుటకు
 కారణము బ్రహ్మకును అయిదు తలలు
 ఉండుటయే కదా అని ఆతనితలలలో ఒక
 టిని శివుఁడు తీసివేసెను అంత బ్రహ్మ అలిగి
 శివుఁడు కావాలి కత్వమును చెంది భిక్ష
 టనము చేయునట్లు శపించెను ఆబ్రహ్మ
 హత్యా పాపము పోవుటకై విష్ణువుయొక్క
 ఉపదేశమున శివుఁడు తీగయూత్ర చేసెను
 అటుల యూత్రచేయుచు కాశీక్షేత్రమునకు
 రాఁగా అచట ఆపాపమువలన విముక్తుఁడు
 అయ్యెను

ఇతనివ్యాపారము సృష్టిచేయుట తొ
 లుత ఇతనికి అనేకులు మానసపుత్రులు
 కలిగిరి వారిలో తొమ్మండ్రు ప్రజాసృష్టికి
 కారణభూతులు అయి నవబ్రహ్మలు లేక
 నవ ప్రజాపతులు అనఁబడిరి వారుమరీచి,
 అత్రి, అంగిరసుఁడు, పులస్త్యుఁడు, పుల
 హుఁడు, క్రతువు, భృగువు, వసిష్ఠుఁడు,
 దిక్షుఁడు, అనువారు తక్కిన మానసపు
 త్రులలో సనకుఁడు సనందనుఁడు సనత్కు
 జాతుఁడు సనత్కుమారుఁడు ఋభుఁడు
 నారదుఁడు హంసుఁడు అరుణి యతి మొ
 దలు అగువారు ముఖ్యులు వీరు అందఱును
 ఉర్ధ్వ రేతస్కుల అయి సృష్టియందు
 ఇచ్చులేక జన్మము మొదలు జ్ఞానులై తిరు
 గుచు ఉండురు

బ్రహ్మయొక్క ఛాయవలన కర్ణముఁడు
 పుట్టెను భ్రూమధ్యమువలన అర్ధనారీశ్వ
 రుఁడు అగు రుద్రుఁడు పుట్టెను

ఈ ప్రజాపతుల యొక్కయిదు, మహాగ్గుల
 యొక్కయిదు ఉత్పత్తి పలువిధములుగ చెప్పు
 చురు శ్రీమద్భాగవతమున ఉన్నదీతిని బ్ర
 హ్మయొక్క అంగుక్షమున దఱుఁడును, నా
 భిని పులహుఁడును, కర్ణముల పులస్త్యుఁ

దును, త్వక్కున భృగువును, హస్తమున క్రతువు, ఆస్యమున ఆంఠరసుండును, ప్రాణమున వసిష్ఠుండును, మనమున మరీచియు, కన్దులయందు అలయము శ్రుటిరి మఱియు నారకుండు ఊరువులను, దక్షిణ ద్వారమువలన ధర్మమును, వెన్నువలన అధర్మ మృత్యువులును, ఆత్మను కాముండును, భూయ్యుగళమున క్రోధుండును, పుట్టినట్లు చెప్పి ఉన్నది ఎదిగాక బ్రహ్మ తన దేహము నుండి సరస్వతి జనింపగా ఆమెను కని విధ్రాంతిని పొంది కామాతురుండు అయి భార్యగా చేసికొనెను

బ్రహ్మవైవర్తము ఒకపురాణము ఇది వసిష్ఠ ప్రోక్తము స్రష్టృ సృష్టివివరణ విష్ణుభర్తా కలు ఇందు చెప్పబడి ఉన్నవి దీనిగ్రంథ సంఖ్య ౧౮౦౦౦

బ్రహ్మదత్తండు (౧) రు|| చూలికొడుకు కుశ నాభుని కొనూర్కలకు మగండు

(౨) బా|| అణుమునికొడుకు ఇతండు యోగతంత్రము అను ఒక గ్రంథమును వ్రాసినట్లు తెలియవచ్చును

(౩) ఒకరాజు ఇతండు ఒక పృథు గౌతమునికి అన్నము ఇడుచు ఉండు తఱిని అందు మాంసఖండము అగవడినం దుకై ఆతనిచే గృధ్రము అగునట్లు శఙ్ఖంపల బడి అశాపము శ్రీరాముని కరస్పర్శముచే నివర్తికాంగా దేవత్వమును వహించెను

బ్రహ్మము చూ|| త్రిమూర్తులు బ్రహ్మర్షి దేశము, కురుక్షేత్ర మత్స్య పాంచాల (కన్యాకుల్లి) శూరనేస (మధుర) దేశములు బ్రహ్మర్షి దేశము అనబడుదును.

బ్రహ్మవిద్య (భారతరీత్యా) బ్రహ్మవతిభార్య భ్రువుండు అను వాసువుతల్లి

బ్రహ్మశిరము ఒకదేవ్యాస్త్రము. అల్పులపైని దీనిని ప్రయోగింప కూడదు.

బ్రహ్మసూత్రము వ్యాసులచే చేయబడిన బ్రహ్మమీమాంస ఇది ప్రజ్ఞాసృష్టి సంబంధమును తెలుపును దీనిని త్రిమతస్థులును అంగీకరించి ఉన్నారు

బ్రహ్మాండము (౧) చూ|| సృష్టి

(౨) ఆష్టాదశ పురాణములలో ఒకటి ఇది బ్రహ్మప్రోక్తము బ్రహ్మాండనిషయము కలది దీనిగ్రంథసంఖ్య ౧౨౦౦౦

(౩) ఉపపురాణములలో ఒకటి

బ్రహ్మవర్తము సరస్వతీ దృషద్వతీ నదులకు నడిమిదేశము

బ్రాహ్మము ఒక పురాణము ఇందు బ్రహ్మ మరీచ్యాదులకు బోధించిన బ్రహ్మకల్ప విషయము మొదలగునవి చెప్పబడి ఉండును దీని గ్రంథసంఖ్య ౧౦౦౦౦

భ

భంగాశ్వుండు ఒకాశుక రాజు ఇతండు పురుషరూపముతో నూఱుగురు సుతులను పడనీ ఆవల శ్రీరూపముతో నూఱుగురు సుతులను పడనెను కడపట పురుషత్వమును బల్లక దేవేంద్రుని అనుగ్రహమున శ్రీగానే ఉండెను

భగదత్తుండు నరకాసురుని కొడుకు

భగవంతుండు సంభర్తృత్వము భర్తృత్వము నేతృత్వము గమయిత్వత్వము స్రష్టృత్వము సర్వశరీరత్వము సర్వభూతాంత రాక్షత్వము నిరర్త నిఖిలవోషత్వము షాద్గుణ్యపూర్ణత్వము మొదలుగా కల గుణములు కలవాండు భగవంతుండు అని ఎఱుగవలయును

సంభర్తృత్వము అనగా ఉపకరణ సంపాదనము అనగా ప్రకృతి పురుషకాఽయలకు కార్యములను పుట్టించునట్టి యోగ్య

తను కలుగచేయుట భర్తృత్వము అనఁగా స్థితిని కలుగఁచేయుట గమయిత్వము అనఁగా సంహారముచేయుట స్రష్టృత్వము అనఁగా సృజించుట సర్వశరీరత్వము అనఁగా ప్రపంచము శరీరముగా కలిగి ఉండుట సర్వభూతాంత రాక్షత్వము అనఁగా ఎల్లభూతములకులోపల ఆత్మగా ఉండుట నిర్వృత్త నిఖిలదోషత్వము అనఁగా ప్రకృతి సంబంధముచేత వచ్చెడి దోషములు వివిధము లేక ఉండుట షాద్భుత్య పూర్ణత్వము అనఁగా విశ్వసర్వము వీర్యము యశస్సు శ్రీ జ్ఞానము వైరాగ్యము ఈ ఆఱు గుణములను కలిగి ఉండుట

భగవద్గుణములు ఇట్టివి అని నిరూపించ వాగ్బుద్ధిం ద్రియమానసములకు అలవిగాదు పరావరములకు పరమమైన అనన్యమై ప్రాకృత నేర్పమై సర్వ వ్యాపకమై అది కారణము అగు తత్త్వము అయిన అతఁడు నిర్గుణుఁడు అయినను, మేదిని యందు కలుగు గంఠాది గుణములను ఆశ్రయించిన వాయువువలె, సర్వగుణ రూపుఁడు అయి వెలుఁగుచు ఉండును అస్తి నాస్తి అను వస్తుద్వయనిష్ఠ కలిగి విరుద్ధ భర్తృములుగ ఉండు నుపాసనాశాస్త్ర సాంఖ్య శాస్త్రములకు సమమయి వీక్షింపఁదగిన పరమమైన అతని తత్త్వ స్వరూపము ఎఱుగఁక వాక్యభేదములచే యోగీశ్వరులు మోహితులు అయి భేదమును ఆచ్ఛాదించి ఆత్మ తమకు సుఖ దుఃఖములను ఇచ్చు ప్రభువు అని చెప్పదురు. నైవజ్ఞులు గ్రహ దేవతాదులకు ప్రభుత్వమును సంపాదించుదురు మిమాంసకులు కర్మమునకు ప్రాభవము ప్రకటింతురు లోకాయతములు స్వభావమునకు ప్రభుత్వము స్థాపించుదురు జగదనుగ్రహము కొఱకు అతఁడు నామరూపములచే ఎఱుగఁకబడుచు ఉం

డును కాని తత్త్వము విచారింప ఆతనికి నామరూపములు లేవు సర్వమును ఎవ్వని వలన ఉత్పన్నము అగునో ఎవ్వనివలన స్థితిని పొందునో ఎవ్వనివలన లయము అగునో అట్టి అనంతగుణములుకల మహాక్షుని వర్ణింప ఎవరితరము

“ఉ॥ నీవిభవంబులీజగము నిండుటయుండుట నాశమొందుటల్ నీవిమలాంశజాలములు నెమ్మిజగంబుసృజించువారలో | దేవభవద్గుణాంబుదుల తీరముగానక నీచమద్ధితో వావిరింజర్చనేయదురు వారికి వారల దొడ్డవారలై” “నీ॥ ఒక్కడైనిత్యుడై యొక్కడఁగడలేక సారదిజన్మాదుల శూన్యుడగుచు | సర్వంబునంబుండి సర్వంబుదనయందు నుండంగసర్వాశ్రయింపండనంగ సూక్ష్మైస్థూలమై సూక్ష్మాధికములకు సామ్యమై స్వప్రకాశమునవెలిఁగి | యఖిలంబుచూచుచు నఖిలప్రభావుఁడై యఖిలంబుఁదనయందు నడఁచికొనుచు | నాత్మమాయాగుణముల నాత్మమయము | గాఁగవిశ్వంబుదనస్సృష్టి ఘనతఁజెందఁ | జేయుచుండును సర్వసంజీవనండు | రమణవిశ్వాత్మఁడైన నారాయణుండు’

భగవద్గీత భగవంతుఁడు అగు శ్రీకృష్ణుఁడు అర్జునునికి ఉపదేశించిన యోగశాస్త్రము ఇది భారత యుద్ధాపసరమున అర్జునుఁడు రెండుబలములయందును కల సోదరను తమాతులా చార్యాదులు అగు బంధుశిష్టజనులను చూచి పరమకృపావేశమున ఆత్మంత విషాదమును పొంది వారిని చంపనెల్లక శరశరాసనములను విడిచి యుద్ధమందు ఉత్సాహముమాని ఉండెను అంతట కృష్ణుఁడు అతనికి స్వభర్తృమును పరిపాలించుట దోషముకాదు అని బోధించి తత్వజ్ఞానము ఉపదేశము చేసెను ఆ ఉపదేశ వాక్య

ములే భగవద్గీత అనబడును ఆవాక్యము లచే ఆత్మనికి బాధ్యబాధకత్వములు లేవు అని అర్జునుడు తెలిసికొని కృపాశోకము లకు మూలములు అయిన అపాంకార మమ కారములను వారించి రణోత్సాహమునకు కారణమైన స్వకర్మమును వదలక ఆవలం బించెను ఈ యోగశాస్త్రమును త్రిమత్ర ణును మిక్కిలి భక్తితో ఆదరింతురు

భగీరథుడు ఇ॥ దిలీపునికొడుకు జతండు సగరుని కొమారులును తనప్రపితా మహు లును అయిన అటువదివేపురు సాగరులు కపిల మహాముని కోపముచే భస్మీభూతులు కాంగా వారలకు సదృశ కలుగ చేయుటకై గోకర్ణమునందు మహాస్తరము అగు తవము ఆచరించి దేవగంగను భూలోకముగుండ పాతాళమునకు కొనిపోయి అందు ఉండిన తన ప్రపితామహుల భన్తరాసులను పావన ముచేసి వారికి స్వర్గలోకము కలుగచేసెను ఈ హేతువును పట్టి గంగకు భాగీరథి అను వేరు కలిగెను ఈతని కొడుకు శ్రుతుండు లేక సూపూత్రుండు

(౨) కా॥ కేతురధుని కొడుకు దివోదాసుని తండ్రి

భగ్గుండు ద్వాదశాదిత్యులలో ఒకండు దక్ష యోగమునందు వీరభక్రుండు ఇతని కన్య లు పెట్టెను అని ప్రసిద్ధి

భగోళము (పురాణరీత్యా) సూర్యుండు ఉత్తరాంధ్ర దక్షిణాంధ్ర విభావులు అను నామములు కల మాండ్యతీవ్ర సమానగతుల ఆరోహణ వరోహణ స్థానములయందు దీగ్ధ ప్రాస్య సమానములుగ చేయుచు ఉండును మఱియు అతండు మేవ తులలయందు అ హెవారాత్రముల సమముగాను వృషభాది పంచమాసములను రాత్రి ఒక్కొక్కరియ

తక్కువగాను, వృశ్చికాది పంచమాసము లను ఒక్కొక్కరియ రాత్రి అధికముగాను, దానికి తగినట్లు దినములయందను, తిరు గును ఇవివిధమున దివసములు ఉత్తరాంధ్ర దక్షిణాంధ్రముల వృద్ధి క్షయములను పొందంగా ఒక అహెవారాత్రమున ఏక పంచాశకు తరనవకోటి యోజనముల పరి మాణముగల మానసోత్తర పర్వతమునందు సూర్యుని రథము తిరుగుచు ఉండును ఆ మానసోత్తర పర్వతమునందు తూర్పున దేవ శాని అను ఇంద్రపురమును దక్షిణమునందు సంయమని అను యమనగరమును పశ్చి మమునందు నిష్టాచని అనవరుణ పట్టణ మును ఉత్తరమున విభావరి అను సోముని పుట భేదనమును తేజరిల్లుచు ఉండును సూర్యుండు ఎప్పడు ఇంద్రనగరమునుండి గమనించునో అదిమొదలు పదియేను గడి యలలో రెండుకోట్ల ముప్పది యేడులక్షల డెబ్బదియైదువేల యోజనములు నడుచును ఇవివిధమున ఇంద్ర యమ వరుణ పురముల మీద చంద్రాది గ్రహ సక్షత్రములను కూడి సంచరించును పడ్రెండు అంచులును అటు కమ్మలును మూడు నూలులునుకలిగి సంవ త్సరాత్మకమై ఏకచక్రముకల సూర్యుని రథ ము ముహూర్తమాత్రమున అష్టశతాధిక చ తుస్త్రింశళ్లక్షయోజనములు సంచరించును ఆరధమునకు గాయత్రీ ఛందము ఆదిగా సమస్తఛందములును అశ్వములు ౧౨యి ఉం డును సూర్యునకు అగ్రభాగమున ఆరు ఋండు రథముగడపుచు ఉండును అంగుష్ఠ పర్వమాత్ర శరీరములుగల అటువది వేల వాలభిల్యాఖ్యులు అగు ఋషివరులు అతని ముందట సూక్ష్మములచే స్తుతియింప, మఱి యును అనేకమునులును గంధర్వ కిన్నెర కింపురుషు నాగా ప్షిర. పతంగాడులును

నెలనెలను వరుసచొప్పన నేవింప, తొన్నిది కోట్ల యెంబదియొకలక్ష యోజనముల పరిమాణముగల భూమండలమును అంతయు ఊణమునకు రెండువేలు స్నేహది యోజనములవంతున, ఒక అహారాత్రముననే సూర్యుండు సంచరించును ఇట్లు అతివేగముగ తిరుగుచు ఉండు కులాల చక్రమువంటి చక్రమునందు చక్రభ్రమణమునకు వేచై బంతులుసాగి తిరుగఁడు పిపీలికాదుల చందమున నక్షత్ర రాసులతో కూడిన కాలచక్రము ధ్రువమేరువులకు ప్రదక్షిణముగ తిరుగునపుడు ఆకాలచక్రమునకు ఎదుట సంచరించు సూర్యాది గ్రహములకు నక్షత్రాంతరముల యందును రాశ్యంతరముల యందును ఉనికి కలుగుటఁజేసి సూర్యాది గ్రహములకు చక్రగతి స్వగతులవలన గతి ద్వయము కలుగుచు ఉండును సూర్యుండు ఆదినారాయణ మూర్తి అగుచు లోకముల యోగక్షేమములకు వేదత్రయార్థకత్వమును వహించి, కన్యసిద్ధి నిమిత్తము దేవన్య గణములచే వేదాంతార్థముల అనవరతము వితర్కమాణము అగుచున్నతన స్వరూపమును ద్వాదశ విధములుగ విభజించి వసంతాది ఋతువులను ఆయా కాలవిశేషములలో కలుగఁజేయుచు జ్యోతిష్కాంతర్వర్తిస్తై స్వకీయతేజః పుంజదీపితాఖిల జ్యోతిర్గణములు కలవాఁడై ఒకసంవత్సరమున ద్వాదశ రాసులయందును సంచరించుచు ఉండును అట్టి ఆదిపురుషుని గమన విశేషకాలమును లోకులు అయిన; ఋతు, మాస, పక్ష, తిథ్యాది భేదములచే వ్యవహరించుచు ఉండురు వెండియు అప్వరమ పురుషుండు ఆరాసులయందు షష్ఠాంశ సంచారమును ఒందిన సమయము ఋతువు అని వ్యవహరింపఁబడును

ఆరాసులయందు అష్టాంశ సంచారమున రాశిపట్ట భోగమును పొందిన కాలము అయినము అని చెప్పఁబడును సమగ్రముగా రాసులయందు సంచారముచేయు కాలము సంవత్సరము అని నిర్ణయింపఁబడును ఇట్టి సమగ్ర రాశిసంచారమునందు శీఘ్రగతి, మందగతి, సమగతి, అనియెడు త్రివిదగతి విశేషముల వలనను ఏర్పడెడు ఆసంవత్సరమును సంవత్సరము పరివత్సరము, ఇభావత్సరము, అనవత్సరము, ఇద్వత్సరము అని పంచవిధముగా చెప్పవారు చంద్రుండును ఈతెఱఁగుననే ఆసూర్య మండలముమీద లక్ష యోజనముల నుండి సంవత్సర పక్ష రాశిచక్రభ్రమణములు పుచ్చుకొనుచు అగ్రచారియై శీఘ్రగతిని చరించును వృద్ధి క్షయరూపమున పితృగణములకు పూర్వపక్షాపరక్షములచేత అహారాత్రములు కలుగ చేయుచు సకల జీవప్రాణులకు ఒక్క నక్షత్రము త్రింశత్యహారములు అనుభవించుచు షోడశకళలు కలిగి మనోమయమును అన్నమయమును అమృతమయమును అగు దేహముతో దేవపితృషును వ్యభూత పశుపక్షసరీశృపవీరు త్ప్రకృతులకు ప్రాణాప్యాయన శీలండు అగుటచే సర్వసముండు అనఘటి ఉండును

భజమానుండు (౧) య॥ సాత్వతుని కొడుకు ఇతనికి ఇరువురుభార్యలు కలరు అందు మొదటి భార్యయందు నిమ్రోచి, కంకణుండు, వృష్ణి అని మువ్వురు కొడుకులును రెండవభార్యయందు శతజిత్తు సహస్రజిత్తు అయితజిత్తు అని మువ్వురు కొడుకులును కలిగి

(౨)య॥ అంభకుని పెద్దకోడుకు

భజి య॥ సాత్వతుని కొడుకు

భట్టి. చంద్రశక్తి కొడుకు విక్రమార్కుని తమ్ముడను, మంత్రియగు ఇతఁడు కవి యును అని చెప్పదురు చూ॥ భట్టి కావ్యము భట్టి కావ్యము భట్టి చే రచియింపబడిన పాణి నీయ సూత్రోదాహరణ భూతమైన ఒక లక్ష్యగ్రంథము ఈ గ్రంథకారుఁడు భట్టి జీవితీఠోఁడు అని కొందఱును విక్రమార్కుని మంత్రి అయిన భట్టి అని కొందఱును చెప్పుచు ఉన్నారు దీనికి వల్లినాశ సూరి సర్వపదిఅను ఒక వ్యాఖ్యానమును రచించి ఉన్నాఁడు

భట్టుమూర్తి ఒకగొప్ప ఆంధ్రకవి ఈతని జన్మభూమి బల్లారికి సమీపమునందలి పాల మండలము అను ప్రదేశమున ఉండెడు భట్టు వల్లె ఇతఁడు శాలివాహనశకము ౧౩ వ శతమాన మధ్యకాలమున జీవించి ఉన్నట్లు తెలియవచ్చుచు ఉన్నది ఇతఁడు రచించి యిచ్చ గ్రంథములు వసుచరిత్రము హరి శ్చంద్ర నలోపాఖ్యానము కావ్యాలంకార సంగ్రహము అందు మొదటిది రెండవ దానివలె శుద్ధశ్లేషమయము కాకపోయినను శ్లేషనే అను జీవించి ఉండును దీనివలె కఠినశైలి కలదియు మధురము అయినదియు అగు శ్లేషకావ్యము మఱియొక్కటి తెనుఁగున లేదు. రెండవది శేషలక్ష్యమయమై హరి శ్చంద్రునియొక్కయు నలని యొక్కయు చరిత్రములను తెలుపుచు ఉన్నది మూడవది కావ్యాలంకార లక్షణములను తెలుపునది తెనుఁగునందు మేలైన అలంకార శాస్త్రము ఇది ఒక్కటియే కానఁబడుచు ఉన్నది ఈతని కావ్యములు మిక్కిలి శ్లాఘనీయములుగా ఉన్నవి అయినను అవి ఇంచుక మతాంతరలక్షణమును తెలుపును ఇతనికి రామరాజ భూషణుఁడు భట్టుమూర్తి అని రెండుపేర్లు కలవు భట్టుమూర్తి అను

విరుదాంకము కృష్ణ దేవరాయలచే ఇతనికి ఇయ్యబడెను

భట్టిజీవితముఁడు పాణినీయవ్యాకరణ సూత్రములను శ్రీధాంతకాముది అను పేర ఆ యాప్రకరణములను విభజించివ్రాసిన ఒక పండితుఁడు ఇతఁడు గౌడవ్రాహ్మణుఁడు సుమారు ౭౦౦, ౮౦౦ సంవత్సరములకు ముందు ఈయన ఉండినట్లు తెలియఁబడును

- భద్ర (౧) దుర్లాదేవికి నామాంతరము
- (౨) వసుదేవునిభార్య ఈమెకు కౌశల్య అనియు నామము కలదు
- (3) కృష్ణుని అష్టభార్యలలో ఒకతె ఈమె కేకయరాజు మాఁతురు

భద్రకర్ణుఁడు శుక్రశ్రుతుఁడు వైత్యగురువు

భద్రకాళి పార్వతికినామము దక్షప్రజాపతి యజ్ఞము చేయనపుడు తన భర్త అగు రుద్రునికి యజ్ఞభాగము ఇయ్యక తన్నును తిరస్కరించి నందున ఉమాదేవి తండ్రి అగు దక్షునిపైని కోపించి పొందిన రాద్రమూర్తిని భద్రకాళి, దుర్గ, కాళి, అని చెప్పుదురు ఈమె అవ్వదు ఆదేహము వదలి వెనుక హిమవంతునికి మాఁతురు ఆయి పార్వతి అనఁబరఁగెను

భద్రబాహువు య॥ వసుదేవుని కొడుకు సుభద్రుని భ్రాత

భద్రరథుఁడు అ॥ చంచుని పౌత్రుఁడు బృహత్కర్ణుని తండ్రి

భద్రనేనుఁడు య॥ మహిక్షుంతుని కొడుకు భద్రావతి హస్తినాపురికి ఏఁబడినైల్ల దూరమున ఉండు ఒక పట్టణము.

భద్రుఁడు. య॥ వసుదేవుని కొడుకు సుభద్రుని భ్రాత

భయ. హేతిభార్య. విద్యుత్కేశుని తల్లి

భరతఖండము } హిమవంతమునకు దక్షిణము
 భరతవంశము } న ఉండుకర్మ భూమి స్వా
 యంభవుని పెద్దకొడుకును జంబూద్వీపము
 నకు రాజును అయిన ఆగ్నేధ్రుండు తన
 పాలికవచ్చిన జంబూద్వీపమును తన తొ
 మ్మండ్రు కొడుకులకు వంచియిచ్చునపుడు
 ఈఖండమును నాభి అనువానికి ఇచ్చెను
 ఆనాభియొక్క పౌత్రుండు అయిన భర
 తుండు అను రాజువలన దీనికి ఈపేరు
 కలిగెను

భరతుండు (౧) స్వాయంభవుని వంశస్థుండు
 అగు ఋషభుని జ్యేష్ఠపుత్రుండు ఇతని
 నామముచే హిండుదేశమునకు భరతఖండ
 ము అను పేరు కలిగెను భరతవంశరాజు
 సుర్వసంగపరిత్యాగముచేసి భగవదారాధన
 కావించుచు తపోవృత్తినుండి ఒకనాడు
 నదియందు అవగాహనము చేయునపుడు
 పూర్ణగర్భిణి అగు ఒక లేడి నీరు త్రావను
 అచటికి వచ్చి సీంహగర్జనము ఒకటి విని
 భయపడి గంతువేయఁగా దానిగర్భమందు
 ఉన్న పిల్ల జాలి అనదీజలముల వడి ఆలేడి
 చచ్చెను అంత భరతుండు ఆ హరిణ
 పోతమును చూచి కరుణార్థి చిత్తంజై దా
 నిని కొనివచ్చి తన ఆశ్రమమునందు ఉంచి
 పెంచుచు వచ్చెను సుర్వసంగపరిత్యాగి అ
 య్యును ఇతనికి ఆహరిణమునందలి ప్రీతి
 ప్రాణోత్క్రమణకాలమునందు కూడ వదల
 మింజేసి మఱుజన్మమున హరిణగర్భమున
 జన్మించెను అట్లేనను పూర్వజన్మ సన్సార్
 రమువలన ఇతఁడు తాను హరిణముగా
 పుట్టినందులకు కారణము ఎఱిగిన పాఁడు
 కాపున మహర్షుల యాశ్రమములతిరుగుచు
 మృగదేహ త్యాగావసరము కోరుచు ఉం
 డెను అనంతరము ఇతఁడు హరిణ దేహ
 మును పాసి ఆంగీరసుండు అను బ్రాహ్మ

ణునికి కొడుకు అయి పుట్టి కర్మమార్గమును
 బల్లక జ్ఞానవైరాగ్యములు కలవాఁడై జడుని
 వల అడవులయందు సంచరించుచు ఉండ
 కొందఱు క్రూరులు ఇతనిని నరపశువుగ
 కాఱికాదేపికి బలి ఇయ్యఱి పోయిరి అప్పుడు
 ఆదేవి ఇతనిని కొనిపోయిన వాఁని బలికొ
 నెను మఱియొకవేళ సింధుదేశపు రాజు
 అగు సౌవీరుని భటులు ఇతనిని పట్టుకొని
 పోయి తమ రాజుయొక్క పల్లకిమోయిం
 చిరి అంత ఆపల్లకి హెచ్చుతక్కువలుగా
 పోసాగెను అదిచూచి రాజు దానికి కార
 ణము విచారించి ఈతని వర్తమానము
 తెలిసి ఇతనివలన వేదాంతరహస్యములు
 తెలిసికొనినట్లు తెలియవచ్చుచు ఉన్నది
 ఇతని కొడుకు సుమతి

(౨) ఇ|| శ్రీరాముని తమ్ముండు
 భరతఱునికి కైకేయివలన పుట్టిన కొడుకు
 భార్య కుశధ్వజుని పుత్రిక అయినమాండవి

(౩) దుష్యంతుని కొడుకు తల్లి
 శకుంతల ఈభరతుని వంశస్థుల పరిత్రమే
 భారతము ఇతఁడు తనభార్యయందు సంచ
 తానము పడయనేరక యోగముచేసి భర
 ద్వాజుని అనుగ్రహమున భుమన్యుండు లేక
 పుతమన్యుండు అను పుత్రుని పడనెను

(౪) శయంతుండు అను అగ్నియొ
 క్క రెండవకొడుకు నా|| పుష్టిమతి

భరద్వాజ మాళవము గుండ ప్రవహించు
 ఒక నది

భరద్వాజుండు (౧) రు|| ఉతథ్యుని కొడుకు
 తల్లి మమత ఇతఁడు తన పెదతండ్రి అగు
 బృహస్పతివలన జనించినవాఁడు ఇతని
 ఆశ్రమము శృంగిబేరపురమునకు దక్షిణము
 నందు కల ఇప్పటి ప్రయాగ ఘృతాచిని
 చూచి ఇతఁడు ఒకప్పుడు చిత్తచాంచల్యము

పొందఁగా రేతన్ను జాత్రును అంతట
ఆరేతన్నును ఇతఁడు ద్రోణమును సంగ్ర
హించి ఉంచెను దానివలన ఇతనికి ద్రో
ణుఁడు అను కుమారుఁడు కలిగెను కొం
దఱు ఈరేతన్ను ఘటమునందు సంగ్ర
హింపఁబడెను అందుకు కనుక ద్రోణుఁడు
కుంభసంభవుఁడు అనియు అనఁబడును

(౨) శయుఁడు అను అగ్ని

యొక్క జ్యేష్ఠపుత్రుఁడు

గర్భుఁడు రుద్రునికి నామము

గర్భహరి ఒకానొకసంస్కృతకవి. విక్ర
మార్కుని క్రాత (చూ॥ చంద్రశర్క.) ఈ
యన శాలివాహనుని జననమునకు ముందు
నూటమువ్వుది అయిదు ఏండ్లనాడు ఉజ్జ
యినీ పట్టమును ఏలుచు ఉండెను. ఇతఁ
డు సుభాషిత రత్నావళి అను మహాగ్రంథ
మును, పాతంజల మహాభాష్య వ్యాకరణ
రూపము అగు కారికలను, వాక్యప్రదీపము
అను వ్యాకరణగ్రంథమును, ఇరువదిరెండు
శ్లోకములు కల రాపాట కావ్యమును, రచి
యించెను మఱియు ఇతఁడు చిన్నప్పటి
నుండి తపస్సులు యోగులు మొదలగువారి
సేవచేయుటయందు ప్రీతి కలవాఁడు అయి
ఉండెను ఇట్టిసన్మతములు కలిగి ఇతఁడు
రాజ్యముచేయుచు ఉండఁగా ఆపట్టణము
నందలి సకల మంత్రశాస్త్రములు తెలిసిన
ఒక వేదబ్రాహ్మణుఁడు భువనేశ్వరి అను
దేవతను ఉపాసించినంతట ఆదేవి ప్రత్య
క్షమై ఒకపండును ఇచ్చి దీనిని భక్షించిన
యెడ ముసలి తనమును చావును లేనివాఁ
డవు అగుదువు అని ఆనతిచ్చి అంతర్ధానము
అయ్యెను అంతట ఆబ్రాహ్మణుఁడు తన
లో తాను నేను కేవలము దరిద్రుఁడనను
ఈఫలమును భక్షించి ఎవరిని రక్షింప
పోయెదను చిరకాలము భిక్షుటనముచేసి

బేవింపవలసినవాఁడనే కదా? కనుక దీనిని
కొనిపోయి రాజునకు ఇచ్చితినేని అతఁడు
జరామరణములులేక చిరకాలము ప్రజలను
పాలించును అని విచారించి రాజుకొలుపు
నకు పోయి ఆఫలమును ఆశీర్వచనపూర్వ
కముగా ఇచ్చి దానిమహిమను చెప్పెను
రాజుదానిని పుచ్చుకొని తనకు ప్రియురా
లు అయిన అనంగనేన అనుదానికి ఇచ్చెను
అదితనకు ప్రియుఁడైన గుడ్డిపువాఁడు ఒ
కఁడు ఉండఁగా వానికి ఇచ్చెను. వాఁడు
తనకు వ్రేమాస్మరురాలు అయిన ఒకదాని
కిని అది తనయిట్టుఁడు అయిన ఒక గొల్ల
వానికిని ఆగొల్లవాఁడు తన ప్రియురాలు
అయిన వేడయైతెడుదానికిని ఇయ్యఁగా
ఆవేడయైత్తునది ఆపండు పుచ్చుకొని వేడను
గంపకు నిండించుకొని దానిపైని ఆఫలమును
ఉంచుకొని రాజమార్గమున తనయింటికి
పోవుచు ఉండెను అప్పుడు విలాసార్థముగా
బయటవచ్చి విచారించుచు ఉండిన గర్భ
హరి దానినిచూచి తాను తనప్రియురాలికి
ఇచ్చినపండు ఈవేడయైతెడుదానికి ఎట్లు
లభించెను అని దానిని తనసమ్ముఖమునకు
రావించి సకలవృత్తాంతమును తెలిసికొని
స్త్రీలు ఎంత ప్రియము చూపినను నమ్మతగిన
వారుకారు అని నిశ్చయించి సంసారము
వలన విరక్తుఁడు అయి ఆపండును విక్ర
మార్కునికి ఇచ్చి తాను వనమునకు పోయి
తపస్సుచేయుచు తన వైరాగ్యము విశద
పడునట్లు నీతిశతకము శృంగారశతకము
వైరాగ్యశతకము అను మూడుశతకములు
కల సుభాషితరత్నావళిని రచియించెను.
అది ఇతనివేర గర్భహరి అనియే వ్యవహా
రింపఁ బడుచు ఉన్నది విక్రమార్కుఁడును
ఆఫలమును ఒకముసలి బ్రాహ్మణుఁడు యా
చింపఁగా అతనికి సమర్పించెను

భార్యకృష్ణుడు పూరువంశస్థుడు అగు అజమీధుని రెండవకొడుకు అయిన నీలునివంశస్థుడు నా|| పార్వకృష్ణుడు తండ్రి ఋషుడును కొడుకులు ముద్దులుండు యవీనరుడు బృహదిషుండు కాంపిలుకృష్ణుడు జయండు చూ|| పాంచాలము

భగ్లబుడు చా|| ఉదకేసుని కొడుకు ఇతడు బారతయుద్ధమున కర్ణునిచే చంపబడెను

భవభూతి ఒకానొక సంస్కృతకవి ఇతడు కాశ్యపగోత్రోద్భవుడు ఇతని జన్మదేశము విదర్భము మఱియు ఇతడు భోజరాజు కాలమున ఉండెను మాలతీమాధవీయము అను నాటకము ఇతనిచేత విరచింపబడెను నా|| శ్రీకంఠుడు

భవాని పార్వతికి నామము భవిష్యత్తు ఒక పురాణము ఇది శతానీకునకు గుమంత్రుండు చెప్పిన ఆర్కప్రభావ భవిష్యత్కల్ప విషయాదులను కలది దీని గ్రంథసంఖ్య ౧౪౦౦౦

భవుడు. అష్ట మూర్తులలో ఒకడు శివునికి నామాంతరము

భవుండు స్వాయంభువ మనువు కొడుకులలో ఒకడు ఇతని పాలికి శాకద్వివము వచ్చెను ఇతనికి కొడుకులు ఏడుగురు

భా

భాగవతము ఒకపురాణము ఇందు గాయత్రీదేవి విషయము వరమాత్మారాధన విచారము వృత్రాసుర చరిత్రము మొదలగునవి చెప్పబడి ఉండును ఇది కృష్ణలీల విసౌదకరంబై తెలియను దీనిగ్రంథసంఖ్య ౧౦౦౦౦ ఇది వ్యాసప్రోక్షము అయిన ఆష్టాదశ పురాణములతో చేసినదికాదు అనియు బొప్పనభట్టు అనెడు కవీంద్రునిచే

రచియింపబడి బొప్పన భట్టియము ఆనబరచిన భాగవతము అనియు, దేవీ భాగవతము అనునది అష్టాదశ పురాణములతో చేసిన వ్యాసప్రోక్ష పురాణము అనియు, కొందఱు చెప్పదురు అందు జగత్సృష్టాది కర్మలక్ష్యము పరాశక్తిది సర్వమును పరాశక్తివలననే సృజింపబడును, అనునవి మొదలగు కథలు చెప్పబడి ఉండును

భానుండు (౧) వాసుదేవుని తమ్ముడు
(౨) సూర్యునికి నామము

భానుమంతుండు (౧) మి|| నీతండ్రి అగు జనకుని కొడుకుగా కొందఱు చెప్పదురు మఱి కొందఱు అమితధ్వజుండు కృతధ్వజుండు అను నిరువురు జనకుని కొడుకులు అనియు అందు కృతధ్వజునికి కేశధ్వజుండును అమితధ్వజునికి ఖండిక్యుండును కలిగి అనియు వారలలో ఖండిక్యునికి ఈ భానుమంతుండు పుట్టెను అనియు చెప్పదురు

(౨) కళింగ దేశపు రాజు

అగు శ్రుతాయువు అనువాని తమ్ముడు
భానుమతి (౧) కార్తవీర్యార్జునుని చెలియలు అహంయాతి భార్య

(౨) దుర్యోధనుని భార్య ఈమె

కౌరవులను పాండవులను యుద్ధము చేయునపుడు ఒక ముంగిస నూలు పాములను చంపినట్లు కలకని అది భృతరాష్ట్రుని కొడుకులను నూలుగురను భీముండు ఒక్కడు చంపును అనురానికి సూచకముగా ఎంఁచింపించును ఉండగా, అది తెలిసి దుర్యోధనుండు కొంచెము బెదిరియ దైర్వ్యమును విడువక పాండవులతో పోరాడి చచ్చెను

(౩) సహదేవుని భార్య కృష్ణుని

పినతండ్రి అగు భానుండు అనువాని కూతురు

భానువు రెండవ దక్షప్రజాపతి కూతురు
ధన్వని భార్యలలో ఒకతే ఈమె సంతతి
వారు భానువులు అనఁబడుదురు

భామహుఁడు వరరుచి భాష్యమునకు మసౌ
రము అను వ్యాఖ్యానమును వ్రాసిన ఒక
వైయాఁరకణుఁడు

భారతచంపువు ఒకానొక కావ్యము ఇది
అనంత భట్టుచే చేయఁబడినది దీనికి రామ
కవీంద్రుఁడు వ్యాఖ్యానము రచించి
ఉన్నాఁడు ఇదిగాక దీనికి స్తనీంహపండి
తీయము అను ప్రాచీన వ్యాఖ్యానమును
ఒకటి కలదు

భారతము భరత వంశపురాజుల చరిత్రము
ఇంక సర్వధర్మములు సమస్తాప నిషిద్ధగ్న
ములు సకలసీతులును ఇతిహాసములును తె
లువఁబడి ఉన్నవి దీని గ్రంథసంఖ్య
లక్షయై ఇరువది నైదువేలు ఇది సం
స్కృతమున వ్యాసునిచేతను, తెనుఁగున
నన్నయ భట్టారకుఁడు తిక్కన సోమయా
జి వితాప్రెగ్గడ వీరలచేతను రచియింపఁ
బడెను (చూ॥నన్నభట్టారకుఁడు తిక్కన)
వ్యాసుఁడు సంస్కృత భారతమును చెప్ప
నపుడు విఘ్నేశ్వరుఁడు వ్రాయుటకు ఒప్పు
కొనియెను అనియు, అట్లు చేయునపుడు
విఘ్నేశ్వరుఁడు గంటము నిలువక వ్రాయు
నట్లు వ్యాసుఁడు చెప్పనట్లును, వ్యాసుఁడు
చెప్పెడు దానిని అన్వయించుకొని విఘ్నే
శ్వరుఁడు వ్రాయునట్లును సంకేతము చేసి
కొనిరి అనియు, విఘ్నేశ్వరుఁడు నిదా
నించి వ్రాయఁగలందులకు వ్యాసుఁడు
నడుమ నడుమ ఒక్కొక్క శ్లోకమును
అర్థము సులభముగా అవగాహనము కా
కుండునట్లు చెప్పమ పోయెను అనియు,
అట్టిశ్లోకము చెప్పఁబడినచోటు వ్యాస ఘ
ట్టము అనియు అంజరు

మఱియు భారతమును వేదములను తుల
యించు ఇదితూఁపఁగా మహాత్మ్యమునందును
బరువునందును భారతము వేదములకంటె
మ్రొక్కుకలిగి ఉండెను అనియు అదికారణ
ముగా దీనికి మహా భారతము అనువేరు
వచ్చెను అనియు చెప్పదురు అందులకు
నిదర్శనముగా నన్నయ భట్టారకుఁడు భార
తముయొక్క ఉపోద్ఘాతము నందు “నీ॥
ధర్మతత్వజ్ఞులు ధర్మశాస్త్రోబని య శ్వాత్మవి
దులువేదాంతమనియు | సీవిచక్షణాల్ సీతి
శాస్త్రోబని కవివృషభులుమహా కావ్యమని
యు | లాక్షణికులుసర్వ లక్షణాన్నియును
నైతిహాసీతులితిహాసమనియుఁ | బరమపౌరా
ణికుల్ బహుపురాణసముచ్చయంబని మ
హిఁగొనియాడుచుండ | వివిధవేదతత్వవేది
వేదవ్యాసుఁ | డాదిమునిపరాశరాక్షజుం
డు | విష్ణుసన్నిభుండు విశ్వజనీనస్తై | పఠ
గుచుండఁజేసె భారతంబు” అని చెప్పి
ఉన్నాఁడు

భారవి ఒకానొక సంస్కృతకవి కిరాతా
ర్జునీయము అను కావ్యమును రచించె
ను దానిని ఇతనిపేర భారవి అనియే వా
డుదురు ఇతఁడు అర్థగౌరవముకల పదము
లనే కూర్చి రచియింపఁగై కలవాఁడు
కనుక “భారవేరగ్గౌరవం” అని విద్వాం
సులు వక్కాణించి ఉన్నారు

భార్గభూమి కా॥ భార్గవునికొడుకు కాశ్య
పలో ఇతఁడు కడపటివాఁడు, ఇతనికి
వినూఱుగురు పుత్రులు కలరు ఇతఁడు ఒక
వృథు ఇంద్రునికి నాభకల్పగఁజేయచు ఉన్న
ఆశురులను పాఠఁడోలి అతనిని రక్షించి
దివిజరాజ్యమును పొందించెను ఆది కార
ణముగ ఇతనికొడుకులు దివిజరాజ్యమును
కొరి మదాంధులై దేవతలతో పోరాడి
నశించిరి.

భార్యవము ఉపపురాణములలో ఒకటి.

భాగ్యవుండ (౧) కా॥ వీతిపెహాత్రుని కొడుకు
(౨) భృగువంశమున పుట్టిన వానికిని
ఈపేరు చెల్లుచు ఉన్నది

భాగ్యకర్ణుండ ర॥ సుమాలి కొడుకు

భాస్కరవంతులు ఒకాసెక బ్రాహ్మణుండడు
ఈయన పెనుగొండ కొండవీడు మొదలగు
వ్రదేశములందు ఉండిన కోమట్లకు ఆచార్యులు అయి ఉండి ఆకాలమునందు ఒకా
సెక కోమటిసెట్టికి కొమార్తెగాపుట్టి విష్ణు
వర్ధన మహారాజువలన అవమానింపబడిన
కన్యకా పరమేశ్వరియొక్క చరిత్రమును
కన్యకాపురాణము అనుపేర రచించి
అందు కొన్నికట్టుపాటులను కల్పించి ఆకట్టు
పాటులకు అప్పటి కోమటులలో నూటరెం
డుగోత్రముల వారిని లోపలచి తనయేర్పా
టును మీఠినవారిని వర్ణభ్రష్టులుగాశపించి
విధేయులు అగువారికి ఆచార్యుండను పు
రోహితుండను అయి ఉండెను ఇప్పటికిని
కోమట్లకు పురోహితులు భాస్కరవంతుల
వంశస్థులుగానే ఉన్నారు

భాస్కరరామాయణము భాస్కరుని వలన
అయిన రామాయణము ఇది భాస్కరుండడు,
అతనికొమారుండడు అగు మల్లికార్జున భట్టు,
శిష్యుండడు అగు కుమారరద్రదేవుండడు, స్వే
హితుండడు అగు అయ్యలార్యుండడు, ఈనలు
వురు కవులచేతను రచింపబడినది అ
యినను వారిలో భాస్కరుండడు ముఖ్యుం
డు అగుటచేత ఈగ్రంథము భాస్కరరా
మాయణము అననెగడి ఉన్నది ఇది ఇట్లు
రచింపబడుటకు కారణము, ఆకాలము
నందు ఇతనికి ఆశ్రయుండడు అయి ఉండిన
రాజు సుదర్శ అతని బంధువు అయిన రంగ
రావు అనునాతండడు రాజుయొక్క ఆస్థా

ను పొంది ద్విపదరామాయణము రచించు
పూనుకొనగా, అతనియందు తనకు కల
సహజమత్సరముచేత రాజుతో నీఘనతకు
ద్విపదకావ్యము తగినదికాదు, నేను వద్య
కావ్యమును చేసికొని వచ్చెదను, దానిని
పరిగ్రహింపుము, అనగా అతడు చెప్పిన
మాట తప్పట యుక్తముకాదు కనుక రంగ
నాధుని గ్రంథమునే వైకౌనుతలంపున ఎవ
రు ముందుతెచ్చిరో వారికృతిని గ్రహించెదను
అని చెప్పిపంపెను అప్పటికి రంగనాధుని
రామాయణము మూడుపాళ్లు తీరి ఉండెను
కనుక ఇతడు అది ముగియటకుముందే
తనరామాయణమును ముగించుకొని పోవ
ఎంచి మీదచెప్పిన ముగ్ధునిసహాయముచే
త్వరితముగా ముగించి కొనిపోయెను అప్ప
టికి రంగనాధుండడు తనరామాయణమును
ముగించి ఆస్థానమునకుతెచ్చి ఉండెను.
అదిమాచి రాజు రంగనాధునితట్టు కుడిచే
తిని భాస్కరునితట్టు ఎడమచేతిని చాచెను
అందులకు భాస్కరుండడు కోపగించుకొని
పక్షపాతముకల నీవంటిరాజునకు ఇచ్చుట
కంటె నాకృతిని ఒక గుడ్డువువానికి ఇచ్చు
ట మేలు అని పలుకుచు ఆస్థానమునుండి
వెడలిపోవుచు ఉండగా, ఆరాజుయొక్క
గుడ్డువువాండడు కవిసార్వభౌమా ఆడినమాట
తప్పవద్దు అని దారికి అడ్డముగావచ్చి డ్రెయి
క్రెన్ అంతట అతడు వానికి తనకృతిని
అందితముచేసెను కనుకనే గ్రంథాదియందు
సాహిణిమారా అని సుబోధించి చెప్పబడి
ఉన్నది

భాస్కరరామాయణము ఒకాసెక జ్యోతిష్ముం
డు ఇతని నివాసస్థానము నిజామురాజ్య
ముతో చేరిన బెదరు అనుగ్రామము ఇతం
డు ఒక గడితశాస్త్రమును ఒకజ్యోతిష శా
స్త్రమును రచించి అందు మొదటిదానికి

లీలావతి అనుపేరు కల తనకొమ్మలైయొక్క పేరుపెట్టి ప్రకటించెను రండవదానిని గో శాధ్యాయము సూర్యసీద్ధాంతము అని రండుభాగములుగా భాగించి దానికి సీద్ధాంతశిరోమణి అను పేరుపెట్టి ప్రకటించెను

భాస్కరుండు (౧) ఒకానొక ఆంధ్రకవి ఇతఁడు శాలివాహనశకము ౧౩వ శతాబ్దమున ఉండినట్లు చెప్పెదరు ఈతని ఊరు కొండవీడు వాల్మీకి మహామునిచే రచియింపబడి ఆదికావ్యము అని ప్రసిద్ధికి ఎక్కిన శ్రీమద్రామాయణము ఇతనిచే తేనెఁగున పద్యకావ్యముగా చేయబడెను అందు ఇతఁడు రచించినభాగము ఆరణ్యకాండమును యుద్ధకాండమునందు కొంతభాగమును తక్కినభాగములు రచించినవారినిగూర్చి చూ॥ భాస్కర రామాయణము

(౨) మఱియొక ఆంధ్రకవి ఇతఁడు అడిదము భాస్కరుండు అనబడును ఇతని కొమారుండు అడిదముసూరన ఇతఁడు అచ్చతేనెఁగు రామాయణమును రచించెను ఇది ప్రస్తుతము దొరకక ఉన్నది

భాస్వరులు. గణదేవతా భేదము వీరు ఆరు వది నలుగురు

ఫీ

భీభత్సుండు అష్టనునకు నామము భీమరథి. ఒకానొకనది ఇష్టంబు దీనిని భీమానది అంపర

భీమరఘుండు య॥ వికృతి కొడుకు

భీమసేనుండు (౧) కు॥ మూడవ ఋత్యుని కొడుకు ప్రదిపుని తండ్రి

(౨) పాండురాజు యొక్క

రండవ కొడుకు ఇతనిని భీముండు అనియు అంటారు. ఇతఁడు కురతియందు వాయు

దేవుని ప్రసాదమున జన్మించినవాఁడు ఇతఁడు వని బిడ్డగా ఉండునపుడు ఒకనాడు కుంతి ఇతనిని ఎత్తుకొని ఒకకొండ ఎక్కిపోవుచు ఉండగా చెయిజారి కొండమీద పడి అంటుండి క్రిందికి దొడ్డిపడెను అప్పుడు ఇతఁడు ఎందుపడి దొడ్డినూ ఆవోటగల రాళ్లు అన్నియు పిండి అయ్యెను మఱియు భారతయుద్ధమునందు భృతరాష్ట్రుని యొక్క నూతుగురు కొడుకులను ఇతఁడు ఒకఁడే చంపెను ఇతనికి హిడింబాసురుని చెలియలు అగు హిడింబవలన ఘటోత్కచుండు అను కొడుకును జలంధర అను భార్యవలన సుగుణుండు అను కొడుకును పుట్టిరి ద్రౌపదివలన శ్రుతసోముండు ఉదయించెను

భీముండు (౧) విదర్భదేశపురాజు. దమయంతి తండ్రి నలుని మామ

(౨) పురూరపుని పౌత్రుండు

అమవసువు పుత్రుండు

(౩) అష్టమూర్తులలో ఒకఁడు

శివునికి నామాంతరమును

భీషణుండు (౧) కాశీరాజుయొక్క భటుండు హరిశ్చంద్రుండు అమ్ముడు పోయి కాశిలో శ్మశానఘట్టమున వీరబాహునికి సేవకుండు అయి ఉండునప్పుడు, అతని కొడుకు తక్షకునిచే కఠవబడి చావఁగా ఆచిన్నవానితోలి అగు చంద్రమతి వానిని శ్మశానమునకు ఎత్తుకొని పోయి దహనము చేయఁబోఁగా, ఆశవమును కాల్పు వ్రదేశమునకు కొంతపన్ను కట్టవలెన అని తన పెనిమిటి అగు హరిశ్చంద్రుండు చెప్పెను. ఆపన్ను వ్రైకము తెచ్చుటకు ఆమె పోవుచు ఉండఁగా విశ్వామిత్రునిమాయచే ఒక దూతవచ్చి ఆ కాశీరాజుయొక్క శిశువును చంపి ఆమె ఒదిలో పడవేసి పోయెను

అప్పుడు ఈ భీషణుడు ఆమెను పట్టుకొని పోయి రాజునకు ఒప్పించెను

(౨) ర|| బాకాసురుని తమ్ముడు

భీష్ముడు విదర్భదేశపురాజు ఇతని కూడుతురు రుక్మిణి కొడుకులు రుక్మి, రుక్మధరుడు, రుక్మకేశుడు, రుక్మనాపలువు, రుక్మనేత్రుడు అని అయిదుగురు

భీష్ముడు కు|| శంతనునకు మానుషశ్రీరూపమును ధరించిన గంగవలన పుట్టిన అష్టవసువులలో కడపటివాడు అగు ప్రభాసుడు ఇతనికి ఈజన్మును కలుగుటకు కారణము వసిష్ఠుశాపము (చూ|| అష్టవాసువులు) ఇతడు సర్వధర్మశాస్త్రవేద విలువిద్యయందు మిగులనేర్పరి ఇతడు సత్యవతిని తండ్రికి వివాహము చేయించుకొనుటకు బ్రహ్మచర్య వ్రతమును తాల్చెను అందుకు గాను ఇతనితండ్రి ఇతనికి స్వచ్ఛందమరణము (ఇచ్చవచ్చినప్పుడు చచ్చుట) కలుగవరము ఇచ్చెను కనుక భారత యుద్ధమునందు కౌరవసేనకు దళవాయి అయి ఉండి యదిదినములు యుద్ధముచేసి కడపట అగ్నినునిచేత పడగొట్టబడియును ఉత్తరాయణము వచ్చినంతవఱకు శరత్పముపై శయనించి ఉండెను

భృ

భృమన్యుడు దుష్యంతుని పుత్రుడు అగు భరతుని భార్య సునందయందు భరద్వాజుని అనుగ్రహమువలన జనియించిన పుత్రుడు. నా|| హులమన్యుడు

భృవనేశ్వరి ఒకాసెక శ్రీదేవత ఉత్కలము లేక ఓడ్రదేశమందు ఉండును

భూ

భూతజ్యోతి నృగుని సౌత్రుడు

భూతములు దేవయోని సంభూతులు వీరు శ్రుశాసనానులు వీరి నిగ్రహార్థమైరుద్రుడు శ్రుశాసనమునందు వసించి ఉండును

భూతసంతాపనుడు ది|| హిరణ్యాత్మని కొమారుడు

భూతుడు య|| వసుదేవుని కొడుకు సుభద్రుని బ్రాత

భూరి కు|| సోమదత్తుని పెద్ద కొడుకు బాష్ఠికుని మనుమడు

భూరిశ్రవుడు కు|| సోమదత్తుని రెండవ కొడుకు భారత యుద్ధమునందు పదునాలవ నాడు అర్జునుడు సెంధవుని చంపుటకయి ఒంటరిగ పోరాడునపుడు, ధర్మరాజు ప్రేరితుడై అర్జునునికి తోడుపోయిన సాత్యకితో ఇతడు పోరాడి అతనిని క్రిందపడత్రోసి త్రొక్కి తలనటకుటకు కల్లితోడి చేతిని మీదికి ఎత్తగా, అర్జునుడు కృష్ణునిచే ప్రేరేపించబడి ఆచేయి తెగనేసెను అంతట సాత్యకి తెప్పిటిలేచి ఇతనిని చంపెను

భూరిసేనుడు ఇత్యోకుని తమ్ముడు అగు శర్వాతి కొడుకులలో ఒకడు

భృ

భృగుక్షేత్రము అన్నద దేశములకు సమీపమున వశ్యమ సముద్రతీరమునందు ఉండిడు పుణ్యక్షేత్రము

భృగువు (౧) బ్రహ్మ మానస పుత్రులలో ఒకడు కొందఱు వరుణుని యజ్ఞమందలి అగ్నినుండి ఇతడు పుట్టినట్లు చెప్పదురు ఇతనిపుత్రుడు కవి పౌత్రుడు అసురులకు గురువు అయిన శుక్రాచార్యులు ఇది కాక ఇతనికి ధ్యాతివలన ధాత విధాత అని ఇరువురు కొడుకులు కలిగిరి అందు ధాతమి హృకండుడు విధాతకు ప్రాణుడును

జ్ఞించిని ప్రాణుని కొడుకు వేదోరుడు,
వేదోరుని కొడుకు ఉశేనస్సు మృకండుని
కొడుకు మార్కండేయుడు

ఇతని మీసములను దక్షయాగమున
వీరభద్రుడు పెఱికివేసినట్లు పురాణముల
వలన తెలియవచ్చుచున్నది

(౨) ఒకమహర్షి ఇతఁడు భాగీ
రథి దక్షిణతీరమున మహావద్వము అనియెడు
పురమునందు ఉండెను ఇతఁడు ఒకప్పడు
అగ్ని హోత్రము చేయుటకు తనభార్య
పులోమను అగ్నులను విఠ్ఠణ్ణులము అని
అఱ్ఱాపించి తాను స్నానము చేయుటకై
నదికిపోయెను అప్పడు పులోముఁడు అను
దాసవుఁడు ఒకఁడు అచ్చటికి వచ్చి అగ్ని
దేవునివలన ఆమె ఇతనిభార్య అని ఎఱిఁగి
ఆమెను ఎత్తుకొనిపోవ యిత్తింపఁగా వెఱ
పుచేత పూర్ణ గర్భిణి అయిన ఆమె తక్షణ
పడునపుడు గర్భము భేదిల్లి గర్భస్రావము
అయ్యెను ఆస్రావమైన పిండము చ్యవ
నుఁడు అనఁబరఁగిన ఋషి అయి తన
కోవపు చూపు చేతనే ఆరిక్కఱుని
భక్తము చేసెను ఇది అంతయు భృగు
మహర్షి ఎఱిఁగి అగ్నిమీఁద అలిగి అతనిని
సర్వభక్షకుఁడవు కమ్మ అని శపియించెను
అట్లైనను బ్రహ్మ అగ్ని యొక్క శుచిత్వ
మునకు లోపము కాకుండునట్లు అను
గ్రహించెను

భృగువ్రహ్మణము హిమవ త్పర్వతము నందు
సగరుఁడు తపము ఆచరించిన కొండ

భే

వీరుశంకుఁడు యః॥ నా॥ ఋశంకుఁడు
శ్వాహితుని కొడుకు శశిబిందువు పితామ
హుఁడు.

భై

భైరవుఁడు ఈశ్వరుని అవతార విశేషము
భక్షణాత్, రక్షణాత్, వమనాత్, భైరవః
అని పుస్త్యుత్తి అనఁగా సృష్టి క్రితి సంహార
కర్తయైన ఈశ్వరుఁడు అని అర్థము

భో

భోగవతి (౧) పాముల పక్షిణము వాసుకి
యొక్క రాజధాని

(౨) పాతాళగంగ
భోజకటకము నర్మదానదిచెంతను ఉండు
ఒకపట్టణము ఇది కృష్ణుని మఱది అగు
రుక్మిణీ కట్టించఁబడినది

భోజచంపుపు ఒకాసుక సంస్కృత కావ్య
ము ఇది విదర్భదేశపు రాజు అగు భో
జునిచే రచియింపఁ బడినది కనుక దీనికి
ఈపేరు కలిగెను ఇందు రామాయణకథ
చెప్పఁబడి ఉండును కొండలు ఇది కాళి
దాస వ్రతీతము అనియు చెప్పెదరు

భోజుఁడు (౧) య॥ సాత్వతుని పుత్రుఁడు
కుంతి పెంపుడుత్రండ్రి వీనివంశమును భో
జవంశము అందురు ఇతనిని మహాభోజుఁ
డు కుంతి భోజుఁడు అనియు అందురు

(౨) య॥ కృతవర్మపితామహుఁడు
శని కొడుకు

(3) విక మార్కుఁడు గతించిన
పిమ్మట కొంత కాలమునకు విదర్భ దేశాధి
పతియై ఉండిన రాజు ఇతని రాజధాని
ధారాపురియు ఇతఁడు బాలుఁడుగా ఉం
డఁగానే ఇతనితండ్రి కాలభర్తమును పొం
దినందున పినతండ్రి అగు ముంజుఁడు రా
జ్యాధిపతి అయ్యెను ఆకాలమునందు ఒక
జ్యోతిష్కుఁడు ముంజుని సహస్రమునకు
వచ్చి అచ్చట కూర్చుండి ఉన్న ఈ చిన్న
బానిని చూచి ఇతఁడు మిగుల ప్రభ్రావ్యతి

పటించి రాజ్యపాలనము చేయఁగలఁడు అనిచెప్పెను అదివిని ముంజుఁడు సహింపక ఇతనిని అడవికి కొనిపోయి తలనఱికి చంపి రండు అని తలవరులకు ఆజ్ఞాపించెను అప్పుడు తలవరులు ఇతనిని అడవికి కొనిపోయి తమయేలినవాని ఉత్తరువు తెలియ పఱుపఁగా ఇతఁడు దిగులు పడక శ్లో॥ మాంధాతాచ మహీపతిః కృతయుగాలంకారభూతోగతః । నేతుర్యేన మహేంద్రాదధావరచితః క్వాసౌదాశాస్యాంతకః । అన్యేచాపి యుద్ధిర్గ్రహభృతయో యాతాదివంభూపతే । నైకేనాపి సమంగతా వసుమతీనూనంత్యయాయాస్యతి” అను ఛాన్దోక్మును ఒకపత్రికయందు వ్రాసి తన పినతండ్రియొద్దకు పంపెను అతఁడు దానిని చదువుకొని అందలి అగ్గమును గ్రహించి వెంటనే ఇతనిని రప్పించి రాజ్యాభిషేకముచేసి తాను విరక్తుఁడై తపస్సు చేయఁబోయెను ఇతఁడు మిక్కిలి చదువుకొన్న వాఁడు కనుక కాలిదాసాది మహాకవులను అనేకులను గౌరవించి తనయొద్ద ఉంచుకొని ఉండెను ఇతని రాజ్యమునందు అపండితుఁడు ఒక్కఁడైన దొరకఁడు అందురు. మఱియు ఇతఁడు సరస్వతి అవతారము అని చెప్పవారు

భోజులు యాదవులలో ఒక తెగవారు సాత్వతుని పుత్రుఁడు అగు భోజుని వంశస్థులు వీరలకు ముఖ్యపట్టణము ధారాపురము

భా

భాముఁడు అంగారకునికి నామము భూపుత్రుఁడు అని వ్యుత్పత్తి

భృ

భ్రమరాంబ త్రీనేలమునందు ఉండు పరాశ్రీ అవతారము

మ

మంకణుఁడు రు॥ తపోమహిమచే సారస్వతమున నటనము సలిపిన వాఁడు ఇతని నటనమునకు మెచ్చి శివుఁడు ప్రత్యక్షుడై నిజాధ్ధాంగిని అగు ప్రకృతియొక్క మాహాత్మ్యము వివరించెను

మంకి ఒక బ్రాహ్మణుఁడు ఇతఁడు ధనేచ్ఛ కలవాఁడై వర్తించుచు ఉండి ఒకప్పుడు తన కోడలు రండుచచ్చిన దానిచే నిర్వేదము పుట్టి సకల కామములను పరిత్యజించి ముక్తుఁడు అయ్యెను

మంగలుఁడు నా॥ అంగారకుఁడు, భాముఁడు మంజుషూష ఒక ఆప్పరస

మంజువంశము హిమవంశ మునకు ఉత్తరమున ఉండెడు ఒక పర్వతము దీనియందు శతయోజన విస్తీర్ణము అయిన ఒక సరోవరము కలదు అందు పంచవర్ణకమనీయములు అగు కమలములు అనేకములు ఉండును అందు ఒక్క నాళమున దేవేంద్రుఁడు దేవపద బ్రాహ్మణుడై నముఖుని తేజమునకు ఓడి కొంత కాలము డాఁగి ఉండెను

మందకర్ణి రు॥ ఇతఁడు వాయుభోజనుఁడును శిలాశయానుఁడును అయి పదివేల సంవత్సరములు ఉగ్రతపము చేయ, దేవతలు బెదరి ఇతని తపమును విఘ్నము చేయుటకు అయిదుగురు అస్సరసలను పంపిరి వారిని చూచి మోహవికారము పొంది పంచాప్పురన్ను అను ఒకసరోవరమును కావించుకొని అందు వారితోడ క్రీడించుచు ఉండెను

మందపాలుఁడు రు॥ ఇతఁడు బ్రహ్మచర్యమున అతినిష్ఠతో అనేకవేల సంవత్సరములు తపము ఆచరించెను సంతానహీనుఁడు అయినందున పుణ్యలోకమును పడయినేరక ఆవలసంతానవాంఛ కలిగి శీఘ్ర

ముగ సర్వులను పడయుటకు శాస్త్రీక
 జారుడకు ఆయిన పక్షియై తజ్జాతి త్రే అగు
 జరిత అనుదానియందు నలుపురు పుత్రులను
 వడసి పుణ్యలోకమును పొందెను
 మందవాహిని శక్తిమంతమున ఉత్పత్తియై
 ప్రవహించు ఒకనది

మందాకిని (౧) దేవగంగ మెల్లగా కుటిల
 గమనముచే ప్రవహించునది అని పుస్తకము
 ఈనది సురలకు నడవావి ఆయినందున
 సురద్విక అనియు చెప్పబడును

(౨) ఋక్షపర్వతమునందు ఉం
 డి వెలువడునట్టి ఒకనది ఇది చిత్రకూటము
 నకు సమీపమున ప్రవహించును దీని యి
 ప్పటి నామము కాశీగంగ

మందారుడకు ఒక విద్యాధరుడకు
 సుందేహారుణులు ర|| నా|| మందేహులు
 బ్రహ్మనుగార్చి తపము ఆచరించి సూర్యు
 నితో పోరాడునట్లు వరము వడసినవారు
 వీరి సహారాధము త్రిసంధ్యలయందును
 బ్రాహ్మణులు గాయత్రిచే అభిమంత్రించిన
 అస్త్రములను అగ్నిమూలముగ విడుతురు
 వారు ఆయస్త్రములచేత సహరింపబడి
 యు వరదానమహిమచే పునర్జీవితము అగు
 దురు

బోదరి రావణుని భార్య మిగుల గంభీర
 మైసరూపము కలది ఈపె దితిపుత్రుడకు
 అగు మయూని కూతురు

శ్రీకైకయియొక్క దాని రాముడు
 సాల్యమున చెండాడుచు ఉండగా ఇది
 ప్రవేశించు తేట్టి వైచేను అందుకు రాముం
 డకోపించి దీనిని కాలితో నేలబడతన్నెను
 దిది ఆక్రోధమును మనసున ఉంచుకొని
 రామునికి యువరాజ్యవట్టమును కట్ట
 వ్యక్త విఘ్నము చేసెను ఇట్లు చేయు

టకే ఈమంధరను దేవతలు పుట్టించిరి
 అని శిష్యులు ఇది గూనుకలదియ, వికా
 రరూపము కలదియను అయి ఉండును
 మకరాక్షుండ ర|| ఖరుని కొడుకు రాము
 నివలన ఆగ్నేయాస్త్రముచే లంకముట్టి
 వేసిన కాలమునందు చంపబడెను

మగధము 'వంగ దేశమునకు పశ్చిమమున
 ఉండు ఒకదేశము ఇందలి రాజులు మహా
 శూరులు అగు జరాసంధుడకు మొదలు ఆగు
 వారు వీరివంశస్థులు ఇంచు మించుగా
 క్రీస్తు శకపర్వంతము రాజ్యము చేయుచు
 ఉండిరి దీనికి పాటలీపుత్రము రాజధాని.
 ఇందు కొంతకాలము బౌద్ధమతము నెల
 కొని ఉండెను వెనుక ఇందలిరాజులు ఆం
 ధ్రరాజ్యస్థాపకులు అయిరి

మజికర్ణిక గంగయందలి ఒకాసెకఘట్టము
 మజిగ్రీవుడకు కుబేరునికొడుకు నలకూబధునిస
 మోదరుడకు చూ|| నలకూబరుడకు.

మజిపురము ఇది వంగదేశమునకు తూర్పున
 ఉండును నా|| మణలూరు పురము అర్జు
 నుని కొడుకు అగు బక్రవహనుని రాజ
 థాని

మజిపుష్పము సహదేవుని శంఖము.

మజిమంతుడకు కుబేరుని అనుచరుడకు ఆగు
 ఒకయక్షుడకు, పార్థివేనుడకు అను ముని
 యొక్క ఆశ్రమమున పాండవులు ఉండు
 కాలమున పంచవర్ణ సౌరభకుసుమములు
 కొన్ని వాయువశమున వచ్చి తనయొడుట
 వడగా, వానినిచూచి ద్రౌపది ఇట్టిపువ్వు
 లను తనకు తెచ్చి ఇమ్ము అని భీముని వేం
 డెను. అపుడు అతడడు వానిని కేంబోవు
 నవసరమున ఇతడు భీముని అడ్డగించి
 ఆతనితో పోరాడి మృతిపొందెను తొల్లి
 కుశావతి అను పుణ్యనదీతీరమున అమరులు

ఎల్ల సత్రయాగము చేయుచు ఉండఁగా అచ్చటికి మఱిమంతుఁడు కుశేరునితో కూడ ఆకాశమార్గమున పోవుచు ఉండి తాను పోవుమార్గమునకు సరిగా భూమిని అగస్టువఁడు ఉండుటను కానక నిష్ఠీవనము చేసెను (నిష్ఠీవనము=ఉమియుట) అంతట అగస్టువఁడు కన్నుకానక తనపై నిష్ఠీవనముచేసిన కేవలఁడు మనుజునిచే. మరణము పొందునుగాక అని శాపము ఇచ్చెను కనుక వీఁడు భీమనేనునిచే వచ్చెను

మఱిమఠి ఒకానొకవట్టటిము ఇది క్షిల్వల వాతాఫలయొక్క ఉనికివట్టు

మతంగుఁడు (౧) ఒకవివ్రుని భార్యయందు మంగలికి పుట్టిన చందాలుఁడు ఇతఁడు బ్రాహ్మణత్వమును కోరి అనేకవేలసంవత్సరములు తపము ఆచరించియు బ్రాహ్మణత్వమును పడయ చాలక, దేవేంద్రప్రసాదము వలన చండదేవుఁడు అను వేరిచే ప్రకృతివహించి గుఱ్ఱీలు పూజచేయ కామరూపకారి అయి ఉండెను.

(౨) మతంగకులమున పుట్టిన ఒకఋషి ఇతఁడు తపము ఆచరించి బరాహ్మిని తన కొమార్తగా పడనెను ఆమె మతంగుని కొమార్త అగుటచే మాతంగి అనియు నిర్మాల్యముచే పూజించుటంబట్టి ఉచ్చిష్టశ్యామలాదేవి అనియు వాడఁబడును చూ (3) మంధుభి

మఠిసారుఁడు పు॥ నా॥ అఠిసారుఁడు ఋషేయువు కొడుకు.

మత్తుఁడు ౪॥ మాల్వవంతుని కొడుకు మత్స్యదేశము ఈపేరుచే రెండుదేశములు కలవు. ఒకటి ఘోరర్ణమునకు పశ్చిమమునను మఱి ఒకటి ప్రకృతమున “డినాజివురము” అనఁబడు చోటను ఉండెను

మత్స్యయంత్రము పాండవులు లక్కయింట కాలిపోయిరి అను వృత్తాంతమును విని అర్జునునికి ద్రౌపదిని ఇచ్చుటకు లేకపోయెను అని విచారగ్రస్తుఁడై, క్రుపకుఁడు తనకూతురు అగు ద్రౌపదియొక్క స్వయంవరముకయి పన్నిన ఒక యంత్రము ఇందు పొడుగుగఁడ ఒకటినాటి దానికొనయందు స్వర్ణరూపము అగు మత్స్యమును ఉంచి దానిక్రింద నిరంతరము గిరగిర తిరుగునట్లు ఒకచక్రమును నిలిపి అగడమొడుట ఒకవింటిని అయిదు బాణములను ఉనిచి ఎవ్వఁడు అవింటిని ఎక్కుపెట్టి అచక్రము గుండ అయిదుబాణములతో ఒక్కటి విటున ఆచేఱకన్ను తగులునట్లు కొట్టునూ అతనికి ద్రౌపదిని ఇచ్చి పాణిగ్రహణము చేయించెదను అని చాటించెను అప్పుడు బ్రాహ్మణవేషముతో ఏకచక్రాపురమునందు ఉన్న పాండవులు క్రుపదుని ప్తణమునకు వచ్చిరి వారిలో అర్జునుఁడు అవిల్లు ఎక్కుపెట్టి అయిదుబాణములతో ఆమత్స్యయంత్రమును కొట్టెను దీనిని మత్స్యయంత్రభేదనము అందురు. ఆవల పాండవులు అయిదుగురును ద్రౌపదిని వివాహము అయిరి (చూ॥ద్రౌపది)ఇట్టిమత్స్యయంత్రభేదనముననే కృష్ణుఁడు మద్రరాజు కూతురు అగు లక్షణ అను కన్యను వివాహము అయ్యెను. మత్స్యవతారము విష్ణువుయొక్క దశావతారములయందు మొదటి అవతారము స్థోమకుండు అను అసురుఁడు వేదములను అపహరించి సాగరములో డాఁగి ఉండునవసరమున విష్ణువు మత్స్యవతారము ఎత్తి వానిని చంపి వేదములను తెచ్చెను. మత్స్యదేవుడు మ॥ ఉపరిచరవశువుయొక్క మూఁడవకొడుకు ఇతఁడు ఏలినదియే మత్స్యదేశము.

మనన ద్వాదశీవ్రతము ఆశ్వయుజ శుక్లపక్ష
ఏకాదశి మొదలు కార్తిక శుక్లపక్ష ఏకా
దశివరకు విధిపూర్వకముగ విష్ణువును తొ
లనిదళములతో పూజచేసి కార్తిక శుద్ధద్వా
దశినాడు అనుష్ఠించునట్టి వ్రతము దీనిని
నారదుండు కృష్ణానకు ఉపదేశించెను

మహాలస (౧) ఒక అప్పరస

(౨) విశ్వావసుండు అను గంధ
ర్వుని మాతరు కువలయాశ్వుని భార్య
అలర్చుని తల్లి ఈమె తాళకేతుండు అ
ను రాక్షసుండు చేసిన మోసముచే పతి
వృతుండు అయ్యెను అని ఎంచి ప్రాణవి
యోగము పొందెను అందులకు కువలయా
శ్వుండు దైన్యము పొందగా చూచి కనికర
ము తోచి ఈశ్వరుండు ఆమెను పునర్జీ
వితరాలుగా చేసెను

మదిర వాసుదేవుని భార్యలలో ఒకతె
మద్రము శిబికొడుకు అగు మద్రునివలన
హిమవత్సార్షమునను ఏర్పడిన దేశము
మద్రుండు శిబిచక్రవర్తి నలుపురు కొడుకు
లలో ఒకండు

మధుండు. (౧) ఒక అశురుండు. చూ||
శ్చైటభుండు.

(౨) శ్రీరాముని జ్యేష్ఠపుత్రుండు
అయిన కుశునివంశమున పుట్టిన రాజు
ఈతండు ఇప్పటికిని కలాపగ్రామమున యో
గనిష్ఠతో ఉండునట్లును ముండుజన్మమున
మరలసూర్యచంశక్రతిస్థను చేయును అని
యను చెప్పదురు

(3) ర|| రావణునిమఱది వీని
కొడుకు లవణాశురుండు

(౪) వైదూర్యవర్షతమున అశ్వ
నీదేవతలను సోమపానము చేయించు
నవసరమున ఇంద్రుని జయించుటకై ప్యవ

నునిచే పుట్టించబడిన రాక్షసుండు వీనిని
చ్యవనుండు మద్యశ్రీ మృగయాక్షములను
ఆశ్రయించి ఉండ నియమించెను

(౫) య|| కార్తవీర్యార్జునుని
నాలవకొడుకు

(౬) య|| జేవక్షత్రుని కొడుకు
మధుమంతము ఒకపట్టణము చూ|| జనస్థా
నము

మధుర. (౧) యమునానది ఒడ్డున ఉండు
ఒకప్రసిద్ధపట్టణము మొట్టమొదట ఈచో
టు అడవిగా ఉండెను. మూడవ మధుండు
శివుని ఉద్దేశించి తపము ఆచరించి శూలా
యుధము ఒక్కటి సంపాదించుకొని మధువు
అను పట్టణమును నిర్మించి మిగుల గొప్పగా
వర్తించెను పిళ్లవ వానికొడుకు అయిన
లవణాశురుండు అచ్చట ఉండు ఋషు
లకు మఱియొకద్రవములు కావించుచు ఉం
డుతఱిని శ్రీరాముని అనుజుండఁ అగు
శత్రుఘ్నుండు ఆతనిని తెగఱార్చి అన్యల
యైన మధుర అను పట్టణమును నూతన
ముగ కట్టించెను ఇండు కృష్ణుని జనన
మపుడు కంఠుండు రాజ్యభారము చేయు
చు ఉండెను దీనికి సమీపముననే గోతుల
మును బృందావనమును ఉండును

దీనిని శ్రీరాముని తమ్ముండు అగు
శత్రుఘ్నుని కొడుకులు సుబాహువు శూర
నేనుండు అనువారు నిర్మాణముచేసి రాజ్య
ముచేయుచు ఉండినట్లు కొందఱు చెప్పదురు.

(౨) పాండ్యదేశమునకు రాజుగాని
అయి మిగుల ప్రబలి ఉండిన ఒక పట్టణము
ఇది ఇప్పడును ప్రసిద్ధివహించిన గొప్పపట్ట
ణములలో ఒకటిగా ఉన్నది

మధువు (౧) యమునానదిగట్టున ఉండెడు
ఒకానైకవనము ఇండు ద్రువుండు ఆశ్ర
మము కావించుకొని తపము సలిపెను.

(1) గుగ్రీపుని ఉద్యానము ఇది కిష్కింధకు గమీపమున ఉండును.

మధుశృంబుండు విశ్వామిత్రుని కొడుకు మధ్యదేశము విపాశకు తూర్పునను ప్రయాగకు పశ్చిమమునను ఉండు హిమవద్వింధ్యమధ్యగతదేశము

మధ్యాచారులు ద్వైతమతస్థాపకుండు ఇతని మతము మధ్యము అనఁబడును చూ॥ (1) ద్వైతము ఈతఁడు ఉడిపికి గమీపమున ఉండు పాచకక్షేత్రము అను ప్రదేశమున గుమారు ఏ స్మృతు సంవత్సరములకు ముందు జనించినట్లు తెలియును ఈయన పుట్టిన దినము పుష్యశుద్ధ నవమి

మనస్సుండు పు॥ ప్రవీరుని కొడుకు మనస్విరు॥ దేవలుని రెండవ కొడుకు తమ వర్తని తమ్ముండు

మనస్విని (1) ప్రజాపతిభార్య సోముండు అను వాసుపుతల్లి

(2) పృకండుని భార్య

మనుండు మి॥ హర్యశ్వుని కొడుకు కీర్తిరథుని పితామహుండు

మనుర్దేవుండు బ్రహ్మపుత్రులలో ఒకఁడు అని భారతమున చెప్పఁబడి ఉన్నది

మనుమనీధి పూర్వకాలమునంబు నెల్లారిని పాలించినరాజు ఇతని ఆస్థానపండితుండు తిక్కన సోమంతాజి చూ॥ తిక్కన

మనువు సృష్ట్యాదియంబు భగవన్నియూమకుండు అయి భూమిని పాలించురాజు మనువులు పదనలుగురు స్వాంతంభవుండు స్వారోచిషుండు ఉత్తముండు తామసుండు రైవతుండు చాక్షుషుండు వైవస్వతుండు సూర్యసావర్ణి దక్షసావర్ణి బ్రహ్మసావర్ణి రుద్రసావర్ణి భర్గసావర్ణి రామ్యుండు భాష్యుండు.

మనుష్మతి. ఆష్టాదశస్త్రపుతులలో ఒకటి ఇది స్మృతులలోపల శ్రేష్ఠమైనది ఏస్త్రుతి వాక్యమైనను దీనికి విరుద్ధముగ ఉండనేని ఆవాక్యము ప్రమాణముకాఁజాలదు దీనికి కుల్లూకభట్టు అను పండితునిచే సంగ్రహము గాను స్పష్టముగాను ‘మన్వర్తముత్రావళి’ అనుపేర వ్యాఖ్యానము చేయఁబడి ఉన్నది

మనూరమ (1) మేరుపుకూతురు ఈమె హిమవంతుని కెంద్రాడి అతనివలన గంగాదేవి పార్వతి అనునిరుపురు కూతులను పడనెను నా॥ మేనక

(2) ఇందివరాక్షుండు అను

గంధర్వరాజునకు మరుదశ్యపుత్రుయంబు పుట్టిన కూతురు ఈమె స్వరోచికి అప్త్రవిద్యను ఉపదేశించి అతని వివాహము అయ్యెను

(3) వరరుచిభాష్యము యొక్క

వ్యాఖ్యానము భానుమహునిచే చేయఁబడినది

మన్మథుండు విష్ణుపుయొక్క మానసపుత్రుండు లక్ష్మీకి పుట్టినట్లును చెప్పవారు ఇతఁడు రతి పతి మీనకేతుండు మకరభ్యజుండు పుష్పధన్వుండు మంచిరూపము కలవాఁడు (చూ॥ జయంతుండు) ఇతఁడు రుద్రునకు తామవికారము కలుగఁజేసి అతని రాద్రవృష్టిచే అనంగత్వమును పొంది అనంగుండు గతున కేరుపొల దెను (చూ॥ అంగదేశము, ప్రహ్లదుమ్ముండు) ఈతని బాణములు మోదనము ఉన్నాదనము సంతాపము శోషణము నిశ్చేష్టాకరణము అనునవి అరబిందము అశోకము చూతము నవమల్లిక నీలొత్సలము అనునవి అయిదు మన్మథుని బాణములు అనియు అంబరు. ఇతఁడు విష్ణుపుత్రుండు ఐనందున బ్రహ్మకు తమ్ముండు లభును ఇత

నికి స్వరుండు అంగజుండు శంబరారి మొదలు అగు గామములు అనేకములు కలవు మన్వంతరాధిపులు స్వారోచిష మన్వంతరమున వివశ్చిత్తు అను నీలింపవతియు తుషితాదిదేవతలును ఉష్ణాదిసప్తర్షులును ప్రవర్తిల్లిరి ఉత్తమ మన్వంతరమున గుశాంతుండు అను అమరవలియు గుఢామాది దేవతాగణమును రజోఘ్నాది సప్తర్షులును ఉండిరి తామస మన్వంతరమున శిబి అను ఇంద్రుండును గురాయాది దేవతలును జ్యోతిష్ఠాముండ మొదలగు సప్తర్షులును వెలసిరి నైవత మన్వంతరమున వసువు అను వాసవుండును వైకుంఠాదిదేవతలును హిరణ్యరోమాది సప్తర్షులును వెలసిరి చాక్షుష మన్వంతరమున మసూజవసుండు అను దేవవతియు ఆద్యాది లేక ఆప్యాది దేవతలును గుమేఠాది సప్తర్షులును వెలసిరి నైవస్వత మన్వంతరమున పురందరుండు అను బృందారకేంద్రుండును ఆదిత్యాది దేవతలును వసిష్ఠాది సప్తర్షులును ఒప్పుమ ఉన్నారు

మమత ఉత్తమనీభార్య దీర్ఘతముని తల్లి ఈమెకు బృహస్పతివలన భరద్వాజుండు జనియించెను

మయూండు. దితిపుత్రుండు దానవ విశ్వకర్మ కొడుకులు మాయాబి దుండుభి మాంతురు రావణునిభార్య అగు మందోదరి మయూరుండు ఒక సంస్కృతకవి ఇతఁడు అంభుండు అయి సూర్యశతకము చేసి కన్నులు పడనినాండు అని వాడుదురు

మరీచి బ్రహ్మమానసపుత్రులలో ఒకఁడు ఇతనికి కర్దమునిమాంతురు అగు కళయంచ కళ్యపుండు అను కొడుకును పూర్ణిమ అను మాంతురును పుట్టెరి ఈపూర్ణిమను కొన్నె ఎడల కొడుకు అనియు శైవ్య ఉన్నారు

మరుండు మన్మథుండు చూ॥ స్వరుండు మరుస్తు ఒకచక్రవర్తి ఇత్యోకునితమ్ముని కొడుకు అయిన నాభాగుని వంశస్థుండు అగు అవీక్షుత్తు కొడుకు ఇతఁడు చేసినట్లు యాగములు ఎవ్వరును చేయలేదు అనియు యాగవస్తువులు అన్నియు బంగారుమయము అయి ఉండెను అనియు అంజరు కొడుకు సరిష్ఠుండు

మరుత్తులు వాయువులు దితి ఇంద్రుని చంపునట్టి కొడుకు కావలయును అని కళ్యపుని ప్రార్థింపఁగా అతఁడు ఆనుగ్రహించి గర్భమును కలుగజేసి నూత్రేండ్లు ఈగర్భమును నియమముతో కాపాడుకొంటవని అట్టి బిడ్డఁడు నీకు పుట్టును అని చెప్పెను ఆమె అట్లే అతి నియమముతో ఉండి నూత్రేండ్లు నిండుటకు కొంతకాలము కొఱత ఉండఁగా ఏమఱి ఆనిష్ఠను ఇసుమంత తప్పెను అంత సమయము చూచుచు ఉండిన దేవేంద్రుండు ఆమె గర్భమునందు ప్రవేశించి ఆశిశువును తపవజ్రాయుధముతో ఏడు తునియలుగా నలకెను ఆప్పడు ఆశిశువు తుండెములై రోదన చేయకఱి దితి మారుదమారుద అనిచెప్పెను కనుక వీరు మరుత్తులు అనఁబడిరి అంత ఇంద్రుండు దితిగర్భమున ఉండి వెలువడివచ్చి తల్లి నీవు అకుచినై ఉండినందున ఇంతవని చేయ చాలితిని అని ఆమెను మఁచిమాటలచే సమాధానపఱిచి ఆమె ణ్రినట్లు ఆ ఏడుపిండములకు దీర్ఘాయువును ఒసఁగి సప్తలోకములయందును వాయురూపముగా తిరుగునట్లు అనుగ్రహించి వెడలిపోయెను అది కారణముగ మరుత్తులును దేవతలును కూడి ఉంచురు

మరుత్వంతుండు భర్త్యునికి మరుద్వత్తియందు పుట్టిన పెద్దకొడుకు

మరు దేశము భారతయుద్ధమవుడు కురుసైన్యమునకు ఇది ఒక విడిచల

మరుద్వతి దక్షుని కూతురు భర్తని భార్య ఈమె కొడుకులు జయంతుండు మరుత్వంతుండు

మరుభూములు సింధు దేశము రాజపుత్రస్థానము మొదలగు వాని సమీప ప్రదేశములు ఇచట గొప్ప ఇసుకబయళ్లు ఉండుటచే వీనికి ఈనామము కలిగెను

మలదకరూశములు అంగదేశమునకు సామీప్యమున గంగకు దక్షిణమున ఉండు రెండు దేశములు తోల్లి వృత్రవధచేసి ఇంద్రునకు బ్రహ్మత్య ఘటింపఁగా దేవతలు ఆతనికి ఇచ్చట గంగాభిషేకము చేయించి ఆతని యందలి మలమును కారూశమును వదలించిరి అది కారణముగ వీనికి మలదకరూశములు అను నామము కలిగెను మఱియు ఇవి పుణ్యక్షేత్రములును అయ్యెను

మలయధ్వజుండు అశ్వత్థామచే చంపబడిన పాండ్యదేశపురాజు

మలయము ఒకకొండ పడమటి కనుమలయొక్క దక్షిణభాగము. దీనిని గండపు కొండ అనియు అంకురు

మల్లన (౧) ఒక ఆంధ్రకవి ఇతఁడు బమ్మెర పోతన కొమారుఁడు రుక్మాంగదధరిత్రము అనుగ్రంథమును రచించెను ప్రాథకవి మల్లన అనునది ఇతనికి చిరుదాంకము.

(౨) మఱి ఒక ఆంధ్రకవి: ఇతఁడు గణింబతగిన కవులలో ఒకఁడు ఇతఁడు చేసినది చంద్రభానుచరిత్రము. అందు దేశ్యములును ఆస్యదేశ్యములును అగు తెనుఁగు పదములే మిక్కుటముగా కానఁబడుచు ఉన్నవి శైలియు మిగుల వర్ణనీయము.

మల్లరాష్ట్రము. మహారాష్ట్రదేశమునకు ప్రాచీన నామము.

మల్లికార్జునభట్టు ఒక ఆంధ్రకవి ములిక్కి భాస్కరుని శ్రుత్రుండు ఇతఁడు భాస్కర రామాయణమున పాలకాండమును కిష్కింధాకాండమును సుందరకాండమును తెనిగించెను చూ॥ భాస్కరరామాయణము, భాస్కరుండు

మల్లినాథుండు ఒక సంస్కృత పండితుండు ఇతఁడు మాఘము రఘువంశము వైషణ్యము మొదలు అగు అనేక కావ్యములకు వ్యాఖ్యానము వ్రాసెను ఇతనికి పెద్దిభట్టు అనియు పేరు

మల్లణుండు ఒకామెక సంస్కృతకవి. ఇతఁడు బిల్లణుని సహాధ్యాయుండు అని కొంఠలును, సహౌదరుండు అని కొండలును, చెప్పెదరు

మహతి నారదని వీణ

మహాకాలము ఒకామెక పుణ్యక్షేత్రము మహాకాలుండు అను శివమూర్తి ఆవిర్భవించినచోటు.

మహాకాలుండు (౧) శివునికి నామాంతరము (౨) అ॥ జనమేజయుని కొడుకు

మహాజ్వాల ఒకామెక సరకము ఇందు జొరులు బాధింపఁబడుదురు

మహాదేవుండు (౧) అక్షయూర్జులలో ఒక్కఁడు (౨) శివునికి నామాంతరము

మహానంది మగధదేశమునకు రాజులు అయి ఉండిన శైళునాగులలో కడపటివాఁడు. ఇతనికి వెనుక నంకుండ్రు రాజు అయెను.

మహానాథుండు ది॥ హిరణ్యాక్షుని కొడుకు. మహావన్నుండు. చూ॥ నా॥ నందుండు

మహాపార్శ్వండు (౧) ర॥ రావణుని పితల్లి కొడుకులలో ఒకఁడు.

(౨) ర॥ రావణుని కొడుకు. ఋషభునిచే పాలియింపఁ బడియెను.

మహాబలుఁడు. ర|| శుకమాలి కొడుకు
 మహాబాహువులో దిలి శూరశ్యాముని కొడుకు
 మహాభీమాఁడో. ఒకరాజు. చూ|| ప్రవీపుఁడు
 మహాభోజుఁడు య|| సాత్వతుని పుత్రుఁడు
 ఇతఁడు అతి ధార్మికుఁడు ఇతని వంశము
 వారు భోజులు అనఁబడుదురు నా||భోజుఁడు
 మహాశ్రకుఁడు మిథిలుని వంశస్థుఁడు అగు
 ఒకరాజు కీర్తిరాతుని తండ్రి
 మహామఘము సింహరాజియందు బృహస్పతి
 ప్రవేశించి ఉండు సంవత్సరమునందలి మాఘ
 శుద్ధపౌర్ణమి ఈ దినమున మంభాఘాణ
 మున మంభేశ్వరుని తీర్థమందు స్నానము
 ఆచరించిన, మహావిశేషము అని ఫలపురా
 ణమునందు చెప్పబడి ఉన్నది
 మహామనుఁడు అ|| మహాకాలుని కొడుకు
 ఇతని కొడుకులు ఉశీనరుఁడు తితిషుఁడు
 మహామాయుఁడు ఆధోలోకములలో ఒక్కటి
 అగు అతలమునకు తేఁడు.
 మహాయుగము నాలుగు యుగముల చేరిక
 ౪౩.౨౦౦౦ సంవత్సరముల కాలము చూ||
 యుగములు
 మహారాజికులు గణ దేవతాభేదము వీరు
 ఇన్నూట ఇరువురు
 ఘోషారాష్ట్రము ఘూర్జరమునకు దక్షిణమున
 కర్ణాటకమునకు ఉత్తరమున అంధ్రదేశ
 మునకు వశ్చిమమున ఉండు దేశము; ఈ
 దేశపు భాషయెను. ఇదియే ప్రాకృతము
 అనియు చెప్పవచ్చు.
 మహారాష్ట్రీలు మహారాష్ట్రదేశస్థులు. వార
 ద్రావిడలో ఒక్కరు
 మహారోముఁడు మి|| కీర్తిరాతుని కొడుకు
 మహారారవము ఒకనరకము తొమ్మిదివేల
 యోజనముల విశాలము కలది అయి రార

వమునందు వలె అగ్ని కుండములచే నెలుఁగు
 చు ఉండును ఇండు కలుషకర్ములను కర
 చరణములు బంధించి వడ్రతోయుదురు.
 వారు వానిలో బాధలుపు ఉండునప్పుడు
 అచ్చటి కాకులు గడ్డలు తేస్తు తోఁడేళ్లు మొ
 దలు అగునది వారిని బాధించుచు ఉండును.
 ఆభాధచే వారు తమవారిని వేర్కొని ఎలుఁ
 గై విద్యుచు ఉండుదురు
 మహావీర చరిత్రము (౧) హేమచంద్రునిచే
 రచియింపఁబడిన ఒక గొప్పచరిత్ర రూపము
 అయిన గ్రంథము.
 (౨) కాళిదాస రచిత
 ము అయిన ఒక నాటకము
 మహావీరుఁడు జైనిగురువులలో ఒకఁడు ఇతఁ
 డు కడపటి తీర్థకారుఁడు.
 మహావీర్యుఁడు. (౧) పు|| భుమన్యుని కొడుకు.
 రుక్షయని తండ్రి
 (౨) మి||బృహద్రథుని కొడుకు.
 మహావాయుఁడు య|| శతజిత్తు పెద్దకొడుకు.
 మహిషాసురమర్దని పార్వతికి నామాంతరము.
 మహిషాసురుని చంపినందున ఈ ఔతు
 ఈపేరు కలిగెను.
 మహిషుఁడు. (౧) ఒక అసురుఁడు దేవా
 సుర యుగమునందు జైతులు ఎల్లను
 సమసిపాఁగా దితి తపము ఒనర్చి బ్రహ్మ
 వరము వలన కనిన సగము మహిషా కృతి
 యు సగము నరాకృతియగుగా జనించిన
 వాఁడు వీఁడు మహాసత్వ సంపన్నుఁడు.
 వీనిని బ్రహ్మకుద్రాదిదేవతల వివిధ తేజముల
 వలన పుట్టిన ఒక రాద్రక్షిణి సహాయము
 గా కొని కుమారస్వామి పరిమార్చెను ఎల్లి
 దేవతల తేజస్సునను ఒక్కొక్క అంశము
 కొని పరాశక్తి అగు పార్వతియే భద్రకాళి
 రూపమునువహించి ఈ అసురుని వధించెను

అనియు కొందఱు చెప్పదురు చూ॥ మహి
షాసుర మర్దని.

(౨) ది॥ అనుష్టుభుని రెండవ

కొడుకు బాష్కలుని తమ్ముడను

మహిష్ముంతుండను య॥ సనాజిత్తు కొడుకు
ఇతఁడనునర్చుదా నదీతీరమున మహిష్మతీ
పురమును నిర్మాణము చేసెను

మహేంద్రము ఒకానొక కొండ ఇది ఉత్క
లము (ఒరిసా) మొదలు ఖాండవము (గాం
ద్వానా) వఱకు వ్యాపించి ఉండును. ఇది
కులవర్సతములలో ఒకటి ఇది కొంతకా
లము పరశురామునికి నివాసస్థలముగాను
ఉండెను ఇచట ఉన్నప్పుడే పరశురా
ముఁడు, వివాహముచేసికొని మిథిలనుండి
వచ్చుచు ఉండిన శ్రీరాముని ఎదిరించి,
ఓడిపోయి ఆతనికి విశ్వకర్తనిర్మితము అ
యిన విష్ణుధనుస్సును ఇచ్చెను నీతను
వెండ్లాడుటకై శ్రీరామునిచే విలువబడిన
ధనుస్సు రుద్రధనుస్సు అనబడును

మహేంద్రము మగధదేశమునందలి ఒక
పట్టణము విశ్వమిత్రుని రాజధాని ఇది
కుశికుని కొడుకు అగు కుశనాథునిచే నిర్మిం
పఁబడెను ఈచోట ప్రకృతమున కనూజ
ఉన్నది చూ॥ కన్యాకుబ్జము

మహేంద్రుండను (౧) ర॥ రావణుని పిన
తల్లి కొడుకు

(౨) ర॥ రావణుని కొడు

కు. నీలునిచే చంపబడెను

మా

మాండవి. దశరథపుత్రుండను అగు భరతుని
భార్య కుశధ్వజుని పుత్రిక నా॥ మాలివి
మాండవ్యుండను ఒకబ్రహ్మర్షి ఇతఁడు తపస్సు
చేయుకాలమున ఒకనాడు కొండలు దొం
గలు తమ్ము తలారులు తలుముకొనిరాగా

ఇతని ఆశ్రమమునకు వచ్చి దాఁగిరి ఆప్పు
డు తలారులు ఆదొంగలను పట్టుకొనినది
కాక ఈ ఋషినికూడ దొంగ అని పట్టు
కొని పోయి తమ రాజుయొక్క ఆజ్ఞచొ
ప్పన కొలుత వేసేరి అందులకు ఇతఁడు
చలింపక తపోన్యాయుండు ఉండెను. అనం
తరము రాజు ఇతని వాస్తవస్థితి తెలిసి ఆకొ
ఱ్ఱినందు ఉండి తొలఁగింపఁగా, తపస్సు
చాలించి ఎల్లలోకములు తిరుగుచు ఒక్క
నాఁడు యమలోకమునకు పోయి స్వధర్మ
మునందు వర్తించుచు ఉన్న తనకు ఇటు
వంటిదారుణ దండము కలుగుటకు కారణ
ము యమదర్మరాజును ఆడుగఁగా, అతఁడు
నీవు చిన్నప్పుడు తౌనీఁగలను పట్టి చీఁపురు
పుల్లలతో గ్రుచ్చినఫలము ఇది అని చెప్పె
ను అందులకు మాండవ్యుండను కోపించి
పుట్టుక మొదలు ౧౨ సంవత్సరములు
అగునంతకు పురుషుండను బాలుఁడు గనుక
ఆకాలమున వాఁడు ఏమిచేసినను వానిని
పాపము చెందదు నీవు అట్టి ధర్మమును
విచారింపక హారదండము నాకు తగును
అని విధించితివి కనుక భూలోకమందు కూ
డ్రుండవు అయి పుట్టుము అని యమునికి
శాపము ఇచ్చెను అంత అతఁడు విదురుఁ
డు అయి పుట్టెను చూ॥ విదురుఁడు

మాండూకేయుండను రు॥ ఇంద్రవ్రమితి శిష్యుఁ
డు ఋగ్వేదాధ్యోత

మాంధాత ఇ॥ రెండవ యువనాకుని కొడు
కు ఇతనిభార్య శశిబిందునీ కూఁతురు అగు
బిందుమతి ఇతఁడు పురుకుత్పుండను అంబ
రేషుండను ముచికుండుండను ఆను మువ్వరు
కొడుకులను ఏఁబండ్లు కొమాల్లలను పడ
నెను ఆయెంబండ్లు కొమాల్లలను సౌభరి
ఆను మునికి ఇచ్చి వివాహము చేసెను.
ఇత్యైకువంశస్థులలో ఇతఁడు మహాభ్యాతికి
ఎక్కిన రాజు

మాకంది దక్షిణ పాంచాలమునకు ముఖ్యవ
ట్టణము

మాగధి (౧) మగధదేశపు భాష ఇది ఆలు
విభములు అగు ప్రాకృతభాషలలో ఒకటి

(౨) శోణనదికి నామాంతరము

మాఘము ఒకసంస్కృతకావ్యము మాఘు
నిచే చేయబడినది అగుటచే దీనికి ఈపేరు
కలిగెను ఇది శ్రీకృష్ణుడు రాజసూయ
యాగమునకు ధర్మ రాజు పిలువబడగా
పోయి శిశుపాలుని వధించివచ్చిన కథ దీనికి
కవి ఉంచినపేరు శిశుపాలవధ మల్లినా
ధసూం దినక వ్యాఖ్యానముచేసి ఉన్నాడ
దు అది సర్వంకషము అనబడును “దం
దినః పదూతిత్యం భారవేరథ్య గౌరవమ్
ఉపమాకాళి దాసస్య మాఘస్యేతే త్రయో
గుణాః” అని విద్వాంసులు మాఘమును
మిక్కిలి స్లాఘింతురు

మాఘుడు ఒకాసెక సంస్కృతకవి. ఈ
తండు రచించిన కావ్యము మాఘము
అది మిగుల ప్రసిద్ధికి ఎక్కి ఉన్నది

మాజిభద్రుడు ఒకాసెక యుత్సుండు మచే
రుని సేనావతి వీడు మిక్కిలి శూరుండు
కుచేరునకును రావణునకును యుద్ధము జరి
గినప్పుడు రావణుని ఎద్దిరించి పోరాడి అత
నిగదపెట్టుచేత తల ఒకటిగా అది మొదలు
పార్శ్వహాలి అనబడెను

మాతలి దేవేంద్రుని సారధి.

మాతృకలు అంభకాసురునితో యుద్ధము
చేయునపుడు రుద్రుని అంగమువండు ఉం
డియు నృసింహమూర్తి అగు విష్ణువు యొక్క
అంగమునందు ఉండియు పుట్టిన కొందలు
స్త్రీగణ దేవతలు. ముల్లోకములయందును
వీరికి బలిపూజాదులు ఒసంగెడువారు వీరిచే
రక్షంపబడుచు. ఉండువారు అనియు

తక్కినవారు జక్షంపబడుచు ఉండురు అ
నియు చెప్పవారు వీరిలో ముఖ్యులు ఏడు
గురు ప్రాప్తి, మాహేశ్వరి, కౌమారి, వైష్ణవి
వారాహి, ఇంద్రాజి, చూముడి

మాతృము అష్టాదశ పురాణములలో ఒకటి
ఇది మత్స్యవతారము ఎత్తిన విష్ణుమా
ర్తించే మనువునకు తెలుపబడిన సప్తకల్ప
ప్రభావ నృసింహవతార కథనాదులు కలది
దీనిగ్రంథసంఖ్య ౧౮౦౦౦

మాద్రీ మద్రరాజు మాతురు శల్వుని చెల్లెలు
మిక్కిలి సౌందర్యవతి పాండురాజు యొ
క్క రెండవభార్య ఈమె తన మగనితో
సహాగమనము చేసెను ఈమెకు అశ్వినీదే
వతల ప్రసాదమువలన నకులుండు సహదే
వుండు అను అమడలు పుట్టిరి.

మాధవి. యయాతి మాతురు ఈమె గాల
పునిచే వరిగ్రహింపబడి అష్టకుండ మొద
లు అగు వారిని కనెను.

మాధవీయము పరాశరత్పతియొక్క వ్యా
ఖ్యానము చూ॥ పరాశరత్పతి.

మాధవీయసంహితా కాలనిర్ణయము విద్యా
రణ్యతీర్థులచే చేయబడిన జ్యోతిషగ్రంథము
మాధవుండు విష్ణువునకు నామము లక్ష్యవతి
అని శబ్దార్థము

మానవము. ఉపపురాణములలో ఒకటి
మానససరస్సు. కైలాసమునందు మచేరభవ
నమున బ్రహ్మచే నిర్మితమైన ఒక సరస్సు.

మాయ హరిద్వారమునకు నామము
మాయాదేవి శంబరాసురుని భార్య

మాయావతి శంబరాసురునియంటి పాతివ్ర
త్యమును నడపుచు ఉన్న రతివేదిపేరు. ఒకా
సెకప్పుడు శివుండు తపోదీక్ష వహించి ఉం
డంగా ఆతపస్సునకు విఘ్నముచేయ వూని
మన్మథుండు ఆయనమనస్సును వికలత

పొందించెను అంతట రుద్రుడు తాదా
 కృతివహించి నెసటికన్ను తెరిచి మన్న
 ఘని దహించెను అది తెలిసి రఠీదేవి తన
 భర్తృవియోగమునకు దుఃఖించి పతిభిక్ష
 పెట్టుము అని శివుని ప్రార్థించగా శివుడు
 శాంతమూర్తి వహించి రాక్షస ద్వాపరయు
 గము కడపట విష్ణువు కృష్ణావతారము ఎత్తి
 దుష్టనిగ్రహమును శిష్టానిగ్రహమును సలు
 వుచు భూలోకమున ద్వారకా నగరమున
 నివసించుచుండ అప్పుడు అతనిపట్టపుడేవి
 అగు రుక్మణీదేవికి ప్రద్యుమ్నుడు అను
 పేర నీమగడు జనియించి నిన్ను ఏలకోచ
 లడు అంతవర్యంతము నీవు మాయావతి
 అని పేరు పెట్టుకొని శంబరాసురునియింట
 పాతివ్రత్యము నడవుచు ఉండుము అని
 చెప్పివంపెను చూ॥ ప్రద్యుమ్నుడు
 హయావి. 1 ది|| మయుని పెద్దకొడుకు మం
 దోదరి సహాదరుడు దుండుభి అన్న
 వాలిచే చంపబడెను
 హరన ఒక ఆంధ్రకవి. తిక్కన పోమయా
 జీవుడు ఇతడు మార్కండేయపురా
 ణమును తెలిసింపెను
 హరివ (1) ప్రవేశముల భార్య కండుండు అను
 ఒక భువారికి ప్రహ్లాద అను అప్పరస
 యుండు పుట్టిన కన్య తొల్లికండుండు అను
 ఒక బుంపి తనము చేయుచు ఉండగా
 దేవేంద్రుడు దానికి విఘ్నము కావించుట
 కయి ప్రహ్లాద అను ఒక అప్పరసను పంపె
 ను దానిని చూచి ఆబుంపి చిత్తచాంచ
 ల్యము చెంది అనేక సంవత్సరములు దాని
 తోకూడి ఉండి విదవ ఒకనాడు తెలివి
 ఒంది దానిని కోపదృష్టితో 'మామమ విడ
 నాడెను. ఆవుడు అది కడుభీతిచెంది ఆ
 మహర్షిచే తనకు కలిగిన గర్భముచెడి స్వే
 దరూపముగ శరీరమునుండి బయటవెడల

గా ఆస్వేదమును ప్రహ్లాద వృక్షపల్లవముల
 చేత తుడిచెను ఆవృక్షపల్లవములను అం
 టిన స్వేదబిండువులను ఎల్లను వాయువు
 ఒక్కటిగ కూర్చి ఒక శ్రీరూపపిండమును
 గా చేసెను దానిని చంద్రుడు తనకిరణ
 ముల చల్లదనముచేత వెంచెను అట్లు జని
 యించి పెరిగిన ఈకన్యకకు వాయువును
 చంద్రుడును తండ్రులు అయిరి అనియు
 చెప్పెదరు

ఈమె పూర్వజన్మమున వదుచుతనమున
 ఉండునపుడే భర్త గతించిపోయి సంతా
 నము లేనందున విష్ణువును గూర్చి తపస్సు
 చేయ, అతడు ప్రత్యక్షము అయి మీఠి
 జన్మమున నీకు పెదుగురు భర్తలు అగుదురు
 అనియు ప్రతాప తేజో ధైర్య శ్రేయములు
 కల ఒక కొమరుండు కలుగును అనియు
 వరము ఇచ్చెను కనుక సోదరులు అయిన
 ప్రవేశములు పడుగురికిని భార్య అయి వా
 వలన పూర్వజన్మమున బ్రహ్మపుత్రుండు
 అయి ఉండిన దక్షప్రజావతిని కొడుకుగా
 కనెను

(2) వసుదేవుని తల్లి

మారీచము ఉపపురాణములలో ఒకటి
 మారీచుండు రా॥ తాటకయొక్క కొడుకు
 సుబాహుని అన్న మిక్కిలి టక్కులభూరి
 విశ్వామిత్రుండు యాగమును చేయ యత్నిం
 పగా మారీచ సుబాహువులు ఆయత్నము
 నకు విఘ్నము చేయవచ్చిరి అవుడు విశ్వా
 మిత్రుండు అయోధ్యకు పోయి దశరథుని
 అర్చి రామలక్ష్మణులను పిలుచుకొనివచ్చి తన
 యాగమునకు విఘ్నముచేయవచ్చు వారిని
 సంహరింపుము అని చెప్పగా, రాముండు
 ఆగ్నేయాస్త్రము ప్రయోగించి సుబా
 హుని చంపి వాయువ్యాస్త్రమును ప్రయో
 గించి మారీచుని సముద్రమున వడునట్లు

చేసెను అంతట మారీచుడు రాముని పరాక్రమము ఎఱిగినవాడు అయి అతని తెరువుకు పోరాడు అని దక్షిణాసముద్రలీరమున ఆశ్రమముకావించుకొని అచ్చట తపస్సు చేయుచు ఉండెను అనంతరము వనవాసము చేయవచ్చిన రాముండు దండకారణ్యమున ఉండఁగా, రావణుండు అతని భార్యను ఎత్తుకొనిపోవుటకు ఈమారీచుని సహాయము కోరెను అప్పుడు వీడు రాముని పరాక్రమమును వానికి తెలిపి ఆకార్యమువలదు అని బహుభంగుల బోధించియు వాడు వినకపోయినందున తాను ఒకబం గారు జింక అయి రాముని ఆశ్రమమునకు ఎదుట వచ్చి క మేయుచు ఉండెను నీత దానిని చూచి దానిరూప దేఖాలావణ్యాది గుణములకు సంతసిల్లి తోడనే ప్రియనకు తెలిపి దానిని తనకు పట్టి ఇయ్యవలయును అని ప్రార్థించెను, అంతట రాముండు దాని వట్టచోయి అది తనకు చిక్కక పరుగ్ కడఁగా దానిని తణుముకొని బహుదూరము పోయి మాయామృగము అని ఎఱిగి కొని బాణప్రయోగము చేయఁగా మారీచుండు నీజరూపమును పొంది “వననీత వలక్షణ” అని అనుచుచు ప్రాణములు విడిచెను ఆ మాతవిని నీత దిగులుపడి రామునకు ఏమో ఆపద పొసఁగినట్లు ఊన్నది, నీవు పోయి ఆ ఆపద తొలఁగించి పిలుచుకొనిరమ్ము. అని అక్షయిని వంకెను ఆసమయమున ఒంట రిగా ఉండెను ఆమెవద్దకు సన్యాసివేషము లో రావణుండు వచ్చి ఆమెను ఎత్తుకొని పోయెను.

మార్కండేయము ఒకపురాణము ఇది మార్కండేయ ప్రోక్తము అయి ధర్మాధర్మ విచార విస్తారము అయి ఉండును దీని గ్రంథసంఖ్య ౯౦౦౦ చూ॥ ధర్మవర్ణులు

మార్కండేయుండు రు॥ మృకండు మహా కౌడుకు

మాలి ర॥ మాల్యవంతుని తమ్ముండు సుకే శుని కౌడుకు వీడు దేవాసురయుద్ధమున ఓజ్జువుచే చంపబడెను

మాలిని (౧) ఒకాసుక నది ఇది అయోధ్యకు వాయవ్యమున అపరతాల పర్వతము లకును ప్రలంబ పర్వతములకును నడుమ పుట్టి కోశలదేశమున ప్రవహించును

(౨) అజ్ఞాతవాసకాః మున నైరం శ్రీవేషమును ధరియించిన ద్రౌపది ఉంచుకొనిన నామము

మాల్యవంతుము ఒకాసుక కొండ ఇది కిష్కింధకు సమీపమున ఉండును ఇందు రామ లక్ష్మణులు వాలివధ అయిన పిమ్మట వర్షాకాలము అంతయు జరపిరి

మాల్యవంతుండు ర॥ సుకేశుని కౌడుకు.

మావసుండు అచ్చోదతండ్రి చూ॥ అచ్చోద మాళవము ఒకాసుకదేశము దీనికి తొలుత ఉజ్జయినియు ఆవల ధారాపురియు రాజ ధానులుగా ఉండెను దీనిని విదర్భదేశము అనియు చెప్పదురు

మాళవి మదదేశాధిపతి ఆగు' అశ్వపతి భార్య సావిత్రిమాత.

మాళవికామ్నిమిత్రము కాలిమాన ప్రవీతము అయిన ఒకనాటకము. మాత్యవంశస్థుండు ఆగు మగదదేశపు రాజు. జ్యోతిషులవద్ద అను వానిని జాననీశావతి ఆగు పుష్య మిత్రుండు డాక్ట్రుక్రమణిగా చేసి తనకౌడుకు ఆగు అమ్మిమిత్రునకు ఇప్పించిన కథ ఇందు చెప్పబడి ఉన్నది.

మాహిషకము. ఇప్పటి మైసూరు దేశము. మాహిక్షతి నర్మదా నదీతీరమానందు ఉండెడి పట్టణము. ఈకోట ఇప్పుడు మాలి మహా

శ్వరము ఉండునట్లు తెలియవచ్చుచు ఉన్నది ఇది తాళజంఘలు అనఁబడు కార్తవీర్యార్జునని వంశస్థులకు రాజధాని

ఒకానొకప్పుడు అగ్నివ్రాహ్మణుని వేషము ధరించి ఈపట్టణమునందు వేదాధ్యయనము చేయుచు ఉండి, ఒక్కనాఁడు వ్రమాదవశమున పరదారగమనము చేయఁగా, అది రాజు ఎఱిఁగి అతనిని దండింపఱియెను అప్పుడు అగ్ని తననిజస్వరూపమును అగపఱచి ఆరాజు ముకుళిత కరకమలండు అయి తన్ను ప్రార్థింపఁగా వ్రసన్నండు అయి ఈపురమునకు శత్రుపాథలేకుండునట్లును, ఇందలి స్త్రీలు మిగుల మనోజరాగిణులు కావున స్వైరిణీవృత్తిని ఉండునట్లును, అనుగ్రహించెను

మాహేయులు ఇప్పుడు ముల్తాన అనఁబడు దేశమున ఉండిన ప్రాచీనపు కాఁపులు మాహేశ్వరము ఉపపురాణములలో ఒకటి

మి

మిత్రసవండు ఇ॥ మా॥ కల్కాషపాదుండు మిత్రాయువు పా॥ దివోదాసుని కొడుకు. మిత్రుండు. ఆరిష్ట పిప్పలుల తండ్రి నాలవ రేవతి మగఁడు

మిథిల ఒకానొక పట్టణము దీనికి ఈనామము మిథిలుండు అను రాజువలన కలిగెను ఇది గండకీకొశి నదుల మధ్యమున ఉండును. మఱియు ఇది పంచగౌడదేశములలో ఒక్కటి. దీనిని విదేశారాజ్యము అనియు వాడుదురు. ఇది ఉండెడు దేశమునకును ఈపేరు చెల్లును

మిథిలుండు. నిమికొడుకు ఇతనికి విదేశుండు జనకుండు అనియు నామములు కలవు అందు జనకుండు అను నామము ఈతని

వంశస్థులకు వంశనామము అయి చనును వనిష్ఠుని శావమున నిమి విగతదేశుండు అయినందున భూమి అ రాజకముగా ఉండుటను చూచి నిమికశేబరమును మధింపఁగా ఒక కొమారుండు పుట్టెను అందువలన ఇతనిని మిథిలుండు అందురు దేహమాత్రమునుండి పుట్టినందున విదేశుండు అనియు చెప్పబడును ఈమిథిలునిచే నిర్మింపఁబడినది మిథిలానగరము

మిత్రకేశి వసుదేవుని తమ్ముండు అగు వత్సకుని భార్య

మీ

మీనాంకుండు మన్నఁడు. మీనాక్షి రండవ మధురయందలి దేవి

మీమాంస వేదార్థము ఇట్టిది అని నిశ్చయింపఁదగిన న్యాయమును తెలుపునట్టి శాస్త్రము ఇందు కర్త కాండము పూర్వ మీమాంస అనియు బ్రహ్మకాండము ఉత్తర మీమాంస అనియు, ద్వివిధము అయి ఉండును వీనినే కర్త మీమాంస బ్రహ్మమీమాంస అని అందురు

ము

ముంజుండు భోజరాఘ పితండ్రి. చూ॥ భోంజుడు

ముచికుండుండు ఇ॥ మాంఠాత కడపటి కొడుకు ఇతఁడు దేవహితార్థము బహుకాలము మెలుకొని ఉండి ఆలసి ఒకకొండ గుహలో పండుకొని ఇంద్రియ సంచారము లేక నిద్రించుచు ఉండెను. అదితెలిసి కృష్ణుండు తన్ను కాలయవనుండు తఱుముకొని వచ్చినప్పుడు ఆ పర్వతగుహలో దూతెను. అదిచూచి వాండును అతనితో కూడ అగుహలో దూటి పండుకొని నిద్రించుచు

ఉన్న ఇతనిని కృష్ణుడు అని తలచి కాలి
తో తన్ని లేపి ఇతని క్రూరదృష్టిచే నీటు
అయ్యెను అనంతరము కృష్ణుడు ఇతనికి
కనబడెను అప్పుడు ఇతడు నమస్కరించి
వినతింపఁగా గంధమాదన పర్యతమునందలి
బరీకా శ్రమమునందు తపము ఆచరింప
పొమ్ము అని ఇతనికి ఉపదేశము చేసెను
ఇతఁడును అట్లే చేసెను

ముదావతి నా|| సానంద, విదూరభుని కూఁ
తురు ఈమె ఒకప్పుడు సఖీజనముతో
వనవిహారాగ్ధము పోయి ఉండఁగా కుజం
భుఁడు అను రక్కసుఁడు ఈమెను కొని
పోయి పాతాళమునందు ఉంచెను ఆ కు
జంభుని వత్సంధ్రుఁడు అనురాజు చంపి
ఈమెను వివాహము ఆయెను చూ|| (౨)
కుజంభుఁడు

ముద్గలుఁడు (౧) రు|| ఇతఁడు నిర్జితవిష
యేంద్రియుఁడు అయి ఉంఠవృత్తిని జీవిం
చుచు దేవపితృ వ్రాజనములు ఆచరించుట
యందు దుర్వాసాదిమునులను ప్రమోదమ
గ్ను మానసులుగ చేసెను మతీయు ఇతఁ
డు దేవలోకమును ఒల్లక కేవలసత్వమును
చేకొని నిర్వికల్పము అయిన జ్ఞానయోగ
మును అవలంబించి తుల్యనిందాస్థుతియును
సమలోష్ఠ కాంచనుఁడును అయి పరమ
స్థితిని పొందెను.

(౨) అజమీభుని రెండవ కొ
డుకు అగు నీలుని వంశస్థుఁడు తండ్రి
భర్త్యాశ్వుఁడు లేక హర్యశ్వుఁడు కొడుకు
దివోదాసుఁడు కూఁతురు గౌతముని
భార్య అగు అహల్య ఇతఁడు క్షత్రియుఁ
డు అయినను తపోమహిమచే ఇతని వంశ
జులు బ్రాహ్మణులు అయిరి. వారే మోక్షల్య
గోత్రులు.

ముద్దుపళిని ఒకానొక వేశ్య ఈమె తెనుఁ
గున రాధికా సాంత్యనము అను గ్రంథ
మును రచియించెను

ముద్రారాక్షసము విశాఖదత్తుఁడు అను వా
నిచే కల్పింపఁబడిన ఒకనాటకము
ముని దక్షప్రజాపతి కూఁతులలో ఒకతె.
మగఁడు కశ్యపుఁడు

ముర తొమ్మిదవనందుని భార్య ఈమె గూ
ద్రస్త్రీ కొడుకు చంద్రగుప్తుఁడు
మురారి ఒకానొక సంస్కృతకవి ఇతఁ
డు అనర్హరాఘవీయము అను ఒకనాటక
మును రచియించెను

మురాగురుఁడు డ|| నరకాసురుని అన్న
కృష్ణునిచే చంపఁబడెను

ముష్టికుఁడు కంఠుని భటుఁడు అగు మల్లం
డు చాణూరుని చెలికాఁడు వీఁడు మధు
రాపురియందు కంఠునికి ఎదుట జరిగిన
మల్లయుద్ధమున బలరామునిచే పాలియిం
పఁబడెను

ముహూర్త రెండవ దక్షప్రజాపతి కూఁతురు
భర్తుని భార్య ఈమెకు జనించిన వారు
మాహూర్తికులు అనఁబడుదురు

మూ

మూకాంబ సహ్యాపర్వతసమీపమున ఆవిర్భ
వించి ఉండెడు పరాశక్తియవతారము
మూకుఁడు రుద్రుఁడు మాయాకిరాతుఁడు
అయి అర్జుననకు ప్రత్యక్షము అయినపు
డు రుద్రప్రేరితుఁడు అయి పరాహరూప
ముతాల్పి వచ్చి అర్జునుని కలఁతపెట్టిన
రక్కసుఁడు

మూర్తులు చూ|| అష్టమూర్తులు
మూలకుఁడు ఇ|| నా|| సారీకవచుఁడు అశ్శ
కుని కొడుకు పరశురాముఁడు భూమిని

ఎల్ల క్షత్రియ శూన్యముగా చేసినపుడు
ఇతనిని స్త్రీలు తమకునడుమను ఎవ్వరికి
తెలియకుండునటుల ఉంచికొని కాపాడి
నందున ఇతనికి నారీకవచుండదు అనియు
ఇతని మూలముగ క్షత్రియవంశము మరల
వృద్ధిచెందినందున మూలకుండదు అనియు
ఇతనికి నామములు కలిగెను

మూషికము ఒకదేశము ఇప్పటి ట్రావెకో
కూరును కొచ్చియను కలది

మృ

మృకండుండదు శృగుమహర్షి కొడుకు అయిన
థాతకు ఆయతీయంప పుట్టిన కొడుకు
మార్కండేయుని తండ్రి

మృక్షుణ్డి ఒకనాటకము ఇది శూద్రునిచే
రచియింపబడినది

మృదుండదు రుద్రునికి నామము శుభింప
చేయవారు అని శబ్దార్థము

మృత్రికావతి. మాశవ దేశమునందలి ఒక
పట్టణము

మృత్యువు (౧) చంపడు దేవత తొల్లి
వ్రజావతి వ్రజల సృజించి పదపది తత్సం
హారము లేమిచేసి భూమికి తదీయ భారము
చుర్చరము అగుట అనుసంధించి రక్తా
స్వయం అనితాంగయు అరుణాంబరయును
అగు ఒక ఇందిని కల్పించి దానికి ఈపేరు
పెట్టి జంతుసంహారమునకు నిరంబించెను
అందుకు ఆమె పరమమఃభిర అయి ఇంత
కష్టపు పనిని నేనుచేయవాలను అని కన్నీరు
తొరక విడ్వంగా బ్రహ్మదేవుండె ఆ అశ్రు
బిందువులనుతన పాదీపుటంబులఁబట్టి ఆబిం
దువులు ఎన్ని ఉన్నవో అన్నియు అన్ని
రోగములు అయిజంతువులను ఛావచేయఁ
గలవు అనియు, లోభమును క్రోధమును
ఈర్ష్యయు అసూయయు జంతువుల శరీర

ములను వికలత పొందింపఁగలవు అనియు
చెప్పి ఆమృత్యుదేవిని సమాధానపఱచి
పంపెను

(౨) యముండ

మృదుకుండదు య॥ అక్షూరుని తమ్ముండదు
మృదుపత్ను య॥ ఆక్షూరుని మఱియొక
తమ్ముండదు

మే

మేఖలకన్యక నర్మదానది మేఖలపర్వతమున
పుట్టినందున దీనికి ఈపేరు కలిగెను

మేఖలము (౧) నర్మదానదీతీర దేశము
(౨) నర్మదానది, ఉత్పత్తి అ
యిన కొండ

మేఖలుండదు వింధ్యపర్వత ప్రాంతమున ఉండిన
ఒక ఋషి

మేఘనాదుండదు రావణునికి మందోపరియంబు
పుట్టిన కొడుకు దేవేంద్రుని జయించినం
చున వీనికి ఇంద్రజిత్తు అను నామధేయము
ను కలిగెను. విభీషణుని తోడుపాటుచే
లక్ష్యుణుండదు వీనిని చంపెను

మేదిని (౧) భూమికి నామాంతరము
(౨) ఒకసంస్కృత నిఘంటువు
ఇందు నానాగపదములు మాత్రము కలవు

మేఘాతిధి. (౧) ప్రేయవ్రతుని కొడుకులలో
ఒకఁడు ఇతనిపాలికి ప్లక్ష్యదీప్యము వచ్చెను
ఈతని కొడుకులు, బిడుగురు

(౨) కణ్వుని శుశ్రుండడు. అవ్రతి
రఘునిపౌత్రుండదు ఇతనికి ప్రస్కండుండదు
మొదలు అగు బ్రాహ్మణులు జనియించిరి.
వారు కాణ్వుయులు అనఁబడుదురు

మేఘానిధి రు॥ చూ॥ చిరకారి
మేన పితరులకును స్వధకును పుట్టినమాఁతు
రు ఈమె చెలియలుతరిచి

మేనక (౧) ఒక అప్పరస ఈపె విశ్వా
మిత్రునియొక్క తపోభంగముచేయ దేవేం
ద్రునిచే పంపబడి అతనికి కామవికారము
పుట్టించి అతనితోకూడి బహుసంవత్సర
ములుఉండి శకుంతలను కనెను

(అ) మేరుపుమాతురు హిమవం
తుని భార్య నా|| మసారము కొమార్తెలు
గంగ పార్వతి

మేరుదేవి నాభిభార్య ఋషభునితల్లి
మేరుపు ఒకానొక గొప్పపర్వతము దీని
చుట్టి సప్తద్వీపములు ఉండును అనియు
ఇది స్వర్గమయమై దేవతలకు స్థానమై
ఉండును అనియు పురాణములయందు
చెప్పబడి ఉన్నది ఇందు ఉండువారికి
ఉత్తరాయణము పగలును దక్షిణాయ
నము రేయను అయి ఉంచును ధైర్య
మున సాధారణముగ మేరుపును పోల్చురు
ఈపర్వతముకూతురు అగు మేనకయే హి
మవంతుని భార్య

మేలుకోట మైసూరికి సమీపన ఉండెడు
ఒకానొక పట్టణము దీనిని తిరునారాయణ
పురము అనియు అందురు ఇచ్చటి కొం
డమీద కృష్ణుని లీలారూపములలో ఒక్కటి
అగు చల్వప్పిస్ట రూపమును ప్రతిష్ఠించి కొలు
భరు

మై

మైండుడు ఒకానొకవారకుండు సోదరుండు
ద్వివిధుండు అశ్వినీదేవత వలన పుట్టిన
వాడు. సుగ్రీవుని నేనానాయకులలో
ఒకడు

మైత్రేయుండు (౧) రు|| కుశీలపుని కొడుకు
పరాశరుని శిష్యుండు ఇతనికి పరాశరుండు
విష్ణుపురాణమును చెప్పెను ఇతండు కా
మ్యకవనమున ఉన్న పాండవుల బద్ధనుండి

భృతరాష్ట్రునివద్దకు వచ్చి భుర్వోధనునకు
హితోప దేశముచేసి, అది వాండు వినక పరి
హాసము చేయగా, మిగుల అలిగి భీముని
గదాఘాతమున తొడలువిడిగి చతువుగాక
అని శపించిపోయెను

మైనాకుండు హిమవంతునికిని మేరుపుత్రి
అయిన మేనకకును పుట్టిన సుతుండు
పూర్వము కృతయుగమున పర్వతములకు
అన్నింటికి టెక్కలు కలిగి ఉండెను
అప్పుడు అవి ఎల్లయెడల అతిరయముతో
తిరుగుచు ఉండినందున ప్రాణులకు మిక్కిలి
భయము కలుగుచు ఉండెను అద్వి
నిలుపుటకై ఇంద్రుండు తన వజ్రాయుధ
ముచే పర్వతముల టెక్కలు తెగకొట్టి
సాగెను ఆసమయమున వాయు దేవుని
సాహాయ్యకమువలన మైనాకుండు తప్పించు
కొనిపోయి సాగరములో చొచ్చి డాంగి
ఉండెను ఆకృతజ్ఞతనుబట్టియే మైనాకుం
డు, వాయుపుత్రుండు అగు హనుమంతుండు
నీతనువెడక లంకకు పోవుచు సముద్రమును
దాటు నవసరమున, తనపై కొంతసేపు
నిలిచి పొమ్ము అని సముద్రము వెలువడి
వచ్చి హనుమంతుని ప్రార్థించెను అది
తనకు ప్రియము అయిన కార్యము అగు
టచే ఇంద్రుండు మైనాకునితో స్నేహము
చేసి అభయము ఇచ్చి సంపెను

మొ

మొల్ల ఒక కుత్సరవాని కూతురు ఈపె
చదువుకొని విద్వాంసురాలు అయి రామా
యణమును ఐద్యకావ్యముగా రచియిం
చెను. దానిని మొల్ల రామాయణము అం
దురు ఈపెయొక్క కవిత్యము మిక్కిలి
ప్రౌఢము అయి పురుష ప్రణీతకావ్యము
లను పోలి ఉండును.

మో

మోఘవంతుఁడు స్వగుని వంశస్థుఁడు అగు
ఒక రాజు

మోఘవతి (౧) మోఘవంతుని కూఁతురు
సుందర్మనుని వివాహము అయ్యెను ఈ మె
తో స్వగునివంశము ముగిసెను

(౨) భారత యుద్ధము జరగిన
చోటు అగు మరుడేత్రమునకు సమీపమున
ఉండెడు ఒక నది దీనిగట్టున పాండవులు
అయిదుగురును కృష్ణసాత్యకులతో భారత
యుద్ధము ఆరంభించిన పడు నెనిమిదవనాటి
రేయిని వసించి నిద్రించిరి దీనిని ఓఘవతి
అనియు అందురు

మోహనాంగిమరీచివరిణయము కృష్ణ దేవ
రాయల కొమాదై రచియించిన గ్రంథము

మోహిని. (౧) విష్ణువుయొక్క స్త్రీరూపము
క్షీరసముద్రమును చిలికి అమృతమును ఎత్తి
నపుడు అసురులు దానిని ఉపయోగింప
వ్రయిత్తు పడిరి అప్పుడు విష్ణువు వారిని
మోసము చేయుటకు ఒక కృత్రిమ స్త్రీ
రూపము ఎత్తెను ఆరూపమే మోహిని
అట్లు విష్ణువు స్త్రీరూపము వహించి అసు
రులకు మోహమును కలుగజేసి అమృత
మును పుచ్చుకొని దేవతలకు ఇచ్చువేళ రా
వసువు వేల్పులవలె వేషము ధరించుకొని
వారి పక్షియందు చేరి అమృత మును
తానును ఉపయోగింప సమకట్టెను అది
తాని ప్రక్కను ఉండిన చంద్రా దితువులు
తెలిసికొని విష్ణువునకు తెలియ చేసిరి అం
తట విష్ణువు ఆయమృతము వానికంరబిలము
చొరకమునువే తనచక్రమును ప్రయోగించి
రావసువు కంరము తెగి దేహము ధూమి
యందు పడఁగొట్టెను వాని ముఖమును
ఆమృతము సోఁకెను కావున చక్రముచే

నఱకఁబడియు క్షయింపక ఆకాశమునందె
నిలిచెను అదికారణముగా నాఁడు మొ
దలు రావసువునకును చంద్ర సూర్యులకును
విరోధము శాశ్వతమై నిలిచెను

మఱియు ఈమోహిని రూపమును ఒక
వృషుడు శివుఁడు చూచి మోహించెను అని
చెప్పఁబడిఉన్నది

(౨) బ్రహ్మ కూఁతురు ఈమె
బ్రహ్మ ఆసమతిపడని రుక్మాంగకుఁడు పూసి
ఉన్న ఏకాదశీ వ్రతమును చెఱుప పోయి
కడపట తనయత్నమును నెఱివేర్చుకోలేక
పోయెను

మా

మాద్దల్యుఁడు రు|| శాకల్యుని శిష్యుఁడు

మాద్దల్యులు ముద్దల గోత్రోద్భవులు అగు
బ్రాహ్మణులు. చూ|| ముద్దలుఁడు

మానేయులు కశ్యపునికి మునియందుపుట్టిన
గంధర్వులు వీరు పురుకుత్సునిచే నాగ
లొకమునుండి తఱుమ కొట్టఁబడిరి చూ||
పురుకుత్సుఁడు

మార్జ్యులు చంద్రగుప్తుని వంశస్థులు అ
యిన మగధ దేశపురాజులు వీరుపదుగురు
సూట ముప్పదియేడు సంవత్సరములు రా
జ్యము చేసిరి

మాహూర్తికులు ధర్మనికి ముహూర్తయందు
పుట్టిన దేవగణము వీరు సకల ధూతముల
కును ఆయా కాలములయందు కలిగెడు
ఆయాఫలములను ఇత్తురు

య

యక్షులు. కశ్యపునికి సురసయందు జని
యించినవారు. వీరు మహేంద్రాచలు చూ||
రాక్షసులు.

యజ్ఞకోపుఁడు. ధీ మాత్యవంతుని కొడుకు.

యజ్ఞముండు చ|| యజ్ఞమూర్తి అగు విష్ణు
పుణే చంపబడిన వాఁడు

యజ్ఞవల్క్యండు ఒకానొక బ్రాహ్మణ కుచూ
రుండు ఒకప్పుడు దశరథుండు వేటాడ
పోయినపుడు అచట ఇంద్రు కపండల
ముతో కొలనియంచు నీకుముంచుచు ఉండి,
అతండు ఏనుఁగు నీరు త్రాగుచు ఉన్నది
ఆని తలచి వాణప్రయోగము చేయఁగా,
ఇతండు చచ్చేను అంత ఇతని తల్లి దం
ద్రులు పుత్రకోకముచే గ్రాణములు విడు
చుచు శదరథుండును మావలనే పుత్రకోక
మున మృతుండు అగుఁగాక ఆని శపించి
చూ|| దశరథుండు

యజ్ఞము దేవతాశ్రీతిగా చేయు అగ్నిపూ
రకార్యము ఇది ఇరుదియొక్కవిగము
అవి సప్తపాకయజ్ఞములు సప్తహవిర్యజ్ఞ
ములు సప్తసోమ సంస్థలు అనఁబడును
అందు స్వార్తాగ్నియందు చేయఁబడు య
జ్ఞములు సాక యజ్ఞములు స్వార్తాగ్నియ,
ఔపాసనాగ్ని హవిర్యజ్ఞములును, సోమ
సంస్థలు రెండును, శ్రౌతాగ్నియందు చే
యఁబడునవి సోమరహితములు అయినవి
హవిర్యజ్ఞములు ఈయజ్ఞములు నిత్యములు
అనఁగా అకరణప్రత్యవాయ జనకములు
ఇదికాక అశ్వమేధము రాజసూయము
పౌండరీకము బృహస్పతిసవము మొదల
యిన అభ్యుదయక యజ్ఞములు అనేకము
లు కలవు యజ్ఞవిధాన వివరణము ఆప
స్తంబసూత్రిమునందు చెప్పబడి ఉండు
ను మఱియు బ్రాహ్మణుండు నియంతముగా
చేయవలసిన యజ్ఞములు అయిదు కలవు
వానిని వంచమహా యజ్ఞములు అని చెప్ప
దురు అవి దేవయజ్ఞము పితృయజ్ఞము
భూతయజ్ఞము మనుష్యయజ్ఞము బ్రహ్మ
యజ్ఞము అనఁబడును దేవయజ్ఞము అనఁ

గా ఔపాసనము ఇండు సూర్యుల్లు
అగ్నింపఁబడుదురు పితృయజ్ఞము అనఁగా
గ్రాహతర్యణములు ఇండు పితృదేవతలు అ
ర్చితులు అగుదురు పితరులు వసురుదా
దిత్యురూపులుగ ఉండురు కావున దాని
వలన పితృదేవతలకును దేవతలకును ప్రీతి
అగుచు భూతయజ్ఞము బలిరూపముగ ఉం
డును మనుష్యయజ్ఞము అన వివ్వరికైనను
జనము పెట్టుట బ్రహ్మయజ్ఞము వేదా
ద్యయకము ఒక్కఁబున్ను అయినను
బ్రాహ్మణుండు ప్రతిదివము పరింపవలయును
యజ్ఞవిరాహవతారము చూ|| విరాహవతారము

యజ్ఞండు భువి క్రజాపతికిని స్వాయంభువ
మనువు కూతురు అయిన ఆకూతికి పు
ట్టిన పుత్రుండు ఇంద్రు తనచెలియలు
అగు దక్షిణను వివాహము అయ్యెను అది
మిఘనము అనటచే అది నిష్కముకాద
య్యెను ఇతనికి పన్నివ్వు పుత్రులు వారు
యాములు అనఁబడుదురు మఱియు ఈ
యజ్ఞని విష్ణుపుయొక్క అవతారము అందురు

యతి (1) బ్రహ్మమానస పుత్రులలో ఒకఁ
డు ఇతఁడు ఊర్ధ్వరేతస్కుండు అయి
చనెను

(2) నహుషుని జ్యేష్ఠపుత్రుండు య
యాతి యన్న ఇతఁడు యోగి అయి
రాజ్యమువదలిపెట్టి పోయెను

యతిరాజకవి ఇతఁడు హరినాటకమును
కాన్యను

యతిరాజు. చూ|| నా|| రామానుజాచార్యులు.
యచగిరి హైహవారిచెంత ఉండు విష్ణుక్షేత్ర
ము ఇది మేలుకోటకు ప్రాచీననామము.
దీనిని యాచగిరి అనియు అందురు

యచపు యయాతిసుండు చూ|| య
యాతి ఇతని వంశస్థులే యాచపులు

యముఁడు కశ్యప ప్రజాపతి కొడుకు అగు వివస్వతుని లేక సూర్యుని కొమరుఁడు ఇతఁడు అష్టదిక్పాలకులలో ఒకఁడు మఱియు పితృలోకమునకు అధిపతి ఇతని దిక్కు దక్షిణము భార్య శ్యామలాదేవి పట్టణము సుందమని వాహనము మహిషము ఆయుధము దండము దేహఞాయ నలుపు ఇతనిని భర్తుఁడు అనియు అందరు

తొల్లి మార్కండేయ మహర్షి శివునిఁ గూర్చి తపము ఆచరించుచు ఉండు తఱి యముఁడు అతని పట్టి బధించి నిజసదనమునకు కొనిపోవ సమకశ్యేను అపుడు శివుఁడు కోపగించి ఇతనిని తన్నె ఆయుషిని విడిపించెను

యమున ఒకనది సూర్యుని కూఁతురు నా॥ కాళింది దీనిదాఁపున ఉండు గోకుల బృందావనములయందు శ్రీకృష్ణుఁడు అనేక లీలలు సలిపినట్లు తెలియవచ్చుచు ఉన్నది దీనిజలము నల్లగా ఉండును

యయాతి నహుషునికిని ప్రియంవదకును పుట్టిన ఆఱుగురు కొడుకులలో ఒక్కఁడు నహుషునికి అనంతరము ఇతఁడు మహా ఖ్యాతితో రాజ్యము చిలెను ఇతఁడు శుక్రాచార్యుల కొమార్తె అయిన దేవయానను పెండ్లియాడి ఆమెయందు యడుపు తుర్వసువు అను ఇరువురు కొడుకులను, వృషపర్వుని కూఁతురును దేవయాన చెలికత్తెయను అగు శర్తిశ్యయందు ద్రుహ్యుఁడు అనుచు పూరుఁడు అనుముప్పురు కొడుకులను కనియెను మఱియు ఇతని వివాహ కాలమున శుక్రఁడు దేవయానవలెనే సర్వవిషయములయందును శర్తిశ్యను చూచు కొనుము శయనవిషయమున మాత్రము శర్తిశ్యను పరిహరింపుము, అని నియమించెను, యిందులకు ఇతఁడు ఒప్పుకొని ఉంది

యు అనియతి తప్పెను కనుక శుక్రఁడు కోపించి నీవు యావనగర్వముచే నాకొమార్తను అవమానించితవి కావున ముసలి వాఁడవు అగుము అని శపింపఁగా అతఁడు ఇంకను కొన్నిదినములు దేవయానతోడి విషయభోగములను అనుభవంప వలయును అను కోరిక ఉన్నది, మరల యావనము కలుగునట్లు అనుగ్రహింపుము, అని వేఁడఁగా నీకొడుకులలో ఒకనియందు నీముదిమిని ఉంచి వానియావనము కొని విషయ సుఖములు అనుభవించి నీముదిమి తీసికొన్న కొడుకునకు నీరాజ్యము ఒసఁగము అని ఆనతిచ్చెను అట్లు శుక్రశాపముచేత ముసలి తనమును పొంది తనకుముసలితనము వచ్చిన విధమును తనకు కల విషయాభిలాషయు తనకొడుకులకు తెలియచేసి నాముదిమిని కైకొనుము అని కొడుకులను అడిగెను అందులకు వెడ్డకొడుకులు నలువురును సమ్మతింపక పోయిరి కడపటి వాఁడు అయిన పూరుఁడు మాత్రము సమ్మతించెను అంతట యయాతి వానివలన యావనమును కొని తనమాట వినని కొమార్తను రాజ్యార్థులు కాకుండునట్లు శపియించి విషయానుభవమువలన తృప్తిపొంది పూరుని యావనమును వానికి ఇచ్చి తనముదిమి తాను కైకొని వానిని రాజ్యాభిషిక్తుని చేసి తపస్సుచేయ పోయెను ఇట్లు యయాతి శావముచే యాదపులు రాజ్యమునకు వచ్చులు అయిరి అనంతరము ఓతఁడు అతిఘోరము అగు తపముచేసి ఆమానశ్యము వలన బ్రహ్మలోకము మొదలుగాఁగల దేవలోకములు అన్ని తిరిగి కడపట ఇంద్రలోకమునకు పోయి ఇంద్రునితో తన తపోమాహాత్మ్యమును పొగడుకొనెను అందులకు ఇంద్రుఁడు సహింపక ఆత్మస్తులి చేసికొను

వారు ఈలోకమున ఉండను అస్తులు కారు అని అతనిని అథో లోకమున పడ త్రోసెను అంత యయాతి భిన్నుఁడు అయి ఇంతకాలము తపముచేసి ఈలోకమునకు వచ్చి మరల భూలోకమునకు పోను ఓపను, నన్ను మన్నించి అంతరిక్షమున సద్భువనమున (నక్షత్రలోకమున) ఉండునట్లు అనుగ్రహించుము అని వేఁడఁగా అతఁడు అట్లే అనుగ్రహించెను అట్లే ఇతఁడు నివసించెను

ఈయయాతి కొడుకులలో జ్యేష్ఠుఁడు అగు యదువునుండి యాదవ వంశము కలిగెను (చూ॥ యాదవులు) రెండవకొడుకు అగు తుర్వనువునుండి పాండ్య చోళ కేరళ వంశములు కలిగెను మూడవ కొడుకు అగు ద్రుప్యునినుండి గాంధారవంశము కలిగెను నాలవ కొడుకు అగు అణువువంశస్థుఁడు అయిన ఉశీనరుని కొడుకు అగు శిబికి శావీర మద్ర కేకయ అంబష్ఠ దేశాధిపతులు పుట్టిరి ఆ ఉశీనరుని తమ్ముని వంశస్థుఁడు అగు బలికి అంగ వంగ కళింగ పాండ్ర దేశాధిపతులు పుట్టిరి. అయిదవ కొడుకు అగు పూరువునుండి బార్హదిష పాంచాల కౌరవ రాజవంశములును, కాశ్యాయ గార్భ్యాది బ్రాహ్మణ వంశములును, కలిగెను అంబ కురువంశస్థుఁడు అగు ఉపరిచర వసువునుండి మగధవంశము ఉత్పన్నము అయెను

యవనము ఒకానొక దేశము దీనిని ఇప్పటి వారు అరబియా అంటరు

యవీనరుఁడగు (౧) పు॥ ద్విమీధుని కొడుకు (౨) రెండవ ముదలని తమ్ముఁడు.

యశోద (౧) కృష్ణుని పెంపుడుతల్లి. నంబుని భార్య

(౨) హైకుని భార్య
యశోవతి ఈశానుని పుటభేదనము.

యా

యాజ్ఞవల్క్యుము. అష్టాదశస్కృతులలో ఒకటి దీనికి విజ్ఞానేశ్వరయోగిచే రచియింపఁబడిన "మితాక్షర" అను వ్యాఖ్యానము ఒకటి కలదు అది విజ్ఞానేశ్వరీయము అని వాడఁబడును కొందఱు మూలగ్రంథమును సహితము వ్యాఖ్యానముతోడ చేర్చి విజ్ఞానేశ్వరీయము అని చెప్పవారు. మఱికొందఱు ధర్మశాస్త్రమునకు ముఖ్యుఁడు అయిన మనువుయొక్క గ్రంథనామముతో చేర్చి రెంటికిని సాధారణముగ మనువిజ్ఞానేశ్వరీయము అని వాడు కొందరు

యాజ్ఞవల్క్యుఁడు రు॥ యజుర్వేద ధురంధరుఁడు అయిన వైశంపాయనుని శిష్యుఁడు. ఇతఁడు గురువునకు అపరాధము చేయఁగా ఆయన కుపితుఁడు అయి తనవలన గ్రహించిన వేదములను మరల తనకు ఇచ్చిపొమ్ము అనిన అతఁడు తాను చదివిన యజుర్గణమును తమ క్రకమమున క్రక్కెను అంత అది నెత్తుటచేత తడుపఁబడినది అయి ఎఱ్ఱనిరూపము తాలెను అప్పడు యజుర్గణాధిష్ఠిత శాఖాధిపతులు తిత్తిరి పక్షులు అయి దాని భుజియించిరి ఆది మొదలు ఆశాఖలు తైత్తిరీయములు అయ్యెను ఆనంతరము వేదవర్ణితుఁడు అగు ఈ యాజ్ఞవల్క్యుఁడు అవఃమిత విచారమును పొంది ఉగ్రతపమున సూర్యుని సంతకుని కావించఁగా అతఁడు సంతనిల్లి హయరూపముతో సాక్షాత్కరించి యజుర్గణమును అతనికి ఉపదేశించెను కావున అది వాజసనేయశాఖ అని చెప్పఁబడును దానినే శుక్లయజుస్సు అనియు చెప్పవారు.

అనుచు ఒకానొకముని ఇతని అనుగ్రహమున ద్రుపద రాజునకు అగ్నికుండమున ప్రవేశమున్నందు అనుకొమారుడనున కృష్ణుని పాపములను కలిగి

అనుచు ఒక సంస్కృత నిఘంటువు

అనుచు యజువంశస్థులు యాదవ వంశమున ప్రవేశము కలిగి మిక్కిలి ప్రసిద్ధులు అనుచు రాజులను పలువురను కలిగి ఉండినందు యదువునకు జ్యేష్ఠపుత్రుడను అయిన ధామస్తమి నుండి హేమయ వంశము ఆయెను వారికి మాహిష్మతి ముఖ్యపట్టణము ఆవంశమున కార్యవీర్యాక్షుడను మిగుల ప్రసిద్ధికి ఎక్కినరాజు అతని వంశస్థులు తాళింపులు అను పేర వెలసిరి యదుని రెండవపుత్రుడను అగు క్రోష్టువు వంశమున ప్రసిద్ధికి ఎక్కినరాజులు శశివిందవు జ్యోతిషము యందు విదర్భుడను వారలలో విదర్భుడను విదర్భరాజు వంశస్థుడను ఆయెను అతని మూడవ కొమరుని నుండి చేదివంశము వచ్చెను రెండవ కొమరుని వంశస్థుడను అగు సావ్యతుని నుండి భోజవంశమును లాభకవంశమును వృషివంశమును కలిగెను అందు భోజవంశస్థులు ధారాపురాధిపులు అనుచు అంబక వంశమున కృష్ణుడను పుత్రుని వృషివంశమున సత్రాజిత్తును సావ్యుని పుత్రుని

అనుచు కల రాష్ట్రము అంచయు అనుచును ఉండిన వింధ్యారణ్యము (విజయనగరము) గాజులు యాదవవంశస్థులు అని తోచుచు ఉన్నది ఈవింధ్యారణ్యపురాణము ౧౦౭వ అంశమున చంద్రిగి సంతానము గాది విదనుండి ప్రావృణమున అందు

లిషు వారు ఈచెన్నపురియందు చేరుటకు అనుమతి పడసిరి

యామి నా|| జామి రెండవ దక్షప్రజాపతి మాంతురు భర్తుని భార్య ఈమెకు దుర్బలాములకు అధిస్థాన దేవత జనియించెను చూ|| నాగవీధి

యాములు యజ్ఞుని కొడుకులు వీరు పన్ని డక్షు స్వాయంభువ మన్వంతరము నందలి దేవతలు

యు

యుగంధరుడను (౧) సాత్యకి వంశస్థుడను అగు ఒక యాదవుడను

(౨) ప్రతాపరుద్రుని మంత్రి అతి యుక్తిశాలి

యుగములు కృత త్రేత ద్వాపర కలి నామకములు అగు నాలుగు యుగములు వీనివరిమాణము సంద్ధి సంభ్యంశ కాలములతో కూడ ౧౨౦౦౦ దివ్య సంవత్సరములు మఱియు ఒకదివ్య సంవత్సరమునకు ౩౬౦ మానుష వత్సరములు కనుక నాలుగు యుగములకు ౪౩౨౦౦౦ మానుష వత్సరములు అగును ఈనాలుగు యుగములు చేరి ఒక మహాయుగము అనబడును అందు కృతయుగమునకు ౧౨౨౦౦౦ సంవత్సరములు త్రేతాయుగమునకు ౧౨౯౬౦౦౦ సంవత్సరములు ద్వాపర యుగమునకు ౧౭౪౦౦౦ సంవత్సరములు కలియుగానకు ౪౩౨౦౦౦ సంవత్సరములు మహాయుగ పరిమాణము ౪౩౨౦౦౦ మానుష సంవత్సరములు ఇట్టి మహాయుగములు ౧౦౦౦ గాగా చతుర్ముఖ బ్రహ్మకు ఒక పగలు, మఱియు పేయి ఒక రేయి అగును అట్టిదినములు ౩౬౦ అతనిని ఒక సంవత్సరము అగును అట్టి ౧౦౦ సంవ

స్వీకరములకాలము అరని ఆయుష్యములు
అందు ముందటి ౧౦ సంవత్సరములు పాల్ప
కల్పము అనియు వెనుకటి ౧౦ సంవత్సర
ములు వారాహ కల్పము అనియు చెప్ప
బడును కల్పము నడుచునది వారాహ
కల్పము

బ్రహ్మయోగ్య ౭కొక్కపగలు పునా
లుగు మన్వంతరములు అవును ఆయా మ
న్వంతరమున వెలయు దేవతలు దేవేంద్రులు
సప్తర్షులు మొదలగు వారు ఆయా మ
న్వంతరముననే పుట్టి గిట్టెదరు మఱియు
బ్రహ్మకు రాత్రి ప్రళయము అనబడును
ఆ ప్రళయకాలమున భూలోక భువనోక
స్వర్గోకములు అనెడి మాదులలోకములు
జలములో మునిగిన మహర్లోకవాసులు తా
నమును ఓర్వనేరిక జనలోకముచేరి ఉండు
రు కృతయుగమున నాలుగు పాదములను
తేత్రాయుగమున మూడు పాదములను ద్వా
పరయుగమున రెండు పాదములను కలియు
గమున ఒకపాదమునను భగ్నము ప్రవర్తి
ల్లును వెండియు కృతయుగమున ధ్యానము
తేత్రాయుగమున ధ్యానయజ్ఞములు ద్వాప
రయుగమున యజ్ఞమును కలియుగమున
దానమును ఆచరింపుట శ్రేయస్కరము
అని చెప్పదురు.

యమభిత్తు (౧) య॥ వృష్ణి రెండవ కొ
డుకు ఇతని కొడుకులు శిని అనమిత్రుండు

(౨) కేకయ దేశాధిపతి దశర
థుని భార్య అగు వైకేయి సహౌదరుండు
భారతుని మనమాదు ఇతని పట్టణము గిరి
వ్రజము

యమిర్విరుండు కు॥ భర్తరాజునకు పేరు.

యమయశ్యుండు భృతరాష్ట్రునికి వైశ్య శ్రీ
యండు పుట్టిన కొడుకు భృతరాష్ట్రునికి

పిమ్మట ఇంద్రస్థమునకు ఇతడు కేచు
అయెను

యమయభానుండు య॥ నా॥ సాత్యకి
యవనాశ్యుండు (౧) ఇ॥ ఇందనికొడుకు
శబర్తుని తండ్రి

(౨) ఇ॥ కృతాశ్యుని కొ
డుకు కృతాశ్యునికి నేనజిస్తు అను నెర
పుత్రుండు ఉండట్లును అరని పుత్రుడు
ఇతడు అనియు కొందఱు చెప్పదురు మఱ
కొందఱు ఇతడు అరుణాశ్యుని పుత్రుండు
అని చెప్పదురు మాంఘాత తండ్రి ఇతడు
తనకు చిరకాలము శ్రుతసంఘానము లేక
ఉండఁగా అంబుకయి ఇంద్రయాగము ఒ
కటి సలిపెను ఆయాగ కాలమున ఇతని
భార్య కొఱకై మంత్రించి ఉంచిన జలమును
ఇతడు తెలియక రాత్రివే అరిపిచాసాతు
రుండు అయి పానము చేసినందున తనపత్ని
ధరియింపవలసిన గర్భమును తాను ధరియిం
పవలసి వచ్చెను అది కారణముగ మాం
ఘాత ఇతనిగర్భమును చీల్చుకొని బయలు
వెడలెను అప్పుడు తల్లి ఆశిశువునకు పాలు
ఇమ్మటకు వల్లలేక పోయినందున ఇంద్రు
డు తనవ్రేలు కుడిపించి వెంచెను దానఁ
జేసి అతడు మాంఘాత అనబడెను

యూ

యూపాశ్యుండు ద॥ రావణుని సామంతు
లలో ఒకఁడు వీఁడు హనుమంతునిచే
అశోక వనమునందు పొలియింపఁ బడెను

యో

యోగము ఇంద్రియములను వశపఱచుకొని
చిత్తము ఈశ్వరునియందు లయింపఁజే
యుట ఇది సాంఖ్యమునకు సాధకము
యోగశాస్త్రము పఠంజలిచే ఏర్పఱుపఁబడినది

యోగస్థి అంగిరసుని మాంతురు బృహస్పతి
చెలియలు ప్రభాసునిభార్య విశ్వకర్తతల్లి

యా

యావనాశ్వాండు ఇ|| అంబరీషుని కొడుకు
వారితుని తండ్రి
యావనుడు ప్రి|| ధీమంతుని కొడుకు

ర

రంగనాథుండు ఒక ఆంధ్రకవి ఇతఁడు
రామాయణమును ద్విపద కావ్యముగ తేనిఁ
గించెను ఆ రామాయణము రంగనాథరా
మాయణము అనఁబడును

రంగరాజు ఒకానొక ఆంధ్రకవి ఇతఁడు
భానుమతీ పరిణయమును రచించెను

రంధిదేవుండు పు|| సంకృతికొడుకు ఇతఁడు
తనసంచితాగ్ధమును అంతయు దీనులకు
ఇచ్చి అడవుల తిరుగుచు ఒకప్పుడు మి
క్కిలి అలసి కడుదప్పి తోను యుక్తుతోను
ఘటింపఁబోవుతరిని ఒక బ్రాహ్మణుండు భి
క్షుము అడుగవచ్చెను అపుడు అతనికి తన
యన్నములో అర్ధభాగము ఇచ్చెను తోడనే
మఱియొక బ్రాహ్మణుండును అధి అయి
వచ్చెను అప్పుడు ఇతఁడు మిగిలి ఉన్న
అన్నములో అర్ధభాగము అతనికి పెట్టెను
అటుపిమ్మట మఱియొకఁడు వచ్చి అకలి
కొంటిని అన్నము పెట్టుము అని అడిగెను
అంతట అతనికి తక్కిన అన్నమును అం
తయు ఇచ్చివేసెను మఱికొంతసేపటికి
ఇంకొక అతిథి వచ్చి మిక్కిలి దప్పి అగుచు
ఉన్నది అని ఇతఁడు ఉంచుకొని ఉన్న
జలమును త్రాగిపోయెను అట్లు అన్నపానీ
యములు రెండును తనకు దక్కకపోఁగా
ఇతఁడు తనకు ఒదవిన అకలి దప్పలకు
ఓర్చి ఈశ్వరభ్యాసము చేయుచు నిర్విచార
రముతో ఉండఁగా, బ్రహ్మాది దేవతలు

ఇతని ఛార్మికత్వమునకు మిగుల మెచ్చుకొని
ప్రసన్నులు అయి ఇతనికి మోక్షము ఇచ్చి
వనిరి

రంభ ఒక అప్పరస ఈమె రూపరేఖాలా
వణ్యాదులయందు మిగుల పేరొందెడినది
రంభుండు ఆయవుపుత్రుండు పురూరపుని
పౌత్రుండు నహుషుని యనుజుండు

రక్తబీజుండు ది|| శుంభనిశుంభులతోడఁబుట్టి
నదాని కొడుకు వీనిదేహము నందలి రక్త
ము స్రవించెనేని ఆరక్తము ఎన్నిబిందువు
లు నేలపడునూ అన్ని కోట్లరక్తగులు
పుట్టుదురు కనుక కాళికాదేవి వీనిని చం
పునపుడు కరాళవక్త్ర అయి వీని రక్తము
ఒకబిందువు అయినను నేలపడకుండ పాన
ముచేసి వీనిని చంపెను

రఘువు ఇ|| దీక్షునామని కొడుకు అజుని
తండ్రి.

రచన దితికూతురు త్వష్టభార్య
రజస్సు అనేనన్ను వంశస్థుండు త్రిక
కుత్తు తండ్రి

రజి. ఆయవుపుత్రుండు పురూరపుని పౌ
త్రుండు. నహుషుని తనయుండు ఇతనికి ఏనూ
ఱుగురు పుత్రులు కలరు వారు మహా
బలాధ్యులు దేవతలచేత ప్రాధింపఁబడి ఈ
తఁడు దైత్యులను జయించి దేవేంద్రునకు
స్వర్గమును ఇప్పింపఁగా ఇతని పుత్రులు
స్వర్గాధిపత్యము దేవేంద్రునకు ఇయ్యక
తామే అనుభవించ ప్రధమత్వింపినందున
ఇంద్రుండు వారిని అందఱను నిర్ములము
చేసెను.

రజుండు ప్రి|| విరజుని కొడుకు
రఠిదేవి మన్మథుని భార్య చూ|| మాయావతి.
రత్ననానువు మేరువర్షతమునకు పేరు తర్క
ములు ఉండెడు చలులు కలది అని అగము

రత్నావళి ము ప్రతాపరుద్రీయమనకు వ్యాఖ్యానము

రత్నావళి శ్రీహన్వదేవుండు అను పేరుగల కాశ్మీరదేశపురాజుచే విరచితము అయిన ఒకసంస్కృత నాటకము ఇందు పాండవ వంశస్థుండు అగు ఉదయనుండు అను రాజుయొక్క చరిత్రము చెప్పబడి ఉండును

రథీతరగోత్రులు రథీతరుని భార్యలయందు ఆంఠముండు అను ముసీంద్రుండు పుట్టించిన బ్రహ్మతేజాధనుల సంతతివారు

రథీతరుండు ఇట్లొకని తమ్ముండు అగు నభగునివంశస్థుండు అయిన అంబరీషుని పుత్రుండు అగు విరూపుని పౌత్రుండు

రథికుండు కు|| జయత్యేనుని కొడుకు రథసుండు (౧) ఆయువుపూత్రుండు రంభుని పుత్రుండు గంభీరుని తండ్రి

(౨) ఒకానొక సంస్కృత నిఘంటువును చేసినవండితుండు ఇతండు చేసిన నిఘంటువునే రభసకోశము అందురు

రస (భారతరీత్యా) ప్రజాపతిభార్య అపసుండు అను వసువుయొక్క తల్లి

రసనిరూపణము ఒక అలంకారగ్రంథము ఇది శృంగార రస నిరూపణము అష్టరస నిరూపణము భావనిరూపణము అను భాగములు కలిగి ఉండును

రసరత్నాకరము ఒకరసవాద గ్రంథము. నవ రత్నములు పంచలోహములు గంధకము మొదలైనవానిని భస్మముచేయుటను కరచి గించుటను గుఱించిన విషయములు ఇందు చెప్పబడి ఉండును ఇది నిత్యనాభసీఢునిచే చేయబడినది

రసాతలము ఒక అధోలోకము ఇది బర్హత మయము అయి ఉండును దీనికి వాసుకి

తేండు అయి ఉండు దీనికి ముఖ్యశబ్దము భోగవతి ఇంచే వామనునిచే అణగ త్రొక్కబడిన బలియు నివసించి ఉండును కనుకనే బలిసద్మము అనియు దీనికి ఒక పేరు వాడబడుచు ఉన్నది

రా

రాక (౧) ఛాత భార్యలలో ఒకతె (౨) రా|| సుమాలికుంతురు ప్రివశ సుని భార్య ఖరదూపణ త్రిశిరసుల తల్లి రాక్షసులు వీరును యక్షులును కశ్యపునికి సురసయందు జన్మించినవారు వీరుపుట్టినతోడనే యుత్పిపాశల చేత వీడుతులు అయి కొందఱు యక్షులు అనియు మఱి కొందఱు రక్షులు అనియు పలికిరి అది కారణముగ యక్షులు అనియు రాక్షసులు లేక రాక్షసులు అనియు వీరు పేరు పొందిరి

రాజభక్తుండు చూ|| నారీజంఘుండు రాజరాజనరేంద్రుండు వేగిదేశాధిపతి చూ|| నన్నయ భట్టారకుండు రాజాధిపతి వసుదేవుని చెలియలు జయ త్యేనునిభార్య! ఈమెకొమరులు విందాను విందులు

రాజు. చంద్రునకు నామము రాధ. (౧) శ్రీకృష్ణునికి ప్రియురాలు. సంఘని చెల్లెలు (౨) కన్యని పెంపుడుతల్లి ఈమెచే పెంపబడుటచేతనే కన్యకుండు రాధేయుండు అనబడెను

రామకృష్ణుండు (తెనాలి) ఒక ఆంధ్రకవి. తనని ఊరు తెనాలి ఇతండు కృష్ణ దేవ రాయలవద్ద ఉండిన యనమండు కవులలో ఒకండు సమయోచిత వాక్యనిర్వాహక మహాశక్తికలవాండు ఇతండు పాండురంగ

మాహాత్మ్యము ఆనందము మహాకావ్యమును రచించెను అందలి వర్ణనాదులు విలక్షణముగా ఉన్నయవి కూర్పు విగుల మసౌజ్జము ఆనుటకు 'పాంచురంగవిభుని పదగుంభనంబును' అను వాక్యము నిదర్శనము మఱియు ఇతఁడు నిర్ఠారణము యజ్ఞాది చిత్రకావ్యములు కొన్ని చేసినట్లు వినుచున్నాము అవి ప్రస్తుతము ఎక్కడను చొరకలేదు మఱియు ఈరామకృష్ణుఁడు వికటకవి అనియు రాంఁచివారి సభలలో హాస్యకాండగా ఉండెననియు ఇతని విషయమై అనేకకథలు నాడఁగఁచు ఉన్నవి

రామగిరి నాగపురము చెంప ఉండు ఒక కొండ

రామభద్రుఁడు ఒక ఆంధ్రకవి ఇతఁడు కృష్ణ దేవరాయలవద్ది కవులు ఎనమండ్రలో ఒకఁడు రామాభ్యుదయము అను మహాకావ్యమును ఇతఁడు రచించెను

రామమంత్రి ఒకానొక ఆంధ్రకవి ఇతఁడు ఆధునికకవులలో ఒకఁడు ఇతనిచే దశావతార చరిత్రము రచియింపబడెను

రామరాజభూసురుఁడు చూ॥నా॥భట్టుమూర్తి

రామానుజాచార్యులు విశిష్టాశ్వాత మతోద్ధారకుఁడు ఈయన రాంఁ సువత్సరములకు ముందు అవతరించి నట్లు తెలియవచ్చెడి ఈయన తండ్రి ఆఘోరి కేశవాచార్యులు తల్లి కాంతిమతి. జ్యోత్స్నానమా చెన్నపురికి సమీపమున ౨౬ కుయిళ్ల దూరమున ఉండు శ్రీ పెరుంబూదూరు (భూతపురము) విద్యాభ్యాసము చేసినచోటు కాంచీపురము సకల శాస్త్రములను యాదవ ప్రకాశులు అను అస్వైత మతావలంబి అగు సన్యాసివద్ద చదివి చానికెల్ల విశిష్టాశ్వాత పరముగా

అగ్రము సాధించి ఆమతమును స్థాపించి పిమ్మట త్రిదండసన్యాసి అయి యతిరాజు అనుపేరు పొంది మేలుకోట (తిరునారాయణపురము) శ్రీరంగము తిరువతి మొదలగు అనేక దివ్యస్థలములయందు ఉండులను విర్వచించి అచ్చటచ్చట వైష్ణవ మతమును స్థాపించెను వెండియు ఈయన బహుదేశాటనము చేసి పలుమతియుల వారిని జయించి శిష్య సంఘమును సంపాదించి తమ వతమును వృద్ధిపొందించెను ఈయన వ్యాససూత్ర భాష్యము, గీతా భాష్యము, తర్కభాష్యము, వేదాంగసంగ్రహము, న్యాయామృతము, వేదాంత ప్రదీపము, వేదాంత తత్త్వసారము, నారదీయ పాంచరాత్రాగమము, రంగనాథస్తవము, గద్యత్రయము, మఱియు పెక్కు స్వరూప గ్రంథములను రచియించెను కనుక ఈయనకు భాష్యకాంక్ష అనియు ఎంబెరు మానారు అనియు నామధేయములు కలిగెను

ఈరామానుజా చార్యులు శేషాంశం భూతుఁడు ఈయనకుముందు విశిష్టాశ్వాతమును ప్రతిపాదించినవారు కొందఱు కలరు. వారిలో ముఖ్యులు పన్నిద్దఱు

౧ సరోయోగి (పొమ్మై యాళ్వారు) ఈయన కంచియందలి పొమ్మై అను పుష్కరిణియంధు ఒక బంగారు తామరపువ్వులో ద్వాపరయుగాంతమునందు పాంచ జన్మాంశమున అయోనిజుడై జనించెను ౨ భూతయోగి. (వూదత్రాళ్వారు) ఈయన సరోయోగి అవతరించిన మఱునాడు మల్లాపురి (తిరుక్కడలేదులై) అను గ్రామమునందు ఒకసరస్సునందలి నల్ల కలువ పూవునందు గణాంశమున అయోనిజుఁడు అయి అవతరించెను

2 మహానా (వేయాళ్వారు) ఈయన ఘోరమో అవరతిందిన మఱునాళ్లు మా యూరియ (మూర్తివారు) అను ఊరి లోను ఒక గరస్సుకందలి యొక్కవల లోను ఒక దాంబున ఆంబులం

3 ప్రాచీనము దిరుచు వేయాళ్వారు లు అందఱ మఱుదొప్పిన మూపురును లు ఒక గూరొంబున హసా షే లు (మూర్తి) అచటోట తపస్సు చేయుచున్న భక్తు మహాకి ఇంగ్లనుచే వ్రేలెడిది అటుపని మోంబుదేశిక గురవ వన సుత్రాంశ సంఘాంబులంబు లనిం దు రగస్సుకందను బిడ్డ లు గోంబుల లు ఒక మేదిరవాండు లు గోంబుల వచ్చి అశువును తన లంబి ఎత్తినిపోయి వెంచెను

4 శంక (నక్కళ్వారు) ఈయన కులంబుని తిరుకావురి, (గిరుక్కు రు) అను గ్రామమునందు కాం అను వేరుగు సమ్మాదునికి ఉడయంబై అను భార్యయగు మృత్యేవాంశమున జనిం చెడు అట్లు అవతించి ఎల్ల శిశువులవలె ప్రసవముచేయక అభివృద్ధి పొందెను

5 బరాంకుశదాసుండు (మధురకవి ఆ ళ్వారు) ఈయన ద్వాపరయుగాంతమున పాండ్యదేశముకందలి తిరుక్కోళూరు అను గ్రామమునందు ఒక పురశ్చుడుండు (ముం బాబులవాండు) అగు బ్రాహ్మణునికి కుము దాంశమున జనించి సామనేదా ధ్యాప కుండు అయి దివ్యదేశ యాత్రచేయుచు అగూర్వకు పోయి ఉండెను అప్పడు ఇచ్చట డిండి దేశమునందు నవ్వాళ్వారు అవరొంగి ఆతేజస్సు తనకు కనబడగా అంబుండి వచ్చి నవ్వాళ్వారువల్ల తత్పరిప యుంబు గ్రహించెను.

2 కులశేఖరాళ్వారు ఈయన కలియు గాదియందు ప్రశవ్రతుండు అనురాజునకు పుతుండు అయి కొన్నాంశమున లవర లంది భయస్వదాదిదిబ్బు సేప్పి వరమజ్జాన గడవ్వంబై భగవత్కృప దుముచు పొం బెను

3 విష్ణు క్షంకు (వేయాళ్వారు) ఈ యన కలియుగాదియందు శ్రీలలిపుత్రుడు అను గ్రామమునందు ఒక పురశ్చుడుండె అను వైపుతనకు గరుడాంశమున పుత్రుం బై అవరొంది వేదవేదాంగములెల్ల అభ్య నించి అచ్చటి నటవత్రశాయి అను విష్ణు మూర్తికి తులసి కైంకర్యముచేయుచు ఉండి పాండ్యదేశపు రాజుసెద్ద వరతత్వ నిర్ణ యించుచేసి ఒముమివడసి పిదప లక్ష్మీవతి అగు క్రైమన్నారాయుని ప్రత్యక్షముచేసి కొని తులసివనమునందు అయోనిజ్ఞు జ నించి తనకొమాతై అయిన ఆముక్తమాల్య దను (మాడికొడుత్త నాచ్యారును) ఆదే పునికి భార్యగా సమర్పించి కృతార్థుండు ఆయ్యెను

4 గోప (మాడికొడుత్తాళ్) ఈమెకలి యుగాదిని శ్రీవిల్లిపుత్రురి యందు విష్ణుచి ల్పనియొక్క తులసి వనమునందు అయో నిజ్ఞు భూమ్యంశమున జనించి అపెరియా ళ్వారుచే వెంపంబి ఆయన వెరుమాళ్లకు కట్టికొని పోయెను తులసిమాలలు తాను ముండు ధరించి శిష్టుట పూలబుట్టలో పె ట్టుచువచ్చి కడవళ్ల శిశువులమాళ్లకు భార్య అయ్యెను కనుక ఈమె అండుది అయి నను తప్పిన ఆళ్వారులలో చేర్చి ఎన్నం బడెను

5 భక్తాంఘ్రిరేణువు (తొండరదిప్పాడి యాళ్వారు) ఈయన కలియుగము పుట్టి న బిన్నుతీండ్లకు పిమ్మట చోళదేశము

నందు మండంగుడి అను గ్రామము నందు ఒక పురశ్శుడ వైశ్యపునకు పుత్రుడై వన మాహాంశమున జనియించి విప్రనారాయణుడగు అనుపేరు వహించి భగవత్కైంక ర్యపరుడై కాలము గడపెను

౧౧ మునివాహనుడగు (తిరుప్పాణాశ్వా రు) ఈయన కలియుగము పుట్టిన ము న్నూఱు ఏండ్లకు పిమ్మట చోళదేశము నందలి నెచుళాపురము (ఉరయూరు)అను గ్రామమునందు విడవలిగంటలలో ఆయో నిజుడగు అయి శ్రీవత్సాంశమునందు జని యించి బిడ్డలులేనివారైన చండాల చంప తులచే పెంపఁబడి వీణాగానమునందు నిపు ణుడై భగవన్నామస్తరణచేసి కృతార్థుడగు అయ్యెను

౧౨ పరకాలుండగు (తిరుమంజైయాశ్వా రు) ఈయన కలియుగముపుట్టిన నన్నూ ఱు సంవత్సరములకాలమున తిరువాలి త్తిరు నగరు అను గ్రామమునందు నీలుండగు అను ఒక శూద్రునికి పుత్రుడగు అయి అవతరించి ధనుర్విద్య మొదలు అగు విద్యలనేర్చి చోళ రాజునుద్ద కొంచెపాటి అధికారము ఒకటి సంపాదించుకొని తనకు తోన నలుగురుమం త్రులను చేర్చుకొని సైలంగుచు ఆయోనిజ మై జనించిన కుముదవల్లి అను కన్యకను వివాహము అగుటకొరకు దొంగిలించియు హెసాసేపుచ్చియు ధనమును ఆర్జించి శ్రీరం గపు రంగనాధుని దేవాలయగోపుర ప్రాకా రాదులను కట్టించి ఆమెను పెండ్లాడి పరమ భాగవత భక్తుడగు అయి ముక్తుడగు అ య్యెను ఈవెప్పఁబడిన వారే వన్నిద్ద టా శ్వాఙ్గు అనఁబడుదురు

రామాయణము రామునియొక్క చరిత్రము ను తెలిపెడు ఇతిహాసము ఇది సంస్కృ తమున వాల్మీకి మహామునిచే రచియింపఁ

బడెను దీనిరచనకుముచుపు ఇట్టి పద్యకా వ్యము లేనందున ఇది ఆదికావ్యము అని పేర్కొనఁబడుచు ఉన్నది మఱియు ఇది బాలకాండము, అయోధ్యాకాండము, ఆ రణ్య కాండము, కిష్కింధా కాండము, సుందరకాండము, యుద్ధకాండము, ఉద్ద రకాండము, అని ఏడుకాండములు కలది దిని గ్రంథసంఖ్య ౨౪౦౦౦ ఒక్కొక్క వేయిని మొదటి శ్లోకము ఒక్కొక్క గా యత్రీ మంత్రాక్షరముతో ఆరంభింపఁబడి ఉండుటను బట్టి ఇది గాయత్రీ రూపము అనియు అందరు దీనిని తెనుఁగున అనే కులు అనేక రూపముల రచియించి ఉన్నా రు చూ॥ భాస్కర రామాయణము

రాముండగు విష్ణుపుయొక్క దశావతార మా ర్పులలో ఏడవ మూర్తి ఇతఁడు ఇత్యోకు వంశసంభవుడగు అగు అజమహారాజు కొ డుకు అయిన దశరథునికి కౌశల్యయందు జనియించిన పుత్రుడగు భార్య నీత తమ్ము లు భరత లక్ష్మణశత్రుఘ్నులు ఇతఁడు భార్యతోను తమ్ముడగు అగు లక్ష్మణునితో ను పితృవాక్యపరిపాలన చేయుటకు పదు నాలుగు సంవత్సరములు ఆరణ్య వాసము చేసి రావణ కుంభకర్ణాది రాక్షసులను చంపి దండకారణ్యవాసులు అగు బ్రాహ్మ ణులకు సుఖము కలుగ చేసెను మఱియు ఇతనికి దశరథుని కొమరుడగు అగుటచే తాళరథి అనియు కకుత్స్థునివంశమున జని యించుటచే కాకుత్స్థుండగు అనియు రఘు కులమునందు పుట్టినందున రాఘవుడగు అనియు నామములు కలిగెను ఈతఁడు దండకారణ్యమున ఉండునపుడు నీతను రావణుండగు ఎత్తుకొని పోవఁగా భార్యను వెదకుచు పోయి ఋశ్యమూక పర్వతము నందు సుగ్రీవునితో సఖ్యము చేసి ఆతనిని

ఇట్లు వెళ్లగొట్టిన అతని అన్న అగు వారిని చంపి వానర రాజ్యమునకు అతని రాజుగా చేసి అతని సాహాయ్యమున లంక ప్రవేశించి రావణునితో యుద్ధము చేసి వానిని చంపెను రావణుని చంపునపుడు రామునకు నలువది సంవత్సరముల ప్రాయము అని ఎఱుగునది

పూర్వము దేవాసురులయుద్ధమున నైత్యులకు ఊముకురుచు ఉండిన భృగుమహర్షి తనపత్నిని విఘ్నపు శిరశ్చేదము చేసెను, అని కోపించి విఘ్నపును మానవుడుగా పుట్టినట్లును పత్నివియోగదుఃఖమును అనుభవించునట్లును శపించినందున రాముడు కేవలమనుష్యమాత్రుడు అయి నీతావియోగదుఃఖమును అనుభవించెను

రామేశ్వరము శ్రీరాముడు రావణుని చంపిన పిదప నేతువువెంబడి శివలింగమును ప్రతిఠిచేసి పూజ సలిపినట్లము ఈలింగమును దర్శనముచేసినవారిని చెంది ఉండు మహాపాతకములు తొలగి పోవును అని ప్రసిద్ధి

రావణుడు రాక్షసులరాజు ఇతని రాజధాని లంక తండ్రి పులస్త్యుని కొడుకు అగు విశ్రవసుడు తల్లి సుమాలి కూతురు అగు నైకని భార్య మయుని కూతురు అగు మృణాళిని సోదరులు కుంభకర్ణ విభీషణులు కొడుకులు ఇంద్రజిత్తు మొదలగువారు ఇతనికి పదితలలు ఉండుటచే దశకంఠుడు దశగ్రీవుడు అను నామధేయములు కలిగెను మఱియు ఇతడు మహాత్తరము అగు తపము సలిపి బ్రహ్మవలన తనకు మనుష్యుల తక్కు తక్కినవారిచే చావు భేకుండ వరము పొంది ఆ వర ప్రభావముచే మిగుల గర్వితుడు అయి త్రిలోకములయందు ఉండు సాధువులను

ఎల్లవారిని మిగుల హింస పెట్టుచు ఉండెను ఆ హింసలకు ఓర్వజాలక మునులును దేవతలును బ్రహ్మచేంతకు పోయి మొఱలిడిరి అప్పుడు బ్రహ్మ వారిని పిలుచుకొని పాల సముద్రమున ఉండు విష్ణువు దగ్గఱకు పోయి ప్రార్థింపఁగా అతఁడు మనుష్యరూపమున శ్రీరాముఁడు అనుపేర భూమిని ఆవతరించి ఈరావణుని చంపెను చూ॥ జయవిజయలు

ఈరావణుఁడు ద్వివిజయముచేయ బయలుదేఱినపుడు తొలుత కుచేరునితో తలపడి యుద్ధమునంజ జయము పొంది అతని విమానము అగు శుక్ష్మకమును అపహరించుకొని దానిపై ఎక్కి సంచరించు తఱిని అది కైలాసగిరి సమీపమున నిలువఁబడఁగా అండులకు కారణము విచారించి శివుని మహిమ అని నందివలన ఎఱిగి నావిమానమును అడ్డగించిన శివుని కొండతోడ ఎత్తిపాఱనైతును కాక అని కైలాసమును కైగించి వెండాడినట్లు ఎగరనేవ అరంభించెను అప్పుడు ఆకొండపై ఉన్న శివుఁడు తనకాలి పెనువేలితో ఆకొండను అదుమఁగా వీనిచేతులు దానికింద చిక్కుకొని ఊడతీసికొన కూడక పోయెను ఆ బాధచే వీడు చిరకాలము గొంతెత్తి విడ్చి విడ్చి కడపట శివుని వలుదెఱుగఁగల నుతించెను అంత అతఁడు కరుణార్ద్రచిత్తుఁడు అయి తనకాలివ్రేలిని ఎత్తఁగా వీడు తనచేతులను ఊడ తీసికొనెను ఇట్లు ఆకొండకింద చేతులు తగులుకొఁగా వీడు గొప్పభయితో రోదనముచేసి నండున వీనికి రావణుఁడు అనుపేరు కలిగెను ఇది కాక ఈరావణుఁడు ఒకామెకప్పుడు వాలితో యుద్ధము చేయ కొఠి కష్టించుకు పోయి అచట వారిని కానక అతఁడు దక్షిణ

సముద్రమునకు స్నానార్థము పోయి ఉన్నాడను ఆని దిని అవటికి పోయి చూచి సంద్యవార్షుచు ఉన్న ఆతని వెనుకవ్రక్కచేసి మెల్లమెల్లగా పోయి పట్టుకొన యత్నింపవగా, అకడను ఆది తెలిసికొని రావణుని చేతులు తనసందిట చొప్పింపవబడు నంతవఱకు కడలక మెడలక ఉండి సందిట అదివి పట్టుకొని నాలుగు సముద్రముల యండు ముంచి అలయించి పిస్తుట ఎమి ఎఱుగని వానివలె దిగండిచి దిగ గ్రీవా ఎక్కడనుండి వచ్చితివి అని పరిహాసించెను అంతట రావణుండు లజ్జితుండు అయి అతనితో స్నేహముచేసి ఆవల పోయెను మఱియొక సమయమున కాశ్యప వీర్యాస్తునినితో పోరాడవలెనని పోయి ఆతనిచేత చెఱసాలలో ఉంచబడెను చగా॥ కాశ్యపవీర్యాస్తునిండు

మఱియు ఈరావణుండు స్వర్గముమీద దండెత్తిపోవుచు మేరువర్షతవు నెత్తము నందు దండుతోడ విడిసి ఆదారిని నలకూ బరుని ఒడ్డుకు పోవుచు ఉన్న రంభను బలాత్కారముగా పట్టి రమించి విడిచెను ఆ వృత్తాంతము నలకూబరుండు తెలిసికొని రోషాయత్తచిత్తుడై రావణుండు రంభను పట్టినట్టు ఇంకమీద బలాత్కారముగా ఏ యుండుదానినైన పట్టెనేని వానితలలు అప్పడే వేయి వ్రక్కలు అయి చచ్చును గాక అని శపించెను ఇంతేకాక ఈరావణుండు దేవేంద్రునితో యుద్ధముచేయు నపుడు ఇంద్రుని ఏనుఁగు అగు ఐరావతము తనకొమ్ములతో వీనిటొమ్మున క్రుమ్ముగా ఆకొమ్ములు తునింగి పోయెను, కనుక వీండు మిగుల దృఢమైన దేహము కలవాడను అని ఊహించ వలయును వెండియు ఇతనికి బ్రహ్మవరప్రణావముచేత కడుపున

అప్పుతికలకము ఒకటి కలిగి ఉండుటచే వీనితలలు ఎన్నిమాణులు నఱుగినను మరల మరల మొలచుచు ఉండును ఆసంగతి విభీషణునికి తెలియును కనుక అతఁడు చెప్పగా తెలిసికొని రాముండు ఆయమృత కలశమును భేదించి తలలు నఱకకగా వీండు చచ్చెను

రాష్ట్రపాలక ఉగ్రనేనుని అయిదవ కూతురు సృంజయుని ధర్మ

రాష్ట్రపాలుండు య॥ కంఠుని తమ్ముండు రాఘులు లగ్నములు ఇవి పండ్రెండు

౧ మేఘము	౨ వృషభము
౩ మిఠునము	౪ కటకము
౫ సింహము	౬ కన్య
౭ తుల	౮ వృశ్చికము
౯ ధనుస్సు	౧౦ మకరము
౧౧ కుంభము	౧౨ మీనము

ఇవి సౌరమానమున మాసములును అగును

రాహువు డ॥ ఒకగ్రహము ఇతనితండ్రి విప్రచిత్తి తల్లినింహిక ఇతని తమ్ముండు కేతువు వీరు ఇరువురు కశ్యపుని పౌత్రులు విష్ణువు మోహినీవేషము తాల్చి అప్పుతము వంచువేళ రాహువు దేవతలవేషము ధరించుకొని దానిని గ్రహింప యత్నింపగా, సూర్యచంద్రులు ఆమర్త్యమును ఎఱింగి విష్ణువుతో చెప్పినందున సూర్య చంద్రులకును రాహువునకును విరోధము పాటిల్లెను అని శ్రునీధి మఱియు ఈరాహువు సర్పరూపి అనియు చెప్పబడును ఇతఁడే విష్ణువుచే నఱకకబడి శిరోభాగము రాహువు అనియు తక్కిన మొండెము కేతువు అనియు అనబడును

రిపుంజయుండు మ॥ బృహద్రథుని వంశమున పుట్టిన మగధదేశాధీశులలో కడపటివాండు

ఇతఁడు తనమంత్రి అగు సుక్తీనకునిచే
చంపంబడెను అనంతరము ఆ రాజ్యమును
అతని సుతుఁడు అయిన ప్రవోతుఁడును
వాని వంశమువారును విలిసి

రిపుఁడు యనువునుక్క నాలవ కొడుకు

రు

రుకుఁడు ఇ॥ విజయని కొడుకు వృకుని
తండ్రి

రుక్మకేఁగఁడు }
రుక్మధరుఁడు } నుత్తి తమ్ములు
రుక్మనేత్రుఁడు }
రుక్మబాహువు }

రుక్మి విదర్భదేశపు రాజు అగు భీష్మకుని
పెద్దకొడుకు రుక్మిణి అన్న

రుక్మిణి కృష్ణుని జ్యేష్ఠ భార్య విదర్భ దేశాధి
పతి అగు భీష్మకుని కూఁతురు ప్రద్యుమ్ను
నితల్లి

రుక్మఁడు } య॥ రుక్మకుని కొడుకులు జ్యో
రుక్మేహవు } మఘుని సహవాదరులు

రుక్మయఁడు పు॥ మహావీర్యుని కొడుకు
ఇతనికి పుష్కరాదుల కవి వ్రయ్యారుని
అని ముత్స్యరు కొడుకులు వీరి సంతతి
వారు ద్రాక్ష్యులు అయిరి

రుచి ఒకానొక ప్రజాపతి భార్య శతరూప
కూఁతురు అయిన ఆహుతి కొడుకు య
జ్ఞుఁడు

రుచికుఁడు య॥ ధన్వని కొడుకు ఇతని
కొడుకులు హ్యమఘుఁడు పృథువు రుక్మే
హవు రుక్మఁడు పురుజిత్తు

రుచిరఘుఁడు పు మా॥ నా॥ గురుఁడు

రుచిరాశ్వఁడు బా సేనజిత్తు కొడుకు
ప్రాజుని తండ్రి

రుద్రకోటి ఒకానొక తీర్థము ఇంగ ఒక
పృథు రుద్రఁడు ఋషులకు ప్రవోతు

అయి కొటిరూపములుగా ప్రసిద్ధుఁడై
దినికి ఈనామము కలిగెను

రుద్రపర్వతము ఇది బాహ్మిని ఆ
సమీపమున ఉండెను

రుద్రప్రయాగ వాఁడానినిని అంకితమున
నడుమను ఉండు యిత్రము

రుద్రాక్షము విషభృతులు కరించెడు బా
సెకి కాఁయ ప్రభువాగులవలన అతని
రుద్రఁడు దేవస్వరూపిణి అగు గాయత్రీని
బాణముగా వదిలి పన్నులు యిచ్చి ధా
నము చేయుచే అతని కినుకొల్పెను కి
వడిన జంబుకులచే రుద్రాక్షము పు
నట్లు తెలియవచ్చుచు ఉన్నది ఇది ఆనె
భేదములు కలిగి ఉండున దీనిని
మహా మోక్షసాధకము అని స్వా
మైపులును విశ్వాసముగా గుర్తించెను

రుద్రఁడు (౧) అష్టమూర్తి
శివునికి నామాంకము

(౨) బ్రహ్మ పురులో పెరిచు
ఇతఁడు బ్రహ్మముఖమునందండ పుత్రును
బ్రహ్మ తొలుత తాను పుట్టించిన సనక
సందనాకులు పరమయోగులై స్వప్తి
కానఁడున మిక్కిలి కోపమును పసాం
చెను అప్పడు ఆకోపము ఈతనిరూఁముగ
అతనియొక్క భూమధ్యమున నుండి రో
నము చేయుచు పుట్టెనుగాన ఇనికి రు
ద్రుఁడు అను నామము కలిగెను ఆనె
ద్రాక్ష్య కొంత శాంతివహించి స్వాయంభు
వుని శతరూపను పుట్టించెను

రుద్రులు బ్రహ్మమానస పుత్రులు వీరు పద
సొక్కరు ౧ ఆజుఁడు, ౨ వికపాదుఁడు,
౩ అశింబుత్పూర్ణుఁడు, ౪ హరుఁడు, ౫
శంభుఁడు, ౬ త్ర్యంబకుఁడు, ౭ అపరా
శకుఁడు ౮ ఈశానఁడు, ౯ బ్ర, ౧౦

నుండు. ౧౦ త్వష్ట, ౧౧ రుద్రుడు మ
ఱియు వీరిని రుద్రుని మానసపుత్రులు అని
యు వాడుదురు

రుమ సుగ్రీవుని భార్య

రురుండు చ్యవనునికొడుకు అగు ప్రమతికిని
ఘృతాచి అను అప్పరసకును పుట్టిన ఋషి
ఇతనిభార్య ప్రమద్వర ఇతఁడు తనభార్య
ను సర్వముకఱచి చంపఁగా ఆమెను తన
తపో మహిమచేత బ్రతికించి అది మొదలు
తనకు కనఁబడిన సర్వములను ఎల్ల కొట్టి
చంపుచు ఉండి కడపట దుండుభము అను
సర్వరూపమును పొంది ఉన్న సహస్రపా
దుండు అను మునియొక్క ప్రాణ్ణనచే అది
మానెను ఈధురునికి ప్రమద్వరవలన కన
కుండు అనునతఁడు పుట్టెను

రూ

రూప శుక్తిమంతమున ఉండి వెలువడు
ఒకనది

రూపవాహికులు రూపానదీ తీరవాసులు

రూపాశ్వుండు ఇ॥ నా॥ కృతాశ్వుండు

రే

రేణుక పరశురాముని తల్లి జమదగ్ని భార్య
ఈమెకు ఒకప్పడు పరశురుష వీక్షణమున
మనసు చలంపఁగా జమదగ్ని అది తెలిసి
కొని పరశురామునిచే ఈమె శిరశ్చేదము
చేయించి అనంతరము ఆపరశురాముండు
వేడినంతట ఈమెను పునర్జీవితరాలుగా
చేసెను ఈమె పరాశక్త్యంశము

రేణుమతి నకులుని భార్య

రేవంతుండు ఒక గుహ్యకుండు

రేవతి (౧) నైవతపర్వతము మీఁది తామ
రకొలనులో పుట్టిన ఒకకన్యక ఈమెను
అకొలను చెంత ఉండిన ప్రముచుండు అను

ముని ఎ్రి వెంచెను కొడుకు నైవత
మనువు

(౨) బలరాముని పత్ని రేవతుని
కూంతురు ఈమె శర్వాతి పౌత్రుండు అగు
నైవతుని కొడుకు అయిన కకుద్ది కూంతురు
అనియు చెప్పదరు చూ॥ కకుద్ది

(౩) ఇరువది ఏడు నక్షత్రము
లలో ఒకటి

(౪) అరిష్ట పిప్పలుల తల్లి మిత్రుని
భార్య

రై

రైభ్యండు (౧) పు॥ నా॥ ఈళినుండు
సుమతి కొడుకు

(౨) రు॥ అఘావసు పరావసు
పుల తండ్రి

రైవతకము ఒకానుక కొండ నా॥ కుము
దము ఇది ద్వారకకు సమీపమున ఉం
డును ఋతవాక్కు శాపముచే రేవతి
నక్షత్రము ఈపర్వతముమీఁద పడెను అది
కారణముగ దీనికి ఈపేరు కలిగెను మఱి
యు ఆరేవతి నక్షత్రము ఈపర్వతమునం
దు పడి ఒకతామర కొలను అయ్యెను అందు
ఒక కన్య పుట్టెను ఆకన్యక రేవతి అనఁ
బడును చూ॥ (౧) రేవతి

రైవతుండు (౧) అయిదవ మనువు ప్రియ
వ్రతుని వంశమునంబు జనియించిన దుగ్గ
మునికి రేవతియందు పుట్టిన కొడుకు ఇతఁ
డు ప్రియవ్రతుని పుత్రుండు అని భాగవ
తమున చెప్పి ఉన్నది

(౨) ఆనర్దుని కొడుకు కకుద్ది
తండ్రి

రో

రోచన వసుదేవుని భార్యలలో ఒకతె

రోమపాపండు (౧) అం॥ నా॥ దశరథుండు
 ధర్మరథుని కొడుకు ఇతండు తనకు సం
 తానము లేకపోయినందున శ్రీరాముని
 తండ్రి అగు దశరథుని కొమార్తె అగు
 శాంతను పెంచుకొనెను కొడుకు చతురం
 గుండు

(౨) య॥ విదర్భుని మూడవ

కొడుకు

రోమకుండు రు॥ ఇంద్రుని పంపున ధర్మ
 రాజునకు అష్టనుండు నాకిలాకమండు ఉ
 న్నాండు అని ఎఱిగించి అతనిచే తీర్థ
 యాత్ర చేయించిన వాండు

రోమహర్షుండు ఉగ్రశ్రవణుని తండ్రి చూ॥
 ఉగ్రశ్రవణుండు

రోహిణము (౧) ఒకాసెక పర్యవము ఇందు
 రత్నముల గనులు పెండుగా ఉండును

(౨) ఒకాసెక వృక్షము ఇది

అలంబ తీగము గట్టిన ఉండును ఇందు
 వాలఖిల్యులు అధోముఖముగా వ్రేలాడుచు
 తపస్సు చేయుచు ఉండిరి గరుత్మంతుండు
 తాను అపృతమును తెచ్చుట కొరకు పో
 వునపుడు తనకు బలము కలుగవలెను అని
 గజకచ్ఛపములను ఆహారము చేయ ఎత్తు
 కొని పోయి ఈవృక్షపు కొమ్మయందు
 పట్టకొనగా అది విఠిగను అంతట
 గరుత్మంతుండు గజకచ్ఛపములతోడ ఆకొ
 మ్మను కూడ ఎత్తుకొని దానిపట్టి వ్రేలుచు
 ఉన్న వాలఖిల్యులు వదలిపోగా కొని
 పోయి నిమ్మరుష నగము అను కొండయిం
 దు వడవైచి అచ్చట గజకచ్ఛపములను
 భక్షించి పోయెను చూ॥ గరుడుండు

రోహిణి (౧) ఇరువదియేడు నక్షత్రములలో
 ఒకటి దక్షిణజాపతి కూంతురు చంద్రుని
 ప్రియ భార్య. చూ॥ ప్రభాసము

(౨) ఎలరాముని తల్లి వసుదేవని

భార్య

రా

రాద్రాశ్వండు పు॥ అహంయాతి కొమ్మ
 ఇతనికి ఘృతాచియండు ఒడుగురు పురులు
 కలిగిరి అంబు బుచ్చేయుపు జ్యేష్ఠుండు

రాఠవము ఒక సరకము ఈసరకమును కూట
 సాక్షియు అచ్యుత వాదియు అను భటు
 తురు ఇది రెండువేల యోజనముల చది
 రము కలది అయి క్రింది ప్రదేశమున మో
 కాలి లోంతు పల్లము కల రాగసంబంధపు
 భూమి అయి గొప్పనిష్పలచే ఎప్పుడు మం
 దుచు ఉండును అందు యాతనాశరీరులు
 పాదములు పెట్టెగానే అవి దగ్గములు
 అయి మరల మొలచుచు ఉండును

రాహితము ఒకాసెక అడవి భారత యన్ధ
 మునకు వెడలినప్పుడు కొరవ సైన్యమునకు
 ఇది ఒక విడిదల

ల

లంక రావణాశురుని రాజధాని ఇది దక్షిణ
 సముద్రమున శ్రీకూట పర్యత శిఖరమున
 విశ్వకర్మచే నిర్మింపబడి తొలుత మాల్వ
 వంతునికి రాజధానిగా ఉండి పిదప మచే
 రునికి రాజధాని అయి ఆవల రావణునిచే
 ఆక్రమింపబడియెను దీనికి ఏడుప్రాకా
 రములు కలవు

లంకిని లంకను కాపాడునట్టి ఒక రాక్షసి
 ఇది తఱుచుగా లంక అనియే గ్రంథముల
 యందు వాడబడి ఉన్నది హనుమంతుండు
 నీతను వెదక వచ్చినప్పుడు పట్టణములో
 చారనీక ఇది అతనిని అడ్డగించి అతనిచే
 ఓటువడియెను

లంఘు నా॥ లంబ దక్షపుత్రి ధర్ముని భార్య.
 లంబోదరుండు వినాయకునికి నామము

లక్ష్యాకవి (పినుగు) ఒకానొక ఆంధ్రకవి
తండ్రి లిమ్మన ఇతఁడు భర్తృహరిచే రచి
యింపఁబడి ఉండిన సుఖాపిత రత్నావళి
అను గ్రంథమును తెనిగించెను

లక్షణవతి చూ॥ నా॥ గౌడపురి

లక్షణుఁడు (౧) శ్రీరాముని తిక్కలలో
ఒకఁడు తండ్రి దశరథుఁడు తల్లి సుమి
త్ర ఇతఁడు తన అన్న అగు రామునియం
ను మిక్కిలి భక్తి కలవాఁడు చిన్నప్పటి
నుండి రాముని ఎడఁగాయక మెలఁగుచు
ఉండి అలఁడు కాశికయాగ సంరక్షణము
చేయ పోయి నవ్వుడు అతని వెంట పో
యినదే కాక ఆరణ్యవాసము చేయ పో
యినప్పడును వెంట పోయి ఎల్లకష్టము
లకు ఓర్చి అన్నన కొలుచుచు ఉండెను
కనుకనే ఇతఁడు ఇల్లనికంటె పెద్దవాఁ
డుగా ఉండఁగాను, రామ లక్షణ భరత
శత్రుఘ్నులు అని అనుక్రమ విరుద్ధముగా
వీరు చెప్పఁబడుదురు ఇతని భార్య జనక
మహారాజు మాతరు అయిన ఊర్వీ

(౨) దుర్యోధనుని కొడుకు

లక్ష్య విష్ణువుయొక్క భార్య పాలసముద్ర
మున అమృత మధనమల్పుడు పుట్టెను ఈమె
భాతృ విభాతలతో కూడ జ్యేష్ఠాదేవికి చెల్లె
లు అయి బ్రహ్మకు శుక్రేను అని కాన్పి
యెడల చెప్పఁబడి ఉన్నది నుఱియు భృగు
మహర్షి మాతరు అనియు ఈమెను చెప్ప
దురు దానిబట్టియే ఈమెకు భార్గవి అని
ఒక పేరు కలిగెను ఇన్ని జన్మముల
కును కల్యణేదములచే అవతారభేదములును
కలిగెను

లత ఒక అప్పరస చూ॥ నాంధ్రీగములు

లవణుఁడు ఒకానొక ఆసురుఁడు మధువు
కొడుకు వీఁడు మిగుల క్రూరుఁడు అయి

సాధువులకు బాధలు కలుగ చేయుచు ఉం
డఁగా వీనిని రామునియనుజుఁడు అయిన
శత్రుఘ్నుఁడు చంపి లోకమునకు హిత
ముకావించెను

లవుఁడు చూ॥ కుశలపులు

లా

లాంగలిని మహేంద్ర వర్షతమున ఉత్పత్తి
అగు ఒకనది

లి

లింగన ఒకానొక ఆంధ్రకవి ఇతఁడు వదన
మోహిని విలాసమును రచియించెను

లింగము రుద్రనిమొక్క నిర్గుణ స్వరూపము
చూ॥ దేవదారువనము

లి

లిలావతి (౧) హిరణ్యకశిపుని భార్య ప్రహ్లా
దునితల్లి

(౨) భాస్కరాచార్యుల మాతరు

(౩) భాస్కరాచార్యులచే రచి

యింపఁబడిన గణితము చూ॥ భాస్కరా
చార్యులు

లై

లైంగము ఒకపురాణము ఇది ఈశానకల్ప
విషయములను తెలిపెడిది నందికేశ్వర
ప్రోక్షము దీని గ్రంథసంఖ్య ౧౧౦౦౦

లో

లోకపాలురు ధామికి నలుదిక్కులకు రక్ష
మృతై లోకాలోకపర్వతము మించ ఉండు
సుధస్యుఁడు శంఖపాలుఁడు హిరణ్యరో
ముఁడు కేతుమంతుఁడు అను దిక్పాలకు
లకు ఈపేరు చెల్లుచు ఉన్నది

లోకాలోకము ఒకానొక పర్వతము నా॥
చక్రవాళము దీనిలోపలి భాగము మాత్రము

సూర్యకిరణములచే ప్రకాశించును, వెలు
పలిభాగము ప్రకాశింపను, కనుక కొంతకా
నఁబడుచును కొంతకానఁబడకయు ఉండు
నది ఆయెను అందువలన దీనికే ఈనామ
ము కలిగెను

లోహముద్ర అగస్త్యునిభార్య విదర్భరాజు
కూఁతురు మిక్కిలి వృత్రత

లోహారుఁడు కాశియందలి ఒకదేవత

లోహితాస్త్రుఁడు ఇ॥ హరిశ్చంద్రుని కొడుకు

లోహిత్య ఒకనది దీనితీరమున దేవారణ్య
ము ఉన్నది

వ

వంగము ఒకాసెక దేశము ఇది బంగాళా
దేశము యొక్క తూర్పు భాగము

వంగుఁడు అ॥ బలిరండవ కొడుకు వంగ
దేశము ఇతని నామముచే పరఁగును

వంది రు॥ జనక మహారాజుయొక్క యజ్ఞ
శాలయందు ఇతనితో అష్టావక్రఁడు వాద
ము చేసి జయించెను

వక్ర్రయోధి ద॥ విశ్రచిత్తి కొడుకు

వజ్ర ఒక అప్పరస చూ॥ నారీతీర్థములు

వజ్రజ్వాల కుంభకర్ణుని భార్య

వజ్రదంతుఁడు భగదత్తుని కొడుకు

వజ్రదంష్ట్రుఁడు ర॥ రావణుని భటులలో
ఒకఁడు వీఁడు కపిసేనలు లంకను ముట్ట
డించి నప్పుడు అగండునిచే దక్షిణద్వార
మున నంపఁబడెను

వజ్రనాభుఁడు ది॥ విశ్రచిత్తి కొడుకు వీని
తల్లి హిరణ్యకశిపుని కూఁతురు అయిన
సింహిక సోదరుఁడు సునాభుఁడు కూఁ
తురు ప్రభావతి

వజ్రముష్టి ర॥ చూల్యవంతుని కొడుకు.

వజ్రాంగి ది॥ వజ్రాంగుని భార్య తారకుని
తల్లి

వజ్రాంగుఁడు ది॥ కశ్యపుని కొడుకు హిర
ణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపుల మరణానంతరము,
దితి పుత్రునికై తపము ఆచరించి గర్భము
ధరించి అగర్భము ఇంద్రునిచే భిన్నమై
సక్షమరుత్తులు జనియించిన పిమ్మట, షరల
పుత్రార్థిని అయి కశ్యపుని నేపించి అతని
యనుగ్రహముచే వజ్రాంగుని కనియెను
అట్లు జనియించిన ఇతఁడు ఇంద్రునిజయం
చునట్టి కొడుకును కోరి బ్రహ్మను గూర్చి
తపస్సుచేసి అట్లే వరము పడని తారకా
సురుని కనియెను

వజ్రాఁడు య॥ కృష్ణుని పౌత్రుఁడు అగు
అనిరుద్ధుని కొడుకు కృష్ణ నిర్యాణము
అయిన పిమ్మట మధురాపురికి ఇతఁడు
రాజు ఆయెను.

వటస్థానము భారతయుద్ధమప్పుడు కురుసేనకు
ఇది ఒక విడిదల.

వడముడి భీమునికి నామము

వడ్డికవి. ఒకాసెక ఆంధ్రకవి ఇతఁడు శృం
గార రసాలవాలమును రచించెను

వత్సంధ్రుఁడు, చూ॥ నా॥ వత్సప్రీతి

వత్సకుఁడు య॥ వసుదేవుని తమ్ముఁడు

వత్సప్రీతి దిష్టుని వంశస్థుఁడు అయిన బలం
ధనుని కొడుకు

వత్సరుఁడు క్రుపునిరండవ కొడుకు ఇతని
భార్య సర్వధి కొడుకులు పుష్పార్థుఁడు
చంద్రకేతుఁడు ఇమాఁడు ఉర్బుఁడు వసువు
జయఁడు అని ఆటగురు

వత్సుఁడు (౧) బా॥ సేనజిత్తు కొడుకు.

(౨) కా॥ నా॥ ప్రతగ్ధనుఁడు,
కువలయాస్త్రుఁడు, ఋతభ్యజుఁడు. అల
ర్కుని తండ్రి.

(3) ర|| కంసుని భటులలో

ఒకడు కృష్ణుడు యమునానది తీరము నందు గోవులను మేపుచు ఉండఁగా ఒక వృషుడు వీఁడు కోడెమాడరూపము పొంది వచ్చి ఆవులను మాడలను పొడిచి బాధింప సాగెను అది తెలిసికొని కృష్ణుఁడు వీనిని చంపెను

వధూసుర ఒకానొకనది భృగుమహ్నియొక్క భార్యను పులోముఁడు అను రక్కసుఁడు కొనిపోవునపుడు ఆమె కన్నీరు వలదలై కాట ఏడ్వఁగా ఆకన్నీటి ధారలచే ఈనది ఏర్పడెను

వపుష్ట. కాశి రాజు కూఁతురు మాడవ జనమే జయని భార్య

వపుష్టుంతుఁడు ప్రియవ్రతుని కొడుకులలో ఒక్కఁడు ఇతనిపాలికి శాల్మల ద్వీపము వచ్చెను ఇతని కొడుకులు పడుగురు

వపుష్టు. ఒక అప్పరస ఈమె నారదోప దేశమున దుర్వాస మహామునికి తపోభంగము చేయ పోయి ఆయన కోపించి శపింపఁగా పక్షి అయి పుట్టెను చూ|| తార్షి

వరణ ఒకానొకనది ఇది కాశీనక్కను ప్రవహించును

వరద ఒకానొకనది ఇది విదర్భదేశమున ప్రవహించి పూర్వదిక్షిణ వాహిని అయి గోదావరి నదితో సంగమించుచు ఉన్నది

వరరుచి (౧) పాడినియొక్క వ్యాకరణమునకు వార్తికము చేసిన ఋషి నా|| కాత్యా యనుఁడు.

(౨) ప్రాకృతిభాషకు వ్యాకరణము చేసిన ఒకముని ఈయన విక్రమార్కుని అన్న ఆని చెప్పెవరు

వరలక్ష్మీవ్రతము శ్రావణమాసమున శుక్లపక్ష మున శుక్రవారమున మున్నెడువలు లక్ష్మీదేవిని అర్చించి చేసెడు ఒకవ్రతము

కుండినము అను ఒక పట్టణమున ఉండిన చారుమతి అను ఒక ముత్తైవయొక్క పాతి వ్రత్యమునకు లక్ష్మీదేవి మొచ్చి ఆమెకు స్వప్నముండు వ్రత్యక్షమై తన్ను అర్చింపుము అనిచెప్పి అనేక వరములను ఇచ్చి ఈవ్రతమును అనుష్ఠించు ఇల్లాండ్రు మహాభాగ్య సంపన్నులును పుత్రపౌత్రాభివృద్ధిగలవారును అగుడరు అని అనుగ్రహించి అంతర్ధానము ఆయెను

వరాంగి శర్యాతి భార్య వరాహకర్ణుఁడు ఒక యక్షుఁడు

వరాహమిహారుఁడు ఒకజ్యోతిషుఁడు ఇతఁడు ౧౮౦౦ సంవత్సరములకుముందు ఉండినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది బృహత్సంహిత అనునొక జ్యోతిషగ్రంథమును ఇతఁడు వ్రాసెను అందు గ్రహణములు చంద్రుని వృద్ధిక్షీణతలు మొదలైనవి సకారణములుగ నిరూపింపబడి ఉన్నవి బృహజ్ఞాతకము అనునదియు ఇతనిచే వ్రాయబడినది

వరాహము. (౧) విష్ణుని దశావతారములలో ఒకటి కల్పాంతమునకు సమస్తము జలమయము అయి ఎల్లయెడల చీకట్లు నిండుకొనఁగా సర్వేశ్వరుఁడు ఆజలార్ణవమునవటవత్రకాయ అయి యాగనిద్రను తేలుచు ఉండినెత్తులు అగు కొందఱు మహాత్ములు మహర్షోకనివాసులు ప్రస్తుతింప ప్రసన్నుఁడై జలార్ణవమున మునిగిన భూమిని తేల్పుట కొఱకు శ్వేతవరాహరూపమును పొందెను అదియె వరాహావతారము అనఁబడును అప్పడు భూమి ఆవరాహముయొక్క కోటవంటిచే వెకఱించి ఎత్తఁబడి అడఁగిపోక

నిలిచెను ఈ అవతారమున లోకకంటకుడు అగు హిరణ్యాక్షుని విష్ణువు తెగటార్చెను

(౨) ఒకానొక ఋతము ఇది మగధదేశమందు ఉండును

(3) ఒక పుణ్యక్షేత్రము ఇది నేపాలదేశమున ఉండును

వరుణ ఆర్యావర్తమునందు ఉండునట్టి ఒకనది వరుణుడు అష్టదిక్పాలకులలో ఒకడు ఇతనిదిక్కు పడమర భార్య శ్యామలాదేవి పట్టణము శ్రద్ధావతి ఆయుధము పాశము వాహనము మొసలి హంసయును ఇతనికి వాహనముగా కొన్నియెడల చెప్పబడి ఉన్నది మఱియు ఇతడు జలాధిదేవత అయి ఉండును

వరుణిని ఒక గంధర్వస్త్రీ ప్రవరుడు అను బ్రాహ్మణునిచూచి మోహించి ఆతడు తన్ను పరిగ్రహించక పోతగా విచారగ్రస్త అయి ఉండెను అది తెలిసి దానిని వలచి ఉండిన ఒక గంధర్వుడు ఆ బ్రాహ్మణునిరూపము ధరించవచ్చి ఆమెను కూడెను వారికి స్వరోధి అను కొమారుడు కలిగెను ఆతనికి స్వారోచిషమనువు జనించెను

వర్చస్సు చంద్రుని కొడుకులలో ఒకడు వర్ణములు జాతులు ఇతిబ్రాహ్మణ త్రివియ వైశ్య శూద్రభేదములచే నాలుగు విధములు అందు బ్రహ్మయొక్క ముఖమునుండి బ్రాహ్మణులును భుజములనుండి త్రివియలును ఊరువులనుండి వైశ్యులును పాదములనుండి శూద్రులును జన్మించిరి

“బ్రాహ్మణోస్యముఖమాసీత్
బాహూరాజస్యకృతః |
ఉరూతదస్యవైశ్యశ్యః |
పద్భ్యాం శూద్రో అజాయత||” అని ఇందులకు ప్రమాణము. చూ|| ఆచారకాం

డము ఈనాలుగు వర్ణులు జన్మలకును నాలుగు ఆశ్రమములు చెప్పబడి ఉన్నవి అవి బ్రహ్మచర్యము గాఢాశ్రమము వానప్రస్థము సన్యాసము అనబడును బ్రాహ్మణుడు ఉపనయనము అయిన తొడనె గురువును ఆశ్రయించి వేదమును అభ్యసించుచు అగ్నివూజలు నడపుచు ఉండుట బ్రహ్మచర్యము అనియు, పిదప అరచమ గురువుయొక్క ఆజ్ఞకొని పెండ్లాడి సత్కర్మములు నడపుచు ఉండుట గార్హస్థ్యము అనియు, ఆగృహస్థుడు వనమనకు అరిగి తపోనియించి ఉండుట వానప్రస్థము అనియు, సర్వసంగపరిత్యాగి అయి దేశాటన యైటనములచే కాలము గడపుట సన్యాసము అనియు, పేర్కొనబడుచు ఉండును ఇందు వైశ్యశూద్రులకు బ్రహ్మచర్యమన వేదాభ్యయనమును వినుచు గురుశుశ్రూష నడపుట ధర్మము సత్యము శాపము అహింస అనసూయత యీ ఆన్యశంస్యము అకార్యణ్యము సంతోషము అను ఎనిమిది గుణములు సకల వర్ణాశ్రమముల వారికిని కలిగి ఉండవలెను అవి లేనివారు దండనాగ్నులు అగుదురు

వర్షధృక్కు య|| ఆశ్రూరుని తమ్ముడు. వర్ష మరచి భార్యలలో ఒకతే ఈమె కొడుకులు ఆటుగురు బ్రహ్మశాసముచే దేవకీగర్భమున పుట్టి కంసునిచే సంపంబడి సుతలమునందు చేరి ఉంఱిరి పిమ్మట కొంతకాలము నకు వెనుక కృష్ణుడు దేవకీదేవి ప్రాగ్ధనచే ఆమెకు వారని తేచ్చిచూపి వారికి శాప విమోచనము కావించెను
వలలుడు భీముడు అజ్ఞాతవాసకాలమవుడు వంటవానివేషము ధరించుకొని పెట్టుకొన్నవేరు.
వల్లభి రాజపుత్రస్థానమునందలి ఒకపట్టణము.

వసిష్ఠుఁడు రు॥ బ్రహ్మమానస పుత్రులలో
 ఒకఁడు మహాతపస్యవన్ముఁడు ఇఁడ్వైకు
 వంశస్థులకు పురోహితుఁడు వైవస్వతమన్వం
 తరమున సప్తస్థులలో ఒకఁడు ఇతని శార్య
 ఆరుంభతి కొడుకులు శక్తిసుదలగు వారు
 నూలుగురు ఈతఁడు దక్ష ప్రజాపతి కూఁ
 తురు అగు ఊర్జను వివాహమయి ఆపె
 యందు రజుఁడు గోత్రుఁడు ఊర్జ్వబాహు
 పు సవనుఁడు అనఘుఁడు సుతాపుఁడు
 శుక్రుఁడు అని ఏడుగురుపుత్రులను పొందె
 ను వారు స్వాయంభువ మన్వంతరమున
 సప్తస్థులుగ ఉండిరి ఇతఁడు తొలుత
 బ్రహ్మమానస పుత్రుఁడు అయి ఉండినిమి
 శాపముచేత ఆశరీరమునకు నాశము కలు
 గఁగా మిత్రావరుణులకు మరల జన్మించెను
 ఒకప్పుడు మిత్రావరుణులకు ఊర్జ్వసీని
 చూచి రేతస్సుచ్ఛలితము అయి అది ఒక
 కుంభమునందు చేర్చబడఁగా అంచుండి
 వసిష్ఠుఁడును అగస్త్యుఁడును పుట్టిరి కనుక
 వీరు ఇరువురును కుంభజులు అనఁబడుదురు
 వసుద ఒకగంధర్వశ్రీ మాలి అను రాక్ష
 సునిభార్య
 వసుదుఁడు ఇ॥ చూ॥ నా॥ త్రసదస్సుయదు
 వసుదేవుఁడు (౧) య॥ నా॥ ఆనకకుందుభి
 శూరుని కొడుకు దేవకి మగఁడు కృష్ణబల
 రాములతండ్రి కొందఱు కశ్యపుఁడు వసు
 దేవుఁడుగాను అదితి దేవకిగాను పుట్టిరి అని
 చెప్పదురు
 (౨) చూ॥ ౨ కణ్వుఁడు
 వసువకుఁడు ఉపరిచర వసువుయొక్క నేనా
 పతి కోలాహల సంగమమున శక్తిమతియం
 దు జనియించినవాఁడు గిరిక తోడఁబుట్టావు.
 వసుమంతుఁడు. చూ॥ నా॥ శృతాయువు
 వసువు (౧) కు॥ చేదిరాజు కృతికొడుకు
 శక్తిమతికి కోలాహలసంగమముచే పుట్టిన

గిరికను వెండ్లాడెను ఇతఁడు సదోజాత
 వైరాగ్యమున ఒకముని యాశ్రమమందు
 తపము చేయుచు ఉండఁగా ఇతని తప
 మునకు దేవేంద్రుఁడు మెచ్చి పెక్కువస్తువు
 లతోడ ఒకవిమానమును ఇతనికి ఇచ్చెను
 దానిని ఎక్కి ఇతఁడు ఉప్పరమున చరిం
 చుచు ఉండును దానిచే ఇతఁడు ఉపరిచర
 వసువు అనఁబడును ఒకానొకప్పుడు ఇ
 తఁడు అడవిక వెటాండపోయి ఆవనము
 నందలి మనోజ్ఞతను చూచునపుఁడు ప్రియ
 భార్య అగు గిరిక తలఁపునకు రాఁగా రేశ
 స్సుజాతెను అంతట ఇతఁడు ఆరేతస్సు
 ను ఒకదొప్పలో సంగ్రహించి తనవెంపుడు
 డేగచేత ఇచ్చి గిరికవద్ద చేర్చుము అని పంపె
 ను అట్లు ఆడేగ ఆదొప్పను కొనిపోవుచు
 ఉండఁగా మఱియొకడేగ వచ్చి దానితో
 పోట్లాడి ఆదొప్పను గ్రహింప పోయెను
 అప్పుడు దొప్పలోనిది యమునానదిలో
 పడెను పడఁగానే ఆనదిని శాపవశమున
 చేత అయి ఉన్న అద్రిక అను అప్పరశ
 దానిని త్రాగి గర్భిణి అయి ఒక్కకూఁతును
 ఒక్కకొడుకును కనెను. ఆకొడుకు మ
 త్స్యఁడు అనఁబరిగి మత్స్యదేశమునకు
 టేఁడు ఆయెను ఆకూఁతురు దాశరాజు
 నొద్ద వెరిగి కన్యాత్వముననె పరాశరునకు
 వ్యాసుని కేని పిదప శంతనుని వెండ్లాడెను
 ఇది గాక ఉపరిచరవసువునకు అయిదు
 గురు కొడుకులు కలరు వారు బృహద్రథుఁడు
 కుసుంబుఁడు మత్స్యఁడు ప్రత్యగ్రుఁడు
 చేదిమఁడు అనఁబడుదురు. (భారతమునం
 దు ఇతనికొడుకులు బృహద్రథుఁడు, మఱి
 వాహనుఁడు, సౌబలుఁడు, యదువు, రాజ
 న్యుఁడు, అనువారు అయిదుగురు అని
 ఉన్నది)

(2) నృగుసేవంశస్థుండు అగు భూ
తపోవృత్తి కొడుకు

(3) కుశికుని నాలవకొడుకు ఇతఁ
డు గిరివ్రజపురమును కావించెను

(4) య॥ వసుదేవునికి శ్రీదేవి
యందు పుట్టిన కొడుకు

(5) ద॥ మురానురుని కొడుకు
శ్రీకృష్ణునిచే చంపబడెను

(6) దక్షప్రజాపతి కొమార్తె ధర్మని
భార్య అష్టవసువులతల్లి

వసువులు చూ॥ అష్టవసువులు
వసుసేనుండు కర్ణుడు

వహ్ని (7) అగ్నికి నామాంతరము
(8) యయాతిపౌత్రుండు తుర్వ

సువు పౌత్రుండు

వా

వాజసనేయశాఖి చూ॥ యాజ్ఞవల్క్యుండు
వాతాపి ద॥ విప్రచిత్తికి సింహికయందు పు

ట్టినకొడుకు చూ॥ అగస్త్యుండు భాగవత
మునవాతాపి ఇల్వలులు ప్రహ్లాదునితమ్ముండు

అగు హ్లాదునికొడుకులు అనిచెప్పి ఉన్నది
వాత్స్యుండు రు॥ శాకల్యుని శిష్యుండు

వాసుదేవుండు వనీష్ఠునితో కూడ అయోధ్య
యందు ఉండిన దశరథుని పురోహితుండు.

వామనము (7) ఇది అష్టాదశ పురాణము
లలో ఒకటి. శ్వేతవరాహ కల్పసంబంధ

మును వేదశ్రవణవిషయమును త్రివిక్రమాధి
వర్ణమును కలది ఇది బ్రహ్మోస్తోత్రము

దీనిగ్రంథసంఖ్య ౧౮౦౦౦
(8) దక్షిణపు దిక్కునందలి

వినుంగు
వాసుండు ఇలిని స్పృశించుటకు అయి

అదితిగర్భమున అవతరించిన విష్ణువు ఈ

విష్ణువు తనకు శుష్టవలయును అని కశ్యప
ప్రజాపతి అనేకసహస్ర సంవత్సరములు

తపము ఆచరించెను. ఇతఁడు మూడులోక
ములను వ్యాపించినందున త్రివిక్రముండు

అనియు ఇంద్రునితమ్ముండు అయినందున
ఉపేంద్రుండు అనియు చెప్పబడును ఈ

వామానావతారము విష్ణువుయొక్క దశావ
తారములలో అయిదవది

వాయువు నా॥ అనిలుండు అప్రదిక్పాల
కులలో ఒకఁడు ఇళినిదిక్కు పశ్చిమాక్ష

రము భార్య అంజన వాహనము బింక
పట్టణము గంధవతి ఆయుధము ధ్వజము

ఇతఁడు బలమునందు ప్రసిద్ధుండు
వారణావతము ప్రయాగ ఇండు దుర్యోధ

నుండు లక్కయిల్లు కట్టించి అందు పాండ
వులను కాపురము ఉంచి చంప వ్రయత్నిం

చెసె భారతయుద్ధకాలమున కురునైస్యము
నకు ఇది ఒకవిడిదల

వారణాసి } కాశి వరణ అని అనురెండు నదు
వారాణసి } లు రెండుప్రక్కల ప్రవహించు

టచే దీనికి ఈపేరు కలిగెను
వారాహము (7) ఒకకల్పము చతుశ్శుశు

బ్రహ్మయొక్క ఆయుఃపరిమాణమున కడవటి
సగము మనుష్యసంవత్సరములు ౮౬౮

కోట్లు చేరిన ఆతనికి ఒక్కదినము అట్టి
3౬౦ దినములు అతనికి ఒకసంవత్సరము.

అట్టి ౧౦౦సంవత్సరములు అతని ఆయువు
ఇష్టదుజరుగునది వారాహకల్పమే

(8) ఇది ఒకపురాణము
వారాహరూప నారాయణస్తోత్రము మాన

కల్ప విచారాదులు కలది దీనిగ్రంథసంఖ్య
౨౮౦౦౦

వారుణము ఒక ఉపపురాణము
వారుణి మద్యమునకు అధిదేవత వరుణుని

వలన కలిగినది

వాలఖిల్యులు వీరు బ్రహ్మమానసశ్చుక్రులలో ఒక్కండం అయిన క్రతువునకు పుట్టిన అం గుప్తప్రమాణదేహులు అగు అటువదివేపురు మహాతపస్సంపన్నులు నిరంతరము సూర్య రథము చుట్టు తిరుగుచు ఉండుదురు మఱ యు వీరు బ్రహ్మరోమ కూపమునుండి శ్రుష్టి నటుల కొందఱు వాడుకొందురు

వాలి సుగ్రీవునియన్న అంగదుని తండ్రి ఇతనిభార్య తార చూ॥ సుగ్రీవుండం

వాలేశ్వరుండం భల్లణచక్రమును పద్యకా వ్యముగా రచించిన ఒక ఆంధ్రకవి

వాల్మీకి సంస్కృతరామాయణమును రచి యించిన ఒకఋషి ఇతండం చిరకాలము తపస్సు చేయుచు సహాధిని ఉండగా ఇతనిపై పుట్ట పెట్టెను ఖండోనిబద్ధముగ కవనము సృష్టిచేసినవాండం ఇతడే అని తెలియవచ్చుచు ఉన్నది

“భువికవి తాకన్యంబుష్టించె నెవాండం”

అని భట్టుమూర్తి

వాసవదత్త ఒక సంస్కృతకావ్యము. ఇది సుబంధునిచే కల్పింపఁబడినది

వాసవుండం ఇంకొండం.

వాసుదేవుండం (౧) కృష్ణుండం. వసుదేవుని కొడుకు అని అర్థము

- (౨) కరూశదేశమునకురాజు ఇతండం బలగర్వమున మదోన్మత్తుండం అయి వాసుదేవ నామమున తాను ఒక్కరుండే ఉండతగును కాని మఱియొక్కండం ఉండ తగునా అని కృష్ణునితో మత్సరించి ఆతనిచే మడిసెను
- (౩) ఒకపండితుండం. ఇతండం ఆంధ్రశబ్ద చింతామణికి వృద్ధివ్రాసి ఉ న్నాండం అది వాసుదేవవృద్ధి అనఁ బడును.

వి

విందానువిందులు. జయత్యేనునికి వసుదేవుని చెలియలైన రాజాధి దేవియందు పుట్టిన కొడుకులు

వింధ్యావళి బలిచక్రవర్తిభార్య

వికటుండం ర॥ సుమాలి కొడుకు

వికట్టుండం దుర్యోధనుని తమ్ముండం

వికుక్షి ఇ॥ కుక్షికొడుకు కకుత్స్థుని తండ్రి

వికృతి య॥ జీమాతుని కొడుకు

విక్రమార్కుండం ఒక శకపురుషుండం చం

ద్రశర్మ అను వ్రాక్ష్మణునికి ఉజ్జయిని రాజు అగు శ్రతకీర్తియొక్క కూఁతునందు పుట్టినవాండం ఇతండం ఘోరమైనతపస్సు చేసి కాళికాదేవి అనుగ్రహమును పడసి ఎటువంటి పనినైనను సాహసించి చేయుచు సాహసాంకుండం అను బిరుదును పొందెను. మఱియొ మహాఖ్యాతితో ఉజ్జయినియందు రాజ్యముచేసి కడపట శాలివాహ నునిచే చంపఁబడియెను ఆర్యావర్తమున నేడును విక్రమార్కశకమున వ్యవహరింతురు. ఇ తనిజననము ఇప్పటికి ౧౯౩౫ సంవత్సర ములనాఁడు

విక్రమార్కనీయము. ఒకానుక సంస్కృత నాటకము ఇది కాళిదాసునిచే రచింపఁ బడినది ఇందు ఊర్వశి వరూరపుని విడిచి పోవ అతండం చెందిన విరహవేదనను అను సరించినకథ చెప్పఁబడి ఉండును

విచిత్రవీర్యుండం భృతరాష్ట్ర, పాండురాజుల తండ్రి ఇతనితండ్రి శంతనండం. తల్లి సత్యవతి అన్న చిత్రాంగదుండం

విజయాశ్వుండం. పృథుచక్రవర్తి కొడుకు నా॥ అంతర్ధానుండం

విజయండం. (౧) ఇ॥ సుదేవుని కొడుకు. రుకునితండ్రి

(౨) విష్ణు పరిచరులలో ఒక్కడ
డు చూ॥ జయ విజయము

(3) అర్జునునకు నామాంతరము

(౪) చూ॥ నా॥ అమవశువు

(౫) అ॥ బృహత్పనఘని కొ

డుకు

(౬) మి॥ జయిని కొడుకు

విటకుండు ర॥ ఘమాలి కొడుకు

విదూరఘండు (౧) వక్రస్త్రిమామ ముదా
వతి తండ్రి

(౨) య॥ రెండవభజమానని

కొడుకు

వితఘండు నా॥ భరద్వాజుండు ఇతండు
ఉతఘ్నని భార్యయందు బృహస్పతికి పు
త్రైను తల్లిదండ్రులు కరువురును ఈతండు
పుష్టితోడనే వదలిపెట్టి చనిరి అప్పుడు
ఇతనిని మరుత్తులు ఎత్తిపెంచి సంతానము
లేని పూరువంశజుండు అయిన భరతునికి
తెచ్చి ఇచ్చిరి ఇతనికి పుష్టిన భుజుస్సుండు
భరతుని పుత్రుండు అయెను

వితలము నల్లనిచాయ కలిగిన ఒక అఘో
లోకము

వితక్ష చంద్రభాగకు ఉపనది

విదర్భము ఇది ఇప్పటి బీరారు బీడరు దేశ
ములు దీనికి విదర్భునివలన ఈనామము
కలిగెను

విదర్భుండు య॥ శ్యామఘుని కొడుకు. ఇ
తండు విలిసదేశమే విదర్భము. ఇతనికి
కుఘండు క్రుంఘండు రోమపాకుండు అని
ముఖ్యురు కొడుకులు

విదిశ (౧) మాళవదేశమున ప్రవహించునట్టి
నది

(౨) మాళవదేశమున విదిశానదిగట్టున
ఉండు పట్టణము.

విదురుండు కృతరాష్ట్రుని మంత్రి అంశిక
యొక్కదానియందు వ్యాసునివలన జన్మం
చినవాండు ఈయన మాండవుని శాపము
వలన శూద్రుండు అయి పుష్టనయముండు
ఈతండు మహా ధర్మార్కుఁడు భృతరా
ష్ట్రుండు పాండవులకు ఎఱ్ఱుచేయకుండునట్లు
పెక్కు మాటలు అతనికి బుద్ధిచెప్పెను
చూ॥ మాండవుండు

విదుఘండు ఇంద్రునికి శచీదేవియందు పుట్టిన
మూడవ కొడుకు

విదూరఘండు కు॥ ఘురఘని కొడుకు

విదేహుండు నిమికొడుకు నా॥ మిథిలుండు
ఇతనిపేర మిథిలదేశమునకు విదేహదేశము
అనియు నామము కలిగెను చూ॥ మిథి
లుండు

విద్యాధరులు దేవతలలో ఒక తెగవారు
మాలికాంజనాది విద్యలను ధరించిన జీ
మాత వాహనాదులు

వివ్యానాథుండు ఒకా నొక ఆలంకారిక
సంస్కృతకవి ఇతండు ౫౦౦ సంవత్సర
ములకు ముందు ఏకశిలానగరమున పుట్టెను
తన ప్రభువు అయిన ప్రతాప రుద్రునియొ
క్క మహిమను తెలుపునట్టి ప్రతాపరుద్ర
యము అను అలంకార గ్రంథము ఒకటి
రచియించెను

విద్యారణ్యస్వామి మాధవచార్యుండు. ఈ
యన కుంభద్రా నదీతీరమున పంప
అను గ్రామమున రహారమి ౫౦౦ సంవ
త్సరములకు ముందు విద్యానగర రాజులు
అయిన హరిహరాయుల బుక్కరాయుల
కాలమున ఉండెను ఈయనను విద్యా
నారాయణుండు అనియు అందురు వరా
శరమాధవీయము ఈయనచేతనే వ్రాయఁ
బడెను

విద్యుజ్జ్వలముండు (౧) రు॥ రావణుని భటులలో ఒకడు. వీడు మహా నూయావి నీత అశోకవనమున ఉండునపుడు తన మాయచే రామలక్ష్మణుల తలలను కల్పించి నీపెనిమిటియు అతని తచ్చుండును రావణునిచే చంపబడిరి, ఇవే వాతలలు అని ఆమెకు చూపి బెదరించెను

(౨) రు॥ శూర్పణఖ భర్త వీడు కాలకేయ వంశమున జనించిన వాడు రావణుండు దిగ్విజయార్థము పోయి కాలకేయులతో పోరాడునపుడు వీనిని ఆసందడిలో తనమఱచి అనితెలిసి కోలేక చంపెను అంతట వీనిభార్య అగు శూర్పణఖ తన అన్న అగు రావణుని చేరి బుఃఖింపగా వాడు తాను తెలియక చంపితిని అనియు భర్తవచ్చుటవలని చింత మాని స్వేచ్ఛగా నీవుచరింపుము అనియు చెప్పి ఖరదూషణ త్రిశిరులను తోడుచేసి దృఢకారణ్యము నందలి జనస్థానమునకు వంపెను శూర్పణఖ తనభర్త చచ్చునప్పటిక ఆఱునెల గర్భిణి అయి ఉండెను కనక పది నెలలు నిండగానే జంబుకుమారుండు అను కొడుకును కనెను వాడు తన మేనమామ వలన తనతండ్రికి కలిగిన కీడు ఎఱిచి ఆవగ తిర్పడగోరి గూర్చుని గూర్చి పంపవటి సమీపమున ఒక వెదురు పొదయంకు చేరి తనస్సు చేయుచుండెను అట్టియెడ నీతారాములకు కుశ్రూష చేయుచు వనవాసము చేయుచు ఉండిన లక్ష్మణుండు సమీపబ దర్శి తేగోరి ఆవెనురు పొదకడకు వచ్చి తానియందు మెంతుగా దర్శింపెరి ఉండగా, కత్తితో ఆపొద తోడ జంబుకుమారుని తలను నఱికి ఎవఱి తవన్వీ తనచే చంపబడెను అని విచార వడుచు ఉండెను అంత ఆసమీపాత్రను

ముల ఋణులు వాడు రాక్షసుండు అగు టను తెలియచేసి అతనివిచారమును పోగొట్టిరి అది తెలిసి శూర్పణఖ రాముని వంచించబడబోయి భంగపడి నీతను కొనిపోవ రావణుని వ్రేరేకపించెను

విద్యుత్కేతుండు రు॥ ఘోటకొడుకు తల్లి భయ విద్యుద్రువుండు. రు॥ కుబేరుని అను చరులలో ఒకడు కంకుండు అనుపక్షిని చంపి కండ రుండు అను పక్షిచే చంపబడెను

విభాత ధాతతమ్ముండు ఇతని భార్య నియతి చూ॥ ధాత

బఘువు చూ॥ నా॥ చంద్రుండు

వినత కశ్యపుని భార్యలలో ఒకతె దక్ష ప్రజాపతి మాంతురు ఈపె కొడుకులు అనూరుండు గరుడుండు చూ॥ గరుడుండు

వినతుండు సుగ్రీవునిచే నీతను వెదకుటకై తూర్పుదెసకు వంపబడిన వానర సేనాధి పతి

వినాయకుండు విఘ్నేశ్వరుండు ఒకప్పడు వార్షతి సుతకామిని అయి చెలికత్తెల తోడ దారుమయములు అగు బొమ్మలను పెట్టుకొని అడుకొనుచు ఉండి గంభయుక్త తైలమును మేస వూని నలుగు ఇడుకొని నలచునపుడు నాలిఖ నలుగుపిండిచే గజాననమును నరాకారమును కలబొమ్మను చేసి పుత్రుండు అని భావించుచు గంకలో వదలెను అంత కొంతకాలమునకు అబొమ్మ దృఢశరీరమును ప్రాణమును కలిగి లోకము అంతయు వ్యాపించెను ఆరత అతనిని గంక యు పార్వతియు తమపుత్రుండు అని కైకొనిరి చమత్కృఖిబ్రహ్మ అతనికి వినాయకాధి షత్యమును ఒసంగెను ఆ ఇతండు గణనాయకుండు అనియు విఘ్నేశ్వరుండు అనియు చెప్పబడి సమస్తకార్యములందం

దును మొదల పూజింపబడును మఱియు ఇతనికి ఏకదంతుఁడు మూషకవాహనుఁడు మోదకహస్తుఁడు లంబోదరుఁడు ఇత్యాది నామములు అనేకములు కలవు మఱియు ఇతనివిషయమె అనేకులు అనేకవిధములు గా చెప్పెదరు చూ॥ గణాస్మ్యుఁడు

పాండవులు వసవాసము చేయు కాలమున ఒకప్పుడు ధర్మరాజు సూతుని యాశ్రమమునకు పోయి తమకు రాజ్యము నేర్పించజేయునట్టి ఒకవ్రతము ఆసతిమ్ము అని అతనివేడఁగా అతఁడు (సాంబమూర్తి కుమారస్వామికి చెప్పినవిధమున) భాద్రపదశుక్ల చతుర్దశిని విఘ్నేశ్వరుని ప్రతిమ చేసి పూజించిన శత్రుజయము కలుగును అని చెప్పెను ఈవ్రతమును వినాయకవ్రతము అందరు దీనిని ఆచరించునట్టివారికి వజ్రీ అపవాదము ఏదియైన కలిగినను అది తొలగిపోవును ఇంతకు ముందు ఒకప్పుడు వినాయకుఁడు ఒకనాడు శైలాసమున కుబ్జరూపుఁడు అయివెలుగుచు ఉండ అతనికని చంద్రుఁడు వరిహసింప అపుడు వినాయకుఁడు ఆచంద్రుని పొడగని నిన్ను చవుతినాడు చూచువారికి అపవాదము నీర్ధించును అని శపియించి ఉండెను అందులకు చంద్రుఁడు భిన్నుడై అట్లు కాకుండ అను గణాంశము అని వేడఁగా వైచేప్పినట్లు వినాయకవ్రతము ఆచరించువారికి ఆయవ వాదము తొలగును అని ప్రసాదించెను

వివాశ ఒకానుకనది ఇది హిమవత్పర్వతమునకు దక్షిణమున ఉత్పత్తి అయి శతదూనిదితో సంగమము అగును

“పుత్రకోకాత్పాశంబధ్యాప్రవిష్టం వసిష్ఠం హాశాద్విమూచితీ వతీతి” వివాశా అని వ్యుత్పత్తి

పులుఁడు. య॥ బలరాముని తమ్ముఁడు

విప్రచ్చి వీఁడు కశ్యపునికి దనువునంద పుట్టిన పుత్రుఁడు దిలికాఁడురు అయిన సింహికను వెండ్లాడెను వీనికొడుకులు రాహువు కేతువు నముచి వాతాపి ఇల్వలుఁడు నరకుఁడు స్వర్భానుఁడు పులోముఁడు వక్త్రయోధి మొదలగు వారు

విభండకుఁడు రు॥ కశ్యపుని కొడుకు ఇతఁడు అఖండిత బ్రహ్మచర్యమున తపముఁగులు పుచు ఒకనాడు ఒకమఱుఁగున నీరాడుచు ఉన్న సమయమున ఊర్భునీని చూచి ఇతనికి రేతస్సు స్థలతఘు అయ్యెను దానితో మిశ్రమైన జలమును ఒక్క పెంటిమ్మగము త్రావి గర్భము తాల్చి ఋశ్యశృంగుఁడు అను కొమారుని కనియెను

విభావనీ మందారుఁడు అను విద్యాధరుని కూఁతురు ఈమె స్వరోచికి పృగవక్షిజాతుల భాషలు తెలిసికొను విద్యను ఒకటి ఇచ్చి అతనిని పెండ్లియూడెను

విభావనుఁడు (౧) ద॥ దనువుయొక్క పుత్రులలో ఒకఁడు

(౨) ద॥ మురాసురుని కొడుకు వీఁడు శ్రీకృష్ణునిచే చంపబడెను

(3) ఒక బ్రాహ్మణుఁడు.

ఇతఁడు తనతమ్మునిచే కూర్మము అగునట్లు శపింపబడి అమృత హరణార్థము పోవునపుడు గరుత్మంతునిచే భక్షింపబడెను చూ॥ గరుడుఁడు.

(౪) వశువు పుత్రుఁడు.

విభీషణుఁడు ర॥ విశ్రాంసువునకు కైకనీయంద పుట్టిన మూడవ కొమారుఁడు రావణాసురుని యనుభాఁడు ఇతఁడు శ్రీరామునకు నీతాదేవిని మరల కొనిపోయి ఇమ్ము అని కన ఆన్న అగు రావణునికి బహు విధముల బోధించి అది ఆతఁడు విసక

అవమానించినందున ఆతనినివదిలి రాముని శరణుచొచ్చెను. అంతట శ్రీరాముండఁ గొంత నికి అభయము ఇచ్చి రావణుని మరణానంతరము లంకకు రాజునుగా చేసెను ఇతఁడు చిరంజీవి

విభువు (౧) కా॥ సత్యకేతువు కొడుకు సువిభువు తండ్రి (౨) య॥ బభ్రువు కొడుకు.

విభూతి స్వార్థులును శ్రేణులును త్రిపుండ్రముగా ఉంచుకొను భక్తులు ఇది విశ్వరూప్రదాయకము అనియు సకల పాపనాశకము అనియు భూతప్రేత పిశాచాది గ్రహముల వలని భయమును పోగొట్టి రక్షించును అనియు ప్రసీద్ధి ఈకారణములఁ బట్టి ఇది విభూతి భగవంతుని భక్తులు యెఱుఁగు రక్షణము అన్నయస్మానము అనఁబడు దీనిని వాచుణ స్మానమునకంటె విశేషము అని భావించురు.

విభ్రాజుండఁడు బా॥ సుకృతి కొడుకు విరజుండఁడు (౧) రు॥ జాతకర్మకర్మండఁడు (౨) ప్రి॥ త్వష్టకొడుకు.

విరటుండఁడు మత్స్యదేశాధిపతి ఇతనిరాష్ట్ర విరటుండఁడు మునంద పాండవులు తమ అజ్ఞాతవాసకాల సంతకరమును కడపిరి అప్పుడఁడు ఇతఁడు తనశుభ్రక అగు ఉత్తరను అప్పునుపుత్రుండఁడు అయిన అభిమన్యునకు ఇచ్చి పాశిగ్రహణము చేయించెను ఇతఁడు భారతయుద్ధమున పాండవులకు తోడు అయ్యెను.

విరాధుండఁడు ర॥ పూర్వమున తుంబురుండఁడు అనుగంధర్వుండఁడు వీఁడు కువేరునిశాపముచే రాక్షసత్వము పొంది శ్రీరాముడు దండకారణ్యము ప్రవేశించినపుడు ఆతనిని అడ్డగించి ఆతనిచే చంపబడి శాపవిముక్తుండఁడు అయ్యెను.

విరూపాక్షుండఁడు (౧) ర॥ మాల్వవంతుని కొడుకు సుగ్రీవునిచే చంపబడెను

(౨) దనువు పుత్రుండఁడు విరూపుండఁడు రెండవ అంబరీషుని కెద్దకొడుకు విరోచనుండఁడు ది॥ ప్రహ్లాదుని కొడుకు బలి చక్రవర్తి తండ్రి

విరోహణుండఁడు ప్రి॥ నరుని కొడుకు విలోమతనయుండఁడు య॥ కుకురునిపౌత్రుడు అయిన వృష్ణికొడుకు

వివస్వతుండఁడు ద్వాదశాదిత్యులలో ఒకఁడు. తండ్రి కశ్యపుండఁడు తల్లి అదితి ఇతనినే సూర్యుండఁడు అని చెప్పబడు ఇతఁడు విశ్వకర్మ కొమార్తెలు అగు సంజ్ఞాదేవి ఛాయాదేవి అను వారిని వివాహమయ్యెను ఈ వివస్వతునికి వైవస్వతమనఁబు యముండఁడు శని అని ముప్పురు కొడుకులును, యమున తపతి అని ఇరువురు కొమార్తెలును వుట్టిరి చూ॥ వైవస్వతమనఁబు.

వివింశుండఁడు రెండవఖనిత్రుని తండ్రి. విశాఖదత్తుండఁడు ముద్రా రాక్షసమును వ్రాసినకవి.

విశాలము గిరివ్రజమునుండి మిథిలానగరమునకు పోవుమార్గమున ఉండు దేశము.

విశాలాక్షీ కాశి విశ్వేశ్వరుని భార్య. విశాలుండఁడు ఇత్యోగుని తమ్ముడు అగు నభిగుని వంశస్థుండఁడు అయిన తృణబింబుని కొడుకు ఇతఁడు పితినదేశమే విశాలము ఇతని కొడుకు శామచంద్రుండఁడు

విశిష్టాద్వైతము త్రిమతములలో ఒకటి ఈ మతమునందు చిత్తు అచిత్తు ఈశ్వరుండఁడు అని వదార్థములు మూఁడు అంటు చిత్తు అనఁగా అత్త ఆ అత్త జ్ఞానేంద్రియ మనొబ్బి విలక్షణమై అజడమై ఆనంద రూపమై నిత్యమై అణువై నిరవయ్యమై నిర్వి

కారనై జ్ఞానాశ్రయస్తే ఈశ్వరునికి శేష
 స్తే ఉండునది అజడము అనగా స్వయం
 ప్రకాశము జ్ఞానాంతరాపేక్షలేక తనకు
 తానే ప్రకాశించునది అణువు అనగా
 ఆత్మత్వ పరిమాణము కలది అట్టి పరిణామ
 ము కలిగి ఒక్కచోట ఉన్నను శరీరము
 నందంతట సుఖదుఃఖానుభవము కలుగుట,
 దీపము ఒక్కచోట ఉన్నను దానిప్రభ
 అంతట వ్యాపించునట్లు వ్యాపించునట్టి జ్ఞా
 నముచే, కిలుగుచు ఉన్నది శేషము అన
 గా లోపడినది జ్ఞానాశ్రయము అనగా
 జ్ఞానమునకు ఆశ్రయమైనది ఈజ్ఞానము
 ధర్మభూతము అని చెప్పబడును ఇది
 సుషుక్తి మూర్ఖాదులయందు ప్రసరణము
 లేనందున ప్రకాశింపడు

౨ ఆత్మ బంధుడు ముక్తుడు నిత్యుడు అని
 మూడు భేదములు కలవాడు బంధుడు అన
 గా జననమరణాదిరూపసంసారమును అను
 భవించెడి మనయాత్మ ముక్తుడు అన
 గా భగవద్భక్తిచే సంసారమువదలి మోక్ష
 మును పొందినయాత్మ నిత్యుడు అన
 గా ఒకవ్యధును సంసార సంబంధములేని
 అనంత గరుడ విష్యక్సేనాదులయాత్మ ఈ
 ముత్తైఱింగులు కల ఆత్మలు ప్రత్యేకములు
 3 అచిత్తు అనగా జ్ఞానశూన్యమై వికా
 రాస్పదస్త్రై ఉండునది జలమునకు అగ్ని
 సంబంధముచేత వేడివి కలుగునట్లు ఈ
 బద్ధాత్మకు అచిత్పరిబంధముచేత అవిద్యా
 కర్మవాసనాకుచుట కలుగుచు ఉన్నది
 అవిద్య అభాగా అహంకార మమకాఠ
 ముఖి కర్మము పుణ్యపాపములు వాసన
 కర్మములచేత కలిగిడి సంస్కారము రుచి
 విషయములయంచు ఇచ్చ ఆత్మకు విషయ
 భాగములును తత్పాధన ప్రపృత్తులును అచి
 త్సంస్కరముచేత కలుగుచు ఉన్నది ఈశ్వ

రారాధన ప్రవృత్తియ తద్దజానుభవము
 లును తజ్జన్యపరమానందమును స్వాభావిక
 ములు

ఈ అచిత్తు శుద్ధసత్వము మిశ్రసత్వము
 సత్వశూన్యము అని మూడు విధములుకలది
 అందు రజస్తమస్సులుకలియని కేవలసత్వ
 గుణము కలది శుద్ధసత్వము అది నిత్యమై
 జ్ఞానానందప్రకాశమై కేవలభగవద్స్వచేత
 గోశ్చర ప్రాకారాదిరూపముగా పరిణమించి
 ఆభోదేవమున ఎల్ల కలిగి ఊర్ధ్వభాగము
 నందును ప్రక్కలయందును ఎల్ల లేనిదిగా
 ఉండును ఇది నిత్యవిభూతి అని పరమ
 పదము అని చెప్పబడుచున్నది మిశ్ర
 సత్వము సత్త్వాదిగుణములు మూడును
 కలది ఇది బద్ధుల జ్ఞానానందములచే కప్పచు
 విపరీతజ్ఞానమును పుట్టించుచు నిత్యమై
 మహదాది వికారముల పుట్టించునదిస్తే ఈ
 శ్వరునకు క్రీడాసాధనముగా ఉన్నది
 ర మఱియును ఈ అచిత్తు ప్రకృతి అని
 అవిద్య అని మాయ అని చెప్పబడుచు
 ఉన్నది ఇది చతుర్వింశతి తత్వముయముగా
 ఉన్నది అందుమొదటి తత్వము ప్రకృతి.
 దీనికి సత్వరజస్తమస్సులు గుణములు ఇవి
 ప్రకృతికి సహజములై ప్రకృతిత్వావస్థయం
 దు అప్రకాశములై కడమ అవస్థలయందు
 ప్రకాశములై ఉండును. సత్వము జ్ఞానగు
 ఖములను వానియందు ఇచ్చను పుట్టించు
 చున్నది రజస్సు రాగత్వలయండు సంగ
 మును పుట్టించుచున్నది తమస్సు విపరీత
 జ్ఞానమును నిద్రాలస్యాదులను పుట్టించు
 చున్నది ఈగుణములు ప్రకృతియందు సమ
 ములై ఉండినను ఈశ్వరునకు జగముల
 సృజింప వలయునని ఇచ్చ కలుగగా
 నైషమ్యము పొందును అవల ఆప్రకృతి
 నుండి మహత్తు అను తత్వము కలుగుచు

న్నది అది సాల్వకము రాజసము తామ
 సము అని మూడువిధములుకలది అం
 దుండి వైకారికము త్రైజసము భూతాది
 అని మూడు అహంకార తత్వములు కలు
 గుచున్నవి వైకారికము అను సాల్వికా
 హంకారమువలన జ్ఞానకర్తృత్వములు
 ను అంతరిందియమైన మనస్సును పుట్టు
 చున్నవి భూతాది అనెడు తామసాహం
 కారమువలన శబ్దతన్మాత్ర పుట్టుచున్నది
 అందుండి ఆకాశమును స్పర్శతన్మాత్ర
 యను పుట్టుచున్నవి ఆతన్మాత్రనుండి
 వాయువును రూపతన్మాత్రయ పుట్టుచు
 న్నవి ఆతన్మాత్రనుండి తేజమును రసత
 న్మాత్రయ పుట్టుచున్నవి ఆతన్మాత్రనుండి
 అప్పును గంధతన్మాత్రయ పుట్టుచున్నవి
 అతన్మాత్రనుండి పృథివి పుట్టుచున్నది
 తన్మాత్రలు అనగా భూతముల నూత్నై
 వస్థలు త్రైజసము అనెడి రాజసాహంకా
 రము కడమరండు అహంకారములు శా
 ర్యముల పుట్టించుచున్నప్పుడు తోడుపడి
 ఉండును

౧౬ సత్వసూక్ష్మము కాలము ఇది ప్రకృతి
 పరిణామములకు ఎల్ల హేతువై క్షణదినాది
 రూపముగా పరిణమించుచు నిత్యమై ఈశ్వ
 రునకు క్షిడాపరికరమై శరీరభూతమై ఉండు
 ను ఇది సర్వవ్యాపకము

౧౭ ఈశ్వరుడు నిఖిలహేయ ప్రత్యసీకుఁ
 డై అనంతుఁడై జ్ఞానానందైక స్వరూపుఁ
 డై జ్ఞానశక్త్యాదికల్యాణగుణ పరిరూర్ణుఁడై
 సకలజగముల సృష్టిస్థితిలయములకు శరణై
 చతుర్విధపురుషార్థ ప్రబుఁడై విలక్షణ విగ్ర
 హముక్తుఁడై క్రి భూమి నీహనాయకుఁడై
 ఉండును నిఖిలహేయప్రత్యసీకుఁడు అ
 ననగా అంభకారమునకు తేజమువలె వికా
 రాది దోషములకు విరోధిగా ఉండువాఁడు

విలక్షణ విగ్రహముక్తుఁడు అనగా అప్రా
 కృత దివ్యశరీరము కలవాఁడు ఇతనికి
 సృష్ట్యది వ్యాపారములకు ప్రయోజనము
 కేవలవీల

౨ ఈశ్వరుఁడు విచిత్రరూపముగా పరిణ
 మించునట్టి ప్రకృతిని అధిస్టించి ఉండుటఁ
 జేసి జగములకు ఉపాదానకారణము అని
 చెప్పబడును అతనికి చిత్తను అచిత్తును
 శరీరములు అని వేదములు చెప్పచున్నవి
 మనదేహములను అత్త అధిస్టించి ఉండు
 నట్లు ఈశ్వరుఁడు ఆత్మలను శరీరములను
 అధిస్టించి ఉన్నాఁడు ఆత్మకు ఆత్మ వినం
 దున పరమాత్మ అని చెప్పబడుచున్నాఁడు

౩ ఈమతమునందు (మృత్తు ఘటాదిరూప
 ముగ పరిణమింపఁగా ఆమృద్దుటములకు
 నామభేదములు కాక వేరుభేదము లెని
 యట్లు) ఒకబ్రహ్మమే కార్యకారణములను
 అధిస్టించి ఉండుటవలన కారణవిశిష్టబ్రహ్మ
 మునకును కార్యవిశిష్ట బ్రహ్మముకును భేద
 ములేదు ఇదియే విశిష్టాద్వైతము అనఁబడు
 చున్నది విశిష్టము అనగా మాడినది

౪ ఈశ్వరునకు పరశ్చూహవిభవాంతి ర్వా
 మ్యర్చలు అని అయిదురూపములు కలవు
 పరము అభ నిత్యవిభూతియరేడు శుద్ధసత్వ
 భుయమై ఉండునట్టి దివ్యభుంకశవిగ్రహము
 శ్చూహము అన సృష్టిస్థితి సంహారాద్య
 ధమై ప్రతిగ్రహించిన సంకర్షణ ప్రద్యుమ్న
 నిరుద్ధరూపములు విభాగము రామకృష్ణాద్య
 వతారములు. అంతస్యాక్షు అన జీవుల
 ల్లో ప్రత్యేకించి, ఉండునదియూ శుభాశయ
 మైన విగ్రహముతోడ వారికి భాసనముచేఁప
 తగి వారిప్రకృత్యుక్తమలములయందు వాస
 ముచేయునదియగున అయిన రూపము
 అర్చ అన ఆక్రితులకు అభిమతములు అ

యిన ద్రవ్యములయందు మంత్రములము
గా ఆవిర్భవించి ఉండునట్టి ఉనికికి

౧౦ ఈమతమునందు సర్వపదార్థములును
సత్యములు కలలో కన్న అర్థములు సత్య
ములు ఈశ్వరుండు ప్రాణులయదృష్టాను

రూపముగా ఆస్థిరములైన పదార్థములను
సృజించుచున్నాడు అని శ్రుతులుచెప్పచు
న్నవి సర్వజ్ఞానములును యధాగ్రములు

౧౧ బద్ధజీవుండు విషయవైరాగ్యాదుల
చేత మోక్షోచ్ఛ కలిగి సదాచార్యునివలన
వేదాంతార్థములను విని మననముచేసి వర్ణా

శ్రమోచిత కర్మజ్ఞానములతో కూడిన నిది
ధ్యాసనరూప భగవదుపాసనముచేత సంసార
మువదలి ఆర్పిరాదిమాగ్నముగా పోయి

నిత్యవిభూతికిని లీలావిభూతికిని నడుమను
ఉండెడి విరజ అనునదిని స్నానముచేసి
దవ్యవేరిరమును పొంది నిత్యవిభూతిని చేరి

నిత్యముక్తులతోడ ఈశ్వరుని కల్యాణగుణ
ములను అనుభవించుచు సర్వవిభక్తైంకర్య
ములను చేయుచు పునరావృత్తిలేని నిర

తిశయానందమును అనుభవించుచున్నాడు
౧౨ ఇదివైశ్ణవ విశిష్టాద్వైతమత స్వరూప
ము వైవమతముసహితము విశిష్టాద్వైత

మేను అందు సర్వముశివపరత్వము అని
చెప్పచున్నది చిత్తు అచిత్తు ఈశ్వరుండు
అనుటకు బదులుగా పశువు పాశము పతి అని

చెప్పబడుచున్నది వైకుంఠమునకు బడులు
వైలాసము మోక్షస్థానమై ఉండు

విశ్రవాసుండు పులస్త్యుని కొడుకు ఇతనికి
భార్యలు నలువురు అందుమొదటిభార్య తృ
ణబిందువు మాంతురు అగు ఇలబిల ఆపె
యందు కుబేరుండు పుట్టెను రెండవభార్య

మూడవభార్య కైకనీచెల్లెలు అగు పుష్ప
తల్లట దానియందు మహాదరమహా పా

ర్శ్వాదులు జనించిరి నాలవభార్య కైకనీ
రెండవచెల్లెలు అగు రాక ఆపె శిరదూ
పణ త్రికిరులను కనెను

విశ్వ దక్ష ప్రజాపతి కూంతురు భగ్నునిభార్య
కొడుకులు విశ్వదేవతులు
విశ్వకర్మ ప్రభాసునకు యోగస్థితియందు పు
ట్టినకొడుకు ఇంద్రుడు దేవశిల్పి

విశ్వకుండు (౧) ఇ|| చూ|| నా|| విశ్వగం
ధుండు (౨) అంగిరసుని వంశస్థుండు
అగు ఒక అగ్ని

విశ్వగంధుండు ఇ|| పృథుని కొడుకు నా||
శాశ్వతుండు విశ్వకుండు ఇందుండు చం
ద్రుండు అతిచాండ్రుండు

విశ్వజిత్తు బా|| జయద్రుధుని కొడుకు నేన
జిత్తతండ్రి

విశ్వపతి అంగిరసుని వంశస్థుండు అగు ఒక
అగ్ని
విశ్వభుక్కు అంగిరసుని వంశస్థుండు అగు
ఒక అగ్ని

విశ్వము ఒకానొక సంస్కృత నిఘంటువు.
విశ్వండు అనునతండు చేసినదికనుక దీనికి
ఈపేరు కలిగెను

విశ్వరూపుండు త్వష్టకు రచనయందు పుట్టిన
కొడుకు ఒకవృదు దేవగురువు అగు బృహ
స్పతి ఇంద్రసభకు రాగా ఇంద్రుండు మ

దోద్రేకముచే అతనిని గౌరవించి ఉపవరిం
చక పోయెను అంతట బృహస్పతి మిగుల
కోపించి తన ఆధ్యాత్మమాయచే ఇంద్రునకు

కానకబడక పోయెను అప్పుడు గురువు
లేమిచే దేవతలు తమనైశ్వర్యము అంతయు
వైత్యులచే కోలుపోయి బ్రహ్మతో తమ

అవధి వేషకోసంగా అరచడు విశ్వరూపుని గురువుగా వేచుకొందు అని ఉపదేశించెను వారును అట్లుచేసిరి అంత విశ్వరూపుడు ఇంద్రునకు నారాయణకవచమును ఉపదేశము చేయఁగా దానిమహత్వము వలన మరల ఇంద్రుఁడు తనపూర్వికపు విశ్వరూప్తిని పొందెను అట్లు పొందిన వాఁడు అయ్యును ఇంద్రుఁడు మాతృపక్షమును అవలంబించి అసురులకు అనుకూలుఁడుగా ఉండిన విశ్వరూపుని చూచి ఓర్వఁజాలక అతనిని పరిహార్చెను

ఈ విశ్వరూపునకు తలలుమాఁడు అందు ఒకటి సోమపానము చేయుటకును మఱియొకటి సురాపానము చేయుటకును ఇంకొకటి అన్నము భుజియించుటకును ఉపయోగించుచు ఉండెను ఆమాఁడు తలలును ఇంద్రునిచేత నఱకఁబడి ఒకటి కపింజలమును ఒకటి కలవింకమును ఒకటి తిత్తిరియను అయి ఇంద్రుని ఆక్రమించెను అంత ఇంద్రుఁడు తనకు పొసఁగిన పక్షి రూపమున ఆబ్రహ్మహత్య పాతకమును నాలుగు భాగములుగ భాగించి భూజలవృక్ష శ్రీలయందు నిలిపి తాను విముక్తుఁడు అయ్యెను చూ॥ ఇంద్రుఁడు

విశ్వసంహుఁడు ఇ॥ వృద్ధకర్తుని కొడుకు ఖట్వాంగుని తండ్రి

విశ్వానరుఁడు రు॥ శాండిల్యవంశమున జనియించినవాఁడు ఇతని కొడుకు వైశ్వానరుఁడు అను అగ్ని

విశ్వామిత్ర వైడూర్యపర్వతమున ఉత్పత్తి అగు సుకనది

విశ్వామిత్రుఁడు. రు॥ పురూరవుని మూడవ కొడుకు అగు అమవసువు వంశస్థుఁడు. గాధి పుత్రుఁడు వసన్ధునితోడిస్వర్గవే తపమున

లిపి బ్రహ్మన్ని అయ్యెను ఇతఁడు మహాకోపి కాపున ఇతని తపమునకు పలుమాలు విఘ్నములు సంభవించుచు ఉండెను వెండియా ఇతఁడు నలుదెసలకు పోయి తపము ఆప రించినట్లు చెప్పి ఉన్నది ఒకప్పుడు ఇతని తపస్సు మేనకచే విఘ్నముచేయఁబడియెను అప్పుడు పుష్టినశకుంతల కణ్డమహన్నీ ఆశ్రమముచేరి దుష్యంతునకు భార్య అయ్యెను మఱియొకప్పుడు స్వర్గమునకు త్రిశంకుని వంపఁగోరి తనతపోఫలమును పోగొట్టుకొని యెను ఒకానుకప్పుడు హరిశ్చంద్రుని బొంకింపఁదలంచి తనతపోఫలమును ఎల్లతదర్థమై వినియోగపఱచెను చూ॥ త్రిశంకు హరిశ్చంద్రుఁడు మఱియు యాగపశువునకు బదులుగా కొనఁబడిన శునశ్శేపుని కాపాడుటకొఱకు కొంతతపః ఫలమును పోఁగొట్టుకొనెను

విశ్వావసుఁడు ఒకగంధర్వరాజు ఇతనికి యాజ్ఞవల్క్యమహన్నీ తిత్వోవదేశము చేసెను అని ప్రసిద్ధి

విశ్వేదేవతలు శ్రాగ్ధకాలమునందు అర్చింపఁబడు దేవతలు శ్రాగ్ధాగ్రమునందు ప్రవేశించువారు అని పుస్త్యత్వర్ధము వీరు యదుగురు వసుబంధులు క్రతుదక్షులు కాంకాములు ధురివిరోచన్లులు పురూరచాపులు

విశ్వేశ్వరుఁడు కాశియందు ఉండు చంద్రశేఖరస్వామి. ఇతనికి అన్నపూర్ణ విశాలాక్షి అని ఇరువురు భార్యలు

విష్ణుపురాణము అష్టాదశ పురాణములలో ఒకటి. ఇది పరాశరప్రోక్తము వారాహకల్పసంబంధవిష్ణు మహిమాభి వర్ణనాదులు ఇందు చెప్పబడును దీని గ్రంథసంఖ్య ౨౪౦౦౦

ష్టవర్ణసుండు చూ॥ భాస్కర పంతుండడు
 శ్లోపు త్రిమూర్తులలో ఒకండడు చూ॥ త్రిమూ
 ర్తులు ఇతనివ్యాపారము జగత్తును రక్షిం
 చుట మఱియు ఇతండడు చుట్టనిగ్రహమును
 శిష్టపరిపాలనమును చేయుటకొఱకు భూమి
 యందు పెక్కు అవతారములు చేసెను
 అందు ముఖ్యములు పది ౧ మత్స్యవ
 తారము ౨ కూర్మావతారము ౩ వరా
 హవతారము ౪ నరసింహవతారము ౫
 వామనావతారము ౬ వరశురామావతా
 రము ౭ శ్రీరామావతారము ౮ బల
 రామావతారము ఇది కృష్ణావతారము అ
 నియు అనఁబడును ౯ బౌద్ధావతారము
 ౧౦ కల్కవతారము ఇతండడు పీతాం
 బరుండడు గరుడధ్వజుండడు చక్రాయుధుండడు
 లక్ష్మీపతి ఇత్యాది నామములు అనేకములు
 కలవాండడు మఱియు ఇతనికి ఆయుధములు
 అయిదు సుదర్శనము (చక్రము), పాంచ
 జన్యము (శంఖము), కౌమోదకి (గద),
 నందకము (ఖడ్గము), శార్ఙ్గము (ధనుస్సు),
 ఇతండడు ధరించు మణి కౌస్తుభము, ఊమ్ము
 నందలి మచ్చ శ్రీవత్సము

ఇతండడు శరణాగతులు అగు అశురు
 లకు అడ్డమువచ్చిన భృగువత్సాని చంపి అం
 దులకై భృగుమహర్షి ఏడుమాల్లు నరరూప
 మున భూమిని జనింపుము అని శపింపఁగా
 రామకృష్ణాద్యవతారములు ఎత్తెను

శర్మ (౧) వేనారాయణపురము అనేది
 ౨౫వంశమున వనించిన ఒక బ్రాహ్మణుండడు
 ౨౨ని కొడుకు విక్రమార్కుని తండ్రి అగు
 సంద్రశర్మ.

(౨) ఒకానొక విద్వాంసుండడు
 ఇతండడు సుదర్శనుండడు అను రాజుయొక్క
 కొడుకులకు పంచతంత్రము అనుపేర ఒక

నీతిశాస్త్రమును చేసి దానిమూలమున అనేక
 రాజనీతులును తెలిపెను

విష్వక్సేనుండడు (౧) బా॥ బ్రహ్మదత్తుని
 కొడుకు

(౨) విష్ణు పరిచరులలో
 ఒక్కండడు ఇతండడు నైకుంఠసేనానాయ
 కుండడు

విష్వక్సోతి ప్రియవ్రతుని వంశస్థుండడు అగు
 ఒక రాజు

విస్మయండడు య॥ కంఠుని తమ్ముండడు
 విహారము ఒకానొకదేశము ఇది పంగదేశ
 మునకు ఉత్తరమున ఉండెను

వీ

వీణ తపతీనదికి నామాంతరము

వీతిహేమాక్రుండడు (౧) య॥ తాళజంఘుని
 కొడుకు

(౨) కా॥ కృష్ణకేతుని
 కొడుకు శారపుని తండ్రి
 (౩) ఇంద్రసేనునికొడుకు

వీరకుండడు వినాయకునికి నామాంతరము.

వీరణుండడు ఒక ప్రజాపతి

వీరదాసు హరిశ్చంద్రుండడు వీరబాహునికి
 దాసుండడుగా ఉండునపుడు పొందిన నా
 మము

వీరనగరము దేవికానదీతీరమున పులస్త్య
 బ్రహ్మ తపము ఆచరించిన స్థలము

వీరస్వనీంపలుండడు కృష్ణదేవరాయల అన్న
 వీరబాహువు. విశ్వామిత్రప్రాగ్ధనచే హరిశ్చం
 ద్రుని దాసునిగా కొనుటకై చండాలరూప
 మున 'కాశిలో' అవతరించిన యముండడు

వీరభద్రుండడు శివుని కుమారులలో ఒకండడు.
 రాద్రమూర్తి వహించిన శివుండడు తనబడను
 పెరికి నేలను తాడించగా ఇతండడు జనిం

చెను దక్షుండు బ్రహ్మచేయ సత్రయాగము చూడవచ్చినప్పుడు తన్ను కనిల్చి మాటలాడని తన అల్లుండు అగు శివునిపై కోపించి శపియించి పోయెను నాటసుండ దక్షునకు హరునిపై వైరమువిడువక ఉండెను కాంచబట్టి ఆతనిని అతనిభార్యయు తన కూతురును అగు ఉమను పిలువకయే బృహస్పతిసవనమును చేయఁదాడఁగెను అది తెలిసి ఉమ తనతండ్రిచేయ యాగమును చూడవేఁడి విభునిచే అనుజ్ఞవడసి పోయి తండ్రిచే అవమానిత ఆయి అతని నిందించుచు సమాధినుండి యోగాగ్నిని కల్పించుకొని దాన దగ్ధురాలు అయ్యెను అంత ఆవృత్తాంతమును అంతయు శివుండు నారదమునివలన ఎఱిఁగి కుపితుఁడై తనజడ ఒకటి వెఱికి పుడమిపై నైవ, అండు వీర భద్రుండు పొడమి ఘోరమూర్తి అయి దక్షునిని అతనియజ్ఞమును ధ్వంసముచేయ శివునివలన ఆనతిపొంది దక్షుని యజ్ఞశాలకు చని యజ్ఞధ్వంసమును దక్షవధయును కావించెను అంత బ్రహ్మమొదలగు దేవతలు శివుని ప్రార్థించి శివుండు వ్రసన్నుండు అయి మరల దక్షుడలను అనుగ్రహించెను ఇట్లు దక్షయజ్ఞము ధ్వంసము అగుకాలమున యజ్ఞపురుషుండు పృగరూపముతొల్పి పాటి పోవుచు ఉండఁగా ఆపృగమును వీరభద్రుండు వధింప శివుండు మరల ఉజ్జీవింప చేసెను

మీరసేనుండు నివభదేశపురాజు అగు నలుని తండ్రి

వృ

వృకుండు (౧) ఇ|| రుకుని కొడుకు బాహుకుని తండ్రి

(౨) ది|| కుకుండు అను దైత్యుని కొడుకు వీండు శివునిఁగూర్చి తపము ఆచరించి తనపాణితలము ఎవ్వనితలమీఁద ఇడునూ వానిశిరస్సు నూఱువ్రక్కలు అగు నట్లు వరముపొంది ఆవర పరిక్షోభము శివుని తలమీఁదనే తనపాణితలమును ఇడఁబోబ అతండు భయపడి పాటుచు ఉండఁగా విష్ణువు ఒక వటుచేషముతో ఆ దైత్యునికి కనఁబడి శివుండు బాంకులకూటి అని కు తెలియదు కాఁబోలు, అతండు దక్షునిశాపముచే శిశుచాధిపతి అయి బాంకుచు తిరుగుచు ఉండును, అతనిమాటలునమ్మి ఏల పరుగువాటి బడలెదవు అయినను నీవు అతనిని అంటఁగోరుదువేని స్నానము ఒనర్చి గుచినై తఱుముకొని పొమ్ము నీకు అతండు చిక్కును అని చెప్పఁగా అట్లచేయుదును అని స్నానము చేయఁబోయి అఱచేయి తనతలను చేర్చికొని వాండు మడిసెను

(3) య|| వసుదేవుని అనుజుండు

(౪) వసుదేవుని తమ్ముండు అగు వత్సకుని పుత్రుండు

వృకోదరుండు భీమునికి నామము వృక్కుండు య|| కార్తవీర్యార్జుని పౌత్రుండు మధువుయొక్క పుత్రుండు వృష్ణితరోడ్రి వృజినవంతుండు. య|| క్రోష్టువు కొడుకు వృక్షరత్నాకరము కాలిదాసకృతము అగు ఒక లక్షణగ్రంథము

వృక్రుండు ఒకానుక అనురుండు తన జ్యేష్ఠపుత్రుండు అగు విశ్వరూపుని ఇంద్రుండు చంపినందులకు త్వష్ట కొపించి (నూ|| విశ్వరూపుండు) ఇంద్రుని జయించుటకై వీని పుట్టించెను అట్లు పుట్టించఁబడి వీండు ఇంద్రుని ఎదిరించి పోరాడునపుడు అతని మ్రింగఁగా అతండు అతిసూక్ష్మగాత్రుండు

అయి మరల వెలుపలికివచ్చి వీనితో నైత్ర
చేసి కపటవృత్తితో మాలగుచు ఉండి కొం
తకాలమునకు అనంతరము విష్ణుసహాయ
మున వీనిని చంపెను (చూ॥ ఇంద్రుడు,
చిత్రకేతుడు) దేవతలు నర్తరాతీరమున
ఈవృత్రాసురునితో కృతయుగాంతమున
కయ్యము ఆరంభించి త్రేతాయుగ ప్రారం
భమువఱకు పోరిరి

వృష్ణక్షత్రుడు జయద్రుని తండ్రి
వృష్ణశర్వుడు ఇ॥ దశరథుని కొడుకు ఇతనికి
దిలీపుడు అనియు ఒకవేరుకడు కొడుకు
విశ్వసహుడు
వృషకుడు శకుని తమ్ముడు
వృషుడు య॥ కాశ్యపీర్యాష్టమని మాడవ
కొడుకు
వృషవర్షుడు శిబిచక్రవర్తి జ్యేష్ఠపుత్రుడు
ఉశీసరదేశాధిపతి
వృషకుడు ఇత్యోకుని తమ్ముడు నైవ
స్వరునికొడుకు ఇతడు గురుశాపముచే
శూద్రత్వమును పొంది మరల ఆతని యను
గ్రహముచే మహాతపము ఆచరించి పరబ్రహ్మ
మును జెందెను
వృషవర్షుడు దానవరాజు శుక్రుని శిష్యు
డు ఇతడు కశ్యపునకు దనువువలన పు
ట్టినవాడు ఈవృషవర్షుని కూతురు
అగు శర్మిష్ఠ శుక్రుని కూతురు అగు దేవ
యానను ఒకాను,ష్టమ అవఘానింపఁగా
అంజుకై శుక్రుడు మిగుల కోపించెను
అంజులకు వృషవర్షుడు వెఱచి తనకూ
తుడై అయిన శర్మిష్ఠను దేవయానకు దా
నీగా ఇచ్చెను అనంతరము దేవయాన
యయాతిని పెండ్లాడి ఆతనియొద్దను ఉండు
కాలమున ఆమెతోఁగూడ ఉండిన శర్మిష్ఠ
రును యయాతికిని సంగమము కలుగునట్లు

ప్రాప్తమైనందున దేవయానవలె శర్మిష్ఠుడు
యయానికి భార్య అయ్యెను చూ॥ య
యాి

వృషభిరి ఒకానుకవర్షతము ప్రస్తుతము
దీనిని రత్నగిరి అంచురు ఇది మగధదేశ
మున వరాహవర్షతముతో కూడి ఉండును
వృషరసుడు కణ్ఠని తమ్ముడు
వృషసేనుడు కణ్ఠనికొడుకు ఇతడు అర్జునిచే
చంపఁబడెను
వృషుడు సృంజయునికొడుకు తల్లి రాష్ట్ర
పాలిక
వృష్టి (౧) య॥ వృష్ఠిని కొడుకు
(౨) విదర్భుని రెండవ కొడుకు వంశ
స్థుడు అయిన సాత్వతుని నాలవ కుమా
రుడు ఇతని వంశస్థులు వృష్ణులు అనఁబ
డుచురు కొడుకులు సుమిత్రుడు యథా
జిత్తు అని ఇరువురు
(౩) అంభకునిపాత్రుడు కుకురుని
కొడుకు
(౪) భజమానుని కొడుకులలో ఒకఁడు

వె

వెంకమ్మ (తరిగొండ) ఒకవిద్వాంసురాలు
ఈమె వేంకటేశ్వర మాహాత్మ్యము అను
ఒక పద్యకావ్యమును రాజయోగ సారము
అను ఒక ద్విపదకావ్యమును తెనుఁగున
రచియించెను ఇని రెండును వేదాంతగ్రంథ
ములు. అదైత్వమును ప్రతిపాదించునవి

వే

వేంకటకవి (వైండిమ్మి) (౧) ఒకానుక
ఆంధ్రకవి ఇతఁడు చంద్రాంగదచరిత్రము
అను కావ్యమును రచియించెను
(చేమకూర) (౨) ఒకానుక
ఆంధ్రకవి. ఇతఁడు విజయ విలాసమును,
సారంగధర చరిత్రమును రచియించెను

వేంకటవతి (శేషము) ఇతఁడు శశాంక విజయమును రచియించెను

వేంకటాచలమాహాత్మ్యము ఇది తిరువతి డేత్రముయొక్క మహిమను తెలుపును, చూ॥ 11 రువతి

వేంకటాద్రివిభాగము ఆకుటివీ పురమునకు రాజు ఇతని ప్రేరేపణచే సింగలిసూరన రాఘవ పాండవీయమును రచియించెను

వేంకటాంకకవి ఒకానొక అంధకవి ఇతఁడు శశిరేఖా పరిణయమును కావించెను

వేగవతి ఒకానొక విఠు ఇది దక్షిణ మధురగుండ ప్రవహించి దక్షిణ సముద్రమున చేరును

వేణీసంహారము ఒక సంస్కృత నాటకము ఇది శట్టనారాయణుఁడు అను కవీంద్రునిచే వేయఁబడియెను ఇంక దుర్యోధనామలతో ధర్మరాజు జూదము ఆడి ఓటుబడినప్పుడు ద్రౌపదిని దుశ్శాసనుఁడు సఖలో ఆపె కొప్పవట్టి ఈడువఁగా భీముఁడు చూచి కోపించి దుశ్శాసనుని తొమ్ముపగిల్చి నెత్తురు త్రావి ఆ నెత్తురుతోడి చేతులతో ద్రౌపది తలవెండ్రుకలను ముడివేయునట్లు శపథము చేసి ఆశపథమును నెఱవేర్చుకొను కథ చెప్పఁబడి ఁండును

వేణుహయఁడు య॥ శతజిత్తు రెండవ కొడుకు

వేదగర్భ దుర్గాదేవికి నామాంతరము

వేదములు శ్రుతులు ఇవి ఋగ్వేదాస్సామాధర్వణము అని నాలుగు భేదములు కలవి ఆనాలుగును బ్రహ్మకాండము, కర్మకాండము, అని రెండుభాగములుగ ఁండును అందు బ్రహ్మకాండము సాక్షాత్తుగ బ్రహ్మముయొక్క స్వరూపమును ప్రతిపాదించును అదియే ఊపనిషత్తులు కర్మకాండము వర్ణా

ప్రమోచిత కర్మములు లోనగువానిని వివరించును ఆకర్మములు అన్నియు అగ్నింద్రాది దేవతల పూజారూపములు అగుచు సర్వాంతర్యామి అగు ఈశ్వరునికే పరంపరగా ప్రీతి జనకములు అగుచున్నవి

ఈవేదములు ఈశ్వర ప్రతిపాదకములై అనంతములై బ్రహ్మకు అధీనములై ఁండఁగా సోమకాసురుఁడు బ్రహ్మ నిద్రించునప్పుడు వీనిని అవహరించికొనిపోయి సముద్రమున డాఁచెను అప్పుడు విష్ణువు మత్స్యవతారము ఎత్తి సముద్రమున చొచ్చి సోమకాసురుని కనిపట్టి చంపి వేదములను తెచ్చి బ్రహ్మకు ఇచ్చెను అటుపిమ్మట విష్ణువు కృష్ణద్వైపాయనుని యవతారము ఎత్తి అట్టి అనంతములు అయిన వేదములను ఋగ్వేదాస్సామాధర్వణములు అని నాలుగుభాగములుగా విభజించి వేదవ్యాసుఁడు అనఁబడెను.

అందు ఋగ్వేదము బహుతరముగ మంత్రభాగము అయి ఁండును యజుర్వేదము విశేషించి విభలయొక్క రితులను బోధించును సామము స్తోత్రరూపము అయి ఁండును అధర్వణము శాంత్యాదులను గుఱించి చెప్పను

వేదమునకు అంగములు ఆఱు. అవి శిక్ష వ్యాకరణము ఛందస్సు నిరుక్తము జ్యోతిషము కల్పము శిక్షయందు వేదబుయొక్క స్వరము మొదలైనవాని లక్షణములు చెప్పఁబడెను. స్వరము వేదమునక మిక్కిలి ముఖ్యమైనది అది తప్పిన దాని అర్థము సయితము వేఱు అగును వ్యాకరణమునందు శబ్దలక్షణము చెప్పఁబడేచు ఛందమున శ్లోకలక్షణములు వివరింపఁబడును నిరుక్తమున వేదపఠిత్రోక్త శబ్దములకు అవయవార్థములతోడ అర్థము

చెప్పినను జ్యోతిషమున వేదముచే
విధింపబడిన కర్మములకు ఉచితములైన
కాలములను ఎఱుగఁగదగిన మార్గము చే
ప్పబడును కల్పమునందు యాగాది
క్రయలను చేయవలసిన రీతులు బోధింపఁ
బడి ఉండును ఇవిగాక ఉపవేదములు
నాలుగు కలవు అవి ఆయుర్వేదము ధను
ర్వేదము గాంధర్వ వేదము ఆగ్రవేదము
అనఁబడు

‘యతోవా ఇహుని భూతాని జాయం
తే, యేనజాతానిజీవంతి, యత్ప్రియంత్యభి
సంవిశంతి,’ ‘సర్వజ్ఞం బ్రహ్మ జగతఃకార
ణమ్” ‘సర్వం ఖల్విదంబ్రహ్మ” ‘ఆకాశ
శరీరం బ్రహ్మ” ‘స ఇమాకాలోకాకా అ
స్యజీ” ‘యోబ్రహ్మణం విదధాతిపూర్వం
యోనైవే దాంశ్చ ప్రహణోతి” ‘కోహ్యే
వాన్యాత్ కఃప్రాణ్యాత్, యచేష ఆకాశ
ఆనంజోనస్యాత్” ‘తద్విష్ణోః పరమంపదం
సదావశ్యంతి సూరయః, అనేనజీవేన ఆత్మ
నాను ప్రవిశ్యనామరూపే వ్యాకరవాణి”
‘వేదాహమేతం పురుషంపహంతం ఆదిత్య
వర్ణం తమసఃపరస్తాత్” ‘యమేనైష వృ
ణతేతేన లభ్యః” ఏకంసంతం బహుధా
కల్పయతి” తత్ప్రప్ణోతదేవ అనుప్రవిశతి”
సచేవసోమ్యేదమగ్ర ఆసీత్, బ్రహ్మవా ఇద
మగ్ర ఆసీత్, ఆస్త్వా ఇదమేక ఏవాగ్ర
ఆసీత్, నబ్రహ్మీ, నేశానః, నేమేద్యావా
పుథీవీ నక్షత్రాణి”

“తరచోకమాత్మవిత” “సోకామ
యతబహుస్యాం ప్రజాయేయ” పురుష ఏవే
దగం సర్వంయద్భూతం యచ్ఛ్రభవ్యం”
‘తత్త్వమసి, అయమాత్మాబ్రహ్మ” ‘బితదా
త్మమిదంసర్వం” ‘సనైశరీరీ ప్రథమః”
‘నకర్మణాన ప్రజయూభనేనత్వాగేనైకే ఆ
మ తస్మేమానశుః” ‘సత్యంజ్ఞాన మనన్తం

బ్రహ్మ, విజ్ఞానమానందం బ్రహ్మ యత్సాద
రపరోక్షోద్భృష్టాయ ఆత్మాసర్వాంతరః”
‘ఆత్మవేదంసర్వం, ఆత్మనఃప్రాణ ఆత్మ
సోమన ఆత్మన ఆకాశ ఆత్మతస్వర, ఆ
త్మతన్ద్రేజ ఆత్మత ఆప ఆత్మత అవిర్భావతి
రోణావా ఆత్మతోన్మం” ‘నసంవృతేతిన్
తిరూపమస్య నచక్షుషా చశ్యతి కశ్చనైసం,
ఆశబ్దమ స్పర్శమరూపమవ్యయం” ఇత్యాది
శ్రుతివాక్యములు బ్రహ్మస్వరూపమును లెలు
తును

వేదవతి నీతయొక్క పూర్వజన్మ నామధే
యము ఈమె కుశభ్యజుఁడు అను మునికి
మానస పుత్రి అయి జన్మించి ఆతఁడు తన్ను
విష్ణుపునకు ఇచ్చి పెండ్లిచేయవలెను అని
నిశ్చయించుకొని ఉండఁగా రంభుఁడు
అను రాక్షసుఁడు ఈమెను తనకు ఇచ్చి
అని అడిగి ఆతఁడు అందులకు సమ్మతించక
పోఁగా ఒకనాడు రాత్రివేళ వచ్చి నిద్రిం
చుచు ఉన్న కుశభ్యజుని చంపి ఆబ్రహ్మ
హత్య తన్నుపట్టి బాధింపఁగా వాఁడును
మృతుఁడు అయ్యెను అంతట ఈమె
తండ్రి నిశ్చయించిన చొప్పున విష్ణువునే
వివాహముకా తలచి ఘోరతపము ఆచ
రించుచు ఉండెను అప్పుడు ద్విజయూ
ర్థము ఆదారిని పోవుచున్న రావణుఁడు
ఈమెను చూచి మోహించి తన్నువరిం
పుము అనఁగా ఈమె దానికి సమ్మతించక
వాఁడు బలాత్కారమున పట్టరాఁగా, ఓరి
దుష్టుఁడా నీపునన్ను అవమానించితివి కా
పున నేను ఈభూమియందే ఆయోని
ఃను అయి శుష్టి నీవంశమును నిన్నును
నాశముచేయుటకు కారణ భూతురాలను
అగుదును చూడుము అనివలికి యోగాగ్నిని
కల్పించుకొని అందుప్రవేశించి దేహమును
విడిచి పిమ్మట లంకలో ఒకతారక కొల

నిలో జనించి అందు శివపూజకొఱకు తా
 మర పూవులు కొయ్యచున్న రావణునికి ఒక
 కమలమునందు కనబడెను ఆశిశువును
 రావణుండు కొనిపోయి, అది లంకకు గాశ
 కురాలు అగును అని బ్రహ్మ రక్షస్సులు
 తెలుపఁగా తెలిసి, దానిని ఒక పెట్టెలో
 ఉంచి సముద్రమున నైచెను అది అలల
 తాఁకుడుచే ఆవలి దికి కొట్టుకొని పోయి
 భూమిలో పాదుకొని యజ్ఞము నిమిత్తము
 నేలను దున్నునపుడు జనకునకు దొరకెను
 అంతట అతఁడు ఆపెట్టెను తెలుచి చూచి
 అందు ఉన్న ఈశిశువును ఎత్తి పెంచి
 రామునికి ఒసఁగెను అనంతరము ఈమె
 రావణునిచే అపహరింపబడి సప్తత్రపాత్ర
 భాంధవముగా వాని నశింభ చేయుటకు
 కారణము ఆయెను

వేదశిరుఁడు ప్రాణుని కొడుకు ఉశేనస్సు
 తండ్రి మార్కండేయుని కొడుకు అని
 కొన్ని ఎడల చెప్పబడి ఉన్నది

వేదిక. ధర్మరాజు భార్య
 వేదండు. రు॥ పౌష్య రాజుకు ఉపాఖ్యా
 యులు అయోద్యోముని శిష్యుఁడు.

వేద బ్రహ్మ.
 వేదండు స్వాయంభువుని వంశస్థుఁడు అగు
 అంగుని కొడుకు పృథుచక్రవర్తి తండ్రి
 ఇతని మాత పృథ్వుపు పెద్ద మాఁతురు అగు
 శునీధ ఇతఁడు మాతామహుఁడు అగు
 పృథ్వువువలె కడుకూరుండు అయి ప్రవ
 ర్తించుచు ఉండఁగా ఆశ్రారత్వము ఓర్వ
 చాలక బ్రాహ్మణులు తమ శాపములచేత
 వీనిని ప్రాణహింసనిగఁ చేసి పిమ్మట తమ
 దివ్య జ్ఞానమువలన అందులకు కారణ
 మును ఎఱిగి అతనికి సంతతిని కలిగించు
 వారై అతని తొడలను ఒండొంటితో

రాయఁగా అండుండి బాహుకుండు అను
 ఒక నిషాదుండు నల్లని వికారరూపముతో
 వెడలివచ్చెను అపుడు వానిని పరిగ్రహింపను
 ఒక్క పురమునుండి వెడలకొట్టిరి అట్లు
 వెడలకొట్టబడిన వాని వంశస్థులు నిషా
 దులు అనబడుచు అడవులయందును కొం
 డలయందును తిరుగుచు ఉండుదురు ఇట్లు
 నిషాదరూపమున వేనుని దేహమునందలి
 పాపము వెలువడి రాఁగానే వాని బాహు
 వులను ఒండొంటి చేర్చి ఒరగిరి అప్పుడు
 అందు పృథుచక్రవర్తి శ్రుత్యైను

వేల మేరువుమాఁతురు సముద్రుని భార్య.

వై

వైదూర్యము. ఒకా సౌక వర్మతము ఇది
 నర్మదా తవతీనదల మధ్యగత ప్రదేశమున
 ఉండు నది చూ॥ ర. మధుండు.

వైతరిణి (౧) నరకమునంద ఉండెడు ఏలు
 ఇది పావులు శ్రుణ్యలోకమునకు పోకుండ
 అడ్డముగా ప్రవహించుచు ఉండును

(౨) పితరులకు స్వధవలన శ్రుత్యైన
 రెండవమాఁతురు

(౩) కలింగదేశముగుండ ప్రవహిం
 చునట్టి ఒకనది ఇందు సకలయజ్ఞములంబు
 ను ప్రశస్తము అయిన పశుభాగమును ధక్కు
 పతికి దేవతలును ఋషులును కల్పించిరి

వైదూర్యము నా॥ వైదూర్యము.

వైస్యండు చూ॥ నా॥ పృథువు ఇతఁడు
 వేనుని వామబాహువున శ్రుత్యైను

వైవ్రాజ. మేరువుకు పశ్చిమమున ఉండు ఒక
 గొప్ప అడవి.

వైవస్వతుండు. ఒకమఱువు వివస్వతుని కొ
 డుకు భార్య శ్రద్ధ కొడుకులు ఇత్యైకుం
 డు, సృగుండు, శర్వాతి, దిక్కుండు, దృక్కుం

డు, కరూణుడు, నవీన్యంతుడు, వృష
క్షుడు, నఖిగుడు, కపి, ఆను పడుగురు
వారలలో కవి ఆనువాచుడు వాల్మీకిమనందే
వృతుడు అయిననన సాధారణముగ
ఇతనికి తొమ్మండ్రు కొడుకులు అనియే ఎల్ల
వారలు చెప్పకొండరు

ఈతనినుండి వచ్చినవంశములలో ఇత్యై
కువంశము అనబడు ఇత్యైకుని జ్యేష్ఠపు
త్రుడు అయిన కుక్షీవంశము వానికి ఆరూ
ఢ్యానగరము రాజధానిగా ఉండెను కుక్షీ
తమ్ముడు అగు నిమివంశము వానికి మిధి
లానగరము ముఖ్యపట్టణము ఆయెను వైవ
స్వతుని పుత్రులలో కరూణుడు ఆనువాచ
డు పారివత్ర వర్ణలసమీపమున మహాబల
పరాక్రములు అగు కారూణులు అనెడు
క్షత్రియులకు ఆదిపురుషుడు ఆయెను
ఆతనిపుత్రులలోనే మఱి ఒకడు అగు నభ
గుని వంశస్థులు గంగాగండకీనదుల సంగ
మ సమీపమున గండకీదక్షిణ వీరమున ఉం
డు విశాలరాజ్యములకు ప్రభువులు అయి
వేటొకడు అగు శర్యావివంశస్థులు ఆనగ
దేశములయందు కుశస్థలిని ముఖ్యపట్టణ
ముగ కలిగి ఉండిరి

ఈకుమారులు పుట్టకమునుపు వైవస్వ
తుడు పుత్రాస్థిమై ఒకయంజ్ఞము చేయగా,
అపుడు వైవస్వతునిభార్య తనకు కూతురు
పుట్టునట్లు వేల్పుము అని యంజ్ఞము నడపెడు
కాలాతను వేడెను కావున ఆతడు అందు
లకు తగినసంత్రములను పరించి వేల్పును
అంతట ఇళా అనుకూతురు పుట్టెను. దాని
తో వైవస్వతుడు తృప్తిపొందక కొడుకు
కావలెను అని వసిష్ఠునివేడగా అతడు
ఆకూతును కొడుకుగ చేసెను ఆకొడుకు
సుదుష్కముడు అనునామము పడసి రాజ్య
ముచేయుచు ఉండురని ఒకప్పుడు వేటొ

డపోయి కుమారస్వామియొద్ద బ్రాహ్మ
అగు శరవణావనము చొప్పు ఎక్కటివలె ఆ
డుతనమును పొందెను అందులకు హేతు
వివరంగా, ముందు ఒకప్పుడు పార్వతి య
మేశ్వరులు ఆవనమునకు క్రీడించుచు ఉం
డి అప్పుడు ఆరహస్యము తెలియక కొండలు
మునులు అచ్చటికిరాగా పార్వతి నీగ్ధు
డెను అదిచూచి పరమేశ్వరుడు ఇదియె
లు విమగించాడు ఈ ఆశ్రమము ప్రవే
నను మగువ అగును అని పలికి ఉండెను
అది ఎఱుగక గుడ్డుమ్ముడు ఆ ఆశ్ర
మము ప్రవేశించి మగువ అయ్యెను ఆ
స్త్రీత్వమునువహించిన ఇళా బుధుని వెండ్లా
అలెనివలన పురురపుని కనెను వానివలన
చంద్రవంశము లభివృద్ధి పొందెను పిప
వైవస్వతుడు వసిష్ఠుని వేడి అతడు రుద్ర
నిగూర్చి తపమునలిపి ఆదేవుని ప్రసాద
మున ఒకమాసము శ్రీరూపమున ఇలగాను,
మఱి ఒకమాసము పురుషరూపమున గుడ్డు
మ్ముడుగాను ఉండునట్లు ఎరము పడయ
గా సంతసించి గురువును సమ్మనించెను

వైశంపాయనుడు రు|| విశంపుడు ఆను
ఒక ఋషి కొడుకు. వ్యాసశిష్యులలో
ఒకడు ఇతడు జనమేజయునకు వ్యాసో
పదేశమున భారతమును వినిపించెను ఇతడు
యజుర్వేదాధ్యేత

వైశ్రవణుడు కుబేరుడు విశ్రవుని కొమా
రుడు అగుటచే ఇతనికి ఈపేరు వచ్చెను
వైశ్వదేవము భోజనార్థమయ్యెను, జీవహిం
సాప్రయత్న పాపనివృత్త్యర్థమయ్యెను, బ్రా
హ్మణులు నిత్యము చేయవలసిన కర్మ

వైశ్వానరుడు (౧) అంగిరసుని వంశస్థు
డు అగు అగ్ని ఇతడు శాండిల్యవంశస్థు
డు అగు విశ్వానరుని కొడుకు అని కొన్ని
యెడల చెప్పవలసి ఉన్నది

(౨) దనువుపుత్రుఁడు ఇత నికి ఉపదాసవి, హయశిర, కాలక, పులో మ అని నలువురు కొమార్తలు అందు ఉప దాసవి హిరణ్యాక్షునికిని, హయశిర క్రతు పునకును, కాలకయు పులోమయు కశ్యపు నికిని భార్యలు అయిరి

వైశ్వరము ఒకానొకపర్వతము ఇదిమగధ దేశమునకు రాజధాని అగు గిరివ్రజమునకు చుట్టును ఉండు కొండలు అయిదింటిలో ఒకటి

వృ

వ్యాసుఁడు రు॥ కృష్ణదైవపాయనముని తండ్రి పరాశరాముని తల్లి సత్యవతి. వేద ములను ఇతఁడు విభజించి చక్కఁజేసి ఈ వేరు పొందెను మఱియు ఇతఁడు భారత మును రచించినదిమొకాక పదునెనిమిది పురాణములను కావించి బ్రహ్మసూత్రము మొదలు అగు వేదాంత గ్రంథములను అనేక ములను రచించెను ఇతనికొడుకు శు కుఁడు చూ॥ వేదములు

పుష్టి పుష్పార్జునికి దాపయందు పుట్టిన కడపటి కొడుకు ఇతనిభార్య పుష్కరిణి కొడుకు సర్వతేజస్సు అన్నలు ప్రబోధుఁ డు నిశీధుఁడు

వోష్టుముఁడు. (౧) కంఠుని భృత్యుఁడు అగు ఒక అసురుఁడు వీఁడు కృష్ణునిచే వ్రేపల్లె యందు చంపబడెను

(౨) య॥ దశార్జుని కొడుకు

శ

శంకరకవి. ఒక ఆంధ్రకవి. ఇతఁడు హరి శ్చంద్రోపాఖ్యానమును రచించెను శంకరాచార్యుల అద్వైత మఱి ధారకుఁడు అగు ఒక ఆచార్యులు ఈయన సుమారు

౧౨౦౦ సంవత్సరములకుముందు మళయాళ దేశమున ఒకనంబూరి బ్రాహ్మణునికి జన్మించి, జైనిబాధ్ధాదినాస్తికమతముల ఖండించి స్వార్థము వైఖ్యవము సౌరము శాక్తేయము గాణపతము పాశుపతము అను ఐక్యతములను స్థాపనచేసిన ఆవతార పురుషుఁడు గోవింద భగవత్పాదాచార్యుల శిష్యులు ఈయన సశరీరముగ వైకృతాసమునకు పోయి యోగ భోగాదినామకములు అగు అయిదు చంద్ర మాళింగములను ఈపుడమికి కొనివచ్చెను అనియు, పరకాయవ్రవేశాది మహామహిమ కలిగి ఉండెను అనియు శంకరవిజయాది గ్రంథములవలన తెలియనగు మఱియు ఈ యన అనేకదేశాటనముచేసి ఆచ్చటచ్చట అనేకులతో వాదించి వారినిజయించి అద్వైతమతమును స్థాపించెను ఇదికాక ఈయన ఉపనిషత్తులు బ్రహ్మసూత్రము భగవద్గీత మొదలు అగు అనేకమతగ్రంథములకు మహా భాష్యములను రచించెను హిమవంశమున ముప్పది రండవయెట ఈయన సమాధి చెందెను

శంకరుఁడు శివునికి నామము శంకుఁడు య॥ కంఠుని తమ్ముఁడు శంకుశిరస్సు దనువుత్రులలో ఒకఁడు శంఖచూడుఁడు ఒక గుహ్యకుఁడు ఇతఁడు బృంహావనమున ఉండిన గోపికలను ఒకప్పు డు ఉత్తరదిక్కునకు కొనిపోయి కృష్ణునిచే మడిసిన కుబేరభటుఁడు శంఖపాలుఁడు నలుపుర లోకపాలురలో ఒక్కఁడు. శంఖుఁడు విరాటరాజు కొడుకు ఉత్తరుని అన్న శంతనుఁడు కు॥ ప్రదీపునికి సునందయందు పుట్టినకొడుకు ఈతనికి మొదటిభార్య అగు మానవరూప భారిణియైన గంగయందు భీష్ముఁ

దును, రెండవభార్య అగు సత్యవతియందు
 శ్రీత్రాంగు విదిత్రీరుద్రులును పుట్టరి సము
 ద్రుండు శత్రునుండగు పుట్టెను అని చెప్ప
 దును చూ॥ ప్రదీపుండు భీష్ముండు

శంభుండు ద॥ ప్రకృష్ణుండు పుట్టినతోడనే
 శురీటంట శొచ్చి అశకువును కొనిపోయి
 సముద్రమున నైచిన రాక్షసుండు వీండు
 అతిహాయిని ప్రకృష్ణునిచే చంపబడె
 ను చూ॥ ప్రకృష్ణుండు ఇతని చంపు
 టచే మత్తడునికి శంభురారి అనునామము
 కలిగెను

శంభుండు శివుండు
 శరయుండు యాగములయందు మొదట హవి
 స్సునందలి ఆజ్యమును కొనునట్టి అగ్ని
 తండ్రి బృహస్పతి భార్య సత్య.

శకంధర ఆంధ్రదేశమునందలి ఒకసామంత
 రాజుయొక్క పట్టణము ఒకానొక దేశము
 అనియు చెప్పదురు

శకటాసురుండు ర॥ కంఠుని భటులలో
 ఒకండు వీండు కృష్ణుండు ప్రేపల్లెయందు
 శకువుగా ఉండునపుడు శకటరాజముగ
 వచ్చి అతని పాదతాడనముచే వికలాంగు
 డు అయి చచ్చెను

శకము ఒకానొక దేశము ఇది సింధునదీ
 సంగమస్థానమునందలి పశ్చిమదిగ్భాగము
 ఈ దేశమున వసించువారు శాకులు అనఁ
 బడుదురు

శకుంతల దుశ్యంతమహారాజు భార్య భరతుని
 తల్లి ఈమె విశ్వామిత్రునికి మేనకయందు
 పుట్టెను పుట్టినతోడనే ఈమెను జననీజన
 కులు ఇరువురును మాలినీ నదియందలి ఇసు
 కదిబ్బలలో పాటవైచి పోగా అచటివక్షు
 లు తమతొక్కలతో కప్పి క్రూరముగముల
 వార పడకుండునటుల రక్షించెను అది

కారణముగా ఈమెకు శకుం అనుపేరు
 కలిగెను అట్లు ఈమె దక్షులచేత రక్షింప
 బడుచు ఉండగా అచటికి స్నానముచేయు
 నిమిత్తము కణ్ణమహాముని వచ్చి ఈబిడ్డను
 చూచి ఎత్తకొనిపోయి తన ఆశ్రమమున
 ఉంచి పెంచుకొనెను కనుక ఈమె కణ్ణ
 మహామునికి మాతృు అయ్యెను అట్లు
 పెరిగి ఈదేఱ కణ్ణాశ్రమమున ఉండగా
 ఒకనాడు దుశ్యంతుండు వేటాడుచు అర
 టికి వచ్చి గాంధర్వనిని ఈమెను వెండ్లి
 ఆడి భరతుని కనియెను

శకని (1) ది॥ హిరణ్యాక్షుని కొడుకు
 (2) య॥ దశరథుని కొడుకు
 (3) గాంధార దేశపురాజు అగు
 శుబలుని కొడుకు గాంధారికి సోదరుండు
 దుర్యోధనుని మేనమామ వీండు దుర్యోధను
 నికి మాటుగా ధర్మరాజు జూదమాడి
 పాండవుల సంపద అంతయు గెలుచుకొనెను
 వీండు ద్వాపరాంశమున జనించినవాండు

శక్తి (1) రు॥ వసిష్ఠుని పెద్దకొడుకు పరా
 శరుని తండ్రి వ్యాసుని తాత

(2) అలోకకారణకర్త్రీ అగు శ్రీ దేవత
 శక్రదేవుండు కలింగదేశపురాజు అగు శ్రుతా
 యువుయొక్క రెండవ కొడుకు

శక్రుండు చూ॥ నా॥ ఇంద్రుండు
 శచి ఇంద్రునిభార్య పులోముని మాతృు

శతజిత్తు (1) య॥ భజమానని కొడుకు
 (2) ప్రి॥ రజుని కొడుకు ఇతనికి
 నూలుపురు కొడుకులు అందు జ్యేష్ఠుండు
 విష్వశ్శోఠి

(3) య॥ మొదటి సహస్రజిత్తు
 కొడుకు ఇతనికొడుకులు మహాహయండు
 వేణుహయండు హేహయండు

శతద్రువు ఒకనది ఇది హిమవత్సర్వతమునకు ఉత్తరమున ఉత్పత్తి అయి సింధునదిలో సంగమము అగుచు ఉన్నది

శతధన్యుడు య॥ హృదికుని కొడుకు దేవ మిథుని తమ్ముడు ఇతడు సత్యభామను తనకు ఇయ్యకపోయెను అని సత్రాజిత్తు నిద్రపోవుచు ఉండుతఱిని అతని చంపెను అందుకయి కృష్ణుడు ఇతని చంపెను చూ॥ శమంతకమణి

శతధృతి (౧) బహ్మ (౨) ప్రాచీనబ్ధి భార్య సముద్రని కూతురు ప్రచేతగుల తల్లి

శతపర్వ శుక్రుని భార్య శతమఖుండు దేవేంద్రుండు నూఱుయజ్జములు చేసినవాడు అని వ్యుత్పత్త్యర్థము.

శతయావుండు. కేకయవంశజుండు అయిన ఒకరాజుని ధృతరాష్ట్రుండు వసవాసము చేయ పోయినపుండు ఈతని ఆశ్రమము నందు కొన్ని దినములు ఉండెను

శతరూప స్వాయంభువుని భార్య ఈమె బ్రహ్మచే మొట్టమొదట సృజియింపబడిన స్త్రీ

శతవతి శుక్రీపుని నేనావతులలో ఒకడు వీడు నీతను వెదుకుటకై ఉత్తరదిక్కునకు పోయిన వానరులకు మొనగాడు. ఇతని శతవతి అనియు అంకురు

శతశృంగము ఒకాశుకపర్వతము ఇచ్చట పాండురాజు మృగశాపమువలన చింతా క్రాంతుండు అయి కుంతిమాద్రులతో తపము సలిపెను ఇవట ఉండునపుడే కుంతి మాద్రులకు దుర్వాసుండు ఉపదేశించిన మంత్రబలముచే పాండవులు అయిదుగురును జనించిరి

శతనేనుండు య॥ కృష్ణనివంశస్థుండు అగు ఉగ్రనేనుని కొడుకు

శతానందుడు (౧) బ్రహ్మ (౨) గౌతమునకు అహల్య యందు శ్రుష్టినకొడుకు జనకమహారాజు పురోహితుండు

శతానీకుండు (౧) నకులునకు ద్రౌపదియం దు శ్రుష్టినకొడుకు (౨) అభిమన్యుని పౌత్రుండు అగు జనమేజయుని కొడుకు

శతాయువు చూ॥ నా॥ చిరాయువు

శత్రుఘ్నుండు (౧) దశరథుని కడపటి కొడుకు తల్లి సుమిత్ర రాముని తమ్ముండు భార్య కుశధ్వజుని కూతురు అగు శ్రుతకీర్తి ఇతడు రామునియనుజ్ఞను పొంది లోకకంటకుండు అయిన లవణాసురుని చంపి లోకు లబాధ నివారించెను

(౨) య॥ అక్షారుని అను జుండు

(౩) య॥ ఏకలవ్యునియన్న దేవశ్రవణుని పెద్దకొడుకు

శత్రుజిత్తు కా॥ చూ॥ నా॥ ప్రతర్దనుండు శని } నవగ్రహములలో ఏడవగ్రహ శనైశ్చరుండు } ము సూర్యునికొడుకు యముని తమ్ముండు

శబరి వంపాతీరమునందలి మతంగాశ్రమమున ఉండిన రామభక్తురాలు అయిన ఒక బోయిత మతంగునిశిష్యురాలు. ఈమె రాముని యనుగ్రహమువడసి మోక్షము చెందెను

శబస్తుండు ఇ॥ మొదటియవనాశ్వుని కొడుకు. బృహదశ్వని తండ్రి ఇతడు గౌడదేశమున శాబస్తి అనుపట్టణమును నిర్మించెను.

శమంతకమణి ఇది సూర్యునిచే సత్రాజిత్తు నకు ఈయించెడిన మణి ఇది ప్రతిదినము ను ఎనిమిదివారుపుల సువర్ణమును ఒక

గురు ఒక్కనాడు సత్రాజిస్తు యొక్క
 తల్లికడు అగు ప్రాణేనుడు దీనిని కంఠమున
 తాల్చి అడవికి పోగా అతనిని ఒకనింజాము
 చంపి ఆమెనిని కొనిపోవుచు ఉండెను అది
 చూచి జాంబవతుడు ఆనింగమను చంపి
 దానిని ఒక ఉన్నమనిని కొనిపోయి తనకూ
 తురు అగు జాంబవతి యొక్క ఉయ్యాల
 యందు వ్రేలకట్టెను అంతకుముందు ఈమ
 డని కృష్ణుడు తనకు ఇచ్చి అని సత్రాజి
 స్తును అడిగి ఉండినందున ఈమణితై కృష్ణు
 డే ప్రాణేనుని చంపెను అని ఒక అవవాదము
 కలిగెను అంతట కృష్ణుడు ఆనిందను
 పోగొట్టుకొను నిమిత్తము జాంబవతుడు
 ఉన్నగుకూతుపోయి ఆతనితో ఇరువదియెని
 మిది దినములు పోరాడి ఆమెనిని కొనివచ్చి
 సత్రాజిస్తునకు ఇచ్చించెను అంతట సత్రా
 జిస్తు కృష్ణునిపై లేని అవవాదమును కల్పిం
 చితిని, ఇందువలని విరోధము చూసనట్టి ఉపా
 యము ఏది, అని విచారించి తనకొకూడై
 అగు సత్యభామను కృష్ణునకు ఇచ్చి అతని
 వలన మన్నన పడెనను ఈ సత్యభామను
 తొలుత శతభన్యునకు ఇచ్చునట్లు వాగ్దత్త
 ముచేసి ఉండెను కనుక అట్లు జరపక తప్పి
 నందులకై శతభన్యుడు కోపించి సత్రా
 జిస్తును చంపి ఆమెనితీసికొని పోయి అక్రూ
 రునివద్ద దాచి సత్యభామవలని ప్రేమచే
 కృష్ణుడు తన్ను చంపును అని తలచి వెళ
 చి ఒక వేగముకల గుడ్డమును ఎక్కి మిధి
 లానగరమును గూర్చి పోయెను ఆసంగతి
 కృష్ణుడు తెలిసికొని వానిని వెంబడించి
 తఱమి వట్టి చంపి వాని వస్త్రములయంద
 నుజినివెదక కానకవచ్చి ఆవృత్తాంతము
 సత్యభామకు చెప్పి మణిపోయిన పోబడి
 విచారించుచు ఉండెను అదితెలిసి అక్రూ
 రుని మణి తనవద్ద ఉండుటచే తనకు

ఏమి కిడు మూడునూ అని వచ్చి
 దేశాంతరము పోయెను అంతట ద్వారక
 లో వెక్కులు ఉత్పాతములు పుట్టెను
 అందులకు కారణము అక్రూరుడు ఊరు
 విడిచిపోవుటయే అని తెలిసికొని కృష్ణుడు
 అతనిని వెదకి పిలుచుకొనివచ్చి సనానించి
 మణి నీవద్దనే ఉంచుకొమ్మ అని చెప్పెను
 అదివని అక్రూరుడు మణి తాను గ్రహిం
 చుటకు ఒప్పుకొనక కృష్ణునికే తెచ్చి ఇచ్చి
 తనంతట తాను పోయెను

శమంచకము కురుక్షేత్రము శ్రేతాద్వా
 వరయుగ సంధియందు పరశురాముడు
 మదాంధీభూతులు అయిన క్షత్రియులతో
 ఇరువదియొక్కమాటు పోరాడి రాజులను
 ఎల్ల చంపి వారిరక్తముతో అయిదు మడు
 గులు కావించి ఆరుదిగ జలముల పితృరర్ప
 ణము చేయంగా ఆపితృగణముచే ప్రాప్తి
 తుడు అయి ఉపశమిత క్రోధుడు ఆయె
 ను దానజేసి రత్నమీపప్రదేశము శమం
 తపంచకము అనఁచుకొనెను అందు పాండ
 వులును కౌరవులును పదునెనిమిది అక్ష
 హిణుల బంతులతో పదునెనిమిది దినములు
 యుద్ధముచేసి అదికారణముగ దీనికి కురు
 క్షేత్రము అను పేరును కలిగెను

శమరుడు రు|| ఇతఁడు భర్తూరాజుతో
 కూడ తీర్థయాత్రచేసెను.

శమీకుడు. (౧) రు|| శృంగి తండ్రి. చూ||
 పరీక్షిత్తు

(౨) భోజ వంశమున జనించిన
 ఒక రాజు

శముడు భర్తూనికి శ్రద్ధయందు పుట్టిన శుద్ధ
 కొడుకు ఇతని యనుభాలు కాముడు
 హనుడు భార్య సంక్రీతి

శరద్వంతుడు రు|| నా|| సత్యభృతి శతా
 నందుని కొడుకు

శరభంగుండు దండకారణ్యమున ఉండిన ఒక మహర్షి ఇతనిని స్వర్గ లోకమునకు పిలుచుకొని పోవ ఇంద్రాదిదేవతలు తామే ఇతని యాశ్రమమునకు వచ్చిరి రాముండు దండకారణ్యమునకు రాగానే అతని దర్శనము చేసికొని శరభంగ మహాముని స్వర్గస్థుండు ఆయెను ఇతని యాశ్రమము జాహ్నువీనదికి సమీపమున ఉండెను

శరభుండు గుగ్రీవుని నేనానాయకులలో ఒకఁడు ఈవాసరుండు పర్జన్యుని వలన శుభ్రైను

శరావతి ఒకానొక పిలు దీని ఒడ్డన ఆల్లు విశేషముగ మొలిచి ఉండును కనుక దీనికి ఈనామము కలిగెను

శర్మిస్త యయాతి యొక్క రెండవ భార్య వృషపర్వునిమాఁతురు చూ॥ వృషపర్వుండు

శర్యాతి (౧) వైవస్వతమనువు కొడుకులలో ఒక్కఁడు ఇతఁడు ఇత్యైకునితమ్ముండు ఇతనికి ఉతానబద్ధి ఆసర్వుండు భూరినే నుండు అను మువ్వురు కొడుకులును గుకన్య అను మాఁతురును కలిగిరి చూ॥ గుకన్య (౨) శు॥ చు॥ నా॥ సంయాతి

శర్వుండు నరిష్యంతుని వంశస్థుండు అగు ఒకరాజు

శర్వుండు (౧) అష్టమూర్తులలో ఒకఁడు (౨) శివునికి నామాంతరము

శలుండు పరిక్షిత్తునకు గుశోభయందు పుట్టిన కొడుకు ఇతఁడు వామదేవబుషియొక్క గుట్టములను అడిగి శుచ్చుకొని మరల ఇ య్యనందున ఆబుషి కోపానలమున ఇతఁ డును ఇతని తమ్ముండు తలుండును మడిసిరి

శల్యుండు (౧) మద్రదేశపురాజు మాద్రీ తోఁబుట్టువు నకులనహదేవులకు మేనమా ము పగఱకు హృదయశల్యము అగుటచే ఇ తనికి ఈనామము కలిగెను అశ్వహృదయ జ్ఞానమున ఇతఁడు స్రసిగ్గుండు కనుక దు ర్యోధనుండు ఇతనిని కృష్ణసారధ్యమునకు ఎదురుగ కన్గనికి సారధ్యము కావించ ప్రా గ్నించెను అట్లు అయినను ఇతఁడు అర్జున పక్షపాతియై కర్ణకరోరములు అడి కన్గని యుత్సాహమును మిగుల కొఱత పడచేసె ను ఇతఁడు ధర్మరాజుచే చంపబడెను

(౨) సోమదత్తుని మూండవకొమా రుండు

(౩) ద॥ విశ్రచిత్తికొడుకు

శశాంకుండు చంద్రుండు శశమును చిహ్న ముగా కలవాఁడు అని పుస్త్యత్తి

శశిబిందువు య॥ క్రోజ్ఞివంశజుండు అగు చిత్రఛనిపుత్రుండు ఇతఁడు అనేకకార్య లును పుత్రులును కలవాఁడు అందు ము ఖుంలు అట్లురు పృథుశ్రవుండు పృథుదా గుండు పృథుకీర్తి పృథుజయండు పృథుక ర్ముండు పృథుయశుండు

ఈశశిబిందువు చతుర్థశమహారత్వుండు* అయిన చక్రవర్తి అని పేర్కొనఁబడియెను

శా

శాండిలి (౧) ఋక్ష పర్వతమున తపము ఆచరించుచు ఉండిన ఒక బ్రాహ్మణిస్త్రీ ఈపెను గాలవమహర్షి గుర్వర్థము గరు డునితో మాడి గుట్టములను వెదక పోవు నపుడు దర్శనము చేసికొనెను

* చతుర్థశమహారత్వునివరణము “చక్రంధోమణిఃఖడ్గంచర్మరత్నంచపంచమం । కేతుర్ని ధిచ్ఛసఛైవ ప్రాణహీనానిచక్షతే । భార్యాపురోహితశ్చైవనే నానీరథకృచ్ఛయః । పత్యశ్వకల భాశ్చేతిప్రాజినస్సప్తకీర్తితాః” ఇచట రత్నము అనఁగా జాతిశ్రేణ్యసంజ్ఞ

(1) ప్రజాపతిభార్య అగ్ని అను
వసువు తల్లి

శాండిల్యుడు (1) ఒకానొక ఋషి

(2) నందుని వంశస్థుల వలన
చంద్రగుప్తునికి రాజ్యమును రాజ్యి ఇచ్చిన ఒక ప్రాహ్లాదుడు

శాంత రోమపాదుని పెంపుడు కూతురు
ఋశ్యశృంగిని భార్య ఈమెను కాంత అనియు చెప్పదురు

శాంతి (1) పు! మిథుని పాత్రుడు
నీలుని పుత్రుడు

(2) దేవకుని కూతురు వసుదే
పుని భార్య

శాకల్యము మద్రదేశమునకు రాజుకాని

శాకల్యుడు (1) రు|| ధృతరాష్ట్రుడు వన
వాసమునకు పురజనులచే అనుజ్ఞ వడయు
కామున అతనికి దుఃఖాపశమముగ
తత్త్వోపదేశము చేసిన ముని

(2) రు|| వేదమిత్రుని శిష్యు
డు అయిన శాభరి కొడుకు ఇతఁడు
తాను అభ్యసించిన ఋగ్వేదశాఖను అయి
చు విధములుగ విభజించి వాత్స్యఁడు
మాద్వల్యుఁడు శాలీయుఁడు గోముఖుఁడు
శిరుఁడు అనుశిష్యులకు ఉపదేశముచేసెను

(3) రు|| ఋగ్వేదమును సుం
కాతలుగ భాగించిన ఒక ముని

శాకుంతలము ఒక సంస్కృత నాటకము
ఇది కాళిదాస ప్రణీతము స్వభావోక్తి
యందు మిగుల ప్రసిద్ధికి ఎక్కి ఉండును
కణ్వామహర్షి యాశ్రమమున దుష్కంఠుఁడు
శకుంతలను వివాహమై తనతోడి సంగమ
మున గర్భిణి అయిన ఆమెను కణ్వుఁడు
తన బద్ధకు పంపగా దుర్వాసునిశాపముచే
ఆమెను పెండ్లాటను మఱచి అనాదరముచేసి

పిమ్మట స్మృతికివచ్చి మారీచమహర్షి యా
శ్రమమున ప్రసవించి కొడుకుతోకూడి ఉం
డిన శకుంతలను తోడుకొని వచ్చిన కళ
కుందు తెలుపఁడి ఉండును

శాకులు సింధునదీ సంగమ స్థానముయొక్క
వచ్చిచు దిగ్భాగము ఆగు శకదేశమున వా
సము చేయువారు

శాక్తేయులు తంత్రోపాసకులు వీరు 'స
ర్వంశక్తి మయంజగత్' అని శక్తియందు
సర్వప్రప్యత్యాది కర్తృత్వమును స్థాపించి
అగ్రనారీశ్వరుఁడు అగు శివునియందలి శ
క్తింశము విశేషము విశ్వసించి వామా
చార సంప్రదాయమును ఆవలంబింతురు

శాక్యముని ఇత్యైకు వంశస్థుఁడు అయిన
బృహద్దలుని వంశమున జనించినవాఁడు
ఇతనితండ్రి గోతముఁడు కనుక ఇతఁడు
గౌతముఁడు అనియు అనఁబడును క్రీ శ
౬౦౦ సంవత్సరములకు ముందు ఇతఁడు
ఉండినట్లు తెలియును ఇతనికి ఏడవ తర
మువాఁడు ఇత్యైకు వంశమునకు కడఁటి
వాఁడు అయిన సుమిత్రుఁడు ఇతనినే
బౌద్ధమతస్థాపకుఁడు అయిన బుద్ధుఁడు అని
నుడుపుదురు

శాబస్తి గౌడదేశమునందు శబస్రునిచే నిర్మిం
పఁబడిన పట్టణము

శాన్తికులు మందపాలుని కొడుకులు వీరు
నలుపురును మందపాలుని ప్రార్థనచే ఖాం
డవదహనమవుదు అగ్నిచే కాల్పఁబడతైది
శార్దూలుఁడు ర|| రావణునిచారులలో ఒకఁడు.

శాలివాహనుఁడు ఒక శకపురుషుఁడు ఇత
నిచే విక్రమార్కుఁడు చంపఁబడెను ఇతఁడు
నాగేంద్రుని వరప్రసాదమువలన కుమ్మర
కన్నెకు జనించెను అని చెప్పెదరు "శక
కర్తావిక్రమజిత్ కాసీనశ్శాలివాహనః" అని

ప్రమాణము ధైరణము అనుపట్టణమునందు సోమకాంతరాజు రాజ్యముచేయుచుండగా అందు నీతిసంపన్నుడును ధార్మికుడును అయిన సులోచనుడు అను బ్రాహ్మణుడు ఒకడు ఉండెను అతనికి సుమిత్ర అను కూతురు ఒకతె కలదదానికి నాలుగేండ్ల ప్రాయమున దానితల్లి చనిపోయినందున తండ్రిచేతనే పెంపకబడి వివాహముకాకమునుపే ఋతుమతి అయి దైవికముగా తట్టించిన ఒక పురుషుని కూడి గర్భిణియు ఆయెను అప్పుడు సుమిత్ర తనకు గర్భము కలుగుటచే తన్ను లోకులు నిందితురు అను వెఱపుచే చింతా క్రాంతమై తనయొద్దకు వచ్చుచున్న పురుషునితో తన మనోదుఃఖమును చెప్పెను అందుకు అతడు నేను మనుష్యమాత్రుడను కాను ఆదికేఱుడిను, నీకు నాసంగమును వలన శకకర్షయు పరాక్రమశాలియు అగు సత్పుత్రుడు జనింపకలడు దీనిచే నీకుఁ గాని నీకండ్రికిఁగాని సంకటములు పొసఁగునెడ నన్ను తలఁపుము నేను అప్పుడే వచ్చి మీసంకటములను తొలగించి పోయెదను అని చెప్పి తన నిజరూపమును చూపి అంతర్ధానము అయి పోయెను అంతట ఈవర్తమానము అంతయు సుమిత్ర తన తండ్రితో చెప్పి అతడు దైవ సంకల్పము చొప్పున ఏది ఎట్లు జరగవలెనో అట్లు జరగకపోదు అనిచెప్పి తన్ను మన్నింపఁగా, నిశ్చింత అయి ఉండెను అనంతరము సుమిత్ర పెండ్లికాకమునుపే ఈడేటుటయు వెంటనే గర్భము భరింపుటయు వాచిచుట్టములకు అందఱకు తెలిసి ఈతండ్రిబిడ్డలను వెలివేసి రాజునకును ఈవృత్తాంతము తెలిపి అందులకు రాజు వారిని తనపట్టణము నుండి వెళ్లఁగొట్టించెను. అంతట సులో

చనుడు పట్టణమునకు వెలుపల ఒక కుమ్మరవానియింట చేరకాలము గడవుచు ఉండగా శాలివాహనుడు జనించి బాల్యమునందే తనతోడిబాలురను కూర్చుకొని తాను రాజు అనియు తస్మిన్వారు మంత్రిమొదలగువారు అనియు నిరూపించుకొని రాజ్యభారము చేయువానివలె ఆటలాడుచు ఉండెను వీని ఆటలు చూచునట్టి కుంభకారులు అందఱు ఆశ్చర్యపడుచు మెచ్చుకొనుచు ఉందురు అట్టియెడ శాలివాహనుడు ఆకుంభకారులను చూచి రాజు యొక్క దర్బారులో నడచునట్టి వ్యవహారముల నానాడు విచారించుకొనివచ్చి నాకు తెలియఁజేయుఁడు అనిచెప్పఁగా వారును అట్లే చేయుచు ఉండిరి అంత ఒకనాడు శాలివాహనుడు తన సహవాసులు అగు బాలురతోడ కొలువుతీరి ఉండఁగా ఒక బ్రాహ్మణుడు వచ్చి ఎగతాళికి పంచాంగము చెప్పెను అప్పుడు శాలివాహనుడు ఓ బ్రాహ్మణుఁడా మన రాజ్యమునకు యోగము ఎట్లున్నది అని అడిగెను అందుకు ఆ బ్రాహ్మణుడు మీరాజ్యమునకు ఏమి లెస్సగా ఉన్నది అని చెప్పఁగా ఆచ్చట కుమ్మర వములో ఉన్న కడవ ఒకటి ఎత్తి అతనికి బహుమానముగా ఇచ్చి పంపెను అది మఱు నాడు స్వర్ణమయము బనందున ఈబాలుఁడు బంగారు కడవలు దానము చేయువాఁడు అని లోకమందు అంతట ఒక వ్రహ్మదము విస్తరిల్లెను అనంతరము ఇతఁడు అచ్చటి కుమ్మరవారిచే ఏనుఁగులు గుడ్డుములు రథములు పదాతులు అనేకు చతురంగ బలములను మఱి తో చేయించుచు ఉండెను. అట్టియెడ ఈవృత్తాంతము అంతయు విక్రమార్కుఁడు విని వీనిని తన పట్టణమునకు రప్పించి చూచి సంభాషింపవలెను అని బహు

ప్రయత్నములు చేసెనుకాని ఆయత్నములు
 పిరియం కొనసాగక పోయెను అప్పుడు
 పురందర పురము అను పట్టణమునందు ఉన్న
 ధనంజయుడు అను ఒక వైశ్యుడు తన
 మరణకాలమున తాను ఎందుకొనెడు వం
 చము నాలుగుకోట్లకొండను ఉమక, బొగ్గు,
 మన్ను ఎముకలును పాతిపెట్టె తనకొడుకు
 లను నలుపురను పలిచి ఈమంచపు కోట్ల
 కొండ వూడ్చియుండు ధనమును మీరు నలు
 గురును సుమభాగముగా పంచుకొని జీవిం
 పుండు అని చెప్పి మరణమును పొందెను
 ఆమమారులును తండ్రికి జరగవలసిన అన్ని
 సంస్కారాది క్రియలు నెఱవేర్చి తమ
 తండ్రి చెప్పినచొప్పున వంచపు కోట్లకొండ
 త్రవ్వి అందు కనబడిన వస్తువులను చూచి
 వానిని పంచుకొనువిధము ఇచ్చిది అని తెలి
 యక అప్పుడు ప్రస్థితై ఉన్న రాజులను
 న్యాయాధిపతులను తమకు విభాగ నిర్ణయ
 ము తెలుప ప్రార్థించి ఎవరివల్లను కాక
 పోగా, తుదను విక్రమార్కుని యొద్దకు
 పోయి ఆతనివల్లను కాక పోవుటచే, ఇంక
 తిరిగి ప్రయోజనము లేదు అని నిస్పృహయై
 తమనివాసములకు పోవుచు మార్గవశమున
 ఈ శాలివాహనుడు ఉన్నచోటికి వచ్చిరి
 అప్పుడు శాలివాహనుడు వారిసంగతి విచా
 రించి వై నాలుగు వస్తువులను జ్యేష్ఠును
 క్రమముగా ఒక్కొక్కడు ఒక్కొక్క దా
 నిని తీసికోవలసినది అని మీరండ్రి యభి
 ప్రాయము అది ఎట్లు అనగా పెద్దవానికి
 మట్టి ఇచ్చెను దానికి తనభూమి అంతయను
 ఆతనిది అని అర్థము రెండవవానికి ఉముక
 ఇచ్చెను దానికి తనభాష్యమంతయు వా
 నిది అని అర్థము మూడవవానికి బొగ్గు
 ఇచ్చెను దానికి బంగారు వెండి మొదలగు
 లోహద్రవ్యము సుర్యమును ఆతనిది అని

అర్థము నాలవవానికి ఎముకలు ఇచ్చెను
 దానికి గోధనము సుర్యమును వానిది అని
 అర్థము అని భాగ నిర్ణయమును జరిపిం
 చెను వారు అది సంతోషనీర్వు అని
 సంతోషించి తమ పట్టణమున సుఖముగా
 ఉండి అనంతరము విక్రమార్కుడు ఈ
 వృత్తాంతమును విని శాలివాహనుని లోక
 ఆచుకొనని యెడ తనకీర్తి మాసిపోను అని
 ఎంచి చతురంగ బలములతో శాలివాహ
 నుడు ఉన్న పట్టణమునకు రాగా అసం
 గతి తెలిసి శాలివాహనుడు మ్యూర్తో
 యించి ఉండిన చతురంగ బలములను నా
 గేండ్లుని యనుగ్రహమువలన జీవము కల
 వానిగా చేసికొని ఎదిరించి విక్రమార్కుని
 చంపి ఆతని సైన్యమును వర్షదానదివఱకు
 తఱుముకొని పోయి అందుంచి వెనకికు
 మరలెను కనుక సర్వదకు దక్షిణమున శాలి
 వాహనశకమును ఉత్తరమున విక్రమార్కు
 శకమును వాడబడుచు ఉన్నది ఇతఁడు
 పిమ్మట మహాకవియై వైవ్యశాస్త్రము, ఆశ్వ
 శాస్త్రము, సప్తశతి అను అలంకార గ్రంథ
 మును, రచించెను

శాలివాహనుడు ఒకానొక మునీశ్వరుడు
 పాండవులు లక్కయిల్లు వెలువడి హిరిం
 బుని వనముకుండ ఈమహర్షి యాశ్రమ
 మునకు పోయిరి అచట వాని వేదవ్యా
 సుఁడు చూచి దుఃఖావశమనముగ హితో
 పదేశము చేసి పోయెను ఈ మునీశ్వరుని
 యొక్క తపఃప్రభావమున ఇతని యాశ్ర
 మమునందు ఉండిన కొలనిజలము త్రాకిన
 వారికి బుభుక్షుపిహాసలు లేక ఉండును అని
 పాండవులకు వేదవ్యాసుఁడు వక్కాజిం
 చెను

(౨) ఆశ్వశాస్త్రమును నీ
 నిన ఋషి.

(3) సామనేదా శ్యావకు

డు అయిన ఒక ఋషి

శాలీయుఁడు రు|| శాకల్యుని శిష్యుఁడు
 శల్కలి ఇది గిరివ్రజపురమునకు దక్షిణమున
 ఉండును
 శాశ్వతుఁడు ఇ|| నా|| విశ్వగంధుఁడు, విశ్వ
 కుఁడు పృథుని కొడుకు

శ్రీ

శింశుపాయనుఁడు ఒక పౌరాణికుఁడు
 శింశుమారము బోధిత్పక్రము ఇది భగోళ
 మున అన్నిటికిని నైని ఉండును చూ||
 భగోళము

ఈచక్రమున ధ్రువుఁడు ఇంద్రవరుణ
 కశ్యప వ్రముఖులతో కూడి నిత్యము వ్రదక్షి
 ణముగ తిరుగుచు ఉండును సుతీయ దీని
 పుష్పమున వ్రజాపతియ అగ్నింద్ర ధర్ము
 లును, పుష్పమాలమున ధాత్యవిధాతలును,
 కటివ్రదేశమున ఋషిసప్తకమును, ఉత్తర
 హనువున అగస్త్యుఁడును, అవరహనువున
 యముఁడును, ముఖమున అంగారకుఁడు
 ను, గుహ్యమున శనైశ్చరుఁడును, మేధ్ర
 మున బృహస్పతియును, పక్షమున ఆది
 త్యుఁడును, నాభిని శుక్రుఁడును, చిత్తమున
 చంద్రుఁడును, స్రవమున అశ్వినులును, ప్రా
 తాపానముల బుధుఁడును, సర్వాంగములను
 శని కేతు గ్రహములును, రోమమున తార
 లును ఉండును ఇది సర్వదేవతామయము
 అయిన పుండరికాక్షుని దివ్యదేహముగా
 ఎఱుఁగవలయును

శిఖండి. (1) అంతర్ధానుని మొదటి భార్య.
 (2) ద్రువవరాజు రెండవ కొడుకు
 కాశిరాజు కూతురు అయిన అంబ అను
 ఆమె భీష్ముని చంపవలయును అని తప
 స్సు చేసి మొదట ఆడుదిగా పుట్టి ఘోల

కష్టండు అను ఒక యక్షునివలన పురుషత్వ
 మును పొంది భారతయక్షమున భీష్ముని
 చంపెను ఇతఁడు గుహ్యకుని యంశము
 చూ|| అంబ

శిని (1) శు|| గర్భుని కొడుకు గార్భ్యుని
 తండ్రి
 (2) య|| యుధాజిస్తు కొడుకు
 (3) య|| అనమిత్రుని కొడుకు
 (4) య|| విదూరధుని పుత్రుఁడు అగు
 శూరుని పుత్రుఁడు

శిబి (1) అ|| ఉశీనరుని పెద్దకొడుకు ఇతఁడు
 తొల్లి ఒకప్పడు యజ్ఞము చేయుచు ఉండ
 ఇంద్రాగ్నులు ఇతని మహాగుణములు ఎఱుఁ
 గవేఁడి ఇంద్రుఁడు శ్వేనమును అగ్ని పాపుర
 మును అయి శ్వేనభయమున పాపురము
 వలతెంచునట్లు యరువిడి వచ్చి శిబిమఱుపు
 చొచ్చెను దానిని తఱుముకొని వచ్చిన
 శ్వేనము శిబిని చూచి “శ్వేనాః కపోతాకా
 ఖాదయన్తి” అను వేదవచన ప్రకారము
 ఇది నాకు ధర్మవిహితము అయిన ఆహా
 రము, దీనిని నేను విడువను అనఁగా అతఁ
 డు ఆశ్రిత్యాగము ధర్మవిరుద్ధము అని
 దాని విడువక శ్వేనము కోరిన ప్రకారము
 తన దేహమును కోసి దానికి ఆహారముగా
 ఇచ్చెను అంత ఇంద్రాగ్నులు తమ నిజ
 రూపములతో శిబికి కనబడి అతనికి నిత్య
 కీర్తి కలుగ వరము ఇచ్చి చనిరి ఇతఁడు
 ఒక గొప్ప చక్రవర్తి ఇతని కొడుకులు
 వృషదర్బుఁడు సువీరుఁడు కేకయుఁడు
 మఱుఁడు

(2) ది|| ప్రహ్లాదుని కొడుకు
 శిలాఁడు రు|| సందీశ్వరుని తల్లికి జవేశ్వర
 మున ఇతఁడు రుక్మనిఁగూర్చి తపము ఆచ
 రించి అయోనిజుఁడును స్మృత్యంజయుఁ
 డును అగునందిని పుత్రుడుగా పడనెను

లోద్భేదము ఒకతీర్థవిశేషము
 = అగ్ని జ్యేష్ఠపుత్రుఁడు అయిన అం?ర
 సుని భార్య
 చంగం కైలాసవర్షతమున పుట్టిన ఒకనది
 వడగ్గము ఉపపురాణములలో ఒకటి
 వరాళి మాఘబహుళ చతుర్దశి ఈదినము
 అగ్రరాత్రి వేళ ఈశ్వరుఁడు వైమిక్తికవ్రత
 యానంతరము లింగమాపి అయి పునస్సల్పి
 చేసెను అను ఒక ప్రసిద్ధమైన ఐతిహ్యమును
 పట్టి ఒకవ్రతముగా అయ్యింది శివపూజ
 సలుపుదురు

పుత్రుఁడు (౧) త్రిమూర్తులలో ఒకఁడు (చూ॥
 రుద్రుఁడు) వ్యవభృజుఁడు ఉమావతి చేర్చ
 వాసుఁడు నందివాహనుఁడు శూలి కపాల
 మాలాధరుఁడు సర్పకుండిలుఁడు ఇత్యాద్య
 నేక నామములు ఇతనికి కలవు ఇతఁడు
 సంధ్యాకాలమునందు నక్షత్రము చేయుట
 ప్రసిద్ధము మఱయు ఇతఁడు లోకకంట
 కులు అయిన బ్రహ్మరాసుకులను సంహారము
 చేసెను అపుడు ఈతనికి భూమి రథము
 గాను, సూర్య చంద్రులు రథ చక్రములు
 గాను, వేదములు గుఱ్ఱములుగాను, బ్రహ్మ
 సారథిగాను, మేరువర్షతము విల్లుగాను,
 సాగరము అమ్ములపాదిగాను, విష్ణువు పాణ
 ముగాను అయ్యెను

వెండియు ఈశివునికి కన్నులు మూఁడు
 అందు ఒకనేత్రము నుడుటను ఉండును
 కాన ఇతనికి ఫాలనేత్రుఁడు త్రినేత్రుఁడు
 అను నామములు కలిగెను ఆఫాలనేత్ర
 మును ఎల్లపుడు మూసికొనియే ఉండును
 దానిని తెఱచిన లోకములు అన్నియు భక్తి
 భూతములు అగును అని నుడువుదురు

భగీరథుఁడు తనపితరులను స్వర్గలోక
 ప్రాప్తులుగ చేయుటకై గంగను ప్రార్థించి

భూలోకమునకు లెచ్చనవసరమున ఆగం
 గను (చూ॥ గంగా) శిఖఁడు తన రఘున
 భరియించెను కాన ఇతనికి మందాకినీ
 మాళి గంగాధరుఁడు అను పేర్లు కలిగెను
 అప్పుతమధన కాలమునందు పాలసముద్ర
 మున పుట్టిన విషమును ఇతఁడు భుజించి
 కంఠమునందు నిలిపికొనెను కాన ఇతనికి
 గరళకంఠుఁడు అను నామము కలిగెను
 వెండియు ఇతఁడు చంద్రుని కిరమున భరిం
 చుటచే చంద్రశేఖరుఁడు చంద్రమాళి అనఁ
 బదును

(౨) య॥ అక్రూరుని తమ్ముఁడు

శిరుఁడు రు॥ శాకల్యుని శిష్యుఁడు
 శిశునాగుఁడు కైశునాగులకు మూలజరుషుఁ
 డు అయిన మగధదేశపు రాజు
 శిశుపాలుఁడు చేదిదేశపురాజు దమఘోషున
 కు వసుదేవుని చెలియై అయిన క్రతక్రవ
 వలన పుట్టినకొడుకు వీఁడు చతుర్ముఖ
 లలాటనేత్రములతో పుట్టి పుట్టినతోడనే
 రాసభస్వరమున ఏడ్చుచు ఉండఁగా తల్లి
 దండ్రులు భయమును విన్నయమును కల
 వాడై ఏమి తోచక ఉండిరి అప్పుడు ఆశ
 రీరవాచి ఎవఁడు ఎత్తుకొనునపుడు వీని
 లలాటనేత్రమును రెండుచేతులును అడఁగి
 పోవునూ వాఁడు వీనిని చంపును కనుక
 మీరు ఇందులకు విచారపడక నెప్పుదిని
 ఉండుఁడు అని వలికెను అంతట వీని
 తల్లిదండ్రులు తమ్ముచూడవచ్చిన వారికెల్ల
 వానిని ఎత్తుకొన ఇచ్చుచుండి ఒకప్పుడు
 బలరామ కృష్ణులు తమమేనత్తను చూడఁరా
 గా వారిచేతికిని ఇచ్చి యెత్తుకొమ్మనిరి
 అప్పుడు కృష్ణుఁడు ఎత్తుకోఁగానే వీనిను
 సఠికన్నును రెండుచేతులును అడఁగిపో
 యెను అంతట వారు ఆశ్చర్యపడి తమకొడు
 కును నూటు నేరములు చేయనఁరవఱకు

మన్నించునట్లు కృష్ణుని ప్రార్థించి వరము పడసిరి పిమ్మట బహుకాలమునకు భర్త రాజు రాజసూయ యాగము చేయుచు ఉండఁగా అచ్చటికి వచ్చి కృష్ణుని పలుతె ఆగుల నిందించి అతనిచేతనే చచ్చెను చూ॥ దంతవక్త్రుఁడు

శు

కుంభనిశుంభులు హిరణ్యకశిపు వంశజులు అగు సుందోప సుండులయొక్క కొడుకులు వీరు పుష్కర డేత్రమున బ్రహ్మనుఁగూర్చి ఉగ్రతపము కావించి ఇంద్రాదిసురలను పరిభవించు శక్తిని ఒందిరి వీరు గౌరీకాయ కోశమున ఉండి పుష్టిని కాశికిదేవితే చంపబడిరి

శుకుఁడు (౧) వ్యాసుని కొడుకు వ్యాసుఁడు పుత్రాస్థి అయి రుద్రునిఁగూర్చి తపము ఆచరించి జలపవనాంబర వసుధానల సమ వీర్యుఁడు అగు ఒకసుతుని పొందునట్లు వరము పడసి ఒకనాడు అగ్నికార్యవరుఁడు అయి అరణి పుచ్చుకొని మధించుచు ఉండఁగా ఘృతాచి అను అప్పరస అతనికి లోచనగోచర అయి అతనిని కామగోచరునిగ చేసి తాను వంచనను చిలుక అయి ఉండెను అంత వ్యాసునియొక్క శుక్లము అరణి యందు పడి దానివలన ఇతఁడు పుట్టెను శుకరూపిణివలన మోహితుఁడు అయి కన్న కొడుకు అగుటచే ఇతనికి వ్యాసుఁడు శుకుఁడు అని నామకరణము చేసెను, ఇతఁడు జన్మించిన మాత్రమున జ్ఞాని అయ్యెను యోగి అయి మహాయోగ గమనము నైకొని సర్వాంతర్యామిత్వము వహించిన ఇతఁడు పోపుసమయమున వ్యాసుఁడు శుకశుక అని వెంటనంటి పిలుచుచు రాఁగా ఆధ్వని వ్యగవక్షిత్వల సరిత్యరసీతరుగుల్లలతలు ఓ

యని ప్రత్యుత్తరములు ఇచ్చునట్లు ఆయెను ఇతనికూతురు క్షీర్తిమతి

(౨) రావణునిచారులలో ఒకఁడు వీఁడును సారణుఁడును రాముఁడు కపిసేనతో సముద్రతీరమున విడిసి ఉండఁగా ఆసేనయందలి మగ్గుములను తెలిసికొని రమ్మని రావణునిచే పంపబడినవారు

శుక్తిమతి కటకపురి ఒద్ద ప్రవహించునట్టి బకాసైక నది

శుక్రుఁడు బ్రహ్మమానసపుత్రులలో ఒకఁడు అయిన భృగువుయొక్క పౌత్రుఁడు అగు రగురువు చూ॥ బలి ఇతనికూతురరు దేవ యాన ఇతనితల్లి దేవలోకమున ఇంద్రుఁడు లేక ఉండునట్లు తపముచేయుచు ఉండఁగా ఆమెను విష్ణువు చంపెను

- శుచి (౧) మిథిలవంశస్థుఁడు అగు ఒకరాజు
- (౨) య॥ అంభకుని కొడుకు
- (3) శుద్ధని కొడుకు.

శుద్ధుఁడు ఆయువు పౌత్రుఁడు. అనేనసుని కొడుకు మాడవ శుచియొక్క తండ్రి

శునకుఁడు (౧) కృత్స్నమజుని కొడుకు తపోనియతుఁడు అయి చనిన శానకుని తండ్రి

(౨) రు॥ రురునికి ప్రమద్వర వలన పుట్టిన యతఁడు

శునశ్శేషుఁడు ఋచికుని రాంతువ కొడుకు చూ॥ ఋచికుఁడు ఇతనికి దేవరాతుఁడు అనియు పేరు కలదు

శుభదంతి పుష్పదంతము అనుదిగ్గజము భార్య

శూ

శూద్రకుఁడు మగధదేశపురాజు అగు సుశర్మ యొక్క భృతుఁడు. ఇతఁడు ఆంధ్రుఁడు సుశర్మను చంపి రాజ్యమును అవహరిం

చెను ఈతని వంశస్థులు ఆంధ్రశృతులు
అనబడుదురు

శూరనేనము ఒకానొక దేశము దీనికి మధు
రాపురి రాజధానిగా ఉండెను రాముని
తమ్ముడు అగు శత్రుఘ్నుని కొమారుడు
అయిన శూరనేనునివలన దీనికి ఈనామము
కలిగెను

శూరనేనుడు (౧) యి|| కార్తవీర్యార్జుని
రెండవ కొమారుడు

(౨) ఇ|| శత్రుఘ్నుని రెండవ
కొడుకు

శూరుడు ఈపేర అనేకయాదవులు కలరు
(౧) కార్తవీర్యార్జునుని విదవ
కొడుకు నా|| డొగ్గిబుడు

(౨) అంధకుని పౌత్రుడు ఆ
యిన విడూరఘ్నుని కొడుకు శిని తండ్రి

(౩) దేవమిథుని కొడుకు వసు
దేవుని తండ్రి

(౪) వసుదేవునికి మదిరయంకు
పుట్టిన శుత్రులలో ఒకడు

శూర్పకుండు ర|| వీడు మన్మథునిచే చంపం
బడెను వీనిని చంపినందుననే మన్మథునికి
శూర్పకారాతి అను పేరు కలిగెను.

శూర్పణఖ ర|| రావణుని చెలియలు దీని
మగడు విద్యుజ్జిహ్వండు, కొడుకు జంబు
కుమారుడు రాముడు రండకారణ్య
మున ఉండునపుడు ఒకనాడు ఈశూర్పణఖ
అతనివర్ణనలకు వచ్చి ఆతండు తన్ను పెం
డ్లాడవలయును ఆను తలచున నీతాదేవిని
మ్రొంగుపోగా లక్ష్మణుండు దీనిముక్కు
చెవులకొసే తఱిమను అంతట ఇది జన
స్థానమునందు ఉన్న తన పినతల్లి కొడుకులు
అగు ఖర్బుండు మొదలు అగు రక్కసులతో
తన అవమానపాటు చెప్పకొకగా ఆరక్క

సులు రామునితో వెనుయందము సలిపిరి
అందు ఎదునాలుగు కోట్ల రక్కసులు మడి
నీరి ఆవల శూర్పణఖ లంకకు పోయి రావ
ణునికి తనభంగపాటు తెలిపి నీతమీంద కామ
ము కలుగ వోగించి ఆనీతను వాడు ఎత్తు
కొని పోవునట్లు చేసెను

శృ

శృంగ రు|| శమీకునికొడుకు చూ|| బరీషీత్తు
శృంగిబేరము ఇది రాముని చెలికాడు
అగు గుహుండు అను ఎఱుకురాజుయొక్క
పట్టణము గంగాతీరమున ఉండును
శృంగులు పుష్యమిత్రుని వంశస్థులు అగు మగధ
దేశపురాజులు. వీరు పదుగురు నూటల
డ్రెండు సువత్సరములు రాజ్యము విలిరి

శ్చ

శ్చేమండు ఆదిశేషపు

శ్చె

శ్చెబ్య (౧) విదేశారాజు హుంతురు ఈమె
మహాపతివ్రత తనభర్త అగు శతభనుండు
అనురాజు తొల్లిటి జన్మమందు విజ్ఞప్రాజా
ధురంధరుండై ఒకప్పుడు భాగీరథియందు
స్నానము ఆచరించి నియమముతో ఇంటికి
వితేంచు నవసరమున ఒక పాషండునితో
మాటలాడినందున మఱుజన్మమున శ్వినము
గాను ఆవల శృంగాలముగాను పిదప వృక
ముగాను వెనుక గృత్ర కాక బక మయూర
ములుగాను ఒకటికి వెనుక ఒకటి అయి క్రమ
ముగా శుట్టి అనంతరము మానుషజన్మము
వత్తెను. ఇది ఎల్ల పూర్వజన్మ వాసనవలన
ఈశ్చెబ్య తెలిసికొని తన పురుషుండు మానుష
జన్మము ఎత్తునంతవాడక తాను బహుమాము
లేక ఉండి తదనంతరము అతనినే వివాహ
మాడి సుఖముగ ఉండెను.

(అ) జ్యోతుషుని భార్య విదర్భుని తల్లి శ్రేణ్యులు ఉశీనరుని కొడుకైన శిబియొక్క వంశస్థులు

శ్రేణ అనిలని భార్య

శ్రేణము (౧) ఒకపురాణము ఇది వాయు దేవప్రాక్షము శ్వేతవరాహకల్ప చివర శివమాహాత్మ్యాదులు కలది దీని గ్రంథసంఖ్య ౧౨౦౦౦

(౨) శివప్రాశస్త్యమును తెలిపెడు మతము ఈమతస్థులు శ్రేణులు అనఁబడుదురు

శ్రేణునాగులు శిశునాగుని వంశస్థులు వీరు పదుగురు ప్రవోక్తులకు అనంతరము మగధదేశమునకు ౩౬౨ సంవత్సరములు రాజులు అయి ఉండిరి

శ్రీ

శ్రీణ ఒకసది ఇది మైగాకవర్ణతమునందు ఉత్పత్తి అయి గంగతో సంగమించును విశ్వామిత్రా శ్రమము లేక సిద్ధాశ్రమము నుండి మిథిలకు పోవుమార్గమున ఉండునట్టి మఱియొకసది ఈవేరిచే పరఁగుచు ఉన్నది అది మగధదేశమున ప్రవహించుటచే మాగధి అనియు అనఁబడును.

ఇది ఎఱ్ఱనికాంతి కలది కనుక దీనికి శ్రీణ అను నామము కలిగెను ఇంచుండియే శ్రీణభద్రవినాయక మూర్తులను ఎత్తదురు

శ్రీణపురము బాణాసురుని రాజధాని

శ్రా

శ్రాసకుఁడు రు|| శునకుని పుత్రుఁడు కృత్సయ మదని పౌత్రుఁడు. ఈమహాత్ముఁడు తపోనియతుఁడు అయి చనియెను

శ్రారసేని శూరసేనదేశము నందలి ప్రాకృత భాష.

శ్రారి కృష్ణునికి నామము శూరుని కొడుకు అయిన వసుదేవునికి శుక్తివంధన ఈవేరు కలిగెను

శ్య

శ్యామకుఁడు య|| వసుదేవుని తమ్ముఁడు శ్యామరత్ని. రు|| కపిలుని శిష్యుఁడు ఇతఁడు వేదమునందలి అనాదరముచే కపిలునితో వాదించి అతనివలన సమస్తమునకు వేదములే ప్రమాణములు అని ఎఱిఁగెను

శ్యామలాదేవి యముని భార్య శ్యామలాదేవి (ఉచ్చిష్ట) చూ|| మతంగుఁడు శ్యేని అనూరుని భార్య ఈవే కొడుకులు సంచాతి, జటాయువు

శ్ర

శ్రద్ధ. (౧) ధర్మని భార్య శము నితల్లి (౨) వైవస్వతుని భార్య

శ్రద్ధావతి వరుణుని రాజధాని శ్రవణద్వాదశి. శ్రవణశత్రుముతో కూడిన ద్వాదశి. ఈదినమున విష్ణువు వామనమూర్తి అయి అవతరించినందున లోకులు ప్రతము ఆచరింతురు

శ్రవణుఁడు ద|| మురాసురుని కొడుకు కృష్ణునిచే చంపఁబడెను శ్రాద్ధదేవుఁడు సూర్యునికి సంజ్ఞాదేవియందు పుట్టిన కొడుకు

శ్రాద్ధము పితృకర్మ. శ్రద్ధతో చేయఁబడునది శ్రాద్ధము అని భావము, ఇది కిత్తదేవతల తృప్తిర్థము చేయఁబడునది మఱియూ దీనిని, కవ్యము అనియు చెప్పదురు

శ్రాద్ధము శుభకార్యములయందును అశుభకార్యముల యందును చేయఁబడును శుభకార్యములయందు చేయఁ బడునది నాంది అనియు అభ్యుదయము అనియు

చెప్పబడును అశుభశ్రాద్ధములు అనేకములుగ ఉండును అందు (౧) ప్రేత శ్రాద్ధము ఇది ప్రేతత్వ స్వర్గము ప్రేతత్వవిముక్త్యర్థము చేయఁబడును ఇది నగ్నవ వికోద్దిష్ట షోడశ సంవత్సర శ్రాద్ధములు అనఁబడును (౨) ప్రైత్యశ్రాద్ధము ఇది పితృ దేవతల తృప్తియర్థము చేయఁబడునది పితృ దేవతలు వసు రుద్రాదిత్య రూపులు అయి ఉండురు మఱియు ఇందు పిండతర్పణములు కలిగినవి కొన్ని లేనివి మఱికొన్ని

కాశి, గయ, ప్రయాగ, కురుక్షేత్రము, అకర్ణము, కురుజాంగలము, విశేషనదీతీర్థములు, పుష్కర క్షేత్రములు, ఇవి శ్రాద్ధ కర్తవ్యదేశములు అందు గయాశ్రాద్ధము మిక్కిలి విశేషము

మృతాహము, అమావాస్య (సూర్యోండు సంగమదినము), అష్టకలు (మార్గశీర్షము మొదలు నాలుగుమాసములయందు బహు శాష్టమి), సంక్రమణదినములు, మహాలయ పక్షము, ఇవి ముఖ్యశ్రాద్ధకాలములు. మఱియు పుత్రజన్మాది వృద్ధియందును శ్రుతాధ్యయన సంపన్నుఁడు అయిన బ్రాహ్మణ సంపత్తియందును వ్యతిపాత మహావ్యతిపాత యోగములయందును యుగాది మన్వాది దినముల యందును గ్రహణాది పుణ్యకాలముల యందును పితృశ్రాద్ధము చెప్పఁబడి ఉన్నది

ఇవిగాక కాఘ్యశ్రాద్ధకాలములు అనేకములు ఉన్నవి శ్రావితము, రాముని కొడుకు అగు - లభుని రాజధాని శ్రీకంఠుఁడు (౧) శివుఁడు

(౨) చూ॥ భవభూతి శ్రీఖండము మలయవర్షతము శ్రీచేవి (౧) లక్ష్మీదేవి (౨) దేవకుని మాతుఁడు, వాసుదేవునిభార్య దేవకితోడఁబుట్టువు శ్రీభరాచార్యులు ఒక పండితుఁడు ఈయన సంస్కృతభాగవతమునకును విష్ణుపురాణమునకును అద్వైత వ్యాఖ్యానమునచేసెను శ్రీనాథుఁడు ఒక ఆంధ్రకవి (బమ్మెర) పోతనకు బావమఱఁచి, ఇతఁడు కొండవీటివారలగు అనవేమా రెడ్డియొద్ద ఆస్థానపండితుఁడు అయి ఉండెను ఇతనిచే రచియింపఁబడిన కావ్యములు శృంగార నైషధము సాంద్రతపూణముతోచేరిన కాశీఖండము భీమేశ్వర పురాణము మరుద్రాజచరిత్రము హరవిలాసము శాలివాహన సప్తకథి * వీధినాటకము. చూ॥ పోతన

శ్రీనివాసకవి (కొడిచేర్ల) ఒకానుక ఆంధ్రకవి ఇతఁడు శేషధర్మమును తెనిగించెను శ్రీరంగము ఒక దివ్యక్షేత్రము కావేరి కొల్లడములకు నడుమ ఉండును దీనికి నాథుఁడు ఐనందున ఇందలి విష్ణుమూర్తి శ్రీరంగనాథుఁడు అనఁబడును రావణాసురుని తమ్ముఁడు అగు విభీషణుఁడు ప్రతిదినము లంకనుండి ఇచటికి తులసి తీసి కొనివచ్చి ఈ రంగనాథుని అర్పించి పోవుచు ఉండెను శ్రీరామనవమి వైత్రకుళ్ల నవమి ఈదినమునందు విష్ణువు రాముఁడుగ అవతరించి నందున ఇదివ్రతదినము అయి ఉన్నది శ్రీశైలము నా॥ క్షీణిధరము. శ్రీహర్షుఁడు శేషధర్మమును రచియించిన ఒక సంస్కృతకవి

* ఇది శాలివాహననిచే చేయఁబడినట్లు శాలివాహన చరిత్రమునకు వ్రాయఁబడి ఉన్నది ఇది రెండుగా ఉండునూ తెలిసినదికాదు

శ్రుతకీర్తి (౧) అష్టసునకు ద్రావదియందు జన్మించిన పుత్రుఁడు

(౨) వసుదేవుని చెలియలు కేకయ రాజైన భృష్టకేతునిభార్య ఈమెకొడుకులు ప్రతర్దనాబులు అయిదుగురు

(3) విక్రమార్కుని మాతామహుఁడు ఇతనికి పుత్రులు లేనందున దౌహిత్రుఁడు అయిన విక్రమార్కుఁడు ఇతని రాజ్యము అగు ఉజ్జయినికి రాజు అయెను

(౪) శత్రుఘ్నుని భార్య కుశధ్వజుని మాతరు

శ్రుతదేవ వసుదేవుని చెలియలు వృద్ధశర్ముని భార్య దంతవక్త్రునితల్లి

శ్రుతదేవుఁడు (౧) మిథిలయందు ఉండిన ఒక విష్ణుభక్తుఁడు చూ॥ బహుశాశ్వుఁడు

(౨) విష్ణుపరిచరులలో ఒకఁడు శ్రుత స్వయం. వసుదేవుని కొడుకులలో ఒకఁడు తల్లి సహదేవి.

శ్రుతవర్ష దుర్యోధనుని తమ్ముఁడు

శ్రుతశ్రవ. వసుదేవుని చెలియలు చేది దేశపు రాజైన దమఘోషుని భార్య శిశుపాలుని తల్లి నా॥ సాత్యతి.

శ్రుతశ్రవుఁడు రు॥ సోమశ్రవుని తండ్రి ఇతఁడు జనమేజయుని కాలమున ఉండెను

శ్రుతసేనుఁడు (౧) సహదేవునికి ద్రావదియందు పుట్టిన కొడుకు

(౨) అభిమన్యుని పౌత్రుఁడు జనమేజయుని తమ్ముఁడు.

శ్రుతసోముఁడు భీమునికి ద్రావదియందు పుట్టిన కొడుకు

శ్రుతాయుధుఁడు ఒకానొక రాజు ఇతఁడు వరుణుని పుత్రుఁడు అందురు వరుణుఁడు ఇతనికి ఒకగడ ఇచ్చి దానిని ధరించువాఁడు ఎల్లవారికి అశేయుఁడు అగును అని

యు, దానిపోటు ఎక్కించుకొనని వానిని అది చంపక వెనుకను మరలి, తన్ను ధరించు వానినే చంపును అనియు చెప్పెను భారత యుద్ధమునందు ఈతఁడు అష్టసునితో పోరుచు ఉండి ఆగడను కృష్ణునిమీఁద ప్రయోగింపఁగా అది కృష్ణునికి పూలమాలవలె అలంకారభూతమై తన్ను ప్రయోగించిన ఇతని మీఁద మరలిపడి ఇతనినే చంపెను

శ్రుతాయువు (౧) పురూరపుని కొడుకు నా॥ వసుమంతుఁడు

(౨) కళింగదేశపురాజు ఇతఁడు భారతయుద్ధమున భ్రాతృపుత్ర సహితముగ భీమునిచే చంపబడెను

(3) మి॥ అరిష్టనేమి కొడుకు శ్రుతిగీతలు జగదవసాన సమయమున అనేక శక్తియుతుఁడు అయి యోగనిద్రావకుఁడు అయిన సుర్యేశ్వరుని వేదములు చేసిన స్తోత్రము ఇది పరమ తత్వార్థ ప్రతిపాదకము అయి ఉండును చూ॥ సారాయణాఖ్యానము

శ్రుతుఁడు ఇ॥ నా॥ సుపాలాశ్రుతుఁడు భగీరథుని కొడుకు

శ్రుతులు చూ॥ వేదములు

శ్వ

శ్వఫల్గుఁడు య॥ పృష్ఠి పెద్దకొడుకు ఇతనికి కాందినియందు పన్నిదలు పుత్రులు కలిగిరి అందు జ్యేష్ఠుఁడు అక్రూరుఁడు ఇతనికి సుచారువు అని ఒకకూతురు కలదు

శ్వస ప్రజాపతి భార్య అనిలుఁడు అను వసువుయొక్క తల్లి

శ్వాహితుఁడు య॥ వృజివంతుని కొడుకు శ్వేతకి ఒకరాజుని ఇతనియొక్క తియమ నిష్కలకు వెచ్చి బ్రహ్మదేవుఁడు ఇతఁడు చేయను

ఉన్న యజ్ఞమునకు దర్వాసుని ఋత్విక్కుని
 యింకా ఇచ్చెను ఈతఁడు బ్రహ్మచర్యమున
 పండ్రెండు ఏండ్లు నిరంతర ఘృతఘోరచే
 అగ్నిని తృప్తుని చేసెను దానఁజేసి అగ్నిదే
 వునకు అగ్నిమాండ్యమును తేజోహీనతయు
 దప్పియు కలిగెను ఆవ్యాధి నివారణము
 కొఱవే ఖాండవ వనమును దహించెను

శ్వేతశ్రుతుఁడు (౧) రు॥ అప్తావత్రుని మేన
 మామ ఇతఁడు ఒకవృషుడు క్రోధముచే తన
 పుత్రుని యముని చూడఱొమ్ము ఆన ఆతఁ
 డు అట్లచేసి మరల భూమికి వచ్చెను

(౨) ఉద్దాలకుని కొడుకు

శ్వేతుఁడు (౧) విరాటరాజుకొడుకు ఉత్త
 రుని యన్న

(౨) ఒకాసెక రాజుని ఇతఁడు
 ఒకవృషుడు కాశాంజనము అను తీర్థమున
 శివునిఁగూర్చి తపము చేయుచు ఉండఁగా
 ఇతనిని యముఁడు పట్టి కట్టి కొంపోవ
 శివుఁడుచూచి కోపించి యమునిని తన్నెను

(3) విదర్భదేశపురాజు తండ్రి
 సుదేవుఁడు సోదరుఁడు సురభుఁడు ఇతఁ
 డు చిరకాలము రాజధగ్గుము తప్పక రాజ్య
 ముచేసి వెనుక అతిస్వతో తపము ఆచ
 రించి దేవత్వమును పొందియు అన్నదాన
 ము చేయనందన లోకలి విడువక బాధిం
 వఁగా బ్రహ్మయొద్దకు పోయి తనకుఃఖమును
 చెప్పకొనెను అప్పుడు బ్రహ్మ నీవు అన్న
 దానము వ్రేళ్లపై న చేయని నిమిత్తమున
 నీకు ఈబాధ కలిగెను కనుక ముందు నీవు
 భూలోకమునందు వదలివచ్చిన నీదేహము
 ను భక్షించి ఆకలి తీర్చుకొనుచు ఉండు
 ము ఆదేహము చిరకాలము చెడక ఉండు
 టయె క్షాక నీవు కొని తినిన అవయవములు
 ను మరల ఎప్పటివలె ఏర్పడి ఉండుచుం

దును ఆని చెప్పెను అది విని ఇంద్రు
 లున్నే చేయుచు బహుకాలము కడపి కడ
 పట అగస్త్యమహర్షికి తనమెడలోని మణు
 లు కూర్చిన తులసిపూసలపేరు ఇచ్చి ఆకలి
 పోగొట్టుకొనెను

ష

పట్చక్రవర్తులు హరిశ్చంద్రుఁడు నలుఁడు పురు
 తుత్సుఁడు పురారవుఁడు సగరుఁడు కార్త
 వీర్యార్జునుఁడు అనువారు

పన్నుఖుఁడు పడాననుఁడు కుమారస్వామి

షో

షోడశమహారాజులు గయఁడు శశిబిందువు
 వృధపు సుపేమాత్రుఁడు భరతుఁడు దిలీ
 పుఁడు రంధిదేవుఁడు మాంఘాత అంగుఁడు
 శిబి అంబరీషుఁడు మరుత్తు సృగుఁడు రా
 ముఁడు యయాతి భగీరథుఁడు అనువారు

న

సంకటుఁడు భర్తునిక కకుబ్దేయంకు శుబ్ధిన
 కొడుకు

సంకర్షణుఁడు చూ॥ నా॥ బలరాముఁడు
 ఇతఁడు దేవకీగర్భమున ఉండఁగా యోగ
 మాయాదేవి సంకర్షించి రోహిణీ గర్భము
 నందు చేర్చెను కనుక ఇతనికి ఈపేరు కలి
 గెను

సంకల్ప భర్తుని భార్యలలో ఒకతె కొడుకు
 సంకల్పుఁడు

సంకల్పసూర్యోదయము ఒకాసెక సంస్కృ
 తనాటకము ఇది నారాయణాచార్యులు
 అను కవిచే రచియింపబడినది విశిష్టాన్వైత్
 మత ప్రతిపాదకము

సంకల్పుఁడు (౧) బ్రహ్మచూనస పుత్రులలో
 ఒకఁడు

(అ) ధర్మనికి సంకల్పయందు
పుట్టిన కొడుకు

సంకృతి పు॥ మూడవసరని కొడుకు కొడు
కులు గురుడు, రంతిదేవుడు

సంక్రమణము సూర్యుడు మేషాదిరాసుల
యందు ప్రవేశించుట నా॥ సంక్రాంతి ఇవి
పండ్రెండు చూ॥ రాసులు అందు ముఖ్య
ములు మేష కటక తులా ధనుస్సంక్రమణ
ములు నాలుగు

సంజయించుడు (౧) ధృతరాష్ట్రునికి ఆవు
డు అగు ఒక సూతపుత్రుడు ఇతడు
వ్యాసప్రసాదముచే తత్వవేత్తయై నీతిపరు
డును అయి సుగతిని పడనైన భారతయు
ద్ధప్రకారము అంతయు ఇతనిచేతనే ధృత
రాష్ట్రునకు చెప్పబడెను

(అ) పురురభుని వంశస్థుడు

క్షత్రవృద్ధుని పౌత్రుడు

సంజ్ఞాదేవి నా॥ ప్రభావతి సూర్యుని భార్య
చూ॥ త్వష్టి

సంధ్య సాలకటంకటతల్లి

సంపాతి (౧) అనూరుని పెద్దకొడుకు తల్లి
శ్యేని. తమ్ముడు జటాయువు కొడుకు
సూపార్శ్వుడు

ఒకప్పుడు ఇతడును ఇతని తమ్ముడు
అగు జటాయువును తమదమశక్తి కాలందిని
ఎఱుగ కోరి అంతరిక్షమునకు ఎగసి పైకి
పోవుచు సూర్యమండలమును సమీపింపగా
జటాయువు సూర్యుని వేడిమికి తాళ చా
లక క్రిందికి ఒకగఠగా ఇతడు తనతొక్క
లచేత అతనిని కప్పెను అప్పుడు సూర్య
కిరణముల వేడిమిచే ఇతని తొక్కలు కాలి
పోయెను అంతట మింట నిలువ నేరక
ఇతడు సముద్రమునను, జటాయువు దండ
కారణమునందలి జనస్థానమునను, పడిరి

పిమ్మట ఇతడు హనుమదాదులకు నీత లంక
లో ఉండు వృత్తాంతమును తెలిపి ఆగు
కృతాశయముచే మరల తొక్కలు మొ
లవఁగా తన ఉనికివల్లు అగు హిమవంతము
నకు పోయిచేరెను

(అ) ర॥ మాలికొడుకు విభీషణుని
మంత్రి

సంప్రీతి శముని భార్య

సంభవాశ్యుడు నా॥ బస్తి నాశ్యుడు

సంభూతి (౧) నా॥ సుమనసుడు

(అ) నా॥ త్రిధన్యుడు.

సంయమని యమునిరాజుభాని

సంయూతి (౧) నవమణుని కొడుకు యయా
తి తమ్ముడు.

(అ) పు॥ నా॥ శర్యాతి బహు

గంతుని కొడుకు భార్య వరాంగి

సంవరుణుడు (౧) అజమీథుని కొడుకులలో
ఒకడు ఇతడు సూర్యుని కూతురు
అయిన తపతిని వివాహము అయి కురువు
అను పుత్రుని పడనెను

(అ) పు॥ ఋతుని పుత్రుడు

సంవర్తుడు అంగిరసుని కొడుకు బృహస్పతి
తమ్ముడు నా॥ ఉతధ్యుడు

సంశక్తకులు త్రికర్తాధీశ్వరుండు అగు శుశ
ర్మయు అతని అనుజులు సత్యరధుండు
సత్యనేనుండు సత్యకర్తుండు సత్యవర్తుండు
మొదలు అగు రధికముఖ్యులు కొందఱును.
గ్రీరు అర్జునుని చంపుదము, చంపలేకున్న
అతనిచేత ఛత్తుము, ఇంతియైకాని వెఱుచి
మాఱు మొగము పెట్టిమేని గోబ్రాహ్మణాది
వధచేసిన పాపమును అనుభవింపకలవారము,
అని ప్రతినవట్టి బింకమువదలక మెలఁగిన
రధికులు. వీరితో అర్జునుండు యుద్ధము
చేయు నవసరముననే అభిమన్యుని కౌర
వులు చంపిరి

సంశృతుడు మిథిలవంశస్థుడు అగు ఒక రాజు

సంహతాశ్వుడు నా|| బద్ధిణాశ్వుడు

సంప్రది ర|| సుమాలి కొడుకు

సంప్లాడుడు ది|| ప్రప్లాదుని తమ్ముడు హిరణ్యకశిపుని కొడుకు

సక్తుప్రస్థుడు కురుక్షేత్రమునందు ఉన్న ఒకానొక బ్రాహ్మణుడు ఇతడు తానుచేసేడు అతిధిపూజచే యముని సంతోషపఱచి సకుటుంబముగా బ్రహ్మలోకమునకు పోయెను

సగరుడు ఇ|| షట్పత్రవర్తులలో ఒకడు శాపముకుని కొడుకు ఇతనికి భార్యలు ఇరువురు అందుపెద్దది విదర్బరాజు కూతురు అగు కేకేని రెండవది అరిష్టనేమి కూతురు అగు సుమతి ఒకప్పుడు ఇతడు అశ్వమేధయాగము చేయునపుడు ఇంద్రుడు అశ్వమును దొంగిలించెను ఆయశ్వమును తన రెండవభార్యయొక్క కొడుకులు అటువదివేపురు వెదకుచు పుడమియందు ఎచ్చోటను కానక భూమినిత్రవ్వి పాతాళము ప్రవేశించి అందు కపిలమహామునిని తిరస్కరింపగా అతని కోపదృష్టిచే నీలు అయిరి వారికి పుణ్యలోకము కలుగు నిమిత్తము ఇతని మునిమనుషుండు అయిన భాగీరథుండు గంగను తెచ్చి వారు త్రవ్వి నదానిని పాతాళమునకు ప్రవహింపజేయ అది అపుడు సముద్రము ఆయెను ఇండువలననే సముద్రమునకు సాగరము అను పేరును, గంగకు భాగీరథి అనుపేరును, కలిగెను

సత్యవర్షుడు. అ|| దృఢవ్రతనితండ్రి

సత్యకీర్తి. హరిశ్చంద్రునిమంత్రి

సత్యకుడు రెండవశని పుత్రుండు యాదవులలో వృష్ణివంశస్థుడు

సత్యకేతువు కా|| గుకేతుని పుత్రుండు విభువుతండ్రి

సత్యజిత్తు (౧) య|| వసుదేవుని తమ్ముడు అయిన కంకుని రెండవకొడుకు

(౨) క్రవకునియన్న

సత్యకృతి (౧) నా|| శరద్వంతుండు శతానందుని కొడుకు ఇతడు ధనుర్వేద విశారదుండు ఒకనాడు వనమున ఉర్వశిని కని ఇతనికి కేతకపాతము అయి ఆవీర్యము ఒక శర్వస్తంబమున చేర్చి, దానివలన ఒక మగ శిశువును ఒక ఆండు శిశువును జనించెను అపుడు శంతనుండు ఆమార్గముగ వనమున వేటాడ పోవుచు ఆశిశు యుగమును పొడగని కృపతో తెచ్చి పెంచెను దానజేసి ఆశిశువులు కృపుండు కృపియు అనక బరంగిరి ఆకృపి పిదప ద్రోణాచార్యులకు భార్య అయ్యెను

(౨) పు|| కృతిమంతుని కొడుకు

(౩) మి|| మహావీరుని కొడుకు

సత్యభామ సత్రాజిత్తు కూతురు కృష్ణుని అష్టభార్యలలో ఒకతె ఈమె కృష్ణునకు మిక్కిలి ప్రీయురాలు కన్నక అతనిని ఎడకబాయక చరించుచు ఉండును. మలీయు ఈమె రూపరేఖ లావణ్యమున మిగుల ఆతిశయించినది ఓకప్పుడు ఈమె పారిజాత వృక్షము తనకు కావలయును అని పెనిమిటిని అడుగెగా అతండు దానిని స్వగ్రమునుండి తెచ్చి ఇచ్చెను ఆకథను తెలుపునట్టి గ్రంథము పారిజాతా పహరణము అనఁబడును

సత్యవంతుండు మద్రదేశపు రాజు అగు ద్యుమత్యేనుని కొడుకు నా|| చిత్రాశ్వుండు సావిత్రిభర్త చూ|| సావిత్రి

సత్యవతి (౧) దాశరాజునకు పెంపుడు కూతురు వ్యాసుని తల్లి శంతనుని భార్య

ఓంతునునివలన ఈమె కనిన కొడుకులు చిత్రాంగకుండు విచిత్ర వీర్యుండు ఈమె ఉపరిచర వసువు వీర్యమున శాపముచే మ త్వస్మై యమునానదియందు ఉన్న అద్రిక అను అప్పరసకు జనించెను మఱియు ఈ మెకు యోజనగంధి మత్స్యగంధి అను నామ శులు కలవు ఈమె కన్యాత్వమున పరాశర మూర్ధ్ని వలన సహ్యగర్భముభరించి కృష్ణదైవ్వి పాయసుని (ప్యాసుని) కనెను చూ॥ అచోద

(౨) నా॥ కౌశికి గాధికూతురు ఋచికునిభార్య ఈమెకొడుకు జనుద్యోతి ఈమె తనభర్తతోకూడ సహగమనముచేసి ఆవల కౌశికినది అయ్యెను

సత్యవ్రతుండు (౧) త్రిశంకునిపూర్వనామము (౨) ఒకాసైక రాజు ఇతఁ డు పోయినకల్పమున ద్రవిడదేశపు రాజు గా ఉండి ప్రళయకాలమున నారాయణ ప్రేరితము అయిన ఒక నావయందు హరి ధ్యానము చేయుచు ఉండి ఈ కల్పమున వైవస్వత మనువుగా జనించెను సత్యవ్రతుండు. (౧) ఋగ్వేదాఘోషకుండు అగు ఒక ఋషి

(౨) సరి॥ వీతిచూతుని కొడుకు

సత్యసేనుండు. కర్ణునికొడుకు, సత్యహితుండు, కు॥ ఉపరిచరవసువు వంశ స్థుండు

సత్రాజిత్తు యాదవులలో వృష్ణీవంశస్థుండు అగు నిమ్మని కొడుకు. సత్యభామతండ్రి

ఇతఁడు సత్యభామను కృష్ణునికి ఇచ్చి నంధులకై అక్రూరుండగు కృతవర్షయ్య శతభస్మునికి పోషకుని కలగ బోధించిరి అంత ఇతనిని నిద్ర పోవుచుండు. తఱిని శతభస్ముండు వచ్చి చంపి పోయెను అది

తెలిసి సత్యభామ దుఃఖింపగా ఆమె యొక్క ప్రీతికొలకు కృష్ణుండు శతభస్ముని చంపెను చూ॥ శమంతకమణి

సదశ్వుండు బా॥ సమరుని కొడుకు సదాకాంత } పారివత్ర పర్వతమున ఉత్పత్తి సదానీర } అగు నడులు

సనందనుండు } దే॥రు॥బ్రహ్మనమాస పుత్రులు సనకుండు }

సనత్కుమారుము ఉపపురాణములలో ఒకటి

సనత్కుమారుడు బ్రహ్మ మానస పుత్రులలో ఒకఁడు సనకాదులు ఎల్లలోకములయందు సంపరింప శక్తికలవారు కనుక ఇతఁడు తనకు అత్యంత భక్తుండు అగు విదురునిచే ప్రార్థింపబడి ధృతరాష్ట్రుని ఒడ్డుకువచ్చి ఆతనికి అభ్యాత్మవిద్యను ఉపదేశించి భని యెను

సనాజిత్తు య॥ హేమాయుని పౌత్రుండు అగు కుంతి కొడుకు ఇతనికి సోభంజి అనియు నామము కలదు

సన్నతమంతుండు పు॥ నాలవసుమతి కొడుకు కృతి తండ్రి

సన్నతి (౧) కా॥ అలర్కుని కొడుకు. సునీ తుని తండ్రి

(౨) క్రతువుభార్య దక్ష ప్రజాపతి కూతురు వాలఖిల్య మహర్షులతల్లి

సప్తకులాచలములు చూ॥ కుల పర్వతములు సప్తద్వీపములు జంకూ ప్లక్షు కుశ క్రౌంచ శాక శాల్మజ్జ శుక్రూర ద్వీపములు చూ॥ త్రియవ్రతుండు. ఈసప్తద్వీపములకు నడు మ జంబూద్వీపము ఉండును దానిమట్టి లవణ సముద్రమును, దానిమట్టి ప్లక్షుద్వీప మును, ఆవల ఇక్షు సముద్రమును, శిదప శాల్మలద్వీపమును, తదనంతరము సురోద ధియు, వెనుక కుశద్వీపమును, వెనుక క్షుత

సముద్రమును, దానిచుట్టి క్రౌంచద్వీపమును, ఆక్రౌంచద్వీపమునుచుట్టి దశి సముద్రమును, దానిపరివేష్టించి శాకద్వీపమును ఉండును ఆశాకద్వీపమునకు వెనుక పాలసముద్రమును, దానికి అనంతరము పుష్కరద్వీపమును, దానిచుట్టి మంచినీళ్ల సముద్రమును ఉండును ఇట్లు జంబూద్వీపమును చుట్టి ఉండు ద్వీపములు అటును క్రమముగ ఒకటికంటె ఒకటి రెండుతల పరిమాణము కలదై అనేక వర్షతములును నడులును కలిగి ఉండును

సముద్రుండు చూ॥ సగరుండు

సైబిల్లు మరిచి అంగరసుండు పులహుండు వసిష్ఠుండు అత్రి పులస్త్యుండు క్రతువు అనువారు కశ్యపుండు అత్రి భరద్వాజుండు విశ్వామిత్రుండు గౌతముండు జమదగ్ని వసిష్ఠుండు అనువారు ఏడుగురును సప్తర్షులు అని కొందఱు వాడెదరు

సప్తలోకములు భూలోకము, భువర్లోకము, స్వర్గలోకము, మహాలోకము, జనలోకము, తపోలోకము, సత్యలోకము, అను షడ్వర్ణలోకములు. ఈయేడు లోకములలోను జీవులు వారివారి కర్మ ఫలప్రాప్తికి అనుగుణ్యము అయిన ధ్యానియందు ఉండురు భూలోకమునందు మనుష్యులును, భువర్లోకమునందు యక్ష రాక్షస గంధర్వ కిన్నర కింపురుషులు మున్నగువారును, స్వర్గలోకమునందు విదేవతలును (అరిజే చంద్రలోకమును పితృలోకమును కలవు), దానికి పయిని వారివారి పుణ్యోదయ విశేషమునో బట్టి వైవై లోకములయందు వారివారికి వైయంతస్తు కలవారును ఉండురు భూలోకము హేరుభునకు దక్షిణమున ఉండును తక్కిన లోకములు భూమియొక్క మేరు

పునకు ఉత్తరమునను, ఆయాఱ్ఱ లోకమున ఉండు మేరుభునకు దక్షిణమునను ఉండును అయినను అన్నిటికి వైవిధి సత్యలోకము అదే బ్రహ్మలోకము ఈలోకమునకు పోవుటకు అందుమార్గములు అర్పిరాది మార్గము ఒకటి, ధూమాది మార్గము ఒకటి కేవల బ్రహ్మజ్ఞానము కలవారు అర్పిరాది మార్గముగ పోదురు సగుణ బ్రహ్మజ్ఞానము యోగాభ్యాసమును చేయువారు ధూమాది మార్గమున బ్రహ్మలోకమును పొందుదురు వైలాసము వైకుంఠము అను నీరెండును బ్రహ్మలోకముతో చేరినవియే కాని వేఱు అయినవి కావు ఫలాభిసంధితో కర్మానుష్ఠానము కలవారు స్వర్గలోకమున తమతమ పుణ్యమునకు అనుగుణము అగు ఫలమును అనుభవించి మరల భూలోకమునకు వత్తురు ఇట్లే అపోలోకములును ఏడు కలవు అవి అతలము, వితలము, సుతలము, తలాతలము, రసాతలము, మహాతలము, సాతాళము అనఁబడును ఈ సప్తలోకములకు క్రింద మాయమొదలగు సరకములు ఉండును వీనికన్నిటికిని ఆధారముగ విష్ణుంశ సంభూతుండు అగు ఆదిశేషుండు నిలిచి ఉండును ఈశేషుని విషజ్వాలామయ ముఖములనంది యముండు శుక్తి జనలను శిక్షించుచు ఉండును. ఈలోకములు అన్నియు చేరి పదనాలుగు లోకములు అనఁబడును. స్వర్గమర్త్య సాతాళములు మూడును త్రైలోకములు అనఁబడును. సప్తసముద్రములు లవణేషు గురాసర్పిదశిక్షీర జలాగ్నవములు.

సప్తసారస్వతము ఒక పుణ్యక్షేత్రము. ఇంఠ వనిష్ఠాదిమహస్థులు చేసిన సవనములయందు సరస్వతీనది నారితేజయుక్త అయి సంప్రభాకనకాక్షీ విశాల సురతస్య అషోఘ

మాల గుంజ విమలోదక అను నామములచే
యజమానునిచేతను సకలదేవముసులచేతను
సంభావన పడసెను

సభానలుండడు యయాతి పౌత్రుండడు అణువు
పెద్దకొడుకు

సమరుండడు బా॥ నీపుని జ్యేష్ఠపుత్రుండడు
ఇతండడు కాంపిల్యాధిపతి అయ్యెను ఇతనికి
వారుండడు గుపారుండడు సదశ్వుండడు అని
ముప్పురు కొడుకులు

సమిచి ఒక అప్పరస చూ॥ నారితీర్థములు

సర చూ॥ నా॥ (౨) పార్వతి

సరమ విభీషణుని భార్య నీత రావణునిచే
పట్టువడి అశోకవనమున ఉండు కాలమున
ఈమె నీతను మిగుల ఆదరించుచు ఉండుట
యెకాక యుద్ధకాలమవుడు లంకయందు
జరుగు వృత్తాంతమును అంతయు అప్ప
డప్పడు నీతాదేవికి తెలుపుచు ఉండును
ఈమె శైలానుండడు అను గంభర్వరాజు
కూతురు ఈమె యొక్క కూతురు త్రిజట

సరయువు ఒకనది ఇది అయోధ్యకు పశ్చిమా
త్తర ప్రాస్థిక్కులయందు ప్రవహించుచు
ఉండును ఇప్పుడు ఈనదిని గోగ్రా అని
వాడుదురు.

సరస్వతి (౧) బ్రహ్మభార్య ఈమె బ్రహ్మచే
సృజింపబడి అతనినే పెండ్లాడెను విద్యకు
అధిష్ఠానదేవత ఈమెను జనులు శరదృతువు
నందు పూజింతురు కనుక శారద అనియు
అందురు మఱియు ఈమెకు నాలుగు హ
స్తములు కలవ్ర అనియు, ఆనాలుగిటియం
దును ఆహమాల చిలుక కమలము పుస్తక
ము వరుసగా ఉండును అనియు, సంగీ
తము సాహిత్యము అను నీరెండును ఈ
మెకు రెండు స్తనములు అనియు చెప్పదురు

(౨) అంతిసారుని భార్య

(3) ఒకనది ఇది బ్రహ్మవక్త్రము
నకు ఎల్లమై ఉండును

సర్వంకపము మాఘమునకు వ్యాఖ్య
సర్వకాముండడు ఇ॥ ఋతువర్షని కొడుకు
గుహాసుని తండ్రి

సర్వతేజస్సు పుష్టి కొడుకు ఇతని తల్లి
పుష్కరిణి భార్య ఆకూచి కొడుకు చతు
ర్మనువు

సర్వపది భక్తికావ్యమునకు మల్లి నాభకవి
చేసినవ్యాఖ్య

సర్వశ్రీ వత్సరుని భార్య పుష్పాష్టని తల్లి
సవనుండడు ప్రియమ్రతుని కొడుకులలో ఒక
డు ఇతనికి పుష్కరద్వీపము ఇయ్యబడె
ను కొడుకులు ఇరువురు

సహదేవి వసుదేవుని భార్య దేవకుని కూ
తురు

సహదేవుడు (సహదేవుడు) (౧) పా॥ గు
హాసుని కొడుకు సోమకుని తండ్రి

(౨) పాండురాజు కొడుకు.

భర్తరాజు యొక్క కడగొట్టు తమ్ముండడు
ఇతని తల్లి మాది అశ్వనీదేవతల ప్రసాద
మున ఇతండడు జనించెను ఇతనికి విజయ
అను భార్యయందు గుహూత్రుండడు అను
కొడుకు పుట్టెను

(3) జిరాసంఘుని కొడుకు

సహస్రజిత్తు (౧) యదువుయొక్క పెద్దకొ
డుకు చూ॥ యాదవులు.

(౨) య॥ భజరానుని కొడు
కులలో ఒకండడు

సహస్రపాడుండడు రు॥ ఖగముఖుని సహాధ్యాయు
యండడు ఇతండడు ఎగతాళికి తనసహాధ్యాయుని
మీచ గడ్డితో చేసినపామును వేయచ
గా అతండడు అదిరిపడి కోప్పించి సర్వము
అగునట్లు ఇతనికి శాపము ఇచ్చెను, అంతట

ఇతఁడు డుండుభము అను సర్వము అయి
చిరకాలము ఉండి రురుని చూడఁగానే
ఆశాపమువలన విముక్తుఁడు అయ్యెను
సహ్యాము ఒకానొక కొండ ఇది పడమటి కను
మలయొక్క ఉత్తరభాగము అయి ఉండును

సా

సాంకాశ్యపురి కుశభ్యజుని ముఖ్య పట్టణము
ఇది ఇక్షుమతీ నదీతీరమున ఉండెను

సాంఖ్యము ఒకానొక యోగము ఇది ఆత్మత
త్వవిచారమునందు అనుష్ఠింపఁబడును నే
శ్వరసాంఖ్యము అనియు నిరీశ్వర సాంఖ్య
ము అనియు సాంఖ్యము ఇరులెఱఁగులు
అందు అద్వైతమతానుష్ఠానము కలవారిది
నేశ్వరసాంఖ్యము కాపిల సుతస్థలది నిరీ
శ్వర సాంఖ్యము ఈయోగము మోక్ష
సాధకము

సాంఖ్యాయనుఁడు ఋగ్వేదాఘాపకుఁడు
అయిన ఒక ఋషి

సాండివుఁడు బలరామ కృష్ణలకు గురువు
ఇతనియొక్క నివాసస్థానము అనఠి ఒకా
నొకప్పుడు ఇతని కొడుకు ప్రభాసత్థిర్థమున
స్నానము ఆచరించుచు ఉండఁగా వానిని
ఒకదానవుఁడు నీటిలోనికి తీసికొని పోయి
చంపెను అట్లు చచ్చినపుత్రుని రామకృష్ణు
లు మరల యమపురమునందుండి తెచ్చి
గురునకు దక్షిణగా ఇచ్చిరి

సాంబుఁడు (౧) కృష్ణుని కొడుకు తల్లి జాం
బవతి

(౨) శివునికి నామాంతరము

సాకేతాపురి నా|| అయోధ్య, శ్రీరాముని
రాజధాని

సాగరుఁడు, చూ|| సగరుఁడు

సాత్యకి య|| సత్యకుని కొడుకు నా|| యు
యుధానుఁడు, శినిమనుమఁడు అయిన

కున ఇతనిని శైనేయుఁడు అనియు, అంబ
రు చూ|| భూరిశ్రవుఁడు

సాత్యతి చూ|| శ్రుతశ్రవ

సాత్యతుఁడు (౧) విష్ణుపరిచరులలో ఒక్కఁడు
(౨) విదర్భుని పెండవ కొడుకు
ఆగు కృధునివంశస్థుఁడు ఇతనికి పుత్రులు
ఏడుగురు

సాభ్య భర్తృనిభార్యలలో ఒకతె ఈమెపు
త్రులు సాభ్యులు

సాభ్యులు గణదేవతాభేదము భర్తృనికి సాభ్య
యందు పుట్టినవారు సీడ్గలవారు అని
శబ్దార్థము వీరు పన్నిడ్లఱు

సాయుఁడు ధాతకు మహూదేవియందు జనిం
చిన కొడుకు

సారణుఁడు (౧) య|| రోహిణియందు వసు
దేవునికి పుట్టిన సుతుఁడు

(౨) రావణుని చారులలో ఒకఁడు.

సారమేయుఁడు య|| అక్రూరుని తమ్ముఁడు

సారస్వతము (౧) సురస్వతీనదీతీర దేశము
(౨) సంస్కృత సంది తెలి
పెడు వ్యాకరణ సంగ్రహము

సారస్వతుఁడు దధీచియొక్క వీర్యమున సుర
స్వతి నదియందు ఉదయించిన మహర్షి

సారస్వతులు సురస్వతీ నదీతీరదేశస్థులు వీరు
పంచగౌతులలో ఒక్కరు

సార్యభామము ఉత్తరదిక్కునందలి మగ
యేనుఁగు

సార్యభాముఁడు కు|| విదూరథుని కొడుకు.

సాలకటంకట విద్యుత్కేనుని భార్య సుకే
తుని తల్లి ఈవంశమున జనించినవారు
సాలకటంకటేయులు అనఁబడుదురు.

సాలగ్రామము (౧) ఒకానొక పుణ్యక్షేత్రము
ఇది గండకీనది పుట్టిన చోట

(అ) పూజింపతగిన విష్ణుమూర్తి రూపకశిల ఇది వేణుగోపాలమూర్తి, సంతాన గోపాలమూర్తి, ఉగ్ర నారసింహమూర్తి, లక్ష్మీస్థనీంహమూర్తి, రామమూర్తి, త్రివిక్రమమూర్తి, శుభదర్శనమూర్తి, అని బహురూపములుగ ఉండును ఈసాలగ్రామములు స్థలజన్యములు జలజన్యములు అని ద్వివిధములు వీనికి ముఖ్యములగు ఉత్పత్తి స్థానములు హిమవత్పర్వత సమీపమున ద్వాదశయోజనాంతర్గత భూమియు సాల గ్రామాదితీర్థములును అగును

సాలపోతకుండు ఇతఁడు ఒక నాగరాజు చూ॥ నంద

సాల్వుండు (౧) శిశుపాలుని తమ్ముండు కృష్ణుండు రుక్మిణిని కొనిపోవుటయు శిశుపాలుని చంపుటయు తలపోసి శివునిఁగూర్చి తపము ఆచరించి సకలకాయాలను కల్పించుకొనియు, ఆకాశమున చరించునట్టి సౌంబకము అను విమానమును, పడసి యాదభులను హింసించుచుండఁగా, కృష్ణుండు దండెత్తిపోయి వీనిని సంహరించెను

(అ) య॥ వాసుదేవుని తమ్ముండు అగు వృకుని మాడవ కొడుకు

సావర్ణి ఒక పౌరాణికుండు.

సావిత్రి. అశ్వపతికూతురు ఈపెతల్లి మాశని ఈమె మహాపతివ్రత సాశ్వపతి అగు ద్యుమత్యేనని కొడుకు ఆయన సత్యవంతుండు గుణవంతుండు రూపవంతుండు అని విని వానియందు మనసుకలవై ఉండఁగా అద్యుమత్యేనండు విగతచతుండవై వైరులచే రాజ్యమును కోల్పోడి తనకొడుకుతోడను భార్యతోడను ఆడవింతుండు చేరి మునివృత్తిని ఉండుట వినియు, పెండ్లి అయిన సంవత్సరమునకు సత్యవంతుండు

మృతుండు అగును అని తెలిసియు, ఒకనిని అంటిన మనసును మఱియొకనిపై పాఠనియ్యరాదు అని ఆ సత్యవంతునినే వివాహమై తన పాతివ్రత్యముచే యమని మెప్పించి అతనిచే తనమామ లక్ష్మీచతుండు అగునట్లును, వైరులచే అపకృతమైన రాజ్యము మరల తమ్ముపొందునట్లును, తనతండ్రి అగు అశ్వపతి పుత్రశతము పడయినట్లును మృతుండైన తనభర్త పునర్జీవితండు అగునట్లును వరములు పొంది అత్ర మామలచేతను తల్లి దండ్రులచేతను మన్ననలు పడని లోకులు ఎల్ల మహాసాధ్వి అని తన్ను కొని యాడ చిరకాలము భర్తకు ప్రియురాలై సుఖించెను. కనుక ఈమెయొక్క పాతివ్రత్యము మహావ్రతీధము అయి ఉండును

సాహిత్యరత్నాకరము ఒక అలంకారశాస్త్ర గ్రంథము ఇది ధర్మసూరిచే రచింపబడినది

సాశ్వము ఒకానుక దేశము ఇది ఆర్యావర్తమునందలి మధ్యదేశములలో ఒకటి

నీ

నింగన ఒకానుక ఆంధ్రకవి ఇతఁడు వాస్థ్య రామాయణమును తెనిగించినత ఇతఁడే పద్మ పురాణమును తెనిగించెను అని కొందఱు చెప్పదురు

నింభద్వీవుండు ఇ॥ అయితాయువు తండ్రి నింహబలుండే .నా॥ కీచకుండ్లు చూ॥ కీచకులు

నింహిక (౧) దితికూతురు విష్ణుచిత్తిభార్య. ఈమె దయుని మాతురు అనియు కశ్యపుని భార్య అనియు భారతమునందు చెప్పబడి ఉన్నది

(అ) హిరణ్యకశిపుని మాతురు.

(3) ఒకానొక రాక్షసి నా ||

ఞాయాగ్రాహిణి హనుమంతుఁడు లంకకు పోవునపుడు దీనిచే నీడివలన పట్టుకొంటి నిలిచి దీనికడుపున దూటి దేహమును పెంచి కడుపు చించుకొని బయిటికి వచ్చెను సితభ్యజుఁడు మి|| అజునికొడుకు కునిరండ్రి సిద్ధాంతకౌముది ఇది హినిని చేసిన సంగ్రా త వ్యాకరణమునకు వ్యాఖ్య

సిద్ధాశ్రమము ఒక పుణ్యాశ్రమము ఇండు వామనావతారమునకు ముందు విష్ణువు బహుసంవత్సరములు తపము ఆచరించెను ఇది తాటక ఉండిన వనమునకు కొంత దపున ఉండును ఇదియె విశ్వామిత్రుని యాశ్రమము ఇచట తపము ఆచరించు వారికి ఫలప్రాప్తి తప్పక కలుగును కాన దీనికి సిద్ధాశ్రమము అనుపేరు కలిగెను సిద్ధలు దేవతలలో ఒక తెగవారు అని మాది సిద్ధిగలవారు అని పుస్తత్పత్తి నీనివాలి ధాత భార్యలలో ఒకతె

స్త్రీ

సీత రామునిభార్య జనకమహారాజు కూఁ తురు ఈమె పూర్వ జన్మమున వేదవతి అను కన్యకగా ఉండి విష్ణువును పెండ్లాడ వలయును అని తపము ఆచరించుచు ఉండ రావణుఁడు తనతపోవిష్ణుము కావించెను అంత ఆమె అగ్నిప్రవేశముచేసి అయోని జ్వలెపుట్టెను చూ|| వేదవతి, మారీచుఁడు సీతభ్యజుఁడు నా|| జనకుఁడు

సు

సుందరి మాల్యవంతునిభార్య నర్మద అనే డు గంధర్వస్త్రీయొక్క కూతురు సుందఁడు ఒక యక్షుఁడు తాటక మగఁ డు. మారీచుఁడు బాహుల తండ్రి

సుందోపసుండులు. ది|| హిరణ్యకశిపువంశ మున పుట్టిన నికుంభుఁడు అను వానికొడు కులు ఈ అన్నతమ్ములు ఇద్దఱు మిగుల ఘోరమైన తపము గలిపి బ్రహ్మవలన కా మరూపత్వమును కామగమనత్వమును సకల మాయావిత్యమును అన్యులచేత అవధ్యత్వ మును కలుగ వరములను పడని జనులకు కడుపాదకులుగ ఉండిరి అపుడు విష్ణువు విశ్వకర్షుచే రూపరేఖా సంపన్న అగు ఒక కన్యకను సృజింపజేసి వీరి యొద్దకు పం పెను అప్పడు ఈ ఇరువురును దాని వలన మోహితులు అయి నీవు మాలో ఎవ నిని వరించెదవు అని అడుగఁగా మీరు ఇరు వురును నాయెదుట యుద్ధము సలిపితినేని మీలో జయశాలి అగువానిని నేను వరించె దను అని చెప్పెను అంతట వారు ఇరు వురు దానికయి ఒండొరులతో పోరాడి మడిసిరి వీరి కొడుకులు శుంభ నికుంభులు సుకన్య నైవస్వత మనువుకొడుకు అయిన శర్యాతి కూఁతురు చ్యవనమహాస్వి భార్య ప్రమతితల్లి ఒకప్పడు ఈమె శర్యాతితో కూడ తపోవనమున ఉండువేళ ఆచట ఒక పుట్టలోనుండి వెలుఁగుచున్న రెండు జ్యో తులను పొడగని ముల్లుకొని వాని పొడిచెను అంత ఆమెకు నోట రక్తము స్రవించుట యెకాక మలమూత్ర బంధమును అయ్యెను దాని మాచి శర్యాతి ఆతిభీతుఁడు అయి కూఁతును తోడ్కొని వల్లీకముకడకు వచ్చి అంబలో తపము చేయుచున్న చ్యవనుని కని తననేర్చున అతని ప్రసన్నునిగా చేసి కొని ఆతని చిత్రానుసారముగ తన పుత్రి కను ఇచ్చి ఆమునీశ్వరుని వీడ్కొని పుర మునకు విలెంచెను. అనంతరము ఆచ్యవ నుండు అశ్వినీదేవతల ప్రసాదము వలన యావనమును సౌందర్యమును పొంది శ

ర్యాతి యాగము చేయుతఱిని సోమపాన
 ములేని ఆ దేవతలకు తన తపోబలమున
 సోమపానము కల్పించి ఇచ్చెను
 సుకర్ణుడు రు॥ జైమిని మహాస్వి పుత్రుఁడు
 అగు సుమంతుని పుత్రుఁడు
 సుకుమారుఁడు కా॥ సువిభువు కొడుకు
 ధృష్టకేతుని తండ్రి
 సుకృతి కా॥ పృథువు కొడుకు
 సుకేతనుఁడు (౧) ఒకయతుఁడు తాటక
 తండ్రి
 (౨) చూ॥ నవరాత్రి
 సుకేతుఁడు (౧) మిథిలుని పుత్రుని పౌ
 త్రుఁడు
 (౨) కా॥ ఝేముని కొడుకు
 సుకేశిని సగరుని మొదటిభార్య అసమంజ
 సుని తల్లి
 సుకేశుఁడు ర॥ విద్యుత్కేనుని కొడుకు
 మాల్యవదాదులతండ్రి ఇతనిభార్య దేవవతి
 సుకినకుఁడు బార్హద్రథ వంశస్థుఁడు అగు
 రిపుంజయుని మంత్రి చూ॥ రిపుంజ
 యుఁడు
 సుగుణుఁడు పాండు పుత్రుఁడు అగు భీమ
 నేనునకు జలధర అనుదానియందు పుట్టిన
 కొడుకు
 సుగ్రీవుఁడు వాలి తమ్ముఁడు తండ్రి ఋక్ష
 విరజుఁడు భార్య రుమ తొల్లి ఒకప్పడు
 బ్రహ్మ యోగాభ్యాసమున ఉండువేళ అతని
 కంటినుండి ఒక జలబిందువువడి అది ఒక
 వాసర రూపము అయ్యెను ఆవాసరమునకు
 ఋక్షవిరజుఁడు అని బ్రహ్మ నామకరణము
 చేసెను అనంతరము ఆవాసరము సమస్త
 దేశములయందును వనములయందును సం
 చరించుచు మేరుపర్వతమునకు పోయి
 అచట ఒకకోలనిలో తోచిన తన ప్రతిబిం

ఒమును పొడగని అది తన్నెదిరింపవచ్చిన
 మఱియొక కోఁతి అను తలఁపున దానితో
 పోరాడ ఆకొలని నీటిలో ఉఱివెను అందు
 మున్ను ఒకప్పడు పార్వతి స్నానముచేయు
 చు ఉండఁగా కొందఱు కామరూపులు
 అగు రాక్షసులు స్త్రీవేషము భరించి
 వచ్చి స్నానము చేయవచ్చిన వారివలె
 నీళ్లలోదిగి విహరింపసాగిరి అది ఆమె
 తెలిసికొని ఈకొలనియందు ఇకను ఎవ్వరు
 క్రంకినను వీరియట్లు స్త్రీలు అగుదురు గాక,
 వీరికి ఇంక పురుషత్వము రాకపోవుగాక,
 అని శాపము ఇచ్చి ఉండినందున అట్లు ఉఱి
 కిన ఈకోఁతియు తత్కృణమే మిక్కిలి మ
 నోజ్ఞతగల ఒక ఆఁడుకోఁతి అయ్యెను ఆ
 కాలమునందు ఇంద్రసూర్యులు ఆ మాగ్గ
 మున పోవుచు దీని లావణ్యాత్మి శయమును
 చూచి చిత్తము చలించగా వారికి రేత
 స్కందము అయి ఇంద్రునిరేతస్సు దాని
 వాలప్రదేశమునందును సూర్యుని రేతస్సు
 దాని గ్రీవా ప్రదేశమునందును వడెను అ
 పుడు వాలప్రదేశమున వడిన రేతస్సువలన
 వాలియు, గ్రీవా ప్రదేశమున వడిన రేతస్సు
 వలన సుగ్రీవుఁడును పుట్టిరి వీరు ఇరువురును
 మహా బలపరాక్రమ సంపన్నులు. వీరిలో
 వాలికి ఇంద్రుఁడు తనమొదను ఉన్న శూమ
 మాలికను ఇచ్చి ఏవీరుఁడు నిన్ను ఎదిరిం
 చినను, ఎదిరించిన వాని బలమున సగము
 నీకు రాఁగఁదు, దానఁజేసి ఎల్లవారికి ఆజ్ఞే
 యుండవై వెలయఁగలవు అని వరము ఇచ్చి
 పోయెను. కనుకనే రాముఁడు వాలిని చెట్టు
 మఱుగున ఉండి చంపెను అందురు ఒక
 ప్పడు భూయావి అనుదనుజునీతో పోరా
 డపోయి ఉండిన తన యన్న అగు వాలి,
 ఆమాయావిచేత చంపబడెను అని ఇతఁ
 డు తలఁచి రాజ్యమును కొనెను అదికా

రణముగ ఆన్నదములకు ప్రబలవిరోధము కలిగి చాలిచే ఇతఁడు కిష్కింధనుండి తఱును కొట్టఁబడెను అంత ఇతఁడు ఋశ్యమూక పర్వతమున బహుకాలము ఉండి నీతను వెదకుటకయి రాముఁడు వచ్చినప్పుడు అతనిచే వాలిని చంపించెను చూ॥ ఋశ్యమూకము దండభి

సుజన్మకృత్తు పా॥ సోమకుని కొడుకు పృష దుని తండ్రి

సుజాత అష్టావక్రని తల్లి ఏకపాబుని భార్య సుతలము ఒక అఘోలోకము ఇది పచ్చని చాయ కలది

సుతశ్రుండు ఆ॥ హేముని కొడుకు బలి తండ్రి

సుతీక్ష్ణుండు రు॥ రాముఁడు వనవాసము చేయునపుడు ఇతని యాశ్రమముకు వచ్చి ఇండుండి అగస్త్యాశ్రమమునకు పోయెను ప్రకృతమున నాగవూరికి సమీపమున రామ టోకి అను పట్టణము కట్టఁబడిన చోట ఈ ఆశ్రమము ఉండెను

సుత్రాముఁడు దేనేంద్రునికి నామాంతరము సుదక్షిణ దిలీపుని భార్య

సుదక్షిణుండు పౌండ్రక వాసుదేవుని కొడుకు ఇతఁడు తనతండ్రి కృష్ణునిచే చంపఁ బడెను అను మాత్స్యర్వముచే శివునిగూర్చి క్షౌరతపము సలిపి అతఁడు నుడివిగరితిని అభిచారపాపములు ఒనరింప అందుండి ఒక భయంకరము అయిన కృత్తి వెడలి ద్వారకాపురము మీఁదికి రాఁగా కృష్ణుండు దాని నిలిపి వీనిచంపి పురమును భస్మము కావించెను

సుదర్శన మనువంశస్థుండు అగు దుర్యోధ నుండు అనురాజుయొక్క కూతురు తల్లి నర్మద్య ఈమెయందు అగ్నిదేవునికి ఆస

కలిగి వివాహము అయెను అతనికి ఈమె యందు సుదర్శనుండు అను రాజు పుట్టెను సుదర్శనుండు (౧) ఒక విద్యాధరుండు ఇతఁడు అంగిరసుని చూచి నవ్వీ అతనిచే సర్పము అగునట్లు శపింపఁబడెను ఆశా పము కొంతకాలమునకు వెనుక కృష్ణుని పాదతాడనమున వదలెను

(౨) సుదర్శన కొడుకు ఇతని మందిరమునకు ధర్మదేవత అతిథి అయి వచ్చెను

సుదామని వాసుదేవుని తమ్ముండు అగు అనీ కుని భార్య

సుదాసుండు (౧) పా॥ మూడవచ్యవనుని కొడుకు సహదేవుని తండ్రి

(౨) ఇ॥ కల్కాషపాదుని తండ్రి

సుదేవుండు (౧) య॥ దేవకుని కొడుకు (౨) ఇ॥ చంపుని కొడుకు విజయుని తండ్రి

సుద్యుమ్నుండు వైవస్వత మనువునకు యజ్ఞ మందు మొదల స్త్రీగా ఉదయించి ఆవల వసిష్ఠుని ప్రయత్నమున పురుషత్వమును పొందినవాఁడు స్త్రీరూపమునందు ఉతఁడు ఇల అను నామము కలిగి ఉండెను. చూ॥ వైవస్వతుండు ఈ సుద్యుమ్నునికి పురు షత్వమునందు ఉత్కలుండు గయండు విహ్వలండు అను మువ్వురు పుత్రులును, స్త్రీత్వమునందు బుధని వలన పురూరపుం దును పుష్టిరి ఆపురూరపుండు ప్రతిస్థాన పురమునకు అధిపతి అయ్యెను

సుద్యువు పు॥ చారువు కొడుకు

సుభనుస్సు కురువుయొక్క రెండవ కొడుకు

సుభన్వానుండు య॥ వాసుదేవునికి శ్రీదేవి యందు ఉదయించిన మూడవ కొడుకు

సుభన్సుండు (౧) నలుపురు లోకపాలకులలో ఒకఁడు.

(అ) త్రిX రదేశాధీశుడు అగు
 ఒకరాజు సుశర్మ తండ్రి
 సుభేష్ట (౧) అనువు వంశస్థుడు అగు
 ఎలియొక్క భార్య
 (అ) విరాటరాజు భార్య కేకయ
 రాజు మాతురు కీచకుల సహోదరి
 సునంద దుష్కృతుని పుత్రుడు అగు భర
 తుని భార్య
 సునందుడు విష్ణువచిరలలో ఒకడు
 సునన పాపవ్రత వర్వతమున ఉత్పత్తి అగు
 ఒక నది
 సునాభుడు ర|| వజ్రనాభుని తమ్ముడు
 సునాముడు య|| కంఠుని తమ్ముడు
 సునీతి ఉత్తానపాదుని జ్యేష్ఠభార్య ద్రువునితల్లి
 సునీతుడు కా|| సన్నతి పుత్రుడు. అలర్కుని
 పౌత్రుడు డేముని తండ్రి
 సునీధ అంగుని భార్య వృత్తువు పెద్దకూ
 రురు వేనుని తల్లి,
 సునీధుడు శిశుపాలుని సేనానాయకుడు
 సున్దుడు అ|| నా|| సుబ్రహ్మణ్యుడు బలికడపటి
 కొడుకు ఇతడు శాస్తనగరము నిర్మించెను
 సుపార్శ్వుడు (౧) సంపాతి కొడుకు
 (అ) ర|| సుమాలి కొడుకు
 (3) పు|| ద్విమీధుని వంశ
 స్థుడు అగు దృఢనేమి కొడుకు సుమతి
 తండ్రి
 సుప్రభుడు ర|| మాల్యవంతుని కొడుకు
 సుప్రలీకము ఈశాన్య దిక్కునందలి మX
 ఏనుగు
 సుప్రలీకుడు ఒకానుక బ్రాహ్మణుడు
 ఇతడు మైత్ర్యకథనమునకై కలహించి తన
 అన్నచే గజము అగునటుల శపించబడి
 యెను. ఛూ|| గరుడుడు

సుప్రభ. మొదటి నాభాగుని భార్య వైశ్యశ్రీ
 సుప్రయోగ సహ్యవర్వతమున ఉత్పత్తి అయి
 దక్షిణవాహిని అయి పాఠునట్టి ఒక ఏలు
 సుబంధుడు విక్రమార్కుని కాలమున ఉం
 దిన ఒక సంస్కృతకవి ఇతడు వాసవ
 దత్త అను గ్రంథమును రచించెను
 సుబలుడు గాంధారదేశపు రాజు ఇతని
 కొడుకు శకుని మాతురు గాంధారి
 సుబాహువు (౧) చేదిదేశాధిపతి వీరపాహుని
 కొడుకు ఇతని సోదరి సునంద
 (అ) రాముని తమ్ముడు అగు
 శత్రుఘ్నుని పెద్దకొడుకు
 (3) య|| కృష్ణుని వంశస్థుడు
 అగు ప్రతిపాహువుయొక్క కొడుకు
 (౪) ర|| తాటకయొక్క కొడు
 కు మారీచుని తమ్ముడు వీడు రామునిచే
 విశ్వామిత్రుని యూగకాలమున చంపబ
 డెను
 సుబ్రహ్మణ్యుడు మమాగస్వామి
 సుబ్రహ్మణ్యుడు నా|| సున్దుడు
 సుభద్ర కృష్ణుని చెలియలు. అర్జునుని భార్య
 అభిమన్యుని తల్లి
 సుభద్రుడు య|| వసుదేవుని కొడుకు తల్లి
 ఫారవి
 సుభువు. య|| కంఠుని తమ్ముడు
 సుమంతుడు (౧) రు|| వ్యాసశిష్యుడు
 అధర్వణి వేదాధ్యేత
 (అ) రు|| స్వామవేదాధ్యేత
 అగు జైమిని మహర్షి సుతుడు
 సుమంతుడు (౧) పురూరవుని వంశస్థుడు
 అగు జహ్నుని కొడుకు
 (అ) దృశరథుని సారథియను
 ముఖ్యమంత్రియను అగువాడు

సుమలి (౧) ఇక్ష్వకుని తమ్ముడు అగు నృగుని కొడుకు

(౨) ఋషభుని పుత్రుడు అగు భరతుని కొడుకు

(౩) పు॥ మత్సరని కొడుకు ఋష్యుని తండ్రి

(౪) పు॥ ద్వీమిథుని వంశస్థుడు అగు సుపారుషుని కొడుకు సన్నతమంతుని తండ్రి

(౫) సకలవేదశాస్త్ర పారగుడు అగు ఒకపాణుని కొడుకు ఇతడు పూర్వ జన్మక్షానము కలవాడై సందారమును ఒక్క తండ్రికి తత్వోపదేశము చేసెను అది పితాపుత్ర సంవాదము అనఁబడును

(౬) అరిష్టనేమి కూతురు సగరుని రెండవ భార్య ఈమెకు అఱువది వేపురు కొడుకులు కలిగి కపిలుని కోప దృష్టిచే భస్మీభూతులు అయిరి

సుమకుడు విశ్వామిత్రుని కొడుకు

సుమనసుడు (౧) ఉల్కుకుని కొడుకు అంగుని తమ్ముడు

(౨) ఇ॥ నా॥ సుభూతి తండ్రి హర్యశ్యుడు కొడుకు త్రిభన్వుడు

సుమాలి (౧) ర॥ సుకేకుని కొడుకు మాల్యవంతుని తమ్ముడు రావణుని మాతామహుడు

(౨) కలసుని తమ్ముడు బలరామునిచే చంపఁబడెను

సుమిత్ర దశరథుని రెండవ భార్య లక్ష్మణ శత్రుఘ్నులకు తల్లి

సుమిత్రుడు (౧) య॥ భజమానని పాత్రుడు వృష్టి కొడుకు

(౨) య॥ వసుదేవుని తమ్ముడు లగు అనీకుని కొడుకు

(౩) ఇక్ష్వకు వంశమునందలి కడపటిరాజు ఇతఁడు భారతయుద్ధమునందు అభిమన్యునిచే చంపఁబడిన బృహదృబునికి ముప్పదియవ రాజు

సుయజ్ఞుడు (౧) దశరథునిచే పుత్రకామేష్టి చేయించిన ఋత్విక్రులలో ఒకఁడు

(౨) ఉశీనరదేశాధిపతి ఇతఁడు శత్రువులచే యుద్ధమునందు నిహతుఁడు కాఁగా ఇతని బంధువర్గము కడుదుఃఖితులు అయి ఏడ్చుచు ఉండుతఱిని యముఁడు ఒకకాలవేషమును ధరించుకొని వచ్చి వారికి తత్వోపదేశముచేసి పోయెను అది ప్రేత బంధు యమ సంవాదము అనఁబడును

సురభుఁడు కు॥ జహ్నుని కొడుకు

సురదుఁడు శ్వేతుని తమ్ముడు శ్వేతునికి పిమ్మట విదర్భదేశమునకు వీఁడు రాజు అయెను.

సురనిందని జ్యేష్ఠాదేవికిని వరుణునికిని జనించిన కూతురు అగస్త్యుని చెలియలు

సురభి నా॥ కపిల

సురభువు ఉగ్రనేనుని నాలవకూతురు శ్యామకుని భార్య

సురస (౧) దక్షవ్రజాపతి కూతురు కశ్యపుని భార్య

(౨) నాగుల తల్లి హనుమంతుఁడు లంకకు నీతను వెదకుటకొఱకు పోవునపుడు దేవతలచే పంపఁబడి రాక్షసీరూపముతో సముద్రమధ్యమున అతనిని అడ్డగింప అతఁడు తనదేవమును మిగుల ఉరువుగా పెంచి మఱినిమిషమునకు అంగు మాత్రకేగిగాఁచి ఈమె గర్భమున ప్రవేశించి యయలు వెడలి వచ్చెను

సురాశ్రాపిఁడు (౧) తామసమునుపు తండ్రి

(అ) కాశ్యపి కొడుకు దీర్ఘ
తమని తండ్రి
సురుచి ఉత్తానపాదుని కనిష్ఠభార్య ఉత్త
ముని తల్లి.
సులభ షరమతత్వార్థమును ఎఱిగిన ఒకా
నైక వనిత ఈమె మహానుభావురాలు
కనుక ఒకానైకవ్వడు విమలయోగ భర్త
లంపటండు అగు జనకుని చిత్తశాంతిని
పరిక్షింప ఆతనితో సంవాదము చేసెను
సువర్ణస్థివి. స్వంజయని కొడుకు చూ॥ స్వం
జయండు
సువామ నా॥ వామ ఒకనది దీనిని ఇపుడు
రామంగం అందురు
సువీరుండు (౧) అ॥ శివీచక్రవర్తి రెండవ
కొడుకు ఇతనిదేశము సౌవీరము
(౨) య॥ వసుదేవుని తమ్ముం
డు అయిన దేవవ్రాజుని పెద్దకొడుకు
(3) పు॥ ష్రీముని కొడుకు
సువేలము ఒకానైక కొండ ఇది లంకాద్వీప
మునంజు ఉన్నది రాముండు లంకమీద
దండెత్తి పోయినప్పుడు దీనిచలులయందు
వాసరసేనతో విడిసెను
సువ్రతుండు అ॥ ఉశీనరుని అయిదవ కొడుకు
సుశర్మ (౧) త్రిగర్తదేశాధిపతి సుభన్వుని
కొడుకు
(౨) ఒకబ్రాహ్మణుండు ఇతనిభా
ర్యను బలాకుండు అను రక్కసుండు ఒకక
డు అపహరించుకొని పోగా ఉత్తానపాదుని
పుత్రుండు అగు ఉత్తమండు ఆమెను ఆరా
క్షుని వలన విడిపించి మరల ఇతనికి
తెచ్చి ఇచ్చెను
(3) కర్ణుని కొడుకు వీడు సతు
లునిచే చంపబడెను

(౪) మగధదేశపు రాజులు అగు
కాశ్యపియులలో కడపటి వాడు ఈతం
డు ఆంధ్రభృత్యుండు అగు శూద్రకునిచే
చంపబడెను
సుశాంతి అజమీధుని రెండవ కొడుకు అగు
నీలుని పౌత్రుండు
సుశోభ మూడవ పరిక్షిత్తు భార్య మండూక
రాజు కూతురు
సుశ్రుతుండు మిథిలాధిపతులలో ఒకండు
జయని తండ్రి
సుషేణుండు (౧) కర్ణుని కొడుకు సౌత్య
కిచే చంపబడెను
(౨) కృష్ణునికి రుక్మిణియందు
పుట్టిన పుత్రులలో ఒకండు
(3) రుమతండ్రి సుగ్రీవుని
మామ ఇతండు వరుణునివలన పుట్టెను
(౪) కంసునిచే చంపబడిన
వసుదేవుని పుత్రులలో ఒకండు
సుహూత్రుండు (౧) క్షత్రవృద్ధునిపెద్ద కొ
డుకు ఇతనికి కొడుకులు ముప్పురు-కాశ్యప
డు కుశుండు కృత్స్న ముచుండు
(౨) పు॥ బృహక్షత్రుని కొ
డుకు హస్తీకుని తండ్రి
(3) కు॥ సుషునుస్సు కొడుకు
(౪) ఇ॥ భగీరథుని కొడు
కు నా॥ శ్రుతుండు
(౫) పురూరపుని పౌత్రుం
డు అగు భీముని పౌత్రుండు. జహ్నుని
తండ్రి
ఇతండు షోడశ మహారాజులలో ఒకం
డు ఇతనిరాజ్యము అగు కురుజాంగలమూస
పిండ్రుండు పర్జన్యుండు పనించినాన కురియిం
పగా దానివలన కనకమయములు అయిన
కర్కట రుషు నక్ర కూర్మ చయములు పడు

చు ఉండెను అట్లు లభించు స్వయంసంత
య్య ఇతఁడు అనేకయజ్ఞములు సలిపి ఆ
యజ్ఞములయందు ఋత్విజులకు దక్షిణ
ఇచ్చుట మొదలగువానికిని పేదసాదులకు
ఇచ్చుటకును సరిపెట్టెను
(౬) సహదేవునికి విజయ
యందుపుట్టిన కొడుకు

సూ

సూతుఁడు రు|| ఇతని యాశ్రమమున పాండ
వులు కొంతకాలము వనవాసము సలిపిరి
సూత్రములు శుభాశుభ కర్మములను గుఱించి
ఏర్పఱుపఁబడి ఉండు విధులు అవివక్షణిని
మిది-బొఱాయనము ఆవస్తంబము సత్యా
పాథము ద్రాహ్మ్యయనము అగస్త్యశాకల్య
ము ఆశ్వలాయనము శాంభవీయము కా
త్యాయనము వైఖానసము శానకీయము
భారద్వాజము అగ్నివైశ్యము జైమినీయము
వాధూలము మాధ్యందినము కౌండిన్యము
కౌషీతకము పారణ్యకేశి

సూరన (౧) (పింగళి) చూ|| అమరన-సూరన
(౨) (అడిదము) చూ|| అడిదము
సూరన

సూర్యసావ్ణి ఎనిమిదవ మనువు సూర్యు
నికి ఛాయయింపడు పుట్టిన సూతుఁడు

సూర్యారణ్యుఁడు ఇ|| త్రిధన్వని కొడుకు
సత్యవ్రతుని లేక త్రిశంకుని తండ్రి నా||
త్రయారణ్యుఁడు

సూర్యుఁడు లోకమును ప్రకాశింపఁజేసెడు
తేజోమయదేవత నా|| ఆదిత్యుఁడు ఇతఁ
డు ప్రాతఃకాలమున బ్రహ్మస్వరూపుఁడును,
నుభ్యాహ్నమున శివస్వరూపుఁడును, సా
యంకాలమున విష్ణుస్వరూపుఁడును అగును
అని ప్రసిద్ధము. ఇతనిని సూర్యనారాయ

ణుఁడు అందరు (చూ|| వివస్వతుఁడు,
భగోశము)

పు

పుంజయుఁడు (౧) భార్యుశ్యుని కొడుకు
లలో ఒకఁడు ఇతఁడు సంతానాన్ని అయి
భూసుర పూజలు సలుపుచు తనసఖుఁడు
అగు నారదునివరమున స్వర్గమయములు
ఆగునట్టి మూత్రపురీషలాలాక్రమస్వేదములు
కల ఒకకుమారుని పడసి వానికి సువర్ణస్థివి
అనిపేరుపెట్టి పెంచుకొనుచు ఉండఁగా వీని
యందు బంగారు ఉండును అని మ్రుచ్చులు
వానిపట్టి చంపిరి అనంతరము ఇతఁడు నా
రదానుగ్రహముచే కొడుకును పునర్జీవితుని
చేసికొనెను

- (౨) య|| వసుదేవుని తమ్ముఁడు
- (౩) అ|| కాలానలుని కొడుకు

పుగాలవాసుదేవుఁడు మధురాపురిమునకు
కొంతదవున ఉండు కరవీర పురమునకు
రాజు ఇతఁడు ఆనవరతము శ్రీకృష్ణునితో
మచ్చరించుచు ఉండినందున కృష్ణుఁడు వీనిపై
దండెత్తిపోయి చంపి ఇతని కొడుకును
ఆరాజ్యమునకు రాజుగా చేసెను.

పుష్ట్యధివత్యవివరణము భూమికి పృథు చక్ర
వర్తిని, ఓషధీ యజ్ఞ వ్రత నక్షత్రాదులకు
చంద్రుని, ఉదకమునకు వరుణుని, ధనమున
కును యక్షులకును కుబేరుని, ద్వాదశాది
త్యులకు విష్ణువును, వసువులకు అగ్నిని,
వ్రజాపతులకు దక్షుని, దేవతలకు శక్రుని,
వైత్యదానవులకు ప్రహ్లాదుని, పితరులకు
యముని, విశాచతక్షిపకుభూతయక్ష భేతా
శములకు శివుని, పర్వతములకు హిమవం
తుని, నదులకు సముద్రుని, గంధర్వ విద్యా
ధరకిన్నరకింపురుదులకు చిత్రరథుని, సర్ప
ములకు వాసుకిని, దిగ్గజములకు ఐరావత

మును, పక్షులకు గరుత్మంతుని, హయము
 లకు ఉచ్చైశ్రవణుని, పృగములకు సేంహ
 మును, అభిశులుగ సృష్ట్యాదియందే సర్వ
 శక్తుఁడు అయిన ఈశ్వరుఁడు ఏర్పఱచెను

సృష్టి ప్రపంచమును కల్పించుట ఆదిని పర
 బ్రహ్మస్వరూపుఁడు అగు నారాయణుఁడు
 సృష్టియందు ఇచ్చను ఒంది ప్రళయాంధ
 కారము మాన్చి జలార్ణవము అయి ఉండు
 నెడల పరంబ్రాహ్మి రూపము అగు హిరణ్మ
 యము అయిన అండము ఒకటి కావించి
 అందు తాను ప్రవేశించి చతుర్ముఖబ్రహ్మరూ
 పమున వెలువడి వచ్చెను అట్లు అతఁడు
 వచ్చునపుడు ఆ అండము రెండుగా భీలను
 అందు ఉపభాగము అంతరిక్షము అయ్యెను
 అధోభాగము భూమి అయ్యెను ఆవల ఆపర
 బ్రహ్మము త్రిగుణాత్మక స్వరూపములు అ
 యిన బుద్ధింద్రియ మనూభూతములను శ్రు
 త్తించి విరాట్స్వరూపుఁడు అయ్యెను అందు
 సృష్టిస్థితిసంహారకులు వేణువేణుగా ఏర్ప
 డిరి వారలలో చతుర్ముఖబ్రహ్మ సృష్టికి పూని
 నవవిధసృష్టికావించెను వానిలో మొదటి
 మూఁడును ప్రాకృతసృష్టి అనియును, ఆవలి
 అయిదను నైకారిక సృష్టి అనియును, కడ
 పటిది కౌమారసృష్టి అనియు చెప్పబడును
 ఈనైకారికసృష్టి స్థావరతిర్య స్థేవమనుష్య
 రూపములుగ ఉండును చూ॥ త్రిమాత్రులు

సై

నేకుఁడు, ద్రుహ్యుని పాత్రుఁడు
 నేతువు శ్రీరాముఁడు రావణా ఘురునితో
 యుద్ధముచేయుటకై లంకకు పోవునవసర
 మున సముద్రమున కట్టించిన అడ్డకట్ట
 ఇచ్చట జనలు సముద్రస్నానము ఆచరించిన
 యెడల మహాపాతకములు నశించును అనుట
 ప్రసిద్ధము.

నేనజిత్తు (౧) ఇ॥ భాగవతమునందు కృతా
 శ్వుని కొడుకు ఆనియు రెండవ యువనా
 శ్వుని తండ్రి ఆనియు చెప్పబడి ఉన్నది
 (౨) బా॥ విశ్వజిత్తు కొడుకు
 ఇతని కొడుకులు రుచిరాశ్యుఁడు దృఢహ
 నువు కాశ్యుఁడు వత్సుఁడు

సై

సైంధవుఁడు నా॥ జయద్రథుఁడు సింధుదే
 శశురాజు దుర్యోధనుని చెల్లెలు అగు దుస్స
 లమగఁడు ఇతనితండ్రి వృద్ధక్షత్రుఁడు
 ఇతఁడు పాండవులు వనవాసముచేయు
 కాలమున తాను ఒకరాచకూఁతును వివా
 హము చేసికొని వారు ఉన్నవనముగుండ
 తనపట్టణమునకు పోవుచుండి ఆశ్రమమున
 ఏకాకినై ఉండిన వావివత్తి అగు ద్రౌప
 దినిచూచి వారులేకుండుట తెలిసి బలాఞ్జార
 ముగా పట్టి తనరథముమీఁద పెట్టుకొని పో
 వుచు ఉండెను ఇంతలో ఈవర్తమానము
 ను ఎఱిగి పాండవులు వచ్చి వీనిని చక్కఁ
 గ మర్దించి అవమానించి ఖంపిరి అంతట
 వీఁడు దానికి ప్రతికారము చేయ సమకట్టి
 ఉగ్రతపము సలిపి అర్జునుఁడు తక్కతక్కిన
 పాండవులను ఒక్కదినమున జయించునట్లు
 వరము వడసి భారతయుద్ధము జరుగునపుడు
 పాండవులను వద్దవ్రాహ్మణము భేదించిన ఆ
 భిమన్యునికి తోడుపడకుండ అడ్డగించి గ
 లుశుకొనెను కనుక వడుగుడు యోధులు
 ఒక్కటిగాచేరి ఆభిమన్యుని చంపిరి ఆవృ
 త్తాంతము సుశక్తకులతో పోరాడ పోయి
 ఉండిన అర్జునుఁడు విసి ఆమలునాడు సూ
 ర్యుఁడు అవమించునంతలో సైంధవుని
 తల నఱుకును అని ప్రతిజ్ఞ చేసి ఆ ప్రకార
 ము నడచెను

మతయు ఇతఁడు అర్చకుఁడై ఉండు కాలమున ఒకనాడు ఆశరీరవాణి వీఁడు సంగ్రామమున పలుఱ తల తునుమఁడఁడు అని అదేవింపఁగా అది అతనితండ్రి అగు వృష్ణక్షత్రుఁడు విని ఎవఁడు వీనిమఁదకమున మహిమీఁడ వడనై చునూ అట్టివాని సీరము సహస్రశకలములు ఆగుఁగాక అని సకల జనుల వీనులకు గోచరము అగునట్లుఁబలికెను ఆహేతువునుబట్టి భారతయుద్ధమున అగ్ర నుఁడు సైంధవునితల శమంతఁచక సమీప మున తపము ఆచరించుచు ఉండిన వృష్ణ క్షత్రుని గుండ మహితలమున వడునట్లు పా కువతా స్త్రీప్రయోగమున చేసెను

సో

సోభంజి య॥ నా॥ సనాజిత్తు

సోమకుఁడు (౧) పా॥ సహదేవుని పుత్రుఁడు సుబన్దకృత్తు తండ్రి పృథుఁడని పితామ హుఁడు

(౨) ఒకరాజ్ఞి ఇతఁడు జంతుఁ డు అను ఒక కొడుకును పడసి, ఆ ఒక పు త్రునితో తనియక బహుపుత్రలాభము కలు గవలయును అని తన ఋత్విజ్ఞాని వేడఁ గా అతఁడు ఇతని యనుమతిని జంతుని వకుళుగా వధియించి తత్పశుహవ్యమున హ వ్యవహుని తనిపెను అంత ఇతని నూర్పు రు భార్యలును నూర్లారు పుత్రులను కనిరి అందు జంతుఁడును సౌచర్యలక్షణ లక్షిత సవ్యవామ పార్శ్వఁడై అందఱకు జ్యేష్ఠఁ డుగ పుట్టెను

(3) ఒకానుక అగురుఁడు ఇతఁడు బ్రహ్మనిద్రపోవు నవసరమున వేద ములను ఎత్తుకొని పోయి సముద్రములో డాఁగి ఉండెను విష్ణువు మత్స్యావతారము ఎత్తి ఆవేదములను మరల ఎత్తుకొని వచ్చి బ్రహ్మకు ఇచ్చెను

సోమతీర్థము నా॥ ప్రథాసతీర్థము యది ఘూ ర్జీర దేశమున సోమనాభవృణమునకు సామీప్యమున ఉండును

చంద్రుఁడు రక్ష ని శాపమువలన కలిగిన క్షయరోగమును ఈతీర్థమున స్నానముచేసి పోఁగొట్టు కొనెను కనక దీనికి ఈవేరు కలిగెను

సోమద్విఁడు కు॥ శంతనుని భ్రాత అగు బాష్ణికుని కొడుకు ఇతఁడు భారతయుద్ధ మందు వచ్చెను ఇతనికి భూరి, భూరిశ్రవుఁ డు, శలుఁడు అని మువ్వురు కొడుకులు సోమన (పిడుపర్తి) ఒకానుక తెనుఁగుకవి ఇతఁడు బసవ పురాణమును తెనుఁగించెను (ఈపురాణమును అనేకులు అనేక ప్రకార ముల ఏర్పఱచి ఉన్నారు)

సోమశ్రవము ఒకానుక పుణ్యతీర్థము ఇది పాంచాలదేశమునకు సమీపమున ఉన్నది పాండవులు పాంచాలదేశమునకు పోవున పుడు దీనిసమీపమున అంగారవర్షఁడు అను గంధర్వుఁడు తమ్ము బెదరింపఁగా అర్జునుఁ డు వానితో పోరి ఓడించెను అంతట ఆ గంధర్వుఁడు చిత్రరఘుఁడు అని మాఱువేరు పెట్టుకొని అర్జునునిచెలిమి వడసి తనలోక మునకు పోయెను

సోమశ్రవసుఁడు శ్రుతశ్రవసుని కొడుకు. జనమేజయుని పురోహితుఁడు

సోమసంఘలు క్రౌత్యాగ్నియందు వేల్చెడు య్యభేదములు ఇవి అగ్ని స్తోమము ఆత్య గ్నిష్టోమము ఉక్త్యము షోడశి అతిరాత్రము అస్తోర్యామును వాజపేయము అని ఏడు విధములు (చూ॥ యజ్ఞము)

సోమఁడు (౧) నా॥ చంద్రుఁడు ఇతఁడు అత్రికిని అనసూయకును బ్రహ్మంశమున పుట్టెను. ఇతని సహూదరులు దత్తాత్రే యుఁడు దుర్వాసుఁడు ఇతఁడు అనసూ

యగర్షమున పుట్టెను అనియు పాలసముద్ర
మున పుట్టెను అనియు చెప్పట మన్వంతర
భేదమును పట్టి అని ఎఱుఁగునది

(౨) శివునికి నామాంతరము

(3) అష్టవన్సుపులలో ఒక్కఁడు

ప్రజాపతి కొడుకు ఇతనిభార్య మసూహార
కొడుకులు పురోజపుఁడు వర్యుఁడు ప్రాణుఁ
డు కరణుఁడు రమణుఁడు మాఁతురు వృథ
ఈపెరు పదుగురు గంధర్వులుపతులు అయిరి

సౌ

సౌంధకము సౌఖ్యుని విమానము దీనినిశివుని
అజ్ఞిచే మయిఁడు నిర్మించి సౌల్వునకు
ఇచ్చెను చూ॥ సౌఖ్యుఁడు

సౌగంధికము ఒకాసైక సరోవరము సౌ
గంధిక పుష్పములచే నిండి ఉండుటచే దీనికి
ఈపేరు కలిగెను ఇది కుబేరుని ఉద్ధాన
వనమున ఉండును పాండవులు వశవాస
ముచేయుఁడు గంధమాదన పర్వత సమీప
మున ఉండునపుడు ఒక్కనాడు ఈకొలని
యందలి పుష్పము ఒకటి వాయువశమున
వచ్చి ఎదుట పడఁగా దాని ద్రావదిచూచి
అట్టి నానావిధవర్ణమును పరిమళమును కల
కు సుమములను కొన్నిటిని తెచ్చి ఇమ్ముని
భీముని వేడఁగా అతఁడు అట్టికానిమ్ముని
ఆపువులు ఉన్నకొలనికి పోయి వానిని
తెచ్చి ఇచ్చెను అప్పుడు మార్గమధ్యమున
భీముఁడు తన అగ్రజుఁడు అగు హనుమం
తుని పొడగాంచి అతనిచే అనేకధర్మము
లను ఎఱిఁగెను

సౌనంద చూ॥ యుధావతి

సౌభరి (౧) ఒకబుడి మాంఛాత యట్లుఁడు
ఇతఁడు యమునానదీ ఇలమునందు ద్వంద
శ వర్షములు తపము సలిపి పిదప సుసార
కాంక్ష కలిగి మాంఛాతను ఒకకన్యక కా

వలయును అని వేడఁగా అతఁడు తనకా
మాస్తలలో ఎవతె అతనిని వరించుసూ
దానిని కైకొనుము అని చెప్పి తనయేబం
ద్రు మాఁతులను చూపెను అప్పుడు తపః
ప్రభావముచే రూపయావన సంపన్నుఁడు
అయి అతఁడు వారికి కనబడఁగా వారు
అందఱును అతనిని మోహించి వరించిరి
అంత అతఁడు ఆకన్యకలను వివాహము
అయి అనేకసంవత్సరములు విషయసుఖ
ములను అనుభవించుచు ఉండెను అసంత
రము అతఁడు మృతిని ఒందఁగా ఆయేబం
ద్రు కన్యకలును అతనితోకూడ సహాగమన
ముచేసి దివ్యలోకమును పొందిరి

(౨) రు॥ వేదమిత్రుని శిష్యుఁడు ఇతని

కొడుకు శాకల్యుఁడు

సౌమ్యము ఒక ఉపపురాణము.
సౌరభేయి ఒక అష్టరస చూ॥నారీతిర్థములు
సౌరము. ఒక ఉపపురాణము
సౌరాష్ట్రము ఒకాసైక దేశము ఇపుడు
సూరాటు అనబడు వట్టణమునకు చుట్టు
ఉండు దేశము దీనిని సురాష్ట్రము అని
యు అందురు
సౌవీరము ఒకాసైక దేశము ఇది శిశికొ
డుకు అగు సువీరునిచే ఏర్పఱవబడెను
సౌష్ఠము ఒకాసైక పట్టణము. బలికొడుకు
అయిన సుష్ఠునిచే నిర్మింపబడిన పట్ట
ణము.

స్క

స్కండుఁడు చూ॥ నా॥ కుమారస్వామి
స్కాందము (౧) ఒక పురాణము ఇదిశివ
మాహాత్మ్య భర్తాదిభోధకమును తత్పరుష
కల్ప సంబంధమును స్కంద ప్రోక్షమును
అయి ఉండును దీని గ్రంథసంఖ్య లక్ష
(౨) ఉపపురాణములలో ఒకటి

భ

స్థూలకణ్ణుండు ఒకయత్కుండు (చూ॥ శిఖండి) వీనివలన శిఖండి శుభుషత్వమును పొందెను మఱియ శిఖండికి ఆయువు కలంతకాలము వీండు కుబేరశాపముచే స్త్రీయాపమును ధరించి ఉండెను

స్థూలకేనుండు రు॥ ప్రమద్వరపంపుడు తండ్రి చూ॥ ప్రమద్వర

స్థూలశిరస్సు కబంధునికి శాపము ఇచ్చిన ఒక ఋషి

స్ను

స్నుష జ్యోమఘుని కోడలు విడర్బుని భార్య

స్వ

స్వతి దక్షకన్య మొదటి అంగిరసుని భార్య ఈమెకు శ్రద్ధ అనియు నామము కలదు నీనీవాలి కుచువు రాక అనుమతి (లేక) గుమతి ఆనవారు ఈమె కొమార్తలు

స్వతులు. ధర్మశాస్త్రములు ఇవివేదాన్త ప్రతిపాదక గ్రంథములు అందు మనుస్వతి మిక్కిలి దొడ్డగ్రంథము ఈమానవ ధర్మశాస్త్రమున జగత్సృష్టి మొదలుకొని సర్వవిషయములును చెప్పబడి ఉన్నవి ఇందు బ్రహ్మక్షత్రియ వైశ్యశూద్రులు అను చాతుర్వర్ణ్యాశ్రమ ధర్మములు వివాహక్రమ పంచమహాయజ్ఞా తిథిభూజా పార్వణవిధి శ్రాద్ధ విధాన భోజననియమాదులు స్త్రీపుంధర్మములు, రాజధర్మములు, వ్యవహార ధర్మములు, ప్రాయశ్చిత్త నియమములు, మొదలుగాఁగల హిందువుల వైదిక లౌకిక విషయములు అన్నియు వచింపబడి ఉండును మఱియు స్వతులు వేదముల వలెనే గౌరవింపఁబడును కలియగమునకు విహితములు

అగు ధర్మములు పరాశర స్మృతియందు చెప్పబడి ఉన్నవి వెండియు పురాణముల వలె స్వతులును పదునెనిమిది అవి మనుస్వతి, బృహస్పతిస్వతి, దక్షస్వతి, గౌతమస్వతి, యమస్వతి, ఆంగీరసస్వతి, యాజ్ఞవల్క్యస్వతి, ప్రచేతిస్వతి, శాతాతపస్వతి, వరాశరస్వతి, సంవర్తస్వతి, ఔశనసస్వతి, శంఖస్వతి, లిఖితస్వతి, ఆత్రేయస్వతి, విష్ణుస్వతి, ఆపస్తంబస్వతి, హరీతస్వతి, అనునవి ఇవికాక ఉపస్వతులు పదునెనిమిది కలవు అవి కణ్వుస్వతి, కపిలస్వతి, లోహితస్వతి, దేవలస్వతి, కాత్యాయనస్వతి, లోకాక్షీస్వతి, బుధస్వతి, శాతాతపస్వతి, అత్రిస్వతి, ప్రచేతస్వతి, దక్షస్వతి, విష్ణుస్వతి, వృద్ధవిష్ణుస్వతి, వృద్ధమనుస్వతి, ధౌమ్యస్వతి, నారదస్వతి, పౌలస్త్యస్వతి, ఉత్తరాంగిరసస్వతి, అనఁబడును

స్వ

స్వభ విత్పదేవతల భార్య స్వయంవ్రత శేమ అను అప్పరస కూతురు మానుమదాదులు నీతను వెదకుచు ఈమె ఉండు కాంచనవీలము ప్రవేశించి వెలుపడుదారి కానక పరితపింపఁగా వారిని ఈమె తనతపోమాహత్మ్యముచే బిలమునుండి వెడలించెను

స్వస్థరోముండు మి॥ మహారోముని కొడుకు. హ్రస్వరోముని తండ్రి

స్వస్థానవి ఆయువు భార్య నచుమని తల్లి స్వస్థానండు (౧) దనువుతుండు

(౨) విప్రచిత్తి కొడుకు. నా॥ రాచువు

స్వాయంభవుండు ఒక మనువు ఇతఁడు బ్రహ్మ మానసపుత్రుండు ఇతనిభార్య శత

రూప కొడుకులు ప్రియవ్రతుడు ఉత్తాన
పాడుచు కొమార్తలు వ్రసూతి ఆహూతి
దేవవూతి

స్వారోచిషుడు ఒక మనువు తండ్రి స్వ
రోచి తల్లి మసూరము ఇతఁడు అనేక
వేల సంవత్సరములు విష్ణువును గూర్చి తపము
ఆచరించి అతని యనుగ్రహము వలన మను
వుగా పిర్వడి పిదప ఆతని సాలాక్యమును
పొందెను

స్వాహాదేవి అగ్నిదేవుని భార్య

హ

హంస మేరువునకు ఉత్తరమున ఉండెడు
ఒక కొండ

హంసగీత హంసరూపభరుఁడు అగు బ్రహ్మ
సాధ్యులకు ఉపదేశించిన ధర్మవ్రతారమును
తెలిపెడు గ్రంథము

హంసుఁడు (౧) య॥ వసుదేవునకు శ్రీదే
వియంబ ఉదయించిన ద్వితీయపుత్రుఁడు
(౨) దీచికుని సోదరుఁడు జరా
సంధుని వెలికాఁడు నా॥ కౌశకుఁడు
చూ॥ దీచికుఁడు

హనుమంతుఁడు ఒకా సైక వానరుఁడు
సుగ్రీవుని మంత్రి రాముని మాత. అతిబల
శాలియు అసహాయ శూరుఁడును అయిన
వాఁడు ఇతఁడు వాయుదేవుని అను
గ్రహమున శాపముచే అంజన అనువానర
శ్రీ అయి ఉండిన పుంజీకన్ధల అను అప్ప
రక్ష్యక్రి త్తుణ్ణనవాఁడు ఇతఁడు పుట్టిన
తోడనే ఉదయము అగుచున్న సూర్యుని
చూచి వండు అని తలచి అతనిని వట్టి
భయంప పోఁగా దేవేంద్రుఁడు తన వజ్రా
యధముతో ఇతని వాసుకానువున కొట్టెను
అట్లు కొట్టఁబడిన హనువు కలవాఁడు అగు
టచే ఇతనికి హనుమంతుఁడు అను నామ
ము కలిగెను ఆచొప్పున ఇంద్రునిచే దెబ్బ

అని మూర్ఖుఁడు కాఁగా వాయువుచూచి
కొపించి తనవ్యాప్తిని ఉపసంహరించెను
అదితెలిసి దేవతలు వాయువుత్రుని మూర్ఖ
వలన తెచ్చి బ్రహ్మశ్రీముచే చావు లేకుం
డను స్వచ్ఛందమరణము కలుగను వరములు
ఇచ్చి వాయు బంధకముచే నాధవడెడు లోక
ములనాధను తొలగించిరి అంత ఇతఁడు,
సూర్యుని ఒడ్డుకు పోయి తనకు చదువు
నేర్చుము అని అడిగి నేనెప్పుడును తిరు
గుచు ఉండునే నాతో ఎట్లు చదివెదవు అని
సూర్యుఁడు చెప్పఁగా తాను రథముతో
కూడ వరువిడకుండ దేహమును పెంచి ఉద
యవర్వతముమీఁద ఒకకాలును అస్తమయ
వర్వతము మీఁద ఒకకాలును నిలిపి సూ
ర్యుని వేఁడిమికి ఓర్చి విద్య అభ్యసించెను
మఱియు ఈతఁడు రామునికి ప్రియభక్తుఁ
డు: కామరూపి; రావణా శూరుఁడు రా
ముని భార్యను అపహరించి నల్గుడు ఆమె
ఉండు స్థలమును కనిపట్టుటకు పనుపఁబడిన
వానరులలో ఇతఁడుమాత్రము సముద్రము
దాఁటిపోయి లంకానగరము చొచ్చి నీతను
చూచి రావణుఁడు తన్ను అపహనించి
నందున ఆలంకాపురమును కాల్చి నీతచే
ముద్రక ఆనవాలుగా కొని ఆమె యనుజ్ఞ
వడని మరల రాముని యొద్దకువచ్చి ఉం
రము ఇచ్చి నమస్కారముచేసి తాను పో
యివచ్చిన వర్తమానమును అంతయు క్రుత
పఱచెను ఈతఁడు చిరంజీవి అని చెప్ప
చురు

హయగ్రీవుఁడు (౧) గుఱ్ఱపు మొగమును
మనుష్య దేహమును ధరించి అవతరించిన
విష్ణుమూర్తి కల్కిమూర్తియను హయగ్రీవుఁడే
అని అందురు. తొల్లి విష్ణువు యోగనిద్ర చే
యకాలమున మధుకైటభులు పుట్టి వేద
ములను అపహరించి కొనిపోయి పాతాళ

మున అణచి వేయఁగా శ్రీమన్నారాయణుఁడు బ్రహ్మప్రార్థనచే నిద్రవిడిచి హయగ్రీవ రూపధారి అయి వేదములను తెచ్చి మరల బ్రహ్మకు ఇచ్చెను

(౨) ఒక దానపుఁడు నా||

సోమకుఁడు

హయగిర ద|| నైశ్వానరుని కూఁతురు క్రతువు భార్య

హరి విష్ణువునకు నామాంతరము హరికేశుఁడు య|| వాసుదేవుని తమ్ముఁడు

అయిన శ్యామకుని పెద్దకొడుకు

హరిగ్రామము విదర్భ దేశమునందలి ఒక పట్టణము

హరిజాంకుఁడు చంద్రుఁడు హరిణము చిహ్నముగా కలవాఁడు అని శబ్దార్థము

హరిజి ఒక అప్పరస

హరితుఁడు (౧) ఇ|| యావనాశ్వని కొడుకు ఇతఁడు క్షత్రియుఁడు అయి ఉండియు

తపో మాహాత్మ్యముచే బ్రహ్మన్ని ఆమెను కనుక ఇతనివంశస్థులు బ్రాహ్మణులు అయిరి

వారు హరితులు ఆనఁబడుదురు వారి ప్రవర ఆంగీరసాంబరీష యావనాశ్వ అని

చెప్పఁబడును. (మాంధాతను ఆంగీరసుఁడు అనియు అంకురు) ఇతఁడు విద్యజ్ఞనములకు ఉపదేశించిన మోక్ష ధర్మములు

హరితగీతలు అని ప్రసిద్ధికి ఎక్కి ఉండును

(౨) ఇ|| లోహితాశ్వని కొడుకు

చంపుని తండ్రి

హరిద్వారము నా|| గంగాద్వారము. ఒక డ్యేత్రము అది కాలమున మహాశక్తి కల

వాఁడు అయిన మధువును సహరించిన విష్ణువు ఇందు సన్నిహితుఁడు అయి ఈ

పురమును నిర్మించెను ఆ అసురుఁడు మరణకాలమున ఈర్షలము మహా పుణ్య డ్యేత్రభు కావలయును అని ప్రార్థించ

అప్పుడు విష్ణువు అటుల అను గ్రహించెను. కనుక ఇది మహా పుణ్య డ్యేత్రము ఆమెను. మఱియు ఇచ్చోట దక్ష ప్రజాపతి యజ్ఞముచేసెను అని వక్కాఁజింతురు.

హరిశ్చంద్రుఁడు ఇ|| ఒక చక్రవర్తి ఇతని తండ్రి త్రిశంకువు భార్య చంద్రమతి

కొడుకు లోహితాశ్వఁడు. మంత్రి సత్య క్షిత్రి ఇతఁడు మహాసత్యసంభుఁడు ఒక

నాఁడు దేవేంద్రుఁడు సుభర్తా శ్యంతర మున కొలువు లీరి ఉండి అప్పుడు అచట

ఉండిన మహర్షులనుకని ప్రపంచమున తాము ఎఱిగినవారి లోపల సత్యసంభుఁడు ఎవఁ

డు అని ప్రశ్న చేయఁగా వసిష్ఠ మహర్షి హరిశ్చంద్రుఁడు అని పలికెను ఆమాటకు

విశ్వామిత్రుఁడు సహింపక హరిశ్చంద్రుఁడు అంతఃసత్యసంభుడా అతనిని బాంకించెదను

చూడము అని శపథము చేసి ఇతనికి పెక్కులు ఇడుమలు కలుగచేసెను అది

ఎట్లనిన తొలుత ఇతనిరాజ్యమును దాన రూపమున పరిగ్రహించి అనంతరము ఆం

తకు ముండు ఇతఁడు తన యజ్ఞమునకై ఇచ్చునట్లు వాగ్దత్తముచేసి ఉండిన భనము

ను ఇమ్మని నిర్బంధించి దానికి ఇతనిభార్య ను అమ్మించి చండాలుని కొలుచునట్లును

స్త్రాణ భూమియందు వసింపునట్లును చేసి ఇతనికొడుకును పాముచే కలపించి చంపి

ఆవల నిరవరాధ అయిన ఇతనిభార్యపై శిశుహత్యా పాతకమును మోవఁజేసి ఆమెను

శిక్షార్థురాలు అగునట్లు చేయించి ఎట్లును బాంకింప నేరక పోయెను కడపట తన

ప్రయత్నములు ఎల్ల వ్యర్థములు అయి పోఁగా రుద్రాదిదేవతలు ఈ హరిశ్చంద్రునికి ప్రత్యక్షము అయి ఇతని కొడుకును

బ్రతికించి మరల మునుపటియట్లు రాజ్యాని పత్యము వహించునట్లు అను గ్రహించిరి

అప్పుడు విశ్వామిత్రుడు తాను తీసికొన్న రాజ్యమును ఇచ్చి బహుకాలము శ్రమకు ఓర్చి తపస్సుచేసి ఆర్జించిన మహా పుణ్య భలమును ఇతనికి దారపోసి చిరకాలము రాజ్యపదస్థుడనై సత్య హరిశ్చంద్రుడు అన విఖ్యాతిని ఒందుము అని ఆశీర్వదించి చనియెను కనుకనే సత్యమునందు హరి శ్చంద్రునికి మించినవారు లేరు అని జగ ద్విఖ్యాతి కలిగి ఉన్నది.

ఇట్లు విశ్వామిత్రుడు కారణములేకయే హరిశ్చంద్రుని మిగుల ఇడుమలు పెట్టినందుకై వసిష్ఠుడు అతనిని బకము అగునట్లు శాపము ఇచ్చెను అందుకు విశ్వామిత్రుడు అతనికి ఆడేలు అగునట్లు ప్రతిశాపము ఇచ్చెను ఇట్లు ఒండొరులు మాతృర్యమున శపించుకొని పోరాడుచు ఉండు నవసరమున బ్రహ్మ వారిని శాంత వచనములచే అనునయించి వారి పోరాటమును ఉడిషేవారి పూర్వ రూపములను మరల వారికి ఇచ్చి ఇరువురకును ఘౌఠి కలుగజేసి పోయెను

హరిహరరాయుడు ఒకానుక రాజు ఇతడు విద్యానగరమును స్థాపించినవాడు తుంగభద్రా నదీతీరమున ఉండిన అడవులను చక్కజేసి అచట తన రాజ్యమును స్థాపించెను.

హరితుడు విశ్వామిత్రుని కొడుకు ఇతని వంశజులు అగు బ్రాహ్మణులు హరితులు అనబడుదురు

హరుడు (౧) శివునకు నామాంబరము (౨) ర|| మాల కొడుకు విభీషణుని మంత్రి

హర్యంగుడు. అ|| చంపుని కొడుకు హర్యశ్వుడు. (౧) ఇ|| దృఢాశ్వునికొడుకు నికుంభున తండ్రి.

(౨) ఇ|| అనరణ్యుని కొడుకు సుమనస్సు తండ్రి

(3) మి|| ధృష్టకేతుని కొడుకు

(౪) పు|| నా|| భర్త్యాశ్వుడు

హస్తుడు ధర్మునికి శ్రద్ధయందు పుట్టిన తృతీయపుత్రుడు ఇతనిభార్య నంద సోదరులు శముడు కాముడు

హలంభనుడు నా|| బలంభనుడు

హవిధానుడు విజయాశ్వుని లేక అంతర్ధానునికి నభస్వతియందు పుట్టిన కొడుకు ఇతనికి బన్దిష్ఠుడుడు, లేక ప్రాచీనబన్ది, గయుడు, శుక్లుడు, కృష్ణుడు, సత్యుడు లేక యజుడు, జితవ్రతుడు లేక అజినుడు, అని ఆర్యురు కొడుకులు కలరు అందు ప్రాచీనబన్దికి వసుగురు పుత్రులు పుట్టిరి వారు ద్రుశేతసులు అనబడుదురు

హవిర్భుక్కు నా|| త్రీతి పులస్తుని భార్య శుమయందు ఆగస్తుడును విస్రవసుడును పుట్టిరి

హవిర్బుజ్జములు శ్రాతాగ్నియందు వేల్పుబడు యజ్ఞభేదములు అగ్నియము అగ్ని హేమాత్రము దర్శపూర్ణమాసములు ఆగ్రహ యణము చాతుర్మాస్యము నిరూఢవశుబంధము శ్రాత్రామణి అని సప్తవిధము కలవి చూ|| యజ్ఞము

హవ్యవాహనుడు (౧) చూ|| నా|| గృహపతి. (౨) అగ్ని శుచి కొడుకు

హస్తికుడు. పు|| సుహూత్రుని కొడుకు శుతని వేర కౌరవుల వట్టణము హస్తినాపురము అని చెప్పబడును ఇతని కొడుకులు అజమీధుడు ద్విమీధుడు పురుమీధుడు

హస్తిరిమహాత్మ్యము ఒకానుక గ్రంథము ఇది కాంచీక్షేత్ర మాహాత్మ్యమును తెలుపును కాంచీపట్టణము ఉండుస్థలము సత్యవ్రత క్షేత్రము అనియు, ఇందు చతుర్భుజ

ప్రకృతి అశ్వమేధయాగము సలిపెను అని యు ఈ గ్రంథమునందు చెప్పి ఉన్నది

హస్తీపురము నా॥ హస్తినాపురము అజమీధుని తండ్రి అగు హస్తీకునివలన * ఈనామము కలిగెను ఇది కౌరవులకు రాజధాని ఇది ఇష్టధు గంగానదిలో మునింగి ఉన్నది దీర్ఘిపట్టణమునకు తూర్పున ఇది అటువది ఘోరదూరమున ఉండినట్లు తెలియును ఒక షష్ఠు దుర్యోధనుని కొమార్తను వివాహము కాంగోరి కృష్ణుని కొడుకు అగు సాంబుడు ఎత్తుకొనిపోవ కౌరవులు వానింబట్టి వెఱసాలలో పెట్టిరి అనంతరము వానిని విడిపించుకొని పోవుటకై బలరాముడు హస్తీపురికివచ్చి మంచిమాటలచే ఎంతచెప్పినను కౌరవులు వినకపోగా బలరాముడు తన నాంగేటిచే హస్తినాపురమును గంగలో త్రోయ సమకట్టెను అని ప్రసిద్ధి హస్తుడు య॥ వసుదేవునకు రోచనయందు కలిగిన కొడుకు

హా

హాస్తికుండ్రుడు య॥ నా॥ కృతవర్ష హాహా ఒక గంధర్వరాజు

హి

హిందూమతము హిందూదేశస్థులు అవలంబించి ఉండుమతము ఇది కర్మమువలన అత్తకు శరీరముతోడి సంబంధము కలుగుచు ఉన్నది అనియు, కర్మములకు షేతువులు అహంకారమహుకారములు అనియు, దేహను బంధములు అయిన గృహారామాదులయందు అభిమానము ఉంచువారు సంసారమగ్నులు అయి విషయతృష్ణావరులు అయి పరతత్వ

ము అయిన ఈశ్వరుని మాని వివిధక్షేత్ర సంతాపములను పొందుచు దేహాంతరోత్పత్తిని పొందుచుండుదురు అనియు, దేహాత్మ వివేకము కల పండితులు దేహమునకు ఉత్పత్తి వినాశములు స్వభావనిర్ణయములు అత్తకు జననమరణాదులు లేవు అని ఎఱింగి సుఖ హఃఖములను పొందక సమస్తమునకు ఉదాసీనులు అయి, సర్వజ్ఞుండును సర్వశక్తుండును సర్వసముండను సర్వకారణుండును సకలజీవదయాపరుండును అగు ఋషేశ్వరుని పరమదయాళువు శుద్ధుండు క్రియాశూన్యుండు నిస్సంగుండు పరిపూర్ణుండు అని తెలిసికొని మోహమువదలి నిరస్త సమస్తా శులై ఆతిశీఘ్రమున ఉత్తమపదము చొత్తురు అనియు, అట్టి మోక్షమునకు భగవద్భక్తి ముఖ్యసాధకము అనియు, భగవద్భక్తి కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్యములు అనెడి ఆరిషడ్వర్గమును గెలిచి ఇంద్రియములను జితపఱచుకొని అహంకార మహంకారములను మాని సర్వమును భగవదర్పణము చేయుటవలన కాని కలుగకు అనియు, అట్టి మసూ నిశ్చయము వేదవ్రతాణముల యందలి విశ్వాసమువలననే కలుగవలయును, అనియు ప్రతిపాదించును

ఈవైదికమతము అనేకవిధములుగ ఉండును అందు ముఖ్యములు నాలుగు. స్మార్తము వైష్ణవము శైవము మాధ్వము అని వీనిలో స్మార్తము అద్వైతము అనియు, శైవ వైష్ణవ మతములు విశిష్టాద్వైతములు అనియు, మాధ్వమతము ద్వైతము అనియు, చెప్పబడును

హింస. నిర్మతి మాతురు అథర్షుని భార్య.

* హస్తీ అనగా పినుంగు కనుక దాని భార్యయములు అన్నియు దీనికి నామములు అగును ఉదాహరణము. గజపురి, కరిపురి ఇత్యాది.

హిడింబ ర|| హిడింబాసురుని చెలియలు
ఇది భీమునిపెండ్లాడి ఘటోత్కచుని కనెను
హిడింబుండడు ఒకానుక రాక్షసుండడు వీరడు
పాండవులు లక్కయింటను ఉండి తప్పిం
చుకొనిపోవుచు తనవనము చేరినప్పుడు వా
రిని హింసించ తలచి భీమునిచే చంపబడెను

హిమవంతుండడు. పర్వతరాజు ఇతడు మేరు
పురాంతునైన మనూరమ లేక మేనకను
పెండ్లాడి ఆమెయందు గంగ అనియు పా
ర్వతి అనియు ఇరువురు మాతులను పడ
సెను పార్వతికి ఉమ దుర్గ కాళి శక్తి అని
అనేక నామములు కలవు చూ|| పార్వతి
భద్ర కాళి

హిరణ్యకశిపుండడు ఒకానుక రాక్షసరాజు
ఇతడు కశ్యపునికి దితియందు పుట్టిన
కొడుకు చూ|| హిరణ్యాక్షుండడు ప్రహ్లా
దుండడు

హిరణ్యగర్భుండడు చూ|| బ్రహ్మ

హిరణ్యనాభుండడు (౧) శ్రీరాముని జ్యేష్ఠ
పుత్రుండడు అయిన కుశునివంశమున పుట్టిన
వాండడు ఇతడు కైమిని శిష్యుండడు అ
యిన యాజ్ఞవల్క్యుని యొద్ద యోగమా
ర్గోపదేశము బొందెను.

(౨) చూ|| నా|| మైనా

కుండడు.

హిరణ్యశ్చరము. నివాతకవచ కాలక్షేయుల
పట్టణము. ఇది సముద్రములోపల ఉండెను

హిరణ్యరోముండడు నలుపురు లోకపాలురలో
ఒకండడు.

హిరణ్యాక్షుండడు. (౧) హిరణ్య కశిపుని త
మ్ముండడు. తండ్రి కశ్యపవ్రజాపతి తల్లి దితి
ఇతడును ఇతని అన్నయను సనకసనం
దుల శాపముచే రాక్షసులు అయి పుట్టిన
విష్ణుత్వార్హలకులు అగు జయభింబులు

వీరు మహాత్మరము అగు తపము సలిపి బ్రహ్మ
రుద్రులవలన అనేక వరములను పడసి దేవ
తలకును మనుష్యులకును పెక్కు బాధలు
ఒసరించిరి వీరిలో హిరణ్యాక్షుండడు అనబ
రచిన వీనిని విష్ణువు సూకరాకారమున
అవతరించియు హిరణ్యకశిపుని నరసింహవ
తారమున అవతరించియు సంచారిం చెను
చూ|| ప్రహ్లాదుండడు దితి

(౨) య|| వసుదేవుని త

మ్ముండడు అయిన శ్యామకునిరెండవకొడుకు

హు

హుతాశనుండడు చూ|| నా|| అగ్ని

హు

హూహూ ఒకానుక గంధర్వుండడు ఇతఁ
డు దేవల ఋషి శాపముచే మకరి అయి
పుట్టి అగస్త్యశాపమున గజరూపి అయిన
ఇంద్రద్యుమ్నుని పట్టుకొని బాధించి విష్ణు
చక్రముచే తలనొకకబడి శాపవిముక్తుండడు
ఆయె

హృ

హృదికుండడు య|| భోజుని కొడుకు ఇతని
కొడుకులు దేవమీథుండడు, శత భన్వుండడు,
కృతవర్ష

హృషీకేశుండడు విష్ణువు ఇంద్రియ నియంత
అని శబ్దాగ్రము.

హే

హేతి. సృష్ట్యాదియందు బ్రహ్మచే సృజించఁ
బడిన రాక్షసరాజు. ఇతనిభార్య కాలభిని
అగు భయ. కొడుకు విద్యుత్కేశుండడు.
ఇతడు మూల్యవంతుండడు మొదలు అగు
రాక్షసుల వంశమునకు మూల్యశ్చరుడుండడు.
ఇతని సోదరుండడు అగు ప్రహేతి మిగుల

ధార్మికత్వమును వహించి సంసారసంగము
మాని తపస్సుచేయ పోయెను ఇతఁడు
తామసుఁడు అయి రాక్షస రాజ్యాస్థి
వత్సము వహించెను

హేమ ఒక ఆచార్యుని

హేమకూటము మేరుపునకు దక్షిణమున
భూమ్యుగ్రమున ఉండుపర్వతములలో ఒకటి

హేమచంద్రుఁడు (౧) విశాలుని కొడుకు

(౨) ఒకానొక సంగ్రహ

తపండితుఁడు ఇతఁడు శాలివాహన శక

౧౧౦౦ సంవత్సరము లప్పడు ఉండినట్లు

తెలియవచ్చుచున్నది హేమచంద్రకోశము

అను ఒక నిఘంటువును ఇతఁడు రచించెను

హేమనాథుఁడు ఒకానొక పర్వత రాజు

నా|| హైహవుఁడు

హేమాంగదుఁడు య|| వసుదేవునకు రోచన

యందు కలిగిన రెండవ కొడుకు

హేముఁడు అ|| యద్రథుని కొడుకు బలి

పితామహుఁడు

హేమాచ్యుఁడు య|| శతశిర్ష మూడవకొడుకు.

హై

హైరంబము ఒకానొక పర్వతము పుచ్చి

పురమునకు దక్షిణమున ఉండును కపిల

నది ఇందు ఉత్పత్తి అగుచున్నది

హైహయము కారవీర్యాధ్యుఁడు ఏలుచు

ఉండిన దేశము ఇది సర్వదా నదీతీర ప్ర

దేశము

హ్ర

హ్రస్వరోముఁడు మి|| స్వర్ణరోముని వాగు

కు రెండవ జనకుని తండ్రి

హ్

హ్మదుఁడా ది|| హిరణ్య కశిపుని కొడుకు

ప్రహ్లాదుని తమ్ముఁడు వీనిని అనుభవించు

అనియను అందరు

అనుబంధము.

అంజకుడు మి॥ కుని కొడుకు
 అంశువు య॥ పురుషోత్తమని కొడుకు
 సాత్వతుని తండ్రి
 అణువు యయాతి పుత్రులలో ఒకఁడు చూ॥
 యయాతి
 అససూయ (౨) శకుంతల చెలికత్తెలలో
 ఒకతె
 అమితధ్వజుఁడు మి॥ ఖాండిక్యుని తండ్రి
 అరుచి (౧) బ్రహ్మమానస పుత్రులలో ఒకఁ
 డు, ఇతఁడు ఊర్ధ్వరేతస్కుఁడు అయి
 సంతానమునందు ఇచ్చలేక చనెను.
 అగ్ధావశువు రు॥ రైభ్యుని కొడుకు పరా
 వశుని సోదరుఁడు
 ఆనందతిథులు. చూ॥ నా॥ మధ్వాచార్యులు
 ఆయాతి నహుఁడుని కొడుకులలో ఒకఁడు.
 ఉత్తానబర్హి శర్యాతి జ్యేష్ఠపుత్రుఁడు
 ఉశికుఁడు. య॥ కృతి కొడుకు చేది తండ్రి
 ఋక్షము ఒకానొక పర్వతము ఇది మాళవ
 దేశ సమీపప్రాంతమున ఉండునది
 కందుఁడు రు॥ చూ॥ మారివ
 కమలాక్షుఁడు చూ॥ త్రిపురాసురులు
 కామపాలుఁడు బలరాముఁడు
 కాలానలుఁడు అణువు పౌత్రుఁడు సకాన
 లుని పుత్రుఁడు
 కాశి (౨) కాశ్యుని కొడుకు
 కాళహస్తి ఒకదివ్యక్షేత్రము ఇందు వాయు
 లింగము మూర్తిభవించి ఉండును
 కుంభీనసఁ (౨) అంగారపర్ణుని భార్య
 కుణి య॥ యుగంధరుని తండ్రి
 కుని మి॥ సితధ్వజుని కొడుకు. అంజకుని
 తండ్రి
 కుముదము (౨) నా॥ రైవతకము
 కృతధ్వజుఁడు మి॥ కేశిధ్వజుని తండ్రి
 కేతుమంతుఁడు (౪) రెండవ అంబరీషుని
 కొడుకు.

క్షమావర్తుఁడు దేవలుని పెద్దకొడుకు
 గంభీరుఁడు రభసుని కొడుకు
 గిరిక శుక్తిమతికి కోలాహలుని సంగమముచే
 పుట్టిన మాఁతురు ఉపరిచర వశువు భార్య
 గ్రామిణి ఒక గంధర్వుఁడు దేవవతి తండ్రి
 చండదేవుఁడు చూ॥ (౧) మతంగుఁడు
 చకోరము తూర్పుకనుమలతో చేసిన ఒక
 కొండ
 ఛాయాదేవి సూర్యుని భార్య చూ॥ త్వష్ఠి
 జలధర ధర్మరాజు తమ్ముఁడు ఆగు భీముని
 భార్య గుగుఱుని తల్లి
 జాహ్నువి చూ॥ గంగ
 తారకాక్షుఁడు చూ॥ త్రిపురాసురులు.
 త్రికకుత్తు రజస్సు కొడుకు
 త్రికూటము ఒక పర్వతము దీనిమీఁదలంక
 ఉండెను
 దనువు (౨) ఒక గంధర్వుఁడు చూ॥ కబం
 భుఁడు.
 దర్భశయనము. రాముఁడు సేతు బంధనిమిత్త
 ము ప్రాయోపవేశము చేసిన చోటు
 దీగ్ధతపుఁడు కా॥ సురాజ్ఞుని కొడుకు
 భస్వంతరి తండ్రి
 దుర్లముఁడు (3) ప్రియవ్రతుని వంశమునందు
 జనించిన ఒకరాజు రైవతమనువుకు తండ్రి
 అని కొందఱు అందురు చూ॥ రైవతుఁడు.
 దేవదత్తుఁడు నరి॥ అగ్నివేసుని తండ్రి
 ద్రావిళ్లు చూ॥ పంచ ద్రావిళ్లు
 భృతుఁడు. (౨) మి॥ అజాని తండ్రి
 ద్రువుఁడు చూ॥ (ధృవుఁడు అనునది పౌర
 పాటు) ధృవుఁడు
 నంద (౨) ఒక అప్పరస చూ॥ నారీతీర్థ
 ములు.
 నక్తుఁడు. రెండవ పృథువు కొడుకు.

నరసభూపాలీయము భట్టుమూర్తిచే రచియిం
పఁచిన కావ్యాలంకార సంగ్రహము చూ॥
భట్టుమూర్తి
నలాయనండు రు॥ ఇంద్రసేన తండ్రి చూ॥
నాలాయని
నవుండు అ॥ ఉశీనరుని కొడుకులలో ఒకఁడు
నిమ్రోచి య॥ భజమానుని కొడుకులలో
ఒకఁడు
నిరమిత్రుఁడు నకులుని కొడుకు
నిర్విప్రతి య॥ భృష్టి కొడుకు
నీల కుంభకుని కూతురు కృష్ణుని భార్యలలో
ఒకతె
పాంచజన్యుఁడు ఒక అగ్ని చూ॥ తవుఁడు
పిపఠీరభద్రుఁడు (పిల్లలమల్లీ) ఒక ఆంధ్రకవి
ఇతఁడు జైమినిభారతమున అశ్వమేధవర్ష
మును తెనిగించెను
పులోమ (౧) రెండవభృగుమహర్షి భార్య చ్యవ
నుని తల్లి
(౨) వైశ్యానరుని కొమార్తె కశ్య
పుని భార్య సంతతి పోలోములు ఈ పులో
మను మఠిభార్యగా కొన్నియెడల చెప్పి
ఉన్నది చూ॥ పోలోములు
పెద్దిభట్టు చూ॥ నా॥ మల్లి నాథుఁడు
బ్రహ్మణి మొదటి ఖనిత్రుని తండ్రి దిట్టని
వంశస్థుఁడు అగు ప్రాంశువు కొడుకు
ప్రతిరథకుఁడు మి॥ మనుని పుత్రుఁడు
ప్రద్యోషిణి దీర్ఘతముని భార్య
ప్రభ (౨) స్వర్ణానుని కూతురు నముచి
భార్య
బాహుకుఁడు (3) వేనుని దేహమునందు పు
ట్టిన నిషాదుఁడు చూ॥ వేనుఁడు
బృహద్రథుఁడు (౪) మగధదేశపు రాజులు
అగు మార్కండ్యులలో కడపటి వాఁడు చూ॥
పుష్యమిత్రుఁడు
భట్టనారాయణుఁడు ఒక సంగ్రహకవి
చూ॥ వేణీ సంహరము
భీమన ఒక ఆంధ్రకవి చూ॥ నన్నయ భట్టా
రకుఁడు
మనుకన్యక చ్యవనుని భార్య ఔర్వుని తల్లి

మాసిధరుఁడు ఒకయక్షుఁడు చూ॥ దేవా
రణ్యము
మాధవాచార్యుఁడు పరాశరచ్చక్రతికి వ్యా
ఖ్యానము వ్రాసిన పండితుఁడు నా॥ విద్యా
నారాయణుఁడు
యూధిక ధర్మరాజు భార్య
యూధేయండు ధర్మరాజునకు యూధిక యం
డు పుట్టిన కొడుకు
రథంతర దువ్యంతుని తల్లి ఈశీనుని భార్య
రుక్మాంగదుఁడు యరమభాగవ తోత్తములలో
ఒకఁడు ఇతఁడు సూర్యవంశపు రాజు
ఇతని రాజధాని విదిశా పురము భార్య
సంఖ్యావళి కొడుకు ధర్మాంగదుఁడు
ఇతఁడు శకశాసకులవల్ల సమస్త వ్రతము
లలో వికాదశీవ్రతము ఉత్తముపై నది అని
తెలిసికొని ఆవ్రతమును నియమము తప్పక
ఆచరించి యరమ భాగవ తోర్తముఁడు ఆ
యెను.
లక్షణ మద్రదేశపురాజు ఆగు బృహత్పేయని
కూతురు కృష్ణుని భార్యలలో ఒకతె
లక్ష్మణకవి (వైండిపాటి) ఒక ఆంధ్రకవి ఇ
తఁడు ఆంధ్రనామ సంగ్రహము అను నిఘం
టాపు రచించెను
లిఖితుఁడు చూ॥ బాహుద
వాసుకి కశ్యపునకు కడ్రవయందు పుట్టిన
నాగులలో రెండవ వాఁడు ఆదిశేషుని
తమ్ముఁడు ఇతఁడు రుద్రునికి కంఠభూష
ణము అయి ఉండును
విఖనసుండు ఒక ఋషి ఇతనిచే చేయఁ
బడినది వైఖానసాగమము ఈ ఆగమమును
నడపువారు వైఖానసులు
విజయ ధర్మరాజు తమ్ముఁడు అగు సహదే
పుని భార్య.
విద్యానారాయణుఁడు మాధవాచా
రుఁడు
విద్యార్థుని చూ॥ త్రిపురాసురులు
వైఖానసులు విష్ణు అర్చకులలో ఒక తగ
వారు మఱియొకతెగవారు పాంచరాత్రులు.

శుద్ధపత్రిక

పుట	సంఖ్య	పేజీ	అంశము	శుద్ధము
3	2	+10 -3 -2	ప్రభావసుని పులయి ఉండరు ఇ॥ ఉల్లుకుని కొడుకు ఆంగుని తమ్ముడు భార్య స్త్రీతి	ప్రభావసుని పులయి ఉండరు భార్య స్త్రీతి ఉల్లుకుని కొడుకు ఆంగుని తమ్ముడు
4	1	+2 -1	భార్య సునీధి కంకురుండు	భార్య సునీధి కంకురుండు
7	1	+6 +14	ఇయ్యోకుని తమ్ముండగు అచ్యుని అగ్నిష్వాత్తులు	ఇయ్యోకుని తమ్ముండగు అచ్యుని అగ్నిష్వాత్తులు
8	1	+7	ఇతండే ఇయ్యోకుని వంశస్థుండగు బృహద్యలుని వంశజుండైన శాక్యమునినియు ఒక కాణముననే ఉండినట్లు తెలియును	ఇతండే ఇయ్యోకుని వంశస్థుండగు బృహద్యలుని వంశజుండైన శాక్యమునియు ఒక కాణముననే ఉండినట్లు తెలియును
12	2	-2	నిమ్ముండు	నిమ్ముండు
14	1	+6	తమ్ముండగు నచుముండడు	నచుముని తమ్ముండడు
15	2	14	విచిత్రమగు కాసుక	విచిత్రమగు ఒకాసుక
16	1	-3	సహస్రజిత్తు	సహస్రజిత్తు
17	1	+3	అరుణి దనువు పుత్రుండడు	అరుణి (అ) దనువు పుత్రుండడు
18	1	+16	అలంబస ఇయ్యోకుని వంశస్థుండైన తృణబిందువు	అలంబస తృణబిందువు
19	2	3	సూర్యుని కూతురు అగు	సూర్యుని భార్య అగు
22	1	-5	అకూతి, ప్రజాపతిని	అకూతి, రుచి ప్రజాపతిని
24	1	+17	తుపితులుగా	తుపితులుగా
	2	+9	కుశుని	కుశుని
26	2	+17	ఋషభుని పౌత్రుండగు ఖరతుని పుత్రుండగు అగు సుమతి	ఋషభుని పౌత్రుండగు ఖరతుని పుత్రుండగు అగు సుమతి
28	2	-8	ఇతనికి వికుక్షి	ఇతనికి కుక్షి,
30	1	+4	(అ) మూండవ మనువు	(అ) ప్రియవ్రతుని రెండవపుత్రుండగు మూండవమనువు
33	2	+4	అతిసారుని తండ్రి	అతిసారుని తండ్రి
36	1	-8	కంకుండే (ర) ఒక ఋషి	
38	1	-7	శకునకు	శకునికి
	1	-5	అతిసారుని కొడుకు	అప్రతిరథుని కొడుకు
	1	-11	వారిని బ్రహ్మదత్తు వివాహమై	వారిని బ్రహ్మదత్తుండు వివాహమై
39	2	+12	కొడుకు దృఢాశ్వుండడు	నా॥ దృఢాశ్వుండడు
40	1	+16 +17	ఈశనికి నామాంతరము బలాశ్వుండడు	(అ) రెండవపుత్రుని కొడుకు ఈశనికి నామాంతరము బలాశ్వుండడు

శుద్ధపత్రక.

పుట	వరుస	సంఖ్య	అనుబంధము	శుద్ధము
48	2	+10	అనఁబడుగుండర్వులు	అనఁబడుగుండర్వులు
49	2	-15	కుంతి (౨) శ్రుధుని కొడుకు	కుంతి (౨) శ్రుధుని కొడుకు
51	1	+14	శౌనందన	శౌనంద
52	1	+16	రెండవమధువు కొడుకు	ఆజవమధువు కొడుకు
	2	+12	కువలయాశ్వఁడు (౧) నా॥ ఋత ధ్వజుఁడు కాశ్యపులలో ఒకఁడు శత్రుజిత్తు కొడుకు	కువలయాశ్వఁడు (౧) కా॥ నా॥ ఋత ధ్వజుఁడు, ప్రత ర్షనుఁడు, వత్సుఁడు, శత్రుజిత్తు దివోదా శుని కొడుకు అలర్కునితండ్రి శ్రీమద్భాగవతమున ఇతని దివో దాశుని పౌత్రునిగ వెప్పి ఉన్నది
		-8	(3) కా॥ వత్సుని కొడుకు అల ర్కునితండ్రి మా॥ తా॥ శ కేతుఁడు	
		-8	కుశునికొడుకు	కుశుని రెండవ కొడుకు
53	1	-2	కుశునికొడుకు	కుశుని పెద్దకొడుకు
54	1	-14	కృతాయువు మి॥ అరిష్టనేమికొడుకు	
	1	-1	యమీనరుని	యవీనరుని
59	2	+8	క్షత్రవృద్ధుఁడు పురూరపుని రెండవ	క్షత్రవృద్ధుఁడు ఆయువు రెండవ
60	2	+7	మితఘ్నాని	అమితఘ్నాని
64	1	+6	కుశునినాలవ	కుశునినాలవ
65	2	-16	శౌతముఁడు (౧) శతానందనితండ్రి	శౌతముఁడు (౧) దీర్ఘతముని కొ డుకు శతానందని తండ్రి
71	1	-5	జంతుఁడు (౧) సోమకునికొడుకు (౨) పృథకుని అన్న	జంతుఁడు శుజన్మకృత్తు కొడుకు పృథకుని అన్న
74	2	+9	బృహద్రథుని కొడుకు.	బృహన్తనస్సు కొడుకు
77	1	+10	స్వాయంభువ మనువు కొడుకు	ప్రేయత్రతుని కొడుకు
79	1	+1	దమనక	దమనిక
87	1	+8	కూఁతురు అగు మరీచ	కూఁతురు అగు మాచి.
89	1	+3	(౨) కా॥ శురాష్ట్రుని కొడుకు ద న్వంతరి తండ్రి	...
		+12	య॥ నరుని కొడుకు	య॥ దరునికొడుకు
		+13	దుండుభి (౨) మయాని రెండవ కొ డుకు మందోదరి సహౌదరుఁడు	దుండుభి (౨) మయాని రెండవ కొ డుకు. మందోదరి సహౌదరుఁ డు వాలిచేచంపఁబడెను వీనిచంపి అగునట్లు శాపము ఇచ్చెను
		+15	దుండుభి (3) మాయాచి రెండవ కొడుకు వాలిచే చంపఁబడెను ... ఇచ్చెను	దుండుభి (3) మాయాచి రెండవ కొడుకు

పుట	వరుస	వర్ణం	అక్షరము	శబ్దము
92	2	-14	స్వాయంభువ మనవు కొడుకుల	ప్రియత్రతుని కొడుకుల
94	1	-12	ప్రతివండుకడు	ప్రతివండుకడు
95	1	-14	దీక్ష తమని	దీక్ష తమని
96	1	+12	కుకుని మూండవ కొడుకయిన ఆ	కుకుని మూండవ కొడుకయిన ఆ
			రజస్సు	ధూర్త రజుడు
	2	+10	విరోహణుని	విరోహణుని
97	1	+10	భృవుచడు	భ్రువుచడు
	2	-8	శిలాగునికొడుకు	శిలాచనికొడుకు
108	2	-6	వజ్ర,	వజ్ర,
119	1	+8	} మరీష	మోష
121	2	-4		
		-5		
124	1	-11	భావ్యునికి	భావ్యునికి
129	1	+8	బృహత్కరుడు	బృహత్కరుడు
136	1	+2	స్వాయంభువునిపెద్దకొడుకు	ప్రియత్రతునిపెద్దకొడుకు
138	1	-11	స్వాయంభువ మనవుకొడుకుల	ప్రియత్రతునికొడుకుల
141	2	+12	జలంధర	జలధర
155	2	-8	బృహద్బలుచడు	బృహద్బలుచడు
162	1	-15	అఱుగురు కొడుకులలో	పభురుకొడుకులలో
165	1	-17	} త్రేతాయుగము	త్రేతాయుగము
		-18		
167	2	-2	దత్తుములు	దత్తుములు
168	2	-7	అయోనిజుండె	అయోనిజుండె
188	1	+5	(గీ) అ॥ బృహద్వనసుని	(గీ) అ॥ జయద్రథుని
191	2	-16	భారవునితండ్రి	భారవుని తండ్రి
200	2	+18	పకలవ్యునియన్న	పకలుని యన్న
202	2	+17	క్రోష్ఠి	క్రోష్ఠి
208	1	+10	అజమీథుని	అజమీథుని
224	1	+1	త్రుగర	త్రుగర

+ ప్రేషణము

- క్రిందినవి

